ORTAÖĞRETİM

TÜRKİYE CUMHURİYETİ İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK

12

DERS KİTABI

YAZARLAR

Akif ÇEVİK
Gül KOÇ
Koray ŞERBETÇİ

DEVLET KİTAPLARI
İKİNCİ BASKI
.........................., 2019

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI ....: 6928
DERS KİTAPLARI DİZİSİ ....: 1823

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI	Ali KAYA, Kubilay ÜNSAL
REHBERLİK VE GELİŞİM UZMANI	Füsun AKMANOĞLU ONAT
GÖRSEL TASARIM UZMANI	Şebnem AYDIN GÜNDÜZ, Sevgi KIRMACI
GRAFİK TASARIM UZMANI	N. Şafak ÖZDOĞAN

ISBN 978-975-11-4595-6

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulunun 28.05.2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiş, Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 28.05.2019 gün ve 10443977 sayılı yazısı ile ikinci defa 177.623 adet basılmıştır.

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

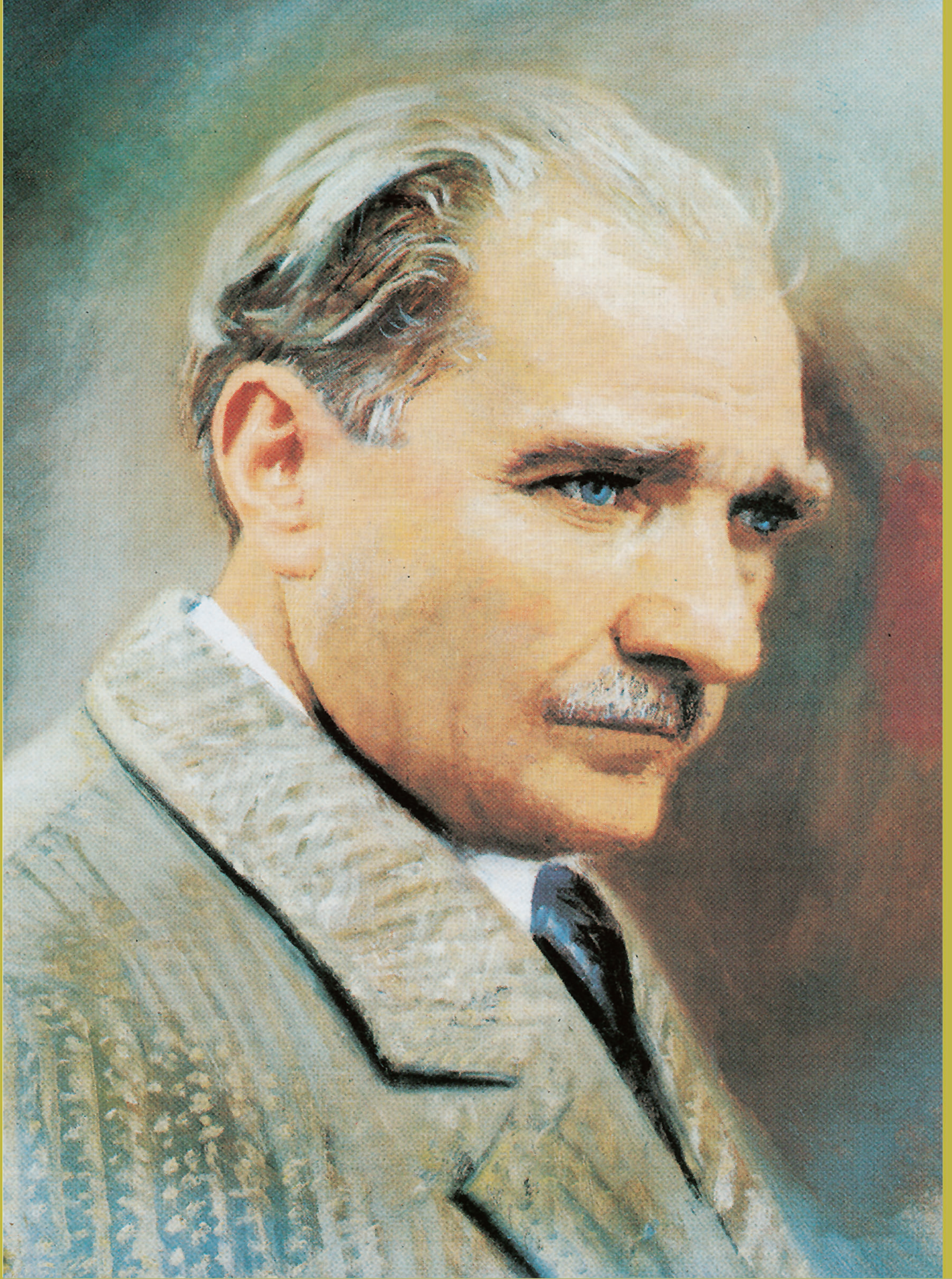
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İçindekiler

Kitap Tanıtımı

1. ÜNİTE

XX. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ VE DÜNYA

2. ÜNİTE

MİLLÎ MÜCADELE

3. ÜNİTE

ATATÜRKÇÜLÜK VE TÜRK İNKILABI

4. ÜNİTE

İKİ SAVAŞ ARASINDAKİ DÖNEMDE TÜRKİYE VE DÜNYA

5. ÜNİTE

II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE VE DÜNYA

6. ÜNİTE

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA TÜRKİYE VE DÜNYA

7. ÜNİTE

TOPLUMSAL DEVRİM ÇAĞINDA DÜNYA VE TÜRKİYE

8. ÜNİTE

XXI. YÜZYILIN EŞİĞİNDE TÜRKİYE VE DÜNYA

Kitap Tanıtımı

6. ÜNİTE

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA TÜRKİYE VE DÜNYA

6.1. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE
6.2. İKİ KUTUPLU DÜNYA VE TÜRKİYE
6.3. 1950'Lİ YILLARDA TÜRKİYE

174

Ünite kapağı ve ünitede işlenen başlıkları içerir

Ünite İçeriği

- Türkiye'de çok partili siyasal hayata geçiş sürecini,
- Doğu Bloku'nun kurulmasını ve Doğu Bloku teşkilatlarını,
- Batı Bloku'nun kuruluşunu,
- ABD'nin çevreleme politikasını,
- Türkiye-SSCB ilişkilerini,
- Türkiye'nin Batı ile yakınlaşma sürecini,
- Demokrat Partinin kuruluşunu ve Demokrat Parti iktidarında yaşanan gelişmeleri,
- Türkiye'deki ekonomik ve sosyal gelişmeleri öğreneceksiniz.

Anahtar Kavram

- Avrupa Konseyi
- Bloklaşma
- Comecon
- Cominform
- Çoğunluk Sistemi
- Dörtlü Takrir
- Truman Doktrini
- Varşova Paktı

Ünitede geçen kavramları, ünite içeriğini ve ünite hazırlık sorularını içerir.

Hazırlık Soruları

- Soğuk Savaş kavramı size ne çağrıştırıyor?
- Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmadığı hâlde ekonomik sıkıntı çekmiş midir?
- II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmelerin Türk siyasal hayatına etkileri neler olmuştur?
- II. Dünya Savaşı sonrasında Müttefik Devletler arasında neden bir ayrışma yaşanmış olabilir?
- Türkiye, coğrafi olarak kendisine uzak olan Kore Savaşı'na neden asker göndermiş olabilir?

175

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA TÜRKİYE VE DÜNYA

Görsel 6.4: Adnan Menderes'in seçim mitingi

Görsel 6.2: CHP Seçim Afişi

Görsel 6.3: DP Seçim Afişi

Düşün ve Tartış

CHP ve DP seçim afişlerine bakarak bu partilerin seçimde belirlediği öncelikleri kıyaslayınız.

ABD Marshall Planı'nı uygulamaya koydu. 1947 — Pakistan bağımsızlığını kazandı. 1947

176

Düşün ve Tartış
İşlenen konuda geçen görsel, harita, tablo ve kavramlarla ilgili sınıf içi tartışma sorularını içerir.

Bilgi Notu
Ünitede geçen ve açıklanmasına ihtiyaç duyulan kavramların bilgilerin yer aldığı bölümdür.

Sıra Sizde

ABD ve SSCB arasında 1960 sonrasındaki rekabetin dünyada görülen etkileri neler olabilir?

Oku-yorum

Sıra Sizde

Yumuşama Dönemi'nde devletlerin izlediği politikalar nasıl bir değişime uğramıştır?

7.1.2. Arap-İsrail Savaşları

Süveyş Bunalımı

Bilgi Notu

Bandung Konferansı toplandı. 1955 — Mısır-İsrail Savaşı başladı. 1956

Sıra Sizde
İşlenen konuda güncel yorum apılması gereken yerlerle ilgili soruları içerir.

Biyografi
Tarihsel süreçte önemli rolü olan kişilerin hayatlarından belirli kesitlerin anlatıldığı bölümdür.

Araştır Öğren Paylaş
Ünitenin içeriğindeki konularla ilgili yapılacak araştırma sorularını içerir.

Oku-yorum
Konu ile ilgili okuma parçasını ve parçanın yorumlanmasıyla ilgili soruyu içerir.

Tarih Şeridi
İşlenen ünitedeki zaman dilimi ile ilgili kronolojik bilgileri içerir.

Bilgi-Yorum

Bilgi-Yorum
Ünite ile ilgili bir görseli inceleyip yorumlamayı gerektiren etkinliği içerir.

...kesimlerinin Atatürk'ün cenaze töreni sırasında yaşadığı duygulardan
... Atatürk'ün liderlik anlayışını yorumlayınız.

IV. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Lozan Görüşmeleri'nde Bo azlar meselesi gö-
rüşülürken işgalci devletle savaş sırasındaki
yaşadıkları sıkıntı ve acı ı henüz unutma-
mışlardı. Bunun için bize c diler ki:" Boğazlar
arazisi sizin, fakat burada tihkâm yapamaya-
caksınız, asker bulunduran ıyacaksınız. Fazla
olarak da İstanbul'da karn bir komisyon bu-
lunacak ve Boğazlar hakkın a yapacağımız ant-
laşmaya bu komisyon bekç k edecek…" Türk
milleti gibi varlığı için her f dakârlığı göze alan
bir efendi millet için bu şar ır çok ağırdı. Ken-

Ünitenin değerlendirilmesinin yapıldığı bölümdür.

elde edilmişti, diğer taraf savaşın bıraktığı
izlerin derin olduğunu ve k şı tarafın ruhunun
Boğazlar meselesini serbes e müzakereye he-
nüz müsait bulunmadığını rüyorduk. (Tan ga-
zetesi, Türklüğün Bugünü-Tü Çocuğuna, 21 Tem-
muz 1936, No.451, s. 1)

Aşağıdaki soruları cevapl ınız

1. **Türkiye'nin, Lozan Görüş meleri sırasında Boğazlar konusundaki tav nı metne göre değerlendiriniz.**

   ....

2. **Lozan Görüşmeleri'nde B ğazlar için alınan kararlara bakıldığında ol ı bir savaş duru- munda Türkiye'nin yaşay bileceği sıkıntılar neler olabilirdi, tartışınız?**

   ....

Aşağıdaki soruları cevapl ınız.

3. Lozan Barış Antlaşması'nd sonra Türkiye ile Fransa arasında yaşanan sor ılar nelerdir?

4. Türkiye'nin Osmanlı Devle nden kalan borçları ödeme sürecini 192 Dünya Ekonomik Bunalımı nasıl etkilemiştir?

5. Adolf Hitler'in dış politikasını belirleyen üç ana esas nedir?

Aşağıdaki tabloya göre soruların yanıtlarını noktalarla belirtilen bölümlere yazınız.

1923-1930	1930-1938
Nüfus mübadelesi	Milletler Cemiyetine giriş
Patrikhane sorunu	Bakan Antantı
Yabancı okullar sorunu	Montrö Boğazlar özleşmesi
	adabat Paktı
	latay sorunu

laylara bakıldığında **Türk dış politikasının önceliklerinin ne olduğu söylenebilir?**

....

7. **1930-1938 yılları arası olaylara bakıldığında Türk dış politikasının önceliklerinin ne olduğu söylenebilir?**

....

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

8. Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh!" düşüncesini kendisine ilke edinen Türkiye, toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına kast edilmesi durumunda savaştan kaçınmayacağını yaşanan çeşitli dış politik gelişmeler de göstermiştir. Bu konuda Atatürk, komşu ve çevre ülkelerle sürekli olumlu diplomatik ilişkiler kurmaya özen göstermiştir.
Bu bilgilere bakarak aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması
B) Sadabat Paktı'nın kurulması
C) Çok partili hayata geçiş denemelerinin yapılması
D) Balkan Antantı'nın kurulması
E) Hatay'ın anavatana katılması

1. ÜNİTE

XX. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ VE DÜNYA

1. 1. MUSTAFA KEMAL'İN HAYATI
1. 2. XX. YY BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ
1. 3. I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)
1. 4. MONDROS ATEŞKES ANLAŞMASI (30 EKİM 1918)

Ünite İçeriği

- 1918’e kadar Mustafa Kemal’in hayatını,
- XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti’nin genel durumunu,
- I. Dünya Savaşı’na neden olan gelişmeleri,
- I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin savaştığı cepheleri,
- Mondros Ateşkes Anlasması ve Anadolu’nun İtilaf Devletleri tarafından işgalini,
- I. Dünya Savaşı sırasında ABD’nin rolünü,
- Paris Barış Konferansı’nda İtilaf Devletleri’nin çıkar çatışmalarını,
- I. Dünya Savaşı’nı bitiren barış antlaşmalarını öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Ateşkes anlaşması
- Barış antlaşması
- Dünya barışı
- Dünya savaşı
- İtilaf Devletleri
- İttifak Devletleri
- Manda ve Himaye
- Meşrutiyet
- Silahlanma yarışı
- Sömürgecilik
- Tehcir

Hazırlık Soruları

- Mustafa Kemal’in eğitim aldığı okulları araştırınız.
- Mustafa Kemal’in, I. Dünya Savaşı’nda hangi cephelerde savaştığını araştırınız.
- Sanayi İnkılabı’nın ve Fransız İhtilali’nin I. Dünya Savaşı üzerindeki etkisini araştırınız.
- Osmanlının toprak kayıplarından dolayı Anadolu’ya yapılan göçleri ve bu göçlerin sonuçlarını araştırınız.
- Çanakkale Muharebeleri’nin kazanılmasında rolü olan kişileri araştırınız.

1. 1. MUSTAFA KEMAL'İN HAYATI

Görsel 1.1: Atatürk, annesi Zübeyde Hanım ve kız kardeşi Makbule Hanım

Araştır Öğren Paylaş

Tarihe yön vermiş insanların kişiliğinin oluşmasında annelerin rolü nedir araştırınız.

1.1.1. Mustafa Kemal'in Ailesi

Görsel 1.2: Atatürk'ün Selanik'te doğduğu ev

Mustafa Kemal, 1881 yılında Selanik'te Ahmet Subaşı Mahallesi'nde dünyaya geldi (Görsel 1.2). Zübeyde Hanım ve Ali Rıza Efendi (Görsel 1.3) çiftinin dördüncü çocuklarıydı (Görsel 1.3). Mustafa Kemal, Ali Rıza Efendi ile Zübeyde Hanım'ın; Fatma, Ömer, Ahmet, Mustafa, Makbule ve Naciye adlarındaki altı çocuğundan biridir. Mustafa ve Makbule dışındaki diğer çocukları küçük yaşta vefat etmişlerdir (Görsel 1.1).

Ali Rıza Efendi'nin babası, Kırmızı (Kızıl) Hafız olarak da bilinen Hafız Ahmet'tir. Ali Rıza Efendi ilk olarak Vakıflar İdaresinde kâtiplik, sonrasında Asakir-i Millîye Taburu'nda teğmenlik ve gümrük memurluğu görevlerinde bulunmuştur (1876-1877). Fakat daha sonra memurluktan ayrılıp tuz ve kereste ticaretiyle uğraşmıştır.

Zübeyde Hanım'ın babası, Sofuzadeler diye tanınan Feyzullah Ağa'dır. 1857 doğumlu Zübeyde Hanım ile 1841 doğumlu Ali Rıza Efendi, 1871 yılında evlenmişlerdir.

Görsel 1.3: Atatürk'ün babası Ali Rıza Efendi ve annesi Zübeyde Hanım

Mustafa Kemal'in dünyaya geldiği yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin en buhranlı dönemine denk gelmekteydi. Ekonomik açıdan zor bir sürece girilmişti. Sanayi İnkılabı'nı yakalayamayan Osmanlı Devleti'nin el emeğine dayalı yerli sanayisi çökme noktasına gelmişti.

Mustafa Kemal'in doğduğu yıl, hükûmetin çıkardığı Muharrem Kararnamesi ile Osmanlı Devleti dış borçlarını ödeyemeyeceğini açıklamıştı. Yine bu dönemde Fransız İhtilali'nin etkisiyle ortaya çıkan milliyetçilik akımı Osmanlı Devleti'nin parçalanma sürecini hızlandırmıştı. Balkan devletleri Osmanlıdan koparak tek tek bağımsızlıklarını kazanmışlardı. Mustafa Kemal'in karakteri ve düşünceleri doğup büyüdüğü bu sıkıntılı çevrede ve bu buhranlı dönemde gelişmişti.

Mustafa Kemal Selanik'te doğdu. — 1881

Mustafa Kemal Selanik Askerî Rüştiyesi'ni bitirdi. — 1896

1. 1. 2. Bir Önder Yetişiyor

Mahalle Mektebi ve Şemsi Efendi Okulu

Mustafa Kemal okul çağına geldiğinde önce Mahalle Mektebine başladı. Daha sonra Şemsi Efendi İlkokuluna devam etti. Şemsi Efendi İlkokulunda derslerde yeni öğretim yöntemleri ve okumayı kolaylaştıracak ders araç ve gereçleri kullanılıyordu.

Ali Rıza Efendi'nin vefat etmesi üzerine Mustafa Kemal okulunu bırakmak zorunda kaldı. Ailede yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle Mustafa Kemal, annesi ve kardeşiyle birlikte, dayısı Hüseyin Ağa'nın çalıştığı Langaza'daki çiftliğe gitti.

Zübeyde Hanım, oğlunun çiftlikte çalışmasından yana değildi. Mustafa Kemal'in öğrenim hayatına devam etmesini istiyordu. Mustafa Kemal halası Emine Hanım'ın çağırması üzerine Selanik'e geri döndü ve okuluna devam etti.

Selanik Askerî Rüştiyesi

Selanik Mülkiye Rüştiyesine başlayan Mustafa Kemal, Kaymak Hafız lakabıyla bilinen okulun matematik öğretmeni Hüseyin Efendi'nin kendisine kötü davranması üzerine okulu bıraktı. Bu olay, askerlik mesleğine ilgi duyan Mustafa Kemal için hayatında bir dönüm noktası olmuştur. Zübeyde Hanım'ın hiçbir şekilde istememesine rağmen o artık askerî rüştiyede okumak istiyordu. Mustafa Kemal, Selanik Askerî Rüştiyesine girdi ve askerî öğrenimi başladı.

Manastır Askerî İdadisi

1896'da Selanik Askerî Rüştiyesini bitiren Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadi sınavlarına girerek bu okula girmeye hak kazandı ve yatılı okul öğrencisi oldu (Görsel 1.4). İdadide sınıf arkadaşları arasında Üsküp, Yanya ve Manastır Askerî Rüştiyelerinden gelen öğrenciler de bulunmaktaydı. Böylece birbirinden farklı yerlerden gelmiş yeni insanlarla da tanışmış oldu.

Mustafa Kemal idadide başarılı bir öğrenciydi (Görsel 1.5). Aynı zamanda idadide tanıştığı sınıf arkadaşı Ömer Naci aracılığıyla edebiyata, özellikle de şiire ilgi duymaya başladı. Bu ilgi onu Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in eserlerini okumaya yöneltti. Bu eserler sayesinde içinde var olan vatan ve millet sevgisi daha da pekişti.

Görsel 1.4: Manastır Askerî İdadisi

Bilgi Notu

Ali Rıza Efendi'nin ailesi; Osmanlı Devleti'nin Rumeli'yi iskân siyaseti doğrultusunda, Anadolu'dan göç ettirilerek Makedonya'da Manastır ilinin Debre-i Bâlâ Sancağı'na yerleştirilmiş Kocacık Yörüklerindendir.

Zübeyde Hanım'ın ataları, Fatih Sultan Mehmet döneminde, Konya yöresinden Rumeli'ye göç ettirilmiş 'Konyarlar' diye adlandırılan Türkmenlerdendir. Aile Langaza'ya Vodina'dan gelmiş, oradan da Selanik'e göç etmiştir.

Oku-yorum

Mustafa Kemal çiftlik günlerini şöyle aktarmıştı: "Babamın vefatı, bizi ayakta tutan kuvvetli bir desteğin yıkılması gibi bir şey oldu. Adeta kendimi yalnız hissettim. Dayım bize çok iyi davrandı. Acımızı unutturabilmek için gayret gösterdi. Allah razı olsun. Çiftlik hayatına karıştım. Tarla bekçiliği yaptığım da oldu. Makbule ile beraber bakla tarlasının ortasındaki bir kulübede oturduğumuzu ve kargaları kovmakla uğraştığımızı hiç unutmam. Dayım Hüseyin ağa bu işleri, sırf biz meşgul olalım diye buluyordu."

Ali Fuat CEBESOY, Sınıf Arkadaşım Atatürk, s.13. ((Kısaltılmıştır.)

Dayısının tutumu Mustafa Kemal'de hangi kişilik özelliklerinin gelişimini etkilemiştir?

Görsel 1.5: Manastır Askerî İdadisi'nde M. Kemal'in de notlarının olduğu not cetveli

Mustafa Kemal Manastır Askerîsi İdadisi'ni bitirdi. — 1898

Mustafa Kemal Harp Okulu'ndan mezun oldu. — 1902

Oku-yorum

Osman Nizami Paşa'nın Öngörüsü

Mustafa Kemal, yakın arkadaşı Ali Fuat'ın babası İsmail Fazıl Paşa'nın aracılığıyla tanıştıkları Kurmay Subay Osman Nizami Paşa'yla yaptıkları uzun bir sohbetten sonra Osman Nizami Paşa kendisine şu sözleri söylemiştir: "Mustafa Kemal Efendi oğlum, görüyorum ki, İsmail Fazıl Paşa seni takdir etmek konusunda yanılmamış. Şimdi ben de onunla aynı düşüncedeyim. Sen, bizler gibi yalnız Erkan-ı harp subayı olarak normal bir hayata atılmayacaksın. Keskin zekân ve yüksek kabiliyetin, ülkenin geleceği üzerinde etkili olacaktır. Bu sözlerimi bir iltifat olarak alma. Sende ülkenin başına gelen büyük adamların daha gençliklerinde gösterdikleri eşsiz kabiliyet ve zekâ belirtilerini görmekteyim. İnşallah yanılmamış olurum." *Ali Fuat CEBESOY, Sınıf Arkadaşım Atatürk, s.50. (Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)*

Matematik derslerinde çok başarılı olan Mustafa Kemal'in dil dersleri zayıftı. Mustafa Kemal, bir kurmay subayın mutlaka bir yabancı dil öğrenmesi gerektiğine inanıyordu. Tatillerde Selanik'te Frerler Okuluna giderek Fransızcasını ilerletmeye çalıştı. Fransızcasını ilerletmek için okuduğu kitaplar sayesinde; Jean Jack Rousseau (Jan Jak Ruso), Voltaire (Volter), Montesquieu (Montesku), Auquste Comte (Ogust Komt) gibi Fransız düşünürlerini yakından tanıdı ve inkılap, bağımsızlık, adalet, eşitlik gibi kavramları özümsedi.

Tarih ve özellikle Türk tarihi, Mustafa Kemal'in ilgi alanlarındandı. Tarihi sevmesinde ve tarih merakının olmasında hocası Kolağası Mehmet Tevfik Bey'in etkisi büyük oldu. Mustafa Kemal yıllar sonra bu öğretmeni için: "Minnet borcum var, bana yeni bir ufuk açtı." diyerek ondan saygıyla söz etmiştir.

Sıra Sizde

Sizin de hayatınızda ufuk açan bir öğretmeniniz oldu mu? Sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

Harp Okulu ve Harp Akademisi

Mustafa Kemal 13 Mart 1899'da İstanbul'da harp okuluna başladı. Mustafa Kemal'in harp okulundaki öğrenimi sırasında eğitiminde ve yetişmesinde etkili olan başlıca hocaları; Yüzbaşı Naci Bey, Fransızca Öğretmeni Necip Asım Bey, Talim Öğretmeni Rahmi Paşa, Binbaşı Fazıl Bey ve Teğmen Osman Efendi'ydi.

Ali Fuat (Cebesoy), Kazım (Karabekir), Refet (Bele), Cafer Tayyar (Eğilmez), Nuri (Conker), Mehmet Arif (Ayıcı), Ali Fethi (Okyar) gibi Millî Mücadele Dönemi'nin ünlü subayları, aralarında bir ya da iki devre fark bulunsa da, Mustafa Kemal'le aynı dönemde harp okulunda bulunmuşlardır.

Sıra Sizde

Mustafa Kemal'in okul arkadaşlarının çoğu, Millî Mücadele'nin önde gelen komutanlarıdır. Bu kişilerin önemli vazifeler edinmesinde ve büyük sorumluluklar almasında aldıkları eğitimin rolünü tartışınız.

Harp okulu, Mustafa Kemal'in hem vatan ve millet fikirlerinin olgunlaşmasında hem de Batı'ya dönük çağdaşlaşma düşüncelerinin gelişmesinde önemli bir dönem olmuştur (Görsel 1.6).

Oku-yorum

Matematik Öğretmeni Yüzbaşı Mustafa Bey, bir gün ona, ileride bütün dünyanın öğreneceği Kemal ismini verdi:
"Oğlum, senin adın Mustafa. Benim de öyle. Bu böyle olmayacak. Arada bir fark bulunmalı. Bundan sonra senin adın 'Mustafa Kemal' olsun…"
O günden sonra da Mustafa'nın adı, Mustafa Kemal oldu. Kemal, bilgi ve erdem yönünden olgunluk, yetkinlik anlamındadır.
Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, C. I, s. 60. (Kısaltılmıştır.)

Görsel 1.6: Mektebi Harbiye, Mustafa Kemal ikinci sınıf öğrencisi, İstanbul, 1900- 1901

Mustafa Kemal Harp Akademisinden mezun oldu. — **1905**

Mustafa Kemal Şam'daki 5. Ordu'ya atandı. — **1905**

Harp okulunu başarıyla bitiren Mustafa Kemal, aynı yıl teğmen rütbesi ile İstanbul'da Harp Akademisinde öğrenime başladı (Görsel 1.7). Onun üzerinde büyük etkiler bırakan başlıca hocaları; Topçu Feriki Ahmet Muhtar Paşa, Kurmay Binbaşı Refik Bey, Kurmay Yarbay Macit Bey, Pertev Paşa, Kurmay Albay Hasan Rıza Bey, Kurmay Albay Zeki Bey ve Kurmay Yarbay Trabzonlu Nuri Bey'di. Akademideki bütün bu hocaları dil bilen, iyi yetişmiş, deneyimli subaylardı. Mustafa Kemal, akademide bir yandan mesleki bilgilerini geliştirirken diğer yandan da ülke sorunlarıyla ilgilenip dünyadaki gelişmeleri takip etmekteydi.

Görsel 1.7: Mustafa Kemal teğmen rütbesiyle

Mustafa Kemal ve akademideki bazı arkadaşları, harp okulu öğrencilerine yönelik bir gazete çıkarmaya başlamışlardı. Fakat akademi müdürü Ali Rıza Paşa, Mustafa Kemal ve arkadaşlarını akademiden uzaklaştırmak yerine bu konuda onları sert bir şekilde uyarmakla yetindi. Böylece Mustafa Kemal, meslek hayatı için büyük bir tehlike olabilecek bu olayı zarar görmeden atlatmış oldu.

Mustafa Kemal 11 Ocak 1905'te akademiden beşinci sırada mezun olup kurmay yüzbaşı rütbesiyle askerlik görevine başladı.

1. 1. 3. Mustafa Kemal'in Fikir Hayatını Etkileyen Gelişmeler

Sıra Sizde

Bir insanın hayatını, yaşadığı şehir ne şekilde etkiler?

İz Bırakan Şehirler

Selanik: Mustafa Kemal'in doğup büyüdüğü ve günümüzde Yunanistan'ın sınırları içerisinde kalan Selanik, Makedonya'nın sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan en gelişmiş şehriydi. Hem bir liman kenti olması hem de demir yolu ile ulaşımının olması, Selanik'i önemli bir ticaret merkezi hâline getirmişti. Nüfusunun çoğunluğu Türk olan Selanik'te; Yunan, Ermeni, Bulgar, Yahudi gibi çeşitli din, mezhep ve milletlerden insanlar bir arada yaşamaktaydı. Bu etnik ve kültürel zenginlikle birlikte şehirde farklı kültürlerin yan yana yaşama ortamı sağlanmıştı. Bu sayede Mustafa Kemal yeni ve farklı fikirlere karşı açık olan bir ortamda yetişti. Mustafa Kemal'in farklı kültürleri tanımasında, kendini geliştirmesinde, yenilikçi ve açık görüşlü bir insan olmasında Selanik büyük bir etkiye sahiptir.

Manastır: Selanik'ten sonra Makedonya'nın diğer bir önemli şehri olan Manastır, ekonomik açıdan gelişmiş bir şehirdi. Manastır, önemli bir ticaret, yönetim ve ordu merkeziydi. Aynı zamanda demir yolu ile Selanik'e bağlıydı. Balkanlardaki siyasi hareketlilik ve milliyetçilik isyanları Manastır'da da etkisini göstermişti. Mustafa Kemal, idadide öğrenim gördüğü süreç boyunca, arkadaşlarıyla ve öğretmenleriyle şehirdeki bu hareketliliği yakından takip ediyor ve ülkeyi ilgilendiren meseleler hakkında aralarında tartışıyorlardı.

İstanbul: Mustafa Kemal, Manastır Askerî İdadisini bitirdikten sonra harp okulunda eğitim almak için İstanbul'a gitti. İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkenti olması nedeniyle sosyal, ekonomik ve siyasi açıdan büyük bir öneme sahipti. Mustafa Kemal, başkentte bulunduğu süre boyunca ülkede meydana gelen tüm gelişmeleri de yakından takip edebilme fırsatı buldu. Okul yılları ve sonrasında arkadaşlarıyla sürekli bir araya gelip toplantılar yaptı ve ülke sorunlarıyla yakından ilgilendi.

Mustafa Kemal Manastır'daki 3. Ordu'ya atandı. — 1907

II. Meşrutiyet ilan edildi. — 1908, 23 Temmuz

Görsel 1.8: Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal arkadaşları ile, Şam

Şam: Mustafa Kemal'in ilk görev yeri, 1905 yılında atanmış olduğu Şam'daki V. Ordu'dur. Makedonya'ya göre Şam, sosyal ve ekonomik yönden geri kalmış bir yerdi. Bölgede nüfusun çoğunluğunu Araplar oluşturmaktaydı. Osmanlı yönetiminden hoşnut olmayan bazı Arap kabileleri sürekli isyan etmekteydiler. Mustafa Kemal'in atandığı V. Ordu'ya bağlı olarak kurulan süvari alaylarına bu bölgedeki çatışmaları önlemek ve ayaklanmaları bastırmak görevi verilmişti. Osmanlı Devleti, sert önlemlerle bu ayaklanmaları bastırmaya çalışıyordu. Mustafa Kemal, Arapların Osmanlı Devleti'nden ayrılma isteklerine ve bu doğrultuda yaptıkları faaliyetlere burada tanık oldu (Görsel 1.8).

Şam'da askerlik görevinin yanı sıra siyasi faaliyetlerini de sürdüren Mustafa Kemal, burada Vatan ve Hürriyet Cemiyetini kurdu. Ali Fuat'ın (Cebesoy) desteğiyle Beyrut'ta cemiyetin bir şubesini açtı. Suriye'de istediği gibi faaliyetlerini sürdüremeyen Mustafa Kemal, gizlice Selanik'e geçti ve orada da cemiyetin başka bir şubesini açtı.

Sofya: Mustafa Kemal, Balkan Savaşları'ndan sonra Sofya'ya ateşemiliter olarak atandı. Sofya'da önce bir otelde kalan Mustafa Kemal, otel giderlerini karşılamakta zorlanınca Alman bir ailenin yanına yerleşti. Böylece Almancasını da geliştirme imkânı bulmuş oldu.

Sofya'daki görevi esnasında Bulgaristan'da yaşayan Türkleri ziyaret edip onlarla yakından ilgilendi, onların kültürel hayatlarının gelişmesi için çaba sarf etti. Bulgar ordusundaki subaylarla tanıştı ve Bulgar ordusunun manevralarını yakından takip etti. Ateşemiliterlik görevi esnasında Sofya'da yerli ve yabancı pek çok dost edindi.

Fikir Hayatını Etkileyen Yazarlar ve Düşünürler

Mustafa Kemal'in idadi sıralarından başlayarak en çok okuduğu ve etkilendiği Türk yazar ve düşünürler arasında Ziya Gökalp (Görsel 1.9), Namık Kemal (Görsel 1.10), Mehmet Emin Yurdakul (Görsel 1.11) ve Tevfik Fikret gelmektedir.

Sıra Sizde

Sizin de hayatınızı etkileyen kitaplar oldu mu? Bu kitapları sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

Oku-yorum

Sofya Günlerinden Bir Anı

Kentin ünlü otellerinden biri olan Grand Otel Bulgaria'nın pastanesine gelip kendisine de servis yapılmasını isteyen başı kalpaklı, ayağı çarıklı bir (Bulgar) köylü salondan dışarı çıkartılmak istenince; elindeki değneğini havaya kaldırarak: "Beni buradan kovma yürekliliğini nereden buluyorsunuz? Bulgaristan, benim alnımın teri ile doyuyor, onu koruyan da benim tüfeğim!" diye bağırmıştı. Bu olaya tanık olan Mustafa Kemal, yıllar sonra arkadaşlarına: "İşte ben de Türk köylüsünün böyle olmasını istiyorum!" diyecekti. *Şerafettin Turan, Mustafa Kemal Atatürk, s.129. (Kısaltılmıştır.)*

Tablo 1.1: M. Kemal'in Fikir Hayatını Etkileyen Yazarlar, Düşünürler ve Fikir Akımları

Ziya Gökalp	Milliyetçilik
Namık Kemal	Vatanseverlik
Mehmet Emin Yurdakul	Milliyetçilik
Tevfik Fikret	İnkılapçılık
J.J. Rousseau	Yurttaşlık Bilinci
Montesquieu	Cumhuriyetçilik
Voltaire	Bilimsellik, Akılcılık

Düşün ve Tartış

Bir yazar veya düşünür toplumların geleceğini ve yaşamını nasıl etkiler ve değiştirir? Tartışınız.

Bulgaristan bağımsız oldu. 1908

Avusturya, Bosna-Hersek'i ilhak etti. 1908

Manastır İdadisindeyken "Vatan ve Hürriyet" şairi olarak bilinen Namık Kemal'in eserleriyle tanışmış ve her fırsatta arkadaşlarıyla gizlice şairin eserlerini okumuşlardır. Şiirlerini ezbere bildiği Namık Kemal'den "Türk ulusunun yüzyıllardan beri beklediği ses" olarak bahsetmiştir. Mustafa Kemal, Tevfik Fikret için: "Ben inkılap ruhunu ondan aldım." diye söz etmiş ve onun özgürlük, laiklik anlayışından esinlenmiştir. Yine milliyetçiliğinin önemli temsilcisi olarak gördüğü "Millî Şair" diye de tanınan Mehmet Emin Yurdakul, en sevdiği şairler arasında yer almaktaydı.

Görsel 1.9
Ziya Gökalp

Mustafa Kemal, yerli düşünürler kadar yabancı düşünürlerin de eserlerini okuyup incelemiştir. Özellikle Jean Jack Rousseau (Görsel 1.12), Montesquieu (Görsel 1.13), Voltaire (Görsel 1.14) gibi Fransız İhtilali'nin düşünürlerinden etkilenmiştir.

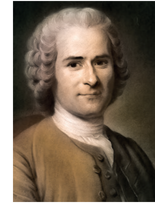

Görsel 1.10
Namık Kemal

Kitap okumak Mustafa Kemal'in en büyük tutkusuydu. Yaşamındaki tükenmez enerjisini ve yetişme tarzındaki sağlamlığını çok kitap okumasına borçluydu. Kendi ifadesiyle: "Ben çocukken fakirdim. İki kuruş elime geçince bunun bir kuruşunu kitaba verirdim. Eğer böyle olmasaydım, bu yaptıklarımın hiçbirisini yapamazdım." Öğrenciliğinden itibaren okuduğu bütün kitaplardan notlar alır, yeri geldiğinde diğer kaynaklarla kıyaslamalar yapardı. Hatta savaş döneminde görevli olduğu cephelerde de sürekli kitap okumuştu.

Görsel 1.11
Mehmet Emin Yurdakul

Birbirinden farklı alanlarda geniş bir okuma kültürüne sahipti. Tarih, edebiyat, dilbilim, din, ekonomi, coğrafya, hukuk, siyasal bilimler gibi alanlar Mustafa Kemal'in ilgilendiği başlıca konulardı.

Mustafa Kemal çok kitap okumakla beraber fırsat buldukça kitap da yazmıştır. Mustafa Kemal'in kaleme almış olduğu en önemli eseri Nutuk'tur. Nutuk, 1919'dan 1927'ye kadar geçen zamandaki gelişmeleri kapsamaktadır. Ayrıca Mustafa Kemal'in, askerlikle ilgili birikimlerini aktardığı; "Takımın Muharebe Talimi", "Cumalı Ordugâhı", "Taktik Tatbikat Gezisi", "Bölüğün Muharebe Eğitimi" ve "Subay ve Komutan ile Konuşmalar" eserleri de bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde de geometri eğitimini kolaylaştıran "Geometri" eseri de bulunmaktadır.

Görsel 1.12
J.J. Rousseau

Sıra Sizde

Mustafa Kemal'in askerlik mesleğini seçmesinde onun içinde bulunduğu toplumun etkileri nelerdir? Tartışınız.

Görsel 1.13
Montesquieu

Atatürk Anlatıyor

Bir gün Cemal Bey Selanik gazetelerinden birine imzasız bir makale yazmış. Bana gazeteyi uzatıp makaleyi okuyup okumadığımı sordu.
"Affediniz, sizin yazdığınızı bilmiyordum. Yazmamış olmanızı temenni ederdim. Cemal Bey, şu ve bu tarzda siz birtakım kimselere kendinizi beğendirmek hevesine düşmeyiniz. Bunun hiçbir kıymeti ve önemi yoktur. Siz içinde bulunduğumuz vaziyeti değerlendiriniz ve öncelikle kabul ediniz ki biraz fedakâr ve özverili olmak lazımdır. Eğer şunun bunun ilgisinden kuvvet almaya tenezzül ederseniz şu anki durumunuzu bilmem fakat geleceğiniz çürük olur. Çünkü bizim henüz gerçeklerle yüzleşmemiş geniş çevrelerimiz vardır. Bu çevrelerde hayallerle dolu kimseler çoktur. Büyüklük odur ki hiç kimseye iltifat etmeyeceksin, hiç kimseyi aldatmayacaksın, memleket için gerçek ülkü ne ise onu görecek, o hedefe yürüyeceksin, herkes senin aleyhinde bulunacaktır, herkes seni yolundan çevirmeye çalışacaktır. İşte sen bunda karşı koyuşları yok eden olacaksın. Önüne sayılamayacak güçlükler yığacaklardır, kendini büyük değil küçük, zayıf, araçsız, hiç sayarak, kimseden yardım gelmeyeceğine inanarak bu güçlükleri aşacaksın. Ondan sonra sana büyüksün derlerse, bunu diyenlere de güleceksin.

Görsel 1.14
Voltaire

Girit Yunanistan'a bağlandı. — 1908

31 Mart Ayaklanması çıktı. — 1909, 13 Nisan

1.2. XX. YÜZYIL BAŞLARINDA OSMANLI DEVLETİ

Görsel 1.15: Hürriyet, adalet, müsavat (eşitlik), uhuvvet (kardeşlik) başlıklı II. Meşrutiyet'in ilanı ile ilgili bir kartpostal

Araştır Öğren Paylaş

Bir ülkede siyasi düzenin değişmesi, halkın hayatında ne gibi değişimler meydana getirir? Tartışınız.

1. 2. 1. Siyasi Durum

Osmanlı Devleti XIX. yüzyıldan itibaren Fransız İhtilali ve Sanayi İnkılabı'nın etkisiyle yaşanan gelişmeler karşısında çok zor durumda kalmıştır. Hem sömürgecilik rekabetinde olan Avrupalı devletlerin Osmanlı topraklarını işgale başlamaları hem de devletin sınırları içerisinde yer alan azınlıkların isyanları Osmanlı Devleti'nin toprak kayıplarını artırmıştır.

II. Meşrutiyet'in İlanı: İttihat ve Terakki Cemiyeti, mason ve İtalyan Carbonari (Karbonari) teşkilatlarını örnek alarak kurulan bir örgüttür. Mekteb-i Tıbbiye öğrencileri tarafından Yeni Osmanlılar çizgisinde çalışarak teşkilatlanan cemiyet, daha sonra Mekteb-i Harbiye öğrencileri arasında yayıldı. Gizli faaliyet gösteren cemiyet üyeleri II.Abdülhamid'e karşıydı. Fransız İhtilali'nin düşüncelerini kendilerine örnek alan İttihat ve Terakki Cemiyetinin siyasal amacı Meşrutiyet'i ilan edip Mebusan Meclisinin açılmasını sağlamaktı. İngiltere ve Rusya'nın Reval'de bir araya gelerek Makedonya ve Boğazlar konusunda yaptıkları görüşmeler, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyelerini tedirgin etmişti. Devleti dağılmaktan kurtarmak için bir an önce Meşrutiyet'in ilan edilmesi gerektiğini düşünen cemiyet üyeleri ayaklandılar. İttihat ve Terakki Cemiyetinin faaliyetleri neticesinde II. Abdülhamit yeniden Meşrutiyet'i ilan etti (23 Temmuz 1908) ve Kanun-ı Esasi (1876 Anayasası) yeniden yürürlüğe girdi (Görsel 1.15).

Bilgi Notu

Trablusgarp: Kuzey Afrika'da bugün Libya adı verilen ülkededir. Dünya savaş tarihinde, savaş uçağı ilk kez 1911'de Trablusgarp Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ne karşı kullanılmıştır.
Mustafa Kemal'in katıldığı ilk savaştır.

1909 – Mustafa Kemal, Hareket Ordusu'nda görev aldı.

1909 – Hareket Ordusu İstanbul'a girdi.

II. Meşrutiyet Dönemi'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti dışında; Osmanlı Ahrar Fırkası, İttihad-ı Muhammedi Fırkası, Fedakaran-ı Millet, Heyeti-i Müttefika-i Osmaniye Fırkası gibi birçok cemiyet kurularak ilk kez çok partili hayata da geçildi. Bulgaristan'ın bağımsız olması (1908), Bosna Hersek'in Avusturya tarafından işgal edilmesi (1908) ve Girit'in Yunanistan'a katılmasıyla (1908) beraber yaşanan olumsuzluklar, iç politikadaki huzursuzluğu daha da artırdı. Meşrutiyet yönetimine karşı olanlar tarafından 31 Mart Ayaklanması (13 Nisan 1909) çıkarıldı. Ayaklanma komutanlığını Mahmut Şevket Paşa'nın yaptığı kurmay başkanlığını Mustafa Kemal'in yaptığı Selanik'ten gelen Hareket Ordusu tarafından bastırıldı (Görsel 1.16). Bu olaydan sonra II. Abdülhamit tahttan indirildi ve yerine Mehmet Reşat (V. Mehmet) tahta çıkarıldı.

Görsel 1.16: Mustafa Kemal, Hareket Ordusu'nda Hüseyin Hüsnü Paşa ile birlikte

31 Mart Ayaklanması'nın bastırılmasından sonra İttihat ve Terakki Cemiyetinin ülke yönetimindeki etkisi daha da arttı. Kanun-ı Esasi'de değişiklik yapılarak padişahın meclisi feshetmesi zorlaştırıldı, padişahın veto hakkı sınırlandırıldı ve hükûmet meclise karşı sorumlu hâle geldi. Bu değişikliklerle amaçlanan, anayasayı daha demokratik bir hâle getirmekti. Osmanlıcılık ve İslamcılık akımlarının sonuçsuz kaldığını gören İttihat ve Terakki Cemiyeti, Türkçülük politikasına ağırlık verdi.

Trablusgarp Savaşı: 1870'de siyasi birliğini kuran İtalya, sömürgecilik rekabetine katıldı. Fransa; Tunus, Cezayir ve Fas'ı; İngiltere ise Mısır'ı işgal etmişti. İtalya da Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki son toprağı olan Trablusgarp'a yöneldi ve Osmanlı Devleti'ne ültimatom vererek bu toprakların kendisine teslim edilmesini istedi. Osmanlı Devleti bu isteği kabul etmeyince İtalya, Osmanlı'ya savaş ilan etti (1911) (Harita 1.1).

Harita 1.1: Trablusgarp Savaşı haritası

Düşünelim Tartışalım

Harita 1.1'den yola çıkarak Osmanlı Devleti'nin Trablusgarp'ı gerektiği gibi savunamamasının nedeni neler olabilir? Değerlendiriniz.

II. Abdülhamit tahttan indirildi. — 1909

V. Mehmet Reşat tahta çıktı. — 1909

Osmanlı, bölgeye karadan ve denizden gereken yardımı gönderemedi. Mustafa Kemal, Enver Bey ve Fethi Bey gibi gönüllü subaylar, Trablusgarp'a giderek halkı örgütleyip İtalyanlara karşı başarılı bir şekilde mücadele ettiler. Mustafa Kemal, Derne ve Tobruk'ta; Enver Bey, Bingazi'de önemli başarılar kazandılar.

İtalya, Osmanlı'yı zor durumda bırakmak için Çanakkale Boğazı'nı abluka altına aldı ve On İki Ada'yı işgal etti. I. Balkan Savaşı'nın başlaması üzerine Osmanlı Devleti barış istemek zorunda kaldı. İtalya ile Osmanlı Devleti arasında Ouchy (Uşi) Antlaşması imzalandı (18 Ekim 1912). Trablusgarp İtalya'ya bırakıldı. Böylece Osmanlı Devleti'nin Kuzey Afrika'daki varlığı sona erdi. On İki Ada da geçici olarak İtalya'ya bırakıldı.

Vatan savunmasına ait görevlerden daha önemli ve yüce görev olamaz.

Balkan Savaşları: Balkan Savaşları öncesi Batı Trakya, Makedonya, Arnavutluk ve Doğu Trakya Osmanlı Devleti'nin egemenliğindeydi (Harita 1.2). Karadağ'ın saldırısıyla başlayan I. Balkan Savaşı'nda; Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan'ın da savaşa katılmasıyla birlikte Osmanlı Devleti kısa sürede yenilgiye uğradı. Bulgarlar, Kırklareli ve Edirne'yi işgal edip Çatalca'ya kadar ilerledi. Yunanlılar, Selanik'i ele geçirip Ege Adaları'nı işgal etti. Sırplar, Üsküp ve arkasından Manastır'ı işgal etti. Karadağlılar, İşkodra'yı ele geçirdi. Bütün bu gelişmeler yaşanırken Arnavutluk bağımsızlığını ilan etti. Büyük devletlerin arabuluculuğu neticesinde yapılan Londra Antlaşması (30 Mayıs 1913) ile Osmanlı Devleti, Midye- Enez hattının batısında kalan topraklarını kaybetti. Osmanlı Devleti karşısında büyük başarı kazanan Balkan Devletleri, toprak paylaşımı konusunda birbirleriyle anlaşamadılar. Bulgaristan'a karşı diğer Balkan Devletleri tarafından kurulan ittifaktan faydalanan Osmanlı Devleti, saldırıya geçerek Edirne ve Kırklareli'yi düşman işgalinden kurtardı.

Harita 1.2: Balkan Savaşları öncesi Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları

Mustafa Kemal Fransa'da Picardie (Pikardi) Manevraları'na katıldı. — 1910

Arnavutluk İsyanı çıktı. — 1910

II. Balkan Savaşı sonucunda Balkan Devletleri Bükreş Antlaşması (10 Ağustos 1913) ile Osmanlı Devleti'nden aldıkları yerleri aralarında paylaştılar. Osmanlı Devleti Bulgaristan ile İstanbul, Yunanistan ile Atina ve Sırbistan ile İstanbul antlaşmalarını imzaladı. Sonuç olarak Balkan devletlerinin sınırları değişti. Osmanlı Devleti Makedonya, Arnavutluk, Ege Adaları gibi Balkan topraklarının büyük bir kısmını kaybetti (Harita 1.3).

Harita 1.3: Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları

Düşün ve Tartış

Balkan topraklarının kaybedilmesinin Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri neler olmuştur? Tartışınız.

Osmanlı Devleti'ni dağılmaktan kurtarmak ve eski görkemli günlerine geri döndürmek amacıyla çeşitli fikirler ortaya atılmıştır. Bu fikirlerin başlıcaları Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık olmuştur. Osmanlıcılık akımı; dil, din ve etnik farklılıkları gözetmeksizin devletin sınırları içerisinde yaşayan bütün toplumları bir arada tutarak bir Osmanlı milleti yaratma amacını taşımaktaydı. Osmanlıcılık, Balkan milletlerinin isyan edip Osmanlı Devleti'nden ayrılmasıyla geçerliliğini yitirmiştir. Hangi milletten olursa olsun bütün Müslümanları halifenin etrafında toplamayı amaçlayan İslamcılık fikri de Araplar gibi Müslüman milletlerin bağımsız devlet kurmak istemeleriyle önemini kaybetmiştir. Osmanlıcılık ve İslamcılık fikirlerinin devletin dağılmasını önlemek konusunda geçerliliğini yitirmesiyle Türkçülük fikri önem kazanmıştır. Bu akımın savunucuları, Türkleri millî bir duygu etrafında birleştirmeyi amaçlamıştır. Türkçülük fikri Millî Mücadele'nin başarıya ulaşmasındaki en önemli faktörlerdendir. Batıcılık ise Batı'nın siyasi, sosyal, ekonomik, kültürel görüşlerine uygun bir devlet anlayışını savunur. Osmanlı Devleti'ni dağılmaktan kurtaramamıştır ama Batı'nın bilimsel ve teknik gelişmelerinin örnek alınması, Türkiye Cumhuriyeti'nin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur.

Bilgi Notu

İstanbul Antlaşması (29 Eylül 1913) (Osmanlı-Bulgaristan): İki devlet arasında Meriç Nehri sınıra esas kabul edildi. Böylece Edirne, Kırklareli ve Dimetoka Osmanlı Devleti'nde kaldı.

Atina Antlaşması (14 Kasım 1913) (Osmanlı-Yunanistan): Taraflar, 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'nın beşinci maddesi uyarınca, Ege Adaları'nın geleceğini Büyük Devletler'in kararına bıraktı.

İstanbul Antlaşması (13 Mart 1913) (Osmanlı-Sırbistan): Osmanlı ile Sırbistan arasında ortak sınır kalmadı. Makedonya'nın Sırbistan'a bırakılan topraklarında kalan Müslüman ve Türk ahalinin hak ve hukuku ile ilgili anlaşmaya varıldı.

Oku-yorum

Sultan II. Abdülhamid'in Balkan Savaşı'nın kaybedilmesiyle ilgili değerlendirmesi:

"Hem bari orduyu politikadan çekebilseydik… Hanedana karşı olanlar, hanedandan yana olanlar diye bölündü yeni baştan ordu, 93 Muharebesi'ni kaybettik. 93 Muharebesi'ni niçin kaybettiysek, Balkan Harbi'ni de onun için kaybettik. Tarih değil, hatalar durmadan tekerrür ediyor…

Ordu, gayesi içinde elindeki kuvveti kullanırsa meşru, gayesi dışına kayarsa gayri meşrudur. Belki bazı şeyleri yakar, yıkar ama sonunda kendisi de yıkılır. Ve maalesef bu enkazın altında bazen bir devlet de çöker." *Özhan Eren, Sarıkamış'a Giden Yol, s. 183 (Kısaltılmıştır.)*

Sizce Balkan Savaşları'nda yaşanan bu durum, daha sonra tekrar etmiş midir?

Trablusgarp Savaşı başladı. 1911

Mustafa Kemal Trablusgarp Savaşı'na katıldı. 1911

Oku-yorum

Şevket Süreyya Aydemir, bu göç dramını şu acılı sözlerle belirtir: "Evet Rumeli göçüyordu. Rumeli boşalıyordu. Rumeli Türkleri akıp geliyorlardı. Rumeli'yi yüz yıllarca evvel alan, Rumeli'de yüzyıllardır yaşayan son Türkler, 20. yüzyılın başında alevlenen bu yangının alevleri içinde yanarak, çamurlar içinde eriyerek, her sürünüşte biraz daha azalarak, biraz daha kaybolarak, her an daha koyulaşan bir karanlığın içinde, sonu bilinmez geleceklere doğru akıyorlardı. Bu kaçışta ya arkadan düşman yetişir, kafileyi kılıçtan geçirir; ya soğuk, açlık, hastalık, yağmurlar ve bin bir çeşit bela, kafileyi her gün küçültür, yoksullaştırır."

İbrahim Artuç, Balkan Savaşı, s.150-151.

Günümüzde de yaşanan savaşlar sonrasında, göçler yaşanmakta mıdır? Araştırınız.

Görsel 1.17: Balkanlardan Anadolu'ya göç eden Türkler

Görsel 1.18: Düyûn-ı Umûmiye binası

1. 2. 2. Sosyal durum

Osmanlı Devleti'nin savaşlarda aldığı ağır yenilgilerle beraber toprak kayıpları da artmıştı. Özellikle Balkan Savaşları sonrasında kaybedilen topraklarda büyük kitleler hâlinde Türkler bırakıldı. Bu topraklarda kalan Türkler, gördükleri baskılar karşısında Anadolu'ya göç etti (Görsel 1.17).

Doğu Anadolu'da işgale uğrayan yerlerden halk daha güvenli gördüğü başka kentlere göç etmeye başlamıştı. Göçün yaratmış olduğu karmaşa da sosyal hayatı olumsuz etkiledi. Bu karmaşanın yaşandığı yerlerin başında daha fazla göç almaya başladığı için Orta Anadolu gelmekteydi. Savaşın yaratmış olduğu başka olumsuzluklar da vardı. Bunların başında eşkıyalık faaliyetleri sebebiyle ülkedeki asayişin ortadan kalkması ve temel gıda maddelerindeki pahalılık geliyordu. Savaşın ilanından sonra fiyatların yükselmesi halkın alım gücünü düşürdü. Çünkü Osmanlı Devleti bir tarım devleti olmakla beraber şeker, un gibi gündelik yaşamda son derece önemli olan tarım ürünlerini ithal eder durumdaydı.

Bunun yanında Osmanlı sosyal hayatında olumlu gelişmeler de yaşanmıştı. XIX. yüzyılda ulaşım ağının gelişmesiyle şehirlerin sayısı arttı. Artan şehirleşmeyle beraber altyapı, su, tramvay, hava gazı hizmetlerinin sağlanması çalışmaları önem kazandı. Osmanlı Devleti'nde 1860'lardan itibaren demir yollarının hizmete girmesiyle şehirler arası ulaşım gelişir. XIX. yüzyılda posta teşkilatının kurulması, telgrafın yaygınlaşması ve gazetelerin çıkarılmasıyla haberleşmede önemli gelişmeler sağlandı. Yaşanan bu gelişmeler şehirlerin önemini artırdı.

1. 2. 3. Ekonomik Durum

Avrupa devletleri Sanayi İnkılabı'yla beraber hızla ekonomik büyüme sağlarken Osmanlı Devleti kendi sanayileşmesini gerçekleştiremedi. Avrupalı ülkelerin rekabetiyle açık pazar haline dönüştü. Kısa sürede yerli sektörler çöküntüye uğradı. Dış ticaretin yapısı değişti, sanayi tüketim malları ithal eden ve tarımsal ürünler ve madensel ham maddeler ihraç eden ekonomik bir yapı ortaya çıktı. Bu durum dış ticaret açığının büyümesine neden oldu. Bu açıklar 1850 yılına kadar altın ve gümüş ihracı ile karşılanırken 1854 yılından sonra Avrupa ülkelerinden borç alınarak karşılanmaya başlandı. Böylece Osmanlı Devleti'nin serbest ticaret yolu ile Avrupa ülkelerine olan bağımlılığına bir de ekonomik bağımlılık eklenmiş oldu.

Osmanlı Devleti'nin ekonomisi, tarıma dayalıydı. Fakat uzun süren savaşlar, yaşanan toprak kayıpları ve tarımda çalışması gereken nüfusun cephelerde olmasından dolayı tarıma dayalı ekonomi olumsuz etkilendi. XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin mali sıkıntıları giderek arttı ve Kırım Savaşı'nda ilk kez dışarıdan borç alındı. Kırım Savaşı'yla ilk defa yapılan dış borçlanmanın ardından yirmi yıl içinde on beş farklı dış borçlanma daha yapıldı. Alınan paralar, yatırımlar için ya da üretimi arttırmak amacıyla harcanmayıp devletin genel giderleri için harcandı. Bu yüzden borç alınan 127 milyon liraya karşı, devletin faizlerle birlikte 259 milyon lira geri ödemesi gerekmişti. Osmanlı Devleti, aldığı borçların faizini bile ödeyemeyince iflas ettiğini açıkladı. 20 Aralık 1881'de yayımlanan Muharrem Kararnamesi ile alacaklı olan devletler Düyûn-ı Umûmiye İdaresini (Genel Borçlar İdaresi) kurdular (Görsel 1.18). Bu idarenin kurulmasıyla Osmanlı maliyesi alacaklı devletlerin denetimi altına girdi. Bu olumsuz gelişmelerin ardından Osmanlı Devleti ekonomik bağımsızlığını kaybetti.

Ouchy (Uşi) Antlaşması imzalandı. 1912

I. Balkan Savaşı başladı. 1912

1.3. I. DÜNYA SAVAŞI (1914-1918)

Görsel 1.19: I. Dünya Savaşı'ndan bir görüntü

Araştır Öğren Paylaş

1. XX. yüzyılda, teknolojinin gelişmesi savaş meydanlarına nasıl yansımıştır?
2. Savaşların toplumlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerini araştırıp değerlendiriniz.

1. 3. 1. I. Dünya Savaşı'nın Nedenleri ve Savaşın Gelişimi

1914'te başlayıp 1918'e kadar süren I. Dünya Savaşı'na bütün devletler katılmamış olsa da etkisi dünya genelinde hissedildiği için adı dünya savaşı olarak tarihe geçmiştir (Görsel 1.19).

Savaşın en önemli nedenlerinden olan Fransız İhtilali (1789), tüm dünyada etkisini göstererek birçok ulus üzerinde etkili olmuştur. Bu düşünceden etkilenen ulusların millî devlet kurma düşünceleri doğrultusunda bağımsızlık savaşları başlamıştır. Diğer önemli neden ise sömürgecilik yarışıdır. Sanayi İnkılabı'nın ham madde ve pazar bulma yarışı, sömürgeci devletler arasında büyük bir rekabet başlatmıştır. Devletler arasındaki mücadelenin, silahlanma yarışına ve bloklaşmaların çıkmasına neden olmuştur.

Almanya'nın önderliğinde Avusturya-Macaristan ve İtalya bir araya gelerek 1882'de Üçlü İttifak (Bağlaşma) Devletleri'ni oluşturdu. Bu birlikteliğe karşı İngiltere ve Fransa İtilaf (Anlaşma) Devletleri'ni kurdu. Daha sonra İtilaf Devletleri'ne Rusya'nın da katılmasıyla 1907'de Üçlü İtilaf Devletleri kurulmuş oldu.

Arnavutluk bağımsızlığını kazandı. 1913

Londra Antlaşması imzalandı. 1913

Tablo 1. 2: Savaşın Genel Nedenleri

Milliyetçilik akımı
Sömürgecilik yarışı
Ham madde ve pazar arayışı
Devletlerarası bloklaşma
Silahlanma yarışı

Tablo 1. 3: Savaşın Özel Nedenleri

Japonya'nın Uzak Doğu'da sömürgeler elde etmek istemesi
Fransa'nın Sedan Savaşı'nda, Almanya'ya kaptırdığı kömür yatakları açısından zengin olan Alsace Lorraine'i (Alsas Loren) geri almak istemesi
Avusturya-Macaristan'ın kendisi için tehlike olarak gördüğü Sırbistan'ı ortadan kaldırıp Doğu'ya doğru genişlemek ve Rusya'yı Balkanlar'dan uzaklaştırmak istemesi
Rusya'nın Balkanlar'daki bütün Slavları kendi idaresinde birleştirme isteği (Panislavizm politikası) ve sıcak denizlere ulaşma amacı
Almanya ve İtalya'nın siyasi birliklerini tamamlaması ve sömürgecilik rekabetine katılmaları
İngiltere ve Almanya arasındaki siyasal ve ekonomik rekabet
İtalya'nın Akdeniz ve çevresinde yeni sömürgeler ele geçirmek istemesi

Düşün ve Tartış

Devletler arasında çatışmaların yaşanmasında temel etkenler nelerdir?

Savaşın Başlaması: Yaşanan pek çok gelişmelerin ardından İttifak ve İtilaf devletlerinin aralarında bir savaşın başlaması için küçük bir kıvılcım yeterliydi. 28 Haziran 1914'te Avusturya-Macaristan Veliahtı Franz Ferdinand (Franz Ferdinand) ve eşi, bir Sırp milliyetçisi tarafından suikast sonucu öldürüldü. Bu olay, İttifak ve İtilaf devletlerini savaşa sürükledi. 28 Temmuz 1914'te Avusturya-Macaristan, Sırbistan'a savaş ilan etti. Almanya, Avusturya-Macaristan'ın yanında yer alarak savaşa katıldı. Rusya ise Sırbistan'ın tarafında yer aldı. Almanya'nın Fransa ve Belçika'ya saldırması üzerine, İngiltere harekete geçerek Almanya'ya savaş açtı.

Avrupa'da savaşın başlamasıyla birlikte Japonya da Asya'daki yayılmasını hızlandırmak için, İngiltere'nin yanında yer alarak Almanya'ya savaş ilan etti. Japonya, kısa bir süre içinde Asya ve Büyük Okyanus'taki sömürgeleri ele geçirerek amacına ulaşmış oldu. Savaş başladığında İtalya tarafsızlığını ilan etmişti. Ancak Almanya ve Avusturya-Macaristan'la yaptığı ittifak antlaşmasına uymayarak 1915'te taraf değiştirip kendisine toprak vadeden İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katıldı. İtalya, 20 Mayıs 1915'te Avusturya-Macaristan'a, kısa bir süre sonra da Almanya'ya ve Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti. (Harita 1.4). Çanakkale Muharebeleri'nden sonra Bulgaristan, İttifak Devletleri'nin yanında savaşa katıldı. Bulgaristan, İkinci Balkan Savaşı'nda kaybettiği toprakları Romanya, Sırbistan ve Yunanistan'dan geri almayı hedeflemekteydi.

Tablo 1. 4: İtilaf ve İttifak Devletleri

	İtilaf Devletleri	İttifak Devletleri
Savaş Başlamadan Önce	İngiltere, Fransa, Rusya	Almanya, İtalya Avusturya-Macaristan
Savaş Başladıktan Sonra	İngiltere, Fransa, Rusya, İtalya, Sırbistan, ABD Romanya, Japonya, Yunanistan	Almanya, Avusturya-Macaristan, Osmanlı, Bulgaristan

Bab-ı Âli Baskını gerçekleşti. 1913

II. Balkan Savaşı başladı. 1913

Harita 1.4: Üçlü İtilaf ve Üçlü İttifak devletleri haritası

Bilgi Notu

Bolşevik İhtilali: 1917 yılında Rusya'da çarlık yönetimine son veren ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluşuna yol açan ihtilale verilen isimdir.

Turancılık: Dünyadaki bütün Türkleri tek bir bayrak altında toplama düşüncesine verilen isimdir.

Anzak: Australian and New Zealand Army Corps (Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu) kelimelerinin baş harflerinden oluşur. I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde İngilizlere destek vermek amacıyla savaşmışlardır.

Düşün ve Tartış

Haritayı incelediğinizde, coğrafi konum açısından daha avantajlı görünenler, İtilaf Devletleri mi yoksa İttifak Devletleri midir?

1. 3. 2. I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti

Sıra Sizde

Sizce Osmanlı Devleti savaşa katılmayıp tarafsız kalabilir miydi? Nedenleriyle beraber tartışınız.

I. Dünya Savaşı başladığında tarafsız olan Osmanlı Devleti, böyle bir savaşta yalnız kalmamak için ittifak girişimlerinde bulundu. İtilaf Devletleri'nin yanında yer almayı hedefleyen Osmanlı Devleti'nin talebi reddedildi. İtilaf Devletleri, Osmanlı topraklarını aralarında paylaşmayı amaçladıkları için Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmayıp tarafsız kalmasından yanaydı. Osmanlı Devleti tarafsız kalırsa İngiltere ve Fransa, müttefikleri olan Rusya'ya yardım edebilmek için Boğazlardan serbestçe geçebileceklerdi. Osmanlı Devleti tarafsız kalması karşılığında; kapitülasyonların kaldırılması, Ege Adaları'nın kendisine verilmesi, Mısır meselesinin çözümü gibi isteklerde bulundu. Fakat İngiltere ve Fransa bu isteklere olumlu yanıt vermediler.

Osmanlı Devleti, İtilaf Devletleri'ne yaptığı ittifak önerisinin reddedilmesi üzerine Almanya'ya yakınlaştı. İttihat ve Terakki yöneticileri, Almanya'ya karşı sempati duyuyorlardı ve Almanların savaşı kazanacağına kesin gözüyle bakıyorlardı. Böylece Osmanlı Devleti, Almanya'dan da alacağı destekle kaybettiği toprakları geri kazanabilecekti. Osmanlı Devleti, Almanya ile yaptığı gizli ittifak antlaşmasıyla İttifak Devletleri arasında yer almış oldu.

Almanya, Osmanlı Devleti'ni bir an önce kendi yanında savaşa sokmak istiyordu. Böylece yeni cepheler açılacak ve Almanya'nın savaş yükü de hafifleyecekti. Ayrıca halifeliğin Müslümanlar üzerindeki nüfuzundan faydalanacak, İngiltere'nin sömürgeleriyle bağlantısını kesecek, Osmanlı'nın ham madde ve insan gücünden faydalanacaktı.

Bilgi Notu

Goeben: 1912'de Almanya'da yapıldı. Balkan Savaşları boyunca Akdeniz'de devriye görevi üstlendi. 28 Temmuz 1914'te I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Goeben ve Breslau İngiltere'nin Akdeniz Donanması'nın takibinden kaçarak İstanbul'a sığındılar. İki gemi 16 Ağustos 1914'te Osmanlı Donanması'na verildi. Goeben, Osmanlı hizmetine girdiğinde Yavuz Sultan Selim, kısaca Yavuz, adını aldı. 1936'da adı resmen TCG Yavuz olarak değiştirildi. Bu gemiyle 1938'de Mustafa Kemal Atatürk'ün naaşı İstanbul'dan İzmit'e taşındı. Yavuz, 1950'de hizmetten çekilene kadar Türk Donanması'nın bayrak gemisi olarak görev yaptı. (Komisyonca hazırlanmıştır.)

Edirne ve Kırklareli geri alındı. 1913

Atina ve İstanbul Antlaşmaları imzalandı. 1913

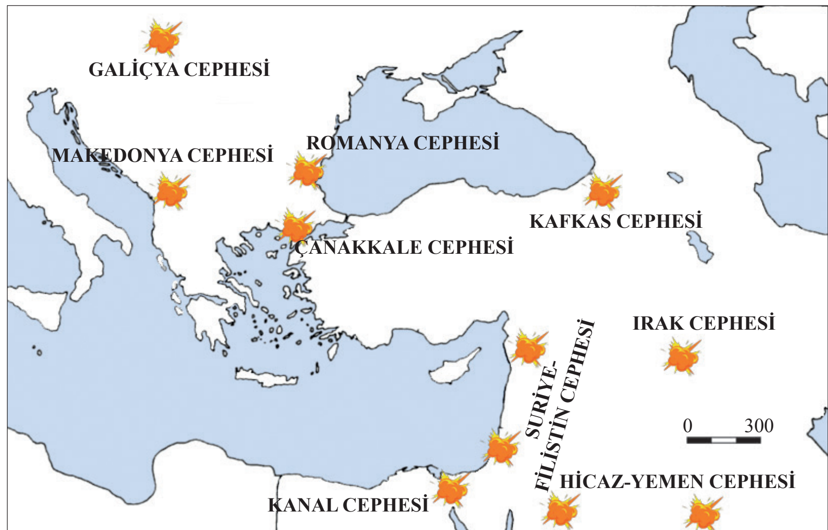

Görsel 1.20: Yavuz (Goben) Savaş Gemisi

Akdeniz'de bulunan Almanların iki savaş gemisi olan Goeben (Goben) ve Breslau (Brislav), İngiliz donanmasından kaçarak Çanakkale'ye sığınmaları, Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesine yol açan olayların başlangıcı oldu (Görsel 1.20). Osmanlı Devleti'nin, tarafsız bir devlet olarak, gemilerin silahlarını sökmesi ve personelini de tutuklaması gerekiyordu. Fakat Osmanlı Devleti, bu gemileri satın aldığını açıkladı ve Goeben'e Yavuz, Breslau'a da Midilli adını verip gemilere Türk bayrağını çekti. Bu gemilerin Osmanlı limanına sığınması, Osmanlı Devleti'nin savaşa girmesini hızlandırdı. Karadeniz'e açılan bu gemiler, Rusya'nın Sivastopol, Odesa gibi limanlarını top ateşine tuttu (29 Ekim 1914). İttihat ve Terakki'nin bilgisi dâhilinde gelişen ve Almanya'nın uyguladığı bu planla Osmanlı Devleti, oldubittiyle savaşa dâhil oldu. İngiltere ve Fransa, müttefikleri Rusya'nın yanında yer alarak Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etti (1 Kasım 1914). Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasıyla savaş daha geniş bir alana yayıldı. V. Mehmet Reşad, halife sıfatıyla cihat ilan etti; Müslümanları İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı savaşa çağırdı. Fakat olumlu bir karşılık alınamadı.

1. 3. 3. Cephelerde Osmanlı Devleti

Osmanlı Devleti I. Dünya Savaşı sırasında Kafkas, Kanal, Çanakkale, Irak, Hicaz-Yemen, Suriye-Filistin, Galiçya, Makedonya, Romanya cephelerinde savaştı (Harita 1.5).

Harita 1.5: Osmanlı Devleti'nin I.Dünya Savaşı'nda savaştığı cepheler haritası

Düşünelim Tartışalım

Harita 1.5'i incelediğinizde Osmanlı Devleti'nin çok farklı coğrafyalara asker göndermesinin toplum üzerindeki etkileri neler olmuştur?

Tablo 1.5: I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin Savaştığı Cepheler

Taarruz Cepheleri	Savunma Cepheleri	Yardım Cepheleri
Kafkas Cephesi	Çanakkale Cephesi	Galiçya Cephesi
Kanal Cephesi	Irak Cephesi	Makedonya Cephesi
	Hicaz-Yemen Cephesi	Romanya Cephesi
	Suriye-Filistin Cephesi	

Mustafa Kemal Sofya Ateşemiliterliği'ne atandı. — 1913

I. Dünya Savaşı başladı. — 1914

Kafkas Cephesi ve 1915 Olayları

Osmanlı Devleti ilk olarak Doğu Anadolu'da, Kafkas Cephesi'nde, Ruslara karşı savaştı. Bu cephede Almanların en büyük hedefi Bakü petrollerini ele geçirmekti. Rus ilerleyişini durdurmak ve Kafkasya üzerinden Orta Asya Türklerini, Turancılık fikri merkezinde Osmanlı ile birleştirmek isteyen Enver Paşa, 22 Aralık 1914'te Sarıkamış Harekâtı'nı başlattı.

Enver Paşa komutasındaki Türk kuvvetleri, Ruslara karşı taarruza geçti (Görsel 1.21). Allahuekber Dağları'nı aşmaya çalışan binlerce Türk askeri, ağır kış koşulları ve salgın hastalıklar nedeniyle düşmanla henüz savaşamadan şehit oldu. Osmanlı ordusunun yaşadığı bu felaketten sonra Ruslar, Ermenilerin de desteğini alarak Van, Muş, Bitlis, Erzincan ve Trabzon'u ele geçirdi. Çanakkale zaferinden sonra 1916'da Kafkas Cephesi'ne atanan Mustafa Kemal, Ruslara karşı başarılı bir şekilde mücadele edip Muş ve Bitlis'i düşman işgalinden kurtardı. Cephede savaşlar devam ederken Rusya'da Bolşevik İhtilali çıktı (Ekim 1917). Çarlık rejimi yıkılıp yerine kurulan Sovyet Rusya, savaşa devam etmedi ve Brest Litowsk Antlaşması ile savaştan çekildi. Bu antlaşmayla savaş sırasında işgal ettiği topraklardan çekilen Sovyet Rusya daha önceden almış olduğu Kars, Ardahan ve Batum'u (Elviye-i Selase) Osmanlı Devleti'ne geri verdi.

Görsel 1.21: Dönemin Osmanlı Harbiye Nazırı Enver Paşa

Sıra Sizde

Genel ağdan Sarıkamış Harekâtı ile ilgili sanal gezinti yapabileceğiniz siteleri ziyaret ederek izlenimlerinizi sınıfta paylaşınız.

1915 Olayları: Osmanlı Devleti'ni paylaşma planı yapan Rusya, İngiltere ve Fransa; Ermenileri kışkırtarak Doğu Anadolu'da bağımsız bir devlet kurmaları için onları harekete geçirdi. I. Dünya Savaşı'nda, Kafkas Cephesi'nde, Osmanlı ordusu Ruslara karşı çok zor koşullar altında mücadele etmeye çalışırken, bazı Ermeniler de çeteler oluşturarak devlete karşı ayaklandılar. Bu gelişmeler Rus ordusunun da ilerlemesini kolaylaştırdı. Hınçak ve Taşnak komiteleri öncülüğünde kurulan Ermeni çeteleri; Van, Erzurum, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ gibi Anadolu'nun birçok yerinde Müslüman halka yönelik katliamlar yaptılar.

1915'te, Ermenilerin Van'da yaptıkları katliamlardan sağ kurtulabilen Türklerin bir kısmı, yaşadıkları vahşet karşısında evlerini terk edip Anadolu'nun içlerine doğru göç etmek zorunda kaldı. Göç eden Türkler, yollarda Ermeni çeteleri tarafından saldırıya uğradı ve pek çoğu katledildi. Osmanlı Devleti, Kafkas Cephesi'nde Ruslara, Çanakkale Cephesi'nde İngiliz ve Fransızlara karşı savaşırken, aynı anda Ermeni çetelerinin de içerideki saldırıları karşısında zor durumda kaldı. Ruslar, silahlandırdıkları Ermenilerin, Osmanlı topraklarında yaptıkları katliam ve saldırılarından yararlanıp Doğu Anadolu içlerine kadar ilerledi.

Ermenilerin yaptıkları saldırı ve katliamlar karşısında Osmanlı Devleti, birtakım tedbirler almak zorunda kaldı. Osmanlı Dâhiliye Nezaretinin, 24 Nisan 1915'te yayınladığı bir genelgeyle Hınçak ve Taşnak komite büroları kapatıldı ve bu komitelerin üyeleri de tutuklandı. Ermenilerin, 1915 olaylarının yıl dönümü olarak her yıl andıkları "24 Nisan" bu genelgenin yayınlandığı tarihi işaret eder. Osmanlı Devleti'nin bu genelge ile yaptığı tutuklamaları, Ermeniler katliam olarak göstermeye çalışmaktadırlar. Osmanlı Devleti, insanları katleden Ermeni çetelerini yakalayıp halkın huzurunu sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapmamıştır.

Bilgi Notu

Zeve Köyünde Katledilen Türkler

I. Dünya Savaşı sırasında 1915'te Van'da başlayan Ermeni isyanı sonucu oluşan durumdan yararlanan Ermeni çetelerini Van'ı işgal etti. Ermeni çetelerin katliamlarına hedef olmamak için Hakis, Derebey, Göllü, Gülsünler gibi bölgedeki köylerde yaşayan iki binin üzerindeki kadın, yaşlı ve çocuklardan oluşan halk, Zeve köyüne sığındı. Kendini savunabilecek silahtan yoksun kadın, yaşlı ve çocuklardan oluşan köylüler, Ermenilerle yoğun çatışmaya girdiler. Yetersiz mühimmatları bitinceye kadar mücadeleye devam ettiler. Fakat bir süre sonra Ermeni çeteleri köyün tümünü ele geçirdi. Gerek Osmanlı ordusundan çaldıkları gerekse Rusya'dan kaçak yollarla aldıkları silahları kullanarak Zeve Köyü'ne sığınan 2 bin 500 Türk'ü şehit ettiler.

Türk-Alman ittifakı kuruldu. 1914

Osmanlı Devleti savaşa girdi. 1914 29 Ekim

Oku-yorum

Taşnak komitesi tarafından 1914'te Şam'daki şubeye yazılmış olan bir mektupta şu satırlar yer almaktadır: Ruslar sınırı geçip Osmanlı orduları geri çekilmeğe başladığı zaman, mevcut vasıtalardan istifade edilmek suretiyle her tarafta genel bir isyan yapılmalıdır. Osmanlı ordusu bu suretle iki ateş arasına alınmış olacaktır. Bütün resmi binalar uçurulacak, hükûmet dahilde işgal edilecek ve Alman nakliyatına hücum edilecektir. Bunun üzerine Osmanlı ordusu ilerlediği takdirde Ermeni askerler silahları ile birlikte kıt'alarını terk edecekler, çete teşkil edip Ruslarla birleşeceklerdir. *Altan Deliorman, Türklere Karşı Ermeni Komitecileri, s. 147. (Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)*

Taşnak örgütünün yayımladığı bu bildiriyi, 1915 Olaylarında Osmanlı Devleti'nin aldığı kararlar doğrultusunda değerlendiriniz.

Tablo 1.6: Amerikalı tarihçi Prof. J. McCarthy'nin (J. Makkartiy) tespitlerine göre 1912-1922 Yılları Arasında Doğu Anadoluda Ermeni Çeteleri Tarafından Katledilen Türklerin Sayısı

VİLAYET*	KATLEDİLEN NÜFUS	KATLEDİLEN NÜFUS ORANI
VAN	194.167	%62
BİTLİS	169.248	%42
ERZURUM	248.695	%31
DİYARBAKIR	158.043	%26
MAMURATÜL AZİZ (ELAZIĞ)	89.310	%16
SİVAS	186.413	%15
HALEP	50.838	%9
ADANA	42.511	%7
TRABZON	49.907	%4
TOPLAM	**1.189.132**	**%24**

Kaynak: Justin McCarthy, Ölüm ve Sürgün, s.265-273

Alınan bütün tedbirlere rağmen Ermenilerin saldırı ve katliamları artarak devam etti. Ermeniler, başka bölgelerde de isyan çıkardılar. Bunun üzerine hem iç güvenliği sağlamak hem de cephelerde Türk askerinin güvenliğini artırmak için, 27 Mayıs 1915'te Sevk ve İskân (Tehcir ya da Zorunlu Göç) Kanunu çıkarıldı. Bu kanunla Ermeniler arasından Ruslarla iş birliği içinde olanlar, çeteciler ve isyan hareketine karışanlar zorunlu olarak göçe tabi tutuldu. Göç ettirilenler Osmanlı sınırları içerisindeki başka bölgelere yerleştirildiler. Böylece binlerce Ermeni vatandaşın da can ve mal güvenliği sağlandı. Çünkü Ermeni çeteleri, isyanlara ve katliamlara katılmayan diğer Ermenileri de öldürüyordu. Osmanlı Devleti yer değiştirme uygulamasına tabi tuttuğu Ermenilerle ilgili gerekli tedbirleri aldı. Ermenilerin mallarının, canlarının korunması, yol buyunca ihtiyaçlarının karşılanması için memurlar görevlendirdi. Göç ettirilen Ermenilerin, taşınabilir mallarını ve eşyalarını yanlarına almalarına izin verildi. Taşınmaz malları ise hükûmet tarafından açık artırmayla satılıp bedeli kendilerine verildi. Osmanlı Devleti, göç ettirilen Ermenilerin yerleştirilecekleri yerlerde de eski düzenlerini kurmaları için gerekli tedbirleri aldı. Göç işlemleri için komisyonlar kuruldu. Göç esnasında Ermenilere karşı saldırı düzenleyen bazı saldırganlar da yakalanarak Divan-ı Harpte yargılandı. Osmanlı Devleti'nin aldığı bütün tedbirlere rağmen; ulaşım güçlüğü, olumsuz hava koşulları ve salgın hastalıklar gibi nedenlerle tehcir sırasında hayatını kaybeden Ermeniler de olmuştur. Ermeniler ve onları destekleyenler; yaşanan süreçte 1 milyon 500 bin Ermeni'nin hayatını kaybettiğini iddia etmektedirler. Oysaki Osmanlı Devleti'nin toplam nüfusu içinde bile o kadar Ermeni yoktu. Çeşitli yerli ve yabancı kaynakların verdikleri bilgilere göre 1914'te Türkiye'deki Ermeni nüfusunun toplamı 1 milyon 300 bin civarındaydı. Ermeni kayıpların iddia edilen sayılarda olması asla mümkün değildir. Osmanlı Devleti'nin Ermenilere yönelik bir soykırım düşüncesi olsaydı; göç esnasında ve sonrasında bu kadar önlem alması da söz konusu olmazdı. Ermenilerin soykırıma uğradığını iddia edenlerin tam tersine, Ermeni çeteleri yüz binlerce Türk'ü katletmiştir.

Osmanlı Devleti, I. Dünya Savaşı sona erince, 31 Aralık 1918'de Geri Dönüş Kararnamesi yayınladı. Göçe tabi tutulan Ermenilerden isteyenler geri dönmüş, mal ve mülklerini de geri almışlardır. Osmanlı Devleti üzerinde emelleri olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirdikleri, gerçeklikten uzak bir sorun olarak ortaya atılan, Ermeni sorunu olarak bilinen bu asılsız iddialar, çıkar çevreleri tarafından sürekli gündemde tutulmaktadır.

Kafkas İslam Ordusu: 1917 yılında Rusya'da yaşanan Bolşevik devrimi ile Çarlık rejiminin yıkılmasının ardından Rus Kafkas Ordusu dağıldı. Bolşevik Devrimi sonrasında Osmanlı ve Rus orduları arasında çatışma yaşanmadı. Rus birlikleri bölgeden ayrılırken silahlarını Ermeni ve Gürcülere bırakarak Osmanlı ile mücadeleyi onlara devretti. Rus ordusundan kalan 120.000 kadar Ermeni asker ile bölgedeki Ermeni çeteleri güçlerini birleştirerek Kafkasya'da yeni kurulan Ermeni ordusunu oluşturdular ve Bolşeviklerden de destek gördüler. Amaçları Kafkasya ve Doğu Anadolu'da Rusya'ya bağlı Büyük Ermenistan Devleti'ni kurmaktı. 1917 sonlarında Gürcüler ve Ermeniler askerî faaliyetlere başladılar. 3 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Anlaşması ile Kars, Ardahan ve Batum (Elviye-i Selâse) Osmanlı Devleti'ne geri verildi. Bölgeden Rusların çekilmesiyle birlikte Ermeni ve Gürcü çeteleri Müslüman ve Türklere karşı katliamlara başladı. Bunun üzerine Azerbaycan Türkleri, Osmanlı Devleti'ne bir heyet göndererek yardım istediler. İstanbul Hükûmeti de bölgedeki mevcut durumu değerlendirerek Azerbaycan Türklerine yardım etmeye karar verdi.

Sarıkamış Harekâtı başladı. — 1914

Mustafa Kemal 19. Tümen Komutanlığı'na atandı. — 1915

İstanbul Hükûmeti, Nuri (Killigil) Paşa'nın komutanlığında, Azerbaycan Türkleri ve Kuzey Kafkasya Cumhuriyeti vatandaşı Dağıstanlı gönüllülerden oluşan bir Kafkas İslam Ordusu kurdu. Harbiye Nazırı Enver Paşa, Nuri Bey'e Ferik (Tümgeneral) rütbesi vererek Kafkas İslam Ordusu'nun komutanlığına getirdi.

Kafkas İslam Ordusu'yla Bolşevik ve Ermeni Taşnak birlikleri arasında önemli muharebeler yaşandı. Bakü şehrini Türklere vermek istemeyen Bolşevik, Taşnak ve İngiliz birlikleri direnişe başladı. Ama 15 Eylül 1918'de, Kafkas İslâm Ordusu Halil (Kut) Paşa komutasında Bakü'ye girdi. Böylece şehir düşmandan temizlendi. Bu harekât boyunca Türk ordusu, Azerbaycan'ı kurtarmak için 1130 şehit verdi. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin kurucusu Mehmet Emin Resulzade "Azerbaycan Cumhuriyeti" adlı kitabında "Kardeş Türkiye'nin İmdadı" başlığı altındaki bölümde Bakü'nün geri alınmasını "Mehmetçiğin tarihe altın harflerle yazılacak bir fedakarlığı" olarak ifade etmiştir.

Kanal Cephesi

Almanya ve Osmanlı Devleti'nin bu cepheyi açmaktaki amacı, Süveyş Kanalı'nı ele geçirerek İngiltere'nin sömürgeleriyle bağlantısını keserek insan ve ham madde sağlamasını önlemekti. Osmanlı Devleti, Mısır'ı da geri almayı amaçlamaktaydı. Bahriye Nazırı Cemal Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu 1915'te taarruza geçti. Sina Çölü'nü aşmayı başaran Osmanlı kuvvetleri, Süveyş Kanalı'na saldırdı. Fakat İngilizler karşısında başarısız olan Osmanlı kuvvetleri geri çekildi. 1916'da ikinci bir taarruza geçildiyse de başarılı olunamadı. İngiltere 1917'de saldırıya geçip Sina Yarımadası'nı alarak Suriye'ye kadar ilerledi.

Çanakkale Cephesi

İtilaf Devletleri'nin Çanakkale Cephesi'ni açmasındaki amaçları; İstanbul ve Boğazları ele geçirip Osmanlı'yı savaş dışı bırakmak, müttefikleri olan Rusya'ya gerekli askerî ve ekonomik yardımları yapmak, Rusya'nın buğdayından faydalanmak ve bu cephede kazanılacak başarıyla birlikte hâlâ tarafsız olan Balkan Devletleri'ni kendi yanlarında savaşa çekmekti. Dolayısıyla Çanakkale Muharebeleri hem savaşın gidişatı hem de Osmanlı Devleti açısından çok önemli bir yere sahipti.

İtilaf Devletleri, Çanakkale'yi önce denizden geçmeyi denediler. İngiltere ve Fransa donanmalarından oluşan büyük bir filo, 19 Şubat 1915'te Kumkale ve Seddülbahir tabyalarını bombalamaya başladı. Çok şiddetli olan bombardıman yaklaşık bir ay kadar devam etti. 18 Mart 1915'te İtilaf donanması, Çanakkale Boğazı'nı geçmek için harekete geçti. Ancak bir gece öncesinden Nusret Mayın Gemisi ile Boğaz'a döşenen mayınlar ve kahraman Türk topçusunun başarısı sayesinde İtilaf donanması büyük kayıplar vererek geri çekilmek zorunda kaldı. "18 Mart Kahramanı" olarak anılan Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Tümgeneral Cevat Çobanlı'nın bu zaferde büyük katkısı vardır (Görsel 1.22).

İtilaf Devletleri'nin beklenmeyen bu başarısızlığı bütün dünyada büyük bir yankı uyandırdı. Deniz yolu ile Çanakkale'yi geçemeyeceklerini anlayan İtilaf Devletleri, Gelibolu Yarımadası'na asker çıkardılar. 25 Nisan 1915'te çoğunluğu Anzaklardan oluşan İtilaf ordusu, Seddülbahir, Kumkale ve Arıburnu'na çıkarma harekâtı düzenledi. 19. Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal ve emrindeki Türk ordusu; Anafartalar, Conkbayırı, Arıburnu ve Kireçtepe'de destan yazarak düşmana geçit vermediler.

Biyografi

CEVAT ÇOBANLI
(1870-1938)
18 Mart Kahramanı Mirliva (Tümgeneral)

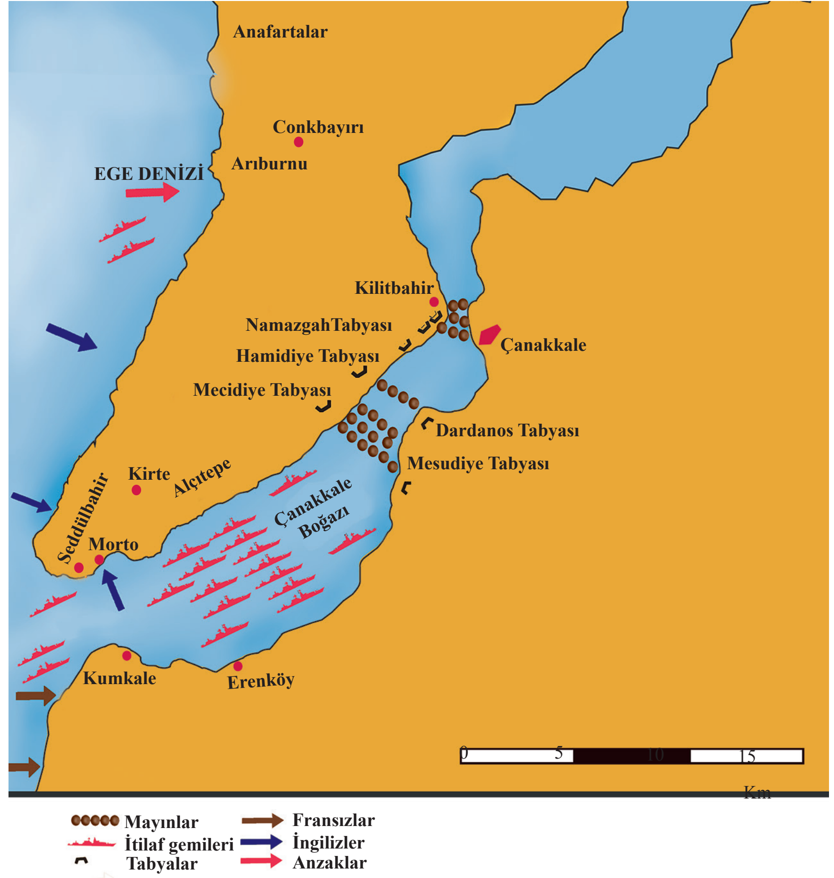
İstanbul'da doğdu. 1891'de harp okulunu, 1894'te harp akademisini bitirdi. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşı'nda görev aldı. Çanakkale Deniz Muharebeleri'nde üstün başarı kazandı. Harbiye Nazırlığı (1918), Genelkurmay Başkanlığı (1919) görevlerinde bulundu. 16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilince tutuklanarak Malta'ya sürüldü. 1921'de yurda dönünce, Elcezire Cephesi Komutanı olarak İstiklal Savaşı'na katıldı. Büyük zaferden sonra bir süre 3. Ordu Komutanlığı yaptı. 1923-1924 yılları arasında Elazığ Milletvekili olarak TBMM'de görev aldı. Orgeneral rütbesine yükseldi (1926). Askerî Şura Üyeliği, Generaller Askerî Mahkemesi Başkanlığı görevlerinden sonra 1935'te emekliye ayrıldı. İstanbul'da öldü.

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Kataloğu, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, s. 135.

Görsel 1.22: Cevat Çobanlı

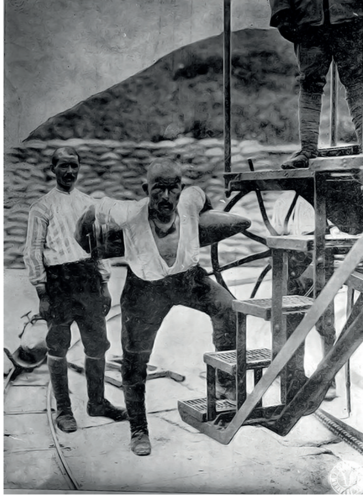
Mustafa Kemal Çanakkale Savaşı'na katıldı. — **1915**

Çanakkale Deniz Zaferi kazanıldı. — **1915** **18 Mart**

Harita 1.6: Çanakkale Muharebeleri haritası

Deniz savaşlarında aldıkları yenilgiden sonra karada zafer kazanarak hedeflerine ulaşmayı planlayan İngiltere ve Fransa, Türk askerinin kahramanca mücadele ederek yazdığı destan karşısında bir kez daha ummadıkları bir yenilgiyle karşılaştılar.

Görsel 1.23: Seyit Onbaşı

Çanakkale'de kara savaşlarında da başarılı olamayan İtilaf kuvvetleri, Ocak 1916'da Gelibolu'yu boşalttılar. Böylece İstanbul kurtarılmış ve Çanakkale'nin geçilemeyeceği bütün dünya tarafından görülmüş oldu.

I. Dünya Savaşı süresince Osmanlı Devleti'nin zafer kazandığı tek cephe Çanakkale Cephesi'dir (Harita 1.6). Çanakkale Muharebeleri'nin kazanılmasında Seyit Onbaşı'nın (Görsel 1.23) kahramanlığı, Nusret Mayın Gemisi komutanı Yüzbaşı İsmail Hakkı'nın özverisi, 57. Alay'ın fedakârlığı büyük rol oynadı.

Görsel 1.24: Miralay (Albay) Mustafa Kemal Anafartalar'da (1915)

Çanakkale Muharebeleri'ni Osmanlı'nın kazanmasıyla I. Dünya Savaşı'nın süresi de uzadı. Bulgaristan, İttifak Devletleri'nin yanında savaşa katıldı. Böylece Almanya ile Osmanlı Devleti arasında kara bağlantısı sağlandı. Müttefiklerin yardım götüremediği Rusya'da Bolşevik İhtilali çıktı. Rusya'daki Çarlık rejimi yıkıldı. Bolşevik İhtilali'nin ardından Rusya savaştan çekildi.

"Anafartalar Kahramanı" olarak tanınan Mustafa Kemal'in bu cephedeki başarısı, Millî Mücadele'nin de lideri olmasında etkili oldu (Görsel 1.24). Osmanlı Devleti'nin Çanakkale'deki kayıplarının büyük çoğunluğu, eğitim seviyesi yüksek insanlardı. Bu yüzden Cumhuriyet'in ilk yıllarında pek çok alanda yetişmiş eleman bulma sıkıntısı yaşanmıştır.

Sevk ve İskân Kanunu çıkarıldı. — 1915

Mustafa Kemal'e Harp Madalyası verildi. — 1915

Lapsekili Halil ve İbrahim Onbaşı...

Çanakkale Savaşının en kanlı sahneleri yaşanıyordu... Kocadere Köyüne büyük bir “sargı evi” kuruldu. Kimi Urfalı, kimi Bosnalı, kimi Sivaslı, kimi Halepli, kimi Antepli, kimi Muşlu çok sayıda yaralı buraya getiriliyor ve burada tedavi ediliyordu. Yaralı kahraman erlerden biri de Lapseki’nin Beybaş Köyünden Halil’di. Halil’in yarası oldukça ağırdı. Zor nefes alıp vermekteydi. Alçalıp yükselen göğsüyle hayata biraz daha tutunabilmek için komutanının elbisesine sıkı sıkıya yapıştı. Nefes alıp vermesi gittikçe zorlaşıyordu. Dudaklarından tane tane ve kesik kesik dökülen kelimelerle komutanına şunları söyledi:

“Bana hakkını helâl etsin!”

-Komutanım! Ölme ihtimalim çok fazla. Ben bir pusula yazdım. Alın, bunu arkadaşıma ulaştırın!..

Tekrar derin derin nefes alıp defalarca yutkunan Halil, devam etti:

-Ben... ben köylüm Lapsekili İbrahim Onbaşı’dan bir Mecidiye borç aldıydım. Kendisini bir daha göremedim. Belki ölebilirim... Borçlu ölürsem söyleyin hakkını bana helâl etsin...

Komutan çok duygulandı. Halil’in kırmızıya boyanmış alnını eliyle silip saçını okşarken:

-Sen onu merak etme evlâdım, dedi.

Halil, son nefeste bir kez daha mırıldandı.

-Komutanım... ben ölürsem söyleyin hakkını helâl etsin!..

Ve... Kahraman er Halil, biraz sonra komutanının kolları arasında kan kaybından şehit oldu...

***

Sargı yerine sürekli yaralılar getiriliyordu. Bunlardan çoğu daha sargı yerine ulaşmadan şehit düşüyordu. Şehitlerin üzerinden çıkan eşyalar, künyeler komutana ulaştırılıyordu.

“Ona hakkımı helâl ettim!”

Fazla zaman geçmedi. Komutana yeni bir künye ve yanında bir pusula ulaştı.

Komutan gözyaşlarını silmeye fırsat bulamamıştı. İçinde bir not bulunan pusulayı açıp okuyunca, olduğu yere yığılıp kaldı. Ellerini yüzüne kapattı ve hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Pusuladaki not şöyleydi:

“Ben Beybaş Köyünden arkadaşım Halil’e bir Mecidiye borç verdiydim. Kendisi beni göremedi. Biraz sonra taarruza kalkacağız. Belki ben dönemem. Arkadaşıma söyleyin. Ben hakkımı helâl ettim...” *https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=132236*

Düşün ve Tartış

Beybaşı köyünden Halil’in bu davranışı sizce hangi insani değerleri yansıtmaktadır?

Oku-yorum

KEMALYERİ

Conkbayırı’na geçen Mustafa Kemal, daha aşağıdaki 261 rakımlı tepedeki gözcü erlerin Conkbayırı’na kaçtıklarını görür. Onların önüne geçer:
- Nereye gidiyorsunuz?
- Düşman geldi.
- Nerede?
Elleriyle 261 rakımlı tepe yönünü gösterirler. Hakikaten düşman tepeye serbestçe yaklaşmaktadır. Mustafa Kemal’in ise elinde kuvveti yoktur. Düşman ona, Kocaçimen’deki askerlerinden daha yakındır. Ama bu düşman önlenmez ve gelirse onun kuvvetlerini de mahveder. Derhal kararını verir.
- Düşmandan kaçılmaz!
- Cephemiz yok.
- Süngünüz var ya!
Bu asker kendi birliklerinden değildir. Ama o derhal kumandayı ele alır. Süngü taktırır. Arkadan 57’nci Alay yetişir. Bir dakika sonra da taarruz emrini vermiş ve taarruz başlamıştır. Kendisi Conkbayırı’nda harekâtı idare eder. Bu harekâtı anlatırken onun sözleri şunlardır: “ Herkes öldürmek ve ölmek için düşmana atılmıştı…”
Evet, içinde bulundukları an, kritik bir andı. Kumandan, işte böyle bir anda bu emri verebilen insandır. Bu emri alanlar, öldürmeyi ve ölmeyi bilen insanlardı. Netice şu oldu. Düşmana saldırdı. Düşman dayanamadı. Geri çekildi. Arıburnu Cephesi işte böyle açıldı, ya 57’nci Alay? Çanakkale Harbi’nde 57’nci Alay, tamamen şehit oldu…
Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, C. I, s.220-222. (Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

57. Alay’ın cephedeki tavrı muharebenin gidişatını nasıl etkilemiştir.

Mustafa Kemal Anafartalar Grup Komutanlığı’na atandı. 1915

Mustafa Kemal Conkbayırı zaferini kazandı. 1915

Görsel 1.25: Medine Savunması'nın komutanı Fahrettin Paşa

Hicaz-Yemen Cephesi

İngiltere Mac Mahon (Mak Mahon) Planı ile Mekke Emiri Şerif Hüseyin'e bağımsızlık vadetmişti. Böylece İngilizlerin desteğini sağlayan bazı Arap kabileleri, Osmanlı egemenliğine karşı ayaklandılar. Osmanlı kuvvetleri kutsal yerleri korumak için İngiltere ve Mekke Emiri Şerif Hüseyin'e karşı savaştı. Özellikle Medine'yi Fahrettin Paşa komutasındaki Türk askeri olağanüstü bir şekilde müdafaa etti. İngiliz casus Thomes Edward Lawrence (Tomas Edvırd Lovrıns), Arapları Türklere karşı sürekli kışkırtarak, bazı Arap kabilelerinin İngilizlerin yanında yer almasını sağlamıştı. Lawrence, Medine'yi Suriye'ye bağlayan demir yollarını tahrip ettirerek kullanılmaz hâle getirtti. Az sayıda kuvvetle çölün ortasında yiyecek, hastalık gibi pek çok sıkıntılarla birlikte, Fahrettin Paşa'nın Medine Müdafaası uzun süre devam etti.

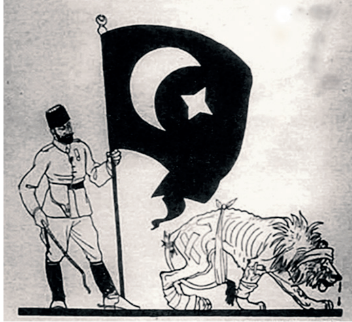
Mondros Ateşkes Anlasması imzalanmasına rağmen Fahrettin Paşa uzun süre teslim olmayıp direnişini sürdürdü (Görsel 1.25). Savaşın sonunda Osmanlı Devleti bu topraklardan çekilmek zorunda kaldı. V. Mehmet Reşad'ın halife sıfatıyla yaptığı cihat çağrısı, Araplar üzerinde istenilen etkiyi göstermedi. Bu durum İslamcılık (Ümmetçilik) politikasının etkisini kaybettiğini göstermiştir.

Sıra Sizde

Fahrettin Paşa komutasındaki Türk askerlerinin tüm zorluklara rağmen Medine'yi bırakmamasını, vatan savunması açısından değerlendiriniz.

Irak Cephesi

Görsel 1.27: Kut'ül Amâre Zaferi'ni anlatan bir Alman karikatürü

Cephe İngiltere tarafından açılmıştır. Orta Doğu petrollerini kontrol altında tutmak ve Kafkaslar'da Ruslarla birleşmek İngiltere'nin hedefleri arasında yer alıyordu. Böylece, Türk kuvvetlerinin İran'a girip İngiliz sömürgesi olan Hindistan'ı tehdit etmesini de önlemek istiyordu. İngilizler 1915 Eylül'ünde Bağdat'ın 160 kilometre güneyindeki Kut'ül Amâre'ye kadar ilerleyip burayı ele geçirdiler. Fakat Türk kuvvetleri, Selman-ı Pak Muharebesi'nde büyük bir başarı gösterip Kut'ül Amâre'deki İngiliz kuvvetlerini kuşattı. Aldıkları desteğe rağmen üst üste mağlup olan İngiliz kuvvetleri, Türk kuşatmasını kıramadı. İngiliz kuvvetleri 29 Nisan 1916'da Halil Paşa komutasındaki Türk kuvvetlerine teslim oldu (Görsel 1.26). Kut'ül Amâre'deki İngiliz tümeni, komutanı General Townshend (Tavsınt) ile birlikte esir alındı (Görsel 1.27).

Görsel 1.26: Kut'ül Amâre Kahramanı Halil Paşa ve kurmayları

Mustafa Kemal'e Gümüş Liyakat Madalyası verildi. — 1915

Bulgaristan İttifak Devletleri'ne katıldı. — 1915

Böylece Osmanlı Devleti, Çanakkale'den sonra Irak'ta da İngilizlere karşı önemli bir zafer kazandı. Fakat I. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru Irak'taki Türk birliklerinin çoğu İran'a kaydırıldı. İngilizler, Irak'a daha büyük bir kuvvet yığarak karşı saldırıya geçtiler. Savaşın son yılında Bağdat'a kadar olan bölgeyi ele geçiren İngiliz kuvvetleri, Mondros Ateşkes Anlasması'nın imzalanmasından sonra da Musul'u işgal ettiler.

Suriye-Filistin Cephesi

Osmanlı Devleti'nin Kanal Harekâtı'nda yenilip geri çekilmesi üzerine, İngiltere büyük bir karşı saldırı başlattı. Gazze Savaşları'nda büyük başarılar gösterilmesine rağmen savaşın ilerleyen yıllarında artan İngiliz baskısı karşısında, buradaki Osmanlı kuvvetleri çözüldü. İngilizler, Kudüs ve Filistin'i işgal etti. Kısa bir süre sonra da İngiliz kuvvetleri Suriye'yi ele geçirdi. Yıldırım Orduları bünyesindeki VII. Ordu'nun komutanı olan Mustafa Kemal, İngilizlerin taarruzu karşısında geri çekilerek Antakya'dan Halep'in kuzeyine uzanan bir savunma hattı kurup İngilizleri burada durdurmayı başardı.

Ayrıca isyancı Arap güçleri ile 26 Ekim 1918'de yaptığı Katma Savaşı'nı kazanan Mustafa Kemal, Halep'in beş kilometre kadar kuzeyindeki bölgeyi Türk sınırı olarak belirledi. Böylece ileride kurulacak yeni Türk Devleti'nin millî hududu da Türk askerinin süngüleriyle fiilen burada tespit edilmiş oldu. Mondros Ateşkes Anlasması'nın imzalanmasının ardından Mustafa Kemal 31 Ekim'de Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na atandı. Bu ateşkes anlaşmasının imzalanmasından sonra İngilizler Suriye'yi tamamen kontrolleri altına aldı.

Süngü, kuvvet, şeref ve saygınlığın savunamadığı sınırlar, başka hiçbir ilkeyle savunulamaz.

K. Atatürk

Galiçya, Makedonya ve Romanya Cepheleri

Osmanlı Devleti'nin kendi sınırları dışında savaştığı cephelerdir. Müttefikleri Bulgaristan, Almanya ve Avusturya-Macaristan'a yardım etmek amacıyla savaşmıştır.

Sıra Sizde

Bir devlet, hangi sebeplerle sınırları dışındaki bir ülkeye savaş için asker gönderir? Sizce Osmanlı Devleti zor durumda olmasına rağmen neden sınırları dışına yardım göndermiştir?

1. 3. 4. Savaş Sona Ererken

1917'de yaşanan en önemli gelişmelerden biri de Rusya'daki Bolşevik İhtilali'dir. Rusya'da sosyal, siyasi sorunlarla beraber ekonomik sıkıntıların artmasıyla, Bolşevikler hükûmet darbesi yaparak iktidarı ele geçirdi (7 Kasım 1917). İktidara gelen Bolşevik yönetimi, İttifak Devletleri ile 3 Mart 1918'de Brest Litowsk Antlaşması'nı imzalayarak savaştan çekildi. Bolşevik yönetimi, Çarlık hükûmetinin bütün gizli antlaşmalarını dünya kamuoyuna açıkladı. Böylece Osmanlı Devleti'nin paylaşıldığı gizli antlaşmalar da açığa çıktı.

İtilaf Devletleri, Rusya'nın çekilmesiyle oluşan boşluğu ABD ile tamamladılar. Savaş başlarken tarafsız olan ABD, İtilaf Devletleri'ne silah ve cephane satmaktaydı. Amerikan ticaret gemilerinin,

Oku-yorum

Kut Zaferi'nden Sonra Halil Paşa'nın Askerlerine Hitabı

Orduma!

Arslanlar! Bugün Türklere şeref şan, İngilizlere kara meydan olan şu kızgın toprakların güneşli havasında, şehitlerimizin ruhları şad ve handan uçuşuyorlar. Hepinizin pak alınlarından öperek, hepinizi tebrik ederim. Bize 200 yıldan beri tarihimizde okunmayan bir vakayı kaydettiren Allah'a hamd ve şükürler olsun. Allah'ın azametine bakınız ki 1500 senelik İngiliz tarihine böyle bir vakayı, ilk defa sizin süngülerinizle yazdırdı. Ordum, gerek Kut karşısında, gerekse Kut'u kurtarmak isteyenler karşısında, 300'den fazla zabiti ile 10 binlerini şehit veya yaralı verdi. Fakat buna karşılık İngiliz ordusundan bugün burada, 5 general, 481 subay, 13 bin 300 eri esir aldı. Bunları kurtarmaya gelen İngiliz ordusunun ise bugüne kadar zayiatı 30 bin kişidir, Türk sebatının, İngiliz inadını kırdığı bu harpte, birinci vaka Çanakkale'de ikinci vaka da burada geçti.
Bu güne 'Kut Bayramı' adını veriyorum. Ordumun her ferdi, her yıl bu günü kutlarken, şehitlerimize 'Yasin'ler, 'Tebareke'ler,' 'Fatiha'lar okunsun…
Altıncı Ordu Komutanı
Mirliva (Tuğgeneral) Halil

Dr. Necdet ÖZGELEN, Bitmeyen Savaş'ta Kut'ül Amare (Halil Paşa'nın Hatıratı), s.180.

Halil Paşa'nın orduya yukarıdaki hitabının askerler üzerinde yarattığı duyguları değerlendiriniz.

Kut'ül Amâre Zaferi kazanıldı. 1916 29 Nisan

Şerif Hüseyin, Osmanlı Devleti'ne isyan etti. 1916

Alman denizaltıları tarafından batırılması üzerine ABD, Almanya'ya savaş ilan etti (2 Nisan 1917). ABD savaşa katılınca müttefiklerine yardım etmek amacıyla Avrupa'ya kuvvet gönderdi. Böylece savaş kısa sürede İtilaf Devletleri'nin lehine sonuçlandı. ABD, I. Dünya Savaşı'na katılarak aynı zamanda ilk kez Monroe (Monrö) Doktrini'nden de ayrılmıştır.

Haziran 1917'de Yunanistan'ın da İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılması, İttifak Devletleri üzerindeki baskıyı artırdı. İngiliz, Fransız ve Sırp kuvvetlerinin ortak taarruzu neticesinde Bulgaristan yenildi. Selanik Ateşkes Anlaşması (29 Eylül 1918) ile Bulgaristan savaştan çekildi. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesiyle İngiltere ve Fransa, İstanbul ve Boğazlar üzerine harekete geçmek için hazırlandı. Osmanlı Devleti bu tehlike karşısında ateşkes istedi ve Mondros Ateşkes Anlasması'nı İtilaf Devletleri ile imzaladı (30 Ekim 1918). Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, iç karışıklıklarının da artmasıyla birlikte, Villa Gusti Ateşkesi'ni imzalayıp savaştan çekildi (3 Kasım 1918). İtilaf kuvvetlerinin Batı Cephesi'ndeki ağır taarruzu karşısında Almanya da Rethondes (Rethıns) Ateşkes Anlaşması'nı (11 Kasım 1918) imzalayarak savaştan çekildi. Böylece dört yıl süren I. Dünya Savaşı da sona erdi.

Bilgi Notu

Monroe Doktrini: ABD'nin yalnızlık politikasıdır. ABD başkanı James Monroe (Ceymıs Monrö) tarafından 1823'te doktrinin ilkeleri belirlenmiştir. ABD, Avrupa işlerine karışmayacaktır. Buna karşılık Avrupa'da ABD'nin içişlerine karışmamalı ve Amerika Kıtası'ndan uzak durmalıdır.

İngiltere, savaştan en kârlı çıkan devlet oldu. Almanya, Avusturya-Macaristan, Rusya ve Osmanlı İmparatorlukları savaş sonunda dağıldı. Bu topraklarda Türkiye Cumhuriyeti, Polonya, Çekoslovakya, Yugoslavya, Macaristan gibi yeni millî ve bağımsız devletler kuruldu. Sömürgecilik anlayışı yerini manda ve himaye anlayışına bıraktı. Rusya'da Sosyalizm, Almanya'da Nazizm, İtalya'da Faşizm gibi yeni siyasi rejimler ortaya çıktı. I. Dünya Savaşı'nda kimyasal silahlar, denizaltı ve tank gibi savaş araçları ilk kez kullanıldı. Milyonlarca insan hayatını kaybetti. Dünya barışını korumak amacıyla Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kuruldu.

I. Dünya Savaşı sonunda yenilen devletlerle imzalanan barış antlaşmalarının koşulları çok ağırdı (Harita 1.7). Bu ağır koşullar, II. Dünya Savaşı'nın çıkmasının en önemli nedenlerinden biri olmuştur.

Harita 1.7: I. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa haritası

Medine Müdafaası başladı. 1916

İtilaf kuvvetleri Gelibolu'yu terketti. 1916

1. 3.5 . I. Dünya Savaşı'nda Anadolu

I. Dünya Savaşı'nın ardından, Anadolu harap ve yıkıktı. Türk milleti ise perişan ve bitkin bir hâldeydi. Peş peşe gelen savaşlar bu coğrafyada ekonomik yıkımı da beraberinde getirdi. Bölgede yaşayan erkek nüfusun büyük çoğunluğunun cephelere gitmesi, savaşlarda yaşamını yitirmesi ya da sakat kalıp çalışabilecek durumda olmaması nedeniyle ülkedeki tarıma dayalı ekonomi olumsuz etkilendi. Türk milletinin en büyük sorunu gıda ve erzak sıkıntısıydı. Savaş dönemi boyunca açlık ve yoksulluk nedeniyle çok fazla insan hayatını kaybetti. Cephe gerisinde kalan kadın ve çocuklar çok büyük acılar yaşadılar. Sıtma, verem, tifüs, çiçek gibi salgın hastalıklar birçok kişinin yaşamını yitirmesine sebep oldu. Salgın hastalıklar ve yetersiz beslenme nedeniyle birçok bebek daha kundaktayken hayatını kaybetti. Bu durum, o dönemde Türk milletini savaşlar kadar olumsuz etkilemiş ve beraberinde büyük dramlar yaratmıştır.

Seferberlik dönemi boyunca Anadolu insanı; ellerinde kendi ihtiyaçlarını gidermeye dahi yetmeyecek miktarda kalan yiyeceklerini, hayvanlarını ve erzaklarını devlete teslim etmişlerdir. Yıllarca süren bu sefalet ortamı, halkta savaş bıkkınlığı oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nin girdiği bu son savaşta Anadolu insanı sadece cephelere koşarak vatan savunması yapmakla kalmadı. Aynı zamanda gerek maddi gerekse manevi tüm varlığını ortaya koydu. Türk milleti Balkan Savaşları'nın yaralarını saramadan 1914-1918 yılları arasında çok ağır bir sınav verdi. Türk milleti I. Dünya Savaşı'nın ardından bu şartlar içerisinde Kurtuluş Savaşı'na girdi ve millî varlığını savunma mücadelesi verdi.

Oku-yorum

Mustafa Kemal Paşa'nın, gözlemlerine dayalı olarak kaleme aldığı günlüklerinde, çocukların içinde bulunduğu üzücü durum hakkında çok net ifadeler bulunur: "9 Kasım 1916 Ziyaret Veyselkarani'den hareket olundu… Yollarda birçok muhacir gördük, Bitlis'e geri dönüyorlardı. Cümlesi aç sefil, ölüme mahkûm bir hâlde. 4-5 yaşlarında bir çocuğu ailesi yol üzerinde terk etmiş, bu da bir karı kocanın peşine takılmış. Onları ağlayarak 100 metreden takip ediyor. Kendilerini niçin çocuğu almadıkları için tekdir ettim (azarladım) 'Bizim evladımız değildir.' dediler"

Alev GÖZCÜ, I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Gündelik Hayatından Kesitler, s. 140. (Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

Sizce günümüzde yaşanan savaşlar çocuklar üzerinde böyle yıkıcı etkiler gösteriyor mu? Tartışınız.

Sıra Sizde

I. Dünya Savaşı sürecinde cephe gerisinde kalan sivillerin yaşadıkları sıkıntıları anlatan bir pano hazırlayınız.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Paylaşılmasını Öngören Gizli Antlaşmalar

İstanbul Antlaşması (18 Mart-10 Nisan 1915): İngiltere, Fransa ve Rusya arasında imzalanmıştır. Buna göre; Boğazlar, Midye-Enez çizgisine kadar Trakya, Gelibolu Yarımadası, Sakarya Irmağı'na kadar Kocaeli Yarımadası ile İmroz ve Bozcaada savaştan sonra Rusya'ya bırakılacaktı.

Londra Antlaşması (26 Nisan 1915): Üçlü İtilaf Devletleri, İtalya'yı kendi yanlarına çekmek için bu antlaşmayı İtalya'yla imzalamışlardır. Bu antlaşmaya göre Antalya, Rodos ve 12 Ada İtalya'ya bırakılacaktı.

Sykes-Picot (Sayks Piko) Antlaşması (26 Nisan 1916): Bu antlaşmayla Rusya'ya; Kafkas sınırına yakın yerler, yani Van ve Erzurum illeriyle Trabzon ve Bitlis illerinin doğu bölümleri; Sivas, Harput (Elazığ) ve Diyarbakır illerinin bir kısmı bırakılacaktı. Fransa'ya; Adana ile Beyrut illeri; Halep, Harput ve Diyarbakır illerinin büyük kısmı; Şam ve Sivas illerinin bir kesimi ve Cebel-i Lübnan sancağının tamamı bırakılacaktı. İngiltere'ye Bağdat ve Basra illerini de içeren Güney Irak bırakılacaktı. Rusya'nın isteği üzerine Trabzon'a kadar Doğu Karadeniz kıyıları ve Doğu Anadolu da Rusya'ya bırakılacaktı.

St. Jean De Maurıenne (Sen Jan Dö Moryen) Antlaşması (17 Nisan 1917): İngiltere, Fransa ve İtalya arasında yapılan bu antlaşmaya göre; Antalya, Menteşe Sancağı ve Konya ilinin bir kısmı ile İzmir ve kuzeyi İtalya'ya bırakılacaktı.

Bilgi Notu

Sykes-Picot

1916 yılında imzalanan Sykes-Picot Antlaşması'yla Osmanlı egemenliğindeki Arap toprakları sömürgeci İngiltere ve Fransa arasında paylaştırıldı. Sömürgeci devletlerin yapay sınırlarla bölgenin tarihine, kültürüne ve sosyal yapısına aykırı olarak şekillendirdiği Orta Doğu bölgesi bu nedenle sürekli savaş ve çatışmalara sahne oldu. 21.yüzyılda Sykes-Picot Antlaşması yüzüncü yılına girdiğinde Orta Doğu bölgesi küresel güçler tarafından yeniden yapay sınırlar oluşturularak tarih ve sosyolojiye aykırı olarak biçimlendirilmek istenmektedir. Günümüzde Orta Doğu bölgesinin karşı karşıya kaldığı sıkıntıların temelinde, sömürgeci Batı tarafından oluşturulan Sykes-Picot zihniyetinin yattığı görülür.

1916 — Mustafa Kemal Kafkas Cephesi'nde görev aldı.

1917 — Rusya'da Bolşevik ihtilali çıktı.

1. 4. MONDROS ATEŞKES ANLAŞMASI (30 EKİM 1918)

Harita 1.8: Mondros Ateşkes Anlaşması sonrası işgaller

Araştır Öğren Paylaş

1. Sizce bir savaşın yalnızca askerî olarak sona ermesi, siyasi anlamda dünyaya barış getirir mi?
2. Bir devletin savaşta resmi olarak yenilmesi halk üzerinde nasıl bir etki oluşturur? Tartışınız.

1. 4. 1. Mondros Ateşkes Anlaşması'nın Maddeleri ve Uygulanması

1914'ten beri devam eden I. Dünya Savaşı, 1918'e gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin ve müttefiklerinin yenilgisiyle sonuçlandı. Savaşın sonlarına doğru Osmanlı Devleti'nde taht değişikliği yaşandı. V. Mehmet Reşad'ın vefat etmesiyle VI. Mehmet Vahdettin tahta çıktı. Bulgaristan'ın savaştan çekilmesi, Osmanlı Devleti'nin Almanya ile kara bağlantısını kesti. Osmanlı kuvvetlerinin Suriye-Filistin, Irak cephelerinde İngiliz ilerleyişi karşısında tutunamaması ve İngilizlerin Boğazlar ile İstanbul'a doğru yönelmesi, Osmanlı Devleti'ni zor durumda bıraktı. Özellikle İstanbul'un düşman tehdidi altında olması büyük bir tehlike oluşturuyordu. Yaşanan tüm bu gelişmelerin ardından Sadrazam Talat Paşa istifa etti. Almanya'nın yanında, büyük umutlarla,

İngilizler Bağdat'ı işgal etti. 1917

Yıldırım Orduları kuruldu. 1917

Osmanlı Devleti'ni savaşa sokan İttihat ve Terakki yönetimden çekildi. Ahmet İzzet Paşa başkanlığında yeni hükûmet kuruldu ve bu hükûmet Wilson İlkeleri doğrultusunda imzalanacak bir ateşkes istedi (Harita 1.8).

İstanbul Hükûmeti tarafından Bahriye Nazırı Rauf Bey başkanlığında görevlendirilen heyet, Limni Adası'nın Mondros Limanı'na gitti. İtilaf Devletleri'ni temsil eden Amiral Calthorope (Kalthorp) ile İngilizlerin Agememnon adlı zırhlı savaş gemisinde 27 Ekim 1918'de ateşkes görüşmeleri başladı. Yapılan görüşmeler sonucunda 25 madde hâlinde düzenlenen Mondros Ateşkes Anlasması imzalandı (30 Ekim 1918).

Mondros Ateşkes Anlasması'nın bazı maddeleri şunlardır:

1. Boğazlar İtilaf Devletleri'ne açılacak, Karadeniz'e girişler serbest olacak, Karadeniz ve Çanakkale'deki istihkâmlar İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek.

2. Osmanlı orduları terhis edilecek; ordunun taşıt, araç gereç, silah ve cephanesine İtilaf Devletleri tarafından el konulacak.

3. Osmanlı Devleti'nin elindeki tüm savaş esirleri ile esir ya da tutuklu bulunan bütün Ermeniler serbest bırakılacak fakat İtilaf Devletleri'nin elindeki Türk savaş esirleri geri verilmeyecek.

4. İtilaf Devletleri güvenliklerini tehdit eden bir durum karşısında, herhangi bir stratejik noktayı işgal hakkına sahip olacak (Madde 7).

5. Vilayet-i Sitte denilen altı doğu ilinde (Erzurum, Van, Bitlis, Sivas, Harput, Diyarbakır) herhangi bir karışıklık çıkarsa İtilaf Devletleri buraları işgal hakkına sahip olacak (Madde 24).

6. Toros Tünelleri, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilecek.

7. Tüm liman ve tersaneler İtilaf Devletleri'nin kontrolünde olacak.

8. Hükûmet haberleşmesi dışındaki telsiz, telgraf ve kablolar (iletişim hatları) İtilaf Devletleri'nin denetimi altında olacak.

9. İran içlerinde ve Kafkasya'da bulunan Osmanlı kuvvetleri, I. Dünya Savaşı'ndan önceki sınırlara çekilecek.

10. Kömür, akaryakıt ve benzer kaynaklarda, ülkenin ihtiyaçları karşılandıktan sonra, İtilaf Devletleri'ne satın alma kolaylığı sağlanacak.

11. Suriye, Irak, Hicaz, Yemen, Asir, Trablusgarp ve Bingazi'de Osmanlı kuvvetleri ve subayları en yakın İtilaf Devletleri komutanlığına teslim olacak.

İtilaf Devletleri, Osmanlı'ya Mondros Mütakeresi'ni imzalatarak, gizli antlaşmalarla paylaştıkları Osmanlı topraklarını işgal etmek için hukuki dayanağı elde etmiş oldu. Maddelere bakıldığında, Osmanlı Devleti her türlü işgale karşı açık hâle gelmişti. İşgallere karşı koyabilmesini engellemek için de bütün tedbirler alınarak Osmanlı Devleti savunmasız hâle getirilmişti. Özellikle Mondros Ateşkes Anlasması'nın 7 ve 24. maddeleri, İtilaf Devletleri'nin Osmanlı topraklarında istedikleri yerleri işgal etmelerine zemin hazırlamıştı.

Mustafa Kemal Yıldırım Orduları'na bağlı 7. Ordu Komutanı oldu.
1917

ABD savaşa dahil oldu.
1917

Mondros Ateşkes Anlasması'nın imzalanmasından hemen sonra İngiltere, Musul'a girerek ateşkese rağmen Osmanlı topraklarındaki ilk işgalini gerçekleştirdi (3 Kasım 1918). Musul'un işgal edilmesini İskenderun'un işgali izledi. İngilizlerin işgalleriyle birlikte Fransa da Adana ve çevresini işgal etti. Yunanistan ve İtalya da kendilerine vadedilen yerleri ele geçirmek için işgal hareketlerine başladılar. 13 Kasım 1918'de İtilaf donanması İstanbul'a gelerek Dolmabahçe Sarayı önlerinde demir attı. Böylece Osmanlı Devleti'nin başkenti de fiilen işgal edilmiş oldu.

Sıra Sizde

İtilaf Devletleri, İstanbul'a savaş gemilerini demirleyerek nasıl bir mesaj vermek istemişlerdir? Tartışınız.

1. 4. 2. Mondros Ateşkes Anlaşması'na Yönelik Tepkiler

İstanbul Hükûmeti'nin Tepkisi: Mondros Ateşkes Anlasması dört yıldır devam eden savaşı bitirdiği ve beklenen barışı getirdiği düşüncesiyle, İstanbul Hükûmeti tarafından olumlu karşılandı. Sadrazam Ahmet İzzet Paşa, İttifak Devletleri'nde yer alan diğer devletlerle imzalanan ateşkeslerin koşullarına kıyasla Mondros'u olumlu bulduğunu açıklamıştır.

Mondros'tan sonra hükûmette yaşanan iç karışıklıklar nedeniyle Ahmet İzzet Paşa Hükûmeti istifa etti. Tevfik Paşa yeni hükûmeti kurdu. Padişah anayasanın kendisine verdiği yetkiyi kullanarak Mebusan Meclisini dağıttı. İşgalcilerin baskıları karşısında Tevfik Paşa Hükûmeti de padişaha istifasını sundu ve yerine İngilizleri destekleyen politikalar izleyen Damat Ferit Paşa Hükûmeti kuruldu.

Mustafa Kemal'in Tepkisi: Mondros Ateşkes Anlasması imzalandığında, Alman General Liman Von Sanders'in (Liman Fon Sanders) yerine Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı'na tayin edilen Mustafa Kemal, antlaşmanın çok ağır şartlar içerdiği ve bağımsızlıkla bağdaşmayan bir antlaşma olduğu konusunda İstanbul Hükûmeti'ni uyarmaya çalıştı. Nitekim Mustafa Kemal'in dediği gibi oldu ve Mondros'un imzalanmasıyla beraber işgal faaliyetleri başladı. İngilizlerin İskenderun'a yönelmesi üzerine, emrindeki kuvvetlerle işgallere karşı koyma kararı alan Mustafa Kemal, İstanbul Hükûmeti'nin tepkisiyle karşılaştı. İstanbul Hükûmeti, İngilizlerin ateşkes şartlarına göre hareket ettiğini, karşı koymak yerine ateşkesi bozmamak adına İskenderun'un teslim edilmesini istedi. Böylece 9 Kasım 1918'de İskenderun, İngilizler tarafından işgal edildi. Mustafa Kemal, yaşanan bu gelişmeler karşısında sadrazama çektiği telgrafla işgallere karşı tepkisini belirtmiştir.

10 Kasım 1918'de Yıldırım Orduları Grup Komutanlığı lağvedildi ve Mustafa Kemal, Harbiye Bakanlığı emrine alınarak İstanbul'a çağrıldı. 13 Kasım 1918'de Mustafa Kemal, İstanbul'a geldiğinde Dolmabahçe Sarayı önlerinde demirli olan işgal donanmasını görünce: "Geldikleri gibi giderler." sözleriyle tepkisini gösterdi.

Halkın tepkisi: Halkın büyük bir çoğunluğu, başlayan işgallerle beraber İstanbul Hükûmeti'nin tepkisiz kalması nedeniyle kendiliğinden örgütlenmeye başladı. Halk, işgal güçleri karşısında bulundukları bölgeleri korumak için direniş cemiyetleri kurdu, miting ve protestolarla işgallerin haksızlığını tüm dünyaya duyurmaya çalıştı. Daha sonra Kuvay-ı Millîye'yi oluşturan halk işgalci güçlere karşı silahlı mücadeleye geçerek yaşadıkları toprakları korumaya çalıştı.

Oku-yorum

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması'nın maddeleri ve bu maddeler arasında özellikle yedincisi, beyni yakan ateşten bir zehirdi. Yalnız bu madde, vatanın geri kalan kısmını düşmanların işgal ve istilasına hazır bulundurmaya yeterdi.
Nutuk, s. 245.

Atatürk 7. Madde'yi neden bir zehir olarak tanımlamıştır? Açıklayınız.

Oku-yorum

Bahriye Nazırı Rauf Bey ateşkesin imzalanmasından sonra basına verdiği şu demeçte: "İmzaladığımız ateşkes anlaşması sonucunda devletimizin bağımsızlığı, saltanatımızın hukuku bütünüyle korunmuştur. Bu ateşkes anlaşması, galip ve mağlup arasında yapılan bir ateşkes anlaşması değil, belki savaş durumundan çıkmak isteyen denk iki kuvvet arasında yapılabilecek bir savaşmaya son vermek niteliğindedir." sözleriyle sevincini dile getirmiştir. *Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi, C.I, s.78. (Kısaltılmıştır.)*

Mustafa Kemal, Veliaht Vahdettin ile Almanya'ya gitti. — 1917

Wilson ilkeleri yayımlandı. — 1918

1. 4. 3. Yeni Bir Dünya Hayali

1917 yılında İtilaf Devletleri'nin yanında savaşa katılan ABD'nin başkanı Woodrow Wilson (Vudruv Vilsın), her iki tarafın da çıkarlarını gözettiği iddiasıyla 14 maddelik bir bildiri duyurdu. Barış sağlanırken nelerin gözetileceğinin ve barıştan sonra dünyanın yeni düzeninin nasıl olacağını tespit etmek üzere ortaya atılan Wilson İlkeleri'nin bazı maddeleri şunlardır:

1. Barış antlaşmalarında ve diplomaside açıklık olacak.

2. Ekonomik sınırlandırılmalar kaldırılacak.

3. Ülkelerin silahsızlanmalarını sağlayacak karşılıklı güvenceler verilecek.

4. Galip devletler mağlup devletlerden toprak ya da savaş tazminatı almayacak.

5. Devletlerarası barışı sağlamak amacıyla Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) kurulacak.

6. Osmanlı Devleti'nin Türklerin çoğunlukta olduğu bölgelerinde Osmanlı egemenliği sağlanacak, Türklerin çoğunlukta olmadığı bölgelerde ise buradaki milletlerin kendi kendini yönetme hakkı olacak. Boğazlar bütün milletlerin gemilerine açık olacak ve bu durum milletlerarası kontrol altında olacak (12. Madde).

Sıra Sizde

Sizce Wilson İlkeleri, dünya barışının sağlanması için gerçekçi prensipler barındırmakta mıdır? Tartışınız.

Başta Osmanlı Devleti olmak üzere, savaşı kaybeden devletler için Wilson İlkeleri büyük bir umut oldu (Görsel 1.28). Oysaki savaşı kazanan ve masa başında da ikinci bir zafer kazanmayı planlayan İtilaf Devletleri'nin çıkarlarına bu ilkeler uymuyordu. Başta İngiltere ve Fransa olmak üzere İtilaf Devletleri, ABD'nin desteğini sağlamak için Wilson'un barış ilkelerini kabul ettiler. Fakat ilkeleri kendi çıkarlarına göre yorumlayıp barış antlaşmalarını yine kendi istekleri doğrultusunda hazırladılar. Kendi planlarını Wilson İlkeleri'ne uygun hâle getirmek için; savaş tazminatı yerine, tamirat ya da onarım bedeli; sömürgecilik yerine, manda ve himaye gibi kavramlar kullandılar. Osmanlı Devleti de Mondros Ateşkes Anlasması'nı imzalarken Wilson İlkeleri'nin 12. Maddes'ini kurtuluş olarak gördü. İtilaf Devletleri, Wilson İlkeleri'ne ters düşmemek için Mondros'un 7. maddesini bahane edip işgal faaliyetlerini hızlı bir şekilde gerçekleştirdi.

1. 4. 4. Barışa Son Veren Barış

18 Ocak 1919'da Paris Barış Konferansı toplandı. Konferansın toplanma amacı, savaşı kaybeden devletlerle yapılacak olan barışın esaslarını görüşmekti. Konferansa otuz iki devlet katıldı. ABD, İngiltere, Fransa, Japonya ve İtalya konferansta etkili olan devletlerdi. Konferansa bizzat katılan ABD Başkanı Wilson'un temel amacı, Cemiyet-i Akvamın (Milletler Cemiyeti) kurulmasını sağlamaktı. Konferansta Milletler Cemiyeti Teşkilatı'nın kurulması kararı alındıktan sonra ABD Başkanı Wilson Paris'ten ayrılarak ülkesine döndü. Böylece İngiltere ve Fransa kendi planlarını gerçekleştirmek için ABD baskısından kurtulmuş oldular.

Oku-yorum

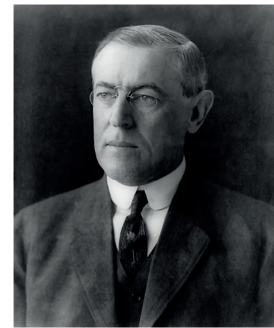
İngilizlerin ancak bizim sonuna kadar Almanya'nın müttefiki kalıp hezimete uğradıktan sonra elde edebilecekleri sonucu onlara kendi yardımımızla sunmak, tarihte Osmanlılık için ve özellikle bugünkü hükûmetimiz için pek bir kara sayfa oluşturur.

Şayet hükûmetimizce İngilizlerle ciddiyet ve samimiyetine itimat olunabilecek bir gizli ittifak yapılmış ve yapılması büyük bir ihtimal derecesinde bulunmuş ise, bu hususu bilmemekliğimiz doğal olarak bizi yanlış kanaatlere sürükleyeceğinden, mümkünse bu konuda dolaylı biçimde de olsa aydınlatılmamı dilerim. Vatanın geleceğinden kuşku duymamdan kaynaklanan ve samimi olduğuna şüphe edilmemesi gereken düşüncelerimin bir tartışma niteliğinde sayılmamasını özellikle rica ederim.

Özellikle sizce çok iyi bilinmektedir ki ben, her ne hal ve durumda bulunursam bulunayım, doğru olduğuna inandığım ve gerekenlere bildirilmesini vatanın selameti gereği saydığım inançlarıma uymaktan kendimi alıkoymak gücüne sahip değilim.

Şerafettin Turan, Mustafa Kemal Atatürk, s.174-175.

Mustafa Kemal, bir ateşkes imzalanmasına rağmen vatanın geleceği ile ilgili neden kuşku duymaktadır?

Görsel 1.28: ABD Başkanı W. Wilson

Mustafa Kemal Suriye Cephesi'ne atandı. — 1918

İngilizler, Şam ve Halep'i işgal etti. — 1918

Bilgi Notu

Megali İdea: Yunanca "Büyük Fikir" anlamına gelir. Bu ifade siyasi anlamda; Yunanistan'ı, Bizans İmparatorluğu devrindeki sınırlarına ulaştırmak amacını taşır. Bu amaçla; Anadolu, Trakya, Ege adaları ve Kıbrıs adasına yönelik uygulanacak emperyalist ve saldırgan politikanın genel adıdır.

Osmanlı topraklarının paylaşımı, konferansın en çok tartışılan konularının başında yer almaktaydı. İtilaf Devletleri'nin daha önceden gizli anlaşmalarla yaptıkları paylaşım planları üzerinde kendi aralarında görüş ayrılıkları yaşanmaya başladı. Yunanlılara, Ermenilere ve Araplara verdikleri vaatlerden dolayı, planların uygulanma aşamasında sıkıntılar baş gösterdi. Anadolu'da kurulacak Ermeni devletinin, Arap Yarımadası'nın, Filistin, Suriye ve Irak topraklarının manda sistemine göre yönetilmesine karar verildi. İngiltere, I. Dünya Savaşı'nda Yunanistan'ı İtilaf Devletleri'ne çekebilmek için, Yunanlılara İzmir ve çevresini vadetmişti. Fakat St. Jean De Maurienne (Sen Jan Dö Moryen) Antlaşması ile bu bölge İtalyanlara bırakıldı. Megali İdea (Büyük Yunanistan) düşüncelerini gerçekleştirmeyi hedefleyen Yunanlılar, konferansta İzmir ve çevresinin kendilerine verilmesini istedi. İngiltere, sömürgelerine giden ticaret yolları üzerinde İtalya gibi güçlü bir ülke yerine, kendisine tehlike oluşturmayacak Yunanistan'ı tercih etti. Yunanlılar sundukları sahte belgelerle İzmir ve çevresinde nüfus açısından Rumların çoğunlukta olduklarını kabul ettirdi. İzmir'in Yunanistan tarafından işgali, konferansa katılan diğer devletler tarafından kabul edildi. Böylece İzmir meselesi, İtilaf Devletleri arasında ilk ayrılıkların da yaşanmasına sebep oldu (Görsel 1.29).

Görsel 1.29: Paris Barış Konferansı'na katılan İngiltere, Fransa, İtalya ve ABD liderleri

Sıra Sizde

Sizce Wilson İlkeleri ile Paris Barış Konferansı'nda alınan kararlar arasında neden bir çelişki bulunmaktadır? Tartışınız.

Osmanlı Devleti'nin topraklarının paylaşımı, konferansta en fazla tartışılan konu olmasına rağmen savaşı kazanan devletler arasındaki çıkar çatışmalarından dolayı, Osmanlı Devleti ile yapılacak barış antlaşması daha sonraya bırakıldı. Osmanlı dışındaki İttifak Devletleri'yle I. Dünya Savaşı'nı bitiren antlaşmalar imzalandı. Bu antlaşmalarla savaşın galibi olan İtilaf Devletleri tarafından savaşı kaybeden İttifak Devletleri'ne siyasi, askerî ve ekonomik olarak ağır şartlar dayatıldı.

Tablo 1.7: I. Dünya Savaşı'nı Bitiren Barış Antlaşmaları

Devletler	Antlaşmalar
Almanya	Versailles (Versay) Antlaşması (28 Haziran 1919)
Avusturya	Saint Germain (Sen Jermen) Antlaşması (10 Eylül 1919)
Macaristan	Triannon (Tiriyanon) Antlaşması (4 Haziran 1920)
Bulgaristan	Neuilly (Nöyyi) Antlaşması (27 Kasım 1919)

Almanya ile imzalanan Versailles (Versay) Antlaşması'na göre:

1. Almanya, Fransa ve Belçika'dan daha önceden aldığı bütün toprakları geri verecek.

2. Almanya'nın bütün sömürgeleri İngiltere, Fransa ve Japonya arasında paylaşılacak.

3. Almanya'da zorunlu askerlik kaldırılacak, Alman ordusu 100 bin kişiye indirilecek. Deniz kuvvetleri sınırlandırılacak. Denizaltı ve savaş uçağı yapması yasaklanacak.

4. Almanya savaş tazminatı (tamirat borcu adı altında) ödeyecek.

Türk Ordusu Bakü'yü kurtardı.
1918

Katma Muharebesi ile İngilizler Suriye'nin kuzeyinde durduruldu.
1918

Avusturya ile imzalanan Saint Germain (Sen Jermen) Antlaşması'na göre:

1. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalandı. Macaristan, Çekoslovakya ve Yugoslavya bağımsız oldu. Galiçya Polonya'ya; Hırvatistan Yugoslavya'ya; Tirol ve Trieste İtalya'ya; Bukoniva Romanya'ya bırakılacak.

2. Milletler Cemiyetinin izni olmadan Almanya ile birleşmeyecek.

3. Avusturya'da zorunlu askerlik kaldırılacak ve Avusturya ordusu 30 bin kişiyle sınırlandırılacak.

4. Avusturya savaş tazminatı ödeyecek.

Bulgaristan ile imzalanan Neuilly (Nöyyi) Antlaşması'na göre:

1. Güney Dobruca Romanya'ya; Gümülcine ve Dedeağaç Yunanistan'a; Tsaribrod ve Srurmitsa Yugoslavya'ya bırakılacak.

2. Bulgaristan'da zorunlu askerlik kaldırılacak. Ordusu 25 bin kişi ile sınırlandırılacak, deniz ve hava kuvveti oluşturması yasaklanacak.

3. Bulgaristan savaş tazminatı ödeyecek.

Macaristan ile imzalanan Triannon (Tiriyanon) Antlaşması'na göre:

1. Presburg bölgesi Çekoslovakya'ya; Bosna Hersek Yugoslavya'ya; Transilvanya Romanya'ya; Burgerland Avusturya'ya bırakılacak.

2. Macaristan'da zorunlu askerlik kaldırılacak, ordusu 35 bin kişi ile sınırlandırılacak, deniz ve hava kuvveti oluşturması yasaklanacak.

3. Macaristan savaş tazminatı ödeyecek.

Antlaşmalarla yenilen İttifak Devletleri'ne dayatılan ağır şartlar bu devletlerin kamuoyunda derin bir hoşnutsuzluk oluşturdu. Oluşan hoşnutsuzluk savaşın getirdiği ekonomik yıkımla birleşince Avrupa'da uzun süreli bir barışı sağlamayı imkansız hâle getirdi. Böylece oluşan olumsuz siyasal durum, yirmi yıl sonra başlayacak olan II. Dünya Savaşı'na zemin hazırladı.

Paris Barış Konferansı ve Osmanlı

Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra Türkiye işgal edilmeye ve müttefiklerin nüfuz bölgelerinde tam hâkimiyet sağlanılmaya çalışılmıştır.
Bunların başında İngiltere'nin doğudaki sömürgelerinin güvenliğini sağlamak maksadıyla Rusya, Türkiye ve İran arasında tampon bölgeler yaratılması düşüncesi gelir. Amerika ise Wilson Prensipleri ile dünya siyasetine yeniden girmişti. Savaş sonrası kurulacak dünyada önemli bir pazar kapmak isteyen A.B.D. bunu da Ermenistan mandaterliği ile sağlamaya çalışıyordu. Fransa ise İngiltere'den geri kalmak istemiyordu. Fransızlar, İngilizler'in daha fazla bölgeleri ele geçirerek kendilerini etkisiz hale getirebilecekleri düşüncesiyle emperyalizm mücadelesinde önemli bir yer kapmak istiyordu. Yunanistan, İtalya ve azınlıklar da kendi menfaatlerine uygun gelecek her türlü çözüm için büyük bir faaliyet içindeydiler. İşte Paris Barış Konferansı boyunca bu istek ve düşünceler etkili oldu.
http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-23/paris-konferansindan-sevre-turkiyenin-paylasilmasi-meselesi, 30.08.2018, 11.27. (Kısaltılmıştır.)

İttihat ve Terakki yönetimden çekildi.
1918

Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandı.
1918
30 Ekim

Aradaki Fark

4 Şubat 1919 tarihinde Alemdar gazetesinin yazarlarından Refii Cevat (Ulunay) M.Kemal Paşa ile Şişli'deki evinde bir görüşme yapar. Refii Cevat bu görüşmeyi şöyle aktarır: "Sorularımı bitirip veda etmek üzere ayağa kalktığımda dedi ki:

-Biraz daha oturunuz lütfen.

-Soracağınız sorular bitti mi?

-Bitti Paşam.

-Bu vatan içine düştüğü bu felâketten nasıl kurtarılır, istiklâline nasıl kavuşturulur? diye bir soru sormanızı beklerdim.

-Af buyurunuz Paşa hazretleri, bugün içinde bulunduğumuz bu şartlardan bu vatanın kurtulmasını en uzak ihtimalle dahi mümkün görmediğim için böyle bir soru sormadım.

-Siz gene de böyle bir soru sormuş olunuz, ben de cevabımı vereyim, fakat yazmamak şartıyla.

-Zatıalinizi dinliyorum Paşa hazretleri.

-Bakınız Cevat Beyefendi, sizin imkânsız gördüğünüz kurtuluş yolları vardır.

Bugün herhangi bir teşkilâtçı Anadolu'ya geçer de milleti silâhlı bir direnişe hazırlarsa bu yurt kurtarılabilir. Heyecanlanmıştım. Birinci Dünya Savaşı süresince gücümüzü öylesine tüketmiştik ki elimizde hiçbir şey kalmamıştı. Harplerden sağ kalanların ise ayakta duracak hâlleri yoktu.

-Nasıl olur Paşam? diye yerimden fırladım. Paşa sakindi:

-Aklınızdan geçenleri tahmin ediyorum, dedi; doğrudur. Görünüş tamamen aleyhimizde. Ama düşmanlarımız olan bu büyük devletlerin bir de iç yüzleri var.

-Nasıl Paşam.

-Anlatayım. Siz sanıyor musunuz ki, savaşı kazanmakla müttefikler aralarındaki bütün sorunları çözmüşlerdir. Aralarındaki asıl rekabet şimdi başlayacaktır. Asırlarca birbirleriyle boğuşan Fransızlarla İngilizleri ortak düşman tehlikesi birleştirdi. Şimdi o eski rekabet bıraktıkları yerden tekrar başlayacaktır. İtalya'nın da başı dertte. Onlar da her an bir iç karışıklık yaşayabilirler. Sonuçta, Anadolu'da başlayacak bir millî direnişle hiçbiri mücadele edecek durumda değildir. Böyle bir mücadelenin tam sırasıdır.

-Paşam, millî direniş... Güzel, ama neyle? Hangi askerle, hangi silâhla, hangi parayla? Malesef Paşam, kupkuru bir çölden farksız oldu bu güzel vatanımız.

-Öyle görünür Refii Cevat Bey, öyle görünür. Ama çölden bir hayat çıkarmak lâzımdır. Çöl sanılan bu âlemde saklı ve kuvvetli hayat vardır. O, Türk milletidir. Eksik olan şey teşkilâttır. Bu teşkilât organize edilebilirse vatan da millet de kurtulur.

O günlerde, o şartlar içinde İstiklâl Mücadelesi'ne atılıp Türkiye'yi kurtarmaktan söz edenlere karşı herkes benim gibi düşünürdü. O günlerde böyle düşünen tek adam oydu; tek adam *ATATÜRK'TEN ANEKDOTLAR, T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, s. 13-14. (Kısaltılmıştır.)*

İtilaf Donanması İstanbul'a demir attı.

1918

Paris Barış Konferansı toplandı.

1919

Bilgi-Yorum

Aşağıdaki boş bırakılan yerleri Atatürk'ün hayatını dikkate alarak kronolojiye uygun bir şekilde doldurunuz.

Mustafa Kemal Atatürk

1881'de Selanik'te doğdu.

Selanik .... İlkokulunu bitirdi.

Selanik .... Rüştiyesini bitirdi.

Manastır .... bitirdi.

Kurmay Yüzbaşı olarak. ....okulundan mezun oldu.

1905'te ilk görev yeri olan .... atandı.

1911'de .... savaşına katıldı.

1913'te Sofya'ya .... olarak görevlendirildi.

1915'te .... Cephesi'nde görev aldı.

1918'de Yıldırım Orduları Grup Komutanı oldu.

"Zafer, 'Zafer benimdir.' diyebilenindir. Başarı ise 'Başaracağım.' diye başlayarak sonunda 'Başardım.' diyenindir." ***Mustafa Kemal ATATÜRK***

I. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Gelecekte Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulmasına İngilizlerin yardımcı olacaklarına ilişkin haberlerin yayılması doğal olarak Araplar arasında tepki yaratmıştı. O zaman da İngiltere hükûmeti kendini Hicaz Kralı ilan etmiş olan Şerif Hüseyin'i yatıştırmak için harekete geçmişti. Ona gönderilen mesajda Filistin'de özel bir yönetim uygulanacağı ve hiçbir dinî topluluğun ötekinin emrine girmeyeceği yolunda güvence vermeye çalışılmıştı. Bu propaganda etkisini göstermekte gecikmemişti. Öyle ki Kudüs'ü Osmanlılardan almak için saldırıya geçen Allenby Komutasındaki İngiliz kuvvetlerine Araplar da yardımcı olmuşlardı. Ne ki oraya giren Allenby: "Haçlı seferini tamamlıyorum." diye bunu Müslümanlara karşı bir hareket olarak gördüğünü açıklamakta bir sakınca görmemişti. Kısacası İngiltere, Osmanlı halifesinin "kutsal" ilan ettiği savaşta Arapların büyük çoğunluğunu kendi yanına çekmeyi başarmıştı.

Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi, C. I, Bilgi Yayınevi, Ankara, 2013, s. 64.

1-2. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Arapların I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti yerine İngilizlerle iş birliği yapması milliyetçilik düşüncesinin ve İslamcılık akımının Araplara etkisi bakımından nasıl değerlendirilebilir?

2. İngilizlerin Filistin konusunda önce Araplara özel yönetim vaad etmesi ardından da bunu bir "Haçlı Seferi" olarak adlandırması İngilizlerin Orta Doğu politikası hakkında ne gibi ipuçları vermektedir?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

3. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin İttifak Devletleri'nin yanında savaşa katılmasının sebepleri nelerdir? Açıklayınız.

4. Osmanlı Devleti'nin Çanakkale Cephesi'ndeki başarısının I. Dünya Savaşı'nın gidişatı üzerindeki etkileri nelerdir?

5. İngiltere'nin Irak Cephesi'ni açarak ulaşmak istediği hedefler nelerdir?

6. I. Dünya Savaşı'nda Mustafa Kemal'in savaştığı cepheleri yazınız.

7. Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri arasında hangi konularda anlaşmazlıklar yaşanmıştır?

8. Yukarıda verilen kararlardan hangileri Türk milleti lehinedir?

9. Wilson Prensipleri'nin 12. Maddesi ile Paris Barış Konferansı kararı birbiriyle neden çelişmektedir?

Aşağıdaki tabloya göre 8. ve 9. soruları cevaplayınız.

Sykes-Picot Antlaşması: 1916'da İngiliz ve Fransız hükûmetleri arasında adına Mark Sykes ve General Picot arasında imzalanan antlaşmaya göre Osmanlı'nın egemenliğindeki Orta Doğu topraklarının paylaşılması kararlaştırıldı.
Mac Mahon Planı: İngiltere'nin Mısır Valisi Mac Mahon ile Hicaz Emiri Şerif Hüseyin bu plana göre Osmanlı Devleti'nin Arap eyaletlerini paylaşma konusunda anlaştı.
Wilson Prensipleri Madde 12: Osmanlı İmparatorluğu'nun, nüfusunun çoğunluğunu Türklerin oluşturduğu bölümlerinde Türk egemenliği güvence altına alınmalıdır.
Paris Barış Konferansı: Anadolu'da kurulacak Ermeni Devleti'nin, Arap Yarımadası'nın, Filistin, Suriye ve Irak topraklarının manda sistemine göre yönetilmesine karar verildi. Yunanlılar sundukları sahte belgelerle İzmir ve çevresinde nüfus açısından Rumların çoğunlukta olduklarını İngiltere'ye kabul ettirdi. İzmir'in Yunanistan tarafından işgali, konferansa katılan diğer devletler tarafından kabul edildi.

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

10. Mustafa Kemal'le ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğru <u>değildir?</u>

A) En çok etkilendiği yazarların başında Namık Kemal ve Tevfik Fikret gelmektedir.
B) Harp Akademisi'nden kurmay yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur.
C) 31 Mart İsyanı'nın bastırılmasında, Hareket Ordusu'nda görev almıştır.
D) İlk görev yeri, Şam'daki V. Ordu'dur.
E) Katıldığı ilk savaş, Çanakkale Muharebeleridir.

11. I. Çanakkale
II. Suriye
III. Kafkas

Yukarıda verilen cephelerden hangileri I. Dünya Savaşı'nda, Osmanlı Devleti'nin taarruz amaçlı açtı-ğı cepheler arasında yer alır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) II ve III

12. Savaşın en önemli nedenlerinden olan ve Fransız İhtilali (1789) ile birlikte ortaya çıkan milliyetçilik akımı birçok ulus üzerinde etkili olmuştur. Milliyetçilik akımından etkilenen ulusların millî devlet kurma istekleri doğrultusunda bağımsızlık savaşları başlamıştır. Savaşın diğer bir nedeni ise sömürgecilik yarışıdır. Sanayi İnkılabı'nın getirdiği ham madde ve pazar bulma yarışı, sömürgeci devletler arasında büyük bir rekabet başlatmıştır. Devletler arasındaki mücadele, silahlanma yarışına ve bloklaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur.
Bu bilgiye göre, I. Dünya Savaşı öncesinde devletlerarası bloklaşmanın ortaya çıkmasının nedeni aşağıdakilerden hangisi olamaz?

A) Endüstri Devrimi sonucunda ham madde ihtiyacının artması
B) 1830 İhtilalleri'nin sonuçları
C) Fransız İhtilali'nin yaydığı milliyetçilik akımı
D) Rusya'nın Panslavizm politikası
E) Devletlerarası silahlanma yarışı

13. Aşağıdaki devletlerden hangisi Paris Barış Konferansı'na katılmamıştır?

A) ABD B) Rusya C) İngiltere D) Japonya E) Fransa

14. I. Arnavutluk
II. Batı Trakya
III. On İki Ada
Yukarıda verilen topraklardan hangilerini Osmanlı Devleti Balkan Savaşları'nda kaybetmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) I, II ve III

15. I. Dünya Savaşı'nda yaşanan;
I. Rusya'da Bolşevik İhtilali'nin çıkması,
II. ABD'nin savaşa katılması,
III. Bulgaristan'ın savaşa katılması,
gelişmelerinden hangileri İtilaf Devletleri'nin lehine sonuçlanmıştır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

16. Aşağıdaki antlaşmalardan hangisinin esasları Paris Barış Konferansı'nda belirlenmemiştir?

A) Versailles Antlaşması
B) Saint Germain Antlaşması
C) Neuilly Antlaşması
D) Sevr Antlaşması
E) Triannon Antlaşması

17. I. Dünya Savaşı'nda, İngiltere'nin Araplarla iş birliği yapmak için imzaladığı gizli antlaşma aşağıdakilerden hangisidir?

A) İstanbul
B) Sykes-Picot
C) Mac Mahon
D) St. Jean De Maurıenne
E) Sevr

18. Wilson İlkeleri'nde yer alan;
I. galip devletler, mağlup devletlerden toprak ya da savaş tazminatı almayacak,
II. diplomaside açıklık olacak,
III. uluslar kendi geleceğini belirlemede karar hakkına sahip olacak
maddelerinden hangileri imparatorlukların parçalanmasında etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) II ve III E) I, II ve III

19. I. Dünya Savaşı sonunda Avusturya ile Saint Germain Antlaşması imzalandı. Antlaşmaya göre; Çekoslovakya ve Yugoslavya bağımsız oldu, Avusturya'da zorunlu askerlik kaldırıldı, Avusturya ordusuna sınırlamalar getirildi ve Avusturya'nın savaş tazminatı ödemesi kararlaştırıldı.
Buna göre Avusturya ile ilgili aşağıda verilenlerden hangisine ulaşılamaz?

A) Toprak kaybı yaşamıştır
B) Ordusu zayıflamıştır
C) İmparatorluk parçalanmıştır
D) Donanması zayıflamıştır
E) Ekonomisi zayıflamıştır

20. 1917'de yaşanan en önemli gelişmelerden biri de Rusya'daki Bolşevik İhtilali'dir. Rusya'da sosyal ve siyasi sorunlarla beraber ekonomik sıkıntıların da artmasıyla, Bolşevikler hükûmet darbesi yaparak iktidarı ele geçirdiler. İktidara gelen Bolşevik yönetimi, İttifak Devletleri ile anlaşarak savaşı bıraktı.
Yaşanan bu gelişmeler üzerine Sovyet Rusya aşağıdaki antlaşmalardan hangisini imzalayarak savaştan çekilmiştir?

A) Versailles (Versay) Antlaşması
B) Triannon (Tiriyanon) Antlaşması
C) Brest Litowsk Antlaşması
D) Neuilly (Nöyyi) Antlaşması
E) Saint Germain (Sen Jermen) Antlaşması

2. ÜNİTE

MİLLÎ MÜCADELE

2. 1. İŞGALLERİN BAŞLAMASI VE MİLLÎ MÜCADELEYE HAZIRLIK
2. 2. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILMASI
2. 3. SEVR ANTLAŞMASI
2. 4. MİLLÎ MÜCADELE'DE DOĞU VE GÜNEY CEPHELERİ
2. 5. MİLLÎ MÜCADELE'DE BATI CEPHESİ
2. 6. MUDANYA'DAN LOZAN'A DOĞRU

Ünite İçeriği

- Türk milletinin işgallere karşı tepkisini ve örgütlenme çabalarını,
- Kurulan yararlı ve zararlı cemiyetleri,
- Düzenlenen kongreleri,
- Millî Mücadele'de öne çıkan kişileri,
- Misak-ı Millî'yi,
- BMM'nin açılmasını ve yeni bir devletin kuruluşunu,
- Millî Mücadele'deki cepheleri ve antlaşmaları,
- Lozan Barış Antlaşması'nı öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Direniş
- Dostluk antlaşması
- İşgal
- Millî Egemenlik
- Millî Marş
- Millî Mücadele
- Misak-ı Millî
- Sine-i Millet
- Ulusal Ajans
- Ulusal Meclis

Hazırlık Soruları

- Mondros Ateşkes Anlaşması sonrasında yapılan işgaller karşısında Türk milletinin tepkilerini ve örgütlenmek için yaptıkları faaliyetleri araştırınız.
- Mustafa Kemal Paşa'nın işgaller karşısındaki tutumu nedir ve işgallerden kurtulmak için hangi çareleri düşünmüştür?
- Millî Mücadele'de kadınların hangi alanlarda önemli rolleri olmuştur? Araştırınız.
- Millî Mücadele Dönemi'nde yapılan kongreler hangileridir?
- Kuvay-ı Millîye birlikleri ile düzenli ordu arasındaki farklar nelerdir? Niçin düzenli ordu kurulmak istenmiştir? Araştırınız.
- İstiklal Mahkemeleri hakkında araştırma yapınız.
- Batı Cephesi'nde düzenli ordunun yaptığı savaşlar hangileridir?
- Lozan Konferansı görüşmeleri hangi nedenlerle uzun sürmüştür?

2. 1. İŞGALLERİN BAŞLAMASI VE MİLLÎ MÜCADELE'YE HAZIRLIK

Görsel 2.1: Kuvay-ı Millîye Müfrezeleri

Araştır Öğren Paylaş

1. Ekonomik ve askerî açıdan her anlamda yetersiz olunmasına rağmen Millî Mücadele'nin kazanılması hangi nedenlere bağlanabilir?
2. Güçlü bir devletin himayesi altına girmek bir kurtuluş çaresi midir? Açıklayınız.

2. 1. 1. Ateşkes Dönemi

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanması hem hükûmet çevrelerinde hem de basında memnuniyetle karşılanmıştı. Uzun yıllar süren savaşların ve yaşanan acıların sona ereceği düşünülüyordu. Dönemin ABD Başkanı Wilson'ın (Vilsın) yayımladığı Wilson İlkeleri'nin, özellikle Osmanlı Devleti'ni doğrudan ilgilendiren 12. Maddesi'nin, bu düşüncelerin oluşmasında büyük bir payı vardı. Bu maddeye göre Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde bağımsız bir Türk devletinin devamına imkân verileceğine inanılıyordu. Fakat I. Dünya Savaşı'nın yenik devletlerine imzalatılacak olan barış anlaşmalarının hazırlanması için toplanan Paris Barış Konferansı'nda İzmir ve çevresinin Yunanistan tarafından işgal edilmesi kararlaştırılmıştı.

İtilaf Devletleri, Paris Barış Konferansı'ndan önce, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasının hemen ardından antlaşmanın 7. maddesine dayanarak işgallere başlamışlardı. İlk olarak Musul, İngilizler tarafından işgal edilmişti. Fransızlar da Çukurova'ya doğru ilerlediler. Hatay'ın Dörtyol ilçesinde, Fransızlara karşı, silahlı ilk halk direniş hareketi de başlamıştı (Görsel 2.1).

2. 1. 2. İzmir'in İşgali (15 Mayıs 1919)

İngiltere, Yunanistan'ın Akdeniz'deki İngiliz ticaret ve sömürge yollarının koruyuculuğunu yapacağına inanıyordu. İngiltere'nin büyük desteği neticesinde Paris Barış Konferansı'nda, Yunan ordusunun İzmir'i işgali kararlaştırıldı. İstanbul Hükûmeti'ne bu işgalin Mondros Ateşkes Anlaşması'nın yedinci maddesi gereğince yapılacağı bildirildi. Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nden gelen emirler gereği, İzmir Valisi İzzet Bey ve Kolordu Komutanı

Paris Barış Konferansı toplandı. 1919

İzmir işgal edildi. 1919 15 Mayıs

Ali Nadir Paşa'dan işgal hareketine karşı koymamaları ve işgal kuvvetlerine karşı gereken kolaylığın gösterilmesi istendi. İşgal kuvvetleriyle yaşanabilecek bir çatışmaya meydan verilmemesi için de askerler kışlaya toplandı. İzmir'in işgal edileceği söylentisi üzerine İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Redd-i İlhak Cemiyeti, halkı harekete geçirmeye çalıştı. Vali İzzet Bey ise endişe edilecek bir durum olmadığını ve hükûmetin her türlü önlemi alacağını, İzmir halkının temsilcilerine söyledi.

Sıra Sizde

Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra Anadolu'nun birçok yeri işgal edilmesine rağmen İzmir'in işgalinin bu kadar ses getirmesinin sebebi nedir?

15 Mayıs 1919 sabahında, bir İngiliz gemisinin desteğindeki Yunan ordusu İzmir'e asker çıkardı. İzmirli Rumlar, ellerinde Yunan bayrakları ve çiçeklerle işgalci Yunan ordusunu karşıladılar. Yunan askerleri alkışlar ve "zito" (yaşa) nidalarıyla ilerlerken bu duruma katlanamayan Hukuk-u Beşer gazetesi yazarı Hasan Tahsin, silahını ateşleyerek Yunan bayrağını taşıyan askeri vurdu (Görsel 2.2). Böylece İzmir'de ilk silahlı direniş başlarken Hasan Tahsin de şehit düştü.

Görsel 2.2: Gazeteci Hasan Tahsin

Yunanlılar, şehirdeki önemli noktaları kontrollerine alırken, asker ve siviller olmak üzere iki gün içinde katledilen Türklerin sayısı iki bini bulmuştu. İzmir'in işgali ile yetinmeyen Yunan ordusu, iç kısımlara doğru ilerleyişe geçerek Aydın, Nazilli, Akhisar ve Ayvalık'ı işgal etti.

İşgali ve katliamları protesto etmek için ülkenin her yerinde mitingler yapıldı ve İtilaf Devletleri temsilciliklerine protesto telgrafları çekildi. Mitinglerin en büyükleri ve en çok ses getirenleri, on binlerce İstanbullunun katıldığı Fatih, Kadıköy ve Sultanahmet mitingleridir. Fatih Mitingi'nde Halide Edip (Adıvar); Sultanahmet Mitingi'nde Nakiye (Elgün), Halide Edip (Adıvar), Mehmet Emin (Yurdakul), Hamdullah Suphi (Tanrıöver) ve Selim Sırrı (Tarcan); Kadıköy Mitingi'nde Münevver Saime Hanım yaptıkları konuşmalarla halkın millî duygularını coşturdular. Bu konuşmalar gazeteler aracılığıyla bütün yurda yayıldı.

Oku-yorum

AMİRAL BRİSTOL (BRISTIL)RAPORU

İzmir'in işgaliyle birlikte başlayan Yunan zulmü, katliamları ve soygunları karşısında; ülkenin her yerinde miting ve protestolar yapılmış, Türk direnişi başlamış ve giderek artmıştı. İtilaf Devletleri hem kamuoyunu yatıştırmak hem de İzmir bölgesindeki durumu incelemek için bölgeye uluslararası bir heyet gönderme kararı aldılar. Amerikalı Amiral Bristol başkanlığında; İngiliz, Fransız ve İtalyan generallerinden oluşan heyet; İzmir, Aydın, Nazilli, Ödemiş, Manisa ve Ayvalık'ta Türk ve Rumları dinledi (Görsel 2.3).

Bristol Raporu'nın İçeriği:

1. Bölgedeki olayların sorumlusu Yunanlılar ve Rumlardır. Türkler çeşitli zulümlere ve katliama uğramışlardır.
2. Bölgede çoğunluk Türklerden oluşmaktadır.
3. Yunan ordusunun işgali gereksiz ve haksızdır. Yunan kuvvetleri çekilip, yerine İtilaf kuvvetleri gelmelidir.

Bu rapor; Türk halkının Millî Mücadelesi'nin haklılığını ortaya koyan ilk uluslararası belgedir.

Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C. II, s.183-194.

A. Bristol'un raporunda Türkler'in haklı olduğunu belirtmiş olmasına rağmen İtilaf Devletleri'nin sessiz kalmalarının sebebi ne olabilir?

2. 1. 3. Kuvay-ı Millîye Direnişi: Bağımsızlık Ruhu

Kuvay-ı Millîye, Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra, vatanı işgal eden düşmanla mücadele eden ve azınlık faaliyetlerine karşı çarpışan silahlı grupları ve onlara maddi, manevi ya da fikirsel yardımda bulunan herkesi kapsamaktadır. Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra Osmanlı toprakları, İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başlandı. Bu duruma Osmanlı devlet adamlarının, özellikle de Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin seyirci kalması, üstelik halka sükûnet tavsiye etmesi, halkın harekete geçerek kendini savunmasını gerekli kıldı. Ayrıca İtilaf Devletleri'nin azınlık çetelerinin yaptığı eylemlere göz yummaları hatta onları kışkırtmaları, güvenlik sorunlarını iyice artırmıştı.

Osmanlı ordularının dağıtılmış olması ve güvenlik güçlerinin etkisizleştirilmesi, Türk halkını bu saldırılar karşısında tamamen savunmasız bırakmıştı.

Görsel 2.3: Amiral Bristol

Gazeteci Hasan Tahsin şehit edildi. 1919

Mustafa Kemal Samsun'a hareket etti. 1919 16 Mayıs

Oku-yorum

Şerife Bacı
Şerife Bacı, İnebolu'dan Kastamonu'ya cephane ve erzak taşırken; Kastamonu yakınındaki kışlada, kar ve tipi nedeniyle donarak ölmüştür. 1921 Aralık ayında birdenbire bastıran kar yolları kapamış; cepheye giden taşıt kolları,geceye kalmadan yakın hanlara, köylere sığınmışlardı. Her nasılsa; kafileden geri kalmış genç bir kadının, cephane yüklü kağnısı ile yorgun argın bir halde, ancak kışla önüne kadar gelebildiği ve şehre girmek nasip olmadan yol kenarında sabaha karşı donduğu anlaşılmıştı. Öküzleri geviş getiren kağnı arabasındaki kıymetli yükü korumak için, üstüne kendi yorganını örten bu genç kadın bir elinde övendireyle (uzun değnekle), kollarını gererek yorganın üzerine kapaklanmış bir şekilde donarak ölmüştü. Görevlilerden Cemil Çavuş; şehidin üzerindeki karları süpürüp, gözyaşları içinde kadını kaldırırken, yorganın altından birden bire çığlığı basarak ağlayan bir çocuk sesi işitince şaşırmıştı. Şehit anayı yana çekip hemen yorganı kaldırdıklarında gördükleri:
Otlara sarılı top gülleleri arasına yerleştirilmiş çulların içinde, kundağa sarılmış bir kız çocuğunun donmaktan kurtulduğu ve müdahale üzerine uyanarak ağlamaya başlamasıdır.
Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Kadınları, s. 229. (Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

Türk milleti, Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra başlayan işgallere, azınlıkların emellerine ve taşkınlıklarına karşı, vatanı koruma ve bağımsız yaşama isteği doğrultusunda örgütlenmeye başladı. Bunun sonucu olarak ortaya çıkan direniş hareketine ve teşkilata Kuvay-ı Millîye (Millî Kuvvetler) adı verilmiştir.

Vatanseverlerin işgal kuvvetlerine ve azınlık çetelerine karşı ülkenin değişik yerlerinde oluşturdukları bu direniş birlikleri, yani Kuvay-ı Millîye birlikleri, yerel halk kahramanlarının liderliğinde, gönüllülük esasına göre oluşmuştu. Bir merkezden idare edilmedikleri gibi, her türlü ihtiyaçlarını da bölgelerindeki halktan temin ediyorlardı. Özellikle Ege Bölgesi'nde, Karadeniz'de ve Güney Cephesi'nde; Ethem, Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe, Şahin Bey, Kara Fatma ve İpsiz Recep isimleri öne çıkan yerel halk kahramanlarıdır (Görsel 2.4).

İşgallere karşı ilk direniş hareketi, 19 Aralık 1918'de Fransızlara karşı, Güney Cephesinde, Hatay'ın Dörtyol ilçesinde başladı. Urfa, Antep ve Maraş'ta Fransızlara ve Ermenilere karşı yapılan savaşlar, Millî Mücadele tarihimizde destanlaşmıştır.

İzmir'in işgali ile birlikte Ege Bölgesi'nde de direniş hareketleri başladı. Ayvalık, Nazilli, Salihli ve Ödemiş cepheleri oluşturuldu. Alaşehir ve Balıkesir Kongreleri ile bu güçler birleştirilmeye çalışıldı. Nihayet Sivas Kongresi'nde, Batı Anadolu Kuvay-ı Millîye Komutanlığı adı altında dağınık olarak mücadele eden güçler birleştirildi. Başına Ali Fuat Paşa getirildi ve Batı Cephesi kurulmuş oldu.

Kuvay-ı Millîye birlikleri, Yunan ordusuna ve Rum çetelerine karşı mücadele ederek işgal güçlerinin ilerleyişini yavaşlattılar. Türk köylerini, Rum ve Ermeni çetelerinin baskınlarından korudular. Millî Mücadele'nin örgütlenmesine zaman kazandırdılar. İç ayaklanmaların bastırılmasında görev aldılar. Millî Mücadele ruhunun güçlenmesine, mücadele azminin artmasına katkıda bulundular.

BMM'nin açılmasından sonra, 1920'de düzenli orduya geçilmesi kararı ile Kuvay-ı Millîye birlikleri yerini subayların emir ve komutası altındaki düzenli birliklere bıraktı.

Görsel 2.4: Kara Fatma Kuvay-ı Millîye birlikleri ile

2. 1. 4. Cemiyetler: Direniş ve Kurtuluş Yolları Arayışı

İtilaf Devletleri bir yandan işgal ettikleri yerleri genişletirken, diğer yandan da Anadolu ve Trakya'da bağımsızlık elde etme emeliyle harekete geçen azınlıkları kışkırtıyor ve kullanıyorlardı.

Çaresiz ve aciz İstanbul Hükûmeti'nin işgallere engel olamadığı bir ortamda, doğup büyüdükleri toprakların ellerinden alınarak başkalarına verilmek istendiğini gören halk örgütlenmeye başladı. Kurdukları Müdafaa-i Hukuk-u Millîye Cemiyetleri ile bir taraftan siyasi faaliyetlere başlarlarken, diğer taraftan Kuvay-ı Millîye adı altında askerî kurumlar oluşturmaya başladılar. İşgallere karşı direnmeyi amaçlayan bu yerel kuruluşların yanı sıra, kurtuluşu İstanbul Hükûmeti'nin politikalarına bağlı kalmakta ya da güçlü bir devletin koruması altına girmekte bulan cemiyetler de kurulmuştur. Kuruluş amaçları yönünden ele alındığında, yararlı ve zararlı cemiyetler adı verilen bu kuruluşlar üç başlık altında incelenmektedir:

Mustafa Kemal Samsun'a çıktı.
1919
19 Mayıs

Sultanahmet Mitingi yapıldı.
1919

1. Azınlıkların kurduğu cemiyetler

2. Millî varlığa düşman cemiyetler

3. Millî cemiyetler

Azınlıkların Kurduğu Cemiyetler

Rum, Ermeni ve Museviler tarafından kurulan bu cemiyetlerin ortak amacı, dağılan Osmanlı İmparatorluğu topraklarından pay almak ve kendi devletlerini kurmaktı. Bu amaçları doğrultusunda Wilson İlkeleri'nin 12. Maddesi'nden yararlanmak arzusuyla bulundukları bölgelerde nüfusça çoğunlukta oldukları iddiasında bulunuyorlar hatta sahte nüfus kayıtları düzenlemekten de çekinmiyorlardı. Kurdukları ve destekledikleri Rum ve Ermeni çeteleri ile bölge halkını göçe zorluyorlardı. İtilaf Devletleri'yle işbirliği yaparak, çıkardıkları kargaşa ve isyanlarla da yeni işgallere bahane yaratacak zemin hazırlayıp Osmanlı Devleti'ni zor durumda bırakmayı planlıyorlardı. Bu cemiyetlerin başlıcaları şunlardır:

Mavri Mira: Megali İdea (Büyük Ülkü) amacıyla hareket ediyordu. Ana hedefi Bizans İmparatorluğu sınırlarına yeniden ulaştırmaktı. İstanbul'da Patrikhaneye bağlı olarak çalışıyordu. Yunan Kızılhaçı, Göçmenler Cemiyeti ve Rum İzcilik Okulu tarafından destekleniyordu. Görünüşte göçmenlere yardımda bulunmak gibi insani bir görev yapan bu kuruluşlar, perde arkasında çetelere her türlü yardımda bulunuyordu.

Etniki Eterya: 1821'de Filiki Eterya adıyla Yunan isyanını Patrikhane ile birlikte çıkaran cemiyettir. Daha sonra Etniki Eterya adını almıştır. Ateşkes Anlaşması Dönemi'nde Batı Anadolu'da Rum nüfusunun artırılması ve Trabzon dolaylarında Pontus Rum Devleti'nin kurulması için çalışmıştır.

Pontus Rum Cemiyeti: Cemiyetin asıl amacı, Karadeniz Bölgesi'nde Samsun merkez olmak üzere bir Pontus Rum Devleti kurmaktı. Bu doğrultuda kurdukları çetelerle Türk köylerini basarak Türklerin göç etmelerine neden olmak ve Yunanistan'dan göçmen getirterek bölgede nüfus çoğunluğunu elde etmek amacındaydılar. Doğu Karadeniz kıyılarında bir Pontus Devleti kurulması düşüncesi, Yunanistan'ın bağımsızlığını elde ettiği yıllara kadar gitmektedir. Yunan Megali İdeası'nın (Büyük Ülkü) hedeflerinden biridir.

Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ne tarihî ne de sosyal yapısı bakımından Yunanistan ile hiçbir ilgisi bulunmamaktadır. Bölgede ilk kurulan Pontus Krallığı (MÖ 301-64) ile IV. Haçlı Seferi sonrası yine o bölgede kurulan Trabzon Rum Devleti'nin (1207-1461) Yunanistan ile ilgisi yoktur.

Misyonerlik faaliyetleri de yürüten Merzifon Amerikan Kolejinin etkisiyle 1904'te Pontus Cemiyeti kuruldu. I. Dünya Savaşı'nın çıkması bölgedeki Rumları harekete geçirdi. Osmanlı ordusundan firar eden Rumlar, çeteler kurarak Türk askeri ile çatışmalara girdi. Ruslar, Rum çetelerinin de yardımıyla Trabzon başta olmak üzere Karadeniz Bölgesi'nin bir kısmını işgal ettiler. İstanbul'daki Fener Rum Patrikhanesi ve ona bağlı kiliseler, Pontus Devleti kurma girişimine hız verdiler. Karadeniz Bölgesi'ndeki kiliseler ve Rum okulları, cemiyet üyelerinin toplanma yeri ve silah deposu hâline geldi. Amasya Metropoliti Germanos ile Trabzon Metropoliti Hrisantos, çetelere cesaret verip Pontus Devleti'nin kurulması düşüncesini uluslararası kuruluşlar önünde savundular.

Oku-yorum

Gördesli Makbule

Gördes Belediye alanında eşi Halil Efe ile birlikte heykeli ve adına düzenlenen bir park bulunan Gördesli Makbule'nin diğer kadın kahramanlardan önemli bir farkı, yeni evlendiği eşi Halil Efe'den ayrılmamak için onunla birlikte çarpışmalara katılmasıdır. Makbule, diğer bazı kadın savaşçılar gibi, kurtuluş gününü görmeden bir Yunan baskını sırasında başından aldığı yarayla şehit düşmüştür. Tarih 17 Mart 1922'dir. *Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Kadınları, s. 229, s. 314. (Kısaltılmıştır.)*

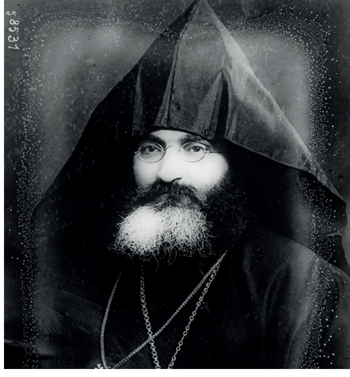
Biyografi

Kara Fatma
(Fatma Seher Erden)
(1888-1955)

Erzurum'da doğdu. Subay Derviş Bey'le evlenip Balkan Savaşı'na katıldı. Dünya Savaşı'nda 9-10 kadınla Kafkas Cephesi'ne gitti. Eşleri Ermenilerce şehit edilmiş kadınlarla Ermenilere karşı çarpıştı. Millî Mücadele döneminde oğlu, kızı ve kardeşleriyle beraber Bursa ve İzmit'in düşman işgalinden kurtarılması için çalıştı. 300 kişiyi aşkın müfrezesiyle Sakarya ve Başkomutan Meydan Muharebeleri'ne katıldı. Üsteğmen rütbesiyle emekli oldu. Emekli maaşını Kızılay'a bağışladı. 1954'te TBMM'ce kendisine tekrar aylık bağlandı. Ertesi yıl Erzurum'da öldü. *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, s. 140.*

Havza Genelgesi ilan edildi. 1919 28 Mayıs

Amasya Genelgesi ilan edildi. 1919 22 Haziran

Görsel 2.5: Ermeni Patriği Zaven Efendi

1917'de ortaya çıkan ihtilal sonunda, Çarlık Rusyası'nın yıkılarak Sovyet Rusya'nın kurulması üzerine, Rus ordusu Karadeniz Bölgesi'nden çekildi. İstanbul Hükûmeti bölgede yeniden hâkimiyeti sağladı.

Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından sonra Karadeniz Bölgesi'ndeki Rumlar, Yunanistan'ın ve İtilaf Devletleri'nin kışkırtmaları ve yardımlarıyla yeniden faaliyete geçtiler. Bir yandan yapılan göçlerle bölgedeki Rum nüfus artırılmaya çalışılırken, Rum çeteleri de Türk köylerine saldırarak onları yaşadıkları bölgeden göçe zorluyorlardı. Pontus çetelerinin bölgede karışıklık çıkarma amaçları, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 7. Madde'sine göre bölgenin İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmesini sağlamaktı. İşgal gerçekleşirse Pontus çeteleri, daha rahat hareket edebilecekler ve nihai amaçları olan Pontus Devleti'ni kurabileceklerdi. Bu olumsuz gelişmelerin yanı sıra, Pontus çetelerinin Karadeniz Bölgesi'nde yaptığı eylemler, Mustafa Kemal'in Samsun'a müfettiş olarak gönderilmesine ve Millî Mücadele'nin başlamasına da zemin hazırlamıştır.

Görsel 2.6: Ermeni komitacıları

Millî Mücadele'nin başlangıcında, Pontus çeteleri ile savaşacak yeterli kuvvet olmadığından bu çetelerin üzerlerine yeteri kadar gidilemedi. BMM Hükûmeti ancak 9 Aralık 1920'de "Merkez Ordusu" adı altında yeni bir ordu kurduktan sonra, Pontus çetelerine karşı etkili bir mücadeleye girebildi. Pontusçuluk faaliyetlerine karışan din adamları sınır dışı edildi, bir kısmı ise İstiklal Mahkemelerinde yargılandı. Cumhuriyet Dönemi'nde yapılan nüfus mübadelesi sonucunda Rumların Anadolu'yu terk etmesi ile Pontus Cemiyeti'nin varlık nedeni de ortadan kalktı.

Pontus sorunu, Lozan Barış Antlaşması ile tarihe karışmış olmasına rağmen, Yunanistan yapay olarak Pontus meselesini gündeme getirmeye devam etmiştir. Özellikle 1985 yılından itibaren sözde "Pontus Soykırımı" iddialarına hız vermiş, 19 Mayıs gününü sözde "Pontus Soykırımı'nı Anma Günü"olarak kabul eden tarihî gerçeklerle uyuşmayan bir yasa çıkarmıştır.

Bilgi Notu

Sine-i millete dönmek: Görev ve yetkilerinden vazgeçerek, sıradan bir vatandaş olarak halkın içine dönmek, milletin bir ferdi olarak mücadeleye devam etmek anlamına gelen bir kavramdır.

Taşnak Sütyun ve Hınçak Cemiyetleri: Amaçları Doğu Anadolu'da ve Çukurova yöresinde Ermeni Devleti kurmaktı. Ermeni Patriği Zaven Efendi tarafından yönetilen Hınçak Komitesi, Mavri Mira Cemiyeti ile de iş birliği yaptı (Görsel 2.5-2.6). ABD'nin desteğini almaya çalıştılar. Bunun üzerine, Amerikan mandasında kurulması tasarlanan Ermenistan Devleti meselesini incelemek için ABD Başkanı Wilson, General Harbord'ı (Harbırd) görevlendirmiştir.

Alyans İsrailit ve Makabi Cemiyetleri: Bu cemiyetlerin amacı Filistin'de İsrail Devleti'nin kurulmasını sağlamaktı. Osmanlı Devleti'nde yaşayan Yahudilerin ticari çıkarları için uğraşmıştır.

Sıra Sizde

Osmanlı Dönemi'nde azınlıklar geniş haklara sahip olmalarına rağmen Milî Mücadele Dönemi'nde neden işgalci güçlerle iş birliği yapma gereği duymuşlardır?

Millî Varlığa Düşman Cemiyetler

Millî varlığa düşman cemiyetlerin çoğu İtilaf Devletleri'nin, özellikle de İngilizlerin desteğiyle kurulmuş ve yönlendirilmişlerdir. Bu cemiyetler, halkın gücüne dayanarak bağımsızlığın sağlanabileceğine inanmadıkları için İstanbul Hükûmeti'nin politikalarını desteklemişler ya da güçlü bir devletin manda ve himayesini istemişlerdir. Bu cemiyetlerin faaliyetleri millî birliği bozucu sonuçlar doğurmuştur.

Mustafa Kemal askerlikten istifa etti.
Sine-i millete döndü.
1919

Erzurum Kongresi toplandı.
1919
23 Temmuz-7 Ağustos

Kürt Teali Cemiyeti: İngilizlerin desteği ile İstanbul'da kurulan bu cemiyetin amacı, bağımsız bir Kürt devleti kurmaktı.

İslam Teali Cemiyeti: İstanbul'da bazı medrese hocaları önderliğinde kurulan bu cemiyetin amacı, hilafet ve saltanatı güçlendirerek kurtuluşu sağlamaktı.

Wilson Prensipleri Cemiyeti: Halide Edip, Ahmet Emin, Refik Halit gibi Osmanlı aydınları tarafından kurulan cemiyet, kurtuluşun ancak Amerika mandasına girmekle mümkün olabileceğini savunuyordu (Görsel 2.7).

İngiliz Muhipleri Cemiyeti: İngilizlerin desteği ile İstanbul'da kurulmuştur. Millî varlığa düşman cemiyetler arasındaki en etkililerinden biridir. Başta Sadrazam Damat Ferit Paşa ve bazı devlet adamlarınca desteklenmiştir. Cemiyetin ana gayesi, Osmanlı ve İngiliz dostluğunu güçlendirmek ve İngiltere'nin koruyuculuğu altına girmeyi sağlayabilmekti. Cemiyetin üyeleri, Anadolu'da başlayan Kurtuluş Mücadelesi'ne bu nedenle karşı çıkmıştır.

Hürriyet ve İtilaf Fırkası: 1911'de İttihat ve Terakki'ye karşı olanların kurduğu partidir. Anadolu'da başlayan kurtuluş hareketini İttihatçıların işi olarak gördükleri için bu harekete karşı çıkmışlardır.

Sulh ve Selamet-i Osmani Fırkası: Ulemadan bir grup tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Ülkenin kurtuluşunun ancak padişah ve halifenin emirlerine uymakla mümkün olacağını savunmuşlardır.

Biyografi

Halide Edip Adıvar (1882-1964)

İstanbul'da 1882'de doğdu. 1901'de Üsküdar Amerikan Kız Koleji'ni bitirdi. Öğretmenlik ve müfettişlik görevlerinden sonra İstanbul Üniversitesinde Batı Edebiyatı dersleri okuttu. İstiklal Savaşı başlayınca Ankara'ya geçti. "Halide Onbaşı" olarak savaşa katıldı. Kadınların savaşa katkısını artırdı. 1926-1938 yılları arasında Avrupa ve Amerika'da yaşadı. Türk'ün Ateşle İmtihanı, Ateşten Gömlek, Vurun Kahpeye, Dağa Çıkan Kurt adlı kitaplarında İstiklal Savaşı'nın olaylarını işledi. İstanbul'da öldü.

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, s. 140.

Görsel 2.7: Halide Edip Adıvar

Millî Cemiyetler

İtilaf Devletleri, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın 7. Madde'sini hukukî dayanak göstererek, ülkenin çeşitli yerlerine asker çıkarmaya başladılar. Bu gelişmelerden cesaret alan azınlıklar da kendi emelleri doğrultusunda harekete geçerek, Türklere karşı taşkınlıklarını arttırdılar. İstanbul Hükûmeti'nin bu duruma sessiz kalması karşısında Türk aydınları harekete geçtiler. Vatanı koruma ve bağımsız yaşama isteği doğrultusunda cemiyetler kurdular. Bölgesel amaçlı kurulan bu cemiyetlerin ortak bazı özellikleri şunlardır:

1. Bölgelerinin Türklüğünü kanıtlamak çabasındaydılar. Bunun için de tarihsel gerçeklerle birlikte nüfus çoğunluğuna önem vermişlerdir.

2. Wilson İlkeleri'nin 12. Madde'sinden yararlanmak istemişlerdir.

3. Bölge halkının desteğini ve birliği sağlamak için geniş katılımlı kongreler düzenlemişlerdir.

4. Haklarını savunmak, isteklerini iletmek için Paris Barış Konferansı'na ve İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcilerine heyetler göndermişlerdir.

5. Bölgelerini işgalcilere ve azınlıklara karşı savunmuşlardır.

Bu cemiyetlerin en önemlileri şunlardır:

Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti: Merkezi Edirne'dedir. Bölgenin Yunanistan'a bırakılmasına karşı mücadele etmiştir. Lüleburgaz ve Edirne kongrelerini düzenlemiş, Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmak mümkün olmazsa, bağımsız bir Trakya Cumhuriyeti kurmayı düşünmüşlerdir (Görsel 2.8).

Görsel 2.8: Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri

Mustafa Kemal Temsil Kurulu Başkanı seçildi. 1919

Balıkesir Kongresi toplandı. 1919

Oku-yorum

Mustafa Kemal Paşa anlatıyor:
Yıldız Sarayı'nın ufak bir odasında Vahdettin'le diz dize denecek kadar oturduk. Onun sağında hemen dirseğini uzatarak dayandığı bir masa üstünde bir kitap vardı. Odanın Boğaz'a doğru açık penceresinden gördüğümüz manzara şu idi: Yan yana demirlemiş birkaç sıra zırhlı. Cephe topları sanki Yıldız Sarayı'na doğrulmuştu. Söze Vahdettin başladı:
-Paşa, Paşa, şimdiye kadar devletimize çok hizmet ettin. Bunların hepsi artık bu kitaba girmiştir. Elini demin bahsettiğim kitabın üstüne basarak
- Tarihe geçmiştir. O zaman masa üstündeki kitabın tarih kitabı olduğunu öğrendim. Soğukkanlılık ve dikkatle dinliyordum.
- Bunları unut, dedi. Şimdi yapacağın hizmet, şimdiye kadar yaptıklarından mühim olabilir. İstersen devleti kurtarabilirsin.
- Hakkımdaki teveccühünüze teşekkür ederim. Memleketi kurtarmak için elimden geleni yapacağıma şüphe etmeyiniz.
Falih Rıfkı, Milliyet, 20 Mayıs 1930.

Okuma parçasını inceleyip Sultan Vahdettin'in Millî Mücadele'ye bakışını değerlendiriniz.

Şark Vilayetleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti (Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti): Merkezi İstanbul'dadır. Anadolu'nun doğusunda bir Ermeni Devleti kurulması planlarını önlemek ve bölge halkının haklarını savunmak için mücadele etmişlerdir. Erzurum Kongresi, bu cemiyet tarafından düzenlenmiştir.

İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti: İzmir'de kurulmuştur. İzmir ve Ege Bölgesi'nin Türklere ait olduğunu dünyaya kanıtlamak ve bölgenin Yunanistan'a verilmesini önlemek amacıyla mücadele etmiştir.

İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti: Önce Müdafa-i Hukuk adını taşıyan bu cemiyet, İzmir'in Yunanistan tarafından işgal edileceğinin öğrenilmesi üzerine kurulmuştur. Bu işgale karşı silahlı mücadeleyi başlatmıştır.

Trabzon Muhafaza-i Hukuk-u Millîye Cemiyeti: Trabzon ve civarının Rumlara verilerek bu bölgede Pontus Rum Devleti'nin kurulmasını önlemek; işgallere ve Pontus çetelerine karşı silahlı direnişte bulunmak üzere kurulmuştur. Erzurum Kongresi'nin toplanmasında Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile birlikte önemli rol oynamıştır.

Kilikyalılar Cemiyeti: Merkezi İstanbul'dur. Adana ve çevresini işgal eden Fransızlar ve Fransız ordusunda yer alan Ermenilerin saldırılarına karşı bölgede silahlı direnişi başlatmıştır. Pozantı Kongresi'ni toplamıştır.

Millî Kongre Cemiyeti: İstanbul'da kurulan bu cemiyetin diğer cemiyetlerden farkı, ülke genelinde partiler üstü bir örgütlenmeyi sağlamaktı. Cemiyetin amacı, Türkler aleyhine basın ve yayın yoluyla yapılan olumsuz propagandaları engellemekti.

Millî Mücadele'nin ilk dönemlerinde kurulan cemiyetler ve toplanan kongrelerle millî birliği sağlamanın ilk adımları atılmıştı.

Sıra Sizde

Millî kuvvetler tanımı kimleri kapsıyor olabilir?

2. 1. 5. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a Çıkışı (19 Mayıs 1919)

Mustafa Kemal'in arkadaşlarıyla İstanbul'dan Anadolu'ya geçmek için çareler aradığı sırada Karadeniz bölgesinde Pontus Rum çetelerinin Türk ve Müslüman halka saldırıları artmıştı. Yaşanan çatışmalardan Türkleri sorumlu tutan İngiltere, bölgede huzur ve güvenlik sağlanmadığı takdirde bölgeyi işgal edeceğini İstanbul Hükûmeti'ne bir nota ile bildirdi.

Sıra Sizde

Mustafa Kemal'in özellikle Anadolu'ya geçmek istemesinin nedenleri neler olabilir? Tartışınız.

Padişah ve Hükûmet tarafından güvenilir ve iyi bir asker olarak tanınması, İttihatçıların siyasetine uzak duran bir komutan olarak bilinmesi gibi nedenlerle Mustafa Kemal Paşa, 9. Ordu Müfettişliği'ne tayin edildi. Mustafa Kemal Paşa, olağanüstü yetkilerle donatılıp sivil makamlara da emretme yetkisi verildi. Görevi Samsun ve civarında güvenliği sağlamak, Osmanlı birliklerinin Mondros Ateşkes Anlaşması gereği dağıtılmasını hızlandırmak, Türklerin

Alaşehir Kongresi toplandı. 1919

Sivas Kongresi toplandı. 1919 4-11 Eylül

elinde kalan silah ve cephaneyi toplamaktı. Mustafa Kemal Paşa, kurmay heyetiyle birlikte 16 Mayıs 1919'da İstanbul'dan Bandırma Vapuru ile hareket ederek 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktı. Bu tarih Millî Mücadele'nin fiilen başladığı tarihtir.

Nitekim kurtuluş mücadelesinin ve 1927'ye kadar olan gelişmelerin anlatıldığı Nutuk, Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı ile başlar. I. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı Devleti'nin içine düştüğü genel durumu açıkladıktan sonra, çeşitli kesimler tarafından ileri sürülen kurtuluş çarelerini açıklar. Bunların ilki, İngiliz himayesini istemek, ikincisi Amerikan mandasını talep etmek, üçüncüsü ise bölgesel kurtuluş çareleri aramaktı. Mustafa Kemal Paşa, bu düşüncelerin isabetsizliğini izah ettikten sonra kendi kararını şöyle açıklamıştır: Millî egemenliğe dayanan, kayıtsız şartsız bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak. Bu mücadele yolunun parolası ise, "Ya istiklal ya ölüm!" olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan sonra bölgedeki durumu inceleyerek Damat Ferit Paşa Hükûmeti'ne bir rapor gönderdi (22 Mayıs 1919). Raporda; İzmir'in Yunanlılar tarafından işgalinin haksız olduğu ve halkı olumsuz etkilediği, Türklerin yabancı bir ülkenin kontrolüne girmek istemediği anlatıldı. Bölgedeki karışıklıklara siyasi emeller peşinde koşan Rumların neden olduğu ve Rumların emellerinden vazgeçmesiyle asayişin kendiliğinden düzeleceği belirtildi.

Mustafa Kemal Paşa, müfettişlik bölgesindeki komutanlarla temasa geçtikten sonra Anadolu içlerine doğru yola çıktı ve ilk durağı Havza oldu.

Bağımsızlığı için ölümü göze alan millet, insanlık haysiyet ve şerefinin icabı olan bütün fedakârlığı yapmakla teselli bulur ve hiç kuşkusuz esaret zincirini kendi eliyle boynuna geçiren miskin, haysiyetsiz bir millete göre dost ve düşman gözündeki yeri farklı olur. K. Atatürk

2. 1. 6. Havza Genelgesi (28 Mayıs 1919)

Mustafa Kemal Paşa, Havza'ya geldikten sonra işgallere karşı direnme amacıyla çeşitli bölgelerdeki millî kuruluşların yaygınlaştırılması için çalışmalara başladı. Bu amaçla 28 Mayıs 1919'da sivil ve askerî yöneticilere yolladığı Havza Genelgesi'nde işgallerin protesto edilmesi için mitingler yapılmasını, İtilaf Devletleri temsilciliklerine uyarı telgrafları gönderilmesini, ayrıca Hristiyan azınlığa karşı saldırı ve düşmanlıklarda bulunulmamasını istemiştir. Havza'da Mustafa Kemal Paşa'nın da katıldığı bir miting düzenlenmiştir (30 Mayıs 1919).

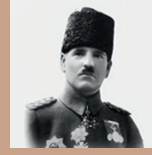
Sıra Sizde

İşgaller karşısında yapılmak istenen mitinglerle ulaşılmak istenen amaç nedir?

Yurdun çeşitli bölgelerinde düzenlenen mitinglere binlerce insan katıldı ve bu mitingler halk arasında büyük bir heyecan yarattı. İşgallere karşı gösterilen tepkilerden rahatsız olan İngilizler, Damat Ferit Paşa Hükûmeti'ne baskı yaparak Mustafa Kemal'in geri çağrılmasını istedi (8 Haziran 1919). Mustafa Kemal Paşa, kendisini geri çağıran Harbiye Nezaretine oyalayıcı bir cevap vererek Amasya'ya geldi.

Biyografi

Ali Fuat Cebesoy (1882-1968)

İstanbul'da doğdu. 1901'de Harp Okulunu, 1905'te de Harp Akademisini bitirdi. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya Savaşları'nda görev aldı. 1917 yılında Tümgeneralliğe terfi etti. İstiklal Savaşı'nın başlangıcında Batı Anadolu Kuvay-ı Millîye Umum Komutanı ve Batı Cephesi Komutanı olarak savaşa katıldı. 1920 yılı sonunda Moskova Büyükelçiliğine atandı. 1922'de TBMM'nin İkinci Başkanı oldu. Korgeneral rütbesiyle 1927 yılına kadar ordu komutanlığı ve milletvekilliği yaptı. TBMM'de II. Dönem Ankara, V-VIII. Dönem Konya, IX. Dönem Eskişehir milletvekili, X. ve XI. dönem İstanbul milletvekili olarak görev aldı. TBMM Başkanı (1948), Bayındırlık Bakanı (1939-1943), Ulaştırma Bakanı (1943-1946) olarak devlete hizmet etti. İstanbul'da vefat etti (Görsel 2.9).
Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, s. 139.

Görsel 2.9: Ali Fuat Cebesoy

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. — 1919

Ali Fuat Paşa Batı Anadolu Kuvay-ı Millîye Komutanlığı'na atandı. — 1919

2. 1. 7. Amasya Genelgesi (22 Haziran 1919)

Amasya halkı Mustafa Kemal'i büyük bir coşku ile karşıladı. 14 Haziran'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti bünyesinde Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat (Cebesoy), Refet (Bele) ve Rauf (Orbay) paşalar bir araya geldi. Mustafa Kemal Paşa tarafından önceden hazırlanmış metin üzerinde yapılan değerlendirmeler sonrasında Amasya Genelgesi hazırlandı. Konya'da bulunan Ordu Müfettişi Cemal Paşa ile Erzurum'da bulunan Kazım Karabekir Paşa'nın da telgrafla onayları alındıktan sonra, 22 Haziran 1919'da genelge tüm ilgililere duyuruldu. Ayrıca İstanbul'da bulunan bazı önemli kişilere yazılan mektuplarda miting ve gösterilerin büyük amaçları gerçekleştirmeye yetmeyeceği, bağımsızlığın ancak milletin bağrından kopan güce dayanarak sağlanacağı belirtilmiş ve "Artık İstanbul Anadolu'ya hâkim değil, bağlı olmak mecburiyetindedir." denilmiştir.

Amasya Genelgesi'nin önemli maddeleri şunlardır:

1. Vatanın bütünlüğü, milletin bağımsızlığı tehlikededir.

2. İstanbul Hükûmeti, üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir. Bu durum milletimizi yok olmuş gibi göstermektedir.

3. Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

4. Milletin durumunu saptamak ve sesini dünyaya duyurmak için her türlü etki ve denetimden uzak millî bir kurulun varlığı gereklidir.

5. Anadolu'nun en güvenli yeri olan Sivas'ta millî bir kongrenin acele olarak toplanması kararlaştırılmıştır.

6. Bunun için bütün illerin her sancağından, halkın güvenini kazanmış üç temsilcinin hemen yola çıkarılması gerekmektedir.

7. Her olasılığa karşı bu durum millî bir sır gibi tutulmalı ve temsilciler gerekli görülen yerlerde kimliklerini gizleyerek gelmelidir.

8. Doğu illeri adına 10 Temmuz'da Erzurum'da bir kongre toplanacaktır. O güne kadar diğer il temsilcileri Sivas'a ulaşabilirlerse, Erzurum Kongresi temsilcileri de Sivas'ta yapılacak genel kongreye katılmak üzere yola çıkacaklardır.

9. Temsilciler Müdafaa-i Hukuk ve Redd-i İlhak Cemiyetleri ve belediyeler tarafından seçilecektir.

10. Askerî ve millî örgütler hiçbir şekilde lağvedilmeyecektir.

Bu genelge millî egemenliğe dayalı yeni Türk devletinin kurulması yolunda atılan ilk adımdır. Genelgede Millî Mücadele'nin amacı, gerekçesi ve yöntemi açıklanmış ve millet mücadeleye çağrılmıştır. Bu yönüyle Amasya Genelgesi bir ihtilal beyannamesi özelliği gösterir.

Anadolu'da yaşanan bu gelişmelerden rahatsızlık duyan İngilizler, bir kez daha İstanbul Hükûmeti'ne baskı yaparak, Mustafa Kemal'in görevden alınmasını ve geri çağrılmasını istediler. Fakat Mustafa Kemal, İstanbul'dan gelen emirlere uymamış ve Erzurum'a hareket etmiştir.

Biyografi

Kazım Karabekir

1882'de İstanbul'da doğmuştur. Erkan-ı Harbiye Mektebi'ne devam eden Karabekir, 1905'te mezun olmuştur. 1. Dünya Savaşı'nda, Çanakkale, Irak ve Kafkas cephelerinde görev alan Kâzım Karabekir 1918'de Erzincan, Erzurum, Kars ve daha sonra da Sarıkamış'ta Ermeni çetelerine karşı başarılı bir mücadele vermiştir. Başarılarının sonucu olarak Tuğ - Tümgeneral (Mirlivalığa) rütbesine yükseltilip Paşa olmuştur. I. Dünya Savaşı sonrasında atandığı Erzurum 15. Kolordu Komutanlığı sırasında Erzurum Kongresi'nin toplanmasında büyük katkıları olmuştur. Milli Mücadele hareketi boyunca Edirne Milletvekili ve Doğu Cephesi Komutanı olarak görev yapmıştır. 1920'de Ermenilerce işgal edilen doğu illerini geri aldıktan sonra 31 Ekim 1920'de Ferikliğe (Korgeneralliğe) yükseltildi. 1924'te, cumhuriyet devrinin ilk muhalefet partisi Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kuruluşunda görev almıştır. 1948'de TBMM Başkanı olarak görev yaparken vefat etmiştir.

http://www.kazimkarabekirvakfi.org.tr/resimgalerisi.htm

Damat Ferit Paşa Hükûmeti istifa etti.
1919

Amasya Görüşmeleri yapıldı.
1919
20-22 Ekim

Sıra Sizde

Millî Mücadele'de kongreler düzenlenmesinin ne gibi faydaları olmuştur?

2. 1. 8. Erzurum Kongresi (23 Temmuz-7 Ağustos 1919)

Damat Ferit Paşa Hükûmeti, sivil ve askerî yöneticilere Mustafa Kemal'in görevden alındığını resmî bir sıfatı kalmadığı için emirlerinin de dinlenmemesi gerektiğini bildirdi. Amasya'dan hareket eden Mustafa Kemal; Tokat, Sivas ve Erzincan üzerinden 3 Temmuz 1919'da Erzurum'a ulaştı. Kendisini Kazım Karabekir ile Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinden bir heyet, kent dışında törenle karşıladı. XV. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa, "Ben ve Kolordum, emrinizdeyiz Paşam!" diyerek en büyük manevi desteği de sağlamış oldu. Fakat 8 Temmuz 1919'da İstanbul Hükûmeti'nden gelen telgrafta resmi memuriyetine son verildiği bildirilirken, Padişah'tan gelen bir başka telgrafta da iki ay süreyle hava değişimi alarak seçeceği bir kentte dinlenmesi istendi. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, sine-i millete dönme kararı vererek, hem çok sevdiği askerlik mesleğinden hem de müfettişlik görevinden istifa etti. Artık milletin bir ferdi olarak, milletten aldığı kuvvet ve ilhamla tarihî vazifesine devam edecekti.

Erzurum Kongresi, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyetinin katkılarıyla toplanmıştır (Görsel 2.10). Kongrenin toplanma amacı Doğu Anadolu'da Ermeni Devleti ve Doğu Karadeniz'de Pontus Rum Devleti kurulma çalışmalarına karşı alınacak önlemleri kararlaştırmak ve gerekli işbirliğini sağlamaktı. Kongre doğu illerinden gelen temsilcilerin katılımıyla 23 Temmuz'da çalışmalarına başlamıştır. Erzurum delegeleri Binbaşı Kazım Bey ve Cevat Bey istifa ederek yerlerine Mustafa Kemal ve Rauf Bey seçilmiş, böylelikle kongreye katılabilmeleri sağlanmıştır. Kongre üyeleri tarafından Mustafa Kemal başkan olarak seçilmiştir. 14 gün süren çalışmaların sonunda kongre, tarihî kararlar alarak 7 Ağustos 1919'da çalışmalarına son vermiştir. Erzurum Kongresi sonunda alınan kararlar şunlardır:

1. Millî sınırlar içinde vatan bir bütündür bölünemez.

2. Her türlü yabancı işgal ve müdahalesine karşı, millet birlik olarak kendisini müdafaa ve mukavemet edecektir.

3. Vatanın ve istiklalin muhafaza ve teminine İstanbul Hükûmeti muktedir olmadığı takdirde, gayeyi temin için Anadolu'da geçici bir hükûmet kurulacaktır.

4. Kuvay-ı Millîye'yi etkin ve millî iradeyi egemen kılmak esastır.

5. Hristiyan azınlıklara siyasi hâkimiyet ve sosyal dengemizi bozan ayrıcalıklar verilemez.

6. Manda ve himaye kabul kabul edilemez.

7. Mebusan Meclisinin derhâl toplanmasına ve hükûmet işlerinin meclisin denetimi altında yürütülmesine çalışılacaktır.

8. İşgal emeli taşımayan devletlerin yardımları kabul edilecektir.

Oku-yorum

Harbiye Nezareti, İstanbul'a gel diyor, padişah, evvela hava değişimi al, Anadolu'da bir yerde otur fakat bir işe karışma diyor. Nihayet ikisi birlikte, "Behemehâl gelmelisin!" dedi. "Gelemem!" dedim. Nihayet, 8-9 Temmuz gecesi sarayla yapılan telgraf görüşmesi esnasında birdenbire perde kapandı. Bir aydır devam eden oyun sona erdi.

Nutuk, s. 47. (Kısaltılmıştır.)

Mustafa Kemal, İstanbul Hükûmeti'nin dön çağrısına olumlu yanıt verseydi sizce ne gibi sonuçlar ortaya çıkardı?

Oku-yorum

Mustafa Kemal: Oh ne ala, savaş yerine mandayı kabul edeceğiz ve rahata kavuşacağız! Bu ne gaflet, ne körlük ve hatta ne budalalık. İstanbul'un önde gelen adamları da bu düşüncede. İçlerinden biri çıkıp da 'Ya bağımsızlık ya ölüm!' diyemiyor.

Şerafettin Turan, s. 259.

Görsel 2.10: Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları Erzurum Kongresi'nde

Sütçü İmam, Fransız işgalcilere karşı direniş başlattı. 1919

Anzavur Ahmet Paşa İsyanı çıktı. 1919

Kongrede dokuz kişiden oluşan Temsil Heyeti seçildi ve başkanlığına Mustafa Kemal getirildi. Böylece istifa sonrası hiçbir yetkisi kalmamış olan Mustafa Kemal, Temsil Heyeti aracılığıyla bütün doğu illeri adına söz söyleme yetkisine kavuşmuş oldu. Ayrıca ülkenin kurtuluşu için gerekli yönde kararlar alma imkânına da kavuştu. Bu sayede bölgesel bir kongrede bütün ulusu ilgilendiren kararlar alınabildi. Kongrede ilk kez millî sınırlar ve yeni bir hükûmet kurmaktan söz edilmiştir. Yine manda ve himaye konusu ilk kez Erzurum Kongresi'nde reddedilmiştir.

2. 1. 9. Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919)

Görsel 2.11: Sivas Kongresi delegeleri Sivas Lisesinde

Sivas'ta millî bir kongre toplanması, Amasya Genelgesi ile kararlaştırılmıştı. Mustafa Kemal, Erzurum'da oluşturulan Temsil Heyeti'nden bazı üyelerle birlikte 2 Eylül 1919'da Sivas'a geldi. Sivas halkı onları büyük sevgi gösterileri ve coşkulu bir sevinçle karşıladı. İtilaf Devletleri'nin ve İstanbul Hükûmeti'nin her türlü tehdit ve engellemelerine rağmen kongre 4 Eylül 1919'da Sivas Lisesinde yapıldı (Görsel 2.11). Kongre başlarken Amerikan mandası ve Mustafa Kemal'in kongre başkanı seçilmesi konuları büyük tartışmalara yol açtı. Ayrıca kongreye katılanların İttihatçılıkla suçlandığı belirtilerek, kongrenin hiçbir parti ile ilişkisinin olmadığına dair kongre üyelerince yemin edilmesi önerildi. Yapılan ilk oturumda Mustafa Kemal oy çokluğuyla başkan seçildi. Manda konusunda ise Rauf Bey'in önerisiyle, Amerikan Senatosuna telgraf çekilerek durumun incelenmesi için hiçbir bağlayıcı yanı olmayan bir inceleme heyeti talep edildi.

Sivas Kongresi, 11 Eylül'de çalışmalarını tamamladı. Erzurum Kongresi'nde alınan kararlar genişletilerek ve bölgesel ifadeler değiştirilerek bütün memleketi kapsayacak hâle getirildi. Bu kararlardan farklı olarak ülkedeki bütün millî cemiyetler, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirildi. Bu suretle millî teşkilat, bütün vatana yayılmış oldu ve bir merkezden idaresi sağlandı. Batı Anadolu Kuvay-ı Millîye Birlikleri komutanlığına Ali Fuat Paşa atandı. Böylelikle Batı Anadolu'daki dağınık Kuvay-ı Millîye birliklerinin, tek bir merkezden idaresi sağlanmaya çalışıldı. Ayrıca ulusal direnişin sesini duyuracak olan İrade-i Millîye adında bir gazete çıkarılmasına karar verildi.

Damat Ferit Paşa, Elazığ Valisi Ali Galip Bey aracılığıyla Sivas Kongresi'ni dağıtmayı denemiş, yayınladığı bildiri ile halkı Mustafa Kemal Paşa'ya karşı isyana kışkırtmış ve Mustafa Kemal ve arkadaşlarını "İttihatçı ve Bolşevik" olmakla suçlamıştı. Temsil Heyeti, Sivas'taki millî kongrenin çalışmaları hakkında bilgi vermek ve milletin iradesine aykırı hareket eden Damat Ferit Paşa Hükûmeti'ni şikâyet etmek için, padişah ile telgraf aracılığıyla görüşmek istedi. Yapılmak istenen bu görüşmeye izin verilmeyince, ulusun güvenini yitirmiş bulunan Damat Ferit Paşa Hükûmeti görevden çekilene kadar, İstanbul ile her türlü haberleşmenin kesilmesine karar verildi. Sivil ve askerî bütün yazışmaların Sivas'taki Temsil Heyeti ile yapılması istendi. Damat Ferit Paşa ülkeyi yönetemez hâle gelince istifa etmek zorunda kaldı (30 Eylül 1919). Bu durum Temsil Heyeti'nin İstanbul karşısında elde ettiği ilk siyasi başarıdır.

2. 1. 10. Amasya Görüşmeleri (20–22 Ekim 1919)

Mustafa Kemal Paşa, yeni hükûmeti kurmuş olan ve Anadolu hareketine daha ılımlı bakan Ali Rıza Paşa'ya telgraf çekti. Erzurum ve Sivas kongrelerinde kabul edilmiş olan kararlarla oluşan millî teşkilata saygılı olunması şartıyla kendisine yardım vaadinde bulundu. Bunun üzerine İstanbul Hükû-

Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti Ankara'ya geldi.
1919
27 Aralık

Ankara'da Hakimiyet-i Millîye Gazetesi kuruldu.
1920

meti, Bahriye Nazırı Salih Paşa'yı Temsil Heyeti ile görüşmek amacıyla Amasya'ya gönderme kararı aldı. Mustafa Kemal, Rauf Orbay ve Bekir Sami Beyler (Görsel 2.12) ile Salih Paşa arasında 20-22 Ekim 1919'da yapılan görüşmelerde alınan kararların bazıları şunlardır:

1. Hiçbir himaye ve manda kabul edilmeyecektir. Türk vatanının bütünlüğü ve bağımsızlığı korunacaktır.

2. Müslüman olmayan topluluklara, devletin siyasi egemenliğini ve sosyal dengesini bozacak ayrıcalıklar verilmeyecektir.

3. Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, İstanbul Hükûmeti'nce tanınacaktır.

4. İtilaf Devletleri'yle yapılacak barış görüşmelerine Temsil Heyeti'nin de uygun gördüğü temsilciler gönderilecektir.

5. Osmanlı Mebusan Meclisinin güvenlik bakımından İstanbul'da toplanması uygun olmadığından Anadolu'nun güvenli bir yerinde toplanmalıdır.

Görsel 2.12: Amasya Görüşmeleri sırasında Bekir Sami Bey, Mustafa Kemal, Rauf Bey

Amasya'da yapılan bu görüşme ve hazırlanan protokol ile İstanbul Hükûmeti, Temsil Heyeti'ni resmen tanımış oluyordu. Anadolu'nun güvenli bir yerinde meclisin yeniden açılması, halkın isteklerinin Osmanlı yönetimine iletilmesi açısından önemli bir karardı. Fakat meclisin İstanbul dışında toplanması hükmü, Kanun-ı Esasi'ye uygun olmadığı gerekçesiyle kabul edilmedi. Osmanlı yönetimi sadece Mebusan Meclisinin açılmasını uygulamaya koydu.

2. 1. 11. Temsil Heyeti'nin Ankara'ya Gelmesi (27 Aralık 1919)

Mebusan Meclisinin İstanbul'da açılması kararlaştırıldıktan sonra ülkenin her yerinde seçimler yapıldı. Erzurum milletvekili seçilen Mustafa Kemal, Sivas'ta bir toplantı düzenleyerek Temsil Heyeti yetkilileri ve komutanlarla gelişmeleri değerlendirdi. Yapılan görüşmeler sonucunda Ankara'nın Millî Mücadele'nin merkezi olması kararlaştırıldı. Anadolu'nun ortasında ve güvenli bir yerinde olması, haberleşme olanaklarının iyi olması, demiryolunun Ankara'ya kadar ulaşması, mücadelenin verileceği Batı Cephesi'ne yakınlığı alınan bu kararda etkili olmuştur. Açılacak olan Mebusan Meclisinin çalışmalarını daha yakından takip edebilmek için Mustafa Kemal, Temsil Heyeti üyeleri ile birlikte 27 Aralık 1919'da Ankara'ya geldi (Görsel 2.13). Heyeti seymenler, öğrenciler ve halk coşkuyla karşıladı. Bu tarihten sonra Ankara, Millî Mücadele'nin ve ileride kurulacak devletin merkezi oldu.

Görsel 2.13: Mustafa Kemal ve Temsil Heyeti'nin Ankaraya gelişi

2. 1. 12. Son Osmanlı Mebusan Meclisi ve Misak-ı Millî (12–28 Ocak 1920)

Mustafa Kemal, Erzurum mebusu seçilmiş olmasına rağmen tutuklanma olasılığına karşı İstanbul'a gitmedi. Ankara'da görüştüğü milletvekillerinden bazı isteklerde bulundu. Bunlar; Meclis'te bir Müdafaa-i Hukuk Grubu oluşturulması, Erzurum ve Sivas Kongrelerinde alınan kararların kabul edilmesi ve kendisinin meclis başkanı olarak seçilmesiydi. Böylece içeriye ve dış dünyaya karşı, Kuvay-ı Millîyecilerin egemen olduğu bir mecliste, milletin istekleri dışında bir uygulamanın mümkün olamayacağı mesajı verilmiş olacaktı. Mustafa Kemal'in Meclis başkanı olmak istemesinin sebebi ise o zamanki anayasa olan Kanun-ı Esasi tarafından meclis başkanına verilen yetkilerden dolayıydı.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi açıldı. — 1920, 12 Ocak

Misak-ı Millî kabul edildi. — 1920, 28 Ocak

Kanun-ı Esasi'ye göre herhangi bir olumsuzluk karşısında, meclis başkanı ülkenin güvenli bir yerinde meclisin toplanma çağrısını yapma yetkisine sahipti.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi, 12 Ocak 1920'de çalışmalarına başladı. Fakat meclis başkanlığına Mustafa Kemal Paşa seçilmedi. Müdafaa-i Hukuk Grubu yerine de Felah-ı Vatan Grubu (Vatanın Kurtuluşu) kuruldu. Milletvekillerinin görüşlerini değiştirmesini hilafet ve saltanata bağlı kalarak Felah-ı Vatan grubunun kurulmasını Mustafa Kemal Nutuk'ta "…Bu grubu teşkil etmeyi, vicdan borcu, millet borcu bilmek vaziyet ve kabiliyetinde bulunan efendiler, imansız idiler… cebin idiler… cahil idiler." diyerek eleştirmiştir.

Son Osmanlı Mebusan Meclisi, 28 Ocak 1920'de yaptığı gizli bir toplantıda, Misak-ı Millî (Millî Ant) metnini kabul etti. Misak-ı Millî'nin bazı maddeleri şunlardır:

1. Osmanlı Devleti'nin Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzaladığı (30 Ekim 1918) tarihte düşman işgaline uğramamış yerler bir bütündür, bölünemez.

2. Halkın oyu ile anavatana katılan üç sancak; Kars, Ardahan ve Batum'da gerekirse yine halk oylamasına başvurulabilir.

3. Batı Trakya'nın durumu halkın serbestçe vereceği oya göre belirlenmelidir.

4. İstanbul ve Marmara Denizi'nin güvenliği her türlü tehlikeden korunmalıdır. Bu esas kabul edildikten sonra ticaret gemilerinin Çanakkale ve İstanbul Boğazları'ndan geçişi, ilgili devletlerin birlikte verecekleri karara bağlıdır.

5. Azınlık hakları komşu ülkelerdeki Müslüman halkın da aynı haklardan yararlanması şartıyla kabul edilecektir.

6. Millî ve ekonomik gelişmemizi engelleyen siyasi, adli ve mali sınırlamalar (kapitülasyonlar) kaldırılmalıdır.

Misak-ı Millî'nin kabulüyle ulusal sınırlar belirlendi. Sivas'ta yapılan millî kongrede alınan kararlar, Mebusan Meclisi tarafından da kabul edildi.

Siyasi bağımsızlıktan olduğu gibi ekonomik bağımsızlıktan da ödün verilmeyeceği açıkça duyuruldu. Böylece İtilaf Devletleri ile yapılacak barış antlaşmasının koşulları belirlendi.

Sıra Sizde

Kongrelerde ulusal egemenlik vurgulanırken Misak-ı Millî'de yer almamasının sebebi nedir? Açıklayınız.

İstanbul'un Resmen İşgali (16 Mart 1920)

İtilaf Devletleri, kontrolleri altındaki İstanbul'da toplanan meclisten böyle kararların alınmasını beklemiyorlardı. İstanbul Hükûmeti'ne ve Meclis'e kararların geri alınması için baskı yaptılar. Yapılan baskıları kabul etmeyen Ali Rıza Paşa Hükûmeti istifa etti. Yerine kurulan Salih Paşa Hükûmeti'ne de baskılarını devam ettirdilerse de istediklerini elde edemeyince, 16 Mart 1920'de İstanbul'u resmen işgal ettiler (Görsel 2.14). Meclisi basarak Millî Mücadele yanlısı milletvekillerini tutukladılar ve Malta'ya sürgüne gönderdiler.

İstanbul resmen işgal edildi.
1920
16 Mart

Mustafa Kemal Ankara'da yeni bir meclis toplanması için çağrı yaptı.
1920

Yaşanan gelişmeler üzerine 11 Nisan 1920'de Padişah Vahdettin'in buyruğuyla Mebusan Meclisi dağıtıldı. Bu durum Ankara'da BMM'nin açılmasını sağladı.

İstanbul'un işgalini Manastırlı Hamdi Bey'in telgrafıyla öğrenen Mustafa Kemal, İtilaf Devletleri parlamentolarına çektiği telgraflarla işgali protesto etti. Aynı zamanda askerî ve sivil makamlardan İstanbul ile haberleşmenin hemen kesilmesini, İstanbul'da yapılan tutuklamalara karşın Anadolu'da bulunan İtilaf Devletleri subaylarının tutuklanmasını istedi. İtilaf Devletleri'nin Anadolu'ya asker nakletmelerini engellemek için de Geyve ve Ulukışla civarındaki köprü ve demiryollarının tahrip edilmesi gibi önlemler alındı.

Padişah, 5 Nisan 1920'de Damat Ferit Paşa'yı tekrar Sadrazamlığa getirdi. Damat Ferit Paşa, Millî Mücadele yanlılarının din ve vatan düşmanı asiler oldukları ve öldürülmelerinin dinen sakıncası olmadığı yönünde Şeyhülislam'dan fetva aldı. Fetvalar, İngiliz ve Yunan uçakları ile Anadolu'ya dağıtıldı. Kuvay-ı Millîyeci liderler, İstanbul'da kurulan mahkemelerde gıyaben yargılanarak idam cezalarına çarptırıldı. İngilizlerden de alınan yardımlarla oluşturulan ordular, Millî Mücadeleci liderlerin üzerine gönderildi.

Oku-yorum

Ankara'da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine: 16 Mart 1920

Bu sabah, Şehzadebaşı'ndaki Mızıka Karakolu'nu İngilizler basıp, oradaki askerlerle çarpışarak, sonuçta şimdi İstanbul'u işgal altına alıyorlar. Bilginize sunulur.

Manastırlı Hamdi Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk, s. 279.

Millî Mücadele'nin teşkilatlanmasında iletişim araçlarının rolünü değerlendiriniz.

Görsel 2.14: İşgal günlerinde İstanbul

Antep savunmasında Şahin Bey şehit oldu. — 1920

Fransızlar Urfa'dan çıkarıldı. — 1920

2. 2. BÜYÜK MİLLET MECLİSİNİN AÇILMASI (23 Nisan 1920)

Görsel 2.15: Büyük Millet Meclisinin açılışı

Araştır Öğren Paylaş

Bir ülkede çıkan ayaklanmaların o ülkeye verdiği zararlar neler olabilir? Araştırınız.

İnsaf ve merhamet dilemekle millet işleri, devlet işleri görülemez. Milletin ve devletin onur ve bağımsızlığı korunamaz... Türk milleti, Türkiye'nin gelecekteki çocukları bunu bir an akıldan çıkarmamalıdırlar. K. Atatürk

İtilaf Devletleri İstanbul'u işgal ettiler ve Mebusan Meclisini basarak Millî Mücadele yanlısı milletvekillerini tutukladılar. Mebusan Meclisi çalışamaz hâle geldi ve meclis kapatıldı. Bu sebeple Mustafa Kemal, meclisin işgalcilerin kontrolündeki İstanbul'da değil Anadolu'nun güvenli bir yerinde toplanmasını istiyordu. İstanbul'un işgalinin ardından yaşananlar Mustafa Kemal'i haklı çıkardı ve onun ne kadar ileri görüşlü olduğunu bir kez daha gösterdi.

Mustafa Kemal, 19 Mart 1919'da illere ve kolordu komutanlarına bir genelge göndererek olağanüstü yetkilere sahip bir meclisin Ankara'da toplanacağını bildirdi. Bunun için on beş gün içinde seçimlerin yapılarak milletvekillerinin belirlenmesini istedi. İşgal altındaki İstanbul'dan kaçmayı başararak Ankara'ya gelebilecek Mebusan Meclisi üyelerinin de yeni meclisin doğal üyesi olduğunu belirtti (Görsel 2.15). Meclis, 23 Nisan 1920 Cuma günü, milletvekillerinin Hacıbayram Camii'nde halkla beraber cuma namazını kılmalarının ardından açıldı. 115 milletvekilinin katıldığı ilk gün toplantısına en yaşlı üye sıfatıyla, Sinop Milletvekili Şerif Bey başkanlık yaptı. 24 Nisan 1920 tarihinde yapılan toplantıda ise Mustafa Kemal, meclis başkanı seçildi. Mustafa Kemal aynı gün, meclisin yetkileri ve işleyişi ile ilgili görüşlerini bir önerge şeklinde sundu ve bunlar Meclis tarafından 1 No.lu Kararlar olarak kabul edildi.

Bilgi Notu

Olağanüstü yetkilere sahip olarak açılan Büyük Millet Meclisinin adının başına **"Türkiye"** sözcüğünün getirilmesi, meclisin açılışından "9,5" ay sonra, 8 Şubat 1921'de yapılan Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile olmuştur.

San Remo Konferansı toplandı. — 1920

TBMM açıldı. — 1920, 23 Nisan

Meclis'te kabul edilen "1 No.lu Kararlar" şunları içermektedir:

1. Hükûmet kurmak zorunludur.

2. Geçici olarak bir hükûmet başkanı tanımak ya da bir padişah vekili ortaya koymak uygun değildir.

3. Büyük Millet Meclisinin üstünde bir güç yoktur.

4. Büyük Millet Meclisi, yasama ve yürütme yetkilerini kendinde toplamıştır.

5. Mecliste seçilecek ve vekil olarak görevlendirilecek bir kurul hükûmet işlerine bakar. Meclis başkanı bu kurulun da başkanıdır.

6. Padişah ve Halife baskı ve zordan kurtulduğu zaman Meclisin düzenleyeceği yasal ilkeler içinde durumunu alır.

Sıra Sizde

Savaş ortamında olunmasına rağmen meclis çalışmalarına önem verilmesinin amacı ne olabilir?

BMM'nin açılmasıyla millî egemenliğe dayalı, tam bağımsızlığı hedefleyen yeni bir devlet kuruldu. Osmanlı Parlamentosunun aksine azınlık temsilcilerinin olmadığı bu meclis, millî bir nitelik taşımaktaydı. Kurtuluş mücadelesini yürüten ve başarıya ulaştıran bu I. BMM, hem yeni bir devlet kurması hem yeni bir anayasa kabul etmesi nedeniyle, kurucu meclis özelliği taşımaktadır. Birinci meclis, savaş koşullarında kararların hızlı alınıp uygulanmasını sağlamak amacıyla güçler birliği ilkesini benimsemiştir.

Oku-yorum

Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendi'nin Fetvası

Padişahın ülkesinde savaşacak güçte olan Müslümanların…. asilerle çarpışması dince gerekir mi?
Cevap: Allah bilir ki gerekir.
Bu savaştan kaçanlar dünyada şiddetli cezayı, ahirette de çok acı azabı hak eder mi?
Cevap: Allah bilir ki ederler.
Halife askerlerinden asileri öldürenler gazi, asilerin öldürdükleri şehit olur mu?
Cevap: Allah bilir ki olur.
Takvim-i Vakayi, 11 Nisan 1920. (Kısaltılmıştır.)

İstanbul Hükûmeti, Millî Mücadele'ye karşı şeyhülislamdan fetva alırken neyi amaçlamıştır?

2. 2. 1. Büyük Millet Meclisine Karşı Ayaklanmalar

Harita 2.1: BMM'ye Karşı Çıkan İsyanlar Haritası

Millî Mücadele'nin en tehlikeli ve sıkıntılı dönemi, ayaklanmaların çıktığı dönemdir (Harita 2.1).

Vatana İhanet Kanunu çıkarıldı. 1920

Ankara'da ilk Bakanlar Kurulu olan İcra Vekilleri Heyeti kuruldu. 1920

Biyografi

Rıfat Börekçi (1860-1941)

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Diyanet İşleri başkanıdır. 25 Kasım 1908'de Ankara Müftüsü oldu. Millî Mücadele'nin ilk günlerinde Ankara'da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurdu ve bu cemiyetin başkanı oldu.
Mustafa Kemal Paşa ile birlikte çalıştı, maddi ve manevi büyük hizmetlerde bulundu. Bu çalışmaları sırasında İstanbul Hükûmeti tarafından asi kabul edilip, Ankara Müftülüğü'nden azledilerek (1920) idama mahkum edildi. Ancak Ankara Hükûmeti, Rifat Efendi'yi derhal müftülük görevine iade etti.
Türkiye Cumhuriyeti Diyanet İşleri Başkanlığı www.diyanet.gov.tr (Kısaltılmıştır.)

Çünkü Büyük Millet Meclisi Hükûmeti bir yandan yurdu işgal eden düşmana karşı mücadele ederken diğer yandan da İstanbul Hükûmeti, azınlıklar ve Millî Mücadele'ye karşı olanlar tarafından çıkarılan ayaklanmalarla uğraştı. BMM Hükûmeti hem iç hem de dış düşmanlarla aynı anda savaşmak zorunda kaldı.

Ülkede çıkan isyanlar, Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin kurulmasıyla daha da arttı. Damat Ferit Paşa Anadolu'da oluşan ulusal gücü yok etmek için her türlü yolu deniyordu. Millî Mücadele yanlısı kişiler görevden alındı. Millî güçleri dağıtmak için İtilaf Devletleri'nden yardımlar alınarak askerî birlikler kuruldu. Kuvay-ı İnzibatiye (Halifelik Ordusu) adıyla kurulan bu kuvvetler Kuvay-ı Millîyeciler üzerine gönderildi. Savaşlardan yılmış yoksul halkı isyanlara teşvik etmek için Padişah ve halifeye bağlıkları kullanılarak, millî güçlerin kanunsuz bir şekilde halktan para ve asker topladıkları propagandası yapılıyordu. Şeyhülislam'dan aldıkları fetva ile de Kuvay-ı Millîyeciler vatan haini ve din düşmanı ilan edildi. Ayrıca bu fetva, gazetelerle ve düşman uçaklarıyla bütün ülkeye dağıtıldı.

Bütün bu kışkırtmaların sonucunda yüzlerce yıldır Padişah'a bağlılığı bir gelenek haline getirmiş olan insanlar, Anadolu'nun çeşitli yerlerinde peş peşe ayaklanmalar çıkardı.

2. 2. 2. BMM'nin Ayaklanmalara Karşı Aldığı Önlemler

Büyük Millet Meclisi, varlığını sürdürebilmek ve otoritesini sağlayabilmek için, Meclis'in açılmasından altı gün sonra Vatana İhanet Kanunu'nu (Hıyanet-i Vataniye Kanunu) çıkardı (29 Nisan 1920). Bu kanuna göre; Meclis'in kararlarına karşı gelenlerin, düşmana hizmet eden ve bozgunculuk yapanların idamla cezalandırılması kabul edildi.

11 Eylül 1920'de İstiklal Mahkemeleri kurularak isyancılar sert bir şekilde cezalandırıldı. Şeyhülislam'ın fetvasına karşılık, Ankara Müftüsü Rıfat Efendi liderliğindeki din adamları karşı fetva hazırladılar. İstanbul Hükûmeti'nin ve işgalci devletlerin olumsuz propagandalarına karşı halkı doğru bilgilendirmek amacıyla, Anadolu Ajansı kuruldu ve Hâkimiyet-i Millîye gazetesi çıkarıldı. İstanbul basınından; Akşam, İkdam, İleri, Tasvir-i Efkar, Tercüman, Vakit ve Yeni Gün gibi gazeteler, Millî Mücadele'nin büyük destekçilerinden oldular. Askerî önlem olarak da Kuvay-ı Millîye birlikleri isyancılar üzerine gönderildi.

Oku-yorum

Şeyhülislam'ın Fetvasına Karşı Anadolu Müftülerinin Hazırladıkları Fetva:

"Halifeliğin meşru hakkını elinden alanlardan kurtulmak ve fiilen saldıraya uğrayan vatan topraklarını düşmandan temizlemek için uğraşan ve çalışan İslam halkı şeriatça Allah yolundan ayrılmış olurlar mı?
Cevap: Allah en iyi bilir ki olmazlar.
Halifeliğin gasp edilen haklarını geri almak için düşmanlara karşı açılan mücadelede ölenler "şehit" kalanlar "gazi" olurlar mı?
Cevap: Allah en iyi bilir ki olurlar.
Din uğrunda savaşan ve görevini yapan halka karşı düşman tarafını tutup Müslümanlar arasında silah kullananlar ve adam öldürenler şeriat bakımından en büyük günahı işlemiş ve fesatçılık yapmış olurlar mı?
Cevap: Allah en iyi bilir ki olurlar."
Sabahattin Selek, Millî Mücadele s. 768-769. (Kısaltılmış ve Sadeleştirilmiştir.)

Sıra Sizde

Millî Mücadele'de din adamlarının rolünü ve etkisini değerlendiriniz.

Ayaklanmalar Türklerin birbirini öldürmelerine neden oluyor ve bu durum işgalci güçlerin çıkarlarına hizmet ediyordu. BMM Hükûmeti güçleri dış düşmanla uğraşmakla harcayacağı çabayı iç düşmanla uğraşırken harcamak zorunda kalıyordu.

İstiklal Mahkemeleri: Ülkenin bir çok yerinin düşman orduları tarafından işgal edildiği bir dönemde milletin birlik içinde olması gerekiyordu. Ancak çeşitli iç ve dış kışkırtmalar sonucunda çıkan isyanlar Millî Mücadele'nin önünde engel oluşturuyordu. BMM, işgalci güçlere karşı savaşabilmek için

Konya'da ayaklanma çıktı. — 1920

Büyük Edirne Kongresi gerçekleştirildi. — 1920, 9 Nisan

düzenli bir ordu kurmaya uğraşırken diğer yandan ülkenin çeşitli yerlerinde çıkan isyanlarla uğraşmak zorunda kalıyordu. İstiklal Mahkemeleri böyle bir ortamda düzenli ordunun kurulması ve devamının sağlanması için kuruldu (11 Eylül 1920).

İstiklal mahkemeleri dönemin ihtiyaçları doğrultusunda kurulmuş mahkemelerdi. Mahkemelerde başlangıçta asker kaçakları sorununun çözümüne yönelik çalışmalar yürütüldü. Daha sonra mahkemelerin yetkileri; vatana ihanet, casusluk, ayaklanma, bozgunculuk, soygun ve asker ailelerine saldırı gibi suçların kapsam içine alınmasıyla daha da genişletildi. Mahkemelerce özellikle cephede savaşan askerlerin ailelerinin can, mal ve namus güvenliğine çok büyük önem veriliyordu.

İstiklal Mahkemelerinin çalışmaları sonucunda ordudaki asker kaçakları sorunun önüne büyük ölçüde geçildi. Düzenli orduya katılan asker sayısında artış yaşandı. Düşman ilerleyişi karşısında düzenli ordunun kurulup varlığını sürdürmesinde İstiklal Mahkemelerinin büyük katkıları oldu.

I. İnönü Muharebesi'ni kazanan düzenli ordunun oluşturulmasında İstiklal Mahkemelerinin de payı vardı. Mahkemeler, on binlerce kişiyi cepheye göndererek Millî Mücadele'nin kazanılmasında katkı sağladılar. Ülkede ortaya çıkan ayaklanmaların çoğaldığı dönemde İstiklal Mahkemeleri bu isyanların bastırılmasında önemli görevler üstlendiler.

Mahkeme üyeleri BMM'nin kendi içinden seçtiği üç kişiden oluşuyordu. Duruşmalar halk önünde yapılıp alınan kararlar halka duyuruluyordu. Mahkemelerde vicdani kanaate dayanarak kararlar alınırdı ve bu kararların temyizi yoktu. Mahkemeler idam kararı verme yetkisine de sahipti.

İstiklal Mahkemeleri, Fransız İhtilali sırasında kurulan İhtilal Mahkemeleri örnek alınarak kuruldu. Mahkemeler, idam yetkisine sahip olmaları, alınan kararların temyiz edilememesi ve kararların ivedilikle uygulanması gibi nedenlerle tepkilere yol açtı ve çok eleştirildiler. İstiklal Mahkemelerini Sovyet İstihbarat ve Güvenlik Teşkilatına (Çeka) benzetenler de oluyordu. Ancak İstiklal Mahkemeleri ne Fransız İhtilal Mahkemeleri gibi ülkede bir terör dönemi yaşatmış ne de Çekalar gibi kapalı ve gizli çalışmalar yürütmüştür.

İstiklal Mahkemelerinin çalışmaları sonucunda ordudaki asker kaçakları sorununun önüne büyük ölçüde geçildi. Ayaklanmalar bastırıldıktan sonra suçlular bu mahkemeler aracılığıyla cezalandırıldılar. Ülkede meydana gelen diğer suçlarda da önemli ölçüde azalmalar görüldü. Ülkede iç güvenliğin sağlanmasında, Anadolu'nun düşman işgalinden kurtarılmasında Mahkemeler çok önemli görevler üstlendiler. BMM'nin otoritesinin güçlenmesinde İstiklal Mahkemelerinin büyük katkısı oldu.

1920-1924 yılları arasında 14 İstiklal mahkemesi görev yaptı. 1925-1927 yılları arasında cumhuriyet rejiminin ve inkılapların tehlikeye düştüğü düşüncesiyle İstiklal Mahkemeleri yeniden faaliyete geçirildi.

Cumhuriyet Dönemi'nde İstanbul, Ankara ve Şark İstiklal Mahkemeleri kuruldu. Bu mahkemeler, çalıştıkları 1925-1927 yılları arasında yasaların kendilerine olağanüstü yetkiler vermesiyle sınırsız bir güce kavuştu. Bu dönemde görev yapan İstiklal Mahkemeleri, rejim karşıtı hareketlerin önlenmesi, inkılapların uygulanması ve isyanların bastırılması konularında etkili oldu.

Bilgi Notu

Terör Dönemi: Fransız İhtilali'nin ardından Fransa'da on ay süreyle iktidarı ele geçiren Jakobenlerin yürüttüğü kanlı dönemin adıdır (5 Eylül 1793 - 28 Temmuz 1794). Bu dönemin özelliği terörün bir devlet politikası olarak kabul edilmesi ve yasal bir çerçeve içerisinde uygulanmasıdır. Fransız İhtilali'nin bu en kanlı döneminde, insanlar devrime karşı olmakla haksız yere suçlanıp giyotinle idam edilmiştir.

Mustafa Kemal, gıyaben idama mahkum edildi. — 1920

Kuvay-ı İnzibatiye, Kuvay-ı Millîye tarafından yenilgiye uğratıldı. — 1920

2. 3. SEVR ANTLAŞMASI (10 Ağustos 1920)

Harita 2.2: Sevr Antlaşması haritası

Araştır Öğren Paylaş

Bir devleti yok etmeye kadar götüren bir antlaşmayı imzalayıp barış sağlayama çalışmak, bir kurtuluş çaresi olabilir mi?

I. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan devletlere imzalatılmış olan barış antlaşmalarının şartları Paris Barış Konferansı'nda hazırlanmıştı. Fakat bu konferans sırasında, Osmanlı Devleti'nin paylaşımı konusunda İtilaf Devletleri arasında anlaşmazlıklar çıktı. Bu yüzden Osmanlı Devleti ile yapılacak olan barış antlaşması ileri bir tarihe ertelendi. Ancak 1920'ye gelindiğinde hâlâ bir barış antlaşması imzalanmamıştı. Bu süreç içerisinde ise Türk milleti örgütlenmeye ve işgallere karşı direnmeye başlamıştı. Misak-ı Millî'nin ilanı ve BMM'nin açılması gibi gelişmeler üzerine; İtilaf Devletleri temsilcileri San Remo Konferansı'nda (18-26 Nisan 1920) bir araya gelerek, Osmanlı Devleti ile yapılacak anlaşmanın şartlarını hazırladılar. Hazırlanan antlaşma metni, Paris'te Osmanlı heyetine verildi. Cevap için bir ay süre tanınan heyet, anlaşma şartlarını çok ağır bulduğunu açıklayarak antlaşma metnini kabul etmedi. Bu gelişme üzerine İngilizlerin desteğindeki Yunan ordusu, 22 Haziran 1920'de harekete geçerek Bursa, Balıkesir ve Uşak'ı işgal etti. 20 Temmuz 1920'den itibaren de Tekirdağ, Edirne ve Kırklareli işgal edildi. İngilizler de Mudanya ve Bandırma'ya asker çıkardı.

Yaşanan gelişmeler karşısında Osmanlı devlet adamları, önerilen antlaşmanın kabul edilmesine karar verdiler. Fakat anayasaya göre antlaşmanın Meclis'in onayından geçmesi gerekiyordu. Mebusan Meclisi kapalı olduğu için Padişah Vahdettin ve Sadrazam Damat Ferit Paşa, eski komutan ve nazırlardan oluşan bir Saltanat Şûrası toplandı (22 Temmuz 1920). Toplanan şûra üyelerinden yalnız Topçu Feriki (Korgeneral) Rıza Paşa, Sevr Antlaşması'nın (Harita 2.2) maddelerinin çok ağır şartlar taşıdığını ileri sürerek imzalanmasına karşı çıktı.

Yozgat İsyanı çıktı. 1920

Kazım Karabekir, Doğu Cephesi Komutanı olarak atandı. 1920

Görsel 2.16: Sevr Antlaşması'nı imzalayan İstanbul Hükûmeti delegeleri ; Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis.

Hadi Paşa, Rıza Tevfik ve Reşat Halis'den oluşan bir Osmanlı heyeti Paris'e giderek, Sevres (Sevr) kasabasında antlaşmayı imzaladı (Görsel 2.16). 433 maddeden oluşan antlaşmanın bazı maddeleri şunlardır:

1. Doğu Trakya ve Batı Anadolu, Yunanlara verilecekti.

2. Anadolu'nun doğusunda bir Ermenistan ve Kürdistan kurulacaktı.

3. Mardin, Urfa, Antep ve Suriye Fransızlara bırakılacak; Adana'dan Kayseri ve Sivas'a kadar olan bölge Fransız nüfuzunda olacaktı.

4. Aydın ve Çine Çayı'ndan itibaren Batı Anadolu, İtalyanlara bırakılacaktı.

5. Arap toprakları, İngiltere ve Fransa'nın mandası altına alınacaktı.

6. Boğazlar uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecekti.

7. Kapitülasyonlardan tüm İtilaf Devletleri yararlanacaktı.

8. Mecburi askerlik kalkacak ve sadece 50 bin 700 asker bulunacaktı.

9. İstanbul başkent olarak kalacak ancak Türkler anlaşma şartlarına uymazsa İstanbul da ellerinden alınacaktı.

Sevr Antlaşması'nın yürürlüğe girebilmesi için meclis onayından geçmesi gerekiyordu. Fakat Mebusan Meclisi dağıtılmış olduğu için bu mümkün olmamıştı. Doğal olarak bu antlaşma, yasal dayanaktan yoksundu ve millî iradeye aykırıydı. Antlaşma BMM tarafından reddedildi. Antlaşmayı imzalayanlar ve onaylayanlar vatan haini ilan edildi. Türk milleti, vatanını parçalayan ve kendisine yaşama hakkı tanımayan Sevr Antlaşması'nın uygulanmasına izin vermedi. Bağımsızlığı için canla başla mücadele ederek Millî Mücadele'yi zaferle sonuçlandırdı ve Lozan Barış Antlaşması ile de bağımsızlığını taçlandırdı. Mustafa Kemal "Siyasi, adli, ekonomik ve mali bağımsızlığımızı yok etmeye ve sonuç olarak yaşama hakkımızı inkâra ve ortadan kaldırmaya yönelik olan Sevr Antlaşması bizce mevcut değildir." sözleriyle bu antlaşmanın kabul edilemez bir antlaşma olduğunu belirtmiştir.

Sıra Sizde

Sevr Antlaşması'nın Millî Mücadele'ye etkilerini değerlendiriniz.

Oku-yorum

Vatansız, vicdansız üç serserinin, yine kendileri gibi millet ve vatanla alakası olmayan birkaç kişi namına barış antlaşmasını imza ettiklerini ajansta gördük. Millî Mücadele'mizde daha büyük bir azim ve imanla devama yemin ettiğimizi arz eylerim. İstanbul'da oluşturulduğunu evvelce duyduğumuz Saltanat Şûrası'nda Türkiye'nin hayatına son veren bu zalim antlaşmanın imza edilmesine karar ve oy veren isimleri malum şahısların ve antlaşmaya imza koyanların vatana ihanet ile itham olunmasını ve haklarında gıyaben hüküm verilmesini, bu vatansızların isimlerinin her yerde lanetle anılmasının ilan ve tamim olunmasını arz ve teklif eylerim.
17 Ağustos 1920, Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir
Kazım Karabekir, s. 269.

Bursa Yunan ordusu tarafından işgal edildi. 1920

Trakya, Yunan ordusu tarafından işgal edildi. 1920

2. 4. MİLLÎ MÜCADELEDE DOĞU VE GÜNEY CEPHELERİ

Harita 2.3: Millî Mücadele'de Cepheler Haritası

Araştır Öğren Paylaş

Millî Mücadele'de ordunun yanı sıra halkın da mücadeleye katılması nasıl sağlanmıştır?

Millî Mücadele Doğu, Güney ve Batı olmak üzere üç cephede gerçekleşti. Doğu Cephesi'nde Kazım Karabekir Paşa komutasındaki 15. Kolordu, Ermenilerle mücadele etti. Güney Cephesi'nde Fransızlar ve onların desteklediği Ermenilere karşı direnişi Kuvay-ı Millîye üstlenmişti. Batı Cephesi'nde ise Yunanlara karşı önce Kuvay-ı Millîye daha sonra ise düzenli ordu mücadele etti (Harita 2.3).

2. 4. 1. Doğu Cephesi

I. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Rusya'da çıkan ihtilal sonucunda Çarlık rejimi yıkılarak Sovyet Rusya kurulmuştu. Yeni kurulan rejim ülke içinde otoritesini sağlamakla uğraşırken, Brest Litowsk Antlaşması'nı imzalamış ve savaştan çekilmişti. Bu antlaşmaya göre Anadolu'da işgal ettiği yerleri boşaltmış, hatta 93 Harbi'nde ele geçirdiği Kars, Ardahan ve Batum'u (Elviye-i Selase) Osmanlı Devleti'ne bırakmıştı. Kafkasya'da oluşan bu otorite boşluğundan yararlanan Ermeniler, merkezi Erivan olan bir Ermenistan Devleti kurdular (28 Mayıs 1918). Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan sonra yapılan barış konferanslarına, İtilaf Devletleri tarafından Ermeni temsilcileri de çağrıldı. ABD Başkanı Wilson, Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri'ne bir plan sundu. Bu plana göre Doğu Anadolu Bölgesi'nde bağımsız bir Ermeni devleti kurulacak ve bu devletin Akdeniz ile Karadeniz'e bağlantısı sağlanacaktı. Büyük Ermenistan düşünü gerçekleştirme zamanının geldiğini düşünerek harekete geçen Ermeniler, Erzurum ve Van'a saldırarak köy ve kasabaları yakmaya ve Türkleri öldürmeye başladılar. Bu saldırıların artarak devam etmesi üzerine, Doğu Anadolu'nun Ermenilerin eline geçmesini önlemek için, Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kuruldu. Kazım Karabekir Paşa'nın 15. Kolordu Komutanı olarak Erzurum'a gelmesinden sonra bu cemiyet daha da güçlendi.

Oku-yorum

Tayyar Rahmiye

Güney cephesinde 9. Tümen'de gönüllü olarak bir müfrezenin komutanlığını yapmıştır. Osmaniye'de Fransız karargâhına saldırı için görevlendirilen müfreze, 1 Temmuz 1920'de harekete geçer. Fakat, bu arada askerlerde bir duraklama meydana gelir. Bunun üzerine, "Ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da, siz erkek olduğunuz halde yerlerde sürünmekten utanmıyor musunuz?" diyerek erkekleri harekete geçiren Tayyar (uçan) Rahmiye, karargâhın alındığını göremeden şehit düşer. Bu harekât sonrası iki tanesi makinalı olmak üzere 82 tüfek ele geçirilmiştir.

Şefika Kurnaz, Millî Mücadele'de Türk Kadını. www.atam.gov.t

Sevr Antlaşması imzalandı. 1920 10 Ağustos

İstiklal Mahkemeleri kuruldu. 1920

Sıra Sizde Mondros Ateşkes Anlaşması'nın "Osmanlı ordusu terhis edilecek" maddesine rağmen Kazım Karabekir'in 15. Kolordu'yu dağıtmaması nasıl açıklanabilir?

İtilaf Devletleri tarafından, Sevr Antlaşması'na Ermeni Devleti'nin kurulmasını öngören bir madde konuldu. Bundan cesaret alan Ermeniler saldırılarını artırdılar. Bu gelişmeler yaşanırken BMM Hükûmeti, 15. Kolordu Komutanlığını Doğu Cephesi Komutanlığına dönüştürerek başına Kazım Karabekir'i atadı. BMM'nin aldığı karar üzerine harekete geçen Kazım Karabekir Paşa, Sarıkamış ve Kars'ı Ermenilerden kurtardı. İlerleyişini sürdüren Türk ordusunun Gümrü'ye yaklaşması üzerine Ermeniler barış istediler.

İmzalanan Gümrü Barış Antlaşması'nın (2-3 Aralık 1920) önemli bazı maddeleri şunlardır:

1. Ermenistan BMM'yi tanıyacaktır.

2. Kars, Sarıkamış, Kağızman, Iğdır ve Oltu BMM Hükûmeti'ne bırakılacaktır.

3. İsteyen Ermeniler Türkiye'ye göç edebilecektir.

Bu barış antlaşması BMM Hükûmeti'nin uluslararası alanda sağladığı ilk askerî ve siyasi başarıdır. Doğu Anadolu üzerindeki her türlü isteklerinden vazgeçen Ermeniler, böylelikle Sevr Antlaşması'nın kendilerine tanıdığı haklardan da vazgeçtiler.

2. 4. 2. Güney Cephesi

Mondros Ateşkes Anlaşması imzalandıktan sonra Adana, Antep, Maraş ve Urfa'ya önce İngilizler girdiler. İngilizler daha sonra buraları Fransızlara bıraktı. Fransızlar bu yörelere hem kendileri yerleştiler hem de Mısır ve Suriye'den getirttikleri Ermenileri yerleştirdiler. Fransızların ordularına alarak silahlandırdıkları bu Ermenilerin intikam duygularıyla saldırıya geçmesi ve Fransızların keyfi davranışları, Türk halkının düşmana karşı harekete geçmesine sebep oldu.

Fransızlar, Antep'e Ermenilerden oluşan bir askerî birlik yerleştirdi ve Türkleri sindirmek için bölgedeki Ermeni azınlıkları da kullanarak saldırılara başladı. Antepliler, işgale karşı direnişe geçtiler. Fransızların işgaline karşı koyan Şahin Bey'in (Teğmen Sait Bey) şehit düşmesi, bütün Antep şehrinde direnişi başlattı. On ay, dokuz gün boyunca direnişini sürdüren Antep, 9 Şubat 1921'de teslim olmak zorunda kaldı. Mustafa Kemal Paşa, daha sonra Antep'teki direnişi örgütlemesi için Kılıç Ali Bey'i bölgeye gönderdi. Antep'e bu savunmasından dolayı BMM tarafından "Gazi" unvanı verildi.

Maraş'ı işgal eden Fransızların, Ermeni azınlığı ile iş birliği yaparak burayı sömürge haline getirme çabaları Maraşlıları harekete geçirdi. Maraş kalesinde asılı Türk bayrağının indirilerek yerine Fransız bayrağının çekilmesi üzerine Ulucamii İmamı Rıdvan Hoca "Kalelerinde hür bayrağı dalgalanmayan, esir bir memlekette cuma namazı kılınmaz." diyerek halkı coşturdu. Halk kaleye asılı Fransız bayrağını indirerek yerine Türk bayrağını çekti. Türkler, Fransız ve Ermenilerin taşkınlıklarına katlanmadılar. Fransız askerlerinin bir Türk kadınına: "Burası artık Türklerin değildir. Fransız memleketinde peçe ile gezilmez." diyerek, kadının peçesini çekip yırtması olayları başlattı.

Görsel 2.17: General Harbord

Oku-yorum

HARBORD RAPORU

ABD Başkanı Wilson'un isteği üzerine 1919 Eylül'ünde Türkiye'de manda idaresini ve Ermeni iddiaları ve meselesini incelemek üzere 46 kişilik bir heyet kuruldu. Amerikalı General Harbord başkanlığındaki heyet Anadolu'ya hareket etti (Görsel 2.17). 22 Eylül 1919'da Sivas'ta bulunan Mustafa Kemal ile görüştükten sonra Erzurum'a giderek Kazım Karabekir ile de görüşerek bölgede incelemelerini sürdürdü. Kendisine sunulan nüfus istatistiklerine şüpheyle bakmasına rağmen Erzurum Belediye Başkanı Zeki Bey'in Erzurum'daki Müslüman mezarlığının büyüklüğüne, buna karşılık Hristiyan mezarlığının küçük bir alanı kaplamasına Harbord'un dikkatini çekmesi, bu bölgede Türklerin eskiden beri çoğunlukta olduğunu bu istatistiklerin doğruluğuna en gerçekçi kanıt olmuştur.
Anadolu ve Kafkasya'da bir aydan fazla süren gezi ve incelemeler sonucu bir rapor hazırlayarak ilgililere sunmuştu. Bu raporda Doğu Anadolu'da Türklerin çoğunlukta olduğu ve bunların Ermenileri tehdit ettiklerine dair hiçbir hareketin görülmediği belirtilmiş ve Ermeniler tamamıyla haksız bulunmuştu.

Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, C.II, s.169-177.

General Harbord Raporu'na göre Ermeni iddiaları geçersiz sayılmış mıdır?

Konya ayaklanması çıktı. 1920

Ermenistan ile Gümrü Antlaşması imzalandı. 1920 2-3 Aralık

Oku-yorum

Kılavuz Hatice

27 Mayıs 1920 günü, Pozantı'dan çıkmayı başaran Fransızlar, büyük bir bozguna uğramışlardı. Menil komutasındaki Fransız birliği, Panzın Çukuru'nda 44 Yörük köylüsü tarafından pusuya düşürülerek etkisiz duruma getirilmişti. Bu başarıda Kılavuz Hatice'nin büyük bir payı vardı. Panzın Çukur köyünden Hatice Hatun, kendilerine çekilme yolu arayan Fransızlara küçük bir ücret karşılığında kılavuzluk yapmayı kabul etmişti. Kararlaştırılan saatte harekete geçen Fransızlar, gece karanlığında giderlerken, Hatice onları pek sarp olan Kar Boğazı'na sokmuş ve bundan da Türk savaşçıları haberdar etmişti. Pusuya düşürülen Fransız kuvvetleri, Kuvay-ı Millîye güçlerinin şiddetli ateşi ile karşılaşmış ve bozguna uğramıştı. Mevcutları 800'ü aşan Fransızlardan, 200'ü öldürülmüş, 650 Fransız esir alınmıştı. *Zeki Sarıhan, s. 229, 312. (Kısaltılmıştır.)*

Bu duruma şahit olan Sütçü İmam, düşman askerini vurdu. Bundan sonra şehir içinde Fransızlarla yapılan kanlı mücadeleler 11 Şubat 1920 gecesi, Fransızların bozguna uğraması ve Maraş'tan çekilmeleri ile son buldu.
Maraş adı BMM'nin aldığı kararla Kahramanmaraş olarak değiştirildi.

Urfa, diğer güney illeri gibi önce İngilizlerin işgaline uğramış, sonra da İngilizler tarafından Fransa'ya devredilmişti. İşgal ordusunun halka kötü davranışları, Ermeni azınlığın bunlarla işbirliği yaparak can ve mal güvenliğini ihlal etmeleri, Urfalıları ayaklandırdı. Yüzbaşı Ali Saip Bey kumandasındaki millî kuvvetler, kanlı çarpışmalar ardından Fransızları şehri boşaltmaya mecbur bıraktı. Urfa, tek başına bir Türk şehri olarak, bir devlete karşı savaşıp zafer elde etti (11 Nisan 1920). 1973'te alınan kararla Urfa adı Şanlıurfa olarak değiştirildi. Fransa'nın Çukurova'yı işgali ve Ermenilerin iş birliği yaparak saldırı ve yağmacılık hareketlerine karşı Adana'da ilk önce Karaisalı'da bir millî kuvvetler oluşturuldu. Adanalılar önce Toros Dağları'nın eteklerinde, daha sonra ise Çukurova'da yiğitçe mücadele ettiler. Mücadelenin örgütlenmesi yolunda topladıkları Pozantı Kongresi'ne Mustafa Kemal de katıldı.

Güney Cephesi'ndeki bu kahramanca mücadele ve başarılar, Fransızların ilerleyişini durdurdu ve Türklere karşı bakışlarını değiştirdi. Yunan ordusunun Sakarya'da yenilmesi üzerine 20 Ekim 1921'de Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması ile Güney Cephesi kapandı. Hatay dışında bugünkü Türkiye-Suriye sınırı çizilmiş oldu. Bu bölgedeki askerî güçler de Batı Cephesi'ne gönderildi.

Türk-Fransız ilişkileri, Türk-İngiliz ilişkilerine benzememektedir. Millî Mücadele boyunca Türkler ile İngilizler arasında silahlı bir çatışma olmadığı halde Fransızlarla Adana, Urfa, Antep ve Maraş bölgesinde 1920 sonlarından 1921 ortalarına kadar çetin bir savaş devam etmiştir. Buna karşılık, Ankara Hükûmeti'ni resmen ilk tanıyan İtilaf Devleti Fransa olmuş ve 20 Ekim 1921 tarihinde Ankara'da yapılan Türk-Fransız Antlaşması ile Fransızlara karşı savaş son bulmuştur.

Paris Barış Konferansı'nda istediklerini elde edemeyen İtalyanlar, Yunanların II. İnönü Savaşı'ndaki yenilgileri üzerine, Anadolu'da işgal ettikleri yerlerden çekilmeye başladılar. Sakarya Zaferi'nin kazanılmasından sonra ise Anadolu'yu tamamen boşalttılar.

Biyografi

Sütçü İmam (1884-1922)

Maraşlı olup asıl adı Ali, lakabı Hacı İmam'dır. Uzunoluk Mescidi'nde imamlık yaparken aynı zamanda süt sattığından "Sütçü İmam" olarak da bilinmekteydi. İşgalci Fransız kuvvetleri içindeki Ermeni askerlerin, Müslüman kadınlara sarkıntılık etmesi üzerine çıkan olaylarda, bir Fransız askerini öldürüp şehrin dışına çıkarak Maraş'ta bağımsızlık mücadelesini başlattı. Fransızlar Maraş'tan kovulduktan sonra şehre geri döndü. *Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, T.C Genelkurmay Başkanlığı, s. 141.*

Sıra Sizde

Pierre Loti (Piyer Loti) ve Claude Farrere (Klod Farer) gibi ünlü Fransız yazarların Türkiye lehindeki yazıları Fransa kamuoyunun Millî Mücadele'ye bakışını nasıl etkilemiştir? Tartışınız.

Şahin Bey'e Yakılan Türkü

Uyan Şahin uyan, uyanmaz mısın?
Diz çöküp düşmana dayanmaz mısın?
Al-kızıl kanlara boyanmaz mısın?
Uyan Şahin uyan, gör neler oldu.
Sevgili yurdumuz düşmanla doldu.

Şahin'i sorarsan otuz yaşında
Süngü ile delindi köprü başında
Çeteler toplanmış ağlar başında
Uyan Şahin uyan, gör neler oldu
Sevgili yurdumuz düşmanla doldu

Ethem Ayaklanması çıktı. 1920

Demirci Mehmet Efe teslim alındı. 1920

2. 5. MİLLÎ MÜCADELE'DE BATI CEPHESİ

Görsel 2.18: Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa

Araştır Öğren Paylaş

1. Düzenli birlikler olmadan yerel kuvvetlerle cephe savaşı yapılabilir mi?
2. Kimi savaşlar, bir ulusun kaderinde dönüm noktası olabilir mi? Açıklayınız.

2. 5. 1. Düzenli Ordunun Kurulması

Mondros Ateşkes Anlaşması sonrası yurdun çeşitli bölgeleri İtilaf Devletleri tarafından işgal edildi. Devletin bu işgallere sessiz kalması karşısında halk kendiliğinden harekete geçerek direniş mücadeleleri başlattı. Kuvay-ı Millîye (Millî Güçler) adı verilen silahlı direniş birlikleri kuruldu. Bu güçler, isyanların bastırılmasında ve özellikle Ege Bölgesi'nde Yunan ilerleyişinin yavaşlatılmasında büyük yararlılıklar gösterdi. Fakat bu güçlerin, subayların emir ve komutasında hareket eden düzenli ordular karşısında kesin sonuç elde etmesi mümkün değildi. Bundan başka, Kuvay-ı Millîye birlikleri ihtiyaçlarını karşılamak için bölge halkından zorla silah, yiyecek ve para topluyorlar, keyfi biçimde halka cezalar vererek yargı gücünü dahi kullanıyorlardı. Bu davranışlar halkın bir kısmının Kuvay-ı Millîye'ye bakışında olumsuzluklar yaratıyor ve İstanbul Hükûmeti'nin kötüleme propagandalarına da araç oluyordu.

Mustafa Kemal düzensiz halk güçlerinden oluşan bu birliklerin organize edilerek, birlikte hareket etmelerini sağlamak istiyordu. Bu amaçla Sivas Kongresi'nde, Batı Anadolu Kuvay-ı Millîye Komutanlığı kurularak başına Ali Fuat Paşa atandı. Alınan bu önlemlerden de istenilen sonuç elde edilemedi.

14 Ekim 1920'de Yunan kuvvetlerine karşı yapılan Gediz saldırısı başarısızlıkla sonuçlandı. Kuvay-ı Seyyare Komutanı Ethem, bu başarısızlığın sorumluluğunu birlikte savaştığı Ali Fuat Paşa'nın komutasında oluşturulan birliklere yıkmaya çalıştı. Yaşanan bu gelişmeler üzerine BMM'de yapılan müzakereler sonucunda Kuvay-ı Millîye birliklerinin yerine düzenli ordu kurulması kararı alındı. 9 Kasım 1920'de Batı Cephesi ikiye bölündü. Güney bölümü Refet Bey'in, Batı bölümü ise İsmet Bey'in komutasına verildi (Görsel 2.18).

Bilgi Notu

Yeşil Ordu ve Yeni Dünya Gazetesi: Sovyet Rusya'da kurulan rejimden etkilenenlerin Anadolu'da da halk güçleriyle benzer bir düzen kurmak amacıyla oluşturdukları cemiyettir. Fikirlerini yaymak için Yeni Dünya gazetesini çıkardılar. Ethem'i de bu hareketin başına getirmek istediler.

I. İnönü Muharebesi başladı. 1921 9 Ocak

1921 Anayasası kabul edildi. 1921

Görsel 2.19: Demirci Mehmet Efe

Görsel 2.20: Ethem

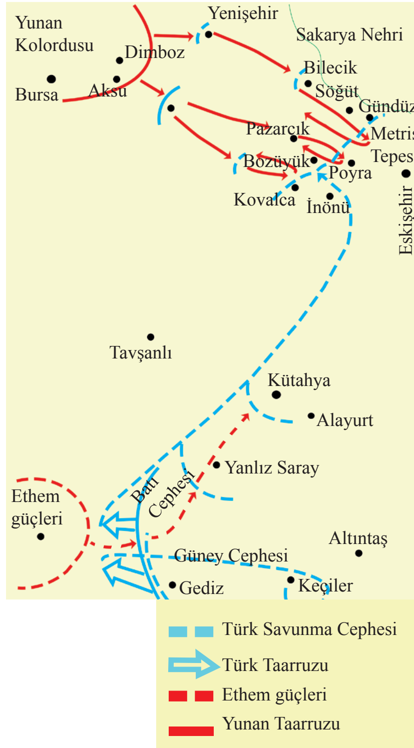
Mustafa Kemal, "En kısa zamanda düzenli ordu ve büyük süvari gücü oluşturmak gerektiğini" belirtti. Düzenli ordu birliklerine katılmak istemeyen Ethem ve kardeşleri ile Demirci Mehmet Efe isyan etti (Görsel 2.19-2.20). Üzerlerine gönderilen düzenli ordu birlikleri tarafından isyan bastırıldı. Demirci Mehmet Efe teslim oldu. Ethem ve kardeşleri ise o zamana kadar savaştıkları Yunan ordusuna sığındılar. Böylece düzenli ordu kurulmasının önündeki en büyük engel ortadan kaldırılmış oldu.

2. 5. 2. I. İnönü Muharebesi (6-10 Ocak 1921)

Kasım 1920'de BMM, düzenli ordu kurulmasına karar verdi. Fakat elde ettiği serbestliği, askerî ve siyasi gücünü kaybedeceği için düzenli orduya katılmak istemeyen Ethem, isyan etti. Bu durumdan yararlanmak isteyen Yunan ordusu, harekete geçerek Eskişehir üzerine yürüdü. Amaçları Eskişehir'e giden demiryolunu ele geçirmek ve Ankara'ya doğru ilerleyerek millî hareketi ortadan kaldırmaktı. 6 Ocak 1921'de Yunan kuvvetleri Bozöyük üzerinden saldırıya geçerek İnönü yakınlarına kadar geldi (Harita 2.4). Bu gelişme üzerine İsmet Bey, Ethem'in üzerine yolladığı kuvvetlerin büyük bölümünü geri çekti ve Yunanlıların üzerine gönderdi.

Bu muharebede karşılaşan Türk ve Yunan kuvvetlerinin sayısal durumu eşit değildi. Yunan kuvvetleri; 15.816 er, 12.500 tüfek, 120 makineli tüfek ve 72 topa sahipti. Buna karşılık Türk kuvvetleri ise 8.500 er, 5.500 tüfek, 47 makineli tüfek ve 28 topa sahipti.

Türk ordusu kendisinden sayıca üstün Yunan ordusunun ilerleyişini durdurmayı başararak onları geri çekilmek zorunda bıraktı. Böylece I. İnönü Muharebesi zaferle sonuçlandı. Bu başarının hemen ardından Ethem üzerine yürünerek isyancı kuvvetler dağıtıldı.

Harita 2.4: I. İnönü Muharebesi haritası

I. İnönü Muharebesi, BMM'nin kurduğu düzenli ordunun Batı Cephesi'nde kazandığı ilk askerî zaferdir. Bu zaferin ardından Büyük Millet Meclisi'ne ve Türk ordusuna halkın güveni arttı. İsmet Bey'in rütbesi generalliğe yükseltildi. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun (1921 Anayasası) ve İstiklal Marşı'nın kabulü I. İnönü Zaferi'nin iç politikadaki etkileridir. Londra Konferansı'nın toplanması, Türk-Afgan Dostluk Antlaşması ve Moskova Antlaşması'nın imzalanması I. İnönü Zaferi'nin dış politikadaki önemli sonuçlarıdır.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu [1921 Anayasası (20 Ocak 1921)]

BMM açıldığı günden itibaren kendisine meşruiyet kazandırma çabası içerisindeydi. I. İnönü Muarebesi'nin kazanılmasının getirdiği güvenle, Türkiye'nin ilk anayasası olan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu kabul edildi. Anayasa 23 madde ve bir ek maddeden oluşuyordu. Ulusal egemenlik ve yönetim esaslarıyla ilgili maddeler içeren bu anayasada; kişi hak ve özgürlükleriyle ilgili maddelerde Osmanlı anayasasının (Kanun-i Esasi) hükümleri geçerli olacaktı. Bu anayasanın önemli maddeleri şunlardır:

1. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.

2. Yürütme ve yasama yetkisi BMM'nindir.

3. Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından yönetilir ve hükûmet BMM Hükûmeti adını alır.

Londra Konferansı toplandı. 1921 23 Şubat

Türk-Afgan Dostluk Antlaşması imzalandı. 1921 1 Mart

4. Din buyruklarının yerine getirilmesi, kanun konması, barış yapılması, savaş kararı verilmesi gibi esas haklar BMM'ye aittir.

İstiklal Marşı'nın Kabulü (12 Mart 1921)

I. İnönü Muharebesi'nin kazanılması sonrasında Türk milletinin duygularını coşturacak, millî birliği pekiştirecek bir bağımsızlık marşı yazılmasına karar verildi. Açılan yarışmaya 724 şiir gönderildi. Bu şiirler, bir millî marş olarak istenilen duyguları yaratmadığı gerekçesiyle beğenilmedi. Yarışmanın 500 lira para ödülü olduğu için, Mehmet Akif Ersoy bu yarışmaya katılmamıştı. Millî Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Bey'in ricası ve 500 liralık ödülün istediği yardım kuruluşlarına bağışlanacağını söylemesi üzerine ikna oldu. Mehmet Akif'in "Kahraman Ordumuza" ithafı ile yazdığı şiir, millî marşımız olarak Meclis'te kabul edildi (12 Mart 1921) (Görsel 2.21). İstiklal Marşı okunurken bütün milletvekilleri ayakta dinlediler. Böylece Türk milleti, bağımsız yaşama arzusunu dile getiren bir millî marşa kavuşmuş oldu. İstiklal Marşı'nın günümüzde kullanılan bestesi, 1930 yılında Osman Zeki Üngör tarafından yapıldı.

Görsel 2.21: Mehmet Akif Ersoy

Sıra Sizde

Millî marşların o ülke insanları üzerindeki manevi etkisini değerlendiriniz.

Londra Konferansı (21 Şubat-12 Mart 1921)

I. İnönü Muharebesi'nde Yunanlıların yenilmesi, BMM'nin dikkate alınması gerektiğini İtilaf Devletleri'ne gösterdi. BMM'yi yok sayarak Sevr Antlaşması'nı uygulamanın mümkün olmayacağı anlaşıldı. Sevr Antlaşması üzerinde küçük değişiklikler yaparak antlaşmayı Türklere kabul ettirmek amacıyla İtilaf Devletleri Yunanistan'ın da katılımıyla Londra'da bir konferans düzenleme kararı aldılar. Fakat konferansa Türkleri temsilen sadece İstanbul Hükûmeti çağrıldı. BMM bu duruma itiraz edince İtalya, BMM'nin de katılmasını istemiş ve böylece bir ulusu temsilen iki hükûmet konferansa davet edilmişti. Londra Konferansı'nda İstanbul Hükûmeti'ni Tevfik Paşa, BMM Hükûmeti'ni ise Bekir Sami (Kunduh) Bey temsil etti. İtilaf Devletleri, bu tutumlarıyla iki hükûmet arasındaki görüş ayrılıklarından yararlanmayı amaçlamışlardı.

Konferansta, Türk tarafı adına Tevfik Paşa'ya söz verildiğinde o, "Milletin gerçek temsilcileri BMM Hükûmeti temsilcileridir." diyerek sözü Bekir Sami Bey'e bıraktı. Bekir Sami Bey, Türk Devleti'nin amaçlarını ve barışın koşullarını açıklayarak Misak-ı Millî'yi tüm dünyaya duyurdu. Fakat İtilaf Devletleri'nin amacı Sevr Antlaşması'nın şartlarında küçük değişikler yaparak bunları Türk tarafına kabul ettirmekti. Bu nedenle Misak-ı Millî'yi dikkate almadılar ve bir sonuç alınamadan konferans dağıldı. Bekir Sami Bey; İngiliz, Fransız ve İtalyan temsilcilerle ayrı ayrı görüştü. Askerî, iktisadî ve idarî hükümler içeren ikili antlaşmalar imzalanmış ise de bunlar devletlerin eşitliği ilkesine ve bağımsızlığa aykırı görülerek, BMM tarafından onaylanmamıştır.

Londra Konferansı'nın her şeye rağmen çok önemli siyasal sonuçları oldu. BMM, İtilaf Devletleri'ne varlığını hukuken ve resmen tanıtmış oldu. Misak-ı Millî'yi ve Türk milletinin haklı davasını dünya kamuoyuna duyurdu. Türklerin barış yanlısı olmadığı propagandaları da çürütülmüş oldu. Türk tarafına Sevr'i kabul ettiremeyen İtilaf Devletleri, Yunanistan'ı yeniden harekete geçirdiler. Bu durum II. İnönü Muharebesi'ne yol açmıştır.

Oku-yorum

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.

İstiklal Marşı'mızın şairi Mehmet Akif Ersoy, 1936 yılında İstanbul'da kendisini hasta yatağında ziyaret eden arkadaşlarına, Millî Mücadele Dönemi ve Millî Marşımız hakkındaki görüşlerini şu sözlerle dile getirmişti:

"İstiklal Marşı... O günler ne samimi, ne heyecanlı günlerdi. O şiir, milletin o günkü heyecanının ifadesidir. Bin bir fecayi karşısında bunalan ruhların, ıstıraplar içinde kurtuluş dakikaları beklediği bir zamanda yazılan o marş, o günlerin kıymetli bir hatırasıdır. O şiir bir daha yazılamaz. Onu kimse yazamaz. Onu ben de yazamam. Onu yazmak için o günleri görmek, o günleri yaşamak lazım. O şiir artık benim değildir. O milletin malıdır. Benim millete karşı en kıymetli hediyem budur."

Bir ülkede millî marş yazılmasının, o ülkede yaşayan vatan evlatlarının düşman işgaline ve esarete karşı bir kurtuluş mücadelesi vermesi demek olduğunu ve bu mücadelenin de ne büyük güçlüklerle kazanıldığını bilen millî şair, kendisine yöneltilen bir başka soruya da, "Allah bu millete yeniden bir millî marş yazdırmasın." diyerek cevap vermişti.

Nihan Altınbaş, Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı, s. 5-6.

İstiklal Marşı kabul edildi. 1921 – 12 Mart

Moskova Antlaşması imzalandı. 1921 – 16 Mart

Oku-yorum

İnönü Zaferi üzerine Mustafa Kemal Paşa mecliste şu konuşmayı yaptı

Milletimiz bugün bütün mazisinde olduğundan daha çok ümitlidir. Bunu ifade için arzediyorum…Merhum Namık Kemal demiştir ki:

Vatanın bağrına düşman dayadı hançerini
Yok mudur kurtaracak bahtı kara maderini.

İşte ben bu kürsüden bu Yüksek Meclis'in Başkanı sıfatı ile, Yüksek heyetinizi teşkil eden bütün üyelerin her biri adına ve millet adına diyorum ki:

Vatanın bağrına düşman dayasın hançerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara maderini." *Sabahattin SELEK, Anadolu İhtilali, s. 485.*

Atatürk'ün bu sözleri üzerinden değerlendirdiğinizde, edebî eserlerin, tarihsel olaylar üzerindeki etkisini tartışınız.

Oku-yorum

Yaşamı boyunca, Meclis'teki ilk yemin töreninden başka, bir şey için kürsüye çıkmayan, özel toplantılarda bile kırk yılda bir ağzını açan Dersim Milletvekili Diyap Ağa söz istedi. Diyap Ağa; 60 yaşlarında, uzun boylu, beyaz tenli, makas değmemiş gür bıyıklı, uzun sakallıydı. Başında el örmesi renkli bir külah, külahın üstünde kulaklarına dek uzanan kat kat sarılmış sarı işlemeli bezden bir sarık, çuhadan bir şalvar vardı. İri adımlarla kürsüye çıktı, salonu bir baştan bir başa süzdükten sonra:
-"Efendiler! Biz buraya kaçmaya mı geldik, yoksa dövüşerek ölmeye mi geldik?" dedi. Başkaca bir söz söylemeden kürsüden indi. Ağır adımlarla yerine gitti. Diyap Ağa'nın birkaç sözcüğe sığdırdığı konuşması, Meclis'teki coşkunluğu arttırdı.
Alptekin Müderrisoğlu, s. 204.

Diyap Ağa'nın bu tutumu Millî Mücadele'nin hangi yönüne işaret etmektedir?

Türk-Afgan Dostluk Antlaşması (1 Mart 1921)

TBMM Hükûmeti, I. İnönü Muharebesi'nden sonra Sovyet Rusya ile ilişkileri geliştirmek amacıyla Moskova'ya bir heyet gönderdi. Bu sırada Moskova'da bulunan Afgan heyeti ile Türk heyeti arasında 1 Mart 1921'de bir dostluk antlaşması imzalandı. Buna göre:

1. Her iki devlet birbirinin bağımsızlığını tanıyacaktır.

2. Emperyalist devletlerin, her iki taraftan birine saldırması durumunda birlikte mücadele edilecektir.

3. Türkiye, Afganistan'a kültürel yönden yardımda bulunacak, öğretmen ve subay gönderecektir.

Bu antlaşmadan sonra Afganistan Hükûmeti, Ankara'ya elçi göndererek TBMM Hükûmeti'nin yanında olduğunu göstermiştir. Afganistan TBMM'yi tanıyan ilk Müslüman devlettir.

Moskova Antlaşması (16 Mart 1921)

1917'de Rusya'da, Çarlık rejimi yıkılmış, yerine Sovyet yönetimi kurulmuştu. Sosyalizmin yayılmasını istemeyen Batılı gelişmiş devletler; Sovyet Rusya sınırları içindeki Çarlık yanlılarını desteklemiş ve ayaklanmaları kışkırtmışlardı. İtilaf Devletleri'nin Sevr Antlaşması'na dayanarak İstanbul ve Çanakkale Boğazlarıyla birlikte Anadolu'nun çeşitli yerlerini işgal etmeleri, Sovyetler Birliği'nin geleceğini ve güney sınırlarının güvenliğini tehlikeye düşürmüştü. Bu nedenlerden dolayı Sovyetler Birliği, TBMM Hükûmeti ile iyi ilişkiler kurarak, İtilaf Devletleri'ne karşı mücadele eden TBMM Hükûmeti'ni siyasi ve ekonomik açıdan destekleme kararı aldı. TBMM adına; Ali Fuat Paşa, Yusuf Kemal ve Dr. Rıza Nur Beyler tarafından imzalanan antlaşmanın önemli maddeleri şunlardır:

1. Her iki taraftan birinin tanımadığı devletler arası bir antlaşmayı diğeri de tanımayacaktır.

2. Sovyet Rusya, Misak-ı Millî'yi tanıyacaktır.

3. Sovyet Rusya kapitülasyonlardan vazgeçmiştir.

4. Boğazların geleceğine Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin katılacağı konferansta karar verilecektir.

5. Batum, Gürcistan'a bırakılacaktır.

6. Osmanlı Devleti ile Çarlık Rusyası arasında yapılmış olan antlaşmalar geçersiz sayılacaktır.

Bu antlaşmayla Sovyet Rusya, Sevr Antlaşması'nı reddederek Misak-ı Millî'yi tanımış oldu. Batum'un Gürcistan'a bırakılmasıyla Misak-ı Millî'den ilk ödün verilmiş oldu.

Sıra Sizde

TBMM ile SSCB'nin Millî Mücadele ile Cumhuriyet dönemindeki ilişkilerini kıyaslayınız.

II. İnönü Muharebesi başladı. 1921 23 Mart

İtalya Anadolu'yu boşaltmaya başladı. 1921

2. 5. 3. II. İnönü Muharebesi (23 Mart-1 Nisan 1921)

Londra Konferansı'ndaki barış önerilerinin TBMM Hükûmeti tarafından kabul edilmemesi üzerine İngiltere, Yunan ordusundan yeni bir saldırı için hazırlık yapmasını istedi. Yunan ordusu hem I. İnönü yenilgisinin olumsuz etkilerini gidermek, hem de Eskişehir ve Kütahya'yı alarak demiryolu ulaşımını ele geçirmek, oradan da Ankara'ya ilerleyip TBMM'ye Sevr Antlaşması'nı kabul ettirmek amacındaydı. Bu sıralarda TBMM'nin Koçgiri Ayaklanması ve Pontus çeteleriyle uğraşmasını fırsat bilen Yunan kuvvetleri, kuzeyden Eskişehir, güneyden Afyon üzerinden ilerleyerek İnönü önlerine geldiler.

II. İnönü Muharebesi'nde Türk ve Yunan kuvvetlerinin sayısal durumu ise şöyleydi: Yunan kuvvetleri; 41.550 er, 720 makineli tüfek ve 220 topa sahipti. Buna karşılık Türk kuvvetleri ise 34.175 er, 235 makineli tüfek ve 104 topa sahipti.

İsmet Paşa komutasındaki Türk ordusu, Yunanlıları ikinci kez İnönü mevkisinde durdurmayı başardı. Yunan kuvvetleri 31 Mart'ı 1 Nisan'a bağlayan gece ve sabahında çekilmeye başladılar.

Bu zafer büyük bir sevinç yaratarak halkın TBMM'ye olan güvenini artırdı. İtilaf Devletleri arasında Yunanlılara duyulan güven azaldı ve İtilaf Devletleri arasındaki görüş ayrılıkları arttı. Fransa, TBMM ile anlaşma zemini aramaya başlarken İtalyanlar da Anadolu'da işgal ettikleri bazı yerleri boşaltmaya başladı.

Oku-yorum

İsmet Paşa'nın telgrafı: "Saat 18.30'da Metris Tepe'den gördüğüm durum: Gündüzbey kuzeyinde sabahtan beri dayanan ve artçı olması muhtemel olan bir düşman müfrezesi, düzensiz olarak çekiliyor. Yakından takip ediliyor. Hamidiye yönünde karşılaşma ve faaliyet yok. Bozöyük yanıyor. Düşman, binlerce ölüsüyle doldurduğu savaş meydanını silahlarımıza terk etmiştir.
TBMM Başkanı Mustafa Kemal de İsmet Paşa'ya çektiği cevabî kutlama telgrafında:
"…siz orada yalnız düşmanı değil milletin kötü giden talihini de yendiniz." demiştir.
Gençler İçin Fotoğraflara Nutuk, s. 394. (Kısaltılmıştır.)

Atatürk'ün yukardaki sözünden yola çıkarak II. İnönü Muharebesi'nin Kurtuluş Savaşı'ndaki önemini açıklayınız.

2. 5. 4. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri (10-24 Temmuz 1921)

İnönü Muharebeleri'nde yenilen Yunanlılar, Türk direnişini kırmak için daha büyük çaplı bir hazırlığa giriştiler. Yunanistan'dan yeni askerî birlikler getirdiler. Anadolu'nun yerli Rumlarından da asker topladılar. Yunan Kralı da 13 Haziran 1921'de İzmir'e geldi. Büyük Ankara Seferi adını verdikleri plana göre sadece İnönü mevzilerine saldırılmayacak ve geniş bir kuşatma hareketi yapılacaktı. Bu harekâtı yapacak Yunan kuvvetleri; 131.533 er, 1.285 makineli tüfek, 460 top ve 2 uçak taburuna sahipti. Buna karşılık Türk kuvvetleri ise 122.186 er, 645 makineli tüfek, 159 top ve sadece 4 uçağa sahipti.

Bu muharebede bir Yunan kolu, İnönü yönünden saldırırken, daha güçlü bir Yunan kolu Afyon üzerinden Eskişehir'in doğusuna varacak ve Ankara yolunu kesecekti. Bu geniş kuşatma hareketiyle Türk ordusu ya toptan yok edilecek, ya da tutsak alınacaktı. Yunan ordusu 10 Temmuz 1921'de saldırıya geçti. Sayıca ve sahip olduğu askerî donanımlarca çok üstün durumda olan Yunanlılar, Eskişehir'i, Afyon'u ve Kütahya'yı işgal ettiler. Cepheden gelen endişe verici haberler üzerine Mustafa Kemal, Karacahisar'da bulunan Batı Cephesi Karargâhı'na giderek durum değerlendirmesi yaptı. Ordunun Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmesi kararı alındı. 25 Ağustos 1921'de Türk ordusu Sakarya'nın doğusuna çekilmiş bulunuyordu. Böylece yeni oluşturulan ordu büsbütün yıpratılmamış oldu. Yunan birlikleri Anadolu'nun 100 kilometre daha içlerine çekilmiş ve hareket üslerinden uzaklaşmış oldu. Bu durum Türk ordusuna yeni bir savaşa hazırlanmak için az da olsa zaman kazandırdı.Bu yenilgi sonrası geri çekiliş askerliğin gerektirdiği şartlarla yapılmış olsa da, iç ve dış politikada önemli gelişmelere yol açtı. İtalya, Anadolu'dan askerlerini çekmeyi durdurdu. Fransa da TBMM ile yaptığı ikili barış arayışı görüşmelerine ara verdi.

Biyografi

Bekir Sami Kunduh

Dağıstan beylerinden Faik Musa Paşa'nın oğludur. Musa Paşa 1866'da Türkiye'ye gelerek korgeneral rütbesine yükselmiştir. Bekir Sami Bey, Galatasaray Lisesi ve Paris Siyasal Bilimler Fakültesinden diploma almıştır. Dış görevlerde, Meşrutiyetten sonra valiliklerde bulunmuştur.
Fahri Belen, Türk Kurtuluş Savaşı, s. 303-337.

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri başladı. 1921 10 Temmuz

Türk Ordusu Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekildi. 1921

Görsel 2.22: Mustafa Kemal ile Franklin Bouillon (Franklin Buyon)

Oku-yorum

Franklin Bouillon: **"Bu savaşı kazanacaksınız, çünkü…"**
Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşek, Fransız Parlamentosu Dışişleri Komitesi Başkanı Franklin Bouillon'la birlikte İnebolu'dan Ankara'ya gelmektedir.
"Yollarda köylüler erkek, kadın hatta bazısı çocuklarıyla beraber kağnı arabalarıyla cephane taşıyorlardı. Fransız milletvekili ve subayı, arabalarından bunları seyrediyorlardı. Bir köylü oturmuş kaval çalıyor, birkaçı yaktıkları ateşin etrafına toplanmışlar bir şeyler pişiriyorlardı. Bir kadın bir kenara çekilmiş çocuğunu emziriyordu. Arabamızı durdurarak biraz bunları seyrettik… Mösyö Franklin:
- Rica ederim, artık boş konuşmaları bırakalım, ciddi konuşmaya başlayalım. Evvela size şunu haber vereyim. Siz bu savaşta mutlaka başarılı olacaksınız, dedi.
- Neden? dedim.
- Her ne zaman bir millet böyle genci, ihtiyarı, çoluğu çocuğu ile bir işe sarılırsa onu mutlaka başarır. Geçtiğim yerlerde gördüklerim bunu anlatıyor, dedi (Görsel 2.22).
Zeki Sarıhan, s. 247. (Kısaltılmıştır.)

Geri çekilişin iç politikada ise yankıları daha büyük oldu. Büyük bir toprak parçasının düşmanın eline geçmesi, halkta büyük bir üzüntüye yol açtı. TBMM'de: "Ordu nereye gidiyor; Millet nereye götürülüyor? Bu gidişin sorumluları nerededir? Onu göremiyoruz. Bugünkü acıklı ve korkunç durumun asıl sorumlusunu ordunun başında görmek isterdik." gibi sözler edilerek Mustafa Kemal'e muhalefet şiddetlendi. Bu arada Kafkasya'da bulunan Enver Paşa ve yanlıları da Anadolu'ya girmek için fırsat bekliyorlardı. Fevzi Paşa'nın "İlerleyen Yunan ordusu mezarına yaklaşıyor.", Mustafa Kemal'in "Düşman Anadolu'nun harim-i ismetinde boğulacaktır." demesi de bu muhalefeti yatıştırmadı. Meclisin, Kayseri'ye taşınması tartışmaları başladı.

Yapılan sert tartışmaların sonucunda verilen karar şuydu: Ankara savaşmadan Yunanlılara bırakılmayacaktı. Meclisin 4 Ağustos'taki gizli oturumunda, bir milletvekili kürsüden,"Mustafa Kemal Paşa ordunun başına geçsin." dedi. Bunun üzerine farklı nedenlerle de olsa Mustafa Kemal Paşa'yı sevenler ve sevmeyenlerin bu noktada birleştikleri görüldü. Sonunda, 5 Ağustos 1921'de, TBMM'de bütün yetki ve sorumluluğu tek elde toplamak amacıyla "Başkomutanlık Yasası" oy birliği ile kabul edildi. Bu yasayla TBMM, üç ay müddetle, bütün yetkilerini Başkomutan olarak seçtiği Mustafa Kemal'e devretti. Üç ay süreyle Başkomutan olan ve Meclis'in askerî yetkilerini kendi üzerinde toplayan Mustafa Kemal Paşa, bu sayede çabuk karar verme ve uygulama imkânına kavuştu.

Maarif (Eğitim) Kongresi (16-21 Temmuz 1921)

Sıra Sizde

Millî Mücadele'nin olağanüstü koşullarında Maarif Kongresi'nin toplanması nasıl açıklanabilir?

TBMM kurulduktan kısa bir süre sonra Maarif Nezareti (Eğitim Bakanlığı) öğretmenlere bir genelge gönderdi. Bu genelgede, dış düşmanların vatanı içerden bölüp parçalamak için isyanlar çıkarttığı vurgulandı. Bu sebeple öğretmenlerin halkı uyarıp aydınlatmaları istendi.

Mustafa Kemal ve Kazım Karabekir başta olmak üzere Millî Mücadele önderleri, millî kurtuluşun azim ve heyecanının öğrenciler tarafından da özümsenmesi için sık sık okulları ziyaret ettiler. Bu amaçlar doğrultusunda Ankara'da bir Maarif Kongresi düzenlenmesine karar verildi. Yurdun çeşitli yerlerinden gelen 250 kadar öğretmenin bir araya geldiği Maarif Kongresi'ne Mustafa Kemal cepheden gelerek katıldı ve kongrenin açılış konuşmasını yaptı. Mustafa Kemal kongredeki konuşmasında Türkiye'de millî bir eğitimin kurulması gerektiğini belirtti.

Savaş nedeniyle kongre çalışmalarında amaçlanan sonuçlara ulaşılamadı. Ancak Yunan ordusunun Ankara'ya çok yaklaştığı buhranlı bir dönemde Maarif Kongresi'nin toplanması eğitime verilen önemin somut bir örneğidir. Maarif Kongresi'nin toplanması, Millî Mücadele'nin yalnızca savaş meydanlarında değil eğitim alanında da yapıldığının göstergesidir.

Tekâlif-i Millîye (Millî Yükümlülükler) Emirleri

Başkomutanlık görevini üstlenen Mustafa Kemal, ordunun ihtiyaçlarını karşılamak için 7-8 Ağustos 1921'de, Tekâlif-i Millîye Emirleri'ni yayınladı. Tekâlif-i Millîye Emirleri'nden bazıları şunlardır:

Mustafa Kemal başkomutanlığa getirildi. — 1921, 5 Temmuz

Tekalif-i Milli Emirleri yayımlandı. — 1921

1. Oluşturulacak komisyonlar halkın ve tüccarın elinde bulunan, askerin ihtiyaçlarına yarayacak malların yüzde kırkına, bedeli sonradan ödenmek üzere el koyacaktır.

2. Taşıt sahipleri, ayda bir defa olmak üzere, 100 kilometrelik mesafeye ücretsiz askerî malzeme taşıyacaktır.

3. Her çeşit araba ve hayvanın yüzde yirmisi alınacaktır.

4. Ülkenin bütün sahipsiz mallarına el konulacaktır.

5. Halk, elindeki silah ve cephaneyi üç gün içinde komisyonlara verecektir.

6. Her aile birer kat çamaşır, birer çift çorap ve çarık verecektir.

7. Demirci, marangoz, dökümcü, saraç ve araba yapan esnaf, ordu emrine alınacak ve askerî malzeme üretiminde çalışacaktır.

Sıra Sizde

Tekâlif-i Millîye emirlerini incelediğinizde halkın sorumluluk üstlenmesinin bir savaşın kazanılmasındaki önemini tartışınız.

Türk halkı her türlü yoksulluğa karşın, elinde bulunan her şeyini büyük bir fedakârlıkla ordusuyla paylaşmış, büyük bir dayanışma örneği göstermiştir. Ordu ihtiyaçlarının karşılanmasında başka ülkelerden sağlanan yardımlar da önemli yer tutuyordu. Bu yardımların bir kısmı para olarak, önemli kısmı ise silah ve cephane olarak yapılmıştı. İslam halifeliğinin merkezi olan İstanbul'un, Hristiyan ordularınca işgal edilmesi ve Yunanlıların İzmir yöresinde halka yaptıkları zulüm ve baskı, Müslüman dış dünyada tepkiler uyandırıyordu. Türkiye'ye yardım edebilmek için dünya müslümanları arasında bir eğilim oluşmuştu. Bu bağlamda en büyük girişim, İngiliz sömürüsü altında yaşayan Hint Müslümanlarınca yapılmıştı. Toplanan bağışlar Kızılay (Hilal-i Ahmer) yoluyla Türkiye'ye yollanmıştı.

Sovyet Rusya'dan hem parasal hem de silah ve cephane olarak sağlanan yardımlar, Karadeniz yoluyla ve Kafkasya üzerinden kara yoluyla Türkiye'ye ulaştırıldı. İtalya, Anadolu'da işgal ettiği yerleri terk ederken bazı askerî malzemeyi bağış olarak bıraktı. Aynı zamanda TBMM Hükûmeti'ne satın almalar yoluyla da askerî malzemeler verdi. Fransa da özellikle 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması'ndan sonra, Güneydoğu Anadolu'dan çekilirken bazı araç ve gereçleri Türklere bıraktı. Ayrıca bu tarihten itibaren Fransa'dan da askerî malzemeler satın almak mümkün oldu.

2. 5. 5. Sakarya Meydan Muharebesi (23 Ağustos–13 Eylül 1921)

Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nden sonra Sakarya Irmağı'nın batısına yerleşen Yunan ordusunun kuvvetleri: 120.000 er, 386 top, 2.768 makineli tüfek, ve 18 uçaktan oluşmaktaydı. Sakarya Irmağı'nın doğusunda savunma düzeni alan Türk ordusunun kuvvetleri: 96.326 er, 196 top, 825 makineli tüfek ve 2 uçaktan oluşmaktaydı.

Kral Konstantin, hazırlıklarını tamamlayan Yunan ordusuna "Ankara'ya!" emrini verdi. 23 Ağustos 1921 sabahı Yunan ordusunun saldırısı ile Sakarya Meydan Muharebesi başladı. Bütün cephe boyunca çok şiddetli savaşlar oldu.

Oku-yorum

Kastamonu İstiklal Mahkemesi üyesi Mustafa Necati, Ilgaz'dan Kastamonu'ya gelirken yollarda rastladıklarını şöyle anlatıyor: "Bir gün evvel yağan karların doldurduğu uzun yollardan gelen mahkememiz, Çerkeş önlerinde kağnılarla cephane taşıyan bir kadın kafilesine rast gelmiştik… Biz soğuktan yamçılar altında bile titrerken, tek yorganını da arabaya örten bir ninenin çıplak ayaklarla yürüdüğünü görünce, içimden taktirle karışık bir merhamet sızladı; arkasına sardığı peştemalı içinde ara sıra hıçkıran bir çocuğun üzerine bile örtmeden, yorganını niçin arabaya serdiğini sormak fikrini duydum.
- Üşümez misin sen, nine? Bak çocuk donacak, yorganını örtsene! diye arabanın üstünü işaret ettim. Bu sözü garip bir tarzda karşıladı. Sormaya değer bir şey saymıyordu galiba! Benim beklediğimi anlayınca mukaddes bir şeye yüzünü döndürür gibi kağnıya doğru konuştu:
- **Kar sepeliyor, millet malıdır, nem kapmasın evladım**, dedi ve yorganın uçlarını iyice gerdi. Kar sepelemeye başlamıştı. O zaman anladım ki, cephaneleri ıslatmamak için bu fedakârlığı yapıyor, o zaman deminki merhametimden utandım bile… Aman Yarabbi! Fedakârlığını bildirmek bile istemiyor, bu âlicenaplık karşısında da secde etmeyen ruh ve aşk olur mu?
Tarihte böyle bir fedakârlığın bir eşini, meşhur vatansever Kartacalı kadınlar bile yaratamadılar, onlar saçlarından orduya halatlar örmüşlerdi, bunlar hayatlarından cephane veriyorlar…

Zeki Sarıhan, Kurtuluş Savaşı Kadınları, s. 228-229. (Kısaltılmıştır.)

Sakarya Meydan Muharebesi başladı. 1921 — 23 Ağustos

Sakarya Zaferi kazanıldı. 1921 — 13 Eylül

Görsel 2.23: Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Sakarya Muharebesi'ni yönetirken

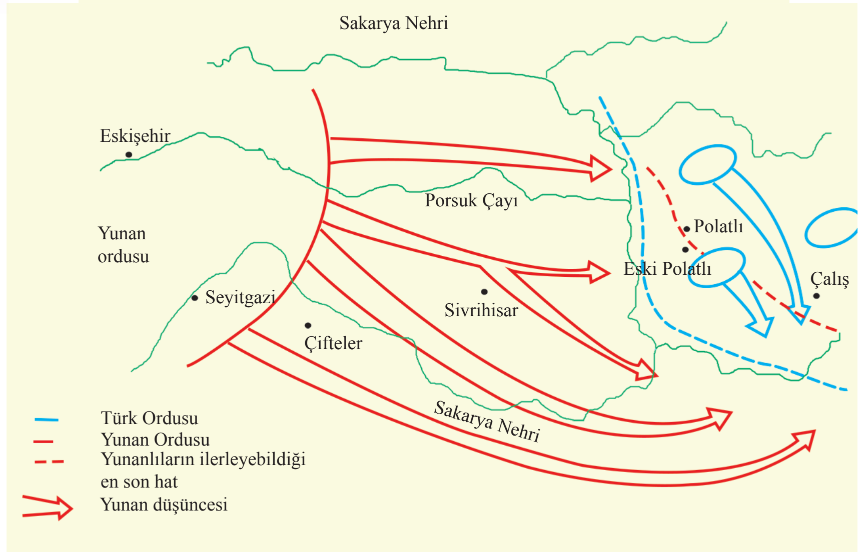
Oku-yorum

Halide Edip onbaşı anlatıyor:
Bir hafta geçmeden Çal tepesi düştü. Korkunç bir sessizlik… Mustafa Kemal Paşa'nın gözleri o gece Dante'nin Cehennemi'nde yananların gözleri gibi, anlatılamayacak kadar acı içindeydi.
- Dinleniniz Paşam, yatınız, dedim.
- Hayır, haydi bir kahve daha içelim, diyerek, Ali Çavuş'a seslendi.
… Genç bir Yunan tutsağı bana dedi ki: "Bize her tepeye saldırışta, arkasında Ankara var diyorlardı. On altı gün geçti, Ankara görünmedi.…
Mustafa Kemal Paşa'nın gülerek bize baktığını gördüm. Seslendi:
- Gelin Hanımefendi, savaşıyoruz.
Yüzü, en çok sevdiği oyunu oynayan bir çocuk gibi, gülüyordu.
- Duatepe'ye hücum ediyoruz, dedi.
Halide Edip Adıvar, s. 190-193.

100 kilometrelik bir cephe üzerinde süren savaşlar sırasında, Türk cephesi yer yer kırılmış, cephenin yönü kuzey-güney doğrultusundan, doğu-batı yönüne dönmüştü. Top sesleri Ankara'dan duyulur hâle geldiğindeYunan süvari öncü birlikleri de Polatlı'ya kadar ilerlemişti. Bunun üzerine Başkomutan Mustafa Kemal, orduya şu emri verdi: "Hattı müdafaa yokur, sathı müdafaa vardır. O satıh, bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça, terkedilemez…" (Görsel 2.23). Bu emir ve strateji gereği Türk mevzileri birçok noktada kırıldığı halde, her alan ısrarla savunuldu. Kaybedilen her hattın gerisinde yeni bir savunma hattı oluşturuldu. Düşmanın ilerleyişi yavaşladı ve durdu. 22 gün ve 22 gece devam eden savaş, 13 Eylül 1921'de Türk ordusunun zaferi ile sonuçlandı. Mustafa Kemal Paşa'nın "Sakarya Melhame-i Kübrası" olarak nitelediği bu savaşın kazanılmasında, en küçük rütbeden en üst rütbedeki askerlere; özellikle de Fevzi Paşa ve Başkomutan Mustafa Kemal'e kadar herkesin büyük bir payı vardır. Öyle ki; bu savaşta askerlerine cesaret vermek için ön saflarda vuruşan 350 subay şehit düşmüştür. Bu nedenle Sakarya Meydan Muharebesi'ne "Subay Savaşı" da denir (Harita 2.5).

Yunanlılar bu savaşın sonunda saldırı güçlerini kaybettiler ve savunmaya çekildiler. Böylece Türklerin 1683'te Viyana önlerinden başlayan geri çekiliş dönemi de son buldu. 19 Eylül 1921'de TBMM tarafından Başkomutan Mustafa Kemal'e, kanunla "Mareşal" rütbesi ve "Gazi" unvanı verildi. Sakarya Zaferi'nin dış politikada da çok önemli sonuçları oldu. Kafkas Cumhuriyetleri ile Kars Antlaşması yapılırken, Fransızlarla da Ankara Antlaşması imzalandı.

Harita 2.5: Sakarya Meydan Muharebesi krokisi

TBMM, Mustafa Kemal'e Gazilik unvanı ve Mareşallik rütbesi verdi. 1921

Kars Antlaşması imzalandı. 1921 13 Ekim

Kars Antlaşması (13 Ekim 1921)

Sakarya'da Yunanlıların yenilmesi dış politikada olumlu gelişmeler sağladı. Sovyet Rusya'nın öncülüğünde, Sovyetler Birliği'ne bağlı Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan devletlerinin temsilcileri Kars'ta biraraya gelerek konferans düzenlediler. TBMM Hükûmeti heyetinin başkanlığını Kazım Karabekir'in yaptığı bu konferansın sonunda, 13 Ekim 1921'de Kars Antlaşması imzalandı. Bu Antlaşma ile taraflar birbirlerinin varlığını tanırken, sınırlar konusu son şeklini aldı.

Böylece Türkiye'nin doğu sınırı kesinleşti. Doğu sınırları kesinleşiği için de bu bölgedeki askerî birlikler ve silahlar, Batı Cephesi'ne kaydırılabildi.

Ankara Antlaşması (20 Ekim 1921)

Sakarya Meydan Muharebesi'nin Türkler tarafından kazanılması üzerine, İtilaf Devletleri arasındaki çatlak büyüdü. Fransızlar TBMM Hükûmeti ile temaslara başladılar. 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalandı. Böylelikle Fransa Türkiye'yi tanırken, Güney Cephesi de kapandı. Böylece TBMM'yi tanıyan ilk işgalci devlet Fransa oldu. Yapılan antlaşmaya göre Fransa, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'da işgal ettiği yerleri boşaltacak, Suriye'de kalan "Süleyman Şah Mezarı"nın bulunduğu Caber Kalesi de Türk toprağı sayılacaktı. İskenderun ve Antakya (Hatay) yöresi Fransız mandasındaki Suriye sınırları içinde kalacak, fakat burada özel bir yönetim kurulacak ve resmî dil Türkçe olacaktı.

İtilaf Devletleri'nin Ateşkes Önerileri ve İç Politika Gelişmeleri

Yunan ordusunun başarısızlığı ve geri çekilişi sonrasında İtilaf Devletleri, Türk ve Yunan kuvvetleri arasında savaşı durduracak arabulucu rolü oynamaya başladılar. İzmir ve Trakya'yı içeren yeni barış projelerini 22-26 Mart 1921 tarihinde TBMM'ye sundular. Mustafa Kemal, İtilaf Devletleri'nin önerilerini Türk milletinin bağımsızlığına aykırı hükümler taşıdığı için reddetti. Sakarya Meydan Muharebesi'nden sonra Yunanlılar, hâlâ işgal altında tuttukları Batı Anadolu'da Yunanistan'a bağlı ve yerli Rumlardan oluşacak bir İyonya Devleti kurmayı düşündüler. Bu amaçla İngilizlerin de yardımlarıyla Batı Anadolu'da Türk ordusunun saldırılarına karşı güçlü bir savunma hattı tertiplediler. Bu bölgedeki Yunan mevzilerini inceleyen bir İngiliz Kurmay Subayı verdiği raporda: "Türkler bu mevzileri dört beş ayda ele geçirebilirlerse, bir günde düşürdüklerini iddia edebilirler." demekten kendini alamamıştı.

Dış politikada bu tür gelişmeler yaşanırken, içeride Yunan ordusuna son darbeyi indirmek için hummalı bir çalışma başlamıştı. Başta İstanbul olmak üzere, İtilaf Devletleri'nin kontrolünde bulunan birçok yerdeki silah depolarından Anadolu'ya silah kaçırılıyordu. Kapanan Doğu ve Güney Cepheleri'nden Batı Cephesi'ne asker ve silah nakslediliyor; Rusya, İtalya ve Fransa'dan satın alınan askerî malzemeler cepheye ulaştırılmaya çalışılıyordu. Fakat taşıtlar ve yollar yetersiz olduğu için çalışmalar ağır ilerliyordu. Bu sırada Meclis'te muhalefet şiddetlenmiş, Sakarya Zaferi'nden sonra aylar geçtiği halde, ordunun saldırıya geçip düşmanı neden kovmadığı eleştirileri yapılıyordu. Mustafa Kemal'in: "…Yarım hazırlıkla, yarım tedbirlerle yapılacak taarruz, hiç taarruz etmemekten daha kötüdür." açıklamalarına rağmen Meclis, süresi dolan Başkomutanlık yetkisini ve süresini uzatmadı.

Biyografi

Fevzi Çakmak (1876-1950)

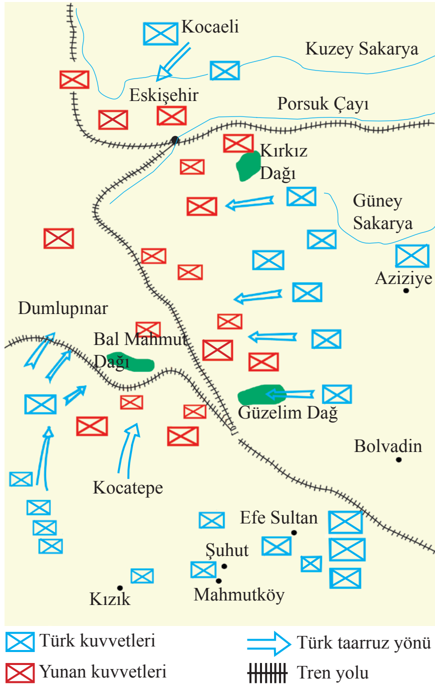
İstanbul'da doğdu. 1896'da Harp Okulu'nu, 1898'de Harp Akademisini bitirdi. Trablusgarp, Balkan ve I. Dünya savaşlarında görev aldı. 1918'de genelkurmay başkanı, 1920'de harbiye nazırı oldu. Millî Mücadele'ye katılmak üzere 1920 yılında Ankara'ya geldi. Millî Savunma Bakanı oldu. 1921'de Genelkurmay Başkanı oldu. Aynı yıl orgeneralliğe, 1922'de de mareşalliğe terfi etti. 1924-1944 yılları arasında genelkurmay başkanlığı yaptı. Yaş haddinden emekliye ayrıldı. TBMM'de 14 Ağustos 1923'e kadar Kozan milletvekili olarak görev yaptı. Daha sonra İstanbul milletvekili seçildi. 31 Ekim 1924'te milletvekilliğinden istifa etti. 1946-1947 yılları arasında İstanbul bağımsız milletvekili olarak TBMM'de görev yaptı. İstanbul'da vefat etti (Görsel 2.24).

Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, s. 134.

Görsel 2.24 Fevzi (Çakmak) Paşa

Ankara Antlaşması imzalandı. — 1921, 20 Ekim

Mustafa Kemal'in başkomutanlık görevi süresiz uzatıldı. — 1922

Harita 2.6 Büyük Taarruz haritası

Görsel 2.25: Başkomutan Mustafa Kemal Paşa Kocatepe'de

Bu gelişme üzerine Mustafa Kemal, 6 Mayıs 1922'de Meclis'e gelerek gizli oturumda muhalefetin eleştirilerini yanıtlamış ve "Başkomutanlık iki gündür belirsiz bulunuyor. Şu dakikada ordu komutansızdır. Eğer ben, orduya komuta etmekte devam ediyorsam, yasa dışı komuta ediyorum. Mecliste çıkan oylama sonuçlarına göre, hemen komutadan el çekmek isterdim. Başkomutanlığımın sona erdiğini hükûmete bildirdim. Fakat telafisi olmayan bir felakete meydan vermemek zorunluluğu karşısında kaldım. Düşman karşısında bulunan ordumuz başsız bırakılamazdı. Bunun için, bırakmadım, bırakamam ve bırakamayacağım." demiştir. Bu konuşma sonrası yapılan oylamaya göre; 11 ret, 15 çekimsere karşı 177 oy ile Başkomutanlık Kanunu'nun süresi uzatıldı.

Sıra Sizde

Sakarya Meydan Muharebesi'ndeki başarının iç ve dış politika üzerinde ortaya çıkardığı etkiyi tartışınız.

2. 5. 6. Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Muharebesi (26-30 Ağustos 1922)

Taarruz 26 Ağustos 1922 sabahı saat 05.30'da Türk topçularının ateşiyle başladı. Mustafa Kemal savaşı Kocatepe'den yönetiyordu. Ani baskın şeklinde gelişen bu taarruz karşısında şaşıran Yunanlılar geri çekilmeye başladı. 27 Ağustos'ta Türk ordusu Afyon'a girdi. "Bu mevzileri tutan Yunan askerlerini Türkler dört beş ayda yerlerinden atarlarsa bir günde aldıklarını iddia edebilirler." diyen bir İngiliz kurmayını raporunun aksine, buraları ele geçirmek Türk askerinin birkaç saatini almıştı. Yunan ordusu, Dumlupınar mevzilerine çekildi (Harita 2.6).

30 Ağustos'ta 200 bin kişilik Yunan ordusu Dumlupınar'da kuşatıldı. Burada yapılan meydan savaşının komutasını Başkomutan Mustafa Kemal (Görsel 2.25) bizzat üzerine alıp savaşı yönetti ve düşmanın büyük kısmı Türk ordusu tarafından imha edildi. Bu nedenle Dumlupınar'da yapılan bu savaşa "Başkomutanlık Meydan Muharebesi" adı verildi. Yenilen Yunan ordusunun arta kalanları İzmir'e doğru hızla çekilmeye başladı. Yunan ordusu kaçarken Türk köylerini ve kasabalarını yakıyor, insanları katlediliyordu. Mustafa Kemal, karargâhını kurduğu Çal köyünde ordu komutanlarıyla durumu değerlendirdi ve 1 Eylül'de tarihe geçen ünlü buyruğunu verdi: "Ordular! İlk hedefiniz Akdeniz'dir, İleri!" Türk askerleri 9 Eylül 1922 sabahı İzmir'e girdi. Dört yılın ardından yeniden Kadifekale'de Türk bayrağı dalgalanmaya başladı. 11 Eylül'de Bursa kurtarıldı. 18 Eylülde Batı Anadolu düşmandan tamamen temizlendi. Başkomutan Mustafa Kemal'in teklifi üzerine, üstün hizmetlerinden dolayı Fevzi Paşa'ya da Mareşallik rütbesi verildi.

Sıra Sizde

Millî Mücadele kahramanlarından hangisi sizi daha çok etkilemiştir? Neden?

Bizim bu büyük zaferimizin doğuracağı büyük sonuçlar, yalnız Türkiye'nin yazgısı üzerine etkili olmakla kalmayacak, aynı zamanda bütün zulüm görmüş milletlerin, kendi yaşam ve bağımsızlıklarını tehdit eden ve baskılayan zalimler aleyhine hareket için yüreklendirecektir.

K. Atatürk

Büyük Taarruz başladı. 1922 26 Ağustos

Başkomutanlık Meydan Muharebesi kazanıldı. 1922 30 Ağustos

2. 6. MUDANYA'DAN LOZAN'A

Görsel 2.26: Lozan Barış Antlaşması imzalanırken

Araştır Öğren Paylaş

Kazanılan askerî zaferlerin siyasi zaferlere etkileri neler olabilir?

Mudanya Ateşkes Anlaşması: Batı Anadolu'nun Yunan işgalinden kurtarılmasından sonra sıra Trakya'nın kurtarılmasına gelmişti. Fakat Boğazlar bölgesi İtilaf Devletleri'nin kontrolünde idi. Türk askerî birlikleri Boğazlara yönelince; İtalyanlar ve Fransızlar, İngilizleri yalnız bırakarak Çanakkale ve İzmit'teki birliklerini çektiler. Yunanlıları terk etmek istemeyen İngiltere, dominyonlarından istediği desteği de bulamayınca Türklerle barış görüşmeleri için masaya oturmaya mecbur kaldı.

3 Ekim 1921'de Mudanya Ateşkes görüşmelerine TBMM adına Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa katıldı ve konferansa başkanlık etti. İtilaf Devletleri adına İngiltere'yi General Harrington (Harinton), Fransa'yı General Charpy (Şarpi), İtalya'yı General Monbelli (Monbeli) temsil ederken görüşmelere Yunanistan adına kimse katılmamıştı. Yunanistan delegesi General Mazarakis bir gemide bekletilirken Yunanistan'ı İngiltere temsil etti. Bir hafta kadar süren sert tartışmaların sonunda, 11 Ekim 1922'de, 14 maddeden oluşan Mudanya Ateşkes Anlaşması imzalandı. Bu ateşkes anlaşmasıyla İstanbul ve Doğu Trakya savaş yapılmadan kurtarıldı. Böylece Millî Mücadele'nin askerî safhası tamamlanmış oldu. İngiltere'nin Doğu Akdeniz politikası iflas etti ve İngiltere'nin Yunan destekçisi Başbakanı Lloyd George (Loyd Corc) istifa etmek zorunda kaldı. Ayrıca İtilaf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin sona erdiğini de kabul etmiş oluyorlardı. Çünkü Mudanya Ateşkes Anlaşması'nı TBMM Hükûmeti ile imzaladılar ve İstanbul'un TBMM Hükûmeti'ne teslim edilmesini kabul ettiler.

2. 6. 1. Barış Konferansı İçin Yapılan Hazırlıklar

Mudanya Ateşkesi'nin imzalanmasından sonra sıra barış görüşmelerine gelmişti. Mustafa Kemal Paşa, görüşmeler için İzmir şehrini önerdiyse de bu öneri kabul görmedi. Görüşmelerin tarafsız bir ülke olan İsviçre'nin Lousanne (Lozan) kentinde yapılması kararlaştırıldı (Görsel 2.26).

Bilgi Notu

Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın Bazı Maddeleri:

1. Ateşkes Anlaşması 14-15 Ekim gecesi yürürlüğe girecektir.
2. Yunanlılar Doğu Trakya'yı 15 gün içerisinde boşaltacaklar, bölge 30 gün içerisinde TBMM Hükûmeti yönetimine devredilecektir.
3. TBMM Hükûmeti asayişi sağlamak için bölgeye 8.000 kişilik bir jandarma kuvveti gönderecektir.

Oku-yorum

Lozan Barış Konferansı'nın ilk döneminde Türk tarafı, en fazla İngiltere ile karşı karşıya gelmiştir. Hemen her konuda İsmet Paşa'nın yoğun itirazı ile karşılaşan İngiliz temsilcisi Lord Curzon, İsmet Paşa'yı "Hiçbir dediğimizi makul olduğuna, haklı olduğuna bakmaksızın kabul etmiyorsunuz. Hepsini reddediyorsunuz. Her reddettiğinizi cebimize atıyoruz. Memleketiniz haraptır. İmar etmeyecek misiniz? Bunun için paraya ihtiyacınız olacaktır. Parayı nereden bulacaksınız? Para bugün dünyada bir bende var, bir de yanımdakilerde. Unutmayın ne reddederseniz hepsi cebimdedir." şeklindeki sözlerle tehdit etmiştir.

Şevket Süreyya Aydemir, İkinci Adam, C. I, s. 240.

Mustafa Kemal "Ordular, ilk hedefiniz Akdeniz'dir. İleri!" emrini verdi. — 1922

Yunan Başkomutanı Trikopis esir edildi. — 1922

İtilaf Devletleri, Lozan Barış Konferansı'na Türk tarafını temsilen İstanbul Hükûmeti'ni de davet edince, bu duruma tepki olarak TBMM tarafından saltanat kaldırıldı. Böylece Osmanlı Devleti'nin siyasal varlığına son verilmiş oldu. Artık barış görüşmelerinde Türk tarafının tek temsilcisi olarak sadece TBMM Hükûmeti kalmış, İtilaf Devletleri'nin oyunu bir kez daha bozulmuştu. Mudanya Ateşkes Görüşmeleri'ndeki başarısı sebebiyle Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, Dışişleri Bakanı seçildi ve Lozan Barış Görüşmeleri'ne gidecek Türk heyetinin başına getirildi. Lozan Barış Görüşmeleri'ne gidecek 33 kişiden oluşan heyete, hareketlerinden önce kısa bir direktif verilmişti. Heyetten özellikle Anadolu'da Ermenilere toprak verilmemesi ve kapitülasyonların kaldırılması konularında kesinlikle taviz verilmemesi istendi.

Konferans 20 Kasım 1922'de açıldı. Asıl barış görüşmeleri 21 Kasım'da Ouchy (Uşi) Şatosu Oteli'nin büyük salonunda başladı. Bu Konferansa Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti, İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya delegeleri katıldı. Boğazlarla ilgili konuların görüşülmesi sırasında Sovyetler Birliği ve Bulgaristan delegeleri de konferansa katıldı. ABD ise sadece gözlemci olarak yer aldı.

Lozan Barış Konferansı çok çetin tartışmalara sahne oldu. Çünkü orada sadece bir Türk-Yunan savaşının hesabı görülmüyordu. Tarihe karışan Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesinin getirdiği, yüzyıllara dayanan çeşitli ve çetrefilli sorunlar da çözülmeye çalışılıyordu. Konferans 4 Şubat 1923'te bir sonuç elde edilemeden dağıldı.

Konferans görüşmelerinin olumsuzlukla sonuçlandığı dönemde, 17 Şubat 1923'te İzmir İktisat Kongresi toplandı. Kongrede ekonomide tam bağımsızlık kararı alınarak kapitülasyonların kabul edilmeyeceği mesajı bir kez daha verildi. Ekonomide liberal bir modelin uygulanacağı kararı alındı. Batılı devletler üzerinde Türkiye'nin ekonomide liberal sisteme geçme kararı olumlu bir izlenim yarattı.

Türkiye, İtilaf Devletleri'ne 8 Mart'ta verdiği bir nota ile barış koşullarını içeren projesini açıkladı. Bunun üzerine yapılan çağrıyla 23 Nisan 1923'te, Lozan Barış Görüşmeleri'nin ikinci etabı başladı. Üç aylık zorlu müzakereler sonunda 24 Temmuz 1923'te İsmet Paşa, Lozan Barış Antlaşması'nı imzaladı. Mustafa Kemal, İsmet Paşa'ya kutlama telgrafı çekti. Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanması 101 pare top atışı yapılarak duyuruldu. Bütün ülkede şenlikler ve kutlamalar yapıldı. Nihayet Türk milletinin yıllardır özlemini çektiği barışa kavuşulmuştu.

Lozan Barış Antlaşması (24 Temmuz 1923)

Lozan Barış Antlaşması 143 madde ve 4 bölüm halinde düzenlenmiştir. Antlaşmanın önemli maddeleri şunlardır:

1. Sınırlar

a) Yunanistan Sınırı: Meriç Nehri, Türk-Yunan sınırı olacaktır. Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan Adası Türkiye'ye kalacak, Türkiye'nin Ege kıyılarına yakın olan Yunan adaları silahlandırılmayacaktır.

b) Suriye Sınırı: 20 Ekim 1921'de Fransa ile imzalanan Ankara Antlaşması'nda belirlenmiş olan sınır esas alınacaktır.

İzmir düşman işgalinden kurtuldu.
1922
9 Eylül

Fevzi Çakmak'a Mareşallik rütbesi verildi.
1922

c) Irak Sınırı: Musul sorunu nedeniyle, Irak sınırı Lozan'da belirlenemedi. Sorunun Türkiye ile İngiltere arasında yapılacak ikili görüşmelere bırakılmasına karar verildi.

2. Boğazlar: Boğazlar, Türkiye'nin başkanlığında uluslararası bir komisyon tarafından yönetilecektir. Türkiye, Boğazların her iki yakasında da asker bulundurmayacaktır.

3. Kapitülasyonlar: Adli, mali, idari ve ekonomik ayrıcalıklar içeren kapitülasyonlar kaldırılacaktır.

4. Borçlar: Osmanlı borçları, Osmanlı Devleti'nden ayrılan devletlerle Türkiye arasında paylaştırılacaktır. Türkiye'nin payına düşen borçlar taksitlere bağlanacaktır.

5. Azınlıklar: Türk vatandaşı olacaklar, Türk kanunlarına tabi tutulacaklardır.

6. Nüfus Mübadelesi: İstanbul'da yaşayan Rumlar ile Batı Trakya'da yaşayan Türkler yerlerinde kalacak, diğer yerlerdekiler karşılıklı değiştirilecektir.

7. Fener Rum Patrikhanesi: İstanbul'da bulunacak fakat ekümenik (evrensel) özelliği olmayacaktır.

8. Savaş Tazminatı: Yunanistan verdiği zararlara karşılık, Meriç Nehri'nin ötesinde bulunan Karaağaç kasabasını Türkiye'ye verecektir.

Sıra Sizde

Bağımsızlığın kazanılmasında askerî zaferler ile diplomatik başarıların birbirini nasıl tamamladığını değerlendiriniz?

Lozan Barış Antlaşması ile yeni Türk Devleti'nin varlığı ve bağımsızlığı tüm dünya tarafından kabul edildi. Sevr Antlaşması tarihe karıştı. I. Dünya Savaşı'nın sonunda imzalanan anlaşmalar kısa süre içinde geçerliliğini kaybederken, Lozan Barış Antlaşması hâlen geçerliliğini sürdürmektedir. Bu durum Türk diplomasisinin başarısını ortaya koyarken, Misak-ı Millî de büyük ölçüde gerçekleştirilmiş ve tam bağımsızlık sağlanmıştır (Harita 2.7).

Harita 2.7: Lozan Barış Antlaşması'na göre Türkiye sınırları

Sıra Sizde

Lozan Barış Antlaşması'nda Misak-ı Millî kararlarının tam olarak gerçekleştirilememesinin nedenleri neler olabilir?

Mudanya Konferansı toplandı. 1922

Mudanya Ateşkes Anlaşması imzalandı. 1922 11 Ekim

Türkleri Avrupa'dan çıkarmak diye özetlenen yüzyıllık Avrupa siyaseti, Lozan'da iflas etmiştir. Anadolu'yu paylaşmayı içeren Sevr Antlaşması da geçerliliğini yitirmiştir. Lozan Barış Antlaşması'nı ünlü İngiliz tarihçisi A. Toynbbe (Tonbi): "Hemen hemen her konudaki Türk istekleri, Lozan'da Müttefikler tarafından kabul edilmiştir… Yenilmiş, parçalanmış bir ulusun, bu harabe içinden ayağa kalkması ve dünyanın en büyük ulusları ile, tam eşit koşullar içinde karşı karşıya gelmesi ve her isteğini kabul ettirmesi şaşılacak bir şeydi." diye değerlendirmiştir. Lozan Barış Antlaşması'nın Yunanistan tarafından nasıl yorumlandığına bakıldığında ise anlaşmayı Yunanistan adına imzalayan Venizelos hislerini "derin bir melankoli ve hüzün" diye belirtmiştir.

II. Dönem TBMM, 23 Ağustos 1923'te yapılan oylamada, 14 olumsuz oya karşı 213 oyla Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamıştır. 6 Ekim 1923'te işgal kuvvetleri İstanbul'u terk etmiştir. İtilaf Devletleri İstanbul'u terk edince düzenli ordu İstanbul'a girmiştir (Görsel 2.27). Fakat ilgili öteki devletlerin antlaşmayı onaylamaları geciktiğinden, antlaşma ancak 6 Ağustos 1924'te yürürlüğe girebilmiştir.

10 Ağustos 1920'de Osmanlı Devleti'ne imzalatılan Sevr Antlaşması'nda Anadolu'da İngiliz, Fransız ve İtalyan nüfuz bölgeleri oluşturulmuş, İzmir bölgesi ile Trakya Yunanistan'a bırakılmıştı. Ayrıca Doğu Anadolu topraklarında da bir Ermenistan Devleti kurulurken, Türklere İç Anadolu ile Karadeniz bölgesinin bir kısmı bırakılmıştı. Bu yeni sınırlar içinde kalacak olan azınlık vatandaşlara da İtilaf Devletleri'nin garantörlüğünde geniş haklar tanınacaktı. Bundan başka Osmanlı Devleti'nin siyasi egemenlik gücünü zedeleyen adli, mali ve ekonomik ayrıcalıklar içeren kapitülasyonlar daha da genişletilecekti.

TBMM, Sevr Antlaşması'nı tanımadığını İtilaf Devletleri'ne bildirmiş ve antlaşmayı imzalayanları vatan haini sayarak vatandaşlıktan çıkarmıştır. Üç yıl daha süren kanlı mücadeleler sonucunda Sevr Antlaşması uygulanamayan bir antlaşma olarak kalmıştır. Düşmanlar ülkeden çıkarılmış, Misak-ı Millî'de öngörülen bugünkü Türkiye sınırlarına çok büyük ölçüde kavuşulmuştur. 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması ile de bu durum uluslararası platformda kabul edilmiş ve Türkiye Devleti siyasi, ekonomik hukuki bütün sınırlandırmalardan kurtulmuş, tam bağımsız bir devlet olarak saygın yerini almıştır.

Görsel 2.27: Düzenli Ordu'nun İstanbul'a girişi

Saltanat kaldırıldı. — **1922** — **1 Kasım**

Sultan Vahdettin İstanbul'u terk etti. — **1922**

Bu tarihî günlere bir de İstanbul'dan bakalım:
Gazeteye geldiğim vakit, Anadolu'nun birdenbire kapandığını söylediler. İstanbul ve Türkiye'nin işgal altındaki köyleriyle, memleketin öbür kısmı arasında hiçbir temas yapmaya imkân yoktu. Aradan 30 yıl geçti. O sabahki heyecanımın, şimdi bile gönlümü ürperttiğini duyuyorum.
— Acaba Yunanlılar mı taarruza geçtiler?
— Belki de bizimkiler...
Tarihte hiçbir perde, kadar ağır bir kader sırrı üstüne inmemiştir. Ne Rumca ve Ermenice gazetelerde, ne İngiliz veya Fransız ağzı konuşanların sözlerinde merak giderici bir yayıntı bile yoktu.
Hepimiz Mustafa Kemal'in dehâsına inanırdık. Onun her şeyi, vara olduğu kadar, yoka da çevirecek bir zar atamayacağını biliyorduk. Fakat nasıl haber almalı idi?
Bütün günümüz, âdeta merak sancısı içinde geçti. Yalnız yemekten değil, düşünmekten kesilmiştik. Zırhlıları ile tümenleri ve alayları ile Birinci Dünya Harbi düşmanlarının zaferi, hâlâ İstanbul'un sularında ve sokaklarında idi. Bir tek umut, bir avuç askerde ve Mustafa Kemal denen bir isimdedir.
Zaman geçtikçe umutsuzluğumuz arttı. Havadis duyurmakta Beyoğlu gazeteleriyle yarış eden ve üst üste kasabalar alındığı rivayetlerini uyduran bir Türkçe sürüm gazetesine kızıyorduk. Taarruz sökmüş olsa, bir tebliğ verirlerdi. Durduk mu, geriledik mi? Ah, hiç olmazsa bir iki kasaba alsak da öyle dursak. Bir iki kasaba alıp durmayı nimet saymaya başlamıştık. Az da olsa bir başarıyı, halk güvenini arttırma yolunda kullanmak kolaydır. Bu, bir edebiyat işidir. Fakat ya hiçbir şey yapamadıksa, ya geriledikse?
Akşamüstü gene beynimizin içinde aynı burgu, kalbimizin içinde aynı ağrı Büyükada'ya gidiyordum. Güverte, tıka basa dolu. Türkçe konuşmayanlarda, birbirinin sözünü kapan bir sevinç var. Sadece bu sevinç, bizi yıkmaya yeterdi. ''Ne olmuştu?" diye sormaktan korkuyorduk. Bir fena şey vardı. Kimseye bir şey sormaksızın onu zihnimizde de hafifletmeye uğraşıyorduk. İhtimal durmuştuk. Belki de bir iki noktada gerilemiştik. Ordu bozulmamışsa bundan ne çıkardı? Yunanlılar da artık bitkin bir hâlde değil mi idiler? Aşağı yukarı bir uzlaşma yapabilirdik. Bu da, elbette Sevr Antlaşmasından daha iyi olurdu.
Ölümü bir uyku, rahat bir uyku gibi arayarak sabahı ettik. İlk vapurun en görünmez köşesine sığınarak, iki büklüm köprüye indik. Bütün Türkleri, yas içinde bulacağımı sanıyordum. Bizimkiler utançlarından evlerinde mi kalmışlardı? Bu gülüşler, bu çırpınışlar, bu el sıkışlar ne idi?
Meğer bütün karargâhı ile Yunan Başkomutanı Trikopis esir olmuş. Size, kalbin ne kadar dayanıklı bir maddeden yapılmış olduğunu yukarıda söylemeseydim, burada söylerdim. Bir çocuk gibi sıçramaya başladım. Habere, havadise, telgrafa koşuyorum. Yunan ordusunu yok etmişiz ve İzmir'e iniyormuşuz. Ben, ömrümde hiçbir edebiyat eserinde, ordulara ilk hedeflerinin Akdeniz olduğunu bildiren günlük emri okurken duyduğum zevki duymadım. Bu, bütün heyecanların üstünde bir heyecan veren, bütün şiirlerin üstünde bir şiirdi. Ne olmuştuk, biliyor musunuz? Kurtulmuştuk.
Ah Mustafa Kemal, Mustafa Kemal, sana ölünceye kadar o günün sevincini ödeyebilmekten başka bir şey düşünmeyeceğim. Konuşmak için dilim, yazmak için kalemin tutuldu. İkdam'daki Yakup Kadri'yi aradım, ilk vapurla İzmir'e gitmeyi teklif ettim. Tuhaf şey: İzmir'in alındığı haberi geldiği vakit, içimizde artık sevinme gücü kalmamıştı. Gönlümüz, uzun ve derin uykuya dalmış gibi idi. Bir hastanın başında günlerce beklemekten sonraki yığılıp kalmaya benzer bir uyku.
Hatta daha fazla ağlamalı bir hâl... Bir akşam önce şampanya bayramı yapanların yüzlerindeki onulmaz yası gidip görmek düşüncesinden bile sevinmiyorduk. Nemiz varsa, bağımsız bir devlet kurmuşsak, hür vatandaş olmuşsak, şerefli insanlar gibi dolaşıyorsak, yurdumuzu Batı'nın, vicdanımızı ve kafamızı Doğu'nun pençesinden kurtarmışsak, şu denizlere bizim diye bakıyor, bu topraklarda ana bağrının sıcağını duyuyorsak, belki nefes alıyorsak, hepsini, her şeyi 30 Ağustos zaferine borçluyuz. *Falih Rıfkı Atay, Çankaya, s. 390-391-392-393. (Kısaltılmıştır.)*

Abdülmecit Efendi, TBMM tarafından halife seçildi.

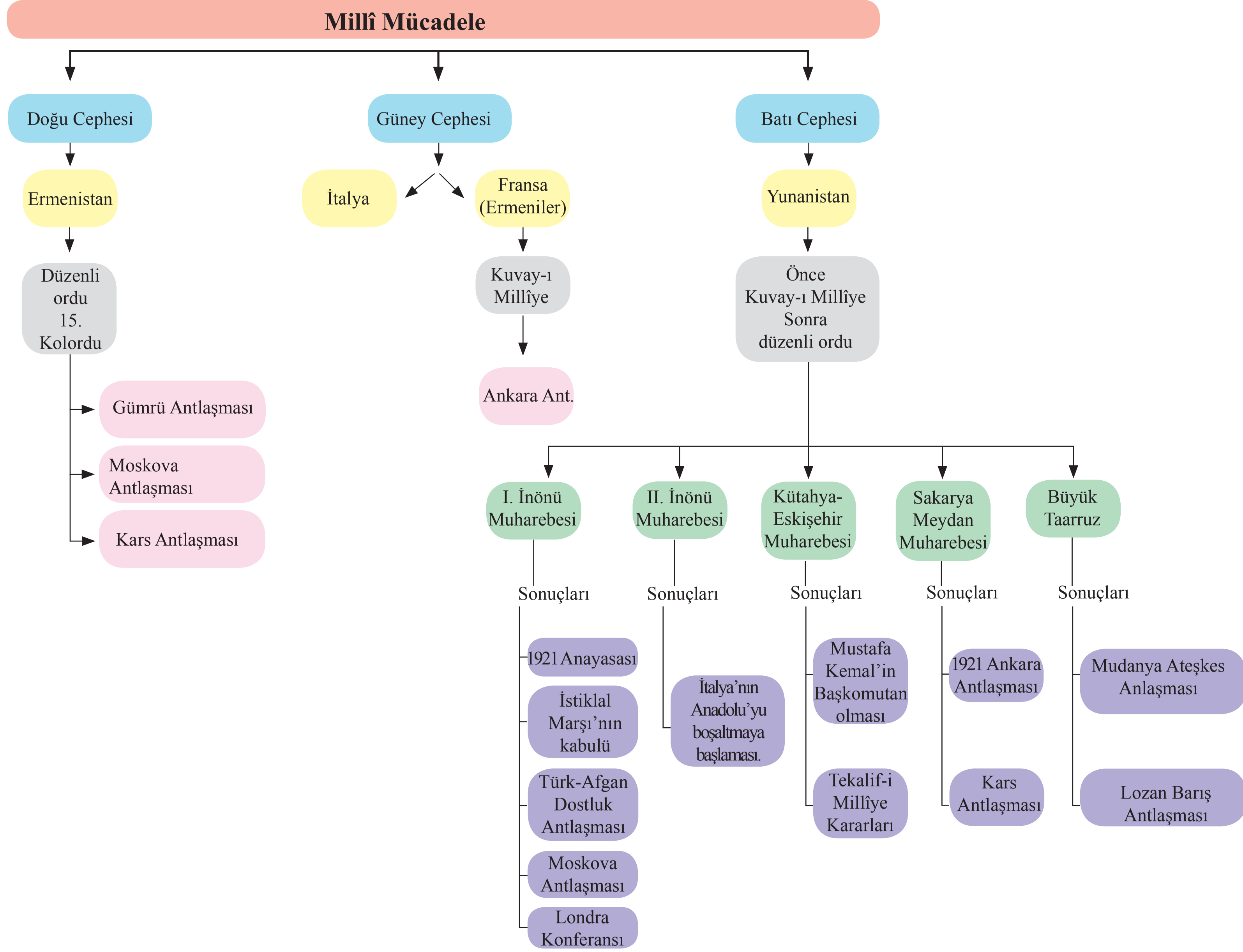
Lozan Barış Antlaşması imzalandı.

1922

1923

24 Temmuz

Tablo 2.1: Millî Mücadele'de Cepheler

Bilgi-Yorum

Yukarıdaki fotoğraflarda yer alan askerlerin hissedebilecekleri duyguları yorumlayınız.

II. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

İstanbul'daki İtilaf kuvvetleri ve padişah hükûmeti, bu ikinci kongreye (Sivas) engel olmak için çeşitli cephelerden harekete geçtiler. Fransız subayları Sivas Valisi Reşit Paşa'ya giderek eğer bu kongre olursa, beş gün içinde Sivas'ı alacaklarını söylediler. Bu ültimatomdan hemen sonra İngilizler, Samsun'a Batum'dan dört tabur asker çıkardılar. Albay Refet Bey hemen düzenli millî kuvvetlerle Samsun'a yürüyerek İngilizlerden kuvvetlerini geri çekmesini istedi ve onlar da hemen geri çektiler. Bundan hemen sonra Albay Selahattin Bey, Refet Bey'in yerine atandı. O da Albay Selahattin Bey'in millî ve vatani duygularından emin olduğu için yerini ona bıraktı. Albay Selahattin, milliyetçilere Sivas'ı savunacağına söz verdi. Sivas Kongresi 4 Eylül 1919'da toplandı. *Halide Edip ADIVAR, Türkün Ateşle İmtihanı, s. 45.*

1-2. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Sivas Kongresi'nin toplanmasını İtilaf Devletleri ve padişah hükûmeti, sizce hangi nedenlerle istememişlerdir?

2. Millî Mücadele yanlılarının, Sivas Kongresi'nin toplanmasına engel olmak için yapılanlara karşı aldığı önlemler nelerdir?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

3. Millî Mücadele'de Güney Cephesi'nde işgallere karşı direnişin kimlere karşı yapıldığını ve bu bölgedeki direnişin özelliğini yazınız.

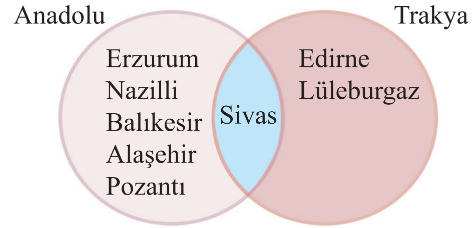
4. Halide Onbaşı, Şerife Bacı, Tayyar Rahmiye, Fatma Seher Erden, Gördesli Makbule gibi kadın kahramanların Millî Mücadele'ye hangi alanlarda ne gibi katkıları olmuştur?

5. Sakarya Meydan Muharebesi'nin sonuçları nelerdir?

6. Mudanya Ateşkes Anlaşması'nın sonuçları nelerdir?

7. Lozan Barış Antlaşması görüşmelerinin uzun sürmesinin sebepleri nelerdir?

Aşağıdaki şekile göre 8. ve 9. soruları cevaplayınız.

8. Millî Mücadele Dönemi'nde toplanan kongreler incelendiğinde kesişme noktasındaki Sivas Kongresi'nin diğer kongrelerden en önemli farkı nedir?

9. Millî Mücadele Dönemi'nde çok sayıda kongre toplanmasının nedenleri neler olabilir?

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

10. Aşağıdaki maddelerden hangisi Amasya Genelgesi'nde <u>yer almaz?</u>

A) Vatanın bağımsızlığı, milletin bütünlüğü tehlikededir.
B) Manda ve himaye kabul olunamaz.
C) İstanbul Hükûmeti, üzerine aldığı sorumluluğun gereklerini yerine getirememektedir.
D) Milletin bağımsızlığını, yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.
E) Sivas'ta millî bir kongrenin toplanması kararlaştırılmıştır.

11. Tekalif-i Millîye Emirleri'nin çıkarılma amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Borçları ödemek
B) Kuvay-ı Millîye'nin kurulmasını sağlamak
C) Kongrelerin toplanmasını sağlamak
D) Ayaklanmaları önlemek
E) Ordunun ihtiyaçlarını karşılamak

12. Aşağıdakilerden hangisi Millî Mücadele Dönemi'nin olumsuz gelişmelerinden birisidir?

A) Harbord Raporu
B) Bristol Raporu
C) Kuvay-ı Millîye
D) Kuvay-ı İnzibatiye
E) Misak-ı Millî

13. Millî Mücadele sırasında Rum ve Yunanlılar'ın kurduğu cemiyetlerden bazıları şunlardır:

I. Mavri Mira
II. Pontus Rum
III. Etniki Eterya

Aşağıdaki cemiyetlerden hangisi bunların zararlı faaliyetlerine karşı mücadele etmek amacıyla kurulan millî cemiyetlerden biri değildir?

A) İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
B) İzmir Redd-i İlhak Cemiyeti
C) Doğu Anadolu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
D) Trabzon Muhafaza-i Hukuk Cemiyeti
E) Trakya Paşaeli Cemiyeti

14. TBMM, Lozan'a gönderilen heyetten kapitülasyonlar ve Ermeni Yurdu konularında kesinlikle taviz verilmemesini istemiştir.
Bu durum aşağıda verilenlerden hangisiyle açıklanabilir?

A) Azınlıklara hiçbir hak verilmeyeceği
B) Ekonomik taviz verilebileceği
C) Ermenilerle hâlâ mücadele edildiği
D) Bağımsızlıktan hiçbir şekilde taviz verilmeyeceği
E) TBMM'de ekonomik sıkıntılar yaşandığı

15. Sevr Barış Antlaşması ile ilgili aşağıda söylenenlerden hangisi yanlıştır?

A) Osmanlı Devleti temsilcileri tarafından imzalanmıştır.
B) Sevr Antlaşması şartları Saltanat Şurası'nda görüşülmüş ve kabul edilmiştir.
C) Doğu Trakya ve Batı Anadolu Yunanistan'a bırakılacaktır.
D) Kapitülasyonlardan tüm İtilaf Devletleri yararlanacaktır.
E) Osmanlı Mebusan Meclisi'nde görüşülmüş ve onaylanmıştır.

16. Meclis'in Kayseri'ye taşınması tartışmaları hangi gelişmeden sonra yaşanmıştır?

A) I. İnönü Muharebesi
B) II. İnönü Muharebesi
C) Kütahya-Eskişehir Muharebeleri
D) Sakarya Meydan Muharebesi
E) Büyük Taarruz

17. I. İnönü Muharebesi'nden sonra Yunanlıların yenilgiye uğramasıyla İtilaf Devletleri, Londra'da bir konferans yapılmasına karar verdi. Konferansa İstanbul Hükûmeti çağrılmış ve İstanbul Hükûmeti'nin yanında TBMM'yi temsilen bir yetkilinin de bulunmasını istemişlerdi.
Buna göre aşağıda verilenlerden hangisine ulaşılabilir?

A) İtilaf Devletleri, I. İnönü yenilgisini kabul etmemişlerdir
B) İtilaf Devletleri'nin Anadolu'daki işgalleri sona ermiştir
C) I. İnönü Muharebesi'nden sonra Yunanlılar Anadolu'yu boşalttılar
D) TBMM'nin hukuki varlığını kabul etmişlerdir
E) Londra Konferansı'ndan sonra Yunanlılar geri çekilmiştir

I. İnönü Muharebesi	Türk-Afgan Dostluk Antlaşması/ Moskova Antlaşması
Sakarya Meydan Muharebesi	Ankara Antlaşması/Kars Antlaşması
Büyük Taarruz ve Başkomutanlık Meydan Savaşı	Mudanya Ateşkes Anlaşması/Lozan Barış Antlaşması

18. Yukarıda verilen tablo incelendiğinde aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Askerî alandaki başarıların siyasal alandaki başarıları etkilediğine
B) İmzalanan antlaşmaların yeni Türkiye Devleti'nin tanınmasını sağladığına
C) Mudanya Ateşkes Anlaşması ile Millî Mücadele'nin savaş döneminin sona erdiğine
D) Kars Antlaşması ile Türkiye-İran sınırının son şeklini aldığına
E) Türkiye'yi tanıyan ilk Müslüman devletin Afganistan olduğuna

3. ÜNİTE

ATATÜRKÇÜLÜK VE TÜRK İNKILABI

Ünite İçeriği

- Türk inkılabının ne anlama geldiğini,
- Atatürk ilkelerini,
- Siyasi alanda yapılan inkılapları,
- Hukuk alanındaki yenilikleri,
- Eğitim ve kültür alanındaki inkılapları,
- Toplumsal alanda yapılan inkılapları,
- Ekonomi alanındaki gelişmeleri,
- Sağlık alanındaki gelişmeleri öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Anayasa
- Cumhuriyet
- Çağdaşlık
- Hilafet
- İlke
- İnkılap
- Kadın hakları
- Medeni kanun
- Millî devlet
- Saltanat

Hazırlık Soruları

- İnkılap nedir? Türk inkılabı, Türk toplum yapısında ne gibi değişiklikler meydana getirmiştir?
- Cumhuriyet yönetimi neden Türk milletinin karakterine en uygun yönetimdir? Araştırınız.
- Dil ve tarih çalışmalarının bir milletin var olması bakımından önemi nedir?
- Atatürk'ün ekonomi anlayışı nedir? Araştırınız.
- Cumhuriyet Dönemi'nin kültür ve sanat anlayışını araştırınız.

3. 1. TÜRK İNKILABI

Görsel 3.1: Eğitimde Türk inkılabı

Araştır Öğren Paylaş

Bir toplumdaki köklü değişiklikler ilk önce hangi alanlarda dikkat çeker?

Toplumlar her çağda bilim, teknik, sosyal ve kültürel alanlarda belirli gelişmeler kaydetmişlerdir. Bu gelişmelere ayak uyduranlar çağdaş toplumlar olarak adlandırılmıştır. Gelişmelere ve çağın getirdiği değişimlere uyum sağlayamayan toplumlar çağdaşlaşmak için kendilerine ilerleme fırsatı vermeyen engellerden kurtulmaya çalışmışlardır. Devletlerin, geri kalmışlıktan kurtulmak ve çağdaş olarak tanımlanan toplumların seviyesine ulaşabilmek için; bilimsel, sosyal, ekonomik, kültürel ya da siyasi alanlarda yaptıkları düzenlemelerle veya getirdikleri yeniliklerle kalkınma çabalarına "çağdaşlaşma" adı verilir.

Islahatların başarılı olmama nedenlerinin başında eskiyen siyasi, sosyal ve kültürel kurumlarla ıslahatlara uygun olarak yenilenen kurumların bir arada yaşatılmaya çalışılması gelir. Böylece sosyal ve siyasal alanda bir ikilik baş göstermiş ve yüzeyde kalan ıslahatlar istenilen sonuçları vermemiştir.

XIX. yüzyıldan itibaren Türk toplumu çağın getirdiği yeniliklerden ve gelişmelerden uzak kalmıştı. Osmanlı Devleti XIX. ve XX. yüzyılda çağdaş milletlerden geri kalmamak için çeşitli adımlar atılmış, kanunlar çıkarılmış ve "ıslahat" adı verilen pek çok yenilikler yapılmıştı ama başarılı olunamamıştı.

XX. yüzyılda, Atatürk önderliğinde birçok alanda yeni kurumlar oluşturuldu. Çağın gereklerine uymayan eski kurumlar yenilendi. Türk milletinin tarihî birikimleri esas alınarak yapılan tüm bu çağdaşlaşma çabalarına Türk inkılabı adı verilir. Türk inkılabının esasları Atatürkçü düşünce sistemini oluşturur ve Atatürk ilkeleri şeklinde somutlaşmıştır (Görsel 3.1).

Efendiler, milletimizin hedefi, milletimizin ülküsü bütün cihanda tam manasıyla medeni bir toplum olmaktır.

K. Atatürk

Oku-yorum

Konya Valisi İzzet Bey, bugün vali konağı olarak kullanılmakta olan köşkte Atatürk onuruna bir ziyafet vermiş, yemeğe Konya milletvekilleri de davet edilmişti. Yemekte Millî Mücadele'den söz açılmıştı. Tatlı bir sohbet vardı ve Atatürk çok neşelenmişti. Bu esnada milletvekillerinden Refik Bey (Refik Koraltan) Atatürk'e hitaben: "Her şeyi yapan sensin, bütün varlığımızı sana borçluyuz; sen olmasaydın, başka hiçkimse, hiçbir şey yapamazdı. Allah seni başımızdan eksik etmesin..." dedi.
Atatürk'ün neşesi kaçmış bunalmaya başlamıştı, bahsi kapatmak istedi: "Beyefendi bütün yapılanlar, herkesten önce büyük Türk milletinin eseridir; onun başında bulunmak bahtiyarlığına ermiş bulunan bizler ise ancak onun şuurlu fedakârlığı sayesinde fikir ve iman birliği içinde ortak vazife görmüş, öylece başarı kazanmış insanlarız. Hakikat bundan ibarettir." dedi. *Mehmet Önder, Atatürk Konya'da, s. 100-101. (Kısaltılmıştır.)*

Atatürk'e göre bir milletin kaderini etkileyen başarılar kişilere mi yoksa topluma mı aittir?

Osmanlı Devleti'nin resmî gazetesi Takvim-i Vekayi'nin son sayısı çıktı. — 1922, 4 Kasım

TBMM kanunları İstanbul ve Trakya'da uygulanmaya başlandı. — 1922, 6 Kasım

3. 2. ATATÜRK İLKELERİ

Görsel 3.2: Cumhuriyet kutlamalarından bir görüntü

Araştır Öğren Paylaş

Atatürk ilkelerinin günümüzde hâlâ etkisinin devam etmesini neye bağlıyorsunuz? Açıklayınız.

3. 2. 1. Cumhuriyetçilik

Atatürkçü düşünce sisteminin dayanağı olan en temel ilke cumhuriyetçiliktir. Cumhuriyet, milletin egemenliğini kendi elinde tuttuğu bir devlet şeklidir. Cumhuriyet'te egemenlik; kişi, zümre, sınıf gibi toplumun bir kısmına değil tüm halka aittir. Cumhuriyet yönetiminin esası; halkın ülke yönetiminde kendisini temsil edecek devlet başkanını, yöneticileri ve temsilcileri, anayasada belirlenen sürelerde, seçim yoluyla işbaşına getirmesidir (Görsel 3.2).

Görsel 3.3: TBMM

Cumhuriyet düşüncesinin temel felsefesi, millî egemenlik anlayışıdır. Bu doğrultuda 1919'da başlayan Millî Mücadele, kongrelerde alınan kararlarla, millî iradeyi esas alarak yürütülmüştür. 23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılmasıyla cumhuriyet yönetimine doğru giden süreç hızlanmıştır (Görsel 3.3). 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanıyla yeni Türkiye Devleti resmî olarak, millî egemenliğe dayalı bir yönetime kavuşmuştur.

Atatürkçü düşüncenin en büyük hedeflerinden birisi millî egemenliktir. Halkın kendi tercihlerini özgürce yaşayabildiği siyasi sistem ise demokrasidir. Demokrasinin gerçekleşebileceği en ideal sistem ise cumhuriyet yönetimidir. Çünkü cumhuriyet yönetiminde söz milletindir. Buna millî egemenlik adı verilmektedir. Millî egemenliğin uygulaması, meclise aittir.

Atatürk, tüm mücadelesinde milletin iradesinden başka güç tanımamıştır. Bu sebeple Millî Mücadele sırasında bütün kararlar, halkın katılımı ile alınmıştır. Millî Mücadele'nin en zor günlerinde bile TBMM'nin onayı alınmadan hiçbir karar alınmamıştır. Bunun sonucu Türk milleti kendi millî karakterine uyan cumhuriyet yönetimini benimsemiştir. İnancını ve geleneklerini kendi iradesini sergileyebildiği cumhuriyet rejimi içerisinde rahatça yaşayabilmiştir.

Abdülmecit Efendi halife seçildi. — 1922, 18 Kasım

Mustafa Kemal Paşa, Latife Hanım ile evlendi. — 1923

Kongrelere ve TBMM'ye verdiği önem, Atatürk'ün demokrat bir zihniyete sahip olduğunun işaretidir. Atatürk, cumhuriyet düşüncesini: "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir." sözü ile özetlemiştir. Atatürk'e göre cumhuriyet Türk milletinin tabiatına en uygun yönetim şeklidir. Bu sebeple Atatürk, kurulan cumhuriyeti Türk milletine mal etmiştir.

Sıra Sizde

Cumhuriyet ile demokrasi düşüncesi arasındaki farklılıklar ve benzerlikler nelerdir? Açıklayınız.

Türk milletinin tabiat ve adetlerine en uygun idare cumhuriyet idaresidir.

K. Atatürk

Cumhuriyet yönetimi Türk milletine pek çok kazanım sağlamıştır. Cumhuriyetle birlikte demokrasi ve millî egemenlik düşüncesi kökleşmiştir. Türk milletinin temel insan hakları ve hürriyeti, dünyadaki çağdaş toplumlarla uyumlu bir biçimde güvenceye alınmıştır.

Sıra Sizde

Cumhuriyet düşüncesinin oligarşi, monarşi, teokrasi gibi düşüncelerden temel farkı nedir? Açıklayınız.

3. 2. 2. Milliyetçilik

Atatürkçü düşünce milliyetçiliği esas alır. Milliyetçilik, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de temel felsefesidir. Bu durum, Atatürkçü düşüncenin millî devleti, millî egemenliği ve millî iradeyi esas almasının doğal sonucudur. Milliyetçilik düşüncesi, toplumlarının ulaştığı en üst aşamayı millet olarak görür. Bu nedenle Atatürk'e göre Türk milleti en aziz varlıktır. Yine Atatürk'e göre millet, aynı kültüre ve birlikte yaşama arzusuna sahip bir topluluktur. Buradan hareketle, Atatürkçü düşünce Türk milletinin varoluşunu ortak bir tarihe, dile, kültüre, birlikte yaşama arzusuna ve vatan kavramına dayandırır.

Atatürkçü düşüncenin milliyetçilik ilkesi, ırkçılığı kabul etmez. Atatürk'ün: "Ne Mutlu Türk'üm diyene!" özdeyişi bunun en güzel biçimde özetlenmesidir. Bu nedenle Atatürk'ün savunduğu Türk milliyetçiliği anlayışı çağdaş, ileriye dönük ve akılcıdır. Atatürk milliyetçiliğinin temel yaklaşımı, hem Türk milletinin ve diğer milletlerin kendi topraklarında hür, eşit olarak yaşamasıdır. Üstün millet anlayışı ve ırkçılık reddedildiğinden Atatürk milliyetçiliği hukuk, özgürlük ve adalet ile uluslararası barış ve güvenliğin devamını arzular.

Atatürkçü düşüncede milliyetçilik düşüncesi değerlerini tarihten aldığı için, çağdaşlaşmayı ilke edinir ve yüzü geleceğe dönük bir özellik gösterir. Milliyetçilik düşüncesinin en büyük kazanımı, Türk milletine millî bir kimlik kazandırılması, birlik ve beraberlik düşüncesini oluşturmasıdır. Bunun en büyük kanıtı Millî Mücadele sırasında verilen zorlu mücadelenin temel güdülenme kaynağının milliyetçilik olmasıdır. Çünkü Millî Mücadele yıllarında millî birlik ve beraberlik bilinci, vatan ve millet sevgisi milliyetçilik düşüncesiyle sağlanmıştır. Böylece Türk milleti bir gaye etrafında birleştirilmiş ve Türk vatanı işgallerden kurtarılmıştır. Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde ise milliyetçilik ilkesi doğrultusunda yapılan inkılaplarla sosyal hayatta millî bir kimliğin oluşması sağlanmıştır.

Sıra Sizde

Atatürk milliyetçiliğinin Türk toplumuna sağladığı yararlar neler olabilir?

Oku-yorum

İngiliz Ataşemiliteri Albay Ros'un "Siz hangi soylu ailedensiniz?" sorusuna Atatürk şöyle cevap vermişti: Anasının babasının soyluluğu ile övünen Teodoz, İtalya Yarımadası'na inmek isteyen Türk Attila'ya barış görüşmesinden önce sormuş: "Siz hangi soylu ailedensiniz?", Attila da ona cevap vermiş: "Ben soylu bir milletin evladıyım!". İşte cevabım da size budur!

Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, s.357.

Atatürk'ün soyluluk kavramına bakış açısını bu parça üzerinden değerlendiriniz.

İzmir İktisat Kongresi toplandı.
1923
17 Şubat

Mustafa Kemal'e "İstanbul hemşehriliği" payesi verildi.
1923

3. 2. 3. Halkçılık

Aynı ülkede yaşayan, aynı kültürel özellikleri paylaşan, aynı uyruktaki insan topluluğuna halk adı verilir. Bu sözcükten türetilmiş halkçılık kavramı, Türk demokrasisinin temelidir. Atatürkçü düşüncede halkçılık, herkesin kanun önünde eşitliğine, hiçbir kişi ya da gruba ayrıcalık tanınmamasına denir. Halkçılık ilkesi, millî iradeyi ve millî egemenliği esas alan Atatürkçü düşüncenin doğal bir sonucudur. Atatürk: "Bir kelime ile ifade etmek lâzım gelirse diyebiliriz ki yeni Türkiye Devleti, bir halk devletidir, halkın devletidir." diyerek Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesini özetlemiştir.

Halkçılık ilkesi, siyasi alanda demokrasi düşüncesinin karşılığıdır. Bu anlayış Atatürk tarafından şöyle dile getirilir: "Hükûmet şeklimiz tam bir demokrat hükûmetidir ve dilimizde bu hükûmet halk hükûmeti diye anılır." (Görsel 3.4). Çünkü demokratik yönetimlerde hâkimiyet halkın çoğunluk iradesine aittir. Bu nedenle cumhuriyet yönetiminin kurulmasında ve demokrasi anlayışının yerleşmesinde, bu ilke itici güç olmuştur.

Görsel 3.4: Atatürk Ankara Gölbaşı'nda köylülerle sohbet ederken (1921)

Halkçılık ilkesi sosyal alanda Türkiye Cumhuriyeti'nin bireylerinin mutlu ve refah içinde olmasını hedefler. Sosyal adalet, sosyal güvence ve ekonomik yönden güçsüz kesimlerin korunmasını esas alan sosyal devlet anlayışı halkçılığın bir gereğidir. Yine halkçılık ilkesi, toplumdaki sınıf ve gruplara ayrıcalık tanımadığından sınıf mücadelesini reddeder. Böylelikle toplumun hiçbir ayrım gözetmeden karşılıklı dayanışma bilincinin gelişmesine ve ülke bütünlüğünün sağlanmasına en büyük katkıyı sağlar.

Sıra Sizde

Atatürkçü düşüncedeki halkçılık ilkesini, sosyalizmden ayıran özellikler nelerdir?

Zannederim bugün ki varlığımızın asıl niteliği, milletin genel eğilimlerini ispat etmiştir, o da halkçılıktır ve halk hükûmetidir. Hükûmetlerin halkın eline geçmesidir.

K. Atatürk

3. 2. 4. Devletçilik

Atatürkçü düşüncede devletçilik ilkesi, Millî Mücadele yılları sonrası zamanın şartlarına, ortama ve dönemin ihtiyaçlarının getirdiği zorunluluğa dayalı olarak ortaya çıkan bir düşüncedir. Devletçiliğin esası, başta ekonomi olmak üzere her alanda devletin planlamacı bir tutum takınmasıdır. Planlama tutumunun ana hedefi ise milleti refaha kavuşturmak ve ülkenin kalkınmasını sağlamaktır (Görsel 3.5).

Görsel 3.5: Atatürk yerli malları sergisini gezerken

Devletçilik ilkesi, devletin planlama görevinin yanında bireysel faaliyeti ve çalışmayı da kabul eder. Burada devlet ve birey birbirine zıt iki kavram olarak değil birbirini tamamlayıcı kavramlar olarak kabul edilir. Atatürkçü düşüncede devletçilik ilkesi daha çok, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda devletin ekonomik alana yönlendirme, yatırımı teşvik etme, yapılanları denetleme ve düzenleme biçiminde bir müdahalecilik olarak ortaya konmuştur. Fakat zaman içerisinde devletçilik ilkesi sadece ekonomik alanla sınırlı kalmamış, devletin millî birlik ve beraberliğin korunması, toplumun çağdaş ve dinamik bir yapıya kavuşturulması için devletin rol oynamasına kadar sınırları genişletilmiştir.

Mustafa Kemal, Adana'yı ziyaret etti. — 1923

Mustafa Kemal, Konya'da Mevlâna Türbesi'ni ziyaret etti. — 1923

Atatürkçü düşüncede devletçilik ilkesi, bireysel faaliyetleri yani özel sektör çalışmalarını yok saymayan ılımlı bir devletçilik anlayışıdır. Devletçilik ilkesi Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında ekonomik alanda kalkınmayı, sanayileşmeyi, millî gelirin artmasını ve sosyal adaleti sağlamıştır.

Sıra Sizde

Devletçilik ilkesi, bireysel girişim ile devlet planlaması arasındaki dengeyi nasıl kurmuştur?

Bu açıkladığımız anlam ve anlayışta "devletçilik, bilhassa sosyal, ahlakî ve millîdir." Millî servetin dağılımında, daha mükemmel bir adalet ve emek sarf edenlerin daha yüksek refahı, millî birliğin muhafazası için şarttır. Bu şartı daima göz önünde tutmak, millî birliğin temsilcisi olan devletin önemli vazifesidir.

K. Atatürk

3. 2. 5. Laiklik

Bir kavram olarak laiklik, dinî olanla dünyevi olanın birbirinden ayrılmasıdır. Fakat laiklik ilkesi yalnızca din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıyla sınırlı kalmaz. Laik bir devlet bireyin tüm inanç ve ibadet hakkını tanır. Bunun yanında vatandaşlarının inançlarını özgürce yaşaması için gereken tüm tedbirleri de alır. Atatürk bu yaklaşımı: "Türk Devleti laiktir. Her ergin dinini seçmekte serbesttir." sözü ile özetlemiştir. Özellikle Atatürk inkılapları ile siyasal, sosyal, kültürel ve hukuksal alanlarda yapılan tüm düzenlemelerde laiklik düşüncesi esas alınmıştır. Böylelikle tüm bu alanlar kişi hak ve hürriyetlerini temel alan bir anlayışa göre düzenlenmiştir. Laiklik ve din alanları birbirinden farklıdır. Dolayısıyla bunların birbiri ile çelişmesi ve çatışması düşünülmez. Laiklik düşüncesi dinin alternatifi değildir. Laiklik ve demokrasi, daha özgür bir din alanının oluşması için yardımcı ögelerdir. Laiklik ilkesi, Türk devlet geleneğinden ve Türk kültürü çerçevesinde üretilen değerlerden en iyi şekilde yararlanılarak demokrasinin güçlenmesine katkı sağlayacak bir düşüncedir. Laiklik düşüncesi, inanç özgürlüğü ve demokrasi ile ilgili sorunların bilimin ışığında ve bilimsel yöntemlerle çözümlenmesini öngörür. Atatürk'ün: "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir." sözü bu noktayı vurgulamaktadır. Atatürkçü düşüncenin öngördüğü laiklik anlayışı Batı'dan gelen dayatmalarla değil, Türk toplumunun tarihsel birikimi temel alınarak tanımlanması gereken bir değerdir.

Görsel 3.6: Atatürk TBMM'nin açılış merasiminde dua ederken (1920)

Sıra Sizde

Laiklik ilkesinin günümüz Türkiyesi'nde toplumsal hayata yansımaları nasıldır? Açıklayınız.

Lozan Antlaşması'nı TBMM onayladı. 1923 23 Ağustos

Ankara başkent oldu. 1923 13 Ekim

Din ve mezhep, herkesin vicdanına kalmış bir iştir. Hiçbir kimse, hiçbir kimseyi ne bir din, ne de mezhep kabulüne zorlayabilir.

K. Atatürk

3. 2. 6. İnkılapçılık

Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişikliklere inkılap denmektedir. Atatürkçü düşüncede de inkılap düşüncesi, böyle karşılık bulmuştur. Buna bağlı olarak Atatürkçü düşüncede inkılapçılık ilkesi Türk toplumunu çağın gerisinde bırakan kurumları ortadan kaldırmak veya bu kurumları yeni gelişmelere uygun hâle getirmektir.

İnkılapçılık ilkesi çağdaşlaşmayı sağlayan güçtür. Millî Mücadele'de kazanılan başarının ardından Atatürk, Türk toplumuna bir dinamizm kazandırmak, toplumu çağdaş düzeye eriştirmek için inkılapçı bir tutum benimsemiştir.

Atatürk bu düşüncesini şöyle dile getirmiştir: "Cumhuriyetçilik ve toplumsal inkılap, laiklik ve yenilikseverlik Türk'ün öz malı ve özelliği haline geldiğini görmek, benim için büyük bir bahtiyarlık olacaktır. Onun meydana gelişi çok yaklaşmıştır." Bu düşünce doğrultusunda Atatürk inkılapları çerçevesinde yapılan her yenilik hareketi, Atatürkçü düşüncenin inkılapçılık ilkesi kapsamında değerlendirilir.

İnkılapçılık ilkesinin uygulanması, Cumhuriyet'in ilk yıllarında aydın bir nesil oluşmasına zemin hazırlamıştır. Gerçekçi bir temele oturtulan inkılapçılık anlayışı Türk milletinin gerçeklerini ve değerlerini göz önünde bulundurduğundan dolayı, toplumsal hayatta yıkıcı değil yapıcı bir etki oluşturmuştur.

İnkılapçılık ilkesinin varlığı aynı zamanda Atatürkçü düşüncenin dinamik bir öğreti olmasını sağlamış, onun güncel sorunları çözme kabiliyetini öne çıkarmıştır. Milletçe maddi ve manevi varlığımızın yükseltilmesi Türk devletinin dinamik idealidir. Çünkü amaç, sadece yapılan inkılapları korumak değildir. Daima çağdaş medeniyetin getirdiklerinin üstüne çıkmaktır. Bunlar sürekli olarak yeni atılımları gerekli ve zorunlu kılar. Bu atılımların kaynağı ise inkılapçılık anlayışıdır.

Bu sebeple Türk inkılabını Atatürk şu şekilde ifade etmektedir "Uçurumun kenarında yıkık bir ülke. Türlü düşmanlarla kanlı boğuşmalar, yıllarca süren savaş. Ondan sonra içeride ve dışarıda saygıyla tanınan yeni vatan, yeni toplum, yeni devlet bu bunları başarmak için arasız inkılaplar."

Sıra Sizde

İnkılapçılık ilkesi, Atatürkçü düşünce sistemine nasıl bir özellik kazandırmıştır?

Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen çağdaş ve bütün anlam ve görüşleriyle uygar bir toplum haline ulaştırmaktır.

K. Atatürk

Cumhuriyet ilan edildi. 1923 29 Ekim

Gazi Mustafa Kemal Paşa cumhurbaşkanı seçildi. 1923 29 Ekim

3. 3. SİYASİ ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

Görsel 3.7: Millî iradenin en yüksek organı TBMM

Araştır Öğren Paylaş

Çağdaş bir devletin varolabilmesi için gereken en temel kurum ve kavramlar neler olmalıdır?

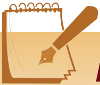
Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. K. Atatürk

3. 3. 1. Saltanatın Kaldırılması

Millî Mücadele yıllarında hem İstanbul Hükûmeti'nin hem de Ankara'da TBMM Hükûmeti'nin olması, ülke yönetiminde ikilik oluşturmuştu. Millî Mücadele yıllarında öncelikle vatanın kurtarılması amaçlandığından, bu meselenin çözümü nihai zaferin kazanılmasından sonraya bırakılmıştı.

Büyük Taarruz sonucu Anadolu'da Yunan işgali sona erdirilmiş, İtilaf Devletleri ile 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateşkes Anlaşması imzalanmıştı. Böylece ülkenin tek siyasi gücü fiilen TBMM Hükûmeti olmuştu (Görsel 3.7). İtilaf Devletleri, İsviçre'nin Lozan kentinde toplanacak olan barış konferansına TBMM'nin yanı sıra İstanbul Hükûmeti'ni de davet ettiler. İstanbul Hükûmeti de Ankara'ya barış konferansına birlikte katılmayı teklif etti. Bu teklife karşı Atatürk derhâl şu cevabı gönderdi: "Barış konferansında Türkiye Devleti yalnız ve ancak TBMM Hükûmeti tarafından temsil olunur." Oluşan bu durum TBMM Hükûmeti'ni ülkedeki siyasi ikilik sorununu çözme yönünde harekete geçmeye zorladı.

Ülkenin tek siyasi otoritesi olan TBMM Hükûmeti'nin bu fiilî durumunu resmî hâle getirmek için TBMM üyeleri tarafından bir kanun teklifi hazırlandı. Bu kanun teklifi, saltanat ve halifeliğin birbirinden ayrılmasını ve saltanat makamının kaldırılmasını içeriyordu. Fakat meclisteki bazı üyeler bu teklife karşı çıktılar. Kanun teklifini komisyonlara havale ederek zaman kazanmaya çalıştılar. Meclisteki havanın gerginleştiğini gören Atatürk'ün yaptığı konuşmayla 1 Kasım 1922'de TBMM, saltanatın kaldırılmasına ilişkin kanun

Bilgi Notu

23 Nisan 1920'den 1 Nisan 1923'e kadar görev yapan TBMM, I. TBMM olarak adlandırılır.

İsmet Paşa ilk cumhuriyet hükûmetini kurdu. — 1923, 30 Ekim

Halifelik kaldırıldı. — 1924, 3 Mart

teklifini kabul etti. Böylece saltanat kaldırıldı ve Osmanlı Devleti son buldu. Halifelik makamı ise Osmanlı hanedanına bırakılmak şartıyla siyasi yetkisinden ayrılmış olarak yerinde kaldı.

Saltanatın kaldırılmasıyla TBMM Hükûmeti, Türk Milleti'nin tek temsilcisi olduğunu dünyaya ilan etti. Egemenlik TBMM'nin, dolayısıyla millî iradenin eline geçti. Saltanatın kaldırılması millî egemenlik anlayışının kökleşmesini sağladı. Bu anlayış, cumhuriyete giden yolu açtı.

Saltanatın kaldırılması, Atatürkçü düşüncenin cumhuriyetçilik ilkesi doğrultusunda Millî Mücadele'yi yapan I. TBMM'nin yaptığı tek inkılap olmuştur.

Sıra Sizde

Demokratik yönetimin egemen olduğu ülkelerde saltanat kurumunun varlığının devam etmesi mümkün müdür?

3. 3. 2. Ankara'nın Başkent Oluşu

Saltanatın kaldırılmasından sonra, yeni Türkiye'nin başkentinin neresi olacağı problemi ortaya çıktı. Millî Mücadele yıllarında İstanbul hükûmetlerinin sergiledikleri tutumlar ve bunun yanı sıra TBMM'nin Ankara'da olması, yeni devletin merkezi olarak da Ankara'nın tercih edilme seçeneğini güçlendirmişti.

İstanbul'un dönemin askerî koşullarında savunulması zordu. Ankara ise bu bakımdan daha güvenli bir konumdaydı. Bunun yanında Millî Mücadele sonrası imparatorluktan millî bir devlet yapısına geçildiği için Millî Mücadele'nin merkezi Ankara'nın başkent olması, yeni bir dönemin başlamasının da bir sembolü haline gelecekti.

Bu gereklilikler doğrultusunda TBMM'nin açıldığı 23 Nisan 1920'den itibaren zaten fiilî başkent konumunda olan Ankara, TBMM'de 13 Ekim 1923'te "Türkiye Devleti'nin Makarr-ı İdaresi Ankara Şehridir." şeklinde çıkan kanunla resmen Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti oldu.

3. 3. 3. Cumhuriyetin İlanı

Atatürk, Millî Mücadele'ye millî iradenin esas alınması ilkesiyle başlamıştı. Bu süreçte Amasya Genelgesi'nde yer alan: "Milletin varlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." ifadesi ve Erzurum Kongresi kararlarında yer alan: "Millî iradeyi hâkim kılmak esastır." ilkesiyle millî irade esas alınmıştır. Meclis'in açılışında alınan kararlarda yer alan: "TBMM'nin üstünde bir güç yoktur." ilkesiyle de millî egemenlik vurgulanmıştır. Bu durum adı konulmasa bile dönemin kamuoyunda cumhuriyet düşüncesinin zeminini oluşturmuştu.

23 Nisan 1920'de TBMM'nin açılması ve 1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması cumhuriyet yönetimine doğru giden siyasi adımların atılmasını sağlamıştı.

Millî Mücadele'nin kazanılmasının ardından Lozan Barış Antlaşması imzalanmış böylece yeni Türkiye Devleti uluslararası alanda resmen kabul edilmişti. Bu durum dikkatlerin iç siyasete doğru yönelmesini sağlamıştı. Çünkü yeni kurulan devletin yönetim şeklinin ne olması gerektiği konusunda TBMM'de farklı düşünceler oluşmaya başlamıştı.

Oku-yorum

Atatürk, sıcak bir günün akşamında yanında bazı kişiler ile Çankaya Köşkü'nün bahçesinde dolaşıyordu. Ben de o sıralar eski köşkün tavan dekorlarıyla meşguldüm. Tozlu ve sisli bir hava Ankara'nın üzerine çökmüştü. Yer yer toz hortumları semaya doğru yükseliyor ve manzaraya daha boğucu bir hava ekliyordu. Bize:
-Ankara'yı hükûmet merkezi yapmakla iyi ettim mi? diye sordu.
Tabiî herkes olumlu yanıt verdi. Arkasından:
-Neden? sorusu gelince, kimi stratejiden, kimi siyasetten bahsetti.
Hatta birimiz kayalık güzeldir gibi bir estetik görüş de ortaya attı.
ATATÜRK tartışmayı şu sözleriyle kesti:
-Ankara'nın hükûmet merkezi olması için saydığınız nitelikleri beni ikna etmeye yetmez. Ben Ankara'yı hükûmet merkezi yapmakla büsbütün başka bir hedef güttüm. Türk'ün imkânsızı imkân hâline getiren gücünü dünyaya bir kere daha göstermek istedim. Bir gün gelecek şu çorak tarlalar, yeşil ağaçların çevirdiği villaların arasından uzanan yeşil sahalar asfaltlarla bezenecek. Hem bunu hepimiz göreceğiz. O kadar yakında olacak .

Niyazi Ahmet Banoğlu, Nükte ve Fıkralarla ATATÜRK, s. 89-90.

Atatürk'ün Ankara'yı başkent yaparak ulaşmak istediği amaca uygun başka girişimleri de var mıdır?

Tevhid-i Tedrisat kanunu çıkarıldı. — 1924, 3 Mart

Şer'iye ve Evkaf Vekaleti ile Harbiye Nezareti kaldırıldı. — 1924, 3 Mart

Bilgi Notu

Kabine sistemi: Cumhurbaşkanı, meclisin içinden bir milletvekilini başbakan olarak atar. Hükûmeti kurma görevini alan milletvekili, başbakan olarak bakanları belirler ve cumhurbaşkanına sunar. Sunulan bu liste cumhurbaşkanı tarafından onaylanınca hükûmet kurulmuş olur. Hükûmetin bu yolla belirlendiği sisteme kabine sistemi denir.

Millî egemenlik ilkesini benimsemiş, devleti ve hükûmeti temsil eden bir meclisin olması var olan durumun, adı konulmamış bir cumhuriyet yönetimi olduğunu gösteriyordu. Ama dönemin siyasi ve sosyal zorunlukları gereği cumhuriyet adı kullanılmamıştı. Meclis başkanı hükûmetin de başında olduğundan bu sistem TBMM hükûmeti olarak adlandırılıyordu.

9 Ekim 1923'te Ankara'da çıkan "Yenigün" gazetesinde: "Yakında cumhuriyet ilan olunacaktır." haberinin çıkması kamuoyunda konuyla ilgili tartışmaları alevlendirdi. Bu gelişmelerin yanı sıra TBMM'de oluşan siyasi gruplar arasında çıkan fikir ayrılıkları da bir siyasi krize dönüşmüştü. Dönemin siyasi sistemi gereği hükûmet üyeleri meclis tarafından tek tek seçilmekteydi. Bakanlık seçimleri bu farklı siyasi grupların hükûmette yer alma çabası yüzünden kilitlenmişti. Meydana gelen durum hükûmetin kurulmasını engelliyor, yaşanan kriz meclis çalışmalarını aksatıyordu. Kabine buhranı diye adlandırılan bu hâl, sistemi yenilemek için TBMM başkanı Atatürk'e bir fırsat verdi. 28 Ekim akşamı Atatürk yakın çalışma arkadaşlarını yemeğe davet etti ve onlara cumhuriyeti ilan etme düşüncesini açıkladı. Bu düşünce olumlu karşılandı. Ertesi gün TBMM'ye sunulmak üzere, İsmet İnönü ile bir kanun tasarısı hazırlandı. Bu tasarı: "Türkiye Devleti'nin şekli cumhuriyettir, Türkiye Devleti, Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur." şeklindeydi. 29 Ekim 1923'te hükûmet krizi üzerine tartışmalar devam etti fakat bir sonuca varılamadı. Meclis başkanı olarak Atatürk, duruma ilişkin bir konuşma yaptıktan sonra hazırlanan tasarıyı meclise sundu. Söz alan konuşmacıların da hararetle bu tasarıyı desteklemesi üzerine, 29 Ekim 1923'te cumhuriyet ilan edildi.

Cumhuriyetin ilanından sonra seçimlere geçildi. Gazi Mustafa Kemal Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı; İsmet Paşa da ilk Başbakanı olarak seçildi. Kürsüye çıkan Atatürk, mecliste yaptığı konuşmada cumhuriyetin anlamını: "Türkiye Cumhuriyeti, dünyada bulunduğu konuma layık olduğunu eserleriyle ispat edecektir. Türkiye Cumhuriyeti mutlu ve başarılı olacaktır!" sözleriyle belirtti (Görsel 3.8).

Görsel 3.8: Cumhurbaşkanı Atatürk TBMM'de konuşma yapıyor

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle Türk tarihinde yeni bir dönem açıldı. Böylece Millî Mücadele sürecinde esas alınan, millî egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu düşüncesi resmen gerçekleşti. Bunun yanında meclis hükûmeti sisteminden, kabine sistemine geçilerek hükûmet kurma bunalımı aşıldı. Yeni Türkiye devletinin yönetim sisteminin resmî olarak cumhuriyet olması, rejimin adını belirlediği gibi ileriki yıllarda yapılacak olan inkılaplara da elverişli bir zemin hazırladı. Cumhuriyetin ilanıyla, Atatürk ilkelerinden cumhuriyetçilik ilkesi hayata geçirilmiş oldu.

Medreseler kapatıldı. 1924 11 Mart

Şer'iye Mahkemeleri kaldırıldı. 1924 8 Nisan

3. 3. 4. Halifeliğin Kaldırılması

Hz. Muhammed'in vefatından sonra İslam toplumunun dinî ve siyasi liderine "Halife" unvanı verilmişti. Halifeler, Dört Halife Dönemi'nde bir nevi seçimle belirlenmişti. Fakat daha sonra, Emeviler ve Abbasiler dönemlerinde halifelik saltanata dönüşmüştü. Halifelik, 1517'de Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı fethetmesiyle Osmanlı hanedanına geçti.

Osmanlı padişahları, Yavuz Sultan Selim Dönemi'nden itibaren halifeliği üstlenerek İslam dünyasında yapıcı ve birleştirici bir rol oynadılar. Özellikle Osmanlı Devleti'nin gerileme ve dağılma dönemlerinde halifelik unvanı daha öne çıkarılmış, böylece İslam dünyasının sömürgeci saldırılar karşısında bir arada tutulması hedeflenmişti. Fakat zaman içerisinde yaşanan gelişmelerle birlikte, halifeliğin siyasi etki alanının sınırlı olduğu görüldü. Özellikle Balkan Savaşları ve I. Dünya Savaşı sırasında, milliyetçilik akımının etkisiyle, bazı Müslüman toplumlar Osmanlı Devleti'nden ayrılmak için başkaldırdılar. Bu durum, halifelik makamının siyasi etkisini kamuoyunun gözünde küçülttü.

1 Kasım 1922'de saltanatın kaldırılması ile Osmanlı Devleti sona ermiş oldu. Fakat halifelik makamına dokunulmadı. Siyasi yetkilerinden soyutlanmış olarak Osmanlı hanedanına bırakılan halifelik makamı, bilhassa cumhuriyetin ilanından sonra, yapısı ve hedefleri belirginleşmeye başlayan yeni devlet yapısı ile çelişmeye başladı.

Son Halife Abdülmecid Efendi'yi her ne kadar TBMM seçmiş olsa da Abdülmecit Efendi'nin kendisini meclisin üzerinde görmesi ve meclisi denetim altına almak istemesi millî egemenliğe ters düşmekteydi. Ayrıca devlet yönetiminde hem Cumhurbaşkanı hem de Halife'nin olması, devletin yapısında ikilik meydana getirmekteydi. Tüm bunlarla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin millî bir devlet olması ve laik bir sisteme hazırlanması, milletlerarası ve dinî nitelikler barındıran halifelik makamının yeni rejimle uyuşamayacağını gösterdi.

Halifeliğin kaldırılmasında, halifeliğin cumhuriyet düşüncesine ters düşmesi yanında dönemin siyasi şartları da etkili oldu. Özellikle yeni rejime ters düşen bazı siyasi isimlerin İstanbul'da Halife etrafında yoğunlaşması, Cumhuriyet yönetimini bu konuda harekete geçirdi.

3 Mart 1924'te dönemin Urfa Milletvekili Şeyh Saffet Efendi ve 53 arkadaşının verdiği kanun teklifi TBMM tarafından kabul edildi ve böylece halifelik makamı kaldırıldı.

Halifeliğin kaldırılması ile birlikte Halife Abdülmecid Efendi ve bütün Osmanlı hanedanı yurt dışına çıkarıldı. Sonuçta devlet sisteminde var olan ikilik kaldırıldı ve ileriki yıllarda yapılacak olan inkılapların önü açıldı (Görsel 3.9). Laik yönetimi geçmede önemli bir adım daha atıldı.

Aynı gün TBMM'ye sunulan kanun tekliflerinin kabulü ile Erkan-ı Harbiye Reisliği ile Şer'iye ve Evkaf Vekâletleri de kaldırıldı. Böylece ordu ve din işleri siyasetten ayrıldı.

Bilgi Notu

Erkan-ı Harbiye Reisi: Osmanlı Devleti'nde günümüzün genelkurmay başkanlığına karşılık gelen makamdır. Bunun yerine cumhuriyet döneminde Genelkurmay Başkanlığı makamı oluşturulmuştur.

Şer'iye ve Evkaf Vekâleti: Osmanlı Devleti'nde günümüzün din ve vakıf işlerine bakan bakanlıktır. Daha sonra bu görevi yerine getirmesi için din alanında Diyanet İşleri Başkanlığı, vakıflar alanında ise Vakıflar Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur.

Görsel 3.9: Son Halife Abdülmecid Efendi

Sıra Sizde

Halifeliğin kaldırılmasının İslam dünyasındaki yankıları neler olmuştur?

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı kabul edildi. 1924 20 Nisan

Türkiye İş Bankası kuruldu. 1924 26 Ağustos

3. 3. 5. Anayasa Hareketleri

Bir devlette hukuk düzeninin durumu o devletin yaşama gücünün de göstergesidir. Hukuk düzenleri iyi işleyen, günün şartlarına uyan devletler sağlıklı ve uzun yaşarlar. Çünkü adalet bir devletin vatandaşlarının en önemli ihtiyacıdır. Adalet ise iyi işleyen hukuk kuralları ile sağlanır.

Devletin vatandaşlarından beklediği sorumlulukları, vatandaşına verdiği hakları ve devlet kurumlarının görevlerini ortaya koyan hukuk belgesi ise anayasadır.

Millî Mücadele Dönemi'nde TBMM açıldığında, ülkede 1876'da Osmanlı Mebusan Meclisi tarafından kabul edilen ve II.Meşrutiyet'in ilanından sonra 1909'da bazı maddeleri yenilenen Osmanlı Kanun-ı Esasi'si yürürlükteydi. Fakat pratikte uygulanmıyordu. Bu nedenle TBMM'de kullanılan 1876 Kanun-ı Esasi'sini kabul ya da red etmeden millî egemenliğe dayalı meclisin ve hükûmetin işleyişini belirleyecek kısa bir anayasa kabul etmek zorunluluğu doğdu. Bu amaçla çalışmalara başlandı. Bir yandan düşman işgaline karşı zor şartlarda mücadele verilirken diğer yandan da bir anayasa yazılması meclis üyelerini zorladı. Fakat iki ay süren çalışmaların sonunda ortaya yeni Türkiye'nin ilk anayasa metni çıktı.

20 Ocak 1921'de kabul edilen ilk anayasa metni, 23 madde ve bir ek maddeden oluşmaktaydı. Bu metnin Osmanlı Kanun-ı Esasi'den farklı olduğunu belirtmek amacıyla Teşkilat-ı Esasîye Kanunu adı verildi.

Teşkilat-ı Esasiye Kanunu temel hakları ve devlet teşkilatının işleyişini ayrıntılarıyla belirleyen bir anayasa değildi. Çünkü savaş şartları böyle ayrıntılı bir metnin oluşturulmasına imkân vermiyordu. Fakat Teşkilat-ı Esasîye Kanunu'nda egemenliğin millette olduğunun açık bir biçimde ifade edilmesi, Türk tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştu.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte siyasi yapıyı oluşturmak için yeni bir anayasa gerekiyordu. Millî Mücadele yıllarında, 1921'de kabul edilen Teşkilat-ı Esasîye adı verilen anayasa, savaş döneminin olağanüstü şartlarında yapıldığından, yeni dönemin ihtiyaçlarını karşılayamıyordu. Bu sebeple bir anayasa komisyonu oluşturuldu. Komisyonun çalışmaları sonucu yeni bir anayasa hazırlandı ve 20 Nisan 1924'te bu anayasa TBMM'de kabul edilerek yürürlüğe girdi.

1924 Anayasası ile birlikte:

1. Egemenliğin kayıtsız şartsız millete ait olduğu kabul edilmiştir.

2. Türkiye Devleti'nin bir cumhuriyet olduğu belirtilmiştir.

3. Türkiye Cumhuriyeti'nin dininin İslam, başkentinin Ankara, resmî dilinin Türkçe olduğu kabul edilmiştir.

4. Yasama TBMM'ye, yürütme Cumhurbaşkanı ve hükûmete, yargı ise bağımsız mahkemelere bırakılmıştır.

5. Kamu özgürlükleri düzenlenmiştir.

Aşar vergisi kaldırıldı.
1925
17 Şubat

Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu.
1925

Böylece 1924 Anayasası ile vatandaşların hak ve özgürlükleri düzenlenmiş, Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetim şekli ve işleyiş biçimi açıklığa kavuşmuştur. Güçler birliğinden güçler ayrılığı ilkesine geçilmiştir. Zaman içerisinde ihtiyaca göre kimi maddeleri yeniden düzenlenen 1924 Anayasası, 27 Mayıs 1960 askerî darbesine kadar yürürlükte kalmıştır.

Zaman içerisinde 1924 Anayasasında şu değişiklikler yapılmıştır:

1. 1928'de "Devletin dini İslam'dır." ibaresi anayasadan çıkarılmıştır.

2. Kadınlara 1930'da belediyede seçimlerinde, 1933'te muhtarlık seçimlerinde, 1934'te de genel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı verilmiştir.

3. 1937'de Atatürk ilkeleri anayasaya girmiştir.

Sıra Sizde

Kanun-ı Esasi ile Cumhuriyet Dönemi anayasaların temel farkları nelerdir?

Anayasa, milletin tamamıyla arzularını ve meclisin mahiyetini ve gerçek şeklini gösterir bir kanundur.

K. Atatürk

Tablo 3.1: 1921 ve 1924 Anayasaları Arasındaki Farklılıklar

Maddeler	1921 Anayasası	1924 Anayasası
Madde 1	Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir. İdare usulü halkın kaderini bizzat ve bilfiil idare etmesi esasına dayanır.	Türkiye Devleti bir Cumhuriyettir
Madde 2	Yürütme gücü ve yasama yetkisi milletin yegâne ve hakiki temsilcisi olan Büyük Millet Meclisinde toplanır.	Türkiye Devleti, cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, lâik ve inkılâpçıdır. Resmî dili Türkçedir. Başkenti Ankara'dır.
Madde 3	Türkiye Devleti Büyük Millet Meclisi tarafından idare olunur ve hükûmeti "Büyük Millet Meclisi Hükûmeti" ünvanını taşır.	Hakimiyet kayıtsız şartsız milletindir.

Düşün ve Tartış

1921 ve 1924 Anayasalarının ilk üç maddesine bakarak yeni kurulan Türkiye Devleti'nin yapısında ne gibi bir değişiklik gözlemlenmektedir? Tartışınız.

Ankara (Atatürk) Orman Çiftliği Kuruldu. — 1925, 5 Mayıs

Ankara Hukuk Mektebi açıldı. — 1925

3. 4. HUKUK ALANINDAKİ YENİLİKLER

Görsel 3.10: Adaletin sembolleri

Araştır Öğren Paylaş

Zaman içerisinde hukuk kurallarının değiştirilmesi gerekli midir? Tartışınız.

3. 4. 1. Çağdaş Hukuk Sistemine Geçilmesi

Tarih boyunca devlet olma özelliğini kazanmış milletler, siyasi, sosyal ve ekonomik yapılarını sağlam hukuk kurallarına dayandırmışlardır. Güçlü hukuk sistemine sahip milletler güçlü, aynı zamanda huzurlu, güvenli ve geleceğe emin adımlarla yürüyen milletler olmuşlardır. Bu sebeple yeni Türkiye Cumhuriyeti de dünya milletleri arasında güçlü bir biçimde yer almak ve çağdaş bir hukuk sistemi kurmak için birtakım yenilikler gerçekleştirmiştir (Görsel 3.10).

Osmanlı Devleti Dönemi'nde gerek devlet yönetiminde gerekse sosyal hayatın düzenlenmesinde şer'i (dinî) ve örfi (geleneksel) hukuk kuralları geçerli olmuştur. Osmanlı Devleti'de şer'i (dinî) ve örfi (geleneksel) hukuk kurallarına dayanan bir hukuk sistemi oluşturulmuştu. Fakat Avrupa'da başlayan siyasi, sosyal, teknik ve ekonomik gelişmeler doğrultusunda çağın koşulları da değişmişti. Bu değişimlere ayak uyduramayan Osmanlı Devleti, idari ve sosyal alanda zorluklar yaşamaya başlamıştı. 1839 Tanzimat Fermanı'yla Osmanlı devlet adamları değişen çağın şartlarına ayak uydurabilmek için hukuki alanda birtakım yenilikler yapma gereğini hissetmişlerdi. Fakat bu yenilikler köklü olmadığından istenilen sonuçlar elde edilememişti.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğindeyse devletin millî egemenlik ilkesi temelinde laik ve millî bir yönetim anlayışıyla yapılandırılması yeni bir hukuk sistemi gerektirmişti. Batılılaşmak için şer'i ve örfi hukuk yerine akıl ve bilimsel düşünceyi esas alan çağdaş ve laik hukuk kurallarının benimsenmesi hedeflenmişti.

Bilgi Notu

Kapitülasyon: Bir ülkede, yabancılara verilen ayrıcalıklara verilen addır. Osmanlı Devleti'nde, Klasik Çağdan itibaren yabancı devletlere verilen ekonomik ve hukuki ayrıcalıklar bu isimle anılır.

Bilgi Notu

Üniter Devlet: Birlikten yana, merkeziyetçi yönetimi benimseyen devlet sistemidir. Merkezi idarenin üstünlüğüne dayalı ve idari birimlerin tek merkezde toplandığı devlet yapısıdır. Üniter devlette devlet, millet ve ülke tektir. Devleti oluşturan unsurlar bütündür ve bölünemez.

Şapka Giyilmesi Hakkında Kanun kabul edildi. — 1925, 25 Kasım

Tekke, zaviye ve türbeler kapatıldı. — 1925, 30 Kasım

Osmanlı Dönemi'nde ülkede hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler (Müslüman olmayanlar) yaşamaktaydı. Müslümanlar İslam hukukuna, gayrimüslimler ise sosyal düzenlerinde kendi dinî hukuklarına bağlıydılar. Ayrıca ülkedeki yabancılara da kapitülasyonlarla hukuki bir ayrıcalık tanınmıştı. Tüm bu farklı hukuk sistemlerinin aynı anda geçerli olması ülkedeki hukukbirliğini bozuyordu. Hukuk birliğinin bozulması beraberinde siyasi ayrılıklara da neden olmaktaydı. Türkiye Cumhuriyeti, millî ve üniter bir devlet anlayışını benimsediğinden dolayı hukuk alanında birliği sağlayıcı adımlar atmayı hedeflemişti. Bu hedef doğrultusunda Avrupa'nın çeşitli ülkelerinin hukuk sistemleri incelendi ve bazıları Türk milletinin yapısına en uygun hâle getirilerek hukuk alanında yeni düzenlemeler yapıldı. Böylece hukuk sisteminin akılcı, bilimsel, laik ve millî esaslara dayandırılması, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin idari yapısını çağdaşlaştırmıştır. Türk toplumunda birlik sağlayarak millî bünyeyi güçlendirmiştir.

3. 4. 2. Türk Medeni Kanunu

Hukuk alanında kişilerin birbirleriyle ilişkilerini, aile, eşya, borçlar ve miras hukukunu düzenleyen kanuna, medeni kanun denilmiştir. Osmanlı'nın son döneminde medeni kanun olarak Mecelle kullanılmıştır. 19. yüzyılda Ahmet Cevdet Paşa başkanlığında bir kurul tarafından hazırlanmıştır. Mecelle, İslâm hukukundan zamanın ihtiyaçlarına uygun kanunlar yapılabileceğini göstermiştir. Mecelle, hukuk alanında batılılaşmaya yönelinmesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin çağdaş, laik ve demokratik bir yapıya kavuşturulması için toplum hayatının bu ilkelere göre düzenlenmesi gerekliydi. Mecelle'nin oluşturmak istenen yeni Türk toplumunun günlük ihtiyaçlarına cevap veremeyeceği anlaşılınca yeni bir medeni kanun hazırlığına girişildi. Bu hazırlık sırasında çağdaş toplumların medeni kanunları incelendi ve İsviçre Medeni Kanunu Türk sosyal hayatına en uygun medeni kanun olarak kabul edildi. Çünkü İsviçre Medeni Kanunu'nun pratik, akılcı ve demokratik niteliğinin diğer incelenen medeni kanun örneklerinden ileri olduğu görüldü.

17 Şubat 1926'da TBMM, çıkardığı kanunla Türk Medeni Kanunu'nu kabul etti. Kanun 4 Ekim 1926'da yürürlüğe girdi. Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile aile yapısı çağdaş toplumlara göre yeniden düzenlendi. Türk toplumunda hukuksal eşitlik sağlandı ve böylece hukuk sisteminin laikleştirilmesi konusunda önemli bir adım atıldı. Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile

1. Din, dil, ırk ve cinsiyet gözetmeksizin bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına kanun önünde eşitlik getirildi.

2. Türk kadını toplumsal hayatta her türlü sosyal haklara kavuştu.

3. Türk kadını çeşitli mesleklerde çalışma hakkı kazandı.

4. Tek eşlilik kuralı getirildi.

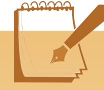
5. Kadınlara da boşanma hakkı verildi.

6. Evliliğin resmî nikah memuru huzurunda yapılması kabul edildi.

7. Kadınlara, mirastan eşit pay alma hakkı tanındı.

Tablo 3.2: Hukuk Alanında Yapılan Yenilikler

Yıl	Kabul Edilen Kanun	Uyarlama Yapılan Ülke
17 Şubat 1926	Türk Medeni Kanunu kabul edildi.	İsviçre
1 Mart 1926	Türk Ceza Kanunu kabul edildi.	İtalya
29 Mayıs 1926	Ticaret Kanunu (deniz ticareti) kabul edildi.	İsviçre
15 Mayıs 1929	Ticaret Kanunu (kara ticareti) kabul edildi.	Almanya
30 Haziran 1932	İcra ve İflas Kanunu kabul edildi.	İsviçre

Bilgi Notu

Mecelle: Avrupa'da bilimsel bir kurul tarafından hazırlanan ilk kanun İmparator Justinianus'un (Jüstinyanus) kanunnamesidir ve İstanbul'da hazırlanmıştır. Avrupa kanunlarının esasıdır. İkinci medeni kanun yine İstanbul'da hazırlanan Mecelle olmuştur. Mecelle, İslam dünyasının ve Osmanlı Devleti'nin ilk sistemli medeni kanun çalışmasıdır.
Mecelle, 1926'da İsviçre Medeni Kanunu'nun kabul edilmesine kadar 57 sene uygulandı. Avrupa kanunlarında olduğunda gibi kural ve kaidelerin zamanın esaslarına göre değişeceğini ilke edinen bir medenî kanundur. Bu nedenle usul olarak Avrupalı kanunların devamı, esas olarak şer'i esaslı bir düzenlemedir. Arapça, Bulgarca, Rumca ve Ermenice, Fransızca ve İngilizce'ye tercüme edildi.

Uluslararası saat ve takvim kabul edildi.
1925
26 Aralık

Türk Medeni Kanunu kabul edildi.
1926
17 Şubat

3. 5. EĞİTİM VE KÜLTÜR ALANINDA YAPILAN İNKILAPLAR

Görsel 3.11: Atatürk İzmir Erkek Lisesinde ders izlerken

Araştır Öğren Paylaş

1. Toplumun eğitim anlayışının değişmesinin o topluma etkileri nelerdir?
2. Bir toplumun sanat anlayışı, devlet politikalarıyla değişebilir mi?

Eğitim toplumsal bir ihtiyaçtır. Eğitim, toplumun kimliğini yapılandırır ve sonraki nesillere bu toplumsal kimliği aktarmak için kullanılır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında eğitimin en büyük sorunu öğretim birliğinin bulunmamasıydı. Osmanlı coğrafyasında faaliyet gösteren medreseler, mektepler, azınlık okulları ve yabancı okullar farklı öğretim programları uygulamaktaydı. Tanzimat Dönemi'nde, Osmanlı idarecileri eğitim ve öğretimi çağın gereklerine göre yeniden düzenlediler. Fakat bu düzenlemeler istenilen sonucu vermediği için Cumhuriyet Dönemi'nde inkılapçı bir tutumla eğitim meselesi kökten ele alınarak çözülebildi.

Mustafa Kemal Paşa 1 Mart 1922'de Ankara Maarif Kongresi'nde yaptığı konuşmada yeni dönemin eğitim anlayışını şöyle özetlemişti: "Bir millî eğitim programından bahsederken eski devrin hurafelerinden ve fikri özelliklerimizle hiç de ilgisi olmayan yabancı fikirlerden, Doğu'dan ve Batı'dan gelebilen bütün etkilerden tamamıyla uzak, millî karakter ve tarihimize uygun bir kültür kastediyorum. Çünkü millî dehamızın tamamıyla gelişmesi, ancak böyle bir kültür ile sağlanabilir. Gelişigüzel bir yabancı kültür şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin yıkıcı sonuçlarını tekrar ettirebilir." (Görsel 3.11). Bu anlayış doğrultusunda Mustafa Kemal Paşa, eğitim-öğretim alanında atılacak somut adımları ve yapılması planlanan yenilikleri 1 Mart 1922'de TBMM'nin açılış konuşmasında şöyle sıralamıştır

1. Milletimizin zekâsının gelişmesi ve böylece uygun olan medeniyet düzeyine ulaşmasını sağlamak.

2. Yüce görevleri yürütecek elemanları yetiştirmek ve millî kültürümüzü yüceltmek.

Yeni Türk Ceza Kanunu kabul edildi. — 1926, 1 Mart

TBMM'de "Zafer Bayramı Kanunu" ile 30 Ağustos günü bayram olarak kabul edildi. — 1926, 1 Nisan

3. İlk öğretim ve son öğretim aşamaları arasında, orta öğretim kurmak.

4. Orta öğretimde ülkenin ihtiyaç duyduğu çeşitli hizmet ve sanat elemanlarını yetiştirmek ve yüksek eğitime aday hazırlamak.

5. Orta öğretimin eğitim ve öğretim yöntemlerini pratik ve uygulamalı hâle getirmek.

6. Kadınların da erkeklerle aynı öğretim aşamalarından geçirilerek, yetişmelerine önem vermek.

7. Gelecek uygulamalara temel olacak programları hazırlamak.

Mustafa Kemal, Türkiye Cumhuriyeti'ni kurarak yalnızca devletin idari yapısını değiştirmeyi düşünmedi. Aynı zamanda bu devleti yaşatacak, millî varlığının bilincinde olan çağdaş bir toplum da hedefledi. Bu hedeflerin gerçekleşmesi de sağlıklı eğitim anlayışına sahip olmak ve sağlam bir eğitim sistemi kurmakla mümkündü. Mustafa Kemal, işte bu yeni eğitim-öğretim sisteminde yetişecek Türk çocuklarının ve gençlerinin eğitim hedeflerini de şu biçimde belirlemişti: "Efendiler, yetişecek çocuklarımıza ve gençlerimize, görecekleri eğitim sınırı ne olursa olsun, en önce ve her şeyden önce Türkiye'nin bağımsızlığı için kendi benliğine ve millî geleneklerimize düşman olan bütün unsurlarla mücadele etmek gereği öğretilmelidir. Uluslararası dünyanın bugünkü durumuna göre, böyle bir savaşın gerektirdiği mücadele ruhunu taşımayan insanlara ve bu nitelikteki insanlardan kurulu topluluklara yaşama ve bağımsızlık hakkı yoktur." (Görsel 3.12).

Görsel 3.12: Atatürk, Kız Enstitüsünde ders izlerken Adana, 19 Kasım 1937

3. 5. 1. Tevhid-i Tedrisat Kanunu

Mustafa Kemal daha Millî Mücadele yıllarında eğitim meselesini çözmenin en önemli adımının Osmanlı Devleti'nde oluşan öğretim ikiliğini çözmek olacağını belirtiyordu. Çünkü Osmanlı toplumu mektep-medrese ayrılığının zararlarını ve yabancı okulların millî bünyemize yaptıkları yıkıcı etkileri görmüştü. Öğretimdeki bu çok başlılık yeni Türk toplumunun ilerlemesi önünde en büyük engeldi.

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre sonra 3 Mart 1924'te TBMM, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu kabul etti. Bu kanuna göre Türkiye Cumhuriyeti'ndeki bütün okulların programlarının ve eğitim sisteminin düzenlenmesi Millî Eğitim Bakanlığına bırakıldı.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile eğitim sistemi çağdaş, laik ve millî bireyler yetiştirecek şekilde düzenlendi. Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra Millî Eğitim Bakanlığı yaptığı inceleme sonucunda, 11 Mart 1924'te medreselerin kapatılmasına karar verdi. Bu adım eğitimin laikleşmesi yönünde atılmış büyük bir adım oldu.

Bunun yanı sıra kanun gereği azınlıklara ve yabancılara ait okullarda dinî ve siyasi propagandalara izin verilmemiş, bu okullar Millî Eğitim Bakanlığının denetimine bırakılmıştı. Azınlıklara ve yabancılara ait okullarda Türkçe, tarih ve coğrafya derslerinin Türk öğretmenler tarafından verilmesi zorunluluğu getirilmişti. Bu şartları kabul etmeyen okullara da Türkiye Cumhuriyeti'nde faaliyet gösterme izni verilmemişti. Bu adımla laikleşen eğitimin millî olma niteliği de sağlamlaştırıldı.

Kabotaj Kanunu yürürlüğe girdi. 1926 — 1 Temmuz

Alpullu Şeker Fabrikası kuruldu. 1926

Tevhid-i Tedrisat Kanunu'yla eğitimin planlanması, denetlenmesi ve yürütülmesi Millî Eğitim Bakanlığına verildi. Böylece Türkiye Cumhuriyeti yurttaşları arasında millî birlik kuruldu. Eğitim ve öğretimde birliği gerçekleştiren Tevhid-i Tedrisat Kanunu, eğitim sisteminde laik, millî, akla dayalı, bilimsel ve çağın sosyal ihtiyaçlarına göre düzenleme yapabilme imkânı tanıdığından Türk inkılabının en önemli adımlarından biri oldu.

Sıra Sizde

Türklerin tarih boyunca farklı alfabeler kullanmasının sebebi ne olabilir?

3. 5. 2. Harf İnkılabı

Türkler tarih boyunca farklı alfabeler kullanmışlardı. Orta Asya'da Köktürkler ve Uygurlar zamanında Türk alfabeleri kullanılmış, İslamiyet'in kabulü ile birlikte Arap alfabesi benimsenmişti.

Görsel 3.13: Atatürk halka yeni alfabeyi tanıtıyor, Kayseri 1928

Osmanlı Dönemi'nde XIX. yüzyıldan itibaren Arap harflerine dayalı yazının değişmesi ya da yeniden düzenlenmesi konusunda dönemin aydınları arasında tartışmalar sürmüş ama alfabenin yenilenmesi konusunda bir sonuç alınamamıştı. Millî Mücadele sonrasında çağdaşlama hedefine uygun olarak alfabenin değişmesi meselesi tekrar ele alındı. Özellikle Azerbaycan'ın Latin harflerine dayalı yeni bir alfabe kabul etmesi, Türkiye'de de Latin harflerinin kabulünü tekrar gündeme getirdi.

Türk inkılabı sürecinde Mustafa Kemal, bütün Batı toplumlarının kullandığı Latin harflerini, çağdaş dünyayla bütünleşmek için kullanılmasını uygun buldu.

Bu amaçla çalışmalara başladı. Mustafa Kemal'in bu çabası doğrultusunda çalışmalar yapan Dil Encümeni, farklı alfabeleri inceleyerek kendisine bir rapor sundu. Bu rapor üzerine Mustafa Kemal, 8 Ağustos 1928'de İstanbul Gülhane Parkı'nda halka hitap ederek harf inkılabını şöyle duyurdu: "Arkadaşlar, güzel dilimizi ifade etmek için yeni Türk harflerini kabul ediyoruz." Mustafa Kemal, bütün yurttaşlara yeni harflerle okuma yazma öğretilmesini istedi. Önce Dolmabahçe Sarayı'nda başlayan dersler kısa sürede tüm ülkeyi sardı. Mustafa Kemal bu dersleri yakından izledi. Hatta sırf bu amaçla yurt gezileri yaptı (Görsel 3.13).

Bu yeni harf seferberliği halk arasında iyice benimsendikten sonra 1 Kasım 1928'de yeni harflerin kullanılması bir kanunla resmî hâle geldi. 3 Kasım 1928'de yürürlüğe giren kanunla bütün resmî yazışmaların yeni Türk harfleri ile yapılması yasal zorunluluk oldu.

Bilgi Notu

Bakanlar Kurulunun Ankara'da 11 Kasım 1928'de yaptığı toplantıda Mustafa Kemal Paşa'ya Millet Mektepleri Başöğretmenliği unvanı layık görüldü. 24 Kasım 1928'de ise Mustafa Kemal Atatürk, Bakanlar Kurulunun verdiği bu unvanı kabul etmiştir ve Atatürk'ün 100. doğum günü olan 1981'den itibaren 24 Kasım, Öğretmenler Günü olarak kutlanmaktadır.

Yeni harflerin resmen kabulü ile ülkede okuma yazma seferberliği başlatıldı. 11 Ekim 1928'de Millet Mekteplerinin açılması kararlaştırıldı. Bu okullar halkın işlerini aksatmadan onları yeni alfabe ile okuryazar yapmayı hedefliyordu. Hatta Millet Mekteplerinin merkezlerine ulaşım imkânı bulamayan yurttaşlar için gezici Millet Mektepleri oluşturuldu. Gazi Mustafa Kemal, halkçılık ilkesi doğrultusunda kurulan ve kendisine başöğretmenliği teklif edilen Millet Mektepleri'nin başöğretmenliğini kabul etti.

Sıra Sizde

Latin alfabesinin kabul edilmesinin Türk toplumunun üzerindeki etkilerini tartışınız.

Kayseri Uçak Fabrikası kuruldu.

1926

Devlet Demiryolları ve Limanlar Genel Müdürlüğü kuruldu.

1927

3. 5. 3. Tarih Alanındaki Çalışmalar

Tarih bir milletin kimliğidir. Milletin bireylerini ortak bir bilinçle birbirine bağlama işlevi görür. Zaman içerisinde milletlerin oluşumunda tarih, dil ile birlikte en başta gelen ögelerdir.

Türk inkılabı millet düşüncesini esas almıştır. Türkiye Cumhuriyeti millî devlet felsefesi doğrultusunda yurttaşları arasında millî bilincin oluşması için yeni bir Türk tarih görüşünün oluşturulmasına önem vermiştir. Atatürk, ortak bir payda oluşturacak millî kimlik inşası için Millî Mücadele sonrasında Türk tarihi çalışmalarına bizzat öncülük etmiştir. Atatürk'e göre, millî kültürün temelleri esas olarak millî tarihte aranmalıdır. Yeni Türk tarih görüşüne "Türk Tarih Tezi" denmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarih görüşü olan Türk Tarih Tezi, hanedan eksenli tarih yerine millet eksenli tarih yazımını esas almıştır. Türk Tarih Tetkik Cemiyetinin ana hedefi Türk tarih tezi doğrultusunda:

1. Türk milletinin medeniyetin beşiği Orta Asya'dan çıktığını,

2. Türklerin dünyadaki pek çok medeniyetin kurulup gelişmesindeki katkılarını, bilimsel yöntemleri kullanarak kanıtlamaktır.

Bu amaçla oluşturulan Türk Tarih Heyeti "Türk Tarihinin Ana Hatları" adlı bilimsel eseri meydana getirmiştir. Ardından 15 Nisan 1931'de Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti (Türk Tarih Kurumu) kurulmuştur. Bu kurumun görevi, Türk tarihini bilimsel yöntemle incelemek, millî ve uluslararası kongrelerde Türk Tarih Tezi'ni açıklamaktır.

Türk Tarih Tezi'nin ortaya konulması ve Türk Tarihi Tetkik Cemiyetinin kurulmasının ardından bizzat Atatürk'ün katılımıyla 2 Temmuz 1932'de I.Türk Tarih Kongresi toplandı. Türk Tarih Tezi'i çalışmalarına süreklilik getirecek bilim insanı yetiştirmek için de 9 Ocak 1936'da Ankara'da Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi kuruldu.

Türk tarihini bilimsel yöntemlerle araştırarak Türk milletinin tarih içerisinde oynadığı olumlu rolü ortaya çıkarmak, Atatürk'ün milliyetçilik ilkesi doğrultusunda atılan bir adım olmuştur (Görsel 3.14).

Görsel 3.14: Atatürk tarih dersinde, 26 Kasım 1930

Türk çocuğu ecdâdını tanıdıkça, daha büyük işler yapmak için kendilerinde kuvvet bulacaktır. K. Atatürk

Kayseri'de ilk köy öğretmen okulu açıldı. — 1927

Anayasadan laikliğe aykırı maddeler çıkarıldı. — 1928, 10 Nisan

3. 5. 4. Dil Alanındaki Çalışmalar

Dil, millî kültürü kuşaktan kuşağa aktaran en güçlü araçtır. Milleti oluşturan etkenlerin en başında gelir. Atatürk millî varlığı oluşturması bakımından dilin önemini vurgulamak için şöyle demiştir: “Millî duygu ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin millî ve zengin olması, millî duygunun gelişmesinde başlıca etkendir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir; yeter ki bu dil, bilinçle işlensin.”

Türk dili, tarihî akış içerisinde Arapça ve Farsçadan aldığı kelime ve tamlamalarla özünden uzaklamıştı. Bu durum aydınların kullandığı Türkçe ile halkın konuştuğu Türkçe arasında bir kopukluk meydana getirmişti. Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde bu kopukluğu gidermek için aydınlar arasında dilin sadeleşmesine yönelik bir tartışma başlamıştı. 1911’de Selanik’te çıkarılan “Genç Kalemler” dergisi etrafında toplanan edebiyatçılar, Türkçenin sadeleştirilmesi konusunda bir çalışma başlatmışlarsa da bu çabaları halk arasında yaygınlık kazanamamıştı.

Cumhuriyet Dönemi’ne gelindiğinde milliyetçilik ilkesi doğrultusunda dilin sadeleştirilmesi konusu tekrar ele alındı ve daha sistemli bir hâle getirildi. Atatürk, “Dil işlerini düşünecek zaman gelmiştir.” diyerek dilde sadeleşme hareketinin başlaması gerektiğine değinmişti. Bu doğrultuda, 26 Eylül-5 Ekim 1932 tarihleri arasında, Atatürk’ün de katılımıyla I. Türk Dili Kurultayı toplandı. Hemen ardından 12 Ekim 1932’de Türk Dili Tektik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu) kuruldu. Bu kurumun kuruluş hedefi:

1. Türk dilinden yabancı kelimelerin atılmasıdır.

2. Aydınların dili ile halk dili arasındaki kopukluğun giderilmesidir.

3. Konuşma dili ile yazı dilinin birleştirilmesidir.

4. Halk ağzından derlemelerin yapılması kararlaştırılmıştı.

5. Kitaplardan taramalar yapılması gerekliliği belirtilmişti.

Görsel 3.15: Atatürk Türk Dil Kurumu toplantısında, Ankara 12 Mart 1937

Aynı zamanda Türk Dili Tektik Cemiyetinin amacı, millî ve uluslararası kongrelerde Türk dilinin zenginliğini ortaya çıkarmaktı. Türk Dili Tektik Cemiyeti’nin 1936’da ortaya koyduğu “Güneş Dil Teorisi” de bu bu doğrultuda oluşturulan somut bir örnektir.

Türk dilini zenginleştirmek, canlı tutmak ve yabancı kelimelerden kurtarmak için yapılan çalışmalar ve açılan kurumların faaliyetleri Atatürk’ün milliyetçilik ilkesi gereğidir (Görsel 3.15).

Sıra Sizde

Bir dilin yabancı dillerin etkisinden kurtarılması, sizce devletin mi yoksa toplumun mu görevidir?

Bilgi Notu

Güneş Dil Teorisi: Güneş Dil Teorisi, Türkçenin dünya dillerinin kaynağı olduğunu savunan 1936’da ortaya atılmış bir dil bilim teorisidir.

Türk milletinin dili Türkçedir. Türk dili dünyada en güzel, en zengin ve en kolay olabilecek bir dildir. Onun için her Türk, dilini çok sever ve onu yükseltmek için çalışır.

K. Atatürk

Uluslararası rakamlar kabul edildi. — **1928**, **24 Mayıs**

Yeni Türk Harflerinin Kullanılması Kanunu kabul edildi. — **1928**, **1 Kasım**

3. 5. 5. Üniversite Reformu

Darülfünûn, Cumhuriyet öncesinde Batılı ölçütlerde kurulmuş yükseköğretim kurumlarından biriydi. Darülfünûn, üç kez kapatılmış ancak 1900 yılından itibaren sürekli eğitime geçmişti.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Darülfünûnun Türk inkılabının geliştirilmesinde ve yaygınlaştırılmasında yetkin olmadığı görüldü. Bu sebeple 1931 yılında Atatürk, Darülfünûnda yeni bir düzenleme yapılması kararına vardı. Düzenlemenin nasıl yapılacağı konusunda yabancı bir uzmandan yararlanılması uygun görüldü.

16 Ocak 1932'de Cenevre Üniversitesinden Türkiye'ye gelen Prof. Dr. Albert Malche (Albert Malke) incelemelerde bulundu ve hazırladığı raporu Millî Eğitim Bakanlığına sundu. Atatürk, yapılacak düzenlemelerin hızlı bir biçimde uygulanmasına yönelik olarak TBMM'nin açılışında şunları söyledi: "Üniversite kurulmasına verdiğimiz önemi belirtmek isterim. Yarım önlemlerin kısır olduğuna kuşku yoktur. Bütün işlerimizde olduğu gibi eğitimde ve kurulan üniversitede de kökten önlemler yürütmek kesin kararımızdır."

Prof. Malche'nin raporu ve Atatürk'ün emriyle Millî Eğitim Bakanlığı tarafından bir düzenleme yapıldı. Bu düzenleme 31 Mayıs 1932'de TBMM'de kanun haline gelerek yürürlüğe girdi. Bu kanunla Darülfünûn kapandı ve 31 Temmuz 1933 itibariyle İstanbul Üniversitesi kuruldu. İstanbul Üniversitesinin kurulmasıyla, Türkiye Cumhuriyeti 1925'te Ankara Hukuk Mektebinin açılmasından sonra, çağın ihtiyaçları doğrultusunda bilimsel çalışmalar yapacak ve bilim insanı yetiştirecek bir yükseköğretim kurumuna daha sahip oldu.

Ardından 1936 yılında Dil ve Tarih, Coğrafya Mektebinin açılması, Atatürk önderliğindeki cumhuriyet yönetiminin bilimsel gelişmelere verdiği önemin somut birer kanıtıdır.

Darülfünûnun, İstanbul Üniversitesi ile başlayan dönüşümü aynı zamanda yeni bir bilimsel anlayışın başlamasıydı (Görsel 3.16).

1937 yılı TBMM açılış konuşmasında Atatürk, bilimsel gelişme ve kalkınmaya verdiği önemi şu sözlerle dile getirmişti: "Arkadaşlar, büyük davamız, en uygar ve en refaha kavuşmuş ülke olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde köklü bir inkılap yapmış olan büyük Türk milletinin dinamik ülküsüdür. Bu ülküyü en kısa bir zamanda başarmak için, düşünce ve eylemi birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimden başarı, ancak hukuki bir planla ve en verimli bir biçimde çalışmakla gerçekleşebilir. Bu nedenle, okuyup yazma bilmeyen tek vatandaş bırakmamak, ülkenin büyük kalkınma savaşının ve yeni yapısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, ülke davalarının ideolojisini anlayacak, anlatacak, nesilden nesile yaşatacak, kişi ve kurumları yaratmak, işte bu önemli ilkeleri en kısa sürede sağlamak, Kültür Bakanlığının üzerine aldığı büyük ve ağır görevler arasındadır."

İstanbul Üniversitesinde başlanmış olan reform programının daha köklü bir biçimde uygulanmasıyla Cumhuriyet'e gerçekten modern bir üniversite kazandırmak, merkez bölgesi için, Ankara Üniversitesini az zamanda kurmak gerekir. Belirttiğim ilkeler, Türk gençliğinin beyninde ve ulusun bilincinde her zaman canlı tutmak, üniversitelerimize ve yüksek okullarımıza düşen başlıca görevdir."

Bilgi Notu

Darülfünûn: 20 Şubat 1870'de İstanbul'da açılan, Osmanlı Devleti'nin Batılı anlamda ilk yükseköğretim kurumudur. Bu okula "fenler evi" manasına gelen "Darülfünûn" adının verilmesi, o günün şartlarında medreseden ayrı bir kurum olduğunu çarpıcı bir şekilde ortaya koyma düşüncesinden doğmuştur. Okulda verilen dersler arasında: Fransızca, tarih, fizik, coğrafya, resim, hukuk ve mantık dersleri bulunmaktaydı.

Görsel 3.16: 15 Aralık 1930 Atatürk Darülfünun sıralarında ders dinlerken

Millet Mektepleri açıldı. 1928 24 Kasım

Ankara Etnoğrafya Müzesi açıldı. 1930

Oku-yorum

Atatürk yaşamı süresince karşılaştığı her Mehmetçikle ilgilenmiştir. O gücünü paylaşıldıkça artan ve kalpleri fetheden sevgiden almıştır.
Bir seyahatinde, kolordu binasının kapısında aslan yapılı bir mehmetçik gördü. Çağırdı ve iltifat etti. Sordu:
-Sen güreş bilir misin?
Yanındakilerden en kuvvetli görünenlerle mehmetçiği güreştirdi.
Genç asker daima galip geliyordu. Çok neşelendi, ayağa fırladı.
Ceketini çıkarıp mehmetçiğe ense tuttu:
-Haydi, bir de benimle güreş!
Saf ve temiz Anadolu çocuğu Atatürk'ün yüzüne hayranlıkla baktı:
-Atam, dedi. Senin sırtını yedi düvel yere getiremedi. Bir Mehmet mi bu işi başarır?
Gözleri doldu ve ağlamamak için gülmeye çalıştı. *(Kemal Arıburnu, Atatürk'ten Anılar, .s. 104.) Kısaltılmıştır.*

Sporun toplumsal hayatı etkileyen yanları neler olabilir?

3. 5. 6. Güzel Sanatlar ve Spor

Türk inkılabının toplum hayatına getirdiği en büyük dönüşümlerden birisi de güzel sanatlar alanında olmuştur. Sanat, her zaman bireylerde heyecan ve duygu oluşturma aracı olmuştur. Sanatın bireylerde oluşturduğu yüksek ruh, Atatürk'e göre bir milletin ilerlemesini sağlamaktadır. Atatürk bu konuyu: "Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir." sözü ile ifade etmiştir.

Atatürk'e göre: "Sanat, güzelliğin ifadesidir. Bu anlatım sözle olursa şiir, ezgi ile olursa müzik, resim ile olursa ressamlık, oyma ile olursa heykelcilik, yapı ile olursa mimarlık olur." Atatürk, sanat alanındaki gelişmelere öncülük ederek çağdaş uygulamaların hızlı bir biçimde gelişmesini sağlamıştır. Bu doğrultuda çağdaş sanat kuruluşları kurulmuş ve bu kuruluşlara süreklilik kazandırılmaya çalışılmıştır.

Resim alanında, klasik sanatlar yanında çağdaş Batı resmi ile ilgili çalışmaların yapılmasına zemin hazırlanmıştır. 1926'da açılan Gazi Eğitim Enstitiüsünde resim bölümü açılmıştır. 1928'de Osmanlı döneminden kalan Sanayi-i Nefise Mektebi, Güzel Sanatlar Akademisine dönüştürülerek çağdaş bir nitelik kazandırılmıştır. 1937'de İstanbul Resim ve Heykel Müzesi açılmıştır. Güzel Sanatlar Akademisine giremeyen Türk ressamlarından bir kısmı, Müstakil (Bağımsız) Ressamlar Birliğini kurmuşlardır.

Osmanlı Dönemi'nde çalışma yapılmayan heykelcilik, Cumhuriyet Dönemi'nde bir hayli ilerleme göstermiştir. Atatürk'ün, Mimar Sinan'ı kastederek, Türk Tarih Kurumuna söylediği "Sinan'ın heykelini yapınız." sözü, Türk büyüklerinin heykellerinin yapılması gerekliliğini ortaya koymuştur. Bu çalışmalar çerçevesinde ilk Atatürk heykeli, İstanbul'da Sarayburnu'na dikilmiştir. Yenigün gazetesinin açtığı kampanyanın sonucunda 1927'de Ankara'ya bir Zafer Anıtı yapılmıştır. 1928 yılında ise İstanbul Taksim Meydanı'nda, Taksim Cumhuriyet Anıtı açılmıştır.

Müzik alanında klasik Türk müziği yanında halk müziği araştırmaları ve çok sesli Batı müziği çalışmalarına yer verilmiştir. 1924'te Musiki Muallim Mektebi (Müzik Öğretmen Okulu) kurulmuştur. 1932'de Cumhurbaşkanlığı Filarmoni Orkestrası kurulmuş, 1934'te Millî Musiki Akademisi, 1936'da Ankara Konservatuvarı açılmıştır.

Tiyatro alanındaysa Osmanlı döneminde faaliyet gösteren Darülbedayi, 1934'te çağın gereklerine göre İstanbul Şehir Tiyatrosuna dönüştürülmüştür.

Görsel 3.17: Atatürk ve gençlik

Atatürk, Türk milletinin sanatla duygusal niteliklerinin gelişmesi yanında spor faaliyetlerine önem vermiştir. Atatürk, bireylerin gelişiminde zihinsel ve sanatsal gelişim kadar bedensel gelişimin de önemli olduğuna inanmıştır. Atatürk Türk milletinin tarih boyunca güreş, ata binme ve cirit gibi spor faaliyetleriyle çevresel şartlara daha dirençli olduklarını vurgulamıştır. Ama bunlarla yetinmemeyi, çağın spor tekniklerine de sahip olmayı Türk milletine işaret etmiştir. Bu konuda Atatürk, Türk milleti için spor faaliyetlerinin önemini şöyle anlatmıştır: "Türk sosyal bünyesinde spor hareketlerini düzenleme görevinde bulunanlar, Türk çocuklarının spor hayatını yükseltmeyi düşünürken, sadece gösteriş için herhangi bir müsabakada kazanmak amacıyla spor yapmazlar. Esas olan, bütün her yaştaki Türkler için beden eğitimini sağlamaktır. 'Sağlam kafa, sağlam vücutta bulunur.' sözünü atalarımız boşuna söylememişlerdir." (Görsel 3.17).

Türk Tarih Kurumu kuruldu. 1931 15 Nisan

I. Türk Tarih Kongresi toplandı. 1932

3. 6. TOPLUMSAL ALANDA YAPILAN İNKILAPLAR

Görsel 3.18: Atatürk ve çağdaş Türk toplumu

Araştır Öğren Paylaş

Yönetim biçiminin değişimi ile toplumsal yaşamdaki değişimler arasındaki ilişkiyi araştırınız. ?

3. 6. 1. Şapka İnkılabı ve Kıyafette Yapılan Düzenlemeler

Osmanlı Devleti bir imparatorluk olduğundan halkın giyim kuşamı çeşitlilik gösteriyordu. Bu durum Osmanlı toplumunun çok uluslu yapısından kaynaklanmaktaydı. XIX. yüzyılda Sultan II. Mahmud tarafından, ordu ve devlet memurlarına Batı tarzı kıyafet ve başlık olarak fes giyme zorunluluğu getirildi. Fakat bu düzenleme toplumun geneline yayılamadı.

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde Atatürk, Türk milletinin çağdaş dünyanın bir parçası olması için hemen hemen bütün dünyada kabul edilmiş kıyafetleri kullanmasını gerekli görüyordu (Görsel 3.18). Bunun için öncelikle halkın yeni kıyafetler giyme düşüncesine alıştırılması yönünde çalışmalar başlattı. 1925 yılından itibaren orduda kasket ve kep kullanılmaya başlandı.

Şapka ve kıyafetteki en büyük adım 24 Ağustos 1925'te Atatürk'ün Kastamonu'ya yaptığı gezide atıldı. Kastamonu'ya başında bir şapka ile giden Atatürk, burada şapka ile ilgili bir konuşma yaptı. Ardından İnebolu'da yaptığı konuşmada: "Medeni ve uluslararası kıyafet bizim için çok cevherli milletimiz için layık bir kıyafettir. Onu giyeceğiz. Ayakta iskarpin veya fotin, bacakta pantolon, yelek, gömlek, kravat, yakalık, ceket elbette bunların tamamlayıcısı olmak üzere başta kenarlıklı başlık. Bunu açıkça söylemek isterim bu başlığın ismine şapka denir." diyerek yeni dönemin kıyafet anlayışını açığa kavuşturdu (Görsel 3.19).

Görsel 3.19: Atatürk fötr şapka ile, 1 Eylül 1925

Bu gelişmelerin ardından TBMM, 25 Kasım 1925'te şapka giyilmesi hakkındaki kanunu kabul etti. Bu tarihten itibaren şapka ve kasket, çağdaşlığın sembolü olarak Türk milleti tarafından kullanılmaya başlandı.

Türk Dil Kurumu açıldı.
1932
12 Temmuz

I. Türk Dili Kurultayı toplandı.
1932

Aynı zamanda eski döneme ait cübbe, sarık gibi kıyafetlerin din adamları dışında kullanılması kanunla yasaklandı. 3 Aralık 1934'te çıkarılan başka bir kanunla, dinî kıyafetlerin din adamları tarafından yalnızca ibadethanelerde kullanılabilmesi zorunluluğu getirildi. En yüksek din görevlisi olan Diyanet İşleri Başkanı bu uygulamanın dışında bırakıldı. Türk inkılabı kadın kıyafetleri konusunda yasal bir düzenleme getirmedi. Kadınların kıyafet konusunda çağdaş dünyaya uyumlu hâle gelmeleri kendi doğal sürecine bırakıldı. Laiklik ilkesi çerçevesinde yapılan şapka, kılık ve kıyafet düzenlemeleriyle hem toplumda laiklik anlayışı güçlendirildi hem de kıyafette birlik sağlanarak Atatürkçülük'ün halkçılık ilkesi doğrultusunda sosyal eşitlik sağlanmış oldu.

Sıra Sizde

Osmanlı'da II.Mahmut döneminde fes, cumhuriyet döneminde ise şapka giyilmesi ile ilgili yapılan düzenlemelere gösterilen tepkilerin sebepleri neler olabilir?

Nihayet uygarım diyen Türkiye'nin gerçekten uygar olan halkı, baştan aşağıya dış görünüşüyle dahi uygar ve olgun insanlar olduğunu fiilen göstermek zorundadır.

K. Atatürk

3. 6. 2. Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra hem devlet hem de toplum, çağdaş ve millî bir anlayışla yeniden yapılandırılmaya başlamıştı. Laiklik düşüncesi doğrultusunda halifelik kaldırılmış, medreseler kapatılmıştı. Son olarak Batı tarzı kıyafet giyme zorunluluğu da getirilerek sosyal hayat laik ve çağdaş ölçütlere göre düzenlenmişti. Bu uygulamalar sürerken Türkiye Cumhuriyeti, Türk milletinin hızla çağdaşlaşmasını önleyecek bütün engelleri kaldırmak istiyordu.

Selçuklu ve Osmanlı Dönemi'nde Anadolu'nun Türkleşmesinde, Türk milletinin dinî, ahlaki ve hatta sanatsal değerlerinin sosyal hayatta yaşanılır olmasında tarikatların ve tekkelerin büyük etkisi olmuştu. Fakat sonraki dönemlerde tarikatlar ve tekkeler bu görevi yerine getiremez olmuşlardı. Gerek Osmanlı Dönemi'ndeki ıslahatlar gerekse Cumhuriyet Dönemi'nde Türk inkılabının getirdiği yenilikler dolayısıyla bir kısım tarikatlar ve tekkeler sosyal yenileşmeye direnmeye başlamışlardı.

Atatürk, Kastamonu gezisinde bu konudaki düşüncesini: "Efendiler ve ey millet, iyi biliniz ki, Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler ve mensuplar memleketi olamaz. En doğru ve gerçek tarikat, uygarlık tarikatıdır." diyerek açıkça ifade etmişti. Bu doğrultuda 30 Kasım 1925'te TBMM'de kabul edilen kanunla tarikatlar, tekkeler, zaviyeler ve türbeler kapatıldı. Aynı zamanda şeyhlik, dervişlik, dedelik, seyitlik, babalık, müritlik ve türbedarlık unvanları da yasaklandı.

Bu düzenlemeyle sosyal hayatın laikleşmesi konusunda önemli bir adım atılmış oldu. Tekke, zaviye ve türbelerin sosyal hayattaki etkisi sonlandırılarak dini yaşam bireylerin tercilerine bırakıldı.

Sıra Sizde

Devletin inançlar karşısındaki tutumu nasıl olmalıdır? Tartışınız.

Yüksek Ziraat Enstitüsü kuruldu. 1933

Hava Yolları Devlet İşletme İdaresi kuruldu. 1933

3. 6. 3. Takvim, Saat ve Ölçülerde Yapılan Değişiklikler

Osmanlı Devleti'nde sosyal yaşamda ve devlet hayatında kullanılan takvim, saat ve ölçüler çağdaş dünya ölçülerinden farklıydı. Hukuk ve eğitim alanında yaşanan çok başlılık takvim, saat ve ölçüler alanında da kendisini gösteriyordu. Bu farklılık Türk inkılabının sağlamak istediği çağdaşlaşma ve çağdaş dünyayla bütünleşme hedefinin önünde büyük bir engel oluşturuyordu. Avrupa'nın kullandığı ölçüler kabul edilerek bu sorun çözüldü.

İlk olarak takvimle ilgili düzenleme yapıldı. Osmanlı Devleti'nde günlük yaşamda Hicri takvim kullanılırken idari ve mali işlerde Rumi takvim kullanılmaktaydı. 1925'te bir kanunla Hicri ve Rumi takvim bırakılarak artık evrensel bir takvim haline gelen Miladi takvim kabul edildi. Kabul edilen Miladi takvim 1 Ocak 1926'dan itibaren Türkiye Cumhuriyeti'nin resmî takvimi olarak yürürlüğe girdi. Ayrıca ezani saat denilen 12 saat dilimini esas alan saat yerine, 24 saat dilimini esas alan alafranga saat birimi kabul edildi.

1928'de yeni Türk harfleri kabul edildi. Bunun yanında batılı ülkelerin kullandığı rakamlar da kabul edildi.

Osmanlı Dönemi'nde günlük hayatta kullanılan arşın, okka, endaze gibi uzunluk ve ağırlık birimleri bölgesel farklılıklar gösteren ölçülerdi. 1931'de yapılan yasal düzenlemeyle bu alanda da dünyanın yaygın olarak kabul ettiği metre ve kilogram gibi ölçü birimleri kabul edildi. Böylece iç piyasada alışverişlerin güvenilir ölçü birimleriyle yapılması sağlanırken uluslararası ekonomik ilişkilerde de uyum yakalanmış oldu.

Takvim, saat, rakamlar ve ölçüler konusunda çağdaş dünya ile uyumlu hâle gelen idari ve sosyal hayat 1935'te, hafta tatili düzenlemesiyle tamamlandı. Osmanlı Dönemi'nde toplumun tüm kesimi için ortak bir tatil günü yoktu. Fakat siyasi ve ekonomik ilişkilerin yoğun olduğu Batı ülkelerinde hafta tatili pazar günüydü. Bu farklılık, özellikle ekonomik ilişkiler başta olmak üzere tüm ilişkilerde aksamaya neden oluyordu. 1935'te yasal bir düzenleme yapılarak hafta tatili cuma gününden pazar gününe alındı.

Bütün bu düzenlemelerle sosyal hayatın çağdaşlaşması ve laikleşmesi sağlandı. Batı dünyası ile yaşanan kopukluk giderilmiş oldu.

Sıra Sizde Günümüzde hala miladî takvim dışında takvim kullanan toplumlar var mıdır? Bu toplumlar, dünya ile uyumu nasıl sağlamaktadır?

Memleket kesinlikle çağdaş, uygar ve yepyeni olacaktır.
K. Atatürk

3. 6. 4. Soyadı Kanununun Kabulü

Halkçılık ilkesi Türk milletini ayrıcalıksız, sınıfsız, kaynaşmış bir kitle halinde kabul ediyordu. Ancak Osmanlı Devleti'nde halk çeşitli lakap ve unvanlar kullanıyordu. Ayrıca soyadı kullanılmaması resmî işlemlerde büyük karışıklıklara yol açıyordu. Bu durumu gidermek için yasal düzenleme yapılarak Batı ülkelerinde olduğu gibi her ailenin bir soyadının olması zorunlu kılındı.

21 Haziran 1934'te Soyadı Kanunu kabul edildi. Kanuna göre herkes iki yıl içinde bir soyadı olmak zorundaydı. Alınacak soyadları Türkçe olacaktı.

Bilgi Notu

Ezani saat: Güneş'in batışında saatin 12.00'yi gösterecek biçimde ayarlanması temeline dayanan saat sistemine verilen isimdir.
Alafranga saat: Bir günü 24 saat olarak kabul eden ve günü gece 12.01'den başlatan saat sistemine verilen isimdir.

Bilgi Notu

Hafta Tatilinin Değişmesi
Osmanlı Devleti'nde başlangıçta bütün çalışanların uyduğu genel bir hafta tatili yoktu. Değişik zamanlarda bazen Cuma, bazen Pazartesi, bazen Perşembe ve Salı günlerinde tatil yapılıyordu. 1820'lerde tatil günleri Pazartesi ve Perşembe günleri iken 17 Ocak 1842 tarihli "irade" ile hafta tatili Perşembe gününden Cuma gününe alındı. Cuma günü yalnız resmî devlet dairelerinde çalışan Müslümanlar için hafta tatili olarak kabul edilmişti. Bu arada Hristiyan memurlar Pazar günü, Museviler ise Cumartesi günü tatil yapıyordu. Cumhuriyet'in ilanından sonra TBMM'de 2 Ocak 1924 tarihinde çıkarılan kanunla Cuma günü resmen hafta tatili olarak kabul edildi. Hafta Tatili Kanunu 1935'te yapılan değişikliğe kadar yürürlükte kaldı. 27 Mayıs 1935 tarihinde Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki Kanun'un oy birliğiyle kabul edilmesiyle hafta tatili Cuma gününden Pazar gününe alındı.
İslam Ansiklopedisi, Hafta Tatili, C,15, s. 130-132. (Kısaltılmıştır.)

Sümerbank kuruldu. 1933 11 Temmuz

İstanbul Darülfünûnu yerine İstanbul Üniversitesi kuruldu. 1933 1 Ağustos

T. C.
NÜFUS HÜVİYET CÜZDANI
Atatürk
Kemal
Ali Rıza
Zübeyde
Selanik
1881

Görsel 3.20 Atatürk'ün nüfus cüzdanı

Soyadları, ahlaka aykırı olmayacak ve sosyal eşitsizlik yaratacak vurgular içermeyecekti. Aynı yıl çıkarılan bir kanunla da ağa, hacı, hafız, hoca, molla, bey, beyefendi, hanım, hanımefendi, paşa, hazretleri gibi unvanların resmî kullanımı yasaklandı.

Soyadı Kanunu'yla yapılan düzenleme, resmi işlerde yaşanılan sıkıntıları ortadan kaldırdı ve halkçılık ilkesi doğrultusunda toplumsal hayatta eşitliği sağladı. Soyadı Kanunu'na uygun olarak Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya TBMM tarafından 24 Kasım 1934'te "Atatürk" soyadı verildi (Görsel 3.20).

Sıra Sizde

Atatürk'e verilmesi tasarlanan diğer soyadlarını araştırınız.

3. 6. 5. Türk Kadınına Verilen Haklar

Atatürk, millî kültürü çağdaş uygarlıklar düzeyinin üzerine çıkarmayı hedef olarak göstermişti. Türk milletinin çağdaş dünyanın uygarlık düzeyine ulaştırılması için yapılan çalışmalardan biri de kişi hak ve hürriyetlerindeki mevcut eşitsizliğin giderilmesiydi. Bu doğrultuda kadınlara tanınan hakların erkeklerle eşit hâle getirilmesi için çalışmalara başlandı.

Türk kadını, Millî Mücadele Dönemi'nde gösterdiği fedakârlıkla tüm dünyaya örnek olmuştu. Atatürk, Türk kadını için "Kadınlar sosyal hayatta erkeklerle beraber yürüyecek, birbirlerinin yardımcısı olacaklardır." demiştir. Atatürk, kadınlar hakkında eşitlikçi bir bakış açısına sahipti. Bu nedenle Atatürk, Cumhuriyet Dönemi'nde kadın haklarının gelişmesine bizzat öncülük etmiştir (Görsel 3.21). Kadınların sosyal hayatta erkeklerle eşit konuma yükseltilmesinde ilk adım 1926'da Türk Medeni Kanunu'nun kabulü ile atıldı. Çağdaş bir Medeni Kanun'un kabulü ile kadınlara sağlanan haklar yasal güvenceye kavuştu. Eğitim alanında ise 1927-1928 öğretim yılından itibaren karma eğitime geçildi. Böylece, Türk kadını erkeklerle aynı şartlarda eğitim ve iş yaşamına katılabilme hakkını elde etti. Mesleğe yönelik açılan okullarda eğitim gören kız öğrenciler, bu okullardan mezun olduktan sonra çalışma yaşamında yer almaya başladılar. O yıllardaki istatistiklere bakıldığında, Atatürk dönemindeki ilköğretim kademesindeki öğrenci sayısında en yüksek artış %323 ile kız öğrencilerdeydi. Meslek alanındaki en yüksek artış ise %352 ile kadın öğretmenlerde görüldü. Türk kadınının bilgi, beceri ve davranış yönünden eğitilmesini amaçlayan kız enstitülerinde okuyan kız öğrencilerin sayısında %225 artış sağlandı. Cumhuriyet kurulduğunda yükseköğretimde hiç kadın öğretim üyesi yokken, 1938 yılında bu sayı 99'a çıktı.

Görsel 3.21: Atatürk ve çağdaş Türk kadınları, 5 Mayıs 1926

Kadınların sosyal hayatta erkeklerle eşit konuma gelmesini sağlayan Medeni Kanun, siyasal hayatta kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanımamıştı. Kadınların siyasal eşitliğe kavuşturacak ilk adım 1930'da Türk kadınına belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı verilmesiyle atıldı. 1933'te Türk kadını muhtarlık seçimlerine katılma hakkı elde etti. 5 Aralık 1934'te kadınlar genel seçimlerde de seçme ve seçilme haklarını kazandılar. Böylelikle Türk kadını hem sosyal hayatta hem de siyasal hayatta tam bir eşitliğe kavuştu. Türk kadınlarının genel seçimlerde ilk oy kullanması 1935'te gerçekleşti ve milletvekili seçilerek TBMM'ye giren 18 kadın vekil milletin temsilcisi oldu. Medeni Kanun ve seçim yasaları sayesinde Türk kadını sosyal ve siyasi haklara dünyadaki birçok medeni ülkeden önce ulaştı. İsviçre ve Fransa gibi çağdaş Batı ülkelerinde dahi kadınlar Türk kadınından sonra seçme ve seçilme hakkını elde etmişlerdir. Fransa'da kadınlar 1944'te, Yunanistan'da 1952, İsviçre'de 1974'te seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur.

Türk kadınlarına köy ihtiyar heyetlerine seçilme ve bu heyetleri seçme hakkı verildi.
1933 — 26 Ekim

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girdi.
1934

3. 7. EKONOMİ ALANINDAKİ GELİŞMELER

Görsel 3.22: Gazi Orman Çiftliği, Ankara, 1929

Araştır Öğren Paylaş

Cumhuriyetin ilk yıllarında planlı ekonomi uygulamasının nedenleri ne olabilir? Araştırınız.

3. 7. 1. İzmir İktisat Kongresi

Ekonomik yönden zayıf kalan devletler, ya bağımsızlıklarını ya da tamamen varlıklarını kaybetmişlerdir. Bu nedenle bir milletin ilerlemesinin veya gerilemesinin önemli etkenlerden biri ekonomi olmuştu. Osmanlı Devleti XVI. yy'da sağlıklı ekonomik sistem kurmuştu. Bunun sonucu olarak da siyasi askerî ve sosyal alanlarda dünyanın en ileri ve güçlü devleti konumuna yükselmişti. Fakat dünyadaki ekonomik gelişmelerin dışında kalmaya başlamasından itibaren bu üstünlüğünü yitirmişti. XIX. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı Devleti; kapitülasyonlar, teknik bilgi yetersizliği, sermaye yokluğu, yeni yatırım yapacak sanayici ve tüccarların olmaması gibi nedenlerle ekonomik çıkmaza girmişti.

Uzun süren I. Dünya Savaşı ve ardından Millî Mücadele, Türk milletinin ekonomik kaynaklarını tüketmişti. Türk milletinin askerî ve siyasi alanda kazandığı büyük başarılar sonucu kurulan yeni Türkiye'nin, ekonomik bir savaş da vermesi gerekiyordu. Atatürk, bu durumu tespit ederek şöyle demişti: "Siyasal, askerî zaferler ne kadar büyük olurlarsa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olmaz, az zamanda söner." (Görsel 3.22)

17 Şubat 1923'te yeni Türk Devleti'nin ekonomi politikasını belirlemek ve ülkeyi kalkındırmak için İzmir İktisat Kongresi toplandı. Kongreye sanayici, tüccar, esnaf ve çiftçi temsilcileri katıldı. Atatürk, kongrenin açılış konuşmasında ülke ekonomisine bir yön verilmesi gereğini hatırlattı. Aynı zamanda yeni Türkiye'nin devlet anlayışını da: "Yeni Türkiye Devleti cihangir bir devlet olmayacaktır. Fakat yeni Türkiye Devleti, bir ekonomik devlet olacaktır." sözü ile işaret etmiş oldu.

Soyadı Kanunu kabul edildi.
1934
24 Kasım

Millî Musiki ve Temsil Akademisi kuruldu.
1934

İzmir İktisat Kongresi'nde yapılan çalışmalar sonucu Misak-ı İktisadi benimsendi. Ekonomi andı anlamına gelen Misak-ı İktisadi, Millî Mücadele vererek siyasal bağımsızlığını kazanan Türk milletinin, kendi kaynak ve yeterliliklerini kullanarak millî bir ekonomi kurmasını öngörüyordu. Böylece savaşla kazanılan siyasal bağımsızlık, ekonomik bağımsızlıkla desteklenerek tam bağımsızlığa ulaşılacaktı.

Sıra Sizde

Sizce Misak-ı İktisadi, neden Misak-ı Millî'nin tamamlayıcısıdır?

Ekonomi demek her şey demektir. Yaşamak için, mutlu olmak için, insan varlığı için ne gerekli ise onların hepsi demektir.

K. Atatürk

Misak-ı İktisadi'den sonra sanayici, tüccar, esnaf ve çiftçi temsilcileri ekonomik bağımsızlık için alınması gereken önlemleri sıraladılar. Kongre sonucunda millî ekonominin kurulması için şu kararlar alındı:

1. Devlet, özel sektörün gerçekleştiremediği girişimlere bizzat el atarak ekonomik görevini yerine getirecek.

2. Yurt içi ham madde üretimine dayalı sanayi dalları kurulacak.

3. Özel girişime kredi sağlayacak bir devlet bankası kurulacak.

4. Küçük üretimden, fabrikalara geçilecek.

5. Yabancıların kurdukları tekellerden kaçınılacak.

6. Sanayi desteklenecek ve millî bankalar kurulacak.

Alınan bu kararlar doğrultusunda yapılan yatırımlar ve düzenlemeler ekonomide verimliliği artırdı. Uzun yıllar boyunca verilen savaşlar sonucu yıpranan ülke ekonomisi düzene girdi. Özellikle yatırımların ve düzenlemelerin yerli imkânların kullanılarak yapılmasıyla millî kaynaklardan tasarruf sağlandı. Ekonomide dışa bağımlılığı azalan Türkiye, buna eş olarak siyasal anlamda da gücünü artırdı.

Yeni Türkiye Cumhuriyeti ekonomik alanda toparlanmaya çalışırken 1929'da, Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve bütün dünyayı saran "Dünya Ekonomik Bunalımı" Türkiye'yi de olumsuz etkiledi. Türkiye'nin dış ticareti genel olarak tarımsal ürün ve ham madde satımına bağlıydı. Ekonomik bunalım sonucu dünya çapında ham madde ve tarım ürünleri fiyatlarının düşmesi Türkiye'nin dış ticaretini olumsuz etkiledi. Dış ticaret hacminin daralması Türkiye'de iflasların yaşanmasına neden oldu. Ticaret şirketleri, sanayiciler ve çiftçiler üretimi artırmak üzere almış oldukları kredileri ödeyemedi. Sonuçta piyasa mekanizmasının artık işlemediği görülmeye başlandı. Türkiye bu darboğazdan kurtulmak için devletçi ekonomi anlayışına yöneldi. Özel girişimin gücünün yetmediği pek çok sektör desteklendi ya da devlet tarafından kuruldu. Ayrıca planlı ekonomi anlayışı benimsendi.

1934'te yürürlüğe konulan "Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı" ile kalkınma hamlesi devlet gözetiminde ve müdahalesiyle gerçekleştirilmeye başlandı. Bu dönemde yapılan bütün yatırımlar devletçilik ilkesiyle yapıldı.

Bilgi Notu

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı: 24 Ekim 1929'da New York (Niv York) Borsasının çökmesiyle başlamıştır. İki dünya savaşı arasında yaşanan ve dünyayı etkileyen ekonomik krizlerin en büyüklerinden biridir. Birinci Dünya Savaşı yıllarının olumsuz etkileri, 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'nın nedenlerinin başında gelmektedir. Savaş yıllarında tükenen mallara karşı talep artışının yaşanması geçici bir büyümeye yol açmıştır. Bu büyümeden en fazla pay alan ülkelerde meydana gelen talep artışı enflasyona neden olmuştur.

1934 – 5 Aralık: Türk kadınlarına milletvekili seçme ve seçilme hakkı verildi.

1935: İlk Türk operası "Özsoy" sahnelendi.

Atatürk döneminde Misak-ı İktisadi programı çerçevesinde alınan ekonomik tedbirler sonucu kişi başına düşen millî gelir yükseldi. Altın birikimi arttı. Sanayi, tarım, bayındırlık ve ulaştırma faaliyetlerinde geçmiş yıllara göre mesafe kaydedildi. Türk ekonomisi kendine yetecek hâle geldi.

3. 7. 2. Sanayi ve Ticaret Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet döneminde kalkınmanın temeli sanayiye dayanıyordu. Çünkü XIX. yüzyıldan itibaren dünya devletleri arasında ilerlemenin ölçüsü sanayi olmuştu. Kapitülasyonlar, Osmanlı'da yerli sanayinin kurulmasını önlemişti. Millî Mücadele Dönemi'ndeyse büyük ölçekte sanayi kuruluşu bulunmuyordu.

Devlet, dışa bağımlılığı azaltmak adına birinci derece ihtiyaç maddelerini üretebilmek için harekete geçti. 1927'de Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarıldı. Bu kanunla devlet, özel girişime destek sağlamayı millî sermayeyi güçlendirmeyi yerli sanayiyi kurmayı amaçladı. Teşvik-i Sanayi Kanunu ile millî sermayeye ucuz devlet arazisi ve binaları tahsis edilecek, taşıma indirimleri ve vergi muafiyeti sağlanacaktı. Bu kanun 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı'na kadar özellikle çimento, şeker ve dokuma sektörlerinde üretim artışını sağladı. Ancak Dünya Ekonomik Bunalımı kanunun tam anlamıyla uygulanmasını engelledi.

Ticaret ve sanayinin gelişmesini sağlamak için atılan bir diğer adım da 26 Ağustos 1924'te Türkiye İş Bankasının kurulmasıydı. Banka, bakanlar kurulu kararıyla kurulmasına rağmen özel bir bankaydı. İş Bankası, ticaret ve sanayi yatırımlarını desteklemiş; daha sonra kurulan bankalara da örnek olmuştur.

19 Nisan 1925'te Ticaret Bakanlığı tarafından Sanayi ve Maadin Bankası kuruldu. Bankaya, sanayi kuruluşlarına yatırım yapmak, maden imtiyazlarını alıp işletmek görevleri verildi. Ayrıca bu sektöre mali destek vermesi için Etibank kuruldu. Yeraltı kaynaklarının araştırılması için MTA (Maden Tetkik Arama) Enstitüsü kuruldu. Bunu takip eden yıllarda tekstil sektörüne öncülük etmesi amacıyla 1933'te Sümerbank kuruldu (Görsel 3.23).

Ekonomide devletçilik anlayışı doğrultusunda sanayiyi geliştirmek için Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) adı verilen, işletmesini devletin üstlendiği ekonomi kuruluşları kuruldu. Dokuma, cam ve şişe, kâğıt ve demir-çelik işletmeleri Türkiye'nin sanayileşmesine katkı sağlayan önemli kuruluşlardı (Görsel 3.24, 3.25).

Ülkeyi yabancıların açık pazarı olmaktan kurtarmak ve tam bağımsızlığı sağlamak için Cumhuriyet Dönemi'nde, sanayinin yanı sıra ticaretin canlandırılması da hedeflendi.

Sıra Sizde

Cumhuriyet Dönemi'nde sanayi, neden özel sektör değil de devlet yatırımları şeklinde gerçekleşmiştir?

3. 7. 3. Tarım Alanındaki Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda halkın yarıdan fazlası tarımla uğraşıyordu. Fakat zamanın modern tarım teknikleri kullanılmadan eski yöntemlerle tarım yapılıyordu. Köylüler, ağır ve zorlu koşullarda büyük emekler harcayarak ancak geçinebilecekleri kadar ürün elde edebiliyorlardı. Ayrıca köylüden "aşar" adıyla ürettikleri ürünün % 10'u vergi olarak alınmaktaydı.. Zamanla bu oran daha da ağırlaşarak % 12.5'e çıkmıştı.

Görsel 3.23: Atatürk'ün Merinos Fabrikası açılışında yazdığı not

Oku-yorum

"Sümerbank Merinos Fabrikası, çok kıymetli bir eser olarak millî sevinci artıracaktır. Bu eser, yurdun, özellikle Bursa bölgesinin endüstri gelişimine ve büyük millî ihtiyacın giderilmesine yardım edecektir. Eserin başarılmasından Ekonomi Bakanlığını tebrik ederim. Sümerbank direktörlüğüne teşekkür ve fabrikayı gördüğüm gibi yüksek bilgi, tam düzenli idarede, direktörüne başarı temenni ederim." *K. ATATÜRK*
www.isteataturk.com

Görsel 3.24: Uşak Şeker Fabrikası

Görsel 3.25: Atatürk, Nazilli Dokuma Fabrikasını gezerken

Hafta tatili cumadan pazara alındı. 1935

Etibank kuruldu. 1935

Görsel 3.26: Atatürk Gazi Orman Çiftliğinde

Atatürk tarımda köklü bir reform yapılmasından yanaydı. Atatürk'ün: "Türkiye'nin gerçek sahibi ve efendisi köylüdür." sözü bu amacı işaret ediyordu. Bu nedenle planlı ve modern bir tarım politikasına geçilmesini ve böylece Türk köylüsünün çağı yakalamasını istedi (Görsel 3.26).

Devlet tarım konusuna öncelik verdi. 1925'te çıkarılan bir kanunla aşar vergisi kaldırıldı. Halkçılık anlayışı doğrultusunda yapılan bu hamle ile devlet, en büyük vergi kaynağından vazgeçti. Böylece Türk köylüsünün verimli üretim yapma yolu açıldı. Bunun yanı sıra Ziraat Bankası yeniden yapılandırıldı. Ziraat Bankası çiftçilere kredi vermesi için bir kamu kuruluşuna dönüştürüldü. Yine 1929'da Zirai Kredi Kooperatifleri kanunu çıkarıldı. Böylece ardı ardına kurulan zirai kredi kooparatifleri köylüyü ekonomik zorluklara karşı koruyan bir kalkan oldu.

Ankara'da, Yüksek Ziraat Enstitüsü kurularak çiftçilere modern tarım yapmayı öğretecek uzmanlar yetiştirilmesi hedeflendi. 1926'da çıkarılan bir kanunla da ziraatte kullanılan taşıtlar ve makineler için gereken akaryakıt ve zirai ilaçların gümrük vergisi kaldırıldı. Böylece modern tarım teşvik edildi. Tarım hayatının düzenlenmesi ve modernleşmesi için bizzat Atatürk öncülük yaptı. Ankara'da kurulan Atatürk Orman Çiftliği, modern tarım yöntemlerinin uygulandığı bir örnek oldu.

Ayrıca hayvancılığın ve ormancılığın geliştirilmesi için de birtakım önlemler alındı. Bütün bu önlemler zirai üretimi gözle görülür bir biçimde artırdı.

3. 7. 4. Ulaştırma Alanındaki Gelişmeler

Harita 3.1: Demiryolları haritası (1923-1938)

Ulaşım meselesi millî birliğin sağlanması ve ekonomik kalkınma için en başta gelen konulardandı. Fakat Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye, demir yolu, kara yolu ve deniz yolu bakımından hayli geri kalmış bir noktadaydı. Bu nedenle Atatürk, Türk milletinin hızlı bir biçimde kalkınması için bu konuya ağırlık verdi (Görsel 3.27).

Görsel 3.27: Atatürk trenle yurt gezisinde

XX. yüzyılın başlarında Türkiye'de en önemli ulaşım yolu demir yoluydu. Osmanlı Dönemi'nde Anadolu ve Trakya'da toplam 3350 km demir yolu vardı. Bu da yabancı sermaye tarafından yapılmıştı ve işletmesi yine yabancılara aitti. Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye, tamamen kendi kaynaklarını kullanarak 1925-1933 yılları arasında 2048 km demir yolu yaptı.

MTA Enstitüsü kuruldu. 1935

Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi açıldı. 1936

1939 yılına gelindiğinde demir yolları 3000 km'yi aşmıştı. Ayrıca demir yollarının işletmeleri yabancı sermayeden alınarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları (TCDD) aracılığı ile devlet denetimine alındı (Harita 3.1).

Osmanlı döneminde zayıf kalınan bir diğer ulaşım biçimi de deniz işletmeciliğiydi. Çünkü yabancı devletlere verilen kapitülasyonlar yüzünden Türk gemicileri adeta Türkiye karasularında gemi işletemez hâle gelmişlerdi. 1 Temmuz 1926'da çıkarılan Kabotaj Kanunu ile Türk kara sularında yalnızca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına gemi işletme hakkı verildi. Bu kanun, milliyetçilik ilkesi doğrultusunda atılan bir adımdı. Bu kanunun sağladığı güvenceyle ilerleyen yıllarda Türk deniz ticaret filosu kurulmaya başlandı. Bu alandaki çalışmalara mali destek sağlamak için Denizbank kuruldu. Tıpkı demir yollarında olduğu gibi deniz yollarında da Türkiye kendi imkân ve kaynakları ile hareket eden bir ülke konuma geldi.

Sıra Sizde

Ulaşımdaki gelişmişlik toplumsal kalkınmanın göstergesi midir? Açıklayınız.

3. 7. 5. Sağlık Alanındaki Gelişmeler

Bir ülkede bireylerin sağlığı ile ilgilenmek, hastalıklarla mücadele etmek ve gelecek nesillerin sağlıklı büyümeleri için önlemler almak devletin görevlerindendir. Toplumun sağlıklı, güçlü ve iyi gelişmiş bireylerden oluşması o toplumun ilerlemesini oluşturan etkenlerden birisidir. Atatürk sağlık konusuna büyük önem vermiş ve şöyle demiştir: "Her ulus çocuklarının sağlıklı ve gürbüz olmaları için sağlık şartlarını temin etmek, devlet hâlinde bulunan siyasal kuruluşların en birinci görevidir."

Cumhuriyet Dönemi'nin millî sağlık politikası; vatandaşların sağlığını korumak, ölüm oranını azaltmak, nüfusu artırmak, bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek ve bu yolla bireylerin sağlıklı yetişmesini sağlamaktı. Numune hastaneleri, sağlık ocakları, doğumevleri açıldı. Sağlık hizmetlerini köylere kadar götürmek ve bulaşıcı hastalıklarla mücadele etmek hedef olarak belirlendi. 1928 yılında halk sağlığının korunmasına yönelik temel laboratuvar hizmetlerini yürütmek üzere Hıfzıssıhha Müessesesi kuruldu. 1930'da Umumi Hıfzıssıhha Kanunu çıkarıldı. Hıfzıssıhha Kanunu ile kolera, veba, tifo, tifüs, zehirlenme, çiçek, difteri, kızıl gibi hastalıkların ilgili birimlere bildirilme mecburiyeti getirildi. Bu tür salgın hastalıklar parasız tedavi edilmeye başlandı.

Görsel 3.28: Atatürk Kızılay çadırının önünde

1877'de "Osmanlı Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" olarak kurulan, 1923'te ise "Türkiye Hilâl-i Ahmer Cemiyeti" adını alan sağlık ve yardım kuruluşuna Atatürk tarafından Kızılay adı verildi (Görsel 3.28). Kuruluş, 1935'te "Türkiye Kızılay Cemiyeti" ve 1947'de "Türkiye Kızılay Derneği" adını alarak sağlık ve sosyal yardım faaliyetlerini sürdürdü. Sağlık hizmetlerinin yaygınlaştırılması hedefine uygun olarak 1924'te Ebe Okulu, 1925'te ise Kızılay Hemşire Okulu açıldı. 1924'te İstanbul ve Sivas'ta sağlık memurları yetiştiren okullar açıldı.

Ulusun, ulus gençlerine, çocukların sağlıkları, sağlamlıkları, gürbüzlükleri üzerine düştüğümüz, çok gerekli, bir sağlık işidir.

K. Atatürk

Ankara Devlet Konservatuvarı açıldı. — 1936

SEKA'nın İzmit'teki fabrikasında ilk kağıt üretildi. — 1936

3. 8. ATATÜRK İLKE VE İNKILAPLARININ ÖNEMİ

Görsel 3.29: Atatürk yurt gezisinde, İzmit 5 Haziran 1928

Araştır Öğren Paylaş

Toplumsal konularda ilerleme sağlanabilmesi için ne gibi ilke ve hedeflere ihtiyaç olabilir?

Atatürkçü düşünce sistemi Türk milletinin kendi tarihî birikimleriyle çağdaş dünyaya uyumunu öngören bir sistemdir. Bu sistemin Türk milleti için belirlediği geleceğe dönük amaçları vardır. Bu doğrultuda farklı alanlarda gerçekleştirilen inkılaplar, Atatürkçü düşünceyi devlet ve toplum hayatında somutlaştırmayı hedefler.

Atatürkçü düşünce, egemenliğin millete ait olduğunu savunur. Türk milletinin vatan ve millet sevgisi etrafında şekillenmesini öngörür. Bu bağlamda millî tarihin ve Türk dilinin millet bilinci oluşturmadaki önemini önceleyerek yapılan inkılaplarla Türk millî kültürünün unsurlarını geliştirmeyi hedefler. Böylece kendi millî kimliğinin farkında olan Türk milletinin dünya milletleri arasında bağımsız ve özgür yaşama idealini gerçekleştirmeye çalışır. Bunun yanında kendi millî kültürüne sahip çıkacak olan Türk insanından çağdaş dünyanın değerlerini takip etme ve millî kültürünü çağdaş değerlerle kaynaştırma hedefini de gösterir. Devletin yapısını ve sosyal hayatı çağdaşlaştırmaya yönelik inkılaplarla Türk milletini medeni dünyanın bir parçası hâline getirmeyi hedefler. Böylece Türkiye, çağdaş ve millî değerler doğrultusunda millî birlik ve beraberliğini ülke bütünlüğü çerçevesinde gerçekçi şartlarda hayata geçirme imkanına kavuşmuş olacaktır (Görsel 3.29).

Sıra Sizde

Atatürkçü düşünce sisteminin modern Türkiye'nin oluşumuna etkileri hakkında ne düşünüyorsunuz? Tartışınız.

Atatürk ilkeleri anayasaya girdi. 1937 5 Şubat

Denizbank kuruldu. 1937

ATATÜRK VE GÜLLÜCE KÖYÜ MUHTARI ALİ

ATATÜRK, halkın sorunlarını yerinde görmek, istek ve şikâyetlerini bizzat vatandaşın ağzından dinlemek ve çözümleri konusunda vatandaşların görüşlerinden yararlanmak için sık sık halkın içinde olma ihtiyacını duymuştur.

Halkın içinde olduğu anlarda rahatsızlık duyduğu tek husus, geçmişte kendisiyle çalışmış veya kendisini tanıyan insanların özel istekleri olmuştur. O vefaya herkesten çok değer vermekle birlikte kişisel birtakım çıkarlar elde etmek adına bu duygunun kullanılmasının, sevgiyi ve dostluğu kirlettiğine inanırdı. O, önderliğini kişilerin özel sorunlarını çözme noktasında değil, tüm halkın sorunlarını çözme noktasında adına yaraşır bir tarzda kullanmıştır.

Doğru, ahlakî ve insanî olan anlayış da budur. Atatürk'ün çıkara dayanmayan dostluğa verdiği değeri yansıtması bakımından aşağıdaki anekdot ilginç bir örnektir:

Yıl: 1938, Bursa

ATATÜRK fabrikadan çıkar. Kapıda önlerinde merinos koyunları duran bir kalabalık beklemektedir. Bunlar merinos yetiştiricileri. Aralarında Mustafa Kemal Paşa. Güllüce köyü muhtarı Pepe Ali de bulunuyordu. Şahit olduğumuz olayı aynen anlatıyorum:

Güllüceli Ali öne çıkıp Atatürk'e yaklaştı.

-Ata'm beni tanıdın mı? dedi. Atatürk hemen tanıyamadı. Fakat

Pepe Ali ilâve etti:

-Ben senin beş yıl emir erliğini yapan Ali'yim, der demez, büyük

Atatürk'ün gözleri parladı:

-Ali sen misin? dedi. Konuşma şöyle devam ediyordu:

-O, gençsin, dinçsin Ali!

-Sağ ol Ata'm. Anafartalar'da üç bölükle üç tümene ateş ettiğimiz, üç gün üç gece uykusuz beklediğimiz günleri hatırladın mı? Bu sözler,

Atatürk'ün gözlerini yaşarttı. Atatürk Ali'nin sırtını okşadı ve:

-Ali, dedi. Yine bana eski günleri hatırlattın. Sağ ol, dinç kal Ali!

Ali atıldı:

-Sen de sağ ol Paşam. Her zaman emrindeyim.

-Sıkıntın var mı? Hayatından memnun musun?

-Hiçbir sıkıntım yok. Sen cumhurbaşkanı oldun ben de Güllüce köyü muhtarı oldum.

Bu samimî ve candan konuşmaya tanık olanlar, emir erinin canlandırdığı anılar önünde Atatürk'ün heyecan duyduğunu gözleriyle görmüşlerdir.
ATATÜRK'TEN ANEKDOTLAR, T.C. Genel Kurmay Başkanlığı, s. 41.

Sümerbank Nazilli Basma Fabrikası açıldı. — 1937

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı yürürlüğe girdi. — 1938

Tablo 3.3: Atatürk İlkeleri ve İnkılapları

Atatürk İlkeleri	Cumhuriyetçilik	Milliyetçilik	Halkçılık	Laiklik	Devletçilik	İnkılapçılık
İnkılaplar	1. TBMM'nin açılması 2. Saltanatın kaldırılması 3. Cumhuriyetin ilanı 4. Halifeliğin kaldırılması 5. Çok partili hayata geçiş denemeleri 6. 1921 ve 1924 anayasalarının kabulü 7. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi 8. Seçmen yaşının düşürülmesi	1. Misak-ı iktisadi kararları 2. Kabotaj kanununun kabulü 3. Türk Tarih Kurumunun açılması 4. Türk Dil Kurumunun açılması 5. Yabancı okulların Türk Millî Eğitim Bakanlığına bağlanması 6. Harf inkılabı 7. Kapitülasyonların kaldırılması	1. Aşar vergisinin kaldırılması 2. Türk Medeni Kanunun kabulü 3. Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi 4. Millet Mekteplerinin açılması 5. Soyadı kanunun kabulü 6. Kıyafet düzenlenmesi	1. Halifeliğin kaldırılması 2. Şer'iye ve Evkaf vekaletinin kaldırılması 3. Tevhid-i tedrisat kanunu 4. Tekke, zaviye, türbe ve medreselerin kapatılması 5. Kılık ve kıyafette yapılan düzenlemeler 6. Şapka kanunun kabulü 7. Türk Medeni Kanunu'nun kabulü	1. İzmir İktisat Kongresi 2. Teşvik-i sanayi kanunu 3. Beş yıllık kalkınma planları 4. Devlet bankalarının kurulması 5. Kamu İktisadi Teşekküllerinin kurrulması	Bütün inkılaplar bu ilke kapsamındadır

Bilgi-Yorum

1921 1928 1934

Atatürk'ün yukarıdaki imzalarını inceleyerek yapılan inkılapları söyleyiniz ve bu inkılapların ana fikrini yazınız.

III. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Atatürk 1925 yılı Ağustos ayında Kastamonu'ya doğru bir geziye çıktı. 25 Ağustosta Kastamonu'ya vardı. Bu kente Atatürk daha önce hiç gelmemişti. Büyük kurtarıcıyı ilk kez görecek olan halk heyecanla onu bekliyordu. Atatürk, başında bir şapka ile halkı selamladı. Halk heyecanla karşılık verdi ve bir anda herkes başındaki fesleri yere attı.

Kastamonu, tutucu olmakla tanınmış bir yerdi. Atatürk'ün bu önemli adımı neden orada attığını herkes merak ediyordu. Bunun nedenini soran arkadaşlarına şöyle cevap vermiştir: "Kastamonu ve dolaylarına ilk kez gidiyordum. Halk benim başımda ne görürse onu hemen kabullenecekti. Halbuki örneğin, İzmir'de bu işi yapsaydım, yalnız şapkamı göreceklerdi." Atatürk halkı ne kadar iyi tanıdığını bu sözleri açıkça göstermektedir. *Ahmet Mumcu, Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, s. 158.*

1-2. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Halkın Atatürk'e sevgisinin yapılan inkılapların uygulanmasına etkileri nedir?

2. Atatürk'ün şapka inkılabı sırasında Kastamonu'daki tutumu, onun hangi kişisel özellikleri ile ilişkilendirilebilir?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

3. Tevhid-i Tedrisat (Öğretim Birliği) Kanunu'nun getirdiği kazançlar nelerdir?

4. Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılma nedenleri nelerdir?

5. Türk kadınlarının siyasi, sosyal ve hukuki haklara kavuşmaları hangi düzenlemeler ve kanunlarla oldu?

6. Saltanatın kaldırılmasının sebepleri nelerdir?

7. Cumhuriyetçilik ile millî egemenlik arasında nasıl bir ilişki kurulabilir?

Aşağıdaki tabloya göre 8. ve 9. soruları cevaplayınız.

Saltanatın kaldırılması.
Çok partili hayata geçiş denemeleri
Türk Medeni Kanunu'nun kabulü
Türk Dil Kurumunun açılması
Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi
Türk Tarih Kurumunun açılması
Şapka Kanunu'nun kabulü

8. Tabloda verilen inkılaplara baktığınızda hangileri millî bir kimlik oluşturmak için yapılmıştır?

9. Tabloda verilen inkılaplara baktığınızda hangileri Türk milletini çağdaş dünyaya uyumlu hâle getirmek için yapılmıştır?

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

10 Atatürk bir konuşmasında: "Ben Ankara'yı hükûmet merkezi yapmakla büsbütün başka bir hedef güttüm. Türk'ün imkânsızı imkân hâline getiren gücünü dünyaya bir kere daha göstermek istedim. Bir gün gelecek şu çorak tarlalar, yeşil ağaçların çevirdiği villaların arasından uzanan yeşil sahalar asfaltlarla bezenecek. Hem bunu hepimiz göreceğiz. O kadar yakında olacak." demiştir.

Atatürk'ün bu sözleri daha çok hangi ilkesi ile ilgilidir?

A) Cumhuriyetçilik
B) Milliyetçilik
C) Laiklik
D) Halkçılık
E) İnkılâpçılık

11. Atatürk'ün: "Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler memleketi olamaz." **sözü aşağıdaki çalışmalarından hangisiyle ilgilidir?**

A) Türk Dil Kurumunun açılması
B) Şapka inkılabı
C) Medreselerin kapatılması
D) Tekke, zaviye ve türbelerin kapatılması
E) Tevhid-i Tedrisat Kanunu

12. I. Saltanatın kaldırılması
II. Medeni Kanun'un kabulü
III. Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü
Yukarıda verilen gelişmelerden hangileri doğrudan Cumhuriyetçilik ilkesiyle ilgilidir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) I ve III

13. Saltanatın kaldırılması
Medeni Kanun'un kabulü
İstiklal Marşı'nın kabulü
Halifeliğin kaldırılması
Yukarıda verilen gelişmelere bakıldığında aşağıdaki ilkelerden hangisiyle ilgili olduğu söylenemez?

A) Cumhuriyetçilik
B) Halkçılık
C) Milliyetçilik
D) Laiklik
E) Devletçilik

14. Türk kadını aşağıda verilen haklardan hangisine Medeni Kanun'la kavuşmamıştır?

A) Boşanma hakkı
B) Mirastan eşit pay alma hakkı
C) İstediği meslekte çalışma hakkı
D) Seçme seçilme hakkı
E) Çocuğunun velayetini alma hakkı

15. Aşağıdakilerden hangisi Cumhuriyet'in ilk yıllarında sağlık alanında yapılan çalışmalar arasında yer almaz?

A) Bulaşıcı hastalıklarla mücadele edilmesi
B) Doğumevlerinin açılması
C) Etfal Hastanesinin açılması
D) Sıhhiye Müdüriyeti Umumiyesi kurulması
E) Kızılay Hemşire Okulunun açılması

16. Atatürk'ün: "Hayatta en hakiki mürşit ilimdir, fendir." **sözü aşağıdaki ilkelerden hangisiyle doğrudan ilişkilidir?**

A) Laiklik
B) Devletçilik
C) Milliyetçilik
D) Halkçılık
E) Cumhuriyetçilik

17. Rejim tartışmaları sona ermiştir.
Devlet başkanlığı sorunu çözülmüştür.
Yukarıda verilen bilgiler aşağıdaki gelişmelerden hangisinin sonuçları arasında yer almaktadır?

A) Halifeliğin kaldırılması
B) Saltanatın kaldırılması
C) Cumhuriyetin ilanı
D) Medeni Kanun'un kabulü
E) Halk Fırkasının kurulması

18. Türk kara sularında yük ve yolcu taşıma hakkı yalnızca Türk gemilerine verilmesi hangi gelişme sonucunda olmuştur?

A) Medeni Kanun
B) Kabotaj Kanunu
C) Misak-ı İktisadi ilkesi
D) Teşvik-i Sanayi Kanunu
E) Takrir-i Sükûn Kanunu

19. Medeniyet yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır. Sosyal hayatta, ekonomik hayatta, ilim ve fen sahasında başarılı olmak için tek gelişme ve ilerleme yolu budur. Hayat ve geçime egemen olan kuralların zaman ile değişme, gelişme ve yenilenmesi zorunludur.

Atatürk'ün bu sözleri aşağıdaki ilkelerden hangisi ile doğrudan ilgilidir?

A) Laiklik
B) Milliyetçilik
C) Halkçılık
D) İnkilapçılık
E) Cumhuriyetçilik

4. ÜNİTE

İKİ SAVAŞ ARASINDAKİ DÖNEMDE TÜRKİYE VE DÜNYA (1919-1938)

4.1. ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKA GELİŞMELERİ
4.2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1923-1938)
4.3. İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDAKİ DÖNEMDE DÜNYADA MEYDANA GELEN SİYASİ VE EKONOMİK GELİŞMELER

Ünite İçeriği

- ► Çok partili hayata geçiş denemeleri,
- ► Cumhuriyet'in ilk yıllarında rejime karşı tepkiler,
- ► I. Dünya Savaşı sonrası Türkiye'nin dış ülkelerle kurulan ilişkileri,
- ► Atatürk Dönemi dış politika gelişmeleri,
- ► Atatürk'ün ölümü sonrası Türkiye'de ve dünyada yaşanan gelişmeleri öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- ► Bolşevizm
- ► Ekonomik çöküş
- ► Faşizm
- ► Komünizm
- ► Nazizm
- ► Siyasi düşünceler
- ► Sosyalizm
- ► Uluslararası İlişkiler

Hazırlık Soruları

- ► Dış politika nedir?
- ► I. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan siyasal rejimler hangileridir? Araştırınız.
- ► Türkiye'de neden çok partili hayata geçilmeye ihtiyaç duyuldu?
- ► İki savaş arası dönemde Avrupa'daki değişimler Türkiye'nin dış politikasını nasıl etkilemiştir?

4. 1. ATATÜRK DÖNEMİ İÇ POLİTİKADAKİ GELİŞMELER

Görsel 4.1: Atatürk TBMM'den çıkarken

Araştır Öğren Paylaş

1. Siyasi partiler, bir toplumda hangi işlevleri yerine getirirler?
2. Meclisin toplum yaşamındaki etkisi ve önemi nedir?

4. 1. 1. I. Meclis ve II. Meclis

23 Nisan 1920'de kurulan TBMM (Görsel 4.1), güç şartlar altında hem millet egemenliğini sağlamış hem de Millî Mücadeleyi yönetmişti. Ancak büyük işler başaran bu meclis artık yıpranmıştı ve meclisin yenilenmesi gerekiyordu. Millî Mücadele'nin başlarında millî birliği bozacağı endişesiyle her türlü particilik faaliyetinden uzak durulması kararlaştırılmıştı. Herkesin ortak amacı düşmanı yurttan atmak ve yurtta bağımsızlığı sağlamaktı. 23 Nisan 1920-1 Nisan 1923 tarihleri arasında görev yapan I. Meclis'te toplumun her kesiminden, değişik görüşlere sahip milletvekilleri bulunmaktaydı. Fakat yaşanan bazı gelişmeler farklı görüşlerdeki milletvekillerinin gruplaşmalarına neden olmuştu.

Mecliste gruplaşmaların ortaya çıkması üzerine Mustafa Kemal Paşa kendine yakın milletvekilleriyle birlikte Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nu kurdu. Bu gruba I. Grup denildi. Bunun dışında kalan milletvekillerinin oluşturduğu gruba da II. Grup adı verildi.

Millî Mücadele Dönemi'nde Meclis'te yaşanan fikir ayrılıkları büyük zaferin kazanılmasının ardından, özellikle saltanatın kaldırılmasından sonra, daha net bir şekilde ortaya çıkmıştı. Mustafa Kemal, Millî Mücadele sürecinde yıpranan Meclis'in yenilenmediği takdirde, millet ve memleketin ağır sorumluluklar gerektiren işlerini yürütmenin mümkün olamayacağını düşünüyordu. Anayasaya göre de milletvekili seçimlerinin yapılması zamanı gelmişti. Bütün bu gelişmelerin sonucunda TBMM, 1 Nisan 1923'te seçimlerin yenilenmesine karar verdi.

II. TBMM Açıldı. — 1923, 11 Ağustos

Lozan Antlaşması TBMM'de onaylandı. — 1923, 23 Ağustos

1923'te yapılan seçimlerde II. Grup ciddi bir varlık gösteremedi ve çoğunluğu, Mustafa Kemal'in kurduğu I. Grup (Halk Fırkası) elde etti. 11 Ağustos 1923'te toplanan II. Meclis'in ilk faaliyetlerinden biri, 23 Ağustos 1923'te Lozan Barış Antlaşması'nı onaylamak oldu.

Lozan Barış Antlaşması'nın TBMM'de onaylanmasından sonra altı hafta içinde İtilaf Devletleri askerlerinin Boğazlardan ve İstanbul'dan çekilmesi kararı gereğince 6 Ekim 1923'te işgal kuvvetleri İstanbul'u terk etti. Böylece 13 Kasım 1918'de fiilen işgale uğrayan İstanbul, 6 Ekim 1923'te düşman işgalinden kurtarıldı.

Bilgi Notu

I. TBMM'de ortaya çıkan gruplar arasında; Tesanüt (Dayanışma) Grubu, İstiklal Grubu, Islahat Grubu, Halk Zümresi, Müdafaa-i Hukuk Zümresi yer alır.

4. 1. 2. Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri ve Karşılaşılan Tepkiler

Sıra Sizde

Çok partili hayat ile demokrasi arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Doğrudan doğruya millet egemenliğine dayanan, yöneticileri halkın oyu ile seçilen devlet rejimlerine cumhuriyet adı verilir. Türk milletinin yaratılışına en uygun yönetim şekli olarak cumhuriyeti gören Mustafa Kemal, bu yönetim şeklinin demokrasi içinde gelişeceği inancındaydı ve cumhuriyet rejimini demokrasi ile tamamlamak istiyordu.

Halkın kendi kendini yönetmesi olarak tanımlanan demokraside kişiler, düşüncelerini savunup yayma olanağına sahiptirler. Benzer görüşte olan kişiler bir araya gelip örgütlenebilir. Ülke yönetiminde söz sahibi olmak amacıyla örgütlenen bu gruplara, siyasi partiler adı verilir. Siyasi partiler demokratik hayatın vazgeçilmez unsurları arasında yer alır.

Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi)

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra Mustafa Kemal, inkılapları yapabilmek için, birlikte uyum içinde çalışabileceği insanlardan oluşan bir kadroya ihtiyaç duydu. Bu amaçla siyasi bir parti kurmak için harekete geçti. Dokuz temel ilkeden oluşan bir parti programı hazırladı. Mustafa Kemal, gerçekleştirmeyi düşündüğü inkılapları parti programına koydu ve bu partiyi herhangi bir toplumsal sınıfın değil bütün halkın partisi yapmayı amaç edindi. Bu doğrultuda 9 Eylül 1923'te "Halk Fırkası" kuruldu. Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra 10 Kasım 1924'te partinin adı Cumhuriyet Halk Fırkası olarak değiştirildi. 1950'de Demokrat Parti iktidara gelinceye kadar ülkeyi tek başına yöneten Cumhuriyet Halk Fırkası, bu süreçte inkılap hareketlerinin çoğunu gerçekleştirmiştir.

Terakkiperver (İlerici) Cumhuriyet Fırkası (Partisi)

Millî Mücadele boyunca ülkeyi işgalden kurtarmak için birlikte çalışan bazı komutanlar ve milletvekilleri arasında kazanılan zafer sonrası devletin ve toplumun alacağı şekil konusunda fikir ayrılıkları baş gösterdi. Saltanatın kaldırılması ve Cumhuriyet'in ilanı sonrasında bu fikir ayrılıkları daha da arttı. Halk Fırkası içinde başlayan muhalefet, en çok devletçilik ve inkılapçılık ilkelerinin uygulanma şekline karşı çıkıyordu. Millî Mücadele'nin lider kadrosundan; Kazım Karabekir, Rauf (Orbay), Dr. Adnan (Adıvar), Refet (Bele) ve Ali Fuat (Cebesoy) Cumhuriyet Halk Fırkasından istifa ederek 17 Kasım 1924'te Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurdular.

Cumhuriyet Halk Fırkası kuruldu. — 1923

Ankara Başkent oldu. — 1923, 13 Ekim

Bilgi Notu

Cumhuriyet Dönemi İstiklal Mahkemeleri: Yeni Türk Devleti'nin kurulduğu dönemde başlangıçta savaş suçlularını, asker kaçaklarını ve TBMM'ye karşı ayaklananlar yargılamak için kurulan İstiklâl Mahkemeleri, Cumhuriyet Dönemi'nde devletin güvenliğinin sağlanması ve rejimin güçlendirilmesi işlevlerini üstlenmiştir. Meclis kararıyla üyeleri milletvekilleri arasından teşkil edilmiş olağanüstü mahkemelerdir.

Partinin kurulması sırasında Mustafa Kemal'in isteği üzerine meclisin çıkardığı bir yasayla askerlik mesleğini yapanların milletvekili olmaları yasaklandı. Böylece ordu siyaset dışı bırakıldı.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının parti tüzüğünde cumhuriyet ilkesi, liberalizm ve demokrasi benimsenmiş dinî inançlara saygılı olunduğu belirtilmişti. Partinin kurucuları, yeniliklerin zaman içinde kendiliğinden gerçekleşmesi gerektiği görüşündeydiler. Ancak fırka kısa bir zaman içinde Cumhuriyet'in ilanına ve hilafetin kaldırılmasına muhalif olanların toplandığı bir merkez olarak rejimi tehdit edici bir oluşum hâline geldi. Cumhuriyet'e ve gerçekleştirilen inkılaplara karşı olanların kışkırtmaları sonucu, doğu illerinde Şeyh Sait İsyan'ı çıktı. İsyanın çıkmasında partinin bölge teşkilatlarına mensup bazı kişilerin bulunduğu gerekçesiyle parti Takrir-i Sükûn Kanuna dayanılarak kapatıldı (3 Haziran 1925). Böylece Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi kapatıldı ve çok partili hayat kesintiye uğramış oldu.

Sıra Sizde

Siz bir parti kuracak olsanız nasıl bir parti programı oluştururdunuz?

Mustafa Kemal'e Suikast Girişimi

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kapatılmasından sonra yeniliklere karşı olanlar ve eski İttihatçılar, siyasal yoldan ulaşmadıkları amaçlarını Mustafa Kemal'e suikast yaparak elde etmek istediler. Onlara göre yeni rejiminin varlığını sürdürmesi Mustafa Kemal'e bağlıydı. Onu öldürmekle iktidarı ele geçirebilecekleri ve ülkeyi istedikleri gibi yönetebilecekleri düşüncesindeydiler.

Mustafa Kemal, halk ile doğrudan temasa geçebilmek için zaman zaman yurt gezilerine çıkıyordu. Suikastı planlayanlar, Mustafa Kemal'in İzmir gezisi sırasında gerçekleştirmek üzere harekete geçtiler. Ancak Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın İzmir'e gelmesi bir gün gecikti. Suikastçıları Yunan adalarına kaçıracak olan motorcu Giritli Şevki'nin korkarak durumu ihbar etmesi sonucu güvenlik güçleri harekete geçtiler ve suikastçılar, silahlarıyla birlikte ele geçirildiler.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının parti tüzüğünde cumhuriyet ilkesi, liberalizm ve demokrasi benimsenmişti. Partinin programında açıkça dinî inançlara saygılı olunduğu belirtilmişti. Partinin kurucuları, yeniliklerin zaman içinde kendiliğinden gerçekleşmesi gerektiği görüşündeydiler. Ancak fırka kısa bir zaman içinde Cumhuriyet'in ilanına ve hilafetin kaldırılmasına muhalif olanların toplandığı bir merkez olarak rejimi tehdit edici bir oluşum hâline geldi. Parti, o dönemde doğu illerinde çıkan olaylara karıştığı iddiasıyla İstiklal Mahkemesi tarafından kapatıldı (3 Haziran 1925). Böylece Cumhuriyet tarihinin ilk muhalefet partisi kapatılmış ve çok partili hayat kesintiye uğramış oldu.

Sıra Sizde

Devlet liderlerine sizce neden suikast düzenlenmek istenir ve bununla ne amaçlanır?

Benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır. Fakat, Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır.

K. Atatürk

Cumhuriyet ilan edildi. 1923 29 Ekim

Mustafa Kemal Cumhurbaşkanı seçildi. 1923

Serbest Cumhuriyet Fırkası

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra çok partili yaşama geçiş için atılan ikinci adım Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulmasıdır.

1930 yılına gelindiğinde birçok alanda inkılap yapılmış ve hayata geçirilmişti. Fakat ülkede tek bir parti olduğu için siyasi rekabetin olmaması dışarıdan Türkiye'ye karşı bakışı olumsuz etkiliyordu. Tek partili yönetim, eleştiri ve denetim eksikliği nedeniyle görevini tam olarak yerine getiremiyordu. 1929 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan Dünya Ekonomik Bunalımı yaşanmış ve Türkiye de bu bunalımdan etkilenmişti. Tüm bu gelişmelerin ardından ülke yönetiminde farklı insanlardan oluşan yeni bir kadronun, baş gösteren sıkıntıların çözümünde faydalı olabilileceğine inanan Mustafa Kemal, çok partili sisteme geçiş için bir deneme daha yapmaya karar verdi. Fakat kurulacak partinin mevcut düzen içinde muhalefet etmeli ve iktidara geldiğinde cumhuriyet rejimini ortadan kaldırmaya çalışmamalıydı. Bu amaçla yakın arkadaşı olan Fethi (Okyar) Bey'i yeni bir parti kurmaya ikna etti (Görsel 4.2).

Görsel 4.2: Mustafa Kemal Atatürk ile eşi Latife Hanım ve Fethi Okyar ile eşi Galibe Hanım

Cumhurbaşkanı olarak tarafsız kalacağını söyledi. Yeni partiye güven sağlamak için çocukluk arkadaşları olan milletvekillerinin hatta kızkardeşi Makbule Hanım'ın da bu partide görev almasını istedi. Serbest Cumhuriyet Fırkası, Cumhuriyet Dönemi'nin ikinci muhalefet partisi olarak 12 Ağustos 1930'da İstanbul'da kuruldu.

Partinin kurucuları, Cumhuriyet'e bağlı ve laik düşünceden yana olan kişilerdi. Fakat parti örgütlenmeye başladığında Cumhuriyet'e, laik düşünceye ve inkılaplara karşı olanlar, partinin örgütlerinde görev almaya başladılar. 7 Eylül 1930'da İzmir'de ve sonrası başka yerlerde yapılan parti mitinglerinde bu durumun bütün açıklığıyla ortaya çıkması üzerine bu gelişmelerden ürken Fethi (Okyar) 17 Kasım 1930'da partiyi feshetti. Serbest Cumhuriyet Fırkası, 18 Aralık 1930'da resmen kapatıldı.

Yaşanan olumsuz gelişmeler ve 1930'larda II. Dünya Savaşı tehlikesinin ortaya çıkması nedeniyle, Atatürk zamanında bir daha çok partili rejim denemesi yapılmadı.

Sıra Sizde

Bir olay bir millet hayatında hangi sebeplerle simge haline gelebilir, tartışınız.

Halk, millî egemenliği benimsemeli ve memlekette tek egemen ve etkenin kendisinden ibaret olduğunu unutmamalıdır.

K. Atatürk

İsmet İnönü başbakan oldu. 1923

Musul Meselesi için Haliç Konferansı toplandı. 1924

4. 2. ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI (1923-1938)

Görsel 4.3: Atatürk'ün Yugoslavya Genelkurmay Başkanı ile görüşmesi

Araştır Öğren Paylaş

1. Devlet başkanlarının ziyaretleri, ülkeler arasında ne gibi siyasi, kültürel ve askerî sonuçlar meydana getirir? Tartışınız.
2. Devletlerin dış politikalarını belirleyen esaslar sizce neler olmalıdır?

Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh!" düşüncesini kendisine ilke edinen Türkiye, toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına kast edilmesi durumunda savaştan kaçınmayacağını yaşanan çeşitli dış politik gelişmeler de göstermiştir. Bu konuda Atatürk, komşu ve çevre ülkelerle sürekli olumlu diplomatik ilişkiler kurmaya özen göstermiştir (Görsel 4.3).

Atatürk Dönemi Türk dış politikasında belirlenen öncelikler iki ana bölüme ayrılır: 1923-1930 yılları arası dış politika öncelikleri Lozan Barış Konferansı'ndan kalan sorunları çözmeye yöneliktir. 1930-1938 yılları arasındaki Türk dış politikasının önceliklerinde ise 1930'lu yıllarda Almanya ve İtalya'nın saldırgan ve yayılmacı politikaları sonucu yaklaşan II. Dünya Savaşı tehlikesine karşı alınacak tedbirler önem kazanmıştır.

Türkiye güvenliğini sağlamaya yönelik bölgesel ittifaklar kurarken 1932 yılında da Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur.

4. 2. 1. Türkiye-Yunanistan İlişkileri

Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türk-Yunan ilişkilerinde belirleyici olan iki ana sorun nüfus mübadelesi ve patrikhane meselesi olmuştur. Lozan Barış Antlaşması'na göre 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması'ndan önce İstanbul'da yerleşik olan Rumlar ve Batı Trakya'daki Türkler dışında kalan, Türkiye'deki Rumlar'ın ve Yunanistan'daki Türklerın mübadelesi (değişimi) kararlaştırıldı. Ancak Yunanistan, İstanbul'da mümkün olduğu kadar fazla sayıda Rum bırakmak istiyordu.

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu. — 1924, 17 Kasım

Türk Hava Kurumu kuruldu. — 1925

Bu amaçla İstanbul içinde yaşayan bütün Rumları da kapsayacak şekilde Lozan Barış Antlaşması'nı değerlendirirken, Yunanistan 30 Ekim 1918'den önce geçici de olsa İstanbul'a gelen her Rum'u yerleşik sayarak mübadeleden ayrı tutmak istiyordu. Türkiye ise "yerleşik" düşüncesini İstanbul'da sürekli oturanlar için geçerli olacağını belirtiyordu. Yunanistan ayrıca, Batı Trakya'daki Türklerin, Balkan Savaşları sırasında geldiklerini ileri sürerek onları da mübadeleye tabi tutmak istiyordu. Etabli (yerleşik) sorunu, Milletler Cemiyetine taşındı ancak bir sonuç elde edilemedi. Yunanistan'la yeni bir savaşın eşiğine gelindiği bir dönemde 10 Haziran 1930'da Ankara'da imzalanan bir antlaşmayla yerleşme tarihlerine bakılmaksızın İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsi "yerleşik" sayıldılar. Türk-Yunan antlaşmanın imzalanmasında İtalya'da Mussolini liderliğinde kurulan faşist yönetimin saldırgan ve yayılmacı politikasının getirdiği tehlikenin de etkisi oldu.

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türk-Yunan ilişkilerini etkileyen bir diğer sorun ise Patrikhane meselesidir. 1924'te Patrik seçilen VI. Konstantinos Arapoğlu, Bursa doğumluydu ve 1921'de İstanbul'a gelmişti. Dolayısıyla mübadeleye tabi idi. Bu yüzden Türkiye bu duruma itiraz etti. Yunanistan meseleyi Uluslararası Lahey Adalet Divanına götürmeye çalışırken, Türkiye Patrikhane konusunun bir iç sorun olduğunu ve bu nedenle iç işlerine müdahale edilmesine izin vermeyeceğini belirtti. Türkiye'nin kararlı tutumu karşısında Konstantinos Arapoğlu istifa etti ve yerine mübadeleye tabi olmayan Vasilios Yeorgiadis (Vasilyus Yorgiyadis), patrik seçildi. Yaşanan bu süreç içinde Patrikhanenin Türk kanunlarına bağlı olduğu, evrensel (ekümenik) statüsünün tanınmayacağı ve dinî bir meseleden dolayı Türkiye'nin iç işlerine karışılamayacağı mesajı güçlü bir şekilde verilmiş oldu.

Sıra Sizde

Türkiye ve Yunanistan arasında Lozan Antlaşması'ndan kaynaklanan güncel sorunlar nelerdir?

Nüfus mübadelesi sorununun çözülmesinden sonra Yunanistan Başbakanı Venizelos, Türkiye'yi ziyaret etti ve 30 Ekim 1930'da Türk-Yunan Dostluk Antlaşması imzalandı. 1934'te Venizelos, Atatürk'ü Nobel Barış Ödülü'ne aday gösterdi. Böylece Türkiye ve Yunanistan arasında kurulan dostluk ve iş birliği ortamı, 1950'li yıllarda başlayacak olan Kıbrıs Sorunu'nun ortaya çıkmasına kadar devam etti.

Yunan Başbakanı Venizelos'un Türkiye Ziyareti

Yunanistan Başbakanı Venizelos ile Dışişleri Bakanı Mihalokopalos 26 Ekim 1930 tarihinde İstanbul'a geldi. Buradan özel bir trenle Ankara'ya hareket eden Venizelos ve Mihalokopalos 27 Ekim'de özel bir törenle karşılandı. Savaşlarla geçmişi olan Türk-Yunan ilişkileri dostluğa dönmeye başladı. 30 Ekim 1930'da Ankara'da Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması imzalandı.
Ziyaret esnasında Başbakan İsmet İnönü, 27 Ekim 1930 günü Ankara Palas'ta verilen ziyafette bir teşekkür konuşması yaptı. Aynı ziyafette söz alan Venizelos, Ankara'ya gelerek dostluk eli uzattıklarını, kalbi bir dostlukla Türklerle birlikte çalışmak için yola çıktıklarını, birleşerek Balkan, hatta Avrupa barışının dayanaklarını kurabileceklerini, Balkan ittihadından ümitli olduğunu söyledi. Atatürk ve Eleftoros Venizelos da iki komşu devletin düşmanca değil dostluk içinde yaşamasının yararlı olacağını belitti.

http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-59/ataturk-devrinde-turkiyenin-balkan-politikasi, 30.08.2018, 10.50

Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarıldı. 1925 3 Mart

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatıldı. 1925

4. 2. 2. Türkiye-İngiltere İlişkileri ve Musul Sorunu

Sıra Sizde

Bir ülke, sınırının olmadığı devletler ile ne tür sorunlar yaşayabilir? Tartışınız.

Harita 4.1: Türkiye Irak sınırı

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türk-İngiliz ilişkilerini belirleyen en temel sorun, Musul'un durumunun ne olacağıydı. Kerkük ve Süleymaniye şehirlerini de içine alan Musul vilayeti (Harita 4.1), XIX. yüzyılın sonlarından itibaren, petrolün bir enerji kaynağı hâline gelmesiyle birlikte daha da önem kazanmıştı. İngiltere, I. Dünya Savaşı'nın sonunda, Mondros Ateşkes Anlaşması'nın imzalanmasından sonra antlaşma hükümlerine aykırı şekilde Musul'u işgal etti.

Türkiye, Misak-ı Millî sınırları içinde yer alan Musul'u geri alabilmek için Lozan'da büyük bir uğraş vermişti. Ancak barışın tehlikeye girmesi nedeniyle, Musul Meselesi'nin Türkiye ile İngiltere arasında ikili görüşmelere bırakılması kabul edilmişti. Buna göre taraflar dokuz ay boyunca meseleyi çözmek üzere aralarında görüşecekler, bir çözüme ulaşılamadığı taktirde sorun Milletler Cemiyeti tarafından çözülecekti. Taraflar arasında ikili görüşmeler 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da Haliç Konferansı adı altında başladı.

Türkiye, Musul ve Kerkük bölgesinin Türk sınırları içinde kalmasının haklı gerekçelerini ortaya koyup taleplerinde ısrar ederken, İngiltere ise bu fikre yanaşmadığı gibi, Hakkari ilinin nüfusunun çoğunluğunun Nasturi olduğunu ileri sürerek bu bölgenin de Irak sınırları içinde olması gerektiğini savundu. İngiltere'nin asıl amacı Musul ile ilgili kararların alınmasında meseleyi Milletler Cemiyetine götürmekti. Bu yüzden görüşmelerden bir sonuç elde edilemedi ve mesele Milletler Cemiyetine taşındı. Türkiye, bölgenin kaderinin

Ankara Yahşihan demiryolu işletmeye açıldı. 1925

Locarno Antlaşması imzalandı. 1925

bölge halkının oylarıyla (plebisit) belirlenmesi yönünde bir teklif sunmuştu. Fakat İngiltere, Milletler Cemiyeti içindeki gücünü kullanarak, "Bölge halkının cahil olduğu ve sınır işlerinden anlamayacağı" şeklinde bir itirazda bulundu. Türkiye Milletler Cemiyetine üye olmadığı için alınan kararlara etki edemiyordu. Bu yüzden Milletler Cemiyetinde Türkiye'nin öneri ve itirazları dikkate alınmadı.

16 Aralık 1925'te yapılan toplantıda Milletler Cemiyeti, Musul'un Irak'a bırakıldığını ilan etti. Türkiye kararı tepkiyle karşıladı. İngiltere ile ilişkiler gerildi ve yeni bir savaşın eşiğine gelindi. Savaş hazırlıklarına başlanacağı sırada iç politikada yaşanan olumsuz gelişmeler ve iç güvenlik sorunları yaşatan olayların ortaya çıkması nedeniyle Türkiye, Milletler Cemiyetinin kararını kabul etmek zorunda kaldı. Böylece iç politik olayların getirdiği mecburiyetten dolayı Misak-ı Millî'den taviz verilmek zorunda kalındı.

5 Haziran 1926'da Türkiye ve İngiltere, Ankara Antlaşması'nı imzaladı.
Buna göre:

1. Musul, Kerkük ve Süleymaniye, İngiliz mandası altında olan Irak'a bırakılacak.

2. Hakkari Türkiye'ye bırakılarak Türkiye-Irak sınırı çizilecek.

3. Irak, Musul'dan elde edeceği petrol gelirlerinden %10'unu 25 yıllığına Türkiye'ye verecekti.

Türkiye 1931'den başlayarak 1950'ye kadar 20 yıl boyunca Irak petrol aidatından hissesine düşen 3.5 milyon sterlini Irak'tan aldı. 1926'da Musul konusunda varılan çözümden sonra Türk-İngiliz ilişkileri gelişmeye başladı. 1929'da İngiltere'nin Akdeniz Filosu'nun İstanbul'u ziyareti, ilişkilerde yumuşama sürecini artırdı. 1936'da İngiltere Kralı VIII. Edward'ın (Edvırd) Atatürk'ü ziyareti, ilişkileri olumlu yönde çeviren büyük bir gelişme oldu (Görsel 4.4).

Görsel 4.4: Mustafa Kemal Atatürk ile İngiltere Kralı VIII. Edward (Edvırd)

4. 2. 3. Türkiye-Fransa İlişkileri

Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Fransa arasındaki ilk sorun Türkiye-Suriye sınırının tespiti olmuştur. Fransa'nın mandası altındaki Suriye ile Türkiye arasındaki sınırın çizilmesi için bir karma komisyon kurulması kararı alınmıştı. Komisyon ancak 1925 Eylül'ünde kurulabildi. Uzun tartışmalar sonucu Türkiye-Suriye sınırı komisyonca belirlenmiş olsa da Fransa bunu imzalamayı geciktirdi. Türkiye ile İngiltere arasındaki Musul anlaşmazlığının çözümünden sonra, karma komisyonun aldığı karar 30 Mayıs 1926'da imzalandı. Böylelikle Türkiye-Suriye sınırı tam olarak belirlendi.

Oku-yorum

Atatürk'ten Kral Edward'a: Vatanımın toprağı temizdir!
Saatler 12.15'i gösterirken Kral, Tophane rıhtımına ayak basıyordu. Atatürk, konuğuna Fransızca "Hoş geldiniz Majeste" diyererek seslenmişti. Deniz oldukça dalgalıydı ve Kral'ın bindiği motor sürekli sallanıyordu. Kral rıhtıma çıkmak istediği bir sırada eli yere değdi ve tozlandı. O sırada Atatürk de Kral'ı rıhtıma almak üzere elini uzatmış bulunuyordu. Bunu gören Kral bir mendille elini silmek istediği bir anda Atatürk: "Vatanımın toprağı temizdir. O, elinizi kirletmez!" diyerek Kral'ı elinden tutup rıhtıma çıkarıverdi. Birleşen bu eller, o anda Türk-İngiliz ilişkileri tarihinde yeni bir dönemin başladığını dünyaya duyuruyordu.
İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Atatürk Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri, s. 25

Liderlerin yaptıkları jestlerin ülkelerin dış politikalarına etkilerini tartışınız.

Türk-Sovyet Tarafsızlık ve Saldırmazlık Antlaşması imzalandı. 1925 17 Aralık

Türkiye ile İngiltere, Ankara Antlaşması'nı imzanladı. 1926

Türkiye ile Fransa arasındaki bir başka sorun da Osmanlı'dan kalan borçların ödenmesi konusunda yaşandı. Osmanlı Devleti'nin en fazla borçlandığı ülke Fransa idi. Borçların ne kadar süre içinde ve hangi ülkenin parasıyla ödeneceği tartışmaları ancak 13 Haziran 1928'de imzalanan bir antlaşmayla belirlendi.

Türkiye'deki yabancı okullar sorunu, Türk-Fransız ilişkilerini etkileyen bir diğer meseleydi. Türk hükûmetinin hazırladığı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na göre, yabancı okulların tümünde Türkçe, tarih ve coğrafya dersleri Türk öğretmenler tarafından ve Türkçe okutulacaktı. Fransa'nın bu duruma ısrarlı itirazlarına rağmen Türkiye, konuyu iç meselesi sayarak tutumundan hiçbir ödün vermeden uygulamalarına devam etti.

Fransa ile yaşanan diğer anlaşmazlık konusu ise, ulaştırma alanında, Adana-Mersin demir yolunun millîleştirilmesi sırasında yaşandı. Bir Fransız şirketi tarafından işletilen demir yolu satın alınmak istendi ancak Fransa'nın itirazlarıyla karşılaşıldı. Bütün bu itirazlara rağmen Haziran 1929'da Adana-Mersin demir yolu, Türkiye tarafından satın alındı.

Hatay'ın statüsü konusu, Türkiye ile Fransa arasında yaşanan önemli bir sorun oldu. 1936'da Fransa'nın, kendi mandaterliği altında bulunan Suriye'ye bağımsızlık vermesinden sonra Hatay sorunu başladı. Hatay'ın 1939'da Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmasıyla mesele son buldu.

4. 2. 4. Türkiye-Sovyetler Birliği (SSCB) İlişkileri

Sıra Sizde

Türkiye ile SSCB arasında Millî Mücadele Dönemi'nde kurulan iyi ilişkiler hangi gelişmelerin etkisiyle olumsuz bir niteliğe bürünmüştür?

Türk-Sovyet ilişkilerine temel teşkil eden antlaşma, 16 Mart 1921'de imzalanan Moskova Antlaşması'dır. Bu antlaşma ile Sovyetler Birliği, TBMM'yi ve Misak-ı Millî'yi resmen tanıdığını açıklamış ve Millî Mücadele'ye destek vermişti. Kurulan iyi ilişkiler Lozan Barış Konferansı sürecinde de sürmüş, özellikle Boğazlar konusunda Sovyet yönetimi Türkiye'nin tezlerini desteklemiştir. İngiltere ile ilişkilerin gerginleştiği Musul sorunu sırasında 17 Aralık1925'te, Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması imzalanarak Türkiye ile SSCB arasındaki yakınlaşma devam ettirilmiştir.

Türkiye ile SSCB arasında rejim şekli ve sınırların güvenliği konusunda zaman zaman sorunlar yaşanmasına rağmen Atatürk döneminde iki devlet arasındaki güvene dayalı ilişkiler sürdü.

1930'lardan itibaren Türkiye SSCB ilişkilerinde bir gerileme yaşandı. Çünkü Türkiye, Batılı devletlerle Lozan'dan kalan sorunlarını büyük ölçüde çözmüştü ve bu devletlerle olan ilişkileri de normalleşmeye başlamıştı. Özellikle 1936'dan itibaren Türk-İngiliz yakınlaşmasının başlaması, sonraki dönemde Türk-Sovyet ilişkilerinin zayıflamasına yol açtı.

4. 2. 5. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine Girişi (1932)

ABD Başkanı Wilson'un I. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya barışını sağlamak ve korumak amacıyla Milletler Cemiyetinin kurulması kararı, Paris Barış Konferansı'nda alındı.

Mustafa Kemal'e İzmir'de suikast girişimi yapıldı. 1926 16 Haziran

Briand-Kellog Paktı imzalandı. 1926

Milletler Cemiyeti, 10 Ocak 1920'de Cenevre'de kuruldu. Fakat Cemiyet kısa bir süre sonra kuruluş amacından uzaklaştı. Milletler arası barışın korunması ve insanların mutluluğu için çalışması gereken Cemiyet, kısa süre içinde büyük devletlerin çıkarlarını savunan bir örgüt hâline geldi. Sömürgeci büyük devletler, kendi egemenliği altındaki halkların isteklerini kesinlikle dikkate almadıkları gibi Cemiyet'in ilkelerinin de kendi sömürgelerinde uygulanmasına razı olmadılar.

Türkiye 1930'lu yıllara gelindiğinde Lozan'dan kalan sorunları barışçı yollarla büyük ölçüde çözüme kavuşturmuş ve komşularıyla iyi ilişkiler içine girmişti. Bu gelişmeler sonrası Yunanistan'ın ve İspanya'nın önerisiyle Milletler Cemiyeti, Türkiye'yi üyeliğe davet etti. Cemiyet'in işleyişindeki aksaklıkların bilinmesine rağmen Türkiye, dünya barışının korunması için beslediği iyi niyetin göstergesi olarak üyelik davetini kabul etti (18 Temmuz 1932).

Askeri
VAKIT
Sinema
935 Deniz Konferansı
Balkan Misakı Dün imzalandı
Trenlerde Tarife
Balkan Misakının imzası Atina akademisinde büyük merasimle oldu

Görsel 4.5: Balkan Antantı'yla ilgili gazete haberi

4. 2. 6. Balkan Antantı (1934)

Sıra Sizde

Türkiye'nin komşularıyla kurduğu iyi ilişkilerin, sorunların çözümüne katkısı neler olmuştur?

1932 yılından itibaren dünyada güç dengeleri değişmeye başladı. İtalya ve Almanya'da ortaya çıkan totaliter rejimlerin (Faşizm ve Nazizm) saldırgan ve yayılmacı politikaları, Balkan Yarımadası'ndaki devletleri endişelendirdi.

1930'da Türk-Yunan etabli sorununun çözülmesi ve Venizelos'un Türkiye'yi ziyareti iki devlet arasındaki ilişkileri iyileştirmişti. İtalya ve Almanya'nın Balkanlar üzerindeki yayılmacı politikaları belirginleşince Türkiye, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya, Atina'da toplanarak 9 Şubat 1934'te Balkan Antantı'nı imzaladılar (Görsel 4.5). Bu antant ile sınırlar karşılıklı olarak güvenlik altına alındı.

Balkan ülkesi olan Bulgaristan ve Arnavutluk bu antanta farklı nedenlerle katılmadı. Bulgaristan revizyonist bir politika takip ediyor ve komşularından toprak talep ediyordu. Arnavutluk ise İtalya'nın baskısı altında bulunduğu için Balkan Antantı'na katılmamıştı.

Bilgi Notu

Revizyonist politika: Uluslararası alanda mevcut statükoyu (durum), var olan güç dağılımını değiştirmeye yönelik tutumların genel adı.

İstiklal Mahkemeleri kaldırıldı. 1927

Türkiye'de medeni nikah zorunlu hale geldi. 1927

4. 2. 7. Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi (1936)

Sıra Sizde

Boğazların Türkiye'nin elinde ve denetiminde bulunmasının sonuçları neler olabilir?

Lozan Barış Antlaşması'na göre Boğazların her iki yakası askerden arındırılarak Türkiye'nin başkanlığında uluslararası bir komisyonun yönetimine bırakılmıştı. Almanya ve İtalya'daki totaliter yönetimlerin saldırgan politikaları sonucu çıkacak bir savaşta komisyon üyesi devletler birbirleriyle savaşa girebilirlerdi. Böyle bir durumda, bugün de dünyanın en kritik su geçitlerinin başında gelen, Boğazlar bölgesinin savunması ve güvenliği tehlike altında kalabilirdi.

1930'lu yılların başında hızlı bir silahlanma yarışı başladı. Uluslararası antlaşmalara uyulmamaya başlandı ve Almanya askersizleştirilen Ren bölgesine asker gönderdi. İtalya Habeşistan'ı işgal etti. Japonya Çin'e ait Mançurya bölgesini işgal etti. Bütün bu gelişmeler karşısında dünya barışını korumak ve sağlamakla yükümlü olan Milletler Cemiyeti ise yetersiz kaldı.

Yeni bir dünya savaşının rüzgârlarının estiğini gören Atatürk, Milletler Cemiyetine başvurarak barışçı yolla Boğazların statüsünün gözden geçirilmesini istedi. Türkiye'nin çağrısı üzerine İsviçre'nin Montrö şehrinde bir konferans toplandı. İngiltere, Boğazlarla ilgili Türkiye'nin tezlerini desteklerken Sovyet Rusya bazı konularda karşı çıktı. İtalya ve Japonya ise bu sözleşmeyi imzalamak istemediler. Bu itirazlara rağmen 20 Temmuz 1936'da Montrö Boğazlar Sözleşmesi imzalandı. Bu antlaşmaya göre:

1. Boğazlar Komisyonu kaldırıldı.

2. Boğazların savunması Türkiye'ye bırakıldı.

3. Yabancı ticaret gemilerinin Boğazlardan geçişi serbest bırakıldı.

4. Savaş gemilerinin geçişi için bazı sınırlamalar getirildi.

Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenliğini sınırlayıcı hükümler kaldırılıp Türkiye'ye Boğazlarda tam egemenlik hakkı tanındı (Görsel 4.6). Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki stratejik önemi arttı.

Boğazlar Mukavelesi Dün Akşam imzalandı

13 yıllık bir ayrılıktan sonra ebediyete kadar sürecek bir kavuşma...

Montröde yapılan imza merasimi

Görsel 4.6: Montrö Boğazlar Sözleşmesi ile ilgili gazete haberi

Mustafa Kemal Atatürk CHP Kongresi'nde Büyük Nutku'nu okudu.
1927
15-20 Ekim

Türkiye'de ilk nüfus sayımı yapıldı.
1927

4. 2. 8. Sadabat Paktı (1937)

İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi ve doğu ülkelerini hedef alan yayılmacı siyaseti üzerine Türkiye öncülüğünde İran, Irak ve Afganistan bir araya geldiler. Bu ilişkilerin kurulmasında İran Şahı Rıza Pehlevi'nin 1934 yılında Türkiye'yi ziyareti de etkili olmuştur (Görsel 4.7). Yapılan görüşmeler sonucunda İran'ın başkenti Tahran'da Sadabat Paktı imzalandı (8 Temmuz 1937).

Sadabat Paktı'na göre; üye ülkeler birbirlerinin iç işlerine karışmamayı, ortak sınırlara saygı göstermeyi kabul ettiler. Böylece Türkiye, Balkan Antantı ile batı sınırlarını güvenceye aldıktan sonra, Sadabat Paktı ile de doğu sınırlarının güvenliğini sağlamış oldu. Türkiye ile Hatay meselesi ve Irak ile toprak sorunu olan Suriye, Sadabat Paktı'na katılmadı.

Görsel 4.7: Mustafa Kemal Atatürk ve İran Şahı Rıza Pehlevi

Sıra Sizde

Sizce bölgesel iş birliği antlaşmaları, hangi amaçlarla yapılır?

4. 2. 9. Hatay Sorunu ve Hatay'ın Ana Vatana Katılması (1939)

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükûmeti ile Fransa Hükûmeti arasında 20 Ekim 1921'de Ankara Antlaşması imzalanmış ve Türkiye-Suriye sınırı çizilmişti. Antlaşmada Hatay sancağında Fransa denetiminde özel bir yönetim kurulması kabul edilmişti.

1936'da Fransa, Suriye üzerindeki manda yönetimine son vererek Suriye'den çekilme kararı aldı. Fransa ve yeni kurulan Suriye Hükûmeti arasında varılan antlaşmayla İskenderun ve Antakya şehirleri Suriye'ye bırakıldı. Bu durum Hatay Türkleri arasında büyük endişe yarattı. Türkiye, Milletler Cemiyetine başvurarak Hatay'ın kaderine Hataylıların karar vermesini istedi. Fransa ise Hatay'ın, Suriye'nin bir parçası olduğunu açıkladı.

Milletler Cemiyeti, Hatay Sorunu'nu araştırmak için bir komisyon kurdu. Çalışmalarını tamamlayan komisyon hazırladığı raporda; Hatay halkının çoğunluğunun Türk olduğunu, Suriye'ye bağlanamayacağını ve Hatay'da bağımsız bir devletin kurulması gerektiğini belirtti. Bu rapor üzerine Milletler Cemiyeti, yeni bir komisyon kurarak bağımsız Hatay Devleti için bir anayasa hazırlattı (29 Mayıs 1937).

Fransa ve Suriye Hükûmeti çeşitli zorluklar çıkartarak bu durumu kabul etmek istemiyordu. Bu gelişmeler üzerine Türkiye, Hatay sınırına büyük bir askerî yığınak yaptı. Atatürk hasta yatağından kalkarak Adana ve Mersin'deki askerî birlikleri teftişe gitti.

Ben toprak büyütme heveslisi değilim; barış bozma alışkanlığım yoktur. Ancak antlaşmaya dayanan hakkımızın isteyicisiyim. Onu alamazsam edemem. Büyük Meclisin kürsüsünden milletime söz verdim. Hatay'ı alacağım... Milletim benim dediğime inanır. Sözümü yerine getiremezsem onun huzuruna çıkamam, yerimde kalamam. Ben şimdiye kadar yenilmedim, yenilemem; yenilirsem bir dakika yaşayamam.

K. Atatürk

İstanbul'da Taksim Anıtı açıldı. — 1928

Dünya Ekonomik Bunalımı başladı. — 1928

Bilgi Notu

Hatay Cumhuriyeti (2 Eylül 1938-29 Haziran 1939)
Cumhurbaşkanı: Tayfur Sökmen
Başbakan: Abdurrahman Melek

Türk-Fransız çatışması ihtimalinin ortaya çıktığı bu dönemde komşusu Almanya'daki gelişmelerden ve askerî hazırlıklarından çekinen Fransa, Türkiye ile anlaşmak zorunda kaldı. 3 Temmuz 1938'de yapılan anlaşma sonucu Türk ordusu Hatay'a girdi (Görsel 4.8).

Yapılan seçimler sonrasında Hatay Millet Meclisi toplandı ve 2 Eylül 1938'de Hatay Cumhuriyeti ilan edildi.

Silahlanma yarışının iyice hızlandığı ve II. Dünya Savaşı'nın çıkmasının an meselesi olduğu bir dönemde Hatay Meclisi, Türkiye'ye katılma kararı aldı (29 Haziran 1939). Bu başarılı sonucun elde edilmesi Mustafa Kemal Atatürk'ün üstün çabaları sayesinde olmuştur. Suriye'deki bugünkü durum göz önüne alındığında Türkiye açısından Hatay Sorunu'nun çözüme kavuşmasının ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu durum Atatürk'ün ne kadar ileri görüşlü bir lider olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Sıra Sizde

Türkiye, Milletler Cemiyetinde Hatay'ın kendisine bırakılmasını talep ederken ileri sürdüğü gerekçeler nelerdi?

4. 2. 10. Atatürk'ün Ölümü ve İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı Seçilmesi

Yaşamının önemli bölümü askerlikle ve bu mesleğin getirdiği zorlu hayat koşullarıyla mücadeleyle geçen Atatürk'ün sağlığı 1937 yılının sonlarına doğru bozuldu. Yeni kurulan fabrikaların açılışını yapmak için Bursa ve Yalova'ya giden Atatürk bu gezi sırasında rahatsızlandı. Atatürk'ün ölümüne neden olan siroz hastalığının tanısı Dr. Nihat Reşat Belger tarafından Ocak 1938'de konuldu. Ünlü Türk doktorlarıyla birlikte tanınmış yabancı hekimlerde konulan teşhiste birleştiler. Atatürk'ün kesinlikle yoğun çalışmalarını bırakıp dinlenmesini tavsiye ettiler.

Ancak o günlerde Hatay meselesi kritik bir aşamada idi. Dünya basınında Fransa'nın Hatay'dan çekilirken Hatay'ı Suriye'ye bırakacağı yönünde haberler çıkıyordu. Bu gelişmeler üzerine Atatürk, doktorların tavsiyelerine uymayarak Hatay sınırına yığınak yapmış olan askerî birlikleri teftişe gitti. Adana ve Mersin'de askerî manevraları izledi. Fakat beş gün süren bu yorucu gezi sağlığının artık düzelemeyecek biçimde bozulmasına sebep oldu.

Ankara'ya bitkin olarak dönen Atatürk, dinlenmek üzere 26 Mayıs 1938'de İstanbul'a gitti. Deniz havasının iyi geleceği düşüncesi ile bir süre Savarona Yatı'nda istirahat ettiyse de sağlık sorunları ağırlaşınca Dolmabahçe Sarayı'na nakledildi.

Bugün 16 Sayfa
HALKIN GÖZÜ
HALKIN KULAĞI
HALKIN DİLİ

Askerlerimiz bu sabah İskenderuna girdiler

Son Posta

Askerlerimiz dün akşam Hataya girdiler

Türk - Fransız dostluk muahedesi ile Hataya aid beyanname ve protokol dün Ankarada imzalandı

İmza merasiminde Suriye mümessili de bulundu

İmzadan sonra Hariciye Vekilimiz ve Fransız sefiri birer nutuk söylediler

Öncü kıt'aların Hataya girişi

Karabük demir fabrikamıza ilk sipariş

Tramvayda çalınan 1250 lira!

Avam Kamarasında Türkiye hakkında nutuklar

İngiliz Maliye Nazırı haricî siyaset ve maliyemizden takdirle bahsetti

Dün gece muhakeme edilen üç devlet memuru

Dün Ankarada imzalanan muahede, beyanname ve protokolün metinleri

Romanya kralı ile Çek Cumhurreisi Londraya gidiyorlar

Görsel 4.8: Türk ordusunun Hatay'a girişi ile ilgili gazete haberi

Sıra Sizde

Cenaze törenlerinde Türk bayrağı ve askerî tören hangi durumlarda kullanılır?

İlerleyen hastalığına rağmen Atatürk, Dolmabahçe Sarayı'nda devletin ileri gelenlerini, yabancı ziyaretçileri kabul ediyor ve ülke sorunlarını yakından takip ediyordu. 2 Eylül 1938'de bağımsız Hatay Cumhuriyeti'nin kuruluşu onu çok mutlu etti. Çünkü Atatürk, Hatay meselesini kişisel meselesi olarak görüyordu. Bu sırada hastalığının daha da artması üzerine kendi isteği ile vasiyetnamesini hazırlattı (5 Eylül 1938). Servetinin büyük bölümünü Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun çalışmalarına kaynak olması için Türk milletine bağışladı.

Serbest Cumhuriyet Fırkası kuruldu.
1930
12 Ağustos

Türk Tarihini Tetkik Cemiyeti kuruldu.
1930

Cumhuriyetin 15. yıl kutlamaları için Ankara'da bulunmayı çok istediyse de bu mümkün olmayınca hazırladığı konuşmayı Başbakan Celal Bayar okudu. 1 Kasım 1938'de TBMM'nin açılış töreni nedeniyle hazırladığı konuşması da yine Celal Bayar tarafından meclis kürsüsünden okundu. Bu konuşma metninde; yüksek öğrenim gençliğinin millî bilinç sahibi, modern ve kültürlü olarak yetiştirilmelerini istiyordu. İstanbul Üniversitesinin geliştirilmesini, Ankara Üniversitesi'nin tamamlanmasını ve Van'da bir üniversite kurulmasını istediğini belirtiyordu. Dil Kurumunun çalışmalarından bahsederek Türk dilinin yabancı dillerin etkisinden kurtulma çabalarını övüyor ve yeni öğretim yılında okullarda Türkçe terimlerle yazılmış kitapların okutulmasından duyduğu mutluluğu dile getiriyordu. Konuşma metninin son bölümünü ise dış politikaya ayırmıştı.

Görsel 4.9: Mustafa Kemal Atatürk'ün cenaze töreni

8 Kasım 1938'de durumu iyice ağırlaşan Atatürk komaya girdi. 10 Kasım 1938 Perşembe günü saat 09.05'te Dolmabahçe Sarayı'nda hayata gözlerini yumdu (Görsel 4.9).

Atatürk'ün naaşı 19 Kasım 1938'de Yavuz Zırhlısı ile İzmit'e oradan özel bir trenle Ankara'ya getirildi. Atatürk'ün naaşını taşıyan treni yol boyunca insanlar her istasyonda ellerinde meşalelerle karşıladılar. Köylüsü, kentlisi, yedisinden yetmişine kadar herkes derin bir üzüntü içinde Atatürk'ü uğurladı. 20 Kasım'da Ankara'ya getirilen cenazeyi, on binlerce kişi karşıladı.

21 Kasım 1938'de Atatürk'ün naaşı, Etnoğrafya Müzesindeki geçici kabrine konuldu. 10 Kasım 1953'te ise büyük bir törenle Türk milletinin onun için yaptırdığı ebedi istirahatgâhı olan Anıtkabir'e nakledildi.

Atatürk'ün sağlığının iyice kötüleştiği dönemde doktorları her duruma hazır olunması ve Atatürk'ten sonra yeni devletin sarsıntı geçirmemesi için gerekli önlemlerin alınması tavsiyesinde bulundular. Bu gelişme üzerine devlet adamları zaman zaman Mareşal Fevzi Çakmak'ın başkanlığında toplandılar. Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceği üzerine görüştüler.

Atatürk'ün ölüm haberi gelir gelmez hükûmet bir bildiri yayınladı. Türk Milleti'ne başsağlığı diledi. Başbakan Celal Bayar, bu bildiride Atatürk'ün kurduğu devletin sonsuza kadar yaşatılacağını belirtti.

11 Kasım 1938'de toplanan TBMM, Atatürk'ün en yakın silah ve fikir arkadaşlarından İsmet İnönü'yü ikinci Cumhurbaşkanı olarak seçti (Görsel 4.10). İsmet İnönü, 1950'ye kadar Cumhurbaşkanlığı görevini sürdürdü.

CUMA
11
İKİNCİ TEŞRİN
1938

TAN EVİ
İstanbul, Ankara Caddesi 102
TELGRAF : TAN, İSTANBUL
TELEFON: 24310, 24318, 24319
DÖRDÜNCÜ YIL — No. 1180
5 KURUŞ

TAN
GÜNLÜK SİYASÎ HALK GAZETESİ

ikinci tabı

Mecliste Tarihi Gün
İsmet İnönü 348 Reyle Ve Ittifakla
Reisicümhur Intihap Edildi
Yeni Reisimiz Yemin Etti, Atatürkü Saygı
Ile Andı Ve Mühim Bir Nutuk Söyledi

Görsel 4.10: İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanı seçilmesi ile ilgili gazete haberi

Türkiye, Milletler Cemiyetine üye oldu.
1932
18 Temmuz

Adolf Hitler iktidara geldi.
1933

Atatürk'ün Ardından Ne Dediler, Ne Yazdılar?

Temps gazetesi-Paris: "Ölüm, mağlubiyet nedir bilmeyen bu adamı mağlup etmiştir. Fakat onun muazzam eseri bakidir." (Bugün, 12 Kasım 1938)

Times gazetesi-Londra: "Onun başarıları yalnız memleketin dâhilinde Avrupalılaşmasına münhasır kalmıyordu. Ayrıca idare ettiği dış politika Türkiye'yi Batı devletlerinin dostluk çerçevesi içine koydu ve eski düşmanlardan yeni dostlar yaptı." (Tan, 13 Kasım 1938)

Sunday Times-Londra: "İngiltere evvela cesur bir düşman sonra da sadık bir dost olarak tanıdığı büyük adamı selamlamaktadır." (Tan, 12 Kasım 1938))

Tahran gazetesi: "Bu gibi dehalar, ancak zahiren ölürler. Böyle insanlar, bir nesil için doğmadıkları gibi, muayyen bir devre için de doğmazlar." (Akşam, 22 Kasım 1938)

Socialdemokrater gazetesi-Danimarka: "Türkiye'nin şefi Atatürk, bütün devletlerin hiç beklemedikleri bir şeyi gerçekleştirmiş ve hasta adam diye anılan Türkiye'den güçlü kuvvetli bir memleket yaratmıştır." (Tan, 16 Kasım 1938)

Pesterloyd gazetesi-Macaristan: "O, ezilmiş ve yıkılmış bir milletten şuurlu bir kütle, istila görmüş memleketten bağımsız bir hükûmet ve genç bir medeniyet yaratmıştır." (Tan, 12 Kasım 1938)

Demokratia gazetesi-Tiran: "Atatürk asrımızın en seçkin simasıdır. Filozofların muhtelif metafizik manalar vermiş ve şairlerin en güzel sözlerle tasvir etmiş oldukları ideale o, realist nefesi ile can vermiştir." (Akşam 21 Kasım 1938)

Vanşuarda gazetesi-Barcelona: "Atatürk, askerî deha ile devlet adamı ve filozof dehasını kendinde birleştirmişti." (Akşam, 20 Kasım 1938)

Yeni Gün gazetesi-Hatay: "Güneş battı, fakat ölümsüz ışığı yolumuzu aydınlatıyor." (Cumhuriyet, 18 Kasım 1938)

Tan gazetesi-İstanbul: "Sönen güneşin önünde son defa eğilmeye geldim." (Eski Afgan Kralı Amanullah Han, 17 Kasım 1938) (Görsel 4.11).

Cumhuriyet-İstanbul: "Ölen fani Atatürk'tür. Onun dünyayı nura boğan fikirleri, şaşaasıyla gözleri kamaştıran eserleri, Büyük Ruhu daima yaşayacaktır. O, ölümsüzdür, ebedidir." (Hatay Cumhurbaşkanı Tayfur Sökmen, 18 Kasım 1938)

TAN

İngiliz - İtalyan Anlaşması Meriyete Girdi

İmza Merasimi, Dün Romada Yapıldı

Amanullah Han İstanbulda

"Sönen Güneşin Önünde Son Defa Eğilmiye Geldim,,

Sabık Afgan Kralı "Kara Haberi Romada Duydum, Diyor, Deli Olacaktım. Ebediyete İntikal Eden Büyük Ölünün Huzurunda Doya Doya Ağlıyabilmek İçin Hemen İstanbula Koştum.,,

Almanyada Yahudilere Karşı Tedbirler

İşlerini Tasfiye İçin Son Mühlet Verildi

Daladier "Fransa, Müstemlekelerini Veremez,, Diyor

Görsel 4.11: Amanullah Han'ın İstanbul'a geliş haberi

4. 3. İKİ DÜNYA SAVAŞI ARASINDAKİ DÖNEMDE DÜNYADA MEYDANA GELEN SİYASİ VE EKONOMİK GELİŞMELER

Görsel 4.12: Milletler Cemiyeti toplantısı

Araştır Öğren Paylaş

1. Devletler arası sorunları çözmek ve dünya barışını sağlamak amacıyla ne gibi önlemler alınabilir?
2. Savaşların yol açtığı toplumsal, ekonomik, siyasi sorunlar neler olabilir?

4. 3. 1. I. Dünya Savaşı'ndan Sonra Kalıcı Barışı Sağlama Çabaları

Amerika Birleşik Devletleri, I. Dünya Savaşı'na Üçlü İtilaf Grubu'nun yanında girerken ABD Başkanı Wilson savaş sonrası dünya düzeni ve barışın sürdürülmesi için kendi adıyla bilinen ilkeleri açıklamıştır. Fakat savaşın galipleri olarak İngiltere, Fransa ve İtalya bu ilkelere uymak istemediler. Kendi aralarında yaptıkları gizli antlaşmalarla bu ilkeleri geçersiz hâle getirdiler. Bu ülkeler, yenik devletlere imzalatılan barış antlaşmalarının da kabul edilebilir adil şartlar yerine, kendi emellerini gerçekleştirmeye yönelik şartları karşı tarafa itiraz hakkı tanımadan kabul ettirdiler. I. Dünya Savaşı'nı sonlandıran antlaşmaların barış dönemini başlatması beklenirken süreç bu doğrultuda gelişmemiş, hatta bir asker ve yazar olan David Fromkin'in (Deyvid Fromkin) deyimiyle "barışa son veren barış" antlaşmaları imzalanmıştır.

Milletler Cemiyetinin Kurulması (10 Ocak 1920): ABD Başkanı Wilson, dünya barışının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla uluslararası bir teşkilatın kurulmasını istemişti. Paris Barış Konferansı'nda bu fikir 32 devlet tarafından kabul edilmiş ve teşkilatın kurulma kararı alınmıştı, ancak ABD bu cemiyet içerisinde yer almadı 10 Ocak 1920'de merkezi Cenevre olan ve asil üyelerini I. Dünya Savaşı'nın galip devletlerinin oluşturduğu Milletler Cemiyeti kuruldu. Savaşta tarafsız kalmış olan devletler de asil üyeler arasına dâhil edildi. Kuruluşunda 18 üyeden oluşan cemiyetin üye sayısı daha sonra 63'e ulaştı (Görsel 4.12).

Sadabat Paktı imzalandı.
1937
9 Temmuz

Hatay'ın bağımsızlığı Milletler Cemiyeti tarafından kabul edildi.
1937

Kısa süre içinde Cemiyet, galip devletlerin çıkarlarını koruyan bir örgüt hâline dönüştü. İtalya'nın Habeşistan'ı işgaline, Almanya'nın Avusturya'yı ilhakına ve II. Dünya Savaşı'nın başlamasına engel olamayan Milletler Cemiyeti, uluslararası pek çok sorunun çözümünde başarılı olamadı.

Locarno (Lokarno) Antlaşması (1 Aralık 1925): Fransa'nın Almanya'yı zayıf tutmak için izlemiş olduğu tamirat borçları politikası dolayısıyla, Versay Antlaşması'ndan sonra bir gerginlik sürecine giren Fransız-Alman ilişkileri, imzalanan Locarno Antlaşması ile ancak karşılıklı güven çerçevesi içine girebildi. Locarno Antlaşması, Fransa'nın Almanya'ya karşı kendi güvenliğini sağlama çabalarının bir sonucudur.

Fransa, Almanya, İngiltere, İtalya, Polonya, Çekoslavakya ve Belçika arasında İsviçre'nin Locarno şehrinde imzalanan bu antlaşmayla devletler birbirlerinin sınırlarını tanımış oluyorlardı.

Almanya'yı tekrar uluslararası iş birliğine dâhil eden Locarno Antlaşması, bu yüzden önemlidir. Bu antlaşmaların ardından Almanya, 1926 yılında Milletler Cemiyetine üye olarak kabul edildi.

Briand-Kellog (Bıraynd-Kellog) Paktı (27 Ağustos 1928): Fransa ve ABD dışişleri bakanlarının öncülük etmesi ile başlayan görüşmeler, 27 Ağustos 1928'de dokuz devlet arasında (ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Japonya, Belçika, Polonya ve Çekoslavakya) imzalandı. Pakta daha sonra Türkiye ve 1929'da Sovyetler Birliği de katıldı.

Briand-Kellog Paktı ile "savunmaya dayanmayan savaş" kanun dışı sayılmış ve anlaşmayı imzalayan devletler anlaşmazlıkların çözümü için savaş yoluna gitmeyeceklerini, barışçıl yöntemlere başvuracaklarını taahhüt etmişlerdir. Bu pakt, barış ve silahsızlanma çabalarında önemli bir aşamadır fakat hayata geçirilememiştir.

4. 3. 2. I. Dünya Savaşı'ndan Sonra Dünya Ekonomik Bunalımı (Kara Perşembe)

Sıra Sizde

Küresel çapta yaşanan ekonomik bunalımlar, ülke içinde ya da ülkeler arasında ne gibi sorunlara yol açar?

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı, dar anlamıyla New York Borsasının çökmesidir. Geniş anlamıyla ise kredi sistemiyle varlığını sürdüren ekonomide fazla üretimden kaynaklanan üretim-tüketim dengesizliği olarak özetlenebilir. I. Dünya Savaşı, özellikle Avrupa dışında üretim kapasitesinin olağanüstü artmasına sebep olmuştu ve sanayi ülkeleri ihraç ettikleri ürünlerle büyük karlar elde etmişlerdi. Fakat 1920'li yıllardaki tarımsal üretimdeki artış tarım ürünleri fiyatlarının düşmesine neden oldu. Amerikan çiftçilerinin savaş sırasındaki talepleri karşılamak için üretimini artırdıkları tarım ürünleri ellerinde kaldı. Çiftçiler, üretim fazlası ürünlerini ellerinden çıkarmak için fiyatları düşürdüler. Ancak savaş sırasında üretimlerini artırmak amacıyla aldıkları kredileri ödemekte sıkıntıya düştüler.

ABD'de I. Dünya Savaşı'nın getirdiği zorluklar karşısında küçük şirketler birleşmiş ve tekeller oluşturmuşlardı. 1929'a gelindiğinde Amerika ekonomisinin %50'si 200 kadar holdingin kontrolüne girmişti. Bu dönemde Amerikan banka ve şirketlerinin çalışma esaslarını düzenleyen yasalar yetersizdi.

Atatürk İlkeleri anayasaya kondu. 1937

Atatürk sahip olduğu çiftlikleri ve mallarını millete bağışladı. 1937

Denetlemede ve hissedar yatırımcıların bilgilendirilmesinde büyük eksiklikler vardı. Amerikalı zenginler bu dönemde üretim sektöründeki güvensizlikten dolayı borsaya yönelmiş ve spekülatif (yapay) hareketlenmelere de başvurmaya başlamışlardı. Borsadaki hisse fiyatları dörde katlanırken üretim iki katına bile çıkmadı.

ABD I. Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında Avrupalı devletlere büyük ölçekte kredi borçlar vermişti. Amerikan ekonomisi sıkıntıya girince ABD yönetimi bu borçların ödenmesini istedi fakat borç alan devletlerin bunu ödemesi mümkün olmadı. Bu gelişmeler üzerine para politikasından sorumlu Amerikalı yetkililer, 1929 yazında kredileri kısıtlamaya karar verdiler. Bu karar sonrasında New York Wall Street (Niv York Vol Sitrit) Borsası düşüşe geçti. Yabancı yatırımcıların borsa kâğıtlarını ellerinden çıkarmaya başlamasıyla düşüş hızlandı. “Kara Perşembe” olarak adlandırılan 24 Ekim 1929 Perşembe günü on iki milyon hissenin satışa sunulmasıyla New York borsası çöktü.

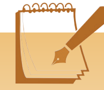
New York Borsasının çöküşüyle birlikte birçok banka battı, yüzlerce şirket iflas etti, fabrikalar kapandı. Milyonlarca insan işsiz kaldı. Köylerde topraklar terk edildi. Pek çok kişi mal varlığını kaybetti, insanların yaşam koşulları kötüleşti.

1929’da Amerika’da başlayan ekonomik bunalım kısa süre sonra Avrupa’ya sıçradı ve sonrasında bütün dünyayı etkisine aldı. Avrupada, I. Dünya Savaşı’nın getirdiği siyasi, sosyal ve ekonomik sorunlarla uğraşılırken meydana gelen buhran, devletler arası ilişkilerde daha büyük sorunlar yaşanmasına neden oldu. On yıl süren kargaşanın ardından çıkan II. Dünya Savaşı’nın en büyük sebeplerinden biri de bütün dünyayı etkisine alan bu ekonomik bunalım olmuştur.

Bilgi Notu

Liberalizm: Serbestlik, bireysel ve toplumsal özgürlük savunuculuğu anlamına gelen bir kavramdır. Devletin ekonomiye müdahale etmemesi, arz-talep mekanizması ya da fiyat mekanizmasıyla piyasanın iktisadi ve sosyal açıdan en yararlı sonuçları üreteceğini, özel sektörün önünü açmak gerektiğini savunan ilkeye iktisadi liberalizm denir.

Bilgi Notu

Kapitalizm: Batı dünyasında XV. ve XVI. yüzyıldan itibaren feodalizmin çözülmesiyle onun yerine geçmeye başlayan, XVIII. ve XIX. yüzyılda ise hâkim iktisadi örgütlenme haline gelen, sermaye egemenliğine dayalı toplumsal aşamadır.

4. 3. 3. İki Savaş Arası Dönemde Dünyaya Hâkim Siyasi Düşünceler ve Rejimler

Almanya’da Nazizm: I. Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Almanya’da savaşın getirdiği yıkım ve Versay Antlaşması’nın yüklediği ağır yaptırımlar sonucu birçok siyasi, sosyal ve ekonomik çalkantı yaşandı. Bu dönemde Almanya’da iktidarı ele geçiren Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisinin (NAZİ) başına Adolf Hitler geçti. 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı’nın Alman ekonomisi üzerindeki olumsuz etkileri, Nazi Partisine iktidar yolunu açmıştı. Ekonomik sıkıntılar içinde boğuşan bütün toplum kesimlerine Naziler vaatlerde bulundular. Hitler; Alman ırkının üstünlüğüne, Yahudilerin zenginliğine el koymaya ve devletin kutsallaştırılmasına dayalı totaliter bir rejim kurdu. Naziler kendi düşüncelerinin dışındaki kişilerin ve partilerin varlığına izin vermedi. Almanya’nın dış politikası üç ana esas üzerine şekillendirildi:

1. Versay’ın getirdiği bütün kısıtlama ve yaptırımlardan kurtulmak.

2. Almanya sınırları dışında yaşayan bütün Almanları bir devlet altında toplamak.

3. Hayat Sahası (Lebensraum) denilen yayılmacı politikayı gerçekleştirmek.

İtalya’da Faşizm: Siyasi birliğini 1870’te tamamlayan İtalya sömürgecilikte geç kalmıştı. Sanayisi için ham madde ve pazar arayışına girdiğinde ise dünyanın büyük bölümü sömürgeci devletler tarafından paylaşılmıştı.

Hatay ile ilgili Türk-Fransız Askeri Antlaşması imzalandı. 1938

Mustafa Kemal Atatürk vefat etti. 1938 10 Kasım

Bilgi Notu

Sosyalizm: Üretim araçlarının mülkiyetinin devlete ait olması, üretim ve bölüşümün toplum adına merkezi bir örgütlenmeyle devlet tarafından planlanması, özel teşebbüs ve mülkiyet hakkının olmaması yahut çok sınırlı tutulmasının öngörüldüğü toplumsal sistemdir. Sosyalizmin ulaşacağı düşünülen son aşama ise Komünizm olacaktır.

Bilgi Notu

Komünizm: Bütün malların ortaklaşa kullanıldığı ve özel mülkiyetin olmadığı toplumsal düzen.

Bilgi Notu

Bolşevizm: Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi içerisinde 1903'ten itibaren meydana gelen gruplaşmada, çoğunluğu oluşturan ve kendilerini Komünist Parti olarak adlandıran, 1917 Devrimi'ni gerçekleştiren Vladimir İlyiç Lenin'in ve arkadaşlarının, Karl Marks'ın görüşlerinden yola çıkarak geliştirdikleri anlayıştır.

İtalya I. Dünya Savaşı'na yeni sömürgeler elde etmek için katılmıştı. Fakat İtalya savaşın sonunda istediğini elde edemediği gibi kendisine Anadolu'da vaadedilen toprakların bir kısmı da Yunanistan'a bırakılmıştı. Savaştan büyük bir hayal kırıklığı ile çıkan İtalya'da savaşın getirdiği ekonomik ve toplumsal sorunlar da artmıştı. Ayrıca savaştan kaçan askerlerin ülkenin her yanında yarattığı asayişsizlik sorunları da önemli bir mesele oluşturmaktaydı. Bu durum Benito Mussolini'nin liderliğindeki Ulusal Faşist Partinin iktidara gelmesinde etkili oldu. Mussolini 1926'daki ünlü Scala (Sıkala) nutkunda: "Her şey devlet içinde ve devlet için, hiçbir şey devlet dışında ve başka bir şey için değildir." diyordu. İtalya'yı 1922'den 1943'e kadar diktatörlükle yöneten Mussolini, totaliter bir rejim kurdu.

Mussolini, Akdeniz'de eski Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak istiyordu. Bu düşünce Mussolini'nin elinde millî bir idealizm hâline geldi. Mussolini Akdeniz'e "mare nostrum" (bizim deniz) diyordu. 1923'te İtalya Senatosundaki söylevinde de: "İtalya bir tek denize kapanıp kalamaz. Bu deniz Adriyatik olsa bile. Adriyatik'ten başka Akdeniz vardır." diyerek İtalya'nın izlediği yayılmacı politikayı ortaya koyuyordu. Mussolini'nin kurduğu faşist rejimin izlediği bu yayılmacı dış politika, bütün Doğu Akdeniz ülkelerinde büyük bir huzursuzluk yarattı.

Rusya'da Bolşevik İhtilali: Çarlık Rusyası'nda modern endüstrileşmenin başlaması işçi sınıfının ortaya çıkmasına ve Batı Avrupa'da görülen liberal dalgalanmaların Rusya'da görülmesine neden oldu.

Bu zemin üzerinde Rusya'da işçi örgütlenmeleri ve işçi partileri ortaya çıktı. 1905'te Rus-Japon savaşındaki yenilginin yarattığı hayal kırıklığı ve ekonomik yükün ağırlığı, Petersburg'da bir ayaklanmaya yol açtı. Ayaklanma bastırıldıysa da Çar II. Nikola, Rus Meclisini (Duma) açmayı ve bazı özgürlükleri tanımayı kabul etti. 1914'te I. Dünya Savaşı başladığında Rusya ekonomik zorluklar ve toplumsal hareketlerle uğraşmak zorunda kaldı. Savaşın başlaması yaşam koşullarını iyice zorlaştırdı. Rus halkı üç yıldır aç, silahsız ve bıkkın bir şekilde kendilerine göre anlamsız bir savaşı sürdürüyordu. Mart 1917'de başlayan ayaklanma sonucunda Çarlık yönetimi yıkıldı. Bolşevikler hariç Rusya'daki bütün siyasi eğilimlerin katıldığı geçici bir hükûmet kuruldu. Kurulan hükûmet, ekonomik sorunları çözemediği gibi Almanya ile savaşı da devam ettirdi.

Savaş devam ederken Rus toplumunda barış arzusu yaygınlaşmış, ordudan kaçanların sayısı çoğalmıştı. "Barış, toprak ve ekmek" vaat eden Bolşeviklere halkın verdiği destek gittikçe arttı. Bu gelişmeler üzerine yeniden harekete geçen Bolşevikler, geçici hükûmeti devirerek iktidarı ele geçirdiler (7 Kasım 1917) ve Brest Litowsk Antlaşması ile de savaştan çekildiler. Topraklar kamulaştırılarak köylülere dağıtıldı, bankalar devletleştirildi. Kadın-erkek eşitliğini sağlamaya yönelik düzenlemeler yapıldı.

Rusya'da kurulan bu sosyalist düzen, kapitalist devletleri rahatsız etti. İtilaf Devletleri'nin desteklediği Çar yanlısı Beyaz Ordu, Sovyet yönetimine karşı saldırıya geçti. Üç yıl süren bu iç savaş Bolşeviklerin zaferi ile sonuçlandı. Fakat yaşanan iç savaşta on üç milyon insan ölmüş, ekonomi alt üst olmuş, sanayi üretimi dibe vurmuş ve kitlesel açlık sorunları başlamıştı. Lenin, bunun üzerine NEP (Novaya Ekonomiçeskaya Politika) denen yeni ekonomi politikasını uygulamaya koydu. Büyük sanayi dalları, ulaşım, bankacılık ve doğal kaynaklar dışında kalan işletmelerin özel mülkiyetine izin verildi.

İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçildi. — 1938

Atatürk'ün naaşı Etnoğrafya Müzesindeki geçici kabrine kondu. — 1938

Bilgi-Yorum

Yukarıdaki fotoğraflarda, Türk halkının çeşitli kesimlerinin Atatürk'ün cenaze töreni sırasında yaşadığı duygulardan yansıyanlara bakarak Atatürk'ün liderlik anlayışını yorumlayınız.

IV. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Lozan Görüşmeleri'nde Boğazlar meselesi görüşülürken işgalci devletler, savaş sırasındaki yaşadıkları sıkıntı ve acıları henüz unutmamışlardı. Bunun için bize dediler ki:" Boğazlar arazisi sizin, fakat burada istihkâm yapamayacaksınız, asker bulunduramayacaksınız. Fazla olarak da İstanbul'da karma bir komisyon bulunacak ve Boğazlar hakkında yapacağımız antlaşmaya bu komisyon bekçilik edecek…" Türk milleti gibi varlığı için her fedakârlığı göze alan bir efendi millet için bu şartlar çok ağırdı. Kendi toprağımızı istediğimiz gibi müdafaa edememek, askerimizi ve silahımızı memleketin can damarından uzakta tutmak, hem de bekçi bir komisyonun bu işlere bakmasına tahammül etmek kabul edilebilir şey değildi. Fakat uzlaşma namına geçici bir fedakârlığa razı olmakta yarar gördük. Çünkü bir taraftan bütün isteklerimiz elde edilmişti, diğer tarafta savaşın bıraktığı izlerin derin olduğunu ve karşı tarafın ruhunun Boğazlar meselesini serbestçe müzakereye henüz müsait bulunmadığını görüyorduk. *Tan gazetesi, Türklüğün Bugünü-Türk Çocuğuna, 21 Temmuz 1936, No.451, s. 1)*

1-2. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız

1. Türkiye'nin, Lozan Görüşmeleri sırasında Boğazlar konusundaki tavrını metne göre değerlendiriniz.

2. Lozan Görüşmeleri'nde Boğazlar için alınan kararlara bakıldığında olası bir savaş durumunda Türkiye'nin yaşayabileceği sıkıntılar neler olabilirdi, tartışınız?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

3. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye ile Fransa arasında yaşanan sorunlar nelerdir?

4. Türkiye'nin Osmanlı Devleti'nden kalan borçları ödeme sürecini 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı nasıl etkilemiştir?

5. Adolf Hitler'in dış politikasını belirleyen üç ana esas nedir?

Aşağıdaki tabloya göre 6. ve 7. soruları cevaplayınız.

1923-1930	1930-1938
Nüfus mübadelesi	Milletler Cemiyetine giriş
Patrikhane sorunu	Bakan Antantı
Yabancı okullar sorunu	Montrö Boğazlar Sözleşmesi
Borçlar sorunu	Sadabat Paktı
Adana-Mersin demir yolu	Hatay sorunu

6. 1923-1930 yılları arası olaylara bakıldığında Türk dış politikasının önceliklerinin ne olduğu söylenebilir?

7. 1930-1938 yılları arası olaylara bakıldığında Türk dış politikasının önceliklerinin ne olduğu söylenebilir?

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

8. Atatürk'ün "Yurtta sulh, cihanda sulh!" düşüncesini kendisine ilke edinen Türkiye, toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına kast edilmesi durumunda savaştan kaçınmayacağını yaşanan çeşitli dış politik gelişmeler de göstermiştir. Bu konuda Atatürk, komşu ve çevre ülkelerle sürekli olumlu diplomatik ilişkiler kurmaya özen göstermiştir.
Bu bilgilere bakarak aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Türkiye'nin Milletler Cemiyetine üye olması
B) Sadabat Paktı'nın kurulması
C) Çok partili hayata geçiş denemelerinin yapılması
D) Balkan Antantı'nın kurulması
E) Hatay'ın anavatana katılması

9. I. Patrikhane Meselesi
II. Hatay Sorunu
III. Nüfus Mübadelesi Sorunu

Yukarıda verilen gelişmelerden hangileri Lozan Barış Antlaşması'nın imzalanmasından sonra Türk-Yunan ilişkilerinde belirleyici olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

10. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile ilgili aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

A) Kazım Karabekir ve arkadaşları tarafından kurulmuştur.
B) Ekonomide liberal görüş benimsenmiştir.
C) Türkiye'nin ilk muhalefet partisidir.
D) Parti programında, dinî inançlara saygılı olunduğu belirtilmiştir.
E) İzmir Suikastı'ndan sonra kapatılmıştır.

11. I. Fransa'nın Suriye'den çekilmesi
II. İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi
III. Almanya'nın Ren bölgesine asker sevk etmesi

Yukarıda verilen gelişmelerden hangileri Boğazların statüsünün yeniden görüşülmesine neden olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

12. Sadabat Paktı aşağıda verilen ülkelerden hangisinde imzalanmıştır?

A) İran B) Afganistan C) Mısır
D) Irak E) Suriye

13. Aşağıda verilen gelişmelerden hangisi diğerlerinden daha sonra meydana gelmiştir?

A) Halifeliğin kaldırılması
B) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasının kurulması
C) Hatay'ın anavatana katılması
D) Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması
E) Locarno Antlaşması'nın imzalanması

14. Lozan Antlaşması'nda Musul Sorunu nedeniyle Irak sınırı belirlenememiş, mesele İngiltere ile Türkiye arasında ikili görüşmelere bırakılmıştı. İkili görüşmelerde bir sonuç alınamamış ve İngiltere Musul Sorunu'nu Milletler Cemiyetine taşımak istedi. Türkiye bu duruma sıcak bakmadı.

Türkiye'nin Musul Sorunu'nun Milletler Cemiyetine taşınmasına olumsuz tavır takınmasında;

I. Milletler Cemiyetinin aldığı kararlarda İngiltere'nin etkin olması,
II. Serbest Cumhuriyet Fırkasının kurulması ile ülkede oluşan muhalefet,
III. Türkiye'nin henüz Milletler Cemiyeti üyesi olmaması

düşüncelerinden hangileri etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

15. I. 1929 yılında bütün dünyayı etkisi altına alan Dünya Ekonomik Bunalımı yaşanmış ve Türkiye de bu ekonomik buhrandan etkilenmişti. Mustafa Kemal, ülke yönetiminde farklı insanlardan oluşturulacak yeni bir kadronun, baş gösteren sıkıntıların çözümünde faydalı olabileceğine inanıyordu.
II. 1930 yılına gelindiğinde birçok alanda inkılap yapılmış ve hayata geçirilmişti. Fakat ülkede tek bir parti olduğu için siyasi rekabetin olmaması dışarıdan Türkiye'ye karşı bakışı olumsuz etkiliyordu.

Yukarıda verilen her iki olayın ortak yönüne bakarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) İnkılapların niteliği Türk halkı için uygun değildir.
B) Çok partili hayata geçiş süreci gecikmiştir.
C) Türkiye'nin dış politikası olumsuz etkilenmiştir.
D) Liberal ekonomiye geçilmesinden vazgeçilmiştir.
E) Musul Meselesi Türkiye'nin aleyhine sonuçlanmıştır.

16. Briand-Kellog Paktı hangi devletlerin öncülüğünde imzalanmıştır?

A) ABD-İngiltere
B) ABD-Fransa
C) Fransa-İngiltere
D) SSCB-Almanya
E) Fransa-Almanya

5. ÜNİTE

II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE VE DÜNYA

5. 1. II. DÜNYA SAVAŞI
5. 2. II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE
5. 3. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

Ünite İçeriği

- II. Dünya Savaşı'nın siyasi ve ekonomik sebeplerini,
- II. Dünya Savaşı'nın askerî ve siyasi gelişmelerini,
- Türkiye'de II. Dünya Savaşı sürecinde yaşanan iç ve dış gelişmeleri,
- II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada yeni bir düzen kurma rekabetini,
- İsrail Devleti'nin kuruluşunu ve günümüzde yaşanan olaylardaki etkilerini öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Beş Büyükler
- Dış Politika
- Dünya siyaseti
- Kitle imha silahları
- Mihver Devletler
- Müttefik Devletler
- Orta Doğu
- Uzak Doğu
- Yıldırım Harbi

Hazırlık Soruları

- II. Dünya Savaşı'nın siyasal ve ekonomik sebeplerini araştırınız.
- Milletler Cemiyetinin Birleşmiş Milletlere dönüşmesinin nedenlerini araştırınız.
- II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye nasıl bir dış politika izlemiş olabilir?

5. 1. II. DÜNYA SAVAŞI

Görsel 5.1: Hitler, Nazi Partisi propaganda toplantısında

Araştır Öğren Paylaş

1. Milletler Cemiyetinin varlığı yeni bir dünya savaşının çıkmasını neden önleyememiştir?
2. II. Dünya Savaşı'nın bir dünya savaşı halini alması nasıl olmuştur?

5. 1. 1. II. Dünya Savaşı'nın Nedenleri

II. Dünya Savaşı'nda, mevcut durumdan memnun olmayan ve onu değiştirmek isteyen Mihver Devletler ile Müttefik Devletler savaşmışlardır. Mihver Devletler Almanya, İtalya ve Japonya idi. Müttefik Devletler ise İngiltere, Fransa, ABD ve SSCB'den oluşuyordu.

Avrupa'da I. Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Versay Antlaşması, Almanya'nın gücünün sınırlandırılması ve bir daha barışı bozamayacağı fikrine dayanıyordu. Fakat diğer devletlerin aralarında çıkan anlaşmazlıklar Versay Antlaşması ile kurulan sistemi zayıflattı. Bu sistemi yıkan esas gelişme, Almanya'da 1933'te iktidara Nazi Partisinin ve Adolf Hitler'in gelmesi oldu (Görsel 5.1). Almanya kendisine siyasi, askerî ve ekonomik sınırlamalar getiren Versay Antlaşması'nın getirdiği zorlukları aştıktan sonra ikinci aşamaya geçti. Alman ırkını tek bir bayrak altında toplama hedefini gerçekleştirme yönelik ilk adım, Avusturya'nın ilhak edilmesi oldu. Üçüncü aşamada Alman ırkının ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için gerekli bir "Hayat Sahası"nın ele geçirilmesi vardı. Bu gelişme Fransa ve İngiltere ile beraber ABD'yi de rahatsız etti.

I. Dünya Savaşı'ndan istediklerini elde edemeden hayal kırıklığıyla ayrılan İtalya'da, 1922'de Mussolini iktidara gelmiş ve aşırı milliyetçilik esasına dayalı bir yönetim kurmuştu. İtalya'nın sömürgecilik emelleri, Mussolini ile yeniden hayat buldu. İtalyanlar Roma İmparatorluğu'nu yeniden kurmak hevesine kapıldılar. Bu durum Almanya ile İtalya'nın iş birliğine yol açtı.

Japonya 1920'li ve 1930'lu yıllarda Uzak Doğu'nun en güçlü devleti hâline gelmişti. Doğal kaynaklar açısından zengin olan Mançurya ve Çin'e egemen

Almanya Polonya'yı işgal etti ve II. Dünya Savaşı başladı.
1939
1 Eylül

İngiltere ve Fransa, Almanya'ya savaş ilan etti.
1939

olup Asya içlerine kadar yayılmak istiyordu. Bu durum o bölgelerde emelleri olan ABD ve SSCB'yi rahatsız etti. Japonya, Almanya ile 25 Kasım 1936'da Anti-Komintern Paktı'nı imzalayarak komünizme karşı ülkelerinde sert tedbirler almayı kararlaştırdılar. Bu oluşuma 6 Kasım 1937'de İtalya da katıldı ve Berlin-Roma-Tokyo Mihveri kurulmuş oldu.

Sovyetler Birliği ise bu yıllarda birkaç yönden tedirginlik içindeydi. Uzak Doğu'da Asya'ya göz diken Japonya ile mücadele ederken Avrupa'da da Almanya'nın güçlenmesi, Hitler'in antikomünist söylemleri ve Nazi rejimi, Sovyetler Birliği'ni huzursuz ediyordu.

5. 1. 2. II. Dünya Savaşı'nın Başlaması ve Savaşın Seyrini Değiştiren Olaylar

Sıra Sizde

Pearl Harbour (Pörl Harbır) baskını II. Dünya Savaşı'nın gidişatını nasıl etkilemiştir?

II. Dünya Savaşı'nı başlatan gelişme 1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesidir. İngiltere ve Fransa, Polonya'ya verdikleri garanti nedeniyle 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan ettiler (Görsel 5.2). II. Dünya Savaşı süreci, kendi içinde üç başlık altında ele alınabilir: Bunlardan birincisi 1939-1941 yılları arasındadır. Bu yıllarda Avrupa'da askerî açıdan Alman üstünlüğü kesin olarak kurulmuştur. "Yıldırım Harbi" yapan Almanya, kısa süre içinde Polonya, Hollanda ve Belçika ve ardından Fransa'yı işgal etti. Avrupa'da Türkiye, İngiltere ve SSCB dışında Almanya ve İtalya'nın egemenliğine girmemiş ülke kalmadı.

Avrupa'da savaş sona ermişti fakat Uzak Asya'da Japonya ile savaş devam ediyordu. Potsdam Konferansı'nda SSCB, Japonya'ya karşı savaşmayı kabul etti. Konferanstan sonra ABD, Japonya'yı kayıtsız şartsız teslim olmaya zorlamak için yeni geliştirdiği atom bombalarını atmayı kararlaştırdı. 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya, 9 Ağustos'ta Nagazaki'ye atom bombası atıldı. 14 Ağustos 1945'te Japonya da kayıtsız şartsız teslim oldu.

İKDAM Sabah Postası — 3 KURUŞ

Siyasi Muharriri: EBUZZİYAZADE VELİD

PAZARTESİ 4 EYLÜL 1939

İNGİLTERE - FRANSA DÜN RESMEN ALMANYAYA HARP İLÂN ETTİLER

"HİTLERİZMİN YIKILDIĞINI VE HALÂS OLMUŞ BİR AVRUPA GÖRECEĞİMİ ÜMİT EDİYORUM„

İngilteredeki Alman Ataşe Militerinin Pasaportu Verildi. İngiliz Ve Fransız Orduları Her An Hareket Emri Bekliyorlar!

Vaziyet Nihayet Vüzuh Ve Katiyet Kesbetti

İNGİLİZ KRALI DEDİ Kİ Mecburî Bir Harbe Girdik, Muzaffer Olacağız

KANADA, AVUSTRALYA VE YENİ ZELÂND DA ALMANYAYA DÜN AKŞAM HARP İLÂN ETTİLER

Harp Polonyanın Lehine Döndü!..

Polonya Ordusu İki Şehri İstirdad Etti

Almanlar Kadın Ve Çocukları Bombalıyorlar

Fransız - Alman Hududunda

İngiltere Kara Sularından Geçen Bremen Transatlantiğini Tevkif Etti

Almanya Ültimatomlara Verdiği cevaba Göre İngiltere İle Harp Edecek

Fransanın Harp Kararı

İngilterede Harp Kabinesi

Okuyuculara Zarurî Bir İzah

TENKİTLERİ

Yalan da Olsa İnanınm!

Görsel 5.2: II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile ilgili gazete haberi

Savaşın ikinci aşaması 1941-1943 yılları arasındadır. 1941'de Almanya'nın İngiltere'ye karşı düzenlediği hava saldırıları başarısız oldu. Bunun ardından Almanya, SSCB'ye saldırdı. Uzak Doğu'da ise Japonya kendisine petrol ambargosu koyan ABD'ye karşı harekete geçti. Japonya 7 Aralık 1941'de ABD'nin Pasifik üstünlüğünü simgeleyen Hawaii takımadalarından Honolulu'daki deniz ve hava üssü Pearl Harlbour'a baskın yaptı.

Millî Korunma Kanunu çıkarıldı. 1939

Köy Enstitüleri Kanunu çıkarıldı. 1939

ABD gibi askerî ve ekonomik gücü yüksek olan bir devlet ile SSCB gibi insan kaynakları ve coğrafyası çok geniş, iklimi sert olan bir devleti savaşa sürüklemek Almanya ve Japonya açısından savaşın seyrini değiştirdi.

Savaşın üçüncü aşaması ise 1943-1945 yılları arasında yaşandı. 1943 yılında Alman kuvvetlerinin Stalingrad Kuşatması kırıldı. Çok sayıda Alman askeri, Sovyet ordusuna esir düştü. Alman kuvvetleri geri çekilmeye başladı. Müttefik devletler, Kuzey Afrika'yı ele geçirdikten sonra İtalya'yı savaş dışı bırakmak amacıyla 10 Temmuz 1943'te Sicilya'ya çıkarma yaptılar. Başarısızlığa uğrayan Mussolini iktidardan düştü ve hapsedildi. Ulusal Faşist Parti kapatıldı ve İtalya savaştan çekildi. 6 Haziran 1944'te ABD ve İngiliz kuvvetleri; yüz elli altı bin asker, beş bin gemi ve on bin uçakla Manş Denizi'ni geçerek Fransa'nın Normandiya sahiline çıkarma yaptı. Başarıyla gerçekleştirilen çıkarma harekâtından sonra Müttefik orduları hızla ilerleyerek Fransa, Belçika ve Hollanda'yı Alman işgalinden kurtardı.

Almanya'nın doğusundan SSCB'nin, batısından da Amerikan ve İngiliz kuvvetlerinin saldırıları sonucu Müttefikler başkent Berlin'e kadar ilerlediler. Müttefik askerlerinin başkanlık binasına yaklaştıkları sırada Hitler, intihar ederek hayatına son verdi (30 Nisan 1945). 7 Mayıs 1945'te Alman delegeleri Reims (Rems) kentinde, Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim oluşunun belgesini imzaladı. Böylece Avrupa'da II. Dünya Savaşı resmen sona erdi.

5. 1. 3. Birleşmiş Milletler Teşkilatının Kuruluşu

Sıra Sizde

Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının II. Dünya Savaşı'ndaki rolünü tartışınız.

I. Dünya Savaşı sonrasında barışı korumak ve sürdürmek amacıyla Milletler Cemiyeti kurulmuş fakat Cemiyet büyük devletlerin etkisi altında kalarak tarafsızlığını koruyamamış, devletler arasındaki sorunları çözmede yetersiz kalmış ve II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştı. Savaş sırasında ABD ve İngiltere, 14 Ağustos 1941'de Atlantik Bildirisi yayınladılar. Bu bildiride yer alan hükümler daha sonra Birleşmiş Milletler Antlaşması'na temel olmuştur. Amerika'nın savaşa girmesi üzerine tekrar bir araya gelen ABD Başkanı ile İngiltere Başbakanı arasında yapılan görüşmeler sonucunda, Almanya'ya karşı savaşa katılan 26 devletin imzasıyla 1 Ocak 1942'de Birleşmiş Milletler Bildirisi yayınladı. Bu bildiride 26 devletin Atlantik Bildirisi'ndeki ilkeleri aynen kabul ettikleri belirtilmekteydi. Böylece savaştan sonra kurulacak olan Birleşmiş Milletler Teşkilatının ilk adımı atıldı. Şubat 1945'te toplanan Yalta Konferansı'nda Beş Büyükler'e (ABD, SSCB, İngiltere, Fransa ve Çin) Birleşmiş Milletler kararlarını veto etme hakkının tanınmasına karar verildi. Ayrıca 1 Mart 1945'e kadar Mihver Grubu'na savaş ilan eden devletlerin de üyeliğe alınması kabul edildi.

Bilgi Notu

6 Ağustos 1945'te Enola Gay (gay) isimli savaş uçağı ile Hiroşima'ya, üzerinde Little (lidıl) Boy (Küçük Çocuk) yazan, ilk atom bombası atılmış ve ilk anda 70.000 kişi hayatını kaybetmiştir. 3 gün sonra da Nagazaki'ye, Fat (fet) Boy (Şişman Çocuk) adını verdikleri bir atom bombası daha atıldı. Bombaların ortaya çıkardığı radyasyonun da etkisiyle kısa süre içinde iki kentte ölenlerin sayısının 500.000'i geçtiği tahmin edilmektedir.

Aynı yıl, Birleşmiş Milletleri resmen kurmak için San Francisco Konferansı toplandı (25 Nisan 1945). Görüşmeler sonucunda genel kurulda devletlerin eşitliği, Güvenlik Konseyindeki büyük devletlerin üyeliklerinin sürekliliği ve bu devletlerin veto haklarının varlığı kabul edildi. Konferans sonunda Birleşmiş Milletler Teşkilatı kuruldu. 19 Nisan 1946'da Milletler Cemiyeti yetkilerini Birleşmiş Milletler Teşkilatına devretti.

Sıra Sizde

BM'nin kurucularından olan beş büyük devlete veto hakkı tanınmasını nasıl değerlendirirsiniz?

Atlantik Bildirisi yayınlandı. — 1941

Pearl Harlbour Baskını üzerine ABD II. Dünya Savaşı'na girdi. — 1941

5. 2. II. DÜNYA SAVAŞI SÜRECİNDE TÜRKİYE

Görsel 5.3: İngiltere Başbakanı Churchill, Türkiye Cumhurbaşkanı İnönü, ABD Başkanı Roosevelt Kahire Görüşmelerinde

Araştır Öğren Paylaş

Savaşlar sizce neden devletlerin dış politikalarında ve ülke içi siyasetlerinde değişimlere neden olur?

5. 2. 1. Savaş Döneminde Türkiye'nin Dış Politikası

Sıra Sizde

Savaş sırasında tarafsız ülkeler ne tür baskılara maruz kalabilir? Tartışınız.

II. Dünya Savaşı sırasında iki düşman grup ama üç farklı ideoloji (Faşizm, Komünizm ve Kapitalizm) birbirleriyle kıyasıya bir savaşa tutuşmuşlardı. Türkiye birbirleriyle savaşan iki grup tarafından da II. Dünya Savaşı'nın içine çekilmek istendi. Türkiye uyguladığı dış politika sayesinde II. Dünya Savaşı'na girmemeyi başardı.

1 Eylül 1939'da Almanya'nın Polonya'yı işgali ile II. Dünya Savaşı fiilen başladı. Türkiye tarafsız olduğunu duyurdu. Kasım 1942'de savaşın seyri değişmeye başladı. Stalingrad'da Alman ilerleyişi durduruldu. Kuzey Afrika'da da Almanlar yenildi ve Müttefik kuvvetler İtalya'ya asker çıkardılar. Savaşın kısa sürede bitirilmesi için Müttefikler, Balkanlar üzerinden Almanya'ya yeni bir cephe açmak istediler. Ayrıca Kızıl Ordu'nun ve dolayısıyla komünizmin Doğu Avrupa'ya girmesini de önlemiş olacaklarını düşünüyorlardı. Bunun için Türkiye'nin savaşa girmeye ikna edilmesi gerekiyordu. İngiltere Başbakanı gizlice Adana'ya gelerek Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ile görüştü (30 Ocak 1943). Aralık ayında da ABD Başkanı ve İngiltere Başbakanı ile İsmet İnönü arasında Kahire Görüşmeleri oldu (Görsel 5.3). İsmet İnönü, Türk ordusunun asker ve malzeme yetersizliğini öne sürerek Türkiye'yi savaşa sokmak yerine zaman kazanmayı tercih etti.

Şubat 1945'te toplanan Yalta Konferansı'nda savaştan sonra kurulacak olan dünya sisteminin nitelikleri belirlendi. Bu sistemi yürütecek uluslararası bir örgütün kurulması kararı (Birleşmiş Milletler) alındı. 1 Mart 1945'te kadar Almanya ve müttefiklerine savaş ilan edecek devletlerin de kurucu üyeliğe alınacağı açıklandı. Türkiye de bu gelişmeler üzerine 23 Şubat 1945'te Almanya'ya savaş ilan etti.

Birleşmiş Milletler Bildirisi yayınladı. — 1942

Türkiye'de Ekmek Karnesi uygulaması başladı. — 1942

Sıra Sizde

Savaş sırasında bir toplumda ne tür sıkıntılar ortaya çıkabilir? Sizce böyle durumlarda devlet ne gibi önlemler almalıdır?

5. 2. 2. II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'deki Ekonomik, Toplumsal ve Politik Gelişmeler

Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmamış ancak savaşın getirdiği ağır ekonomik koşulları tüm zorluklarıyla yaşamıştı. Savaş başlayınca Türkiye'de kısmi seferberlik ilan edilmiş, üretimi gerçekleştiren genç nüfusun önemli bölümü silahaltına alınmış ve ülke bütçesinin büyük kısmı savunma giderlerine ayrılmıştı. Türkiye, ekonomisini savaşın olumsuz etkilerinden korumak amacıyla birtakım vergi ve yükümlülükler getirdi. Fakat bunların uygulanması sırasında yaşanan suistimaller, haksızlıklar ve tutarsızlıklar büyük şikâyetlere de neden oldu.

Millî Korunma Kanunu (18 Ocak 1940): II Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine ekonomiyi ve fiyatları denetim altına almak için Millî Korunma Kanunu çıkarıldı ve böylece savaş ekonomisi uygulaması başladı.

Bu kanunla devletin ekonomiye müdahale olanakları genişledi ve özel girişim devletin vesayeti altına girdi. Fakat üretim artışında yaşanan sorunlar ve ithalattaki imkânsızlıklar yüzünden birçok ürün ve mal yetersiz seviyeye düştü ve karaborsa oluştu.

Kanundan istenilen sonuçlar elde edilemeyince fiyatlar serbest bırakıldı. Çiftçi, tüccar ve sanayicinin durumu iyileşti. Fakat sabit ücretle geçinen dar gelirlilerin durumu çok zorlaştı. Yüksek enflasyonla birlikte fiyatların çok artması büyük tepkilere yol açtı. Üretimin düşmesi, silah altına alınan askerlerin ve halkın zorunlu ihtiyaçlarının karşılanamaması hükûmeti yeni tedbirler almaya sevketti. 1942'de ailelerin günlük ekmek ihtiyacı belirlenerek halka ekmek karneleri verildi. Halk, günlük ekmek ihtiyaçlarını karnelerinde yazılı olan miktar kadar alabiliyordu (Görsel 5.4).

Çarşamba 14 SON KÂNUN 1942

TAN

GÜNLÜK SİYASİ HALK GAZETESİ

SALAVİN'in RUZNAMESİ

Ekmek Bugün Karne İle Verilecek

Karne Almamış Bulunanlar Nahiyelerle Karakollardan Muvakkat Karne Alabilirler

Refah Tahkikatı Eski İki Vekilin de Sorgusu İsteniyor

ALMANLARIN İLKBAHAR HAZIRLIĞI

EKMEK 12,5 KURUŞ

Ağır İşlerde Çalışanlara 750, Çocuklara 187.5, Diğerlerine 375 Gram Ekmek Verilecek

TELÂŞA LÜZUM YOKTUR

Hakkından Fazla Ekmek Alanın Cezası Ağırdır

Yatandaşların Bilmesi Lâzımgelen Noktalar

Başvekil Partide İzahat Verdi

Tahkikat Evrakı Bu Maksatla Millet Meclisine Verilecek

ŞARK CEPHESİ

PASİFİK HARBİ

Görsel 5.4: Ekmek karnesi ile ilgili gazete haberi

Varlık Vergisi Kanunu çıkarıldı. — 1942

İtalya savaştan çekildi. — 1943

Varlık Vergisi (11 Kasım 1942): Savaş koşullarının getirdiği karaborsacılık ve fiyatların yükselmesi bazı kimselerin olağanüstü servetler edinmesine yol açmış ve savaş zenginleri ortaya çıkmıştı. Çıkarılan kanunla bir defaya mahsus olmak üzere Varlık Vergisi adı altında servet üzerinden ağır bir vergi alındı. Komisyonlar tarafından belirlenecek vergiyi bir ay içinde ödemeyenler çalıştırılmak üzere Erzurum Aşkale'ye gönderildi.

Kanunun uygulanması sırasında komisyonların belirlediği vergilendirmelerdeki haksızlıklar ve ödemelerin kısa bir süre içinde gerçekleştirilmesinin istenmesi gibi uygulamalar birtakım sıkıntıların ortaya çıkmasına yol açtı ve 1944 yılı başlarında Varlık Vergisi uygulamasına son verildi.

Toprak Mahsulleri Vergisi (26 Nisan 1944): Tarımla uğraşan kesimi vergilendirmek, askerin ve halkın asgari ölçüde beslenmesini sağlamak için Toprak Mahsülleri Vergisi çıkarıldı. Bu vergi savaş ortamının olağanüstü koşullarının zorunlu kıldığı bir uygulama olarak düşünülmüştü. Çiftçiler yetiştirdikleri ürünün %10'unu ya nakit olarak ya da mal olarak ödediler. İlkel sayılacak şartlar altında üretim yapıldığı ve askere alımlar yüzünden iş gücü azaldığı için köylünün üretimi oldukça düşüktü. Kendi ihtiyacını ancak karşılayabilecek kadar üretim yapan çiftçiler ve köylüler bu vergiden hayli olumsuz etkilendiler. Üç yıl boyunca uygulanan bu vergi, büyük toprak sahiplerinin iktidardaki partiye karşı cephe almalarına da yol açtı.

İç Politika Gelişmeleri: II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye'de tek parti uygulaması devam etti. Fakat bir takım demokratik açılımlar da gerçekleştirildi. TBMM'de hükûmeti denetleme işlevini görecek bir müstakil grup kurulması kararlaştırıldı. İç işleri bakanının CHP genel sekreteri olması uygulamasından vazgeçildi. 1939 seçimlerinde Kazım Karabekir, Fethi Okyar, Hüseyin Cahit Yalçın gibi Atatürk döneminde siyaset dışı kalan kişilerin milletvekili olmaları sağlandı. Fakat, 1939'da, II. Dünya Savaşı'nın çıkması bu tür demokratik açılımların kesintiye uğramasına neden oldu.

Altı yıl süren II. Dünya Savaşı'nın sona ermesi sadece Almanya, İtalya ve Japonya'nın yenilgisi anlamına gelmiyordu. Aynı zamanda bu ülkelerin yürüttüğü faşist ve ırkçı politikaların da yenilgisi anlamına geliyordu. Artık dünyada demokratik ve komünist ideolojiler karşı karşıya gelmişti.

Türkiye seçimini ABD ve İngiltere'nin başını çektiği demokratik bloktan yana yaptı. Bu seçimde 1945 yılında SSCB'nin Türkiye'den Kars ve Ardahan'ı istemesi ve Boğazlar'da askerî bir üs kurmak istediğini belirtmesi özellikle etkili oldu. Sovyet tehditi altındaki bir Türkiye'nin Batı'nın sempatisini elde edebilmesi, Batı'nın siyasal değerlerini benimsemesiyle daha kolay olurdu.

II. Dünya Savaşı sürecinde Türkiye'de uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle toplumsal tepkiler ortaya çıktı. Yeni çözüm arayışları, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle iyice yıpranan iktidarı, demokratikleşme yolunda adımlar atmaya zorladı.

7 Ocak 1946'da Demokrat Partinin kurulmasıyla da Türkiye'de çok partili demokratik hayat başlamış oldu.

Sıra Sizde

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de yaşanan ekonomik sıkıntıların çözümü için alınan önlemler ve çıkarılan kanunlar karşısında toplumda oluşan tepkileri araştırınız.

Adana Görüşmeleri (Konferansı) yapıldı. 1943

Kahire Görüşmeleri (Konferansı) yapıldı. 1943

5. 3. II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI

Görsel 5.5: Atom bombası sonrası Hiroşima

Araştır Öğren Paylaş

1. Yalta ve Potsdam konferanslarının dünyanın yeniden şekillendirilmesine olan etkilerini araştırınız.
2. İsrail devletinin kurulmasının Orta Doğu'ya ve dünya siyasetine etkileri nelerdir?

1943'ten itibaren savaşın seyri Müttefiklerin lehine dönmeye başladı. Savaşı bir an önce sona erdirmek için gerekli önlemleri almak ve aynı zamanda savaş sonrası düzeninin esaslarını belirlemek amacıyla Müttefik Devletler kendi aralarında bir dizi konferans düzenlediler.

Savaş sırasında ABD ve İngiltere 14 Ağustos 1941'de Atlantik Bildirisi'ni yayınladılar. Bu bildirinin maddeleri, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulmasına esas teşkil etmiştir. 4-11 Şubat 1945 tarihleri arasında gerçekleştirilen Yalta Konferansı'nda ise Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulması ve bu örgütün Güvenlik Konseyinde bulunacak beş daimi üyesine veto hakkı tanınması kararı alındı.

Sıra Sizde

Hangi devletler dünyanın yeniden şekillendirilmesinde belirleyici olmuştur? Tartışınız.

Görsel 5.6: Yalta Konferansı

Yalta Konferansı'nda ABD, İngiltere ve SSCB liderleri savaş sonrasında dünyaya nasıl bir düzen vereceklerini kararlaştırırken gündeme Boğazlar konusu da geldi. Sovyetler Birliği lideri Stalin, Boğazlar'ın statüsünün Sovyet Rusya lehine değiştirilmesini istedi. İngiltere Başbakanı Churchill (Çörçıl), ortaya çıkan durumdan hiç hoşnut değildi. Çünkü Almanya'nın yenilmesi, Fransa'nın işgale uğraması sonucu Avrupa'da güçler dengesi bozulmuştu. Yeni güç dengesinde Sovyetler Birliği'nin ağırlık kazanması, savaşın galipleri arasında yeni bir rekabet ve mücadele döneminin de başlamasına yol açacaktı. Bu sebepledir ki Churchill, kaleme aldığı hatıralarının Yalta Konferansı ile başlayan bölümüne "Demir Perde" adını koymuştur (Görsel 5.6).

Toprak Mahsulleri Vergisi çıkarıldı. — 1944

Yalta Konferansı yapıldı. — 1945, 4-11 Şubat

Almanya'nın savaştan çekilmesi üzerine savaşta üstünlük sağlayan müttefik devletler, Berlin yakınındaki Potsdam'da bir konferans daha düzenlediler (17 Temmuz-2 Ağustos 1945). Almanya'ya kabul ettirilecek şartları ve kendi nüfuz bölgelerini kararlaştırdılar. Sovyet Rusya, Boğazlar üzerindeki isteklerini bir kez daha gündeme getirerek burada kendisine askerî bir üs kurması için izin verilmesini istedi. Bu durum Sovyetler'in Türk toprağı olan Boğazlar'a gelip yerleşmesi demekti. Kendi çıkarlarına ters düşen bu durumu ne İngiltere ne de Amerika kabul edebilirdi.

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle birlikte Almanya grubuna karşı kurulmuş olan büyük ittifak sona ermişti. Fakat savaş öncesindeki rekabet ve mücadele daha keskin bir şekilde yeniden başladı. Avrupa kıtasının yarısı üzerinde hâkimiyet kuran SSCB ile karşısında ABD liderliğinde dünya devletleri ideolojik ayrılığa dayalı iki gruba ayrıldı. Artık dünyada demokratik devletlerden oluşan ABD liderliğindeki "Batı Bloku" ile SSCB liderliğindeki komünist ideolojilerin oluşturduğu "Doğu Bloku" vardı.

II. Dünya Savaşı boyunca elli milyondan fazla insan hayatını kaybetti. Bombardımanlar sonucu şehirler yıkıldı, milyonlarca insan göç etmek zorunda kaldı ve mülteci sorunu ortaya çıktı. Tarım ve sanayi üretiminde büyük düşüşler yaşanırken yüksek enflasyon ortaya çıktı. Zor hayat şartları yüzünden bazı ülkelerde ekmek karneye bağlandı. Uluslararası savaş hukuku askıya alındı. İnsan hakları ihlalleri yaşandı. Japonya'nın işgali altında bulunan Çin ve Nazi Almanyası'nda yaşayan Yahudiler başta olmak üzere; Romanlar, engelliler ve siyasi görüşlerine dayalı gerekçelerle birçok insan toplu sürgünlere, toplama kamplarına gönderilip insanlık dışı koşullarda yaşamaya ya da yargısız infazlara maruz kaldılar. Çalışma ve toplama kamplarında yüz binlerce insan yaşamını yitirdi.

Savaşın sonunda, savaş suçlarına ve insanlığa karşı işlenen suçlara bakmak üzere Nürnberg Mahkemesi kuruldu. Japon yöneticiler de Tokyo'da kurulan mahkemede yargılandılar. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 9 Aralık 1948'de "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme"yi kabul etti. Bunun yanı sıra Birleşmiş Milletler, 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul etti.

5. 3. 1. II. Dünya Savaşı'ndan Sonra Orta Doğu

Sıra Sizde

İsrail devletinin kurulması Orta Doğu'da ve dünyada bugün de süren hangi sorunların ortaya çıkmasına yol açmıştır?

Roma İmparatorluğu zamanında Filistin'den sürülen Yahudiler, yüzlerce yıl başka milletler arasında yaşadılarsa da Filistin topraklarına dönmek emellerinden hiç vazgeçmediler. Osmanlı Padişahı II.Abdülhamid, imparatorluğun dağılma sürecinde dahi büyük ekonomik yardım tekliflerine rağmen, Yahudilerin Kudüs'e yerleşmelerine izin vermedi.

I. Dünya Savaşı'nın sonunda Kudüs, Osmanlı Devleti'nin elinden çıktı ve İngiltere'nin mandası altına girdi. Bundan sonra Filistin'de yaşayan Araplarla çeşitli yollarla gelip Filistin topraklarına yerleşen Yahudiler arasında çatışmalar başladı. İngiltere zaman zaman Yahudi göçlerini sınırladıysa da alınan önlemler yeterli olmadı. "Haganah" adlı bir gizli örgüt ile "İrgun" adlı terör örgütleri Filistin'e kaçak göçleri organize etti. Arap-Yahudi çatışması devam etti.

Türkiye, Almanya grubuna savaş ilan etti.
1945

San Francisco Konferansı toplandı.
1945

İngiltere, II. Dünya Savaşı'ndan sonra 2 Nisan 1948'de Araplar ve Yahudiler arasındaki anlaşmazlığı Birleşmiş Milletlere götürdü. BM Filistin Komisyonu oluşturuldu ve komisyon oy birliği ile Filistin'in bağımsızlığını teklif etti. Komisyon üyelerini oluşturan üyelerin çoğunluğunun teklifine göre Filistin, Araplar ile Yahudiler arasında taksim edilmeli ve iki ayrı bağımsız devlet kurulmalıydı. Kudüs şehri ise milletlerarası statüye sahip olmalıydı. Komisyonda azınlıkta kalan diğer üyelere göre ise Filistin, Yahudi ve Arap devletlerinden meydana gelen "federal" bir devlet olmalıydı. Yahudiler çoğunluk planını, Araplar ise azınlık planını desteklediler.

BM Genel Kurulunda 27 Kasım 1947'de yapılan görüşmede çoğunluğun kararı benimsendi. Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında taksimine karar verildi. Büyük devletlerden Amerika, Sovyet Rusya ve Fransa taksim lehinde oy verirken İngiltere çekimser kaldı. Türkiye ise Arap ülkeleriyle beraber Filistin topraklarının taksiminin aleyhinde oy verdi. Filistin'in taksim edilmesi kararı bütün Arap dünyasında tepki ile karşılandı. Arap ülkeleri 17 Aralık 1947'de Kahire'de yaptıkları toplantıda Filistin topraklarının taksim edilmesini ve İsrail Devleti'nin kurulmasını önlemek için savaşa girme kararı aldılar. İngiltere BM kararından sonra 15 Mayıs 1948'e kadar Filistin'deki bütün kuvvetlerini çekme kararı aldı. Bu çekilmenin tamamlanmasından bir gün önce, Tel Aviv'de bulunan Yahudi Millî Konseyi, İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan etti (14 Mayıs 1948). Amerika, yeni İsrail Devleti'ni daha ilk günden tanıdı. Sovyet Rusya da üç gün sonra, Arap-İsrail Savaşı'nın başlamasından sonra, İsrail'i tanıdı.

İsrail Devleti kurulur kurulmaz Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak devletleri 15 Mayıs'ta İsrail'e savaş açtılar ve Birinci Arap-İsrail Savaşı başladı. Savaş bir yıl kadar sürdü. 75.000 kişilik İsrail ordusuna karşı, savaşa katılan beş Arap devleti her cephede yenilgiye uğradı. Sonuçta BM'nin arabuluculuğu ile bir ateşkes imzalandı. İsrail, Filistin topraklarının hemen hemen dörtte üçünü ele geçirdi. Ayrıca, taksim kararına göre milletler arası statüye sahip olması kararlaştırılan Kudüs şehrinin de yarısı İsrail'in eline geçti, diğer yarısı da Ürdün'de kaldı. 1967 Savaşı'nda İsrail Kudüs'ün diğer yarısını da eline geçirdi.

1948-1949 Arap-İsrail Savaşı, Orta Doğu'nun yapısını değiştiren şu sonuçları doğurdu

1. Savaş, Filistin'de yaşayan bir milyon kadar Filistinliyi yerinden yurdundan etmiş ve bugün de süren Mülteciler Meselesi ortaya çıkmıştır.

2. Mısır'da Kral Faruk rejimi askerî bir darbeyle devrildi, darbenin liderinden Yarbay Cemal Abdülnasır yönetimi ele geçirdi. Bu olay Mısır tarihinde yeni bir dönemi başlattığı gibi, Orta Doğu'da da yeni bir dönem açmış oldu. Cemal Abdülnasır, gerici olarak nitelediği Arap monarşilerini yıkarak yerlerine "sosyalist-cumhuriyetçi" rejimler kurma çabalarına girişti.

3. İsrail'e karşı alınan yenilgi Arap dünyasında milliyetçilik duygusunu harekete geçirdi. Cemal Abdülnasır, bütün Arapları birleştirip millî ve büyük bir Arap dünyası kurmak ve onun başına geçmek için çabaladı.

4. Arap-İsrail savaşındaki yenilgi, Araplar arasında İsrail'e duyulan öfkeyi ve düşmanlığı artırdı.

Arap-İsrail çekişmesi, bölgede farklı emelleri olan birçok devletin müdahaleleri sonucu dünya barışını tehdit eden kanayan bir yara hâline geldi.

Potsdam Konferansı yapıldı.
1945

Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atıldı.
1945
6 Ağustos

Bilgi-Yorum

Yukarıda bazı ülkelere ait bayraklar ve bazı tarihsel olaylar belirli bir sistemle verilmiştir. Bu görselden yola çıkarak vurgulanmak istenen düşünceleri belirleyiniz ve sınıfta tartışınız.

V. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Yunanistan'da 1940'tan itibaren önce İtalya'nın saldırıları sonra da Almanya'nın işgalinin sonucu olarak, tarım ürünlerinin üretiminde büyük düşüş olmuştu. Özellikle Atina ve öteki büyük kentler başta olmak üzere, ülkede "büyük açlık" dönemi başladı. Yunanistan'ın 1941'de Almanya tarafından işgal edilmesi üzerine Müttefikler, Türkiye'den Yunan halkına gıda maddeleri gönderilmesi isteğinde bulundular. Türkiye, savaş nedeniyle Türkiye'de ve dünyada yiyecek maddelerinin kıtlığına rağmen Müttefiklerin bu önerisini kabul etti. Bunun üzerine Yunan halkına yiyecek sağlamak amacıyla üst düzey bürokratların da aralarında bulunduğu Yunan Millî Komitesi İstanbul'a geldi. Heyet, Türk ulusundan yardım talebinde bulundu. Türkiye, kendi halkının da sıkıntılar çektiği bu dönemde zorluklarla sağlayabildiği yardım malzemelerini Ege Denizi üzerinden ve Yunanistan'da işgalci devletler olarak bulunan Almanya ve İtalya'dan özel izinler alarak Yunanlılara gönderdi. Yunanistan'ın işgal edilmesinden sonra bu ülkeye yardım gönderen tek devlet, süren savaşta tarafsız kalan Türkiye olmuştur.

[Rifat UÇAROL, Siyasi Tarih (1789-2014), s.907-910 (Kısaltılmış ve düzenlenmiştir)]

1-2. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız

1. Almanya ile savaşan Müttefik Devletler hangi sebeplerle Türkiye'den Yunanistan için insani yardım talebinde bulunmuşlardır?

2. Devletlerarası siyasi ilişkilerin insani yardımlar konusundaki etkilerini değerlendiriniz?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

3. Müttefik Devletlerin Türkiye'yi II. Dünya Savaşı'na katabilmek amacıyla yaptıkları görüşmelerin (konferanslar) sonuçlarını açıklayınız.

4. II. Dünya Savaşı'nda savaşan Mihver Devletler ile onlara karşı savaşan Müttefik Devletler'in liderliğini yapan devletleri açıklayınız.

5. Almanya'da iktidara gelen Adolf Hitler'in hangi politikaları Fransa, İngiltere ve ABD'yi rahatsız etmiştir?

6. ABD ve İngiltere, Türkiye'yi kendi yanlarında II. Dünya Savaşı'na çekebilmek için hangi görüşmeleri ve konferansları yaptılar?

7. II. Dünya Savaşı'nın siyasi sonuçlarını açıklayınız.

Aşağıdaki tabloya göre 8. ve 9. soruları cevaplayınız.

	Ölen İnsan Sayısı	Ölen Asker	Ölen Sivil
I. Dünya Savaşı (1914-1918)	9,5 milyon	%95	%5
II. Dünya Savaşı (1939-1945)	65 milyon	%33	%67

8. Tablodaki iki Dünya Savaşı'ndaki insan kayıplarına ilişkin veriler incelendiğinde ölen sivil sayıları arasında farkın çok olması nasıl değerlendirilebilir?

9. İki Dünya Savaşı'ndaki insan kayıplarıyla ilgili verilerden yola çıkarak çıkabilecek yeni bir dünya savaşının insanlığa getirebileceği yıkım hakkında ne gibi öngörülerde bulunulabilir?

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

10. Almanya'da Nazi Partisinin iktidara gelmesinde aşağıdakilerden hangisinin etkisi olduğu söylenebilir?

A) Almanya'nın Polonya'yı işgali
B) Almanya'nın Avusturya ile birleşmesi
C) 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı
D) Barbarossa Harekatı'nın başlaması
E) Truman Doktirini'nin ilanı

11. Aşağıda verilenlerden hangisi Birleşmiş Milletler Teşkilatı ile ilgili doğru bir bilgi değildir?

A) Birleşmiş Milletler teşkilatında ABD'den sonra en etkili devlet Almanya'dır.
B) 1942'de Birleşmiş Milletler bildirisiyle teşkilatın kuruluşu için ilk adım atıldı.
C) Yalta Konferansı'nda Beş Büyükler'e veto hakkı tanınmasına karar verildi.
D) 1945'te San Francisco Konferansı ile BM teşkilatı kuruldu.
E) Atlantik Bildirisi, Birleşmiş Milletlerin kuruluşuna temel olmuştur.

12. I. Almanya
II. İngiltere
III. Fransa
IV. İtalya
V. Japonya
VI. SSCB

Yukarıdaki devletlerden hangileri II. Dünya Savaşı'ndan önce oluşan Mihver grubuna dahil değildir?

A) Yalnız II B) Yalnız III C) II-III ve V
D) II-V ve VI E) II-III ve VI

13. II. Dünya Savaşı'nda yaşanan gelişmelerden;

I. Barbarossa Harekâtı
II. Sicilya Çıkarması
III. Pearl Harbour Baskını
IV. Normandiya Çıkarması

hangileri savaşı müttefik devletlerin lehine çevirmiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) Yalnız IV E) II ve IV

14. Aşağıdakilerden hangisi II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan gelişmelerden biri değildir?

A) Almanya'nın Yunanistan'ı işgali
B) Stalingrad Savunması
C) İtalya'nın Habeşistan'ı işgali
D) Normandiya Çıkarması
E) Pearl Harbour Baskını

15. Aşağıdakilerden hangisi;

I. Millî Korunma Kanunu'nun çıkarılması
II. Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalanması
III. Ekmek Karnesi uygulaması
IV. Varlık Vergisi Kanunu'nun çıkarılması

II. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'de yaşanan gelişmelerden biri değildir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve IV E) II ve III

16. ABD'nin II. Dünya Savaşı'na girmesine neden olan gelişme aşağıdakilerden hangisidir?

A) Japonya'nın Almanya ile ittifak kurması
B) ABD ile İngiltere'nin Atlantik Demeci'ni yayımlamaları
C) Japonya'nın Pearl Harlbour Deniz Üssü baskını
D) Berlin-Roma-Tokyo Mihveri'nin kurulması
E) Almanya'nın Polonya'yı işgal etmesi

17. Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle yaşadığı ekonomik sorunları aşabilmek, fiyatları denetim altına almak, karaborsacılığa engel olabilmek için aşağıdakilerden hangisini gündeme getirmiştir?

A) Teşvik-i Sanayi Kanunu
B) Millî Korunma Kanunu
C) Tekalif-i Millîye Emirleri
D) I. Beş Yıllık Kalkınma Planı
E) Varlık Vergisi Kanunu

18. Aşağıdakilerden hangisi II. Dünya Savaşı'nın sonuçları arasında yer almaz?

A) ABD liderliğinde Batı Bloku'nun kurulması
B) SSCB liderliğinde Doğu Bloku'nun kurulması
C) Almanya, Japonya ve İtalya tarafından Anti-Komintern Paktı'nın kurulması
D) Birleşmiş Milletler Teşkilatının kurulması
E) Savaş suçlularını yargılamak için Nürnberg Mahkemesinin kurulması.

6. ÜNİTE

II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA TÜRKİYE VE DÜNYA

6.1. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE
6.2. İKİ KUTUPLU DÜNYA VE TÜRKİYE
6.3. 1950'Lİ YILLARDA TÜRKİYE

Ünite İçeriği

- Türkiye'de çok partili siyasal hayata geçiş sürecini,
- Doğu Bloku'nun kurulmasını ve Doğu Bloku teşkilatlarını,
- Batı Bloku'nun kuruluşunu,
- ABD'nin çevreleme politikasını,
- Türkiye-SSCB ilişkilerini,
- Türkiye'nin Batı ile yakınlaşma sürecini,
- Demokrat Partinin kuruluşunu ve Demokrat Parti iktidarında yaşanan gelişmeleri,
- Türkiye'deki ekonomik ve sosyal gelişmeleri öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Bloklaşma
- Çoğunluk sistemi
- Ekonomik yardım
- Çoğunluk sistemi
- Kutuplaşma
- Liberalizm
- Seçim sistemleri
- Siyasal seçimler
- Soğuk Savaş
- Uluslar arası güvenlik örgütleri
- Yabancı sermaye
- Yayılmacılık

Hazırlık Soruları

- Soğuk Savaş kavramı size ne çağrıştırıyor?
- Türkiye, II. Dünya Savaşı'na fiilen katılmadığı hâlde ekonomik sıkıntı çekmiş midir?
- II. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmelerin Türk siyasal hayatına etkileri neler olmuştur?
- II. Dünya Savaşı sonrasında Müttefik Devletler arasında neden bir ayrışma yaşanmış olabilir?
- Türkiye, coğrafi olarak kendisine uzak olan Kore Savaşı'na neden asker göndermiş olabilir?

6. 1. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI TÜRKİYE

Görsel 6.1: İsmet İnönü ve Adnan Menderes

Araştır Öğren Paylaş

1. Bir ülkede tek partili hayattan çok partili hayata geçildiğinde insanların günlük hayatında neler değişmiş olabilir?
2. Cumhuriyet ve demokrasi birbirinin tamamlayıcısı mıdır?

6. 1. 1. Siyasi Hayat

Cumhuriyet'in ilk yıllarında çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri yapıldı. Fakat bu denemeler başarılı olamadı. 1924'te kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, kısa bir süre sonra İstiklal Mahkemesi tarafından kapatıldı. Atatürk'ün önerisiyle Fethi Bey'in 1930'da kurduğu Serbest Cumhuriyet Fırkası, yaşanan olumsuz gelişmeler nedeniyle kısa bir süre sonra kendisini feshetmek zorunda kaldı. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapanmasından sonra çok partili siyasi hayata geçiş denemelerine ara verildi. 1946'ya kadar meclisteki tek parti olan Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), 1950'ye kadar iktidarını sürdürdü.

II. Dünya Savaşı'nı demokrasiyle yönetilen ABD, İngiltere ve Fransa'nın başını çektiği ülkeler kazandı. Türkiye'nin de bu blok içerisinde yer almak istemesi ve demokrasiye verdiği önem, çok partili sisteme geçişi hızlandırdı. Birleşmiş Milletler Teşkilatının kuruluşu için 1945'te San Francisco'da (San Fransisko) toplanan konferansa katılan Türk heyeti, tek partili yönetime son verilmesi ve CHP dışında da siyasi partilerin kurulması gerektiğinin açıklamasını yaptı (Görsel 6.1).

Yaşanan gelişmelerle beraber çok partili siyasal düzene geçilmesini Cumhurbaşkanı İsmet İnönü: "Tek partili sisteme son verme zamanı gelmiştir." diyerek bu düşüncesini ortaya koydu. İsmet İnönü, 19 Mayıs 1945'te Spor ve Gençlik Bayramı'ndaki konuşmasında: "Harp zamanlarının ihtiyatlı tedbirlere lüzum gösteren darlıkları kalktıkça, memleketin siyaset ve fikir hayatında demokrasi prensipleri daha geniş ölçüde hüküm sürecektir. En büyük demokrasi kurumumuz olan TBMM, ilk günden itibaren idareyi ele almış ve memleketi demokrasi yolunda sürekli olarak ilerletmiştir." sözleriyle demokrasi ilkelerinin daha geniş bir şekilde uygulanacağını belirtti. İnönü yaptığı konuşmalarında demokratik sistemdeki en önemli eksikliğin muhalefet partisinin olmamasından kaynaklandığını sıkça dile getirdi.
Çok partili siyasi sisteme geçişi sağlayan süreç Dörtlü Takrir (önerge) ile

Millî Kalkınma Partisi kuruldu. 1945

Demokrat Parti kuruldu. 1946

başladı. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından imzalanan önerge, 7 Haziran 1945'te meclis başkanlığına verildi. Önerge, meclise dahi taşınmadan parti grubunda görüşülüp reddedildi (12 Haziran 1945). Dörtlü Takrir sahipleri tarafından mecliste başlatılan tartışmalar sürerken 18 Temmuz 1945'te iş adamı Nuri Demirağ öncülüğünde Millî Kalkınma Partisi (MKP) kuruldu. II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuş olan ilk muhalefet partisi MKP, siyasi hayatta çok fazla etkin olamadı.

Adnan Menderes ve Fuad Köprülü, basın üzerinden de CHP'ye yönelik muhalif tavırlarını sürdürmeleri üzerine partiden ihraç edildiler. Arkadaşlarının partiden çıkarılma kararını eleştiren Refik Koraltan da partiden uzaklaştırıldı. Celal Bayar ise önce milletvekilliğinden daha sonra da partiden istifa etti. Bu gelişmelerin ardından Demokrat Partinin temelini atacak olan isimler belli oldu ve 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti (DP) kuruldu.

Tablo 6.1: 1946 ve 1950 Yılları Arasında Kurulan Partiler

Millî Kalkınma Partisi	Yalnız Vatan İçin Partisi
Demokrat Parti	Türk Muhafazakâr Partisi
Liberal Demokrat Parti	Serbest Demokrat Partisi
Türkiye Sosyalist İşçi Partisi	Millet Partisi
Çiftçi ve Köylü Partisi	Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi
İslam Koruma Partisi	Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi

Düşün ve Tartış

Dönemin siyasi partileri isimlerini seçerken nelere dikkat etmiş olabileceklerini dönemin şartlarını göz önünde tutarak değerlendiriniz.

Çok Partili Siyasal Hayata Geçiş

Demokrat Partinin kurulmasıyla Türkiye'de çok partili siyasal hayat tekrar başladı. Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuad Köprülü ve Refik Koraltan tarafından kurulan DP'nin genel başkanlığına Celal Bayar getirildi. CHP'den ayrılan milletvekilleri tarafından kurulan DP'nin programı ile CHP arasında çok büyük farklılıklar yoktu. DP'nin parti programında, Atatürkçülüğün altı temel ilkesine bağlı kalınacağı belirtildi. CHP'nin devletçi ekonomi anlayışı ile laiklik konusundaki uygulamaları ise dolaylı bir şekilde eleştirildi. Demokrat Partinin parti programı, CHP'den farklı olarak, "siyasette demokrasi" ile "ekonomik hayatta liberalizm" ilkelerine dayandırıldı.

5 Haziran 1946'da hükûmet tarafından hazırlanan Seçim Yasası Tasarısı, TBMM'de oy çoğunluğu ile kabul edilerek yasalaştı. Buna göre seçimler, "açık oy, gizli sayım" yöntemiyle yapılacaktı. Artık mecliste grubu bulunan Demokrat Parti, yöntemin demokratik ve güvenilir olmadığını belirtti ve bu tasarıya karşı çıkarak tepki gösterdi. DP'nin muhalefeti, alınan kararlara tesir etmedi. Önceden iki aşamalı olarak yapılan seçimlerin tek dereceli olarak yapılması teklifine ise DP olumlu yaklaştı.

Sıra Sizde

Liberal ekonomi ile devletçi ekonomi anlayışlarını karşılaştırınız.

Oku-yorum

Dörtlü Takrir (Önerge)
Bir taraftan iş hayatımızdaki bu mutlu gelişmenin yarattığı siyasi olgunluk diğer taraftan bugünkü medeniyet dünyasının genel şartları daha ilk Teşkilat-ı Esasiye Kanunumuzda hakim olan demokratik ruhu bugünkü siyasi hayat ve teşkilatımızda kuvvetle tecelli ettirmek zamanı geldiği kanaatına bizi sevk etmiş bulunuyor. Bunun bir an evvel gerçekleşmesi yönündeki düşüncelerimizi şöyle özetliyoruz:
1. Milli hakimiyetin en doğal sonucu ve aynı zamanda dayanağı olan Meclis denetimini, Anayasamızın yalnız şekline değil ruhuna da tamamıyla uygun olarak tecellisini sağlayacak tedbirlerin aranması
2. Yurttaşların siyasi hak ve hürriyetlerini daha ilk Teşkilatı Esasiye Kanunumuzun gerektirdiği genişlikte kullanabilme imkânının sağlanması
3. Bütün parti çalışmalarının yukarıdaki esaslara tamamıyla uygun bir şekilde yeniden düzenlenmesi.
Şerafettin TURAN, Türk Devrim Tarihi, s. 204. (Kısatılmış ve sadeleştirilmiştir.)

Dörtlü Takrir olarak da bilinen önergede imzası bulunan milletvekilleri, Türkiye'nin artık çok partili siyasi hayata geçme zamanının geldiğini düşünmüşlerdir. Onları bu düşünceye sevk eden gelişmeler nelerdir?

Türk siyasal tarihinin ilk çok partili genel seçimleri yapıldı.
1946
21 Temmuz

ABD Başkanı Harry S. Truman, Truman Doktrini'ni ilan etti.
1947

CHP, 1947'de yapılacak olan milletvekili genel seçimlerini bir yıl öne aldı. Seçimlerin 21 Temmuz 1946'da yapılması kararlaştırıldı. Seçimlerin erkene alınması nedeniyle DP, ülke genelindeki parti örgütlenmesini tamamlayamadan seçimlere katılmak zorunda kaldı. 21 Temmuz 1946'da yapılan erken genel seçimde, CHP dışında milletvekili çıkarabilen tek siyasal parti DP oldu. Bu seçimlerde CHP 395, DP 64, Bağımsızlar 6 milletvekili çıkarttı. Demokrat Parti; açık oy, gizli sayım yöntemi nedeniyle seçimde usulsüzlüklerin yaşandığını belirtti ve seçim sonuçlarına itiraz etti. Ancak DP'nin yaptığı itirazlar sonuç vermedi. 1946'da yapılan seçim, Türk siyasi tarihinin tek dereceli ve çok partili ilk genel seçimleri oldu (Görsel 6.2-6.3).

Görsel 6.4: Adnan Menderes'in seçim mitingi

Görsel 6.2: 1950 yılı CHP Seçim Afişi

Görsel 6.3: 1950 yılı DP Seçim Afişi

Düşün ve Tartış

CHP ve DP seçim afişlerine bakarak bu partilerin seçimde belirlediği önceliklerini kıyaslayınız.

16 Şubat 1950'de TBMM'de yeni seçim yasası kabul edildi. Seçimlerin tek dereceli, gizli oy ve açık sayım esasına göre yapılması kararlaştırıldı. Seçimler yargı denetimine alındı. Seçimleri yönetmek amacıyla Yüksek Seçim Kurulu kuruldu. Adnan Menderes, yeni seçim yasasını "Demokrasinin Sakarya Zaferi" olarak nitelendirdi. Fakat DP'nin karşı çıkmasına rağmen seçimlerde çoğunluk sistemi uygulaması devam etti. 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimler DP'nin zaferiyle sonuçlandı. Seçimlerde çoğunluk sistemi uygulandığı için, DP ile CHP arasında oy oranı bakımından çok büyük bir fark olmamasına rağmen, iki partinin milletvekili sayılarında büyük farklılık oluştu. Böylece 14 Mayıs seçimleriyle, 27 yıl süren tek parti iktidarının ardından, ilk defa halkın oylarıyla Türkiye'de siyasi iktidar değişmiş oldu (Görsel 6.4).

Tablo 6.2: 14 Mayıs 1950 Seçimlerinin Sonuçları

Partiler	Oy Oranı %	Milletvekili
Demokrat Parti	53.59	408
CHP	39.98	69
Millet Partisi	3.03	1
Millî Kalkınma Partisi	00.11	-
Bağımsızlar	3.40	9
Toplam	100	487

ABD Marshall Planı'nı uygulamaya koydu. 1947

Pakistan bağımsızlığını kazandı. 1947

Milletvekili seçimlerinin ardından Demokrat Parti büyük bir çoğunlukla iktidara geldi. 22 Mayıs 1950'de toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi, DP genel başkanı Celal Bayar'ı cumhurbaşkanı olarak seçti (Görsel 6.5). Refik Koraltan da TBMM başkanı seçildi. Celal Bayar'ın ardından DP genel başkanlığına ise Adnan Menderes getirildi.

1950 seçimlerinde Demokrat Parti'nin iktidara gelişiyle yeni bir siyasi dönem başladı. Bu dönemi değerlendiren eski Cumhurbaşkanı İsmet İnönü: "Benim en büyük yenilgim en büyük zaferim oldu." Sözleriyle demokrasiye olan inancını ve bağlılığını dile getirmiştir.

Celâl Bayar Cumhurbaşkanı seçildi
Refik Koraltan Meclis Reisi oldu. Kabineyi de Adnan Menderes kurdu
Bayar Devri
Yeni Kabine
Dünkü Mecliste reye iştirak nispetleri
Celâl Bayar ve İsmet İnönü
Dokuzuncu Büyük Millet Meclisinden ilk intiba
Türkiyenin üçüncü cumhurreisi

Görsel 6.5: Celal Bayar'ın cumhurbaşkanı seçilmesiyle ilgili gazete haberi

6. 1. 2. Ekonomik Hayat

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren tarımsal alanı kalkındırmaya yönelik çalışmalara büyük önem verildi. Fakat hem II. Dünya Savaşı'nın olumsuz etkileri hem de tarım reformunun uygulanmasını gerçekleştirebilecek nitelikte kadroların olmamasından ciddi bir toprak reformu yapılamadı. II. Dünya Savaşı sona erince çiftçiyi topraklandırma konusunda çalışmalar başladı. Mecliste yaşanan uzun tartışmaların ardından 1945'te Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kabul edildi. Bu yasayla arazisi olmayan çiftçiyi toprak sahibi yapmak ve tarıma açılan toprakların işlenip üretimin artırılması amaçlandı.

1945'ten sonra CHP, devletçi ekonomi modeli uygulamalarını yumuşattı ve serbest ekonomiye yönelik politikalar takip etmeye başladı. II. Dünya Savaşı süresince yaşanan ekonomik sıkıntılar ve DP'nin liberalizmi savunması, CHP'nin devletçi ekonomi politikasında değişikliğe gitmesine yol açtı.

Bilgi Notu

Çoğunluk Sistemi: Bu sistemde, her seçim çevresinde geçerli oyların çoğunluğunu kazanan partili veya bağımsız aday milletvekili seçilir.
Nisbi Temsil Sistem: Nisbi temsil veya orantılı temsil, siyasal partilerin seçimde aldıkları oy oranında parlementoda temsil edilmelerine olanak veren sistemdir.

Recep Peker Hükûmeti döneminde devalüasyona gidildi. 7 Eylül 1946'da Türk Lirası'nın değeri ABD doları karşısında %50 oranında düşürüldü. 1 ABD doları 280 kuruş oldu. Böylece devletçi ekonomiden liberal ekonomiye doğru ilk adım atıldı. Bu devalüasyonla ithalat artırılmaya ve yerli ürünlerin ihracatı kolaylaştırılmaya çalışıldı. Fakat üretim ve dış ticarette istenen sonuç elde edilemedi.

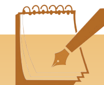
Tablo 6.3: 1945-1950 Yılları Arasında Türkiye'de Çalışma Hayatının Düzenlenmesi

Çalışma Bakanlığı kuruldu.	22 Haziran 1945
İşçi Sigortaları Genel Müdürlüğü kuruldu.	9 Temmuz 1945
İş ve İşçi Bulma Kurumu kuruldu.	23 Ocak 1946

6. 1. 3. Sosyal ve Kültürel Hayat

II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de hızlı bir şekilde nüfus artışı yaşandı. 1940-1945 yılları arasında nüfus artış oranı %5,4 iken bu oran 1945-1950 yılları arasında %11,5'e çıktı. Hayat standartlarının iyileşmesi ve sağlık alanındaki gelişmeler nüfustaki artışın en temel nedenleri oldu.

1945'ten itibaren kırsal kesimden kentlere göç yaşanmaya başladı. Tarımda makineleşmenin başlaması, aile içindeki nüfus artışıyla beraber toprakların aileyi oluşturan bireyler arasında bölünmesinden dolayı aileye yetmemesi, şehirlerdeki iş imkânlarının köylere oranla daha çok olması gibi nedenler insanları şehirlere göç etmeye yönlendirdi. Ankara, İstanbul, Adana, İzmir gibi büyük kentler yoğun olarak göç aldı.

Bilgi Notu

Devalüasyon: Sözlük manası kıymetten düşme anlamına gelen devalüasyonun iktisadi manası, ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değerinin düşürülmesidir. Devalüasyon özellikle sabit kur sistemi için geçerlidir. Bu sistemde yerli paranın yabancı paralar karşısındaki değeri hükûmet tarafından belirlenir ve devalüasyonda hükûmet kararıyla ve aniden yapılır.

Hindistan bağımsızlığını kazandı. 1947

Cominform kuruldu. 1947

Görsel 6.6: Muhsin Ertuğrul

Sıra Sizde

Kırsal kesimden büyük kentlere yapılan göçlerin ortaya çıkardığı genel sıkıntıların neler olabileceği üzerinde tartışınız.

İkinci Dünya Savaşı sonrası modern baskı ve gazetecilik yöntemlerinin günlük basına girmeye başlaması, siyasal ve sosyal hareketliliğin artması ve basınla ilgili ifade özgürlüğünü kolaylaştırıcı düzenlemeler, basının içerik ve sayısal açısından hızla gelişmesine yol açmıştır. Ayrıca çok partili yaşama geçişle birlikte toplumun siyasete katılımındaki artış, basını da daha zengin bir tartışma ortamına yönlendirmişti. Bu dönemde, basındaki ve edebiyat dergilerindeki nitel değişimler, okur kitlesinin artması gibi nedenlerin de etkisiyle edebiyat dergilerinde yoğun bir tartışma ortamı olduğu gözlemlenmiştir. Buna bağlı olarak 1945-1950 yılları arasında Türkiye'de yayımlanan dergi sayısının neredeyse iki katına çıkmıştır. Bu dönemin kültürel hayatına katkıda bulunan edebiyat dergilerinden başlıcaları; Hisar, Varlık, Mavi, Yeditepe, Pazar Postası, Markopaşa ve Büyük Doğu'dur.

Edebiyatta Orhan Veli, Melih Cevdet Anday ve Oktay Rifat'ın oluşturduğu Garip Akımı ön plana çıktı. Bu akıma bağlı şairler, şiirde her türlü kurala ve kalıplara karşı çıkıp günlük konuşma diliyle beraber sokaktaki insanı şiire soktular. Garip Akımı toplumun büyük bir kesiminde ilgiyle karşılansa da edebiyat çevresinde tartışmaları da beraberinde getirdi. Garip Akımı dışında kalan şairler Türk şiirinde yenilik arayışlarını sürdürmeye devam ettiler. Roman türünde Anadolu ve Anadolu insanın hayatı toplumcu gerçekçi bir çizgide ele alınıp işleyen birçok eser yazıldı.

10 Haziran 1949'da, Devlet Tiyatrolarının Kuruluşu Hakkında Kanun'un çıkarılmasıyla kültürel hayatta önemli bir adım atıldı. Devlet Tiyatrosu ve Operası Genel Müdürlüğüne Muhsin Ertuğrul atandı (Görsel 6.6). Devlet Tiyatrolarında Shakespeare (Şekspir), Moliere (Molyer), Goethe (Göthe), Çehov gibi yabancı yazarların eserlerinin yanı sıra Ahmet Kutsi Tecer, Oktay Rifat ve Cevat Fehmi Başkut gibi yerli sanatçıların eserleri de sergilendi.

Kuyruklu Şiir

Uyuşamayız, yollarımız ayrı;
Sen ciğercinin kedisi, ben sokak kedisi;
Senin yiyeceğin, kalaylı kapta;
Benimki aslan ağzında;
Sen aşk rüyası görürsün, ben kemik.

Ama seninki de kolay değil, kardeşim;
Kolay değil hani,
Böyle kuyruk sallamak Tanrının günü.

(Orhan Veli Kanık Bütün Şiirleri s. 120)

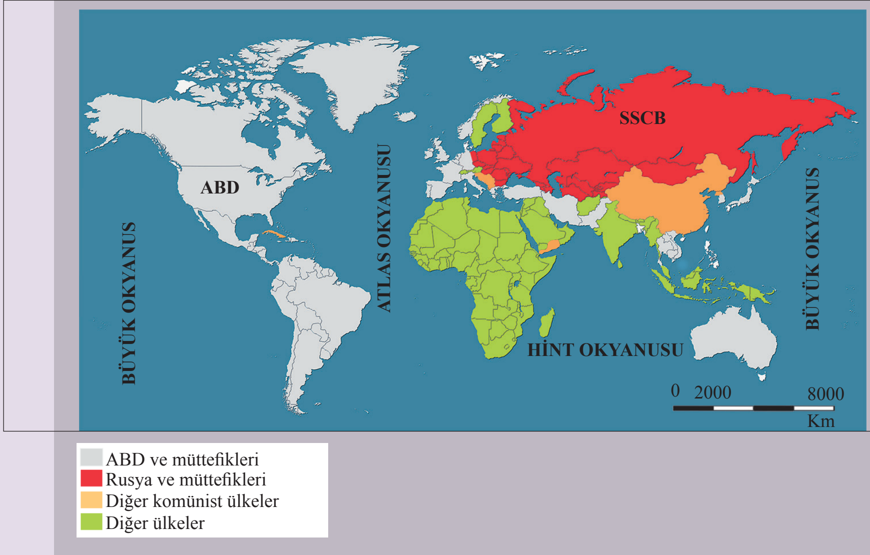
Düşün ve Tartış

Dönemin şiir anlayışını yansıtan Garip Akımı temsilcilerinden Orhan Veli Kanık'a ait yukarıda verilen şiiri okuduğunuzda dönemle ilgili ne gibi çıkarımlarda bulunabilirsiniz?

İsrail Devleti kuruldu. 1948

Arap-İsrail Savaşı başladı. 1948

6. 2. İKİ KUTUPLU DÜNYA VE TÜRKİYE

Harita 6.1: Bloklaşma Haritası

Araştır Öğren Paylaş

1. ABD'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyanın her yerine müdahale etmek istemesinin nedeni neler olabilir?
2. Devletler tek başlarına mı yoksa ittifaklar kurarak mı dış politikada daha güçlü olurlar?

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin başını çektiği Batı Bloku ülkeleri ile SSCB'nin önderliğindeki Doğu Bloku ülkeleri arasında ekonomik, askerî, ideolojik, siyasi ve kültürel alanlarda büyük çekişmeler yaşanmaya başladı. 1960'lara kadar devam eden bu süreç aynı zamanda Soğuk Savaş Dönemi olarak da adlandırılmaktadır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki kutup arasında sürekli bir gerginlik ve rekabet mevcut olsa da bu durum sıcak çatışmaya dönüşmedi. Bunun nedeni hem Batı Bloku'nun hem de Doğu Bloku'nun elinde etki ve tahrip gücü yüksek nükleer ve kimyasal başlıklı silahların olmasıydı. Dolayısıyla olası bir sıcak çatışmada iki taraf da birbirini yok edecek boyutlarda yıkıma yol açabilirdi. Bu yüzden Doğu Bloku ile Batı Bloku arasındaki silahların kullanılmadığı çatışma 1991'de SSCB'nin dağılmasına kadar devam etti (Harita 6.1).

Sıra Sizde

Nükleer silahlar dünyayı yeni savaşların eşiğine mi getirdi yoksa daha büyük savaşların çıkmasını mı önledi?

6. 2. 1. Doğu Bloku

II. Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan iki süper güçten biri Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ydi (SSCB). SSCB'nin bu kadar güçlenmesinde Almanya, İtalya ve Japonya'nın savaştan yenilgiyle çıkmaları, İngiltere ve Fransa'nın savaşı kazanmalarına rağmen büyük ölçüde yıpranmış olmaları etkili oldu. SSCB, II. Dünya Savaşı'nda Almanları yenilgiye uğrattıktan sonra Doğu Avrupa'da ilerleyerek bu topraklardaki Alman işgaline son verdi.

Bilgi Notu

Soğuk Savaş kavramını ilk kez ABD'li devlet adamı Bernard Baruch 17 Nisan 1947'de yaptığı bir konuşmada kullanmıştır.

Güney Kore Cumhuriyeti kuruldu. 1948

Kore Halk Cumhuriyeti kuruldu. 1948

Bilgi Notu

Marshall Planı'na karşılık SSCB ve uydu devletleri, aralarındaki ekonomik ilişkileri ve iş birliğini sıkılaştırmak için **Molotof Planı** doğrultusunda ikili ticaret sistemleri kurdular.

SSCB'nin kendi topraklarını Alman işgalinden kurtardıktan sonra savaştan çekilmesinden endişe eden ABD ve İngiltere, SSCB'nin ilerlemesine tepki göstermediler. Böylece SSCB savaşın sonlarına doğru Doğu ve Orta Avrupa'daki ülkelerden birçoğunu işgal etti.

1947'de barış antlaşmalarının imzalanması neticesinde SSCB'nin işgal etmiş olduğu ülkelerden çekilmesi gerekiyordu. Fakat SSCB, denetimi altındaki ülkelerde komünist partileri iktidara getirip muhalefet partilerini tamamen tasfiye etmeden buralardan çekilmedi. Macaristan, Bulgaristan, Romanya, Polonya ve Çekoslovakya'daki muhalefet, baskı yoluyla tamamen tasfiye edildi. Bu ülkeler komünist partiler iktidara getirilerek kontrol altına alındı. Anayasaları değiştirilerek sosyal, siyasal ve ekonomik düzenleri Sovyet modeline göre yeniden kuruldu. SSCB, Doğu Avrupa ülkeleriyle dostluk, iş birliği, saldırmazlık gibi antlaşmalar yaparak bir blok oluşturdu ve bu ülkeleri daha sıkı denetim altında tutmaya çalıştı.

Doğu Bloku Teşkilatları

Cominform

SSCB'nin öncülüğünde Doğu Bloku üye devletlerinin kendi aralarındaki iş birliğini artırmak için farklı alanlarda teşkilatlanmalara gidildi. İlk olarak 5 Ekim 1947'de Cominform kuruldu. Cominform ile SSCB ve komünist rejimler arasında siyasi ve ideolojik bağ sağlandı.

Comecon

Marshall Planı ve Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütüne karşı SSCB öncülüğünde Comecon (Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi) kuruldu (25 Ocak 1949). Comecon'un amacı; üye ülkelerde ekonomik gelişmeyi hızlandırmak, bilimsel ve teknik gelişmeye önem vermek ve üye ülkeler arasındaki dayanışmayı sağlamaktı.

Varşova Paktı

Askerî alanda da Varşova Paktı kuruldu. Varşova Paktı Soğuk Savaş Dönemi'nde öne çıkan uluslararası güvenlik örgütlerinden biridir. NATO'yu varlığına tehdit olarak gören SSCB öncülüğünde; Arnavutluk, Doğu Almanya, Bulgaristan, Macaristan, Polonya, Romanya ve Çekoslovakya'nın katılımıyla kuruldu (14 Mayıs 1955). Kuruluş amacı NATO'ya karşı sosyalist ülkeler arasında dostluk ve askerî yardım sağlamaktı. Varşova Paktı, Soğuk Savaş'ın bitmesiyle 1991'de dağıldı.

Görsel 6.7: Soğuk Savaş Dönemi liderleri (Churchill, Truman, Stalin)

Sıra Sizde

II. Dünya Savaşı'nın sebep olduğu yıkımın Batı demokrasisindeki olumsuz etkilerini yorumlayınız.

6. 2. 2. Batı Bloku

II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin yayılma tehlikesi karşısında İngiltere Başbakanı Winston Churchill (Vinstın Çörçıl), ABD'ye bu tehdidi önlemek için çağrıda bulundu. İngiltere, 21 Şubat 1947'de ABD'ye Türkiye ve Yunanistan'la ilgili uyarı niteliğinde iki nota verdi. Bu notalarda Türkiye ve Yunanistan'ın Batı savunması için önemi vurgulandı. Bu sebeple bu ülkelere

Pakistan kurucusu (M. Ali Cinnah) vefat etti. 1948

UNESCO kuruldu. 1948 11 Ekim

askerî ve ekonomik yardım yapılması gerektiğini ancak İngiltere'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar nedeniyle bu yardımları yapamayacağını belirtti. İngiltere'nin Yunanistan'daki askerlerini de geri çekmek zorunda olduğu açıklandı. SSCB tehdidine karşı ABD'nin sorumluluk üstlenmesi istendi. (Görsel 6.7).

Sıra Sizde

SSCB tehdidine karşı Batı savunmasında Türkiye ve Yunanistan'ın önemli olmasının nedenleri neler olabilir?

SSCB'nin girişimleri ve yayılmacı tutumu karşısında ABD Uzak Doğu'da, Doğu Akdeniz'de ve Orta Avrupa'da harekete geçti. Böylece II. Dünya Savaşı'nda müttefik olan ABD ile SSCB arasında savaş sonrasında iş birliği yerine çatışma süreci başlamış oldu. Batı Bloku'nun liderliğini üstlenen ABD, SSCB'yi çevreleme politikası izledi. ABD'nin Batı Bloku'nun liderliğini üstlenmesiyle İngiltere, Avrupa'daki üstünlüğünü ABD'ye bıraktı.

Batı Blokunun Teşkilatları

SSCB'nin yayılmacı politikasının karşısında kendisini "Hür Dünya" olarak adlandıran Batı Bloku ülkeleri ABD öncülüğünde belli alanlarda teşkilatlanmalara gitti. Bu teşkilatlar askerî, ekonomik ve siyasi alanlarda gerçekleşti. Böylece II. Dünya Savaşı'nın getirdiği olumsuz şartlarla var olan SSCB tehdidine tek başına direnmesi mümkün olmayan ülkelerin bir araya getirilerek bu durum aşılmaya çalışıldı. NATO ve Avrupa Konseyi gibi oluşumlar bu amaçla kuruldu. Ayrıca Truman Doktrini ve Marshall yardımı projesi de bu siyaseti destekleyen adımlardı.

Truman Doktrini

ABD Başkanı Harry S. Truman (Hery S. Truman), 12 Mart 1947'de Avrupa'yı desteklemek ve güçlendirmek için Truman Doktrini'ni ilan etti. Truman, Amerikan Kongresine sunduğu bildiride Türkiye ve Yunanistan'a yardım yapılması için kendisine yetki verilmesini istedi. Amerikan Kongresinde; SSCB tehdidine karşılık Yunanistan'a 300 milyon, Türkiye'ye de 100 milyon dolarlık yardımın yapılması kabul edildi. ABD, Truman Doktrini ile iki temel amaca ulaşmaya çalıştı: Bu amaçlardan öncelikli olanı dünyanın neresinde olursa olsun SSCB'nin yayılmasını engellemek ABD'nin ekonomik ve siyasal hâkimiyetinin genişlemesini sağlamaktı. İkinci amaç ise SSCB tehdidine karşı Türkiye ve Yunanistan'a askerî yardım yapmaktı.

Marshall Planı

ABD, Avrupa'nın ekonomik yönden güçlü olduğu takdirde SSCB'nin siyasi yayılmacılığına karşı koyabileceğini düşünüyordu. Bu nedenle ABD, 1945-1946 yılları arasında Batı Avrupa ülkelerine 15 milyar dolarlık yardımda bulundu. Ancak ABD'nin yardımları Avrupa'nın ekonomik ve siyasi sorunlarını çözmeye yeterli değildi. ABD Dışişleri Bakanı George Marshall (Corç Marşal), 5 Haziran 1947'de yaptığı açıklamada ABD'nin, Avrupa'nın ekonomik kalkınması için yapacağı girişimden önce, Avrupa ülkelerinin kendi aralarında ekonomik iş birliği sağlamaları gerektiğini belirtti. Ancak bu iş birliği sağlandıktan sonra bir açık ortaya çıkarsa bu açığın kapatılması için ABD'nin yardımcı olabileceğini söyledi (Görsel 6.8).

Oku-yorum

Demir Perde

İngiltere Başbakanı Sir Winston Churchill (Sör Vinstın Çörçil), Sovyetler Birliği'nin tutum ve davranışlarından duyduğu endişelerini 12 Mayıs 1945'te, Başkan Truman'a çektiği telgrafta şöyle belirtmiştir:

"Bir ya da iki yıl içinde durum ne olacak? Bu tarihte Amerikan ve İngiliz orduları eriyecek, Fransızlar esaslı bir şekilde teşkilatlandırılmış olmaktan uzak bulunacak; oysa Rusya iki ya da üç yüz tümenini ayakta tutma kararını verebilecektir…

Cepheye (Rusya) bir demir perde indirmiştir. Ardında nelerin cereyan ettiğini bilmiyoruz.

Dr. Rıfat UÇAROL, Siyasi Tarih, s. 939.

İngiltere Başbakanı Churchill SSCB için "demir perde" tabirini kullanarak neyi anlatmaya çalışmıştır

Görsel 6.8: ABD Dışişleri Bakanı G. Marshall

ABD Başkanı Harry S. Truman seçimleri kazandı. 1948

Berlin şehrinde Sovyet yanlısı geçici yönetim kuruldu. 1948

Oku-yorum

Türkiye ve Yunanistan'ın Dünya Siyasetindeki Yeri

ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Dean Acheson (Diin Eçısın), Türkiye'ye yardım nedenini Temsilciler Meclisi'nde son derece açık olarak şöyle ortaya koyuyor:

"Ekonomik problemlerini özgürlük yolunu seçmek suretiyle çözmelerinde kendilerine elimizden geldiği kadar yardım etmek, çıkarımız için hayatidir. Türkiye ve Yunanistan'ın yıkılması ve iki ülkede totaliter rejimlerin kurulmasının Orta Doğu ülkeleri üzerinde etkisinin ne olacağını anlatmama gerek yok… Öte yandan, Yunanistan ve Türkiye'nin, özgürlük ilkelerini sıkı sıkıya bağladıkları ABD'den yardım gördükleri zaman bunun moralleri ve iç gelişmeleri üzerindeki etkisini bir düşünün Türkiye ve Yunanistan'da elde edilecek sonucun Boğazlardan Çin Denizi'ne kadar olan geniş bölgede nasıl büyük bir ilgi ile izleneceğini söylemek çok abartılı olmaz."

Oral SANDER, Türk-Amerikan İlişkileri, s. 38.

ABD'nin dış politikası açısından Türkiye ve Yunanistan'ın önemi nedir?

NATO'nun Kuruluşu

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO: North Atlantic Treaty Organization), Soğuk Savaş Dönemi'nde SSCB'ye karşı kurulan geniş kapsamlı bir savunma ittifakıdır. ABD, İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Norveç, Danimarka, İzlanda, Portekiz, İtalya ve Kanada'nın katılımıyla 4 Nisan 1949'da kuruldu (Görsel 6.9). NATO'nun oluşturulmasının ana fikri SSCB yayılmasına ve tehdidine karşı etkili bir set kurmaktı. Bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle NATO antlaşmasını imzalayan ülkeler arasında askerî iş birliği sağlandı. Böylece üye devletlerden birine yapılacak olan herhangi bir saldırı, hepsine karşı yapılmış sayılacaktı. NATO'ya üye devletlerin askerî ittifak dışında siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda da iş birliği içerisinde olmaları planlandı. NATO yapılanması sonucunda SSCB öncülüğünde oluşan Doğu Bloku'na karşı Batı Bloku oluşturuldu.

Görsel 6.9: ABD Başkanı H. Truman, Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzalarken

Sıra Sizde

Doğu Bloku'nun dağılmasına rağmen NATO'nun hâlâ varlığını sürdürmesinin sebepleri nelerdir?

Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyinin kuruluş amacı, her alanda üye ülkeler arasında güven oluşturup iş birliği sağlamaktır. 5 Mayıs 1949'da Londra Antlaşması ile İngiltere, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg, Danimarka, İrlanda, İtalya,Norveç ve İsveç arasında kurulan konsey sadece Avrupa devletlerini kapsayan ve askerî niteliği olmayan bir teşkilattır.

6. 2. 3. Doğu ve Batı Arasındaki Türkiye

Türkiye-SSCB İlişkileri

II. Dünya Savaşı'ndan sonra müttefikler arasında yapılan konferanslarda Türkiye üzerindeki Sovyet tehdidi açık bir şekilde ortaya çıktı. Yalta Konferansı'na katılan SSCB lideri Stalin, II. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan koşullar nedeniyle Boğazların statüsünün aynen devam edemeyeceğini dile getirdi. Bu doğrultuda Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin günün koşullarına uygun olarak yeniden düzenlenmesini ve SSCB lehine değişiklikler yapılmasını talep etti.

ABD, SSCB'nin karşısında yer alırken, Sovyet Rusya tehdidine maruz kalan Türkiye'nin de Batı ile olan ilişkileri gelişti. Türkiye siyasi alanda ABD'nin desteğini aldı. Türkiye ile SSCB arasındaki siyasi gerginlik 1953'e kadar sürdü. SSCB 30 Mayıs 1953'te yaptığı açıklamayla, II. Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme getirdiği taleplerinden vazgeçtiğini resmen bildirdi. Türkiye ve SSCB arasındaki ilişkiler de bu tarihten sonra yumuşamaya başladı.

Birleşmiş Milletler Teşkilatı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni kabul etti.
1948
10 Aralık

Comecon kuruldu.
1949

Türkiye ve Truman Doktrini

Truman Doktrini ile SSCB'nin yayılmacılık politikasının tehdidi altında kalan Yunanistan ve Türkiye'ye askerî ve ekonomik yardımlar yapıldı. ABD'nin yapacağı yardım açıklaması Türk siyasetçileri tarafından olumlu karşılandı. Gerek CHP ve gerek DP üyeleri ABD'nin Türkiye'yi desteklemesini dostane bir tavır olarak gördüler. Türkiye'nin Truman Doktrini ile ABD yardımlarını kabul etmesinin başlıca sebebi, SSCB'nin istekleri ve tehdidi karşısında ABD'nin desteğini almaktı.

Truman Doktrini, Türk dış politikasında da büyük değişikliklere yol açtı. Truman Doktrini'nin uygulanmasından sonra Türkiye, tamamen Batı Bloku yanlısı bir dış politika izlenmeye başladı. Truman Doktrini'yle dış politikada Batı Bloku'na yaklaşan Türkiye NATO'ya katılmak istedi. Bunun sonucu Kore Savaşı'nda Birleşmiş Milletler Barış Gücü Komutanlığı bünyesinde savaşa katıldı. Kore Savaşı'nda Doğu Bloku'nun yayılmacılığına karşı dünyayla birlikte hareket eden Türkiye, Batı Bloku ülkelerinin desteğini kazandı.

Türkiye'nin Avrupa Konseyine Üye Olması

Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye'nin dış politikasının temel hedefi, Batı ile siyasi ve ekonomik ilişkiler içinde olmaktı. Bu doğrultuda Türkiye, Avrupa Konseyi içinde yer almak istiyordu. Böylece Batılı devletlerle olan ilişkiler geliştirilmiş ve iş birliği de artırılmış olunacaktı. Türkiye, Avrupa Komisyonu kurulduktan kısa bir süre sonra Yunanistan ve İzlanda ile birlikte Ağustos 1949'da Avrupa Komisyonuna davet edildi. Türkiye bu süreçten sonra, komisyonun kurucu üyeleri arasında sayıldı. Türkiye'nin komisyona kesin katılımı ise TBMM tarafından 12 Aralık 1949'da onaylandı.

Türkiye'nin NATO'ya Katılması

NATO, 4 Nisan 1949'da 12 devletin katılımıyla kuruldu. Türkiye ise başlangıçta NATO'nun dışında kaldı. 14 Mayıs 1950 seçimleri sonucu iktidara gelen Demokrat Parti, NATO'ya katılma çalışmalarına hız verdi. Türkiye'nin NATO'ya katılmak istemesinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

1. NATO içerisinde yer alarak, SSCB tehdidinin devam etmesi karşısında ülke topraklarının savunulmasının kolaylaştırılması düşünülmüştür.

2. Türk devlet adamları Avrupa Konseyinin kurucu üyelerinden olan Türkiye'yi Batı'nın ayrılmaz bir parçası olarak görüyorlardı. Bu yüzden Batı'ya dönük dış politikanın vazgeçilmez bir koşulu olarak NATO'ya üye olmanın gerekli olduğu düşünülmüştür.

Türkiye'nin NATO'ya katılma sürecinde Kore Savaşı'nın başlaması ile Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Komutanlığı emrine 4.500 kişilik kuvvet göndermesi üyeliğe kabulünde olumlu bir etki yaptı. Türk askerinin bu savaşta gösterdiği üstün başarı tüm dünyanın dikkatini çekti. Bu durum Türkiye'nin NATO üyeliği için bazı Batı Bloku ülkelerinin yaptığı itirazları önemli ölçüde azalttı. NATO'ya katılma konusunda Kore Savaşı, Türkiye için önemli bir dönüm noktası oldu. Türkiye'nin NATO'ya kabul edilmesini sağlayan bir başka gelişme ise SSCB'nin nükleer silah edinmesi oldu. 1949'da SSCB, atom silahına sahip olduğunu resmen açıkladı. ABD, SSCB'nin olası bir nükleer saldırısına karşılık verebilmek için SSCB'ye yakın bölgelerde askerî üslere ihtiyacı olduğunu düşünüyordu.

NATO kuruldu.
1949
4 Nisan

Avrupa Konseyi Kuruldu.
1949

Büyük Millet Meclisinin dünkü tarihî celsesi

Meclis, Kuzey Atlantik Paktına iltihakımızı ittifakla tasvip etti

404 milletvekilinin iştirak ettiği dünkü celsede partiler tam bir millî birlik manzarası gösterdiler

En büyük kuvvetimiz: Millî birlik!

Kılıç Ali Hatıralarını Anlatıyor!

"Memlekette hürriyet mi ilân olunuyor?"

Görsel 6.10: Türkiye'nin NATO'ya katılmasıyla ilgili gazete haberi

Bunun için de Türkiye'nin NATO'ya alınmasını istedi. Yaşanan gelişmeler sonucu 15 Eylül 1951'de Ottowa'da toplanan NATO Bakanlar Konseyi, oy birliğiyle Türkiye ve Yunanistan'ın NATO'ya üye olarak davet edilmesine karar verdi. 22 Ekim 1951'de Türkiye ile Yunanistan'ın NATO'ya katılımını sağlayan protokol imzalandı. TBMM, 18 Şubat 1952'de Kuzey Atlantik Antlaşması ve Protokolü'nü onaylayınca Türkiye NATO'ya resmen katıldı (Görsel 6.10).

Sıra Sizde

ABD'nin Türkiye'nin NATO'ya katılmasını istemesiyle Türkiye'nin NATO'ya katılmak istemesinin gerekçeleri aynı mıdır?

Türkiye'nin güvenliğini amaçlayan, hiçbir milletin aleyhinde olmayan bir barış politikası bizim her zaman ilkemizdir.

K. Atatürk

Türk Askeri Kore'de

II. Dünya Savaşı'nda Japonya teslim olduktan sonra Kore'nin kuzeyini SSCB, güneyini ise ABD denetim altına aldı. Kore, 38. enlem sınır kabul edilerek Güney Kore ve Kuzey Kore olmak üzere ikiye ayrıldı. SSCB ve ABD arasında gerçekleşen görüşmelerden bir sonuç çıkmayınca Kore'nin birleşmesi gerçekleşmedi.

ABD'nin desteklediği Güney Kore'de yapılan seçim neticesinde 17 Temmuz 1948'de Güney Kore Cumhuriyeti kuruldu. SSCB'nin desteklediği Kuzey Kore'de de seçimler yapıldı ve 9 Eylül 1948'de Kore Halk Cumhuriyeti kuruldu.

Siyasi olarak ikiye bölünen Kore'de yaşanan gerginlikler bitmedi ve bir savaşa dönüştü. 25 Haziran 1950'de SSCB'nin desteklediği Kuzey Kore birlikleri, Güney Kore'deki askerlerin sınırı geçtiklerini ileri sürerek Güney Kore'ye saldırdı. Savaşın başlamasıyla ABD, Güney Kore'ye yardım göndermeye başladı ve Birleşmiş Milletleri harekete geçirdi. ABD, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi üyelerine barışı sağlamak için Güney Kore'ye asker gönderme çağrısında bulundu. Alınan kararla ABD'nin önderlik ettiği bir Birleşmiş Milletler Kuvveti oluşturuldu ve komutanlığına da Amerikalı General Mac Arthur (Mak Artur) getirildi.

Bilgi Notu

Temmuz 1953'de imzalanan ateşkese kadar Türk askerlerinin 721'i şehit olurken, 672'si yaralanarak yurda dönmüştür. 1475 yaralı asker Kore'de tedavi edilmiştir. 234 asker esir düşerken 175 kişi kaybolmuştur.

ABD'den sonra Kore'ye asker gönderen ikinci ülke Türkiye oldu. NATO'ya katılma çabasında olan Türkiye, bu savaşta Güney Kore'ye destek vererek Batı Bloku'nun bir parçası olduğunu göstermek istedi. Türkiye ilk aşamada Kore Savaşı'na 4.500 asker gönderdi (Görsel 6.11). Daha sonraki süreçte Kore Savaşı'na gönderilen Türk askerlerinin sayısı 6.000'in üzerine çıktı. Kore Türk Tugayı Komutanlığına Tuğgeneral Tahsin Yazıcı; Piyade Alay Komutanlığına da Celal Dora atandı. Birleşmiş Milletler Barış Gücü Komutanlığı bünyesinde savaşan Türk askeri, başarılı bir şekilde mücadele etti. Çok şiddetli geçen Kunuri Muharebeleri'nde önemli başarılar kazanan Türk ordusu, büyük kayıplar verdi. Türk askerinin Kore Savaşı'ndaki üstün başarısını France Presse (Frans Pres) Ajansı dünyaya şöyle duyurmuştu: "Kunuri önünde mevzi alan Türk tugayı bu şehirle Takson arasında düşman kuvvetleri tarafından derhâl tamamen sarılmıştır. Amerikan kumandanlığı Türk askerlerinin akıbeti hakkında

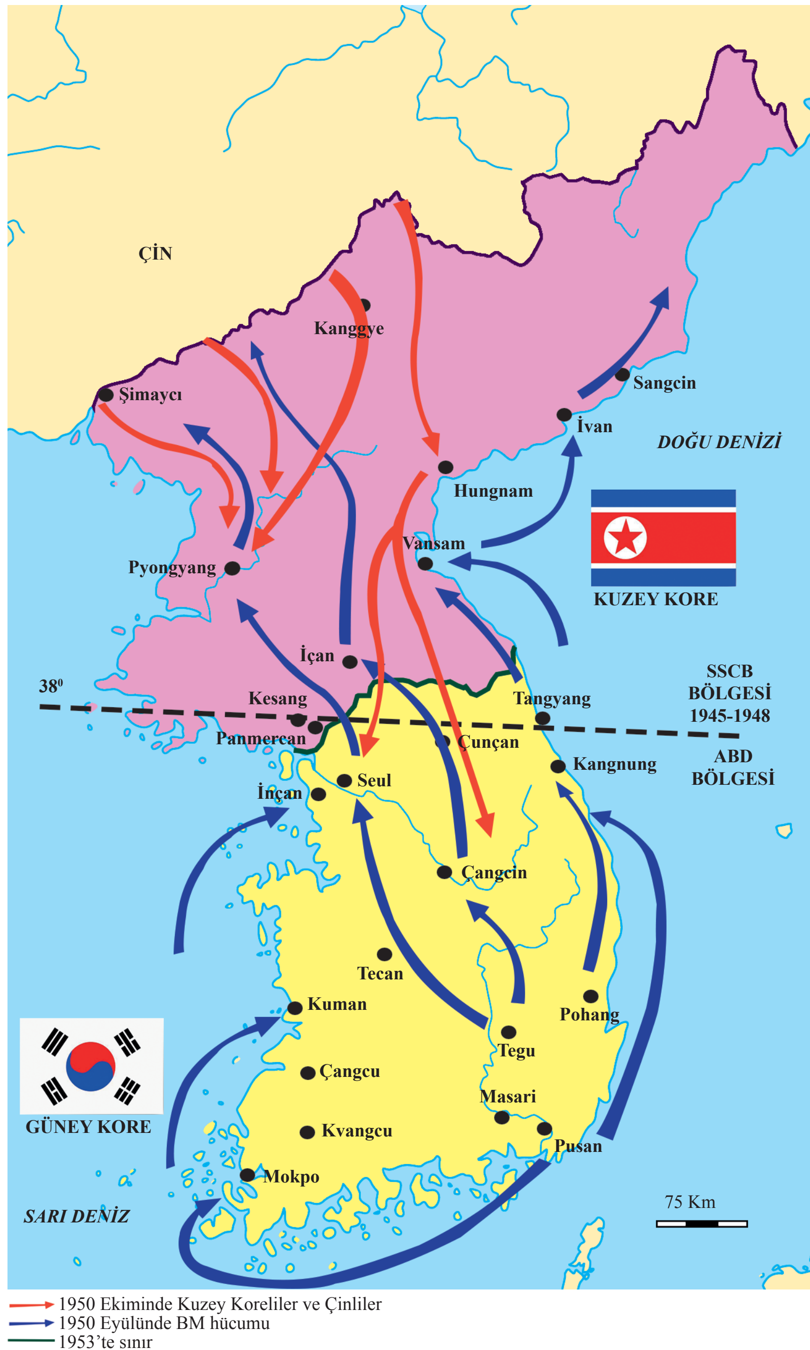
Görsel 6.11: Kore Savaşı'na katılan Türk birlikleri

Federal Alman Cumhuriyeti (Batı Almanya) kuruldu. — 1949

Türkiye Avrupa Konseyi'ne üye oldu. — 1949

derin bir endişeye düştüğü sırada Türk Mehmetçikleri süngü takarak hücuma kalkmış ve düşman hatlarını yararak selamete ulaşmıştır. Bu süngü hücumu esnasında Türk askeri 200 Çinliyi öldürmüş ve bu muvaffakiyetli hareket sonunda 200 de esir alınmıştır.”

Üç yıl süren Kore Savaşı’nda taraflar birbirlerine üstünlük sağlayamadılar. 1950’de başlayan savaş, 27 Temmuz 1953 Panmunjom Ateşkes Anlaşması ile sona erdi. Yapılan ateşkese göre Kuzey Kore ile Güney Kore arasındaki sınır değişmedi ve 38. enlem sınır çizgisi olarak kabul edildi (Harita 6.2).

Harita 6.2: Kore Savaşı haritası

Oku-yorum

Kore’den mektup var...

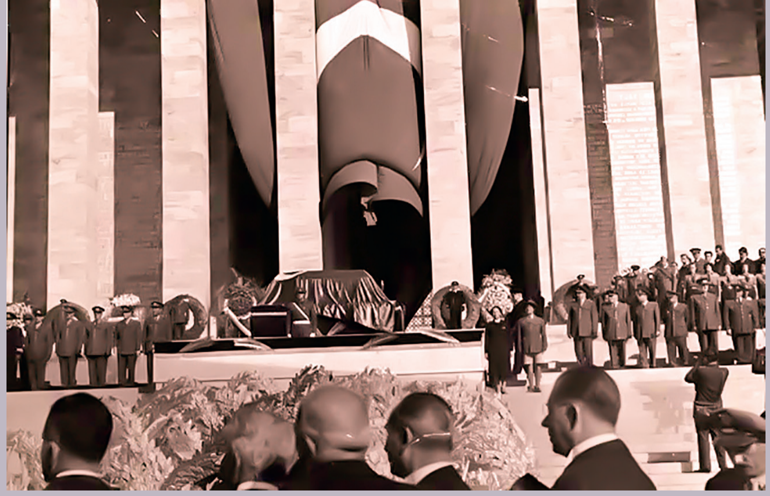
Çok sevgili ablacığım,
Gemimiz İzmir Limanı’na yanaşırken daha çok uzaklardan sallanan mendilleri fark etmeye başlayacak, bunların arasında grup teşkil etmiş sizleri görebileceğim. O an, bütün bir senenin özlemi, kuruntuları ve de şu elim hadisler unutulacak. Birbirimize kavuşmanın verdiği sevinç sarhoşluğu içinde gözlerimiz dolu, adeta bütün bir senenin acısını çıkartırcasına karşıdan birbirimize bakacak, bizleri tekrar bir araya getiren o büyük varlığa hamd’üsenalar edeceğiz. Biraz önce çok üzgün olmama rağmen şimdi kendimi daha neşeli hissediyorum. Zira şu anda o mükemmel günü yaşıyorum. İnanıyorum ki bu günler bir hakikat olacak.
Gündoğdu Kayal, Kore Mektupları, s. 82-83. (Kısaltılmıştır.)

Kore Savaşı’na katılmış bir Türk askerinin ailesine yazdığı mektubu okuyarak, savaşın asker üzerindeki duygusal etkisini tartışınız.

Demokratik Alman Cumhuriyeti (Doğu Almanya) kuruldu.
1949

Demokrat Parti iktidara geldi.
1950
14 Mayıs

6. 3. 1950'Lİ YILLARDA TÜRKİYE

Görsel 6.12: M. Kemal Atatürk'ün naaşı Anıtkabir'e nakledilirken

Araştır Öğren Paylaş

Marshall Planı doğrultusunda yapılan ekonomik yardımların Türk ekonomisine etkilerini tartışınız.

6. 3. 1. Siyasi Hayat

14 Mayıs 1950 seçimleriyle başlayan Demokrat Partinin iktidarı kesintisiz olarak on yıl devam etti ve 27 Mayıs 1960 yılındaki askerî darbeyle sona erdi. Bu süreç boyunca CHP ana muhalefet partisi görevini üstlendi. DP genel başkanlığını yürüten Celal Bayar, 14 Mayıs seçimlerinden sonra Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü cumhurbaşkanı oldu. Celal Bayar, DP genel başkanlığından istifa ederek görevini Adnan Menderes'e bıraktı. Bu on yıllık süreçte DP genel başkanlığını Adnan Menderes, CHP genel başkanlığını ise İsmet İnönü sürdürdü.

DP iktidarının ilk yıllarında 18 Temmuz 1932 tarihli genelge ile başlayan ezanın Türkçe okunması uygulamasına 16 Haziran 1950'de son verildi. Bu tarihten sonra ezanın okunuşu aslına döndürüldü. Yine aynı dönemde halkı kışkırtmak amaçlı Atatürk heykellerine yapılan saldırılar üzerine 25 Temmuz 1951'de Atatürk'ün manevi şahsiyetini korumak için Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun çıkarıldı. İnşaatı yarım kalan Anıtkabir tamamlandı ve 1953'te Atatürk'ün naaşı geçici olarak konulduğu Etnoğrafya Müzesinden alınarak törenle ebedi istirahatgâhı olan Anıtkabir'e nakledildi (Görsel 6.12). Köy Enstitüleri 1954'te öğretmen okullarına dönüştürüldü.

DP döneminde ekonomide önemli gelişmeler yaşandı. Bu dönemde devletçi ekonomi anlayışından liberal ekonomiye geçiş yapıldı. Bunun sonucu olarak 1950'den 1954'e kadar geçen süreçte Türkiye ekonomisinde kalkınmanın yaşandığı bir dönem oldu. Ekonomide tarım sektörüne öncelik verildi. DP, sanayide de özel sektöre dayalı bir siyaset uyguladı. Ekonomiyi geliştirmek için yabancı sermaye teşvik edildi. Bu amaçla 1951'de Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarıldı.

Balkan Paktı kuruldu. 1953

Dumlupınar Faciası yaşandı. 1953 4 Nisan

Dış politikada ise Sovyet Rusya tehlikesi karşısında ABD'nin desteğini sağlamaya devam edildi. Truman Doktrini ve Marshall Planı yardımlarından sonra NATO'ya üye olundu. Böylece Türkiye siyasi olarak yüzünü tamamen Batı'ya çevirdi. 2 Mayıs 1954'te yapılan genel seçimlere Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi, Türkiye Köylü Partisi ve İşçi Partisi katıldı. 1954 seçimlerinin ardından DP, oylarını önemli ölçüde artırarak iktidarını devam ettirdi.

Tablo 6.4: 2 Mayıs 1954 Genel Seçimleri Sonuçları

Partiler	Aldıkları Oy	Oran%	Milletvekili
Demokrat Parti	5.313.659	58.42	503
Cumhuriyet Halk Partisi	3.193.471	35.11	31
Cumhuriyetçi Millet Partisi	480.249	5.28	5
Köylü Partisi	50.935	0.56	-
İşçi Partisi	910	0.01	-
Bağımsızlar	56.393	0.62	2
Toplam	**9.095.563**	**100**	**541**

DP iktidarı döneminde olumlu gelişmeler yaşanırken iç ve dış politikada olumsuz gelişmeler de ortaya çıktı. Dış politikada; Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül Olayları'nın yaşanması büyük sıkıntılara yol açtı. DP iktidarı döneminin ortalarından itibaren ülkede ekonomik sıkıntılar baş gösterdi. İktidar ve muhalefet arasında yaşanan gerilimler tırmandı.

İktidar ve muhalefet çatışmasının en şiddetli olduğu dönemde DP, 1958 yılında yapılacak seçimleri erkene aldı ve seçimlerin 27 Ekim 1957'de yapılacağını duyurdu. DP'nin erken seçime gitmesinin başlıca nedenleri; muhalefet partileri arasındaki iş birliği arayışları, DP içinde yaşanan çekişmeler, üniversite olayları, ordu içindeki cuntacı hareketlenmeler ve ekonomide yaşanan sıkıntılardı. Altı ay öne alınan seçimleri DP kazandı, ancak diğer seçime göre muhalefet bu seçimden güçlenerek çıkmıştı. DP %47,7 oy oranı ile 424 milletvekili çıkardı. Bu dönemde de DP kadrolarında ciddi bir değişiklik olmadı. TBMM, 2 Kasım 1957'de Celal Bayar'ı 413 oyla üçüncü kez cumhurbaşkanı seçti.

1958'de Cumhuriyetçi Millet Partisi ile Köylü Partisi birleşip Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP) adını aldı. Hürriyet Partisi de CHP'ye katıldı. Muhalefet partilerinin birleşme yoluna gitmesi, iktidar-muhalefet ilişkilerini daha da sertleştirdi. Muhalefetin birleşmesi üzerine DP öncülüğünde Vatan Cephesi kuruldu. Kuruluş amacı, iktidarın halk tabanını genişletmek ve halkın desteğini sağlamak olan Vatan Cephesine üye olanların isimleri radyodan her gün halka duyuruldu. Bu durumu hükûmetin aleyhine kullanan muhalefetin kışkırtmasıyla ülkedeki siyasî gerginlik arttı. Siyasal gerginliği azaltmak ve istikrarı sağlamak isteyen hükûmet 18 Nisan 1960'da DP milletvekillerinden oluşan ve olağanüstü yetkilere sahip Tahkikat Komisyonu'nu kurdu. Komisyon ülkenin istikrarını bozacak her türlü yıkıcı faaliyete müdahale etme yetkisine sahip olacaktı. Komisyon, kararlarına uymayan yıkıcı faaliyette bulunanlara hapis cezası verme yetkisine de sahip olacaktı.

Oku-yorum

Osman Amcadan Başbakana Mektup

Sene 1958 ben o zaman Nazilli Bayındır köyünde öğretmenim. Köy halkından Osman Amca dedikleri saf bir adam var. Bir gün köy kahvesinde oturup dururken Osman Amca elinde bir kağıt kalem getirdi. "Öğretmen dedi benden Başbakan Adnan Menderes'e bir mektup yazacaksın." Osman amcayı nasıl kırayım? Başladım yazmaya:

"Sevgili Başbakanım Adnan Menderes'e önce selam ve sevgilerimi yollar ellerinden öperim. Ben Nazilli'nin Bayındır Köyü örnek çiftçisiyim. Bu köyde benim geniş bir menengeçliğim var. Bu menengeçlere Antep fıstığı aşılanmasını istiyorum. Bu isteğimi Aydın ve Nazilli Ziraat dairelerine anlatıyorum; bana yardımcı olun, Antep fıstığı aşısı getirin diyorum. Ama beni dinlemiyorlar. Bana gülüyorlar, benle eğleniyorlar. Ben bu derdimi sana anlatıyorum senden yardım istiyorum. Tekrar selamlarımı yollar ellerinden öperim" dedi.

Osman Amca mektubu Başbakan Adnan Menderes'e gönderdi. Aradan on gün geçti. Yine köy kahvesinde oturuyordum, baktım bir cip iki kamyon geldi. "Bizi Başbakan Adnan Menderes gönderdi, burada bir Osman amca varmış onun menengeç ağaçlarını Antep fıstığı aşılayacağız" dediler. Osman Amca bunları dağa götürdü. Adamlar koca dağı kazdı. Çalıları, dikenleri temizledi. Menengeç ağaçlarını meydana çıkardı ve Antep fıstığı aşıladılar.

http://dergi.adu.edu.tr/ebulten/webfiles/100006/files/bulten006.pdf 27-11-2017. (Kısaltılmış ve düzenlenmiştir.)

Bir vatandaşın mektupla başbakana ulaşabilmesi halk ile yönetici ilişkileri açısından nasıl bir etki yaratır? Tartışınız.

Panmunjom Ateşkes Anlaşması ile Kore Savaşı sona erdi.
1953
27 Temmuz

Atatürk'ün naaşı Anıtkabir'e nakledildi.
1953
10 Kasım

Bilgi Notu

Cunta: Demokratik yollardan seçilmiş meşru hükûmete karşı darbe yaparak ülke yönetimine el koyan genellikle askerî yapıdaki demokratik olmayan kurullara verilen isimdir.

Tablo 6.5: 27 Ekim 1957 Genel Seçimleri Sonuçları

Partiler	Aldıkları Oy	Oran%	Milletvekili
Demokrat Parti	4.303.190	47.70	424
Cumhuriyet Halk Partisi	3.768.043	40.82	178
Cumhuriyetçi Millet Partisi	663.295	7.19	4
Köylü Partisi	356.419	3.86	4
İşçi Partisi	39.867	0.43	4
Toplam	**9.230.814**	**100**	**610**

27 Mayıs 1960'ta Millî Birlik Komitesi adlı bir cunta yapılanması, Türk Silahlı Kuvvetler adına millî iradeyi hiçe sayarak ülke yönetimine el koydu. DP üyeleri tutuklandı, anayasa ve meclis feshedildi. Tüm siyasi faaliyetler askıya alındı. Böylece demokratik bir süreçle başlayan Demokrat Parti dönemi, demokratik olmayan bir yöntemle sona erdirildi. Dönemin bir askerî darbe ile sona ermesi, Türk demokrasi tarihinde olumsuz bir süreç başlattı.

6. 3. 2. Ekonomik Hayat

1950 seçimleri ile iktidara gelen Demokrat Parti, Liberal ekonomi anlayışını savundu. Ancak devletçilik ilkesi tamamen reddedilmedi. Özel teşebbüsün ön planda olduğu bir ekonomik program benimsendi.

Yabancı ve yerli sermayenin sanayiye girmesini teşvik etmek amacıyla 1950'de Türkiye Sınaî Kalkınma Bankası kuruldu. Ekonomiyi canlandırmak amacıyla 1951'de "Yabancı Sermaye Yatırımlarını Teşvik Kanunu" çıkartılarak yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi kolaylaştırılmaya çalışıldı. Fakat bu konuda istenen sonuç elde edilemeyince 1954'te çıkartılan yeni bir kanunla yabancı sermayeye verilen imkânlar daha da genişletildi. Başta Almanya ve ABD firmaları olmak üzere birçok yabancı firma Türkiye'de yatırımlar yaptı. Dönemin en çok tartışılan konularından biri de Petrol Kanunu oldu. Kanunun amacı Türkiye'nin petrol kaynaklarının özel teşebbüs ile hızlı ve verimli bir şekilde işlenip değerlendirilmesini sağlamaktı. Bu kanunla birlikte birçok yabancı şirkete Türkiye'de petrol arama izni verildi.

Sıra Sizde

Yabancı sermayenin bir ülkeye yatırım yapmasının olumlu ve olumsuz sonuçları neler olabilir?

DP, ekonomide liberalizm politikasını benimsemiş olmasına rağmen yatırımların birçoğunu yine devlet yapmak zorunda kaldı. Makine Kimya Endüstri Kurumu, Denizcilik Bankası, Et ve Balık Kurumu, Devlet Malzeme Ofisi, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları gibi birçok Kamu İktisadi Teşekkülü (KİT) kuruldu.

Demokrat Parti Dönemi'nde tarım sektörü ön planda tutuldu. Türkiye nüfusunun büyük bir kesimi kırsal alanda yaşamakta ve tarımla uğraşmaktaydı. Bu yüzden de tarımsal üretimin artırılması hedeflendi. Yeni topraklar tarıma açıldı, çiftçinin ürettiği ürünler dünya piyasasının üstünde fiyatlardan çiftçiden

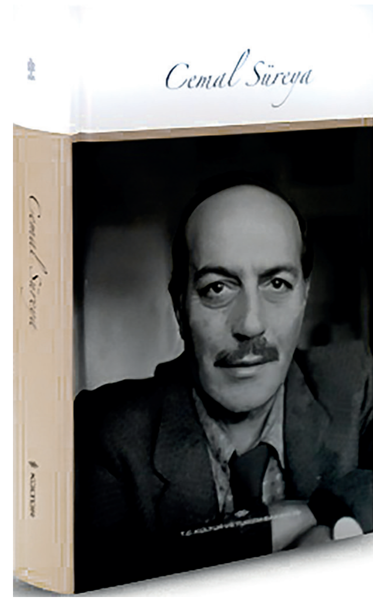
SEATO kuruldu. 1954

Bağdat Paktı kuruldu. 1955

satın alındı. Çiftçiye ucuz kredi verildi ve tarımda makineleşme hızlandırıldı. Geleneksel tarım uygulamalarından modern tarıma doğru geçiş sağlandı. Marshall yardımlarıyla başta traktör olmak üzere modern tarım aletlerinin sayısında büyük artış oldu. Yapılan tüm çalışmalar ve hava koşullarının tarıma elverişli gitmesiyle 1950-1954 yılları arasında tarımsal üretimde büyük bir artış sağlandı.

Marshall Planı çerçevesinde yapılan yardımlar sadece tarım alanında değil madencilik, ulaştırma ve bayındırlık alanlarında da kullanıldı. ABD, yardımların kara yolları yapımı için de kullanılmasını istedi. Bu yüzden demir yolları yapımı durdurulup kara yolları yapımına ağırlık verildi. Amerikalı teknik uzmanların girişimiyle 1949'da Kara yolları İdaresi kuruldu. Kara yolları yapımı ile köylerden kent ve kasabalara ulaşım daha kolay hâle geldi. Kara yollarının yapımına bağlı olarak ithal otomobil sayısı ve bununla birlikte petrol ihtiyacı da arttı.

1954'ten itibaren yaşanan döviz darboğazı yüzünden DP'nin temel politikası olan liberalizme kısıtlamalar getirildi. İthalatı kısıtlayıcı önlemler alındı ve devlet sanayide özel sektörün yerini aldı.

Görsel 6.13: İkinci Yenicilerden Cemal Süreya

1955'ten itibaren tarım ürünlerinin üretiminde düşüşler, dış ticaret açıkları, kamu harcamalarındaki sürekli artışlarlar ile birlikte ekonomik sıkıntılar yaşanmaya başladı. Hükûmet, ekonomideki olumsuz gidişata engel olabilmek için birtakım önlemler aldı. Gümrük vergisinde değer esasına geçildi ve gümrük tarifeleri yükseltildi. II. Dünya Savaşı sonrasında da uygulanmış olan Millî Korunma Kanunu tekrar uygulamaya konuldu. Bütün tedbirlere rağmen ekonomideki sıkıntılar artarak devam etti.

6. 3. 3. Sosyal ve Kültürel Hayat

1950'li yıllardan itibaren kentlerdeki sanayileşme ile beraber köylerden kentlere göçler daha da artarak devam etti. Tarımda makineleşmenin artması, köylerdeki iş imkânlarının azlığı, eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği göç hareketini artıran en temel sebeplerdendi. Yaşanan yoğun göçler kentlerde konut sıkıntısı, çarpık kentleşme ve altyapı sorunları gibi problemleri ortaya çıkardı.

Siyasal düzeyde tek parti döneminin son bulması, ekonomide tarımsal üretimden sanayi üretimine doğru yönelişin hızlanması ve kentlere doğru hızlı bir göçün ortaya çıkması Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik yapısında önemli değişimleri de beraberinde getirdi.

Bu dönemde Garip Akımı'nın ardından İkinci Yeni şiir anlayışı ortaya çıktı (Görsel 6.13). Edebî bir topluluk olmaktan ziyade bağımsız olarak benzer bir çizgide hareket eden İkinci Yeni şairleri Garipçilerden farklı olarak çağrışımlar ve yoğun imgelerle dolu, soyutlamaların öne çıktığı yeni bir şiir anlayışı getirdiler. Yine bu dönemde ortaya çıkan Attila İlhan öncülüğündeki Maviciler ise şiirde yeniliği savunup şairanelikten ödün vermeden romantik bir duyarlılıkla toplumcu gerçekçiliğin sözcüsü oldular (Görsel 6.14).

Dönemin diğer önemli edebiyat topluluğu ise eskiyi inkâr ve reddetmeden yenilik arayışını sürdüren, geleneklere bağlı bağımsız sanatçıların oluşturduğu Hisarcılar Grubu idi. Hisarcılar Grubu, edebiyatta millî zevk ve anlayışını sürdürüp yaşayan dili kullandılar.

Görsel 6.14: Mavicilerden Attila İlhan

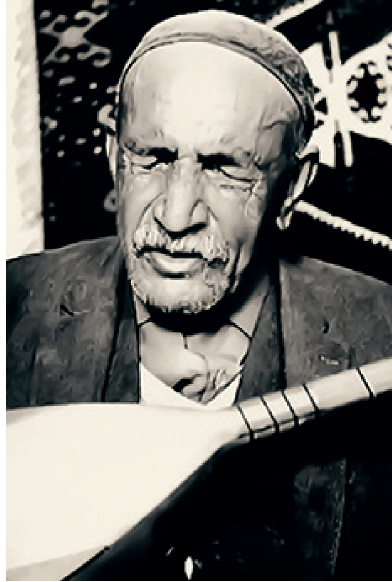
Bandung Konferansı toplandı. 1955

Varşova Paktı kuruldu. 1955 14 Mayıs

Önceden daha çok konserlerde veya radyodan dinlenen müzik, toplumsal, ekonomik, teknolojik alandaki gelişmeler sayesinde endüstri hâline gelmeye başladı. 1950 sonrasında gelirleri ve şehirle irtibatı artan kırsal kesimde, serbest bırakılan ithalatın da etkisiyle radyo, plak ve müzik cihazlarına olan ilgi arttı. Müzik evlere kadar girebilen bir sanat dalı hâline geldi.

Müzik alanında devlet kontrolü azaldı ve serbestlik sağlandı. Böylelikle dünyada ortaya çıkan farklı müzik türleri daha yakından takip edilebildi. Tüm dünyada olduğu gibi Jazz (caz) ve Rock'n Roll (rakın rol) gibi müzik türleri bu dönemde Türkiye'yi de etkisi altına aldı. Yabancı müzik türlerine olan ilgi, yabancı dilde şarkılar söyleyen yerli sanatçıların ortaya çıkmasını sağladı. Diğer yandan Klasik Türk müziği ve Türk Halk müziği doğal süreci içinde gelişimini sürdürmeye devam etti. Dönemin önemli ses sanatçıları arasında Aşık Veysel (Görsel 6.15), Zeki Müren, Müzeyyen Senar yer almaktadır.

Sinema tarihinde 1950-1960 yılları Yeşilçam Sineması olarak geçmektedir. Karanlık Dünya Âşık Veysel'in Hayatı (Metin Erksan); Evvel Zaman İçinde (Turgut Demirağ); Halıcı Kız (Muhsin Ertuğrul) (Görsel 6.16); Kanun Namına (Ömer Lütfi Akad); Gelinin Muradı (Atıf Yılmaz); Üç Arkadaş (Memduh Ün); Dokuz Dağın Efsanesi (Metin Erksan) gibi filmler bu dönem çekilen filmlerden bazılarıdır. Münir Özkul, Neriman Köksal, Ayhan Işık, Belgin Doruk, Öztürk Serengil, Ekrem Bora ve Erol Taş gibi Türk sinemasının dev isimleri bu dönemde ilk filmlerine imza atarak oyunculuğa başlamışlardır. 1953'te ilk senaryosu "Kanlı Para" ile sinema hayatına atılan Safa Önal, en fazla filme çekilmiş senaryoya sahip kişi olarak Guinness (Gines) Rekorlar Kitabı'na girmiştir. Sefa Önal'ın 395 senaryosu filme çekilmiştir. Yeşilçam Sineması bu dönemden itibaren başarılı filmlere imza atmıştır.

Görsel 6.15: Aşık Veysel Şatıroğlu

Görsel 6.16: Halıcı Kız

Sıra Sizde

Halıcı Kız filmini izleyip dönemle ilgili dikkat çeken detayları sınıfta tartışınız.

Cominform dağıldı.
1956
4-11 Şubat

Türkiye'deki ilk askerî darbe ile ordu yönetime el koydu.
1960
27 Mayıs

Bilgi-Yorum

Kore'deki Türk tugayındaki askerlerden Astsubay Süleyman Dilbirliği, annesi-babası öldürülmüş Koreli küçük kız Kim Eunja'yı ölümden kurtardı. Çocuğa 15 ay boyunca kendi çocuğu gibi baktı. Savaş bitip de Türkiye'ye dönünce, Ayla adını verdiği kızından bir daha haber alamadı. Fakat altmış yıl sonra yapılan girişimlerle 2010'da Süleyman Dilbirliği ve Ayla adını verdiği Kim Eunja Güney Kore'de buluştular.

Yukarıdaki resmi inceleyerek Koreli küçük kız Ayla'nın hikâyesinden Türk askerinin savaşta bile yaşattığı insani ve millî değerleri yorumlayınız.

VI. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Türkiye'nin çok partili döneme geçtiği II. Dünya Savaşı sonrasında en çok tartışılan konulardan biri, ülke kalkınmasında tarıma mı, sanayi yatırımlarına mı öncelik ve ağırlık verilmesi gerektiği idi. Türkiye'nin bir tarım ülkesi olduğu açıktı. Yabancı uzmanların önerileri tarım alanı üzerinde yoğunlaşıyordu…
Demokrat Parti yönetiminde tarımsal gelişmeyi sağlayabilmek için gereken her yola başvurulmuştur. Tarım alanlarını genişletebilmek için devlet elindeki toprakların bir kısmı dağıtılmış, meraların bir kısmı da ekin alanına dönüştürülmüştü. Asıl önemlisi, tarımda makineleşmeye öncelik ve ağırlık verilmişti. Karasabandan traktöre geçilirken yurt dışından bu yeni tarım araçlarını getirtmekle yetinilmeyip yurt içinde de bunların üretimine başlanmıştı. Çiftçiye geniş kredi olanakları tanınmıştı. Üretilen malların korunabilmesi ve saklanabilmesi için de Toprak Mahsulleri Ofisince yaptırılan betonarme büyük silolar yerine, küçük çaplı depo yapımına geçilmişti. Nihayet, üretilen malların taban fiyatları yüksek tutularak köye ve köylünün eline para geçmesi sağlanmıştı.
Şerafettin Turan, Türk Devrim Tarihi, C. IV-2, s. 150- 151. (Kısaltılmıştır.)

1-3. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Yukarıdaki parçayı inceleyip DP döneminde takip edilen ekonomi politikası hakkında değerlendirme yapınız.

2. II. Dünya Savaşı sonrasında ülkenin ekonomik kalkınması için sizce ne gibi farklı önlemler alınabilirdi?

3. Yabancı uzmanların Türkiye'de sanayi yerine tarım alanında yatırım yapılmasını önerme sebepleri nelerdir?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

4. II. Dünya Savaşı'nda ABD ve SSCB müttefik devletler olmalarına rağmen savaştan sonra bu iki devletin karşı karşıya gelmelerinin nedenleri nelerdir?

5. II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin Türkiye'den istekleri karşısında Türkiye nasıl bir politika takip etmiştir?

6. Varşova Paktı'nın kurulma amacı nedir?

7. 1945-1960 yılları arasında Türkiye'nin siyasal hayatında yaşanan değişiklikler nelerdir?

8. Demokrat Partinin kurulmasının Türk siyasal hayatındaki önemini açıklayınız.

Aşağıdaki tabloda II. Dünya Savaşı sonrası Doğu Bloku ve Batı Bloku tarafından kurulan kuruluşlar y er almaktadır. Tabloya göre 9. ve 10. soruları cevaplayınız.

Blok	Kuruluşun adı	Etkinlik alanı
Doğu Bloku	Varşova Paktı	Askerî
Doğu Bloku	COMECON	Ekonomik
Doğu Bloku	COMINFORM	Siyasi
Batı Bloku	NATO	Askerî
Batı Bloku	Avrupa Konseyi	Siyasi
Batı Bloku	Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu	Ekonomik

9. Tablodaki kuruluşların etkinlik sahalarına bakarak her iki blokun birbirleriyle mücadelede hangi alanlarda daha çok rekabet ettikleri söylenebilir? Neden?

10. Her iki blokun birbirleriyle mücadelede kurdukları kuruluşlardan hangisi diğerlerinden daha öne çıkmış olabilir? Neden?

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

11. Aşağıda verilen ülkelerden hangisi Doğu Bloku içerisinde yer almaz?

A) Arnavutluk
B) Macaristan
C) Çekoslovakya
D) Bulgaristan
E) Yunanistan

12. SSCB, uydu ülkelerle Moskova arasındaki bağları güçlendirmek ve ideolojik faaliyetlerini tek bir merkezden idare etmek için aşağıdaki teşkilatlardan hangisini kurmuştur?

A) Comecon
B) Cominform
C) Varşova Paktı
D) NATO
E) Marshall Planı

13. I. Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu ile tarıma açılan yeni toprakların işlenip üretimin artırılması amaçlandı.
II. 7 Eylül 1946'da Türk Lirası'nın değeri ABD doları karşısında %50 oranında düşürüldü. Bu devalüasyonla ithalat artırılmaya ve yerli ürünlerin ihracatı kolaylaştırılmaya çalışıldı.

Yukarıdaki bilgilerle aşağıdaki sonuçlardan hangisine ulaşılabilir?

A) Türkiye'nin ekonomik anlamda kendi kendine yetebilen bir ülke olduğu
B) Ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun şehirlerde yaşadığı
C) Devletin yerli ürünlerin üretimini artırmak için çalışmalar yürüttüğü
D) Sanayinin ülkedeki diğer sektörlerin önünde yer aldığı
E) Batılı ülkelerinin Türkiye'ye ekonomik yardımlarda bulunduğu

14. I. Vietnam Savaşı
II. Kore Savaşı
III. Stalingrad Savaşı

Türkiye, NATO'ya üye olmak amacıyla yukarıda verilen savaşlardan hangilerine asker göndermiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

15. I. Varşova Paktı
II. NATO
III. Comecon
IV. Avrupa Konseyi

Yukarıdaki teşkilatlardan hangileri günümüzde etkinliğini devam ettirmektedir?

A) Yalnız II B) I ve II C) I, II ve III D) II ve IV E) III ve IV

16. Aşağıdaki kişilerden hangisi Demokrat Partinin kurucuları arasında yer almaz?

A) Şemsettin Günaltay
B) Celal Bayar
C) Refik Koraltan
D) Fuad Köprülü
E) Adnan Menderes

17. I. Kore Savaşı'nın başlaması
II. Varşova Paktı'nın kurulması
III. NATO'nun kurulması

Verilen gelişmelerin kronolojik sıralaması, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?

A) I- II- III B) I-III- II C) II- I- III D) II-III-I E) III- I- II

18. II. Dünya Savaşı'ndan sonra SSCB'nin Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin yeniden düzenlenmesini istemesi aşağıdaki gelişmelerden hangisine neden olmuştur?

A) Boğazların önemini kaybetmesine
B) Türkiye'nin Boğazlar üzerindeki egemenliğinin sona ermesine
C) Türkiye'nin ABD ile yakınlaşmasına
D) Boğazlar Komisyonunun kurulmasına
E) Türkiye'nin SSCB ile antlaşma imzalamasına

19. Aşağıdaki gelişmelerden hangisi Demokrat Partinin iktidar olduğu yıllarında meydana gelmiştir?

A) Yalta Konferansı'nın toplanması
B) Türkiye'nin NATO'ya üye olması
C) Kıbrıs Barış Harekatı'nın yapılması
D) Potsdam Konferansı'nın toplanması
E) Birleşmiş Milletlerin kurulması

20. Yukarıda verilen partilerden hangileri II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuştur?

I. Millet Partisi
II. Köylü Partisi
III. Hürriyet ve İtilaf Partisi

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I, II ve III

7. ÜNİTE

TOPLUMSAL DEVRİM ÇAĞINDA DÜNYA VE TÜRKİYE

7. 1. 1960 SONRASI DÜNYADAKİ GELİŞMELER
7. 2. 1960 SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASINI ETKİLEYEN GELİŞMELER
7. 3. 1960 SONRASI TÜRKİYE'DE YAŞANAN SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞMELER

Ünite İçeriği

- 1960 sonrası Doğu ve Batı blokları arasındaki siyasi rekabeti,
- Arap-İsrail Savaşlarını,
- Irak-İran Savaşını,
- Kıbrıs Sorununun ortaya çıkmasını ve Kıbrıs Barış Harekâtı'nı,
- Türk-Yunan ilişkilerinde sorun yaratan konuları,
- ASALA terör örgütünün yıkıcı faaliyetlerini,
- 1960 askerî darbesi, 1971 askerî muhtırası ve 1980 askerî darbesini,
- 1961 ve 1982 Anayasaları arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları,
- 1960 sonrası yaşanan iç ve dış göçlerin sosyal ve ekonomik hayata etkilerini,
- 1960 sonrası ekonomide yaşanan gelişmeleri,
- 1960 sonrası iletişim ve ulaşımdaki gelişmeleri öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Askerî Darbe
- Barış Harekâtı
- Beyin göçü
- Çarpık kentleşme
- Garantör ülke
- Gençlik hareketleri
- Gurbetçi
- Muhtıra
- Üçüncü Dünya Ülkeleri
- Yaptırım
- Yumuşama (Detant)

Hazırlık Soruları

- Tarihî süreçte Arap toplumları ve İsrail'i çatışmaya iten anlaşmazlığın nedenleri neler olabilir? Tartışınız.
- 1974'te Türkiye neden Kıbrıs Adası'na bir askerî harekât düzenlemiş olabilir? Araştırınız.
- Ermeni terör örgütü ASALA'nın Türkiye'ye yönelik düzenlediği saldırılar hakkında neler söylenebilir?
- Askerî darbelerin demokrasiye zararları nelerdir? Tartışınız.
- İletişimdeki gelişmelere en somut örnek hangi alanda yaşanmaktadır? Araştırınız.

7. 1. 1960 SONRASI DÜNYADAKİ GELİŞMELER

Görsel 7.1: ABD Başkanı Kennedy ve SSCB lideri Kruşçev

Araştır Öğren Paylaş

1. İki bloklu bir dünyada "Bağlantısızlık" kavramı siyasi olarak ne anlama geliyor olabilir?
2. Yumuşama politikası sizin için ne anlam ifade ediyor? Paylaşınız.

7. 1. 1. Bloklar Arası Rekabet

Bilgi Notu

Bağlantısızlar Bloku: 1955 Bandung Konferansı ile başlayan, uluslararası ilişkilerde Batı Bloku ve Doğu Bloku dışında kalan devletler grubuna verilen isim. Bu blok "Üçüncü Dünya" olarak adlandırıldı.

1945'te sona eren II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya dengeleri yeniden kuruldu. Dünya kamuoyu; dünya barışının sağlanmasını Almanya, İtalya ve Japonya'nın oluşturduğu Mihver Devletlerin yenilgiye uğratılmasına bağlamıştı. Fakat galip devletlerden İngiltere ve Fransa'nın savaştan yıpranarak çıkması ve bunun yanı sıra SSCB'nin Doğu Avrupa'yı kontrolü altına alması dengelerin yeniden kurulmasını gerektirdi. SSCB'nin büyük bir askerî güce erişmesi ve yayılmacı istekleri ise ancak ABD tarafından dengelenebildi. Böylece Soğuk Savaş süreci başlamış oldu. Soğuk Savaş, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra ABD ve SSCB'nin siyasi gücü etrafında kümelenen devletlerin oluşturduğu, çok kutuplu dünyadaki güç mücadelesiydi (Görsel 7.1).

Çok kutuplu dünyanın oluşumu Doğu ve Batı Bloklarının ortaya çıkmasıyla gerçekleşti. Doğu ve Batı Blokları; ABD ve SSCB öncülüğünde askerî, siyasi ve ekonomik alanlarda teşkilatlanarak ülkeler arasındaki ayrışmayı keskinleştirdi. Bloklaşmalar ülkeler arasında gerilimli bir süreci başlattı. Bunun en somut örneklerinden biri de ABD ve SSCB arasındaki gerilimin çatışmaya dönüştüğü Kore Savaşı'dır.

Görsel 7.2: Bağlantısızlar Bloku

Bu süreçte diğer dünya devletleri siyasi durumlarına göre ya ABD ya da SSCB yanında yer almak mecburiyetinde kaldı. Bunun yanında dünyanın herhangi bir bölgesinde meydana gelen politik gerilimin bir süre sonra ABD ve SSCB rekabetine dönüştüğü görüldü. 1950'li yıllarda bu gerilim zirveye ulaştı. Fakat 1955'te yapılan Bandung Konferansı ile "Üçüncü Dünya Devletleri" olarak isimlendirilen Asya, Afrika ve Latin Amerika Devletleri tarafından Bağlantısızlar Bloku'nun oluşturulması, dünya siyaset dengesindeki gerilimin etkisini azaltacak bir süreci başlatmış oldu (Görsel 7.2).

Celal Bayar cumhurbaşkanı seçildi. — 1950

Mısır'da Hür Subaylar Darbesi oldu. — 1952

Sıra Sizde

ABD ve SSCB arasında 1960 sonrasındaki rekabetin dünyada görülen etkileri neler olabilir?

1960 yılından itibaren Soğuk Savaş yerini Yumuşama (Detant) Dönemi'ne bıraktı. Yumuşama Dönemi'ne geçişi sağlayan başlıca etmenler şunlardır:

1. Doğu Bloku arasında meydana gelen çatlaklar (Yugoslavya ve Çin'in SSCB ile ters düşmesi),

2. ABD ve SSCB arasında 1962'de meydana gelen Küba Krizi ile kendisini gösteren küresel çapta bir nükleer savaş tehlikesinin ortaya çıkması sayılabilir.

Yumuşama Dönemi'nde bloklarda meydana gelen yapı değişikleri, Doğu ve Batı Bloklarının yakınlaşmasını sağladı. Böylece önceki yıllara göre blokların arasında ortaya çıkan anlaşmazlıklar, daha yumuşak bir biçimde çözülmeye başlandı. Bunun en somut adımları şunlardır:

1. 1972'de SALT I ve 1979'da SALT II Antlaşmalarının imzalanmasıyla ABD ve SSCB'nin nükleer silahlarını azaltma girişimleri,

2. Blokların birbirlerinin varlıklarına saygı göstereceklerini taahhüt ettikleri Helsinki Sözleşmesi'ni imzalamaları.

Bloklar arasındaki siyasi gerginliği bitirmek için atılan olumlu adımlar rekabeti tümüyle ortadan kaldırmadı. Siyasi askerî ve ekonomik alanlardaki ülkeler arası rekabet, düşük yoğunluklu da olsa tüm hızıyla devam etti.

Sıra Sizde

Yumuşama Dönemi'nde devletlerin izlediği politikalar nasıl bir değişime uğramıştır?

7. 1. 2. Arap-İsrail Savaşları

1948'de Filistin toprakları üzerinde İsrail Devleti'nin kurulmasıyla Orta Doğu'da başlayan gerginlik, uzun soluklu savaş dönemini başlattı. Filistin topraklarının üzerinde İsrail'in kurulmasına karşı çıkan Arap devletleri bu oluşumu tanımadılar ve 1948'de Filistin'in Yahudiler ve Araplar arasında bölüşülmesini öngören Birleşmiş Milletler kararını önlemek için savaşa gitme kararı aldılar. Arapların yenilgisiyle biten 1948'deki ilk Arap-İsrail Savaşı, sorunları çözmedi. Aksine uzun yıllar taraflar arasında çatışmaların yaşanacağı bir dönemin başlangıcı oldu. Orta Doğu'da 1978'de Mısır ve İsrail arasında imzalanan Camp David (Kemp Deyvid) Antlaşması'na kadar İsrail ve Arap devletleri arasında üç önemli savaş daha yaşandı.

Süveyş Bunalımı

1952'de Hür Subaylar tarafından gerçekleştirilen askerî darbeden sonra Mısır devlet başkanlığını ele geçiren Albay Abdünnâsır, Süveyş Kanalı'nı millîleştirdi. 1881'den beri Mısır'da etkin olan İngiltere'nin ülkeden tamamen çekilmesini istedi. Bu girişime İngiltere tepki gösterdi. İngiltere, Fransa ve İsrail aralarında anlaşarak Abdünnâsır'ın bu hamlesini önlemek istediler.

Oku-yorum

Bağlantısızlığın, yani hiçbir bloğa veya askerî ittifaka bağlı olmama hareketinin ilk teşkilatlanması, Yugoslavya lideri Tito ile Mısır Başbakanı Nasır'ın teşebbüsü ile 1961 yılında olmuştur. Bu iki liderin teşebbüsü ile 1-6 Eylül 1961 günlerinde Belgrad'da 25 tarafsız ve bağlantısız ülkenin katılması ile bir konferans toplandı. Toplantının sonunda 27 maddelik bir bildiri yayımlandı.
Bildiride, her türlü koloniyalizm ve sömürgeciliğe karşı geliniyor, sömürgelerin bağımsızlık hareketlerinin desteklenmesi isteniyor, bilhassa Kongo, Angola, Cezayir'in bağımsızlık hareketleri destekleniyor, Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki ırkçı ayrım mahkûm ediliyor, Filistin Arap halkının tüm haklarının tanınması, yabancı üslerin kaldırılması, genel ve tam bir silahsızlanma, bütün nükleer silahların yasaklanması, büyük devletlerin kısa zamanda silahsızlanma antlaşması imzalamaları ve Çin'in Birleşmiş Milletlere kabulü isteniyordu.
Prof. Dr. Fahir Armaoğlu, 20.Yüzyıl Siyasi Tarihi, s.564-565. (Kısaltılmış ve sadeleştirilmiştir.)

Belgrad Konferansı sonuç bildirisine bakarak Bağlantısızlar Bloku'nun temel düşüncesini tespit ediniz.

Bilgi Notu

SALT I ve SALT II (Strategic Arms Limitation Talks -Stratejik Silahları Azaltma Görüşmeleri) Antlaşmaları: Nükleer silahların sınırlandırılması konusunda 1969'da Helsinki'de ABD-SSCB arasında gerçekleştirilen görüşmeler ve sonucunda imzalanan antlaşmalara verilen isimdir. SALT-I 1972'de Moskova'da, SALT-II 1979'da Viyana'da İmzalandı.

Bandung Konferansı toplandı. 1955

Mısır-İsrail Savaşı başladı. 1956

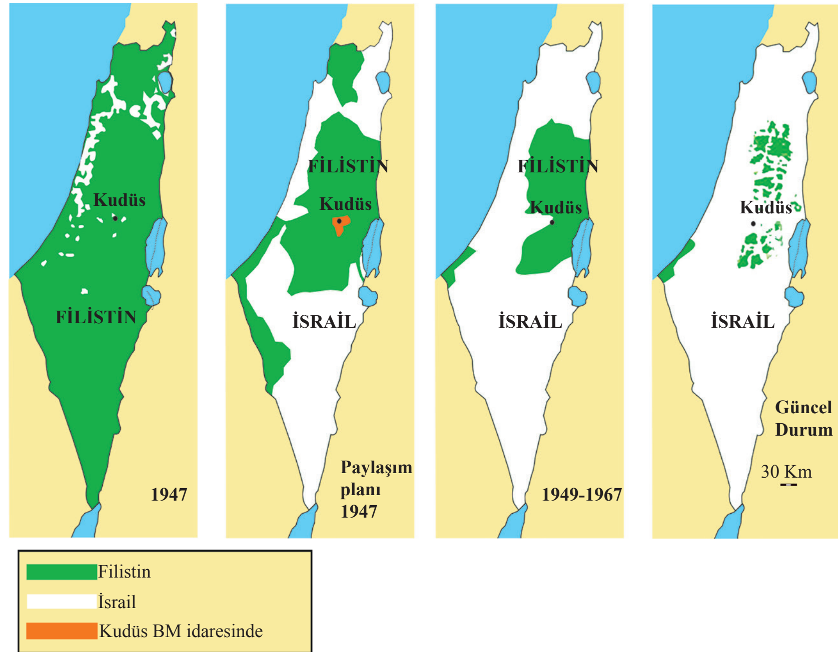

Görsel 7.3: Kudüs şehrinden bir görünüm

İsrail, Mısır'ın Ürdün ve Suriye ile yaptığı askerî ittifakın kendisini tehdit ettiğini bahane ederek Mısır'a saldırdı. İngiliz ve Fransız birlikleri de Süveyş Kanalı'nı işgal etti. Mısır bu saldırılar karşısında tutunamadı. SSCB'nin Mısır'dan yana tavır sergilemesi üzerine ABD, Arap dünyasında Sovyet etkisinin artacağından çekinerek bu harekâtı desteklemedi. Birleşmiş Milletler tarafından alınan kararla İsrail, İngiltere ve Fransa'nın işgal ettiği Mısır topraklarından çekilmesi istendi. Dönemin iki süper gücünün de bu karara destek vermesi üzerine İngiltere, Fransa ve İsrail işgal ettikleri Mısır topraklarından çekildiler. Bu savaş sonucunda Orta Doğu'da siyasi dengeler değişti. İngiltere ve Fransa Orta Doğu üzerindeki nüfuzlarını kaybettiler. Bölgede ABD ve SSCB'nin etkisi arttı. Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdünnasır'ın Süveyş Kanalı'nı millîleştirme girişimi savaştan yenilgiyle ayrılmış olmasına rağmen tüm Arap dünyasındaki siyasi etkisini artırdı.

Altı Gün Savaşı

Mısır Devlet Başkanı Abdünnâsır, 1948 ve 1956 Arap-İsrail Savaşlarındaki yenilgileri telafi etmek için yeni bir savaşa hazırlandı. Mısır, Suriye, Ürdün ve Irak arasında İsrail'e karşı askerî bir ittifak oluşturuldu. Bu doğrultuda Arap devletleri ile İsrail arasındaki gerginlik tırmanmaya başladı. 1967'de Filistinli direnişçi grupların Suriye üzerinden İsrail topraklarına saldırması yeni bir savaşı ateşledi. Fakat SSCB tarafından silahlandırılan Arap devletleri çok kısa bir sürede İsrail karşısında ağır bozguna uğradılar. Tarihe "Altı Gün Savaşı" diye geçen 1967 Arap-İsrail Savaşı sonunda İsrail, Mısır'ın Sina Yarımadası'nı, Suriye'nin Golan Tepeleri'ni, Ürdün'ün Batı Şeria bölgesini ve Doğu Kudüs'ü işgal ederek sınırlarını dört kat genişletti (Harita 7.1). Bu savaş sonucu Yahudiler yaklaşık iki bin yıl sonra ilk defa Kudüs'ün tamamına egemen hâle geldiler (Görsel 7.3).

Harita 7.1: 1947'den günümüze Filistin toprakları

Düşün ve Tartış

1947 BM'nin paylaşım planı ile 1967 Altı Gün Savaşı sonrası Arap-İsrail Savaşı haritalarını karşılaştırınız. Farklılıkları tespit ediniz.

Kıbrıs'ta EOKA terörüne karşı Türk Mukavemet Teşkilatı kuruldu. **1957**

Almanya'ya Türk işçiler gitmeye başladı. **1958**

Düşün ve Tartış

Kudüs şehrinin Arap-İsrail çatışmasındaki önemini tartışınız.

Yom Kippur Savaşı

1973'te meydana gelen ve Yom Kippur Savaşı olarak adlandırılan Arap-İsrail Savaşı, 1967 savaşının bir devamı niteliğindeydi. 1967 Arap-İsrail Savaşı'nda ağır yenilgiye uğrayan Mısır, Suriye ve Ürdün kaybettikleri toprakları geri almak için yeniden savaş hazırlıklarına başladı. 1970-1973 yılları arasında İsrail ve Mısır sınırında yaşanan bölgesel çatışmalar sonunda topyekûn bir savaşa dönüştü. Bu savaşta Mısır öncülüğünde Arap devletlerinin oluşturduğu askerî ittifak, İsrail'e sürpriz bir saldırı başlattı. Savaşın ilk anlarında Mısır ve Suriye, İsrail karşısında ilerleme sağladılar. Ama savaşın ilerleyen anlarında İsrail toparlanarak savaşı dengeledi. Taraflar, BM Güvenlik Konseyinin çatışmayı durdurma çağrısını dikkate alarak savaşı sonlandırdılar. 1974'te kesin ateşkes sağlandı. İsrail'in Mısır ve Suriye sınırına BM Barış Gücü askerlerinin yerleştirilmesi kabul edildi.

1973 Arap-İsrail savaşı sonunda Arap ülkeleri, İsrail'i destekleyen Batı ülkelerine karşı petrol fiyatlarını bir siyasi güç olarak kullanma kararı aldı. Arap ülkelerinin üretimi azaltmasıyla 1970'te varili 1,80 dolar olan ham petrol fiyatı 1973'te 34 dolara kadar yükseldi. Böylece küresel ölçekte bir petrol krizi ortaya çıktı. Petrol krizinin başlangıcında endişelenen Batı ülkeleri, yükselen petrol fiyatlarını sanayi ve teknoloji ürünlerine yansıtarak kısa sürede bu ekonomik durumu dengelediler. Böylece Arap ülkelerinin Batı'ya karşı yaptığı petrol fiyatlarını yükseltme girişimi, istenilen amaca ulaşamadı.

Camp David (Kemp Deyvid) Antlaşmaları

1948'de İsrail'in kurulmasının ardından başlayan Arap-İsrail savaşları, 1978'de İsrail ve Mısır arasında imzalanan Camp David Antlaşması ile yeni bir sürece girdi. Mısır'ın yeni devlet başkanı Enver Sedat, SSCB ile iş birliğinden vazgeçip ABD'ye yaklaşma kararı aldı. Bunun üzerine ABD, Mısır ile İsrail arasında barış sağlanması için arabuluculuk yaptı. Yapılan görüşmeler sonucunda ABD, İsrail ve Mısır arasında 17 Eylül 1978'de Camp David Antlaşmaları imzalandı (Görsel 7.4).

***Görsel 7.4:** Mısır Devlet Başkanı E. Sedat, ABD Başkanı J. Carter ve İsrail Başbakanı M. Begin Camp David Antlaşması'nı imzalarken*

Kıbrıs için İngiltere tarafından Mac Millan Planı açıklandı. — **1958**

Zürih Antlaşması'yla Kıbrıs'ın bağımsız olması resmîleşti. — **1959**

Sıra Sizde

Camp David Antlaşmaları imzalanmasına rağmen Orta Doğu'da bir barış ortamının sağlanamamasının sebepleri neler olabilir?

Antlaşmalara göre İsrail, Sina Yarımadası'nı Mısır'a geri verecek, Mısır da İsrail'in siyasi varlığını tanıyacaktı. Böylece kurulduğu 1948'den bu yana İsrail'in siyasi varlığını, bir Arap devleti ilk kez resmen kabul etti. Camp David Antlaşmaları, Mısır ve Ürdün'de ABD etkisini artırdı. Antlaşmalara şiddetle karşı çıkan Arap devletlerinden Suriye, Irak, Libya, Güney Yemen ve Cezayir, bir "Red Cephesi" kurarak SSCB'ye yaklaştı.

Sıra Sizde

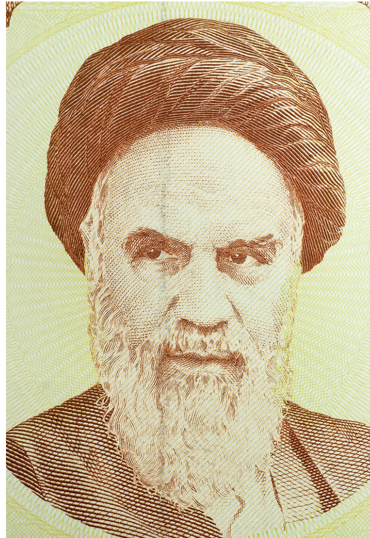

İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'da siyasi üstünlüğünü, ABD ve SSCB'ye bırakması, Orta Doğu toplumlarına nasıl bir değişim yaşatmıştır?

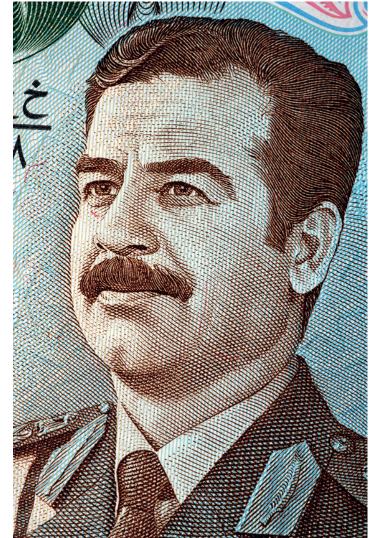
7. 1. 3. İran-Irak Savaşı

Yumuşama Dönemi'nde Orta Doğu'da meydana gelen önemli çatışmalardan biri de Irak ve İran arasında çıkan savaştı. Bu savaşın çıkmasındaki temel etmenler; Irak ve İran'ın Basra Körfezi üzerinde hâkimiyet kurma mücadelesi, Şattülarap su yolu meselesi, dinî ve etnik anlaşmazlıklardı.

Irak ve İran, Şattülarap su yolunun sınırlarının çizilmesi konusunda XX. yüzyıl başından itibaren anlaşmazlık içindeydiler. 1975'te Cezayir Antlaşması'nın imzalanmasıyla sorun çözülmüştü. Fakat İran'da 1979'da Şah Rejimi'nin yıkılması ve dinî lider Ayetullah Humeynî'nin önderliğinde İslam Cumhuriyeti'nin kurulması bu dengeyi bozdu (Görsel 7.5). Baas Partisinin egemen olduğu Irak ile İran İslam Cumhuriyeti arasında ilişkiler tekrar gerginleşti. Irak'ın devlet başkanı Saddam Hüseyin, İran'ı ülkesindeki Şiî Müslümanları isyana teşvik ettiği gerekçesiyle suçladı (Görsel 7.6). Saddam Hüseyin'in asıl amacı İran'da gerçekleşen devrim sonrası zayıflayan İran ordusunun durumundan yararlanarak saldırıya geçmek ve Şattülarap su yolunun denetimini ele geçirmekti.

Görsel 7.5: İran dinî lideri Ayetullah Humeynî

Görsel 7.6: Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin

Londra Antlaşması'yla resmen Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş süreci başladı.
1960

27 Mayıs Askerî Darbesi yapıldı.
1960

22 Eylül 1980'de Irak kuvvetleri İran'a sürpriz bir saldırı başlattı. Savaşın başlarında Irak kuvvetleri İran topraklarına girerek Huzistan bölgesini ele geçirdi.

Fakat 1982'den itibaren İran kuvvetleri toparlanarak önce Irak'ın ele geçirdiği toprakları geri aldı ve ardından da karşı taarruza geçti. Fakat savaş bir süre sonra cephelerde kilitlendi ve iki taraf birbirine üstünlük sağlayamadı.

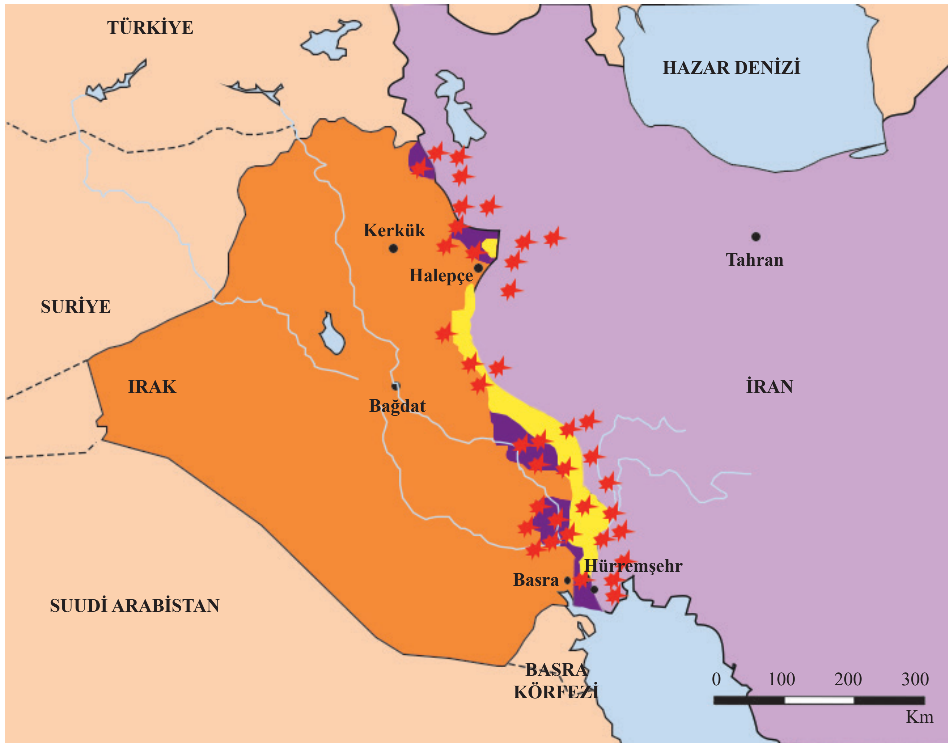
Sekiz yıl süren İran-Irak Savaşı, Birleşmiş Milletlerin ara buluculuğu ile 1988'de sona erdi (Harita 7.2). Savaş sonucunda Irak ve İran eski sınırlarına geri döndü. Savaş sırasında her iki ülkenin birbirlerinin petrol rafinerilerini vurması, petrol üretimini düşürdü ve fiyatların yükselmesine yol açtı. İki ülkeden bir milyona yakın insan hayatını kaybetti.

Savaşın Irak'a getirdiği ekonomik kayıp 561 milyon dolar iken İran'ın kaybı da 400 milyon dolar oldu. İran-Irak Savaşı'nın ardından Camp David Antlaşmaları sonucunda oluşan Arap dünyasındaki bölünmeler daha da arttı. Savaşta Suriye ve Libya İran'ı desteklerken; Suudi Arabistan, Ürdün ve Körfez Ülkeleri Irak'a destek verdi. ABD, SSCB, Avrupa ülkeleri ve Türkiye tarafsız kaldı.

Sıra Sizde

İran-Irak Savaşı'nın sonuçlarına baktığınızda iki ülkenin milyon dolarlara varan ekonomik kaybından kimlerin kazançlı çıkmış olabileceğini yorumlayınız.

Iraklıların ilerleme sınırı-1980

İranlıların ilerleme sınırı-1985

Irak'ın kimyasal saldırıları

Harita 7.2: 1980-1988 İran-Irak savaşı haritası

Cemal Gürsel cumhurbaşkanı seçildi. 1960

Demokrat Parti kapatıldı. 1961

7. 2. 1960 SONRASI TÜRK DIŞ POLİTİKASINI ETKİLEYEN GELİŞMELER

Görsel 7.7: Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan bir görüntü

Araştır Öğren Paylaş

1. Bir devletin komşusu olan devletlerle ilişkilerini yönlendiren konular neler olabilir?
2. Bir devlet, terörle mücadelede hangi yöntemleri kullanırsa başarı elde eder?

7. 2. 1. Kıbrıs Sorunu ve Kıbrıs Barış Harekâtı

Kıbrıs Sorunu'nun Ortaya Çıkması

Anadolu Yarımadası'na uzaklığı 72 km olan Kıbrıs Adası, Türkiye'nin Akdeniz güvenliği için çok önemli bir konumdadır. Osmanlı Padişahı II. Selim Dönemi'nde 1571 Kıbrıs Seferi sonucunda Ada Türk egemenliğine girdi. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Osmanlı egemenliğindeki Kıbrıs Adası İngiltere tarafından işgal edildi. 1914'te başlayan I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti ile İngiltere'nin rakip taraflarda yer alması üzerine İngiltere, Kıbrıs Ada'sını imparatorluğuna kattığını ilan etti. 1923 Lozan Barış Antlaşması ile Kıbrıs Adası'nda resmen İngiliz egemenliğini dönemi başladı.

1974 Kıbrıs Barış Harekatı (Görsel 7.7) sürecini başlatan Kıbrıs sorunu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Yunanistan'ın Ada ile daha fazla ilgilenmesiyle ortaya çıktı. Yunanistan 1951'de Ada'nın kendi yönetimine bırakılması için İngiltere'ye başvurdu fakat olumsuz cevap aldı. Yunanistan, 1954'te Birleşmiş Milletlere başvurarak Kıbrıs'ın kendi kaderini belirlemesi için Ada'da halk oylaması yapılmasını talep etti. Yunanistan'ın amacı, halk oylamasıyla Ada'nın çoğunluğunu oluşturan Rumlar sayesinde Kıbrıs'ın kendisine bağlanmasını sağlamaktı. Yunanistan'ın bu girişimi de BM tarafından kabul görmedi. Fakat bu girişim, Türkiye'nin de Kıbrıs Sorunu ile ilgilenme sürecini başlattı. Böylece Kıbrıs, 1954'ten itibaren Türkiye'nin dış politikasının en önemli meselesi hâline geldi.

Bilgi Notu

Enosis, Megali İdea hedefi çerçevesinde Kıbrıs'ın Yunanistan'a bağlanmasını, ilhak edilmesini ifade etmektedir. Kelime anlamı ile "ilhak" demek olan Enosis (yani adanın Yunanistan'a bağlanması) ilk Megali İdea haritasının çizildiği 1791 yılından beri gündemde olan bir konudur.

EOKA, (Yunanca: Ethniki Organosis Kyprion Agoniston: Kıbrıslıların Millî Mücadele Örgütü), Kıbrıs Rumlarının Kıbrıs'ta kurduğu silahlı bir örgüttür. EOKA, Kıbrıs Rumlarının Enosis amacını gerçekleştirmeyi hızlandırmak için Birleşik Krallık idaresine karşı kurulmuştur.

Sıra Sizde

Lozan Barış Antlaşması'nda Kıbrıs'ın konumu hakkında kesin bir karar verilmesine rağmen neden 1954'te tekrar bir egemenlik sorunu ortaya çıkmıştır?

Yeni anayasa kabul edildi. 1961

İlk yerli otomobil "Devrim" üretildi. 1961

Yunanistan’ın girişimlerinin reddedilmesi üzerine Kıbrıslı Rumlar, EOKA adlı bir terör örgütünü kurdular. EOKA’nın amacı İngilizlere ve Türklere karşı şiddet kullanarak Ada’yı İngilizlerden ve Türklerden temizleyerek Rumlaştırmak ve daha sonra Kıbrıs’ı Yunanistan’a katmaktı. Ada’nın Yunanistan’a katılması düşüncesi Rumlar arasında XIX. yüzyıldan bu yana desteklenen bir siyasal fikirdi. Ada’daki Rumlar bu düşünceye “enosis” adını veriyorlardı.

EOKA adlı terör örgütünün saldırılarını artırması ve Kıbrıs Ada’sındaki olayların bunalıma dönüşmesi üzerine İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’ı görüşmeye davet ederek sorunu çözmek istedi. Bu sebeple 1955’te toplanan Londra Konferansı’nda bir sonuç alınamadı. Üç devletin de Kıbrıs Adası ile ilgili çözüm önerisi farklıydı. İngiltere Ada’ya özerklik önerirken Yunanistan halk oylamasında ısrar ediyor, Türkiye ise var olan durumun korunmasını ya da Ada’nın kendisine bırakılmasını istiyordu.

Sıra Sizde

Kıbrıs Adası’yla ilgili görüşmelere neden yalnızca İngiltere, Yunanistan ve Türkiye devletleri katılmıştır?

Diplomasi masasında sorun çözülemezken Ada’da olaylar tırmandı. EOKA terör örgütünün saldırıları Türk köylerinde yapılan katliamlara dönüştü. Bu durum üzerine 1956’dan itibaren Türkiye, daha gerçekçi gördüğü taksim tezini, yani Ada’nın Türk ve Rum toplumları arasında bölüşülmesini önerdi. Türkiye’nin bu önerisine İngiltere ve Yunanistan sıcak bakmadı. Kıbrıs’ta diplomatik çözümsüzlük sürdükçe Rumlar, Türk toplumu üzerindeki baskı ve şiddeti artırdılar. Kıbrıslı Türkler, EOKA terörüne karşı 1957’de TMT’yi (Türk Mukavemet Teşkilatı) kurarak kendilerini savunmaya başladı.

1958’de İngiltere tarafından Mac Millan (Mak Milen) Planı ortaya atıldı. Bu plana göre Ada’da İngiltere, Türkiye ve Yunanistan iş birliğine dayalı üçlü bir yönetim kurulacaktı. NATO’nun iki üye ülkesi arasındaki siyasi gerilimin NATO’ya zarar verdiğini düşünen ABD, duruma müdahale etti. Oluşan durum karşısında Yunanistan, İngiltere’nin planını görüşmeyi kabul etti. 1959’da Türkiye ve Yunanistan arasında Zürih’te başlayan görüşmelerde Kıbrıs Adası’nın bağımsız bir devlet olması fikri kabul edildi. 11 Şubat 1959’da imzalanan Zürih Antlaşması’yla Kıbrıs’ın bağımsızlığı resmîleşti. Zürih Antlaşması’yla Ada’nın bağımsızlığının kabul edilmesi Ada’yı elinde tutan İngiltere’ye sunuldu. 1960’ta İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’ın imzaladığı Londra Antlaşması’yla Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kuruluş süreci resmen başladı. Böylece ne Yunanistan’ın enosis fikri ne de Türkiye’nin taksim fikri benimsenmiş oldu. Durum her iki taraf için de başarı olarak gösterildi.

Londra Antlaşması’yla, Ada’daki Türk ve Rum toplumunun kurulacak Kıbrıs Cumhuriyeti’ndeki temsil şartlarını şöyle belirlendi:

1. Türk ve Rum toplumları kendilerini ilgilendirecek işleri toplum meclislerinde yürüteceklerdi.

2. Yürütmenin başkanı olan cumhurbaşkanı Rum, yardımcısı Türk olacaktı.

3. Cumhurbaşkanı, üyelerinden üçünün Türk, yedisinin Rum olacağı bakanlar kurulu ile görevini yürütecekti.

4. Kıbrıs Cumhuriyeti’nin anayasal düzeninin sürekliliği İngiltere, Türkiye ve Yunanistan’ın garantisi altında olacaktı.

Biyografi

Cengiz Topel

8 Ağustos 1964’te Kıbrıs’a yapılan hava harekâtı sırasında Eskişehir’den Kıbrıs’a, dörtlü kol komutanı olarak gönderilen Türk Hava Kuvvetleri pilotudur. F-100 uçağıyla uçuşu esnasında uçağı yerden isabet alarak düşürüldü. Cengiz Topel Paraşütle atlamayı başardı, fakat Rumlar tarafından esir alındı. Uluslararası savaş hukukunun esirleri kapsayan maddelerine aykırı olarak yapılan işkenceler sonucu şehit düştü. Kıbrıs’taki ilk Türk hava şehidi olan Cengiz Topel’in hastanede öldüğü açıklandı, ancak naaşı ısrarlı girişimler sonucu 12 Ağustos 1964 tarihinde Rumlar’dan alınabildi. Kıbrıs, Adana, Ankara ve İstanbul’da yapılan törenlerden sonra 14 Ağustos 1964 tarihinde Edirnekapı’daki Sakızağacı Hava Şehitliği’nde toprağa verildi (Görsel 7.8).

Görsel 7.8: Cengiz Topel

Başbakan Adnan Menderes, bakanlardan Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idam edildi.

1961

Küba Krizi ortaya çıktı.

1962

Oku-yorum

ABD Başkanı Johnson (Cansın)'ın Mektubu

"Kıbrıs'a yapılacak olan Türk müdahalesi Türk-Yunan kuvvetleri arasında askerî bir çatışmaya sebep olabilir. Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı askerî bir müdahale, SSCB tarafından aynı şekilde bir müdahaleye yol açabilir. NATO'nun rızası olmadan Türkiye'nin girişeceği bir hareket sonunda doğabilecek bir Sovyet müdahalesine karşı müttefiklerin Türkiye'yi savunma konusunu müzakere etmedikleri kanaatindeyim. Türkiye ile aramızda mevcut bulunan askerî yardımın maksatlarının dışında kullanılması için hükûmetinizin, ABD'nin olurunu alması gerekmektedir. (...) Mevcut şartlar altında Türkiye'nin Kıbrıs'a yapacağı bir müdahalede ABD tarafından temin edilmiş olan askerî malzemenin kullanılmasına ABD'nin olur vermeyeceğini size bütün samimiyetimle ifade etmek isterim..."

Dr. Rifat UÇAROL, Siyasi Tarih, s. 755-756. (Kısaltılmıştır.)

ABD başkanı Türkiye'nin Kıbrıs'a askerî müdahale etmesini neden ve nasıl önlemeye çalışmaktadır?

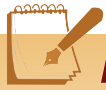
Böylece Kıbrıs'ta yaşayan Türk ve Rum toplumlarının yanı sıra, garantör devletler olan Türkiye ve Yunanistan da aynı hukuki haklara kavuşmuş oluyordu. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması, Kıbrıs Anayasası'nın yürürlüğe girmesi ve uluslararası antlaşmalar, Ada'da yaşanan sorunları bitirmedi. Özellikle Rumlar, Yunanistan'ın sürekli kışkırtmaları sonucu her fırsatta enosis fikrini öne sürdüler ve Türklerin kendileriyle eşit haklara kavuşmasını kabul etmediler. 1960-1963 yılları arasında Rumlar, antlaşmalarla Türklere tanınan hakların verilmesini geciktirdiler. Böylece Kıbrıs'ta oluşan mevcut durumu kendi lehlerine çevirmek istediler.

Rumlar, enosis fikrini hayata geçirmek için Akritas Planı adı verilen bir proje hazırladılar. Rumların planına göre anayasada yapılmak istenilen değişiklikler Türkiye ve Ada'daki Türk toplumu tarafından reddedildi. Rumlar ve Türkler arasında gerginlik arttı. Bu gerginlik sırasında bir Türk kadınının Rum polisi tarafından öldürülmesi iki taraf arasında çatışmalara yol açtı. Rumlar Akritas Planı gereğince genel saldırıya geçtiler ve pek çok Türk'ü vahşice katlettiler. Yaşanan bu cinayetlere ve katliama Kanlı Noel adı verildi.

Kanlı Noel olaylarının yaşanması ve Ada'daki Türklerin katledilmesine Türkiye sert tepki gösterdi. Türk savaş uçakları Rumları ihtar etmek için Kıbrıs üzerinde uçmaya başladı. Bu hava harekâtı sırasında Ada üzerinde uçuş görevinin komutanı Yüzbaşı Cengiz Topel'in uçağı, Rumlar tarafından düşürüldü. Esir düşen Yüzbaşı Cengiz Topel daha sonra Rumların işkencesi sonucu şehit oldu. Kıbrıs'taki Türk alayı garnizondan çıkarak Türkleri korumak için Lefkoşa'nın Türk mahallelerine yerleşti. Olayları sakinleştirmek amacıyla Lefkoşa'nın Rum ve Türk tarafını birbirinden ayırmak için İngiltere tarafından Yeşil Hat adı verilen bir sınır çizildi.

Türkiye, dünya kamuoyuna Ada'daki olayların devam etmesi hâlinde garantör olarak müdahale edeceğini duyurdu. Türkiye'nin bu tutumu Yunanistan ile olan ilişkileri gerginleştirdi. Durumun ciddileştiğini gören ABD Başkanı Johnson (Cansın), Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup yazarak Türkiye'nin müdahale fikrinden vazgeçmesini ve bu durumun endişe verici olduğunu söyledi. Başbakan İsmet İnönü de diplomatik bir mektupla Başkan Johnsonn'a Türkiye'nin kararlılığını dile getirdi.

Türkiye'nin kararlı tavrı ile 1964'te Rum saldırıları azaldı. Fakat 1967'den itibaren Ada'da tekrar tansiyon yükseldi. Yunanistan, Kıbrıs'a çok sayıda asker gönderdi. Yunanistan'ın desteği ile silahlandırılan Rum Millî Muhafız Teşkilatı, Türklere karşı sistematik olarak etnik bir temizliğe başladı. Bu durumun üzerine Türk savaş uçakları tekrar Ada üzerinde uçuşlara başladı. Uluslararası toplumun da tepki göstermesiyle Rumların saldırıları tekrar durduruldu. Ada'daki Türkler ve Rumlar fiilen birbirlerinden kopmuşlardı. Bu gelişme üzerine Kıbrıs'taki Türk toplumu, 1967'de Dr. Fazıl Küçük önderliğinde Kıbrıs Geçici Türk Yönetimi'ni kurdu. 1971'de geçici ifadesi kaldırılarak oluşum Kıbrıs Türk Yönetimi'ne dönüştü.

Bilgi Notu

Akritas Planı'na göre bir dizi anayasa değişikliği yapılarak Ada'daki Türklerin hakları kısıtlanıp Türkler azınlık durumuna düşürülecekti. Türkler buna tepki gösterdiğinde ise kuvvet kullanarak bastırılacak ve böylece enosis fikri gerçekleştirilecekti.

Kıbrıs Barış Harekâtı "Ayşe Tatile Çıktı"

15 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta Yunanistan'a bağlı subaylar askerî bir darbe yaparak Cumhurbaşkanı Makarios'u devirdiler. Yerine EOKA'ya bağlı Nikos Samson'u geçirdiler ve Kıbrıs Elen Cumhuriyeti'ni ilan ettiler. Kıbrıs Anayasası'na aykırı olarak yapılan ve Ada'yı Yunanistan'a bağlamak demek olan harekete Türkiye sert tepki gösterdi.

Kıbrıs'ta Türklere karşı Kanlı Noel katliamı gerçekleşti. — 1963

Susuz Yaz filmi, Berlin Film Festivali'nde "Altın Ayı" ödülünü kazandı. — 1963

Türk Silahlı Kuvvetleri, 20 Temmuz 1974'de Kıbrıs'ta barışı ve anayasal düzeni yeniden sağlamak için Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirdi. Barış Harekâtı, planlara tam uygun bir şekilde gerçekleştirilerek belirlenen hedeflere ulaşıldı (Görsel 7.9). Durumun Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşa dönüşmesi tehlikesi karşısında Birleşmiş Milletler taraflara ateşkes çağrısında bulundu. 25 Temmuz 1974'te taraflar Cenevre Konferansı'nda toplandı. Konferansın sonuçsuz kalması üzerine Türkiye 14 Ağustos 1974'te İkinci Barış Harekâtı'na başladı.

Görsel 7.9: Kıbrıs Barış Harekâtı

Görsel 7.10: Rauf Denktaş

İkinci Barış Harekâtı ile Lefke-Lefkoşa-Magusa hattı çizildi ve adanın üçte biri Türk kontrolüne geçince harekât sona erdi.

Kıbrıs Barış Harekâtı sonunda Ada'daki Türk toplumu 13 Şubat 1975'te Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurdu. Başkanlığa seçilen Rauf Denktaş'ın (Görsel 7.10) temsil ettiği Türk tarafı, Rum tarafı ile yaptığı görüşmelerden bir sonuç elde edemedi. Rumlar, Kıbrıs Sorunu'nu 1983'te Birleşmiş Milletlere taşıdılar. BM Genel Kurulu 13 Mayıs 1983'te; Küba, Yugoslavya, Cezayir, Mali, Hindistan, Guyana ve Sri Lanka'nın oylarıyla Rum tasarısını kabul etti ve Türk tarafının siyasal oluşumunu tanımadı. Tasarı; Türkiye, Pakistan, Malezya, Somali ve Bangladeş tarafından reddedildi. ABD ve İngiltere oylamada çekimser kaldı.

BM Genel Kurulunun bu yanlı kararından sonra Kıbrıs Türk toplumu Türkiye'nin desteğiyle 15 Kasım 1983'te Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni kurarak bağımsızlığını ilan etti (Harita 7.3). Kıbrıs Türklerinin bağımsızlık kararı Kıbrıs sorununda yeni bir dönemin başlamasına yol açtı. Ancak bu karara uluslararası kamuoyunun yanlı bakışı, sorunun var olan gerçekler içerisinde çözüm bulunmasını önledi ve çözümsüzlüğü sürekli hâle getirdi.

Harita 7.3: Kıbrıs haritası

Oku-yorum

İsmet İnönü'nün, ABD Başkanı Johnson'a yazdığı mektup

"Sayın Bay Başkan,
(...) Mesajınız gerek yazılış tarzı gerek içerik bakımından, Amerika'yla ittifak ilişkilerinde daima ciddi bir dikkat göstermiş olan Türkiye gibi bir müttefikinize karşı hayal kırıklığı oluşturmuş, ittifak münasebetlerine değinen muhtelif konularda önemli görüş ayrılıkları belirmiştir. (...) Başından beri güvenliği korumak için yapılan görüşmeler yalnız Makarios idaresinin saldırganlığını ve tahribatını artırmaya hizmet etmiştir. Kıbrıs hükûmeti açıktan silahlanmaya başladı ve BM'yi kendi zulmünü ve Anayasa dışı yönetimini güçlendirecek yardımcı bir vasıta gibi farz etti. BM'nin Anayasal düzeni geri getirme ve saldırıları durdurma konusunda müdahale niyetinin olmadığı açıkça görülmüştür. Yunan hükûmetinin Kıbrıs yönetimini nasıl teşvik ettiğini biliyorsunuz. Bu durum içinde Kıbrıs'ta zulmü durdurmak için bir müdahaleye mecbur olacağımızı size söylemiştik. (...) Size en kesin ve açık surette temin etmek isterim ki eğer Türkiye bir gün Kıbrıs'a askerî müdahale zorunluluğunda bırakılırsa bu tamamıyla milletlerarası antlaşmaların hükümlerine ve gayelerine uygun olarak yapılacaktır.
Bu münasebetle kararımızın ertelenmesinin Garanti Antlaşması'nın 4. maddesinin Türkiye'ye verdiği hakları hiçbir suretle ortadan kaldırmadığını belirtmek isterim."

Dr. Rifat UÇAROL, Siyasi Tarih, s. 755-756. (Kısaltılmıştır.)

İsmet İnönü, ABD başkanı Johnson (Cansın)'a Türkiye'nin Kıbrıs'a olası bir askerî müdahalesinin gerekçelerini nelere dayandırmaktadır?

ABD başkanı J.F.Kennedy suikastle öldürüldü. 1963

Antalya Film Festivali düzenlenmeye başlandı. 1964

7. 2. 2. Türk-Yunan İlişkileri

Ege Adaları Sorunu

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerginleşmesine yol açan meselelerden biri de Ege Adalarının silahlandırılmasıdır. Ege Denizi irili ufaklı pek çok adayı barındırmaktadır. Yunanistan 1829'da Osmanlı Devleti'nden ayrılarak bağımsız olduğunda bu adalardan bir kısmını ele geçirmişti. Balkan Savaşları'ndan sonra imzalanan 1913 tarihli Londra Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'ni elindeki Gökçeada, Bozcaada; İtalya'nın elindeki On İki Ada dışında Ege Adalarının geleceği büyük devletlerin kararına bırakıldı.

Millî Mücadele'nin kazanılmasından sonra Türkiye ve İtilaf Devletleri arasında yapılan Lozan Barış Antlaşması'nda, Bozcaada ve Gökçeada Türkiye'ye bırakıldı. On İki Ada ise İtalya'da kaldı. Lozan Barış Antlaşması'na göre Anadolu Yarımadası'na yakın adaların silahtan arındırılmış olması gerekiyordu.

II. Dünya Savaşı'ndaki gelişmeler Ege Denizi'nde oluşan bu durumu bozdu. İtalya, savaştan yenik çıktı. Bunun üzerine 1947 Paris Antlaşması'yla İtalya, askerî üsler kurmamak ve silah yığınağı yapmamak kaydıyla On İki Ada'yı Yunanistan'a bıraktı. Böylece Yunanistan, yerleştiği Ege Adaları aracılığıyla Batı Anadolu kıyılarına kadar sokuldu.

On İki Ada'yı elde eden Yunanistan, özellikle 1963 Kıbrıs Bunalımı'ndan sonra, Lozan ve Paris Antlaşmaları'na aykırı olarak Ege Denizi'ndeki adaları silahlandırmaya başladı. Bu durum Kıbrıs sebebiyle ilişkileri bozulan Türkiye ve Yunanistan arasındaki gerginliği tırmandırdı.

Yunanistan'ın Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki var olan haklarını kaldırarak Ege Denizi'ni bir Yunan denizi hâline getirmek istemesi, Türkiye tarafından sert tepkiyle karşılandı. Böylece Türkiye ve Yunanistan arasındaki Kıbrıs Meselesi'ne Ege Adaları Meselesi de eklendi.

Sıra Sizde

Yunanistan ve Türkiye NATO'ya üye iki devlet olmalarına rağmen Yunanistan'ın Ege Adalarını silahlandırmak istemesinin nedenini yorumlayınız.

Kıta Sahanlığı Sorunu

Türkiye ve Yunanistan ilişkilerinde tansiyonun dönem dönem yükselmesine sebep olan sorunlardan bir diğeri de kıta sahanlığı meselesidir.

Kıta sahanlığı meselesi, 1973'te Türkiye'nin Ege Denizi açıklarında petrol aramak üzere Türkiye Petrolleri Anonim Şirketine arama ruhsatı vermesiyle başladı. Yunanistan, söz konusu bölgenin Yunan karasularına ait olduğunu ve Türkiye'nin bu konuda ruhsat vermeye yetkisi olmadığını iddia etti. Türkiye ise coğrafi olarak Anadolu'nun doğal uzantısının Ege Denizi'nin altından ruhsat verilen bölgelere kadar uzandığını, buraların kendi kıta sahanlığı içerisinde yer aldığını savundu.

Türkiye ve Yunanistan'ın konuya yaklaşımları farklı olduğundan sorun çözülemedi. Türkiye, meselenin çözümünde müzakereleri öne çıkarırken Yunanistan konuyu uluslararası platformlara taşıyarak çözmek istedi.

Oku-yorum

Küçük Rum Kız

Kıbrıs Barış Harekâtı'nda görev alan Zeynep hemşire Türk askerinin yaralarının sarılmasında en ön cephelerde yer aldı. Bir gün Türk askeri kendisine bir Rum kızının bulunduğunu kendisinin ilgilenmesini istedi. Zeynep Süngü 5 yaşındaki Rum çocuğa annelik yaptı. O günleri anlatan Zeynep hemşire: "Çocuk feryat figan ağlıyordu. Düşünsenize savaşın ortasında tek başına kalmış anne baba yok ortada. Onu kucağıma aldım sevdim. Bir müddet sonra kızı BM askerine verdik. Kız ağladı BM askerine gitmek istemedi. Askerin kucağında bana ellerini açtı."

http://www.yenisafak.com/yenisafakpazar/kibris-gazilerinin-film-gibi-hikayeleri-332634/29-11-2017

Kore Savaşı'ndaki Koreli küçük kız Ayla olayını ve Kıbrıs Barış Harekatı'nda Zeynep hemşirenin başından geçen küçük Rum kız olayını karşılaştırarak Türklerin savaşta bile yaşattığı insani değerleri yorumlayınız.

Cengiz Topel Kıbrıs'ta şehit düştü. — 1964

Cevdet Sunay cumhurbaşkanı seçildi. — 1966

1976'da Sismik-I adlı Türk araştırma gemisinin Ege Denizi'ne savaş gemileri korumasında açılması, Türkiye ve Yunanistan'ı savaşın eşiğine getirdi ancak iki taraf da temkinli davrandı.

Yunanistan'ın sorunu BM Güvenlik Konseyi'ne ve ardından Uluslararası Adalet Divanı'na taşıması sonuçsuz kaldı. İki taraf arasında yapılan müzakerelerden de bir sonuç çıkmadı.

Kıta sahanlığı sorununda Türkiye ya da Yunanistan'ın tezlerinden birinin kabul edilmesi, Ege Denizi'nin hukuki yapısının değişmesi demekti. Bu sebeple tarafların inisiyatifleriyle kıta sahanlığı meselesi hallolmadan olduğu gibi bırakıldı.

Bilgi Notu

Kıta Sahanlığı: Hukuki anlamda kıta sahanlığı, kıyı devletinin, kara sularının ötesinde fakat kıyıya bitişik su altı alanlarında egemen haklara sahip olduğu deniz alanına denir.

Sıra Sizde

Kara suları Yunanistan'ın iddiasına göre belirlendiğinde Ege Denizi'nde güç dengesi nasıl değişir? Açıklayınız.

Batı Trakya Türk Azınlık Sorunu

Türkiye ve Yunanistan ilişkileri arasında en önemli meselelerden biri de Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığının durumudur. Yunanistan'ın, Batı Trakya'da yaşayan Türk azınlığa karşı takındığı olumsuz tutum, iki ülkenin ilişkilerini doğrudan etkilemektedir.

Batı Trakya, Trakya Bölgesi'nin günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde kalan batı kısmıdır. Doğuda Meriç Nehri'nden, batıda Mesta-Karasu Nehri'ne kadar olan bölgeye bu ad verilir. Bölge I. Balkan Savaşı sonucunda Osmanlı Devleti'nin Midye-Enez hattının batısından çekilmesiyle Türk egemenliğinden çıkarak Bulgaristan hâkimiyetine girdi.

II. Balkan Savaşı sırasında Türk birlikleri Edirne'yi geri almalarına rağmen Meriç Nehri'nin batısına ilerleyemediğinden Batı Trakya düşman işgalinden kurtarılamadı. Bulgar çetelerinin Batı Trakya'da yaşayan Müslüman Türklere şiddet uyguladıklarına dair haberlerin çıkması üzerine, Enver Bey'in (Paşa) buyruğuyla, Kuşçubaşı Eşref komutasında 116 kişilik bir birlik bölgeye gönderildi. Kısa zamanda destansı bir başarı gösteren birlik, Batı Trakya'yı işgalcilerden temizledi. Gümülcine'yi alarak 31 Ağustos 1913'te "Batı Trakya Türk Cumhuriyeti"ni kurdu (Görsel 7.11).Türk tarihinin en kısa ömürlü devleti olan bu devlet aynı zamanda Türk tarihinde kurulan ilk cumhuriyet oldu. Fakat bir yandan büyük devletlerin tehditleri diğer yandan İstanbul Hükûmeti ile Bulgaristan arasında İstanbul Antlaşması'nın imzalanmasıyla Batı Trakya resmen Bulgaristan'a bırakıldı. Osmanlı Devleti'nin desteğini yitiren Batı Trakya Türk Cumhuriyeti de varlığını sürdüremedi.

Görsel 7.11: Batı Trakya Türk Cumhuriyeti bayrağı

Sıra Sizde

1913'te Batı Trakya Cumhuriyeti'nin ve 1983'te KKTC'nin kuruluş süreçlerinde benzer olaylar yaşanmış mıdır?

Arap-İsrail (6 Gün) Savaşı başladı. 1967

İsrail ordusu Kudüs'ü işgal etti. 1967

I. Dünya Savaşı'nda Batı Trakya, Fransızlar tarafından işgal edildi. Aynı dönemde Osmanlı Devleti de Mondros Ateşkes Anlaşması'nı imzaladı ve Osmanlı toprakları İtilaf Devletleri tarafından işgal edilmeye başladı. İşgal yıllarında Edirne'de 1919'da kurulan Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniye Cemiyetinin amacı "Trakya Cumhuriyeti"ni kurmaktı. Ama Batı Trakya temsilcisi olarak Edirne'deki Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi ile ilişkiye geçen Hafız Galip ve Hafız Salih Efendi, Batı Trakya'nın ayrı bir devlet olması görüşünü savundu. Bu dönemde Mustafa Kemal Paşa, Trakya'da faaliyet hâlinde bulunanlardan Celal Bey'e, Cafer Bey vasıtasıyla gönderdiği telgrafta Batı Trakya için istenilen maddi yardımın sağlanmasının imkânsız olduğunu belirterek şöyle demiştir: "Batı Trakya'nın tamamen Müslümanların elinde tek parça olarak kalması ve uygun zaman ve fırsatta anavatana katılması hepimizin yegane gayesidir." Fakat 1920 yılında bölgenin Yunanlılar tarafından işgal edilmesiyle Batı Trakya Türklerinin de kendi kaderlerini belirlemesi planı gerçekleşemedi.

Batı Trakya, 1913'te Bulgaristan'a bırakılmış olsa da Millî Mücadele Dönemi'nde Balkanlarda yitirilen toprakların ve yabancı yönetim altında bırakılmak zorunda kalınan Türk azınlıkların bir simgesi oldu. Çünkü Misak-ı Millî'nin üçüncü maddesinde özel olarak Batı Trakya'da halk oylamasına başvurulması istendi. Zafer kazanıldıktan sonra da Batı Trakya konusu, Lozan Barış Konferansı sırasında çok çetin tartışmalara neden oldu. Türkiye bölgede bir halk oylaması yapılmasını isterken Yunanistan Türkiye'nin bölgeyi 1913'te kaybettiğini ve burada söz hakkı olmadığını savundu.

Batı Trakya, Lozan Barış Konferansı'nda Yunanistan'a bırakılmak zorunda kalınmıştı. Fakat Batı Trakya konusu Türkiye ve Yunanistan arasında mübadele yapılması söz konusu olunca tekrar gündeme geldi. Türkiye ve Yunanistan arasında imzalanan mübadele antlaşmasına göre Batı Trakya'daki Müslümanlar yerleşik sayılacaklar ve mübadele dışı kalacaklardı.

Lozan Barış Antlaşması'nda hem Türkiye hem de Yunanistan azınlıklar için birtakım kültürel haklar tanımışlardır. Batı Trakya Türklerine de Yunanistan'ın azınlık toplumlarından biri olarak bu haklar verilmiştir. Ancak Yunan makamları Türk azınlığa Lozan Barış Antlaşması'nın hükümlerini uygulamaktan kaçınmaktadırlar. Türkiye, Batı Trakya Türklerinin hakları konusunda her zaman hassas davranmaktadır. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra Türkiye, Yunanistan'la imzaladığı her antlaşma ve protokolde Türk azınlığın haklarını metne dâhil ederek pekiştirmiştir. Fakat Yunanistan verdiği taahhütlere rağmen Batı Trakya Türklerini sistemli bir şekilde asimilasyona tabi tutma ve yıldırarak göç ettirme politikası izlemektedir. Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerine uyguladığı baskılar genel olarak şu şekilde sıralanabilir:

1. Batı Trakya'daki Türk kimliği inkâr edilerek bölgedeki Türkler, Yunan resmî makamlarınca 'Müslüman azınlık' olarak kabul edilmektedir.

2. Lozan Barış Antlaşması'na göre Türklere tanınan vakıf ve kurum kurma hakkı önlenmiştir.

3. Batı Trakya'daki Türk okullarında eğitim, özellikle Yunan öğretmenlere verdirilmektedir.

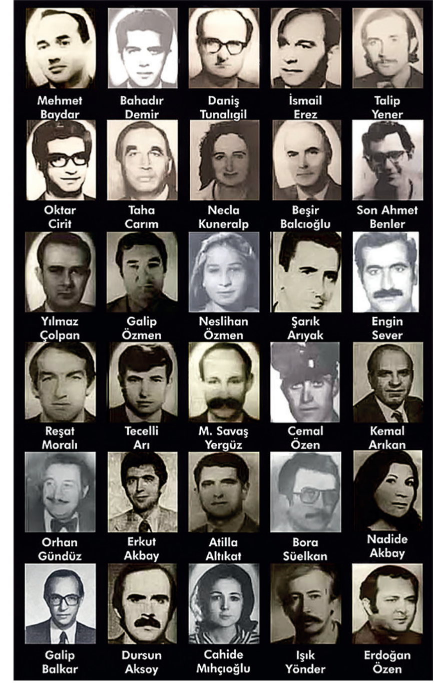
4. 1977'de çıkarılan iki yasayla; Lozan Barış Antlaşması, 1951 Türk-Yunan Antlaşması ve 1968 Türk-Yunan Kültür Protokolü ihlal edilerek Batı Trakya Türklerinin Türkçe eğitim hakları ellerinden alınmıştır.

TRT televizyon yayınına başladı. 1968

Paris'te ilk gençlik hareketleri başladı. 1968

5. Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde Müslüman Türklere tanınması gereken dinî haklar tanınmamaktadır. Türkler kendi müftülerini seçememektedir.

Fakat tüm baskılara rağmen Batı Trakya Türkleri millî kimliklerini korumuşlardır. Türkiye bu konularda Yunanistan ile dönem dönem sorunlar yaşamaktadır. Türkiye, uluslararası alanda imzalanan antlaşmaların verdiği hukuki haklar doğrultusunda Batı Trakya Türklerinin haklarını savunmaktadır.

Görsel 7.12: Şehit diplomatlar

7. 2. 3. Ermenilerin Faaliyetleri ve ASALA Terör Örgütü

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'nda Batılı devletler, Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenilerin hakları konusunda reform yapılmasını talep ettiler. Osmanlı Ermenilerinin, Batılı devletlerin kışkırtması ve Fransız İhtilali'nin getirdiği milliyetçilik akımının etkisiyle, ayrılıkçı faaliyetlere başlamaları, Ermeni sorununun başlangıç tarihi oldu. Osmanlı topraklarında faaliyete başlayan Hınçak, Taşnak, Ramgavar, Hınçak İhtilal Komitesi, Silahlılar Cemiyeti ve Karahaç Cemiyeti gibi halkı silahlı ayaklanmaya sevk eden terör örgütleri, 19. yüzyıldan başlayarak Osmanlı topraklarında şiddetin artmasına neden oldu. I. Dünya Savaşı sırasında Ermeni çetelerinin Rus ordusu saflarında savaşmaları ve cephe gerisinde Türk köylerine saldırmaları üzerine Osmanlı Devleti, önleyici tedbirlere başvurdu. Bu kapsamda çıkarılan Tehcir Kanunu ile 1915'te Ermeniler, Suriye bölgesine zorunlu göçe tabi tutuldu.

Millî Mücadele sırasında Ermeni çetelerin Doğu Anadolu'daki saldırgan faaliyetlerine Kazım Karabekir Paşa komutasındaki 15. Kolordu karşı durdu. 1920'de Doğu Cephesi komutanı olarak atanan Kazım Karabekir Paşa, TBMM'den aldığı emirle Ermenistan'ın saldırgan faaliyetlerine son vermek için taarruza geçti. Kars ve Ardahan Ermenilerden geri alındı. 1920'de TBMM Hükûmeti ve Ermenistan arasında imzalanan Gümrü Antlaşması'yla Ermenilerin yıkıcı faaliyetleri son buldu. Gümrü Antlaşması'nın imzalanmasından sonra 1965'e kadar Türk-Ermeni ilişkileri sakin bir dönem geçirdi. Ermeni lobisinin kışkırtması ve Batılı devletlerin desteğiyle Türklere karşı Ermeni şiddeti yeniden canlandı. Bu yeni dönemde isminden en çok söz ettiren ve Ermeni terörü ile eş anlamda kullanılan "Ermenistan'ın Kurtuluşu İçin Ermeni Gizli Ordusu" isimli terör örgütüdür. Bu terör örgütünün adının kısaltılmış şekli "ASALA"dır.

ASALA terör örgütü yurt dışındaki Türk temsilcilik ve kuruluşlarına, Türk diplomat ve büyükelçilik görevlilerine yönelik silahlı saldırılar düzenlemeye başladı. ASALA'nın başlattığı terör, kısa zamanda hızla arttı ve yoğunluk kazandı. Avrupa, çeşitli doğu ülkeleri, Suriye ve Lübnan'da üsler edinen Ermeniler; Kıbrıs Rum Yönetimi'nden ve Yunanistan'dan lojistik ve siyasi destek alarak eylemlerini sürdürdü.

ASALA terörü, 1973'te Mıgırdiç Yanıkyan adlı bir Ermeni'nin Türkiye'nin Los Angeles Büyük Elçisi Mehmet Baydar ve Konsolos Bahadır Demir'i şehit etmesiyle başladı. 1973-1984 yılları arasında Türk diplomat ve temsilciler şehit edildi (Görsel 7.12). Ermeni terör örgütü ASALA, 15 Temmuz 1983'te Paris'in Orly Havaalanı'ndaki Türk Hava Yolları bankosuna yerleştirdiği bombanın patlamasıyla ikisi Türk sekiz kişinin hayatını kaybettiği saldırıdan sonra, Avrupa'daki desteğini kaybetti (Görsel 7.13). ASALA'nın Türkiye'de yaptığı ilk ve en kanlı eylem olan Esenboğa Havalimanı saldırısında 7 Ağustos 1982 tarihinde 9 kişi hayatı kaybetti 72 kişi de yaralandı.

ASALA, bu kez de THY Orly Bürosu'nu bombaladı

Görsel 7.13: ASALA saldırısı ile ilgili gazete haberi

SALT I Antlaşması imzalandı. 1969

Kıbrıs Türk Yönetimi ilan edildi. 1971

Türkiye Cumhuriyeti'nin terörle mücadele konusundaki kararlı tutumu sayesinde 1994'ten sonra örgüt etkisini tamamen yitirdi.

Ermeni meselesi konusunda Ermenistan'dan sonra Türkiye'nin ikili ilişkilerinde gerginlik yaşadığı ülkelerin başında ABD gelmektedir. Zira ABD, Ermenilerin nüfus olarak en yoğun yaşadığı ülkelerden biridir. Bundan dolayı da ABD'li yöneticiler açısından büyük bir seçmen kitlesi olan Ermenilere her zaman ihtiyaç duyulmuştur. Ermeniler de bu ihtiyacı koz olarak kullanmış ve Türkiye'yi soykırım yapan bir ülke olarak tanıması için ABD'li yöneticileri ikna etmeye çalışmışlardır.

Soğuk Savaş yıllarından itibaren Türkiye ile stratejik ortak olan ABD ise hem Türkiye'nin müttefikliğini hem de Ermeni lobisinin desteğini kaybetmekten kaçınmaktadır. Bu yüzden her yıl 24 Nisan yıl dönümlerinde "soykırım" kelimesi yerine "katliam, trajedi" gibi kelimeler kullanarak Türk ve Ermeni taraflarını dengeleme yoluna gitmiştir. Bu durum her 24 Nisan'da Türkiye-ABD ilişkilerinin gerginleşmesine yol açmaktadır.

Avrupa'da ise Ermeni diasporasının etkisi ABD'de olduğu kadar güçlü değildir. Avrupa Birliğinden farklı olarak Ermeni meselesinde Türkiye'ye karşı daha olumsuz bir tavır takınan ülke Fransa'dır. 1972-1984 yılları arasında ASALA'nın işlediği cinayetleri Fransa'da gerçekleştirmesine rağmen, Fransa'nın gerekli tepkiyi göstermemiş olması Türkiye-Fransa ilişkilerini germiştir. Fransa, Avrupa Birliğine kabul edilme sürecinde Türkiye aleyhine bir tutum içerisine girmiştir. Bunun yanında Avrupa'daki Ermeni diasporaları ABD'de olduğu gibi başta gerek yerel yönetimler düzeyinde daha sonraları ise Avrupa devletlerinin parlamentolarında lobi faaliyetleri yürütmüşlerdir. Ermeni lobisi, AB'nin genel tavrının, Türkiye'yi soykırım yapan ülke olarak tanımlanmasından yana olması için çalışmaktadır. Fakat Ermeni meselesi, Türkiye-AB ilişkileri iyi ilerlediğinde gündeme dahi getirilmezken ilişkilerin gerginleştiği dönemlerde Türkiye'ye karşı siyasal bir koz olarak kullanılmak üzere hep gündemde olmuştur.

Ermenilerin yoğun olarak yaşadığı bir diğer ülke de Rusya'dır. Rusya, Türkiye-Rusya ilişkilerinde Ermenistan lehinde tutum sergilemektedir.

Rus Duması (Meclisi) iki kez, 1995 ve 2005 yıllarında, Ermeni soykırımı iddialarını kabul eden kararlar almıştır. Bunun yanında Rus yöneticileri, Rusya'daki güçlü Ermeni lobisinin etkisiyle 24 Nisan'da yapılan sözde soykırım anma törenlerine katılmakta ancak Türkiye'yi incitecek sert ifadelerden de kaçınmaktadırlar.

Ermeni diasporasının yürüttüğü lobi faaliyetleri sonucu Ermeni meselesi Türkiye'ye karşı siyasal bir koz olarak kullanılır hâle gelmiştir. Buna karşı Türkiye daha gerçekçi ve barışçı bir siyaset izlemektedir. Türkiye, sorunun çözümünün siyasi olmadığını, tarihî bir mesele olduğunu savunmaktadır. Bu sebeple bir tarih komisyonunun kurulmasını ve bu komisyonun da tarafsız olarak tarihî belgeler ışığında olayı çözüme kavuşturmasını istemektedir. Fakat Ermenistan bilimsellikten uzak fanatik söylemlerle diğer ülkelere asılsız soykırım iddialarını kabul etmeleri için diplomatik baskı uygulamaktadır.

Sıra Sizde

Ermeni Meselesi'nde Türkiye ve Ermenistan'ın tarih komisyonu kurulması teklifine yaklaşımları sorun hakkında nasıl bir fikir vermektedir?

12 Mart günü TSK hükûmete muhtıra verdi, hükûmet istifa etti.

1971

SALT II Antlaşması imzalandı.

1972

7. 3. 1960 SONRASI TÜRKİYE'DE YAŞANAN SİYASİ, EKONOMİK VE SOSYAL GELİŞMELER

Görsel 7.14: 12 Eylül Askerî Darbesi'nden bir görüntü

Araştır Öğren Paylaş

1. Askerî darbeleri: "Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir." düşüncesi doğrultusunda yorumlayınız?
2. Köyden kente yapılan yoğun göçler, kent yaşamında neleri değiştirebilir?

7. 3. 1. Askerî Darbeler

Türkiye Cumhuriyeti millî egemenlik anlayışına dayanır. Millî egemenliği esas alan bir devlette yöneticiler seçimle işbaşına gelir ve yine seçimle görevlerini bırakırlar. Seçim yoluyla belirli bir süre için işbaşına gelen yöneticiler ve onların atadığı bütün kamu görevlileri, görev süreleri içinde görevlerini anayasanın belirlediği sınırlar içinde yaparlar. Bu tarz işleyen yönetim demokratik bir yönetimdir. Türkiye 1923'te cumhuriyeti ilan ettiğinde bu demokratik esasa dayanarak kuruldu.

Bilgi Notu

Darbe: Bir ülkede seçilmiş hükûmeti baskı kurarak veya zor kullanarak demokratik olmayan bir yolla istifa ettirme ya da devirme eylemi.

Millî egemenliğe dayanan Türkiye Cumhuriyeti, yakın tarihte pek çok kez millî egemenliğe aykırı biçimde müdahaleler yaşadı. Bu müdahalelerin tarzları farklı olsa da genel olarak askerî darbe olarak tanımlanmaktadır. Askerî darbeler Türk demokrasisinin gelişimine zarar verdi. Bunun yanı sıra Türk Silahlı Kuvvetlerini siyasi alana çekerek silahlı kuvvetlerin tarihî geleneğine ve işleyişine de zarar verdi (Görsel 7.14).

Türkiye'de çok partili demokratik hayat II. Dünya Savaşı'ndan sonra başladı. 1950'de seçimi kazanan Demokrat Partinin iktidarı başladı. Demokrat Parti 1954 ve 1957 seçimlerini de kazanarak iktidarını sürdürdü. Fakat 1955'ten itibaren ekonomik büyümenin durması ve DP iktidarının halkın belli kesimlerine verdiği sözleri tutamamış olması, ülkede bunalım ortamını hazırladı. Oluşan bunalımı çözmek için DP tarafından alınan önlemler, kimi çevrelerce DP'nin otoriterleşmeye başlaması olarak değerlendirdi. Bu ortamda iktidarın seçimle değil, kuvvet yoluyla el değiştirmesi amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri içinde kurulan bir cunta (Görsel 7.15), antidemokratik ve hukuka aykırı bir uygulamayla 27 Mayıs 1960'ta yönetime el koydu. Demokrat Parti kapatıldı. Demokrat Parti yöneticileri Yassıada'da kurulan bir mahkemeyle yargılandı.

Görsel 7.15: Millî Birlik Komitesi

Yom Kippur Savaşı başladı. 1973

Fahri Korutürk cumhurbaşkanı seçildi. 1973

Mahkeme sonucunda Başbakan Adnan Menderes, bakanlardan Fatin Rüştü Zorlu ve Hasan Polatkan idam edildiler. 27 Mayıs Askerî Darbesi, tüm darbeler gibi, antidemokratik ve hukuka aykırı bir hareketti.

1960 darbesini 1971 Askerî Muhtırası takip etti. 1961 Anayasası sonrasında Türkiye'de yeni anayasanın sağladığı ortamda farklı siyasi hareketler gelişme göstermeye başladı. Siyasal örgütlenmeler serbestçe yapılabildi. Temsili demokrasinin getirilmesiyle toplumun her kesimi mecliste temsil edilebilir hâle geldi. Özellikle, aşırı politik gruplar yaygın bir şekilde örgütlendi. Bunların yanında 1950'lerde hızlanan sanayileşme ve kırsal bölgelerden kente göçün etkisiyle sosyal ve siyasi yaşam, çalkantılı bir sürece girdi. Artan politik gerilim yeni bir askerî darbeyi getirdi.

12 Mart 1971'de Genel Kurmay Başkanı ve dört kuvvet komutanının imzaladıkları bir muhtıra ile ortaya çıkan darbe, Türk siyasi tarihinde 12 Mart Muhtırası olarak adlandırıldı. 27 Mayıs Askerî Darbesi'nden farklı olarak bu sefer yönetime el konulmadı ve parlamento kapatılmadı. Fakat askerî komuta heyeti, antidemokratik bir yöntemle, hükûmeti ve Meclis'i muhtıradaki şartları yerine getirilmediği takdirde TBMM'yi kapatacaklarını söyleyerek tehdit etti. Muhtıradaki ilk istek, görevdeki hükûmetin istifa etmesiydi. Seçimle göreve gelmiş olan Adalet Partisi Hükûmeti ve Başbakan Süleyman Demirel bu isteğe boyun eğmek zorunda kalarak istifa etti. Böylece adı 'ara rejim' olarak konulan 12 Mart Dönemi başladı (Görsel 7.17).

Silâhlı Kuvvetler Sunay'a ve Meclislere muhtıra verdi

DEMİREL İSTİFA ETTİ

Silâhlı Kuvvetler muhtırasını Demirel, radyodan dört bakanla beraber duydu ve Kabineyi topladı

Demirel, Cumhurbaşkanı Sunay'a gönderdiği istifa mektubunda şöyle dedi: "Muhtıra ile anayasa ve

SUNAY NE YAPACAK

Görsel 7.17: 12 Mart Muhtırası ile ilgili gazete haberi

BÜTÜN YURTTA SIKIYÖNETİM İLAN EDİLDİ

Ordu yönetime el koydu

Hükümet ve Parlamento feshedildi, Siyasal partilerin faaliyetleri durduruldu. Parlamenterlerin dokunulmazlıkları kaldırıldı. Saat 05.00'ten itibaren sokağa çıkma yasağı başladı

Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Kara, Hava, Deniz Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Konseyi'nde görev aldı

DİSK ve MİSK'e bağlı bütün sendikalar faaliyetten men edildi. Bütün dernekler kapatıldı

Bu hafta hiç bir spor faaliyeti yapılmayacak

Bankalar ikinci bir emre kadar çalışmayacaklar

Yurt dışına çıkış yasaklandı. Yurt dışında çalışan işçiler ve turistler yurt dışına çıkabilecekler

İlk bildiriler:

1 numaralı bildiri

Görsel 7.16: 12 Eylül Askerî Darbesi'yle ilgili gazete haberi

1970'lerin ikinci yarısından itibaren Türkiye'de siyasi gerilim sokaklara taştı. Görev başına gelen hükûmetler genelde kısa süreli koalisyon hükûmetleri olduğundan ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik sorunlara köklü çözümler getiremediler. Artan politik gerilim ve ekonomik darboğaz, bir kargaşa ortamı yarattı. Bu durumu gerekçe gösteren Türk Silahlı Kuvvetleri komuta kademesi demokrasi dışı bir yöntemle 12 Eylül 1980'de mevcut hükûmete askerî darbe yaptı (Görsel 7.16). Türkiye Cumhuriyeti tarihinde seçilmiş demokratik yönetime karşı yapılan üçüncü açık, antidemokratik müdahale oldu. 12 Eylül askerî yönetimi tarafından hükûmet görevden alındı, TBMM lağvedildi, partiler kapatıldı ve anayasa tamamen rafa kaldırıldı. Siyasi parti liderleri önce askerî üslerde gözetim altında tutuldu, ardından yargılandı ve siyasetle ilgilenmeleri yasaklandı. Türkiye siyasetinin ve ekonomisinin baskı altında yeniden yapılandırıldığı bir dönem başladı. Yaşananlar Türkiye'nin demokratikleşmesinin önünde yeni bir engel oluşturdu.

Düşün ve Tartış

12 Mart Muhtırası ve 12 Eylül Askerî Darbesi'nin demokratik yaşama olumsuz etkileri nelerdir? Kıyaslayınız.

Türkiye'de teleks kullanılmaya başlandı. 1973

Dünyada petrol krizi meydana geldi. 1973

7. 3. 2. 1961 ve 1982 Anayasaları

Türk tarihinde 1876 Kanun-ı Esasi ile başlayan anayasa deneyimi, Cumhuriyet Dönemi'nde millî egemenliğe dayalı bir devletin kurulmasıyla daha da güçlenmişti. Osmanlı Dönemi'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne uzanan süreçte her anayasa, yazıldığı dönemin siyasi ve sosyal ihtiyaçlarına göre şekillendi. 1921 Anayasası, Millî Mücadele Dönemi'nin ihtiyaçlarını yansıtan daha genel bir metindi. 1924 Anayasası ise yeni kurulan Cumhuriyet Türkiye'sinin yapılandırılmasını hedefliyordu. 27 Mayıs 1960'da iktidardaki Demokrat Partinin askerî bir darbe ile devrilmesi, millî iradenin demokratik olmayan bir biçimde engellenmesiydi. Bu bakımdan Türk demokrasisi açısından olumsuz bir gelişmeydi. Bu süreçten sonra Türk demokrasi tarihinde yer alan 1961 ve 1982 Anayasaları aynı olumsuz şartların oluşturduğu anayasa metinleriydi. 27 Mayıs 1960 Darbesi'nden sonra kabul edilen 1961 Anayasası ile 12 Eylül 1980 darbesinden sonra kabul edilen 1982 Anayasası oluşma şartları bakımından benzer özellikler göstermekle beraber içerik olarak farklılıklara sahipti.

1961 ve 1982 Anayasalarının benzer yönleri şunlardı:

1. Her iki anayasa da askerî darbe ile oluşturulmuştur.

2. Her iki anayasa da yürürlüğe girmeden önce halkoyuna sunulmuştur.

3. Her iki anayasa da bir askerî, bir sivil kanadın oluşturduğu kurallar aracılığıyla yapılmıştır.

Bu benzerliklerin yanı sıra 1961 ve 1982 Anayasaları yapı bakımından temel farklılıklara sahipti. Bu yapı farklılıkları şöyleydi:

1. 1961 Anayasası ile temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması, yargısal denetime tabii kılınarak önemli bir gelişme sağlanmıştır. Oysa 1982 Anayasası ile devlet otoritesinin ağırlığı artmıştır. Kamu yararının, kişilerin yararından önce geldiği düşüncesi ve toplumsal kaygılar sebebiyle hak ve hürriyetlerde sınırlamalara gidilmiştir.

2. 1961 Anayasası'na göre devletin temel görevi, sosyal devlet görevini yerine getirmekti. 1982 Anayasası ise güçlü devlet, otoriter idare kavramlarını ön plana çıkarmıştır.

3. 1961 Anayasası'na göre 1982 Anayasası, yürütmede cumhurbaşkanının ve başbakanın yetkilerini daha çok güçlendirmiştir.

4. 1961 Anayasası'nda yasama yetkisi, Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu olarak iki meclis arasında bölüşülmüştür. Parlamenter sistem uygulanmış ama iki meclis sistemi getirilmiştir. 1982 Anayasası'nda ise Cumhuriyet Senatosu kaldırılmıştır.

5. 1961 Anayasası'nda çoğulcu bir yapı oluşturulmuş, siyasi partiler güvenceli bir hukuki statüye kavuşturulmuştur. Genel idare içinde özerk yönetimle, kendi kendilerini yönetme yetkisine sahip kuruluşların yapılanmasına izin verilmiştir. 1982 Anayasası'ndaysa siyasi partiler, dernekler, kamu kuruluşlarına getirilen yasaklarla daha az katılımcı demokrasi anlayışı benimsenmiştir. Özerk yönetimle, kendi kendilerini yönetme yetkisine sahip kuruluşların yapılanmasına izin verilmemiştir.

ASALA terörü başladı. — 1973

Kıbrıs'ta EOKA'cılar darbe yaptı. — 1974

6. 1961 Anayasası'nda Türkiye Cumhuriyeti'nin niteliğini tanımlanırken kullanılan "insan haklarına dayalı" ifadesinin yerine 1982 Anayasası'nda "insan haklarına saygılı" ifadesi kullanılmıştır.

7. 1982 Anayasası, 1961 Anayasası'na göre daha ayrıntılı maddeler içermektedir ve hükümler detaylandırılmıştır.

Sıra Sizde

1961 ve 1982 Anayasalarını temel hak ve özgürlükler bakımından karşılaştırınız.

7. 3. 3. Göçler ve Sosyal Hayat

Türkiye'de 1960 sonrasında sosyal hayattaki değişiminin en başta gelen unsuru yaşanan iç göçlerdi. Daha çok, köyden kente doğru yaşanan bu göçler, hem kent hayatını hem de köy hayatını derinden etkiledi.
1950'lerde Türkiye'de yaşanan bu göçler daha çok ekonomik ve beşerî bir zeminde gelişti. İç göçlerin yaşanmasına etki eden başlıca unsurlar şunlardı:

Görsel 7.18: Gecekondulaşma

1. Hızlı nüfus artışı,

2. Köylerde toprakların kalabalıklaşan nüfusa yetmemesi,

3. Modern tarım yöntemlerinin gelişmesiyle köylerde iş gücüne duyulan ihtiyacın azalması,

4. Köylerde yaşayanların kentlerdeki gelişmiş eğitim, sağlık ve kamu hizmetlerinden yararlanmak istemesi,

5. Gelişen ulaşım ağının, köy nüfusunun kentlere hareketini kolaylaştırması.

Bu şartlar altında kalabalıklaşan köy nüfusu, değişik amaç ve beklentilerle kırsaldan kente doğru göç etti. Bu göçün yaşandığı alanlarda bazı ekonomik ve sosyal sorunlar ortaya çıktı. Göç veren yerlerde tarım alanları boş kaldı, tarımsal üretim azaldı, hayvancılık geri kaldı. Göç alan yerlerde, özellikle de İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerde normalin üstündeki nüfus artışı çeşitli sorunlara yol açtı. Bu sorunların başında çevre kirliliği, gecekondulaşma ve çarpık kentleşme, eğitim, sağlık ve altyapı hizmetlerinin yetersiz kalması ve suç oranının artması geliyordu (Görsel 7.18).

Bilgi Notu

68 Kuşağı:
1968, dünya gençliğinin demokrasi adına başkaldırı yılıydı. Gençlik hareketleri, Batı Avrupa'yı, Kuzey Amerikayı, Orta Doğu'yu, bazı Asya ülkelerini ve hatta Doğu Bloku ülkesi olan Çekoslovakya'yı etkiledi. Dünya ölçeğindeki bu hareketlilik Türkiye'de daha önceki yıllarda başlamış olan gençlik hareketlerine ivme kazandırdı. Özellikle üniversite gençliğinin eylemleri hızla tırmanışa geçti.

Köy ve kent nüfusları arasındaki dengesizlik, siyasi ve kültürel hayata da yansıdı. Özellikle gecekondu mahallelerinde altyapı sorunları ve ekonomik imkânsızlıklar içinde yaşayan genç nüfusta oluşan sosyal gerilim, dünyadaki gençlik hareketleri ile birleşince 1960'lı yıllarda Türkiye'de aşırı uç politik eğilimler ortaya çıktı. 68 kuşağı olarak adlandırılan gençlik hareketleri bu durumun en somut örneğidir.

Kent nüfusunun artmasıyla doğru orantılı olarak işçi sayısının artması da sendikal faaliyetlerin yoğunlaşmasını beraberinde getirdi. Yaşanan siyasal gelişmeler kültür ve sanat faaliyetlerine de yansıdı. Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren edebiyatta toplumculuk yaklaşımı etkisini gösterdi. 1970'lerden itibaren toplumdaki politikleşmenin hızlanması, çarpık kentleşmenin meydana çıkardığı sorunlar ve işsizliğe bağlı dış göç, edebiyatın başlıca konularını oluşturdu. Türk sineması da toplumsal sorunlara ağırlık vererek gelişti. Türk

Türkiye Kıbrıs Barış Harekâtını başlattı. 1974

İkinci Kıbrıs Barış Harekâtı başladı. 1974

sineması, 1963'te "Susuz Yaz" filmi, Berlin Film Festivali'nde "Altın Ayı" ödülünü kazanarak uluslararası alanda önemli bir ödülün sahibi oldu. Türk sinemasının gelişme göstermesiyle ilk kez 1964'te Antalya Film Festivali düzenlenmeye başlandı. 1970'lerden itibaren sinemada teknik gelişmeler yaşansa da televizyonun Türk toplum yaşamına girmesiyle, sinema ikinci plana itildi.

Köyden kente göçle oluşan durum beraberinde yeni anlayışları ve yeni estetik değerleri getirdi. Kente göç eden ama kentte aradıklarını bulamayan kesimler birtakım hayal kırıklığı yaşadılar. Bu durum "arabesk" adı verilen yeni bir müzik anlayışını ortaya çıkardı. Bunun yanında 1960'ların sonunda Batı'da ortaya çıkan Rock'n Roll müzik anlayışı ve yerli folklorun birleştirilmesiyle Anadolu Rock adı altında yeni bir müzik tarzı da oluştu (Görsel 7.19).

Türkiye'de yaşanan bir diğer sosyal değişim de yurt dışına yapılan göçlerdir. Bu göçler, Almanya başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkeleriyle Libya ve Suudi Arabistan gibi Orta Doğu ülkelerine oldu. Yurt dışı göçlerinin başını çeken Almanya'ya yapılan göçler, 1958'de başladı, 1960'lı yıllarda hızlandı. Almanya, Türkiye'den işçi talep eden ilk ülke oldu (Görsel 7.20).

Yurt dışına göçün iki temel nedeni vardı. Birincisi Türkiye'de nüfusun hızla artmasıyla iş gücü fazlalığı oluşmasıydı. İkinci neden ise sanayileşen Avrupa'daki iş gücü ihtiyacının artmasıydı. Yurt dışına olan göçler 1974'e kadar artarak devam etti. Fakat 1974'te Batı Avrupa ülkelerinin yabancı iş gücüne ihtiyacının kalmaması nedeniyle göçler durdu. 1961-1986 yılları arasında 1.3 milyon Türkiye vatandaşı Almanya başta olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerine çalışmak için göç etti. Yurt dışına yapılan göçlerin sosyal hayata birtakım etkileri oldu. Özellikle Türkiye'nin nitelikli iş gücünün yabancı ülkeler için kullanılması ülkemiz açısından ekonomik ve sosyal bir olumsuzluktu. Yabancı ülkelerde doğan Türk çocuklarının millî kültür değerlerini öğrenmeleri ve korumaları sorunu ortaya çıktı. Bu kuşaklarda oluşan millî değerlere yabancılaşma ve kültürel yozlaşma, sosyal açıdan önemli bir kayıp oldu.

Yurt dışındaki Türk işçilerinin Türkiye ekonomisine katkıları olumlu oldu. Bu işçilerin gittikleri ülkelerde biriktirdikleri dövizler Türkiye ekonomisi için önemli bir gelir kaynağı oldu.

Türkiye'den sanayileşmiş ülkelere yapılan bir başka göç hareketi de beyin göçüdür. Doktor, mühendis, ekonomist, sanatçı vb. çeşitli mesleklerde iyi yetişmiş, yetenekli ve başarılı insanların yurt dışına göç etmesi Türkiye için büyük kayıp oldu.

Oku-yorum

Hayal Kırıklıkları

Anadolu'nun yoksul köylerinden bir tahta bavulla yola çıkan Türk işçileri, ilk etapta yabancısı oldukları ve dilini bilmedikleri bir ülkede, tanımadıkları insanlarla muhatap olmuşlardır. Sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda büyük bir "yabancılaşma" yaşayan Türk işçileri, özellikle ilk yıllarda önemli zorluklar çekmişlerdir. Bu zorlukların başında konut sıkıntısı ve yüksek kiralar gelmektedir. Bununla birlikte para göndermek için Alman bankalarının almış oldukları yüksek komisyon, zorlu çalışma şartları, ücret eşitsizliği ve anavatanla haberleşme konuları da öne çıkan zorluklar arasındadır.

Dönemin Akşam gazetesindeki bu tarz şikayet ve zorlukları konu edinen haberler şu şekildedir:

- "Münih'te işçiler ev bulmakta zorlanıyorlar." (01.09.1963)
- "750 Türk maden işçisi, 850 metrede çalışıyor." (03.09.1963)
- " Ayda 1000 mark alan Türk işçileri de var." (27.08.1963)
- "Almanya'da 23 Türk işçisi grev yaptı." (26.09.1963)

http://dergipark.gov.tr (Kısaltılmıştır.)

Almanya'ya giden Türk işçilerin yaşadığı sıkıntıların temel nedenleri nelerdir?

Görsel 7.19: Anadolu Rock

Görsel 7.20: Almanya'ya giden Türk işçiler

Kıbrıs Türk Federe Devleti ilan edildi. 1975

İsrail ve Mısır arasında Camp David Antlaşması imzalandı. 1978

7. 3. 4. Ekonomide Yaşanan Gelişmeler

Türkiye'nin 1950-1960 yılları arasındaki ekonomi politikası, devletçi ekonomik politikalardan liberal ekonomik politikalara geçiştir. Liberal ekonomiye geçişin anlamı; sanayileşmenin özel sektör öncülüğünde gerçekleştirilmesi, serbest piyasa ekonomisi uygulanması, özelleştirmelerin desteklenmesi ve ithalat yasaklarının kaldırılmasıdır.

II. Dünya Savaşı sonrasında çok partili demokratik düzene geçildi. Çok partili hayata geçişle birlikte demokrasi kavramının geniş kitleler tarafından sahiplenilmesi, ekonomik sonuçları olan büyük değişmelere yol açtı. Uzun bir dönem tek parti yönetiminde yaşayan halk; demokratik haklarını talep etme, ekonomik olarak hayat standartlarını yükseltme ve bunu sağlayacak yolları arama çabasına girmişti. Ekonomik ve siyasi alanda liberalizmi savunan Demokrat Partinin amacı hızlı büyüme oldu. Bu amaç doğrultusunda DP Dönemi'nde devletin ekonomideki yeri küçültülerek kamu yatırımları ve özel girişimler geliştirilmeye çalışıldı. Böylece ülkede her türlü yokluğun, kıtlığın ve yoksulluğun nedeni "Devletçilik" olarak gösteren Demokrat Parti, yoksul halk kitlelerinin umudu oldu.

Demokrat Parti; ekonomi ve maliye alanında büyük değişiklikler yaparak işsizliği azaltmayı, bazı vergileri kaldırmayı, emekçilerin yaşam koşullarını iyileştirmeyi, işçilere grev hakkı vermeyi, köylülere üretim aracı ve ucuz kredi sağlamayı, boş devlet topraklarını dağıtmayı ve siyasi alanda özgürlükleri genişletmeyi vadetti.

1950'de iktidar olan Demokrat Parti Dönemi'nde dışa kapalı ve korumacı iktisat politikaları hızla terk edildi. Serbest dış ticaret rejimi benimsenerek ithalat yasağı kaldırıldı ve dış pazarlara yönelik bir kalkınma anlayışı izlendi. 1954'ten itibaren Demokrat Parti, dış ticarette ve tarım sektöründe meydana gelen tıkanmalar sonucunda tarıma ve dış ticarete dayalı sanayileşme politikasını terk etti ve özelleştirmeye dayalı sanayileşmeye öncelik verdi. Böylece enflasyon oranını düşürmeyi, döviz bağımlılığını azaltmayı ve dış ticaret açığını kapatmayı hedefledi.

Fakat özelleştirmek istenen kamu kuruluşlarına özel sektörün az fiyat teklif etmesi ya da devletten kredi talep etmesi üzerine bu adımlar sonuçsuz kaldı. Bu nedenle liberal ekonomi anlayışının tam aksine, Kamu İktisadi Teşekkülleri (KİT) adı verilen devlete ait işletmeler kuruldu. 1950-1960 döneminde Türkiye'nin ortalama büyüme hızı %6,3 oranında gerçekleşti. Kişi başına düşen millî gelir ise 166 dolardan 359 dolara çıktı.

1960'dan sonra anayasada yer alan sosyal devlet anlayışı doğrultusunda hareket edildi. Planlı ekonomiye tekrar geçildi.
Fakat dış ticaret açığının kapatılamaması, enflasyon ve bütçe açıkları 1970'li yılların sonunda ekonomiyi tıkadı. Buna bağlı olarak 24 Ocak 1980'de ekonomiye yön verecek bazı kararlar alındı. Bu kararların temel hedefleri şunlardı:

1. Enflasyonun aşağıya çekilmesi

2. Serbest piyasa ekonomisinin harekete geçirilmesi

3. Ekonomiyi dışa açarak döviz gelirlerinin artırılması

Alınan kararlar doğrultusunda Türkiye ekonomisinde köklü bir liberalleşme sü-

İran İslam Devrimi başladı.
1979

Türkiye'de ilk kez uydu teknolojisi kullanılmaya başlandı.
1979

reci başladı. Böylece 1977'de durgunluğa giren ekonomi, yükselmeye başladı. 1980'de %2,8 küçülen Türkiye ekonomisi, 1990'lı yıllara gelindiğinde %5,6 büyüdü. Türkiye ekonomisinde bu dönemde önemli rol oynayan bir kurum da Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund: IMF) oldu. Türkiye, II. Dünya Savaşı sonrası Batı Bloğu'na yakınlaşmış, ABD'nin tasarladığı yeni ekonomik sistemle bütünleşme sürecine girmişti. Buna uygun olarak 1947'de IMF ve Dünya Bankasına üye oldu.

ABD ile ilişkilerini stratejik ortaklık düzeyine taşıyan Türkiye, bu kuruluşlardan aldığı krediler ve danışmanlık destekleriyle yeni uluslararası ekonomik düzene ve para sistemine dâhil oldu. Türkiye, ilk defa 1950'de Dünya Bankasından ve 1961'de IMF'den kredi aldı. Daha sonraki dönemlerde danışmanlık yardımı da alan Türkiye, IMF ile kredi ve borçlanma ilişkileri içine girdi. Özellikle 1980 sonrasında ekonomik yapılanma ve reform maksadıyla IMF ve Dünya Bankasından danışmanlık desteği ve yüksek meblağlarda kredi temin eden Türkiye, 2008 küresel krizi öncesinde dünyada bu kuruluşlardan en yüksek miktarda kredi alan ülkeler arasına girdi. Bu doğrultuda 1994'te Türkiye'deki ekonomik krizin etkilerini yumuşatmak için IMF'nin isteği doğrultusunda yürürlüğe konan program çerçevesinde "5 Nisan" kararları alındı.

Türkiye, 11 Mart 1947'de Türkiye'nin üye olduğu IMF ile toplam 19 stand-by (sıtend bay) anlaşması yaptı. 52 yıllık bu süreçte yapılan anlaşmalarla IMF'den 50 milyar dolara yakın kredi aldı. Fakat son dönemde Türkiye, ekonomide istikrarın sağlanması ve sürekli hâle getirilmesi için uyguladığı politika ve önlemler sayesinde IMF'ye bağımlılıktan kurtulmuştur. 2008 yılında Türkiye, IMF'den borç alma dönemini kapattı. Türkiye, IMF'ye olan borcunun son taksitini 14 Mayıs 2008'de ödedi. 422,1 milyon dolar tutarındaki bu ödeme ile Türkiye'nin IMF´ye borcu sıfırlandı. Son 10 yılda IMF´ye toplam 23,5 milyar dolar ödeyerek borcunu bitiren Türkiye; bu tarihten sonra IMF´de borç veren ülke olarak yer almaya başladı.

Türkiye'de ekonomide yaşanan önemli gelişmelerden birisi de KDV uygulaması oldu. O güne kadar bazı mal ve hizmetlerin ithalatı kalktı. Dolaylı vergiler kaldırıldı. Bunun yerine ithalat veya imalattan tüketiciye sunuma kadar her aşamada uygulanmak üzere 1985 yılında, katma değer vergisi (KDV) yürürlüğe kondu.

7. 3. 5. İletişim ve Ulaşımda Yaşanan Gelişmeler

Cumhuriyetin kurulduğu yıllarda ülkeyi kalkındırmak amacıyla yabancıların elindeki demir yolu işletmeleri satın alınarak millîleştirilmişti. TCDD'nin kurulmasıyla da dönemin şartları doğrultusunda devlet, demir yolu yapımına ağırlık vermişti. Yine Türkiye'de deniz yolu ile yük ve yolcu taşımacılığı da 1 Temmuz 1926'da Kabotaj Kanunu'nun çıkarılmasıyla gelişmeye başladı. 1950'den sonraki yıllarda ise kara yolları, demir yoluna göre ön plana çıktı. Türkiye'de otomotiv sanayisinin, montaj yoluyla da olsa, kurulması kara yolu taşımacılığının hızla gelişmesine neden oldu. Bu durum 1960 sonrası planlı ekonomi döneminde de devam etti. 1950'li yıllarda demir yolu ve kara yolunun yolcu taşımacılığındaki payı neredeyse yarı yarıyayken 2000'li yıllara gelindiğinde yolcu taşımacılığında kara yolunun payı %95'lere çıktı. Demir yolunun payı ise %3'e kadar düştü.

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren petrol fiyatlarının artması ve çıkan krizle birlikte petrole dayalı ulaşımda zorluklar yaşandı. Ama 1950'li yıllardan beri uygulanan kara yolu ulaşım politikalarına ağırlık verilmeye devam edildi.

İran-Irak Savaşı başladı.
1980

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti kuruldu.
1983

Gelişmişliğin göstergelerinden biri kabul edilen otoyolları Türkiye'de ilk defa 1973 yılında hizmete açıldı.

1950 sonrası Türkiye'de kara yollarının gelişmesi sonucu yerli otomobil yapma ihtiyacı ortaya çıktı. Dönemin Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, 16 Haziran 1961'de tümüyle yerli üretim bir otomobil yapılmasını emretti. Görevin, Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları (TCDD) işletmesine verilmesi üzerine 23 mühendis "Devrim Arabası" projesine başladı. Türk mühendisler, TCDD'nin Eskişehir'deki fabrikasında, 129 günde tamamıyla yerli üretim olan üç araç yaptı.

Görsel 7.21: Devrim Arabası

Devrim Arabası 29 Ekim 1961'de Cumhuriyetin kuruluş yıl dönümünde gerçekleştirilen sürüş testiyle kamuoyuna takdim edildi. Fakat dönemin şartları içinde bu projeye yeterince sahip çıkılmadığı için yerli otomobil üretimi süreci başarıyla gerçekleştirilemedi (Görsel 7.21).

1980 sonrası dönemde ise otoyol yapımına hız verildi ve kara yoluna yapılan yatırımlar öncelik kazandı. 2000'li yıllarda hava, deniz ve demir yolu ulaşımındaki gelişmelerle yolcu taşımacılığında kara yolunun payı %89,3'e düştü.

Osmanlı döneminde 1847'de ilk telgraf hattının kurulması ve 1881'de telefon hattının çekilmesiyle iletişim teknolojisi kullanılmaya başlandı. Cumhuriyet Dönemi'ndeyse telgraf ve telefon hizmetleri yaygınlaştı.

1927'de İstanbul Radyosu kuruldu. 1960 sonrasında dünyadaki gelişmelere uygun olarak Türkiye'de iletişim teknolojisi gelişti.1964 yılında Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) kuruldu (Görsel 7.22). 1968'de TRT tarafından televizyon yayını yapılmaya başladı. 1973'te teleks, 1979'da uydu teknolojisi Türkiye'de kullanılmaya başlandı. Özellikle 1983'ten sonra iletişimde otomatik santrallerinin kullanılması telefonu yaygınlaştırdı.

Türkiye; 1986 yılında çağrı cihazları, 1994 yılındaysa Mobil İletişim İçin Küresel Sistem (GSM: Global System for Mobile Communications) teknolojisiyle tanıştı. Türkiye'de ilk kez 12 Nisan 1993'te kullanılmaya başlanan internet, GSM ve modern teknoloji araçlarıyla birlikte kullanılarak hızla yaygınlaştı.

Görsel 7.22: TRT'nin ilk yayınından bir görüntü

Sıra Sizde

Telefonun haberleşme ve kültürel ilişkiler alanındaki rolünü tartışınız.

İran-Irak Savaşı sona erdi.

1988

Türkiye'de ilk kez GSM teknolojisi kullanılmaya başlandı.

1994

Bilgi-Yorum

Yukarıdaki resimden yola çıkarak askerî darbelerin kişi hak ve özgürlüklerine verdiği zararı yorumlayınız.

VII. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Amerika Birleşik Devletleri Dış İşleri Bakanı Henry Kissinger, bir basın toplantısı yaparak Kıbrıs gelişmeleriyle ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur:
"Türklerin Ada'ya çıkarma yapmasından sonraki ilk çalışmalarımız bir Türk-Yunan savaşını önlemek oldu. İkinci işimiz Kıbrıs sorununun anayasal bir düzene oturtulması ihtimalini açık tutmak, üçüncü olarak da çatışmanın daha genişleyerek uluslararası bir durum almasını önlemek idi (…) en gerekli şey de şüphesiz ki ateşkesin sağlanması idi.
Çalışmalarımız sırasında bütün müttefiklerimizle irtibatlı olarak çalıştık. ABD ateşkes sağlanması için uğraşırken İngiltere de ateşkesten sonra tarafları görüşmeye razı etmeye çalıştı. Önce ateşkes sağlanacak ondan sonra İngiltere; Türkiye ve Yunanistan'ı görüşmeye davet edecekti. Tehlike atlatılmıştır, şimdi çözüm bekliyoruz." *Dr. Rıfat Uçarol, Siyasi Tarih, s.1072.*

1-2. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Amerika Birleşik Devletleri'nin Kıbrıs sorununa arabuluculuk yapmasındaki amacı nedir?

2. Amerika Birleşik Devletleri'ne göre Kıbrıs sorunundaki tehlike nasıl atlatılmıştır?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

3. ABD ve SSCB arasında Yumuşama Dönemi'nin başlamasının nedenleri nelerdir?

4. İran-Irak Savaşı'na yol açan nedenler nelerdir?

5. Camp David Antlaşmalarının sonuçlarını açıklayınız.

6. Ermeni terör örgütü ASALA'nın kurulma amacı nedir? Açıklayınız.

7. Türkiye'de 1960'lardan itibaren giderek artan iç göçlerin topluma etkileri nelerdir?
Açıklayınız.

Aşağıdaki tabloya göre 8. ve 9. soruları cevaplayınız.

Yıl	Köylerde Yaşayanlar (%)	Şehirlerde Yaşayanlar (%)
1935	76,47	23,53
1950	74,96	25,04
1960	68,08	31,92

8. İç göçler hakkında nasıl bir yargıya varılabilir?

9. Şehirlerde yaşayan insan oranının artması şehir hayatıyla ilgili ne gibi olumsuzluklara yol açmıştır?

Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

10. ABD ve SSCB arasında Yumuşama Dönemi'nde yapılan antlaşmalarla nükleer silahların sınırlandırılması amaçlanmıştır. Yine Helsinki Sözleşmesi ile de uluslararası ilişkilerde barış ve iş birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Fakat bütün bunlara rağmen dünyadaki silah üretimi azalmamıştır.

Bu parçadan, aşağıdakilerden hangisine ulaşılabilir?

A) Savaş teknolojisindeki gelişmeler durmuştur.
B) Atom bombası kullanılmaya devam edilmiştir.
C) Kimyasal silahlar önem kazanmıştır.
D) Bazı bölgelerde savaşlar devam etmiştir.
E) ABD ve SSCB dışındaki devletler silah üretmiştir.

11. Bağlantısızlar Bloku aşağıda verilen gelişmelerden hangisinin sonucunda oluşturulmuştur?

A) Potsdam Konferansı
B) Yalta Konferansı
C) Tahran Konferansı
D) Moskova Konferansı
E) Bandung Konferansı

I. 1948 Arap-İsrail Savaşı
II. 1967 Arap-İsrail Savaşı
III. 1973 Arap-İsrail Savaşı

12. Yukarıda verilen Arap-İsrail savaşlarından hangileri İsrail'in üstünlüğü ile sona ermiştir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III
D) II ve III E) I, II ve III

13. I. İsrail'in uluslararası alandan destek alması
II. İsrail'in Türkiye ile iş birliği yapması
III. Arap ülkeleri arasında birliğin olmaması

Yukarıda verilen gelişmelerden hangileri Arap-İsrail Savaşlarında Arapların başarısız olmasında etkili olmuştur?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve III E) I, II ve III

14. Aşağıda verilen gelişmelerden hangisi II. Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye ile Yunanistan arasında sorun <u>olmamıştır</u>?

A) Kıbrıs Meselesi
B) Ege Adaları
C) Nüfus Mübadelesi
D) Kıta Sahanlığı
E) Hava Kontrol Sahası

15. 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'nin gerekçesi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Kıbrıs sorunu
B) Şiddet ve terör olayları
C) ASALA'nın faaliyetleri
D) Ekonomik sorunlar
E) Demokrat Partinin kurulması

16. "Kanlı Noel" olarak adlandırılan olay aşağıdakilerden hangisiyle ilgilidir?

A) Ermenilerin Türk diplomatları öldürmesi
B) Kıbrıslı Türklerin öldürülmesi
C) Filistinli Müslümanların öldürülmesi
D) Afganistan'da sivil halkın bombalanması
E) Vietnamlı sivil halkın öldürülmesi

17. Türkiye'nin 1974'te Kıbrıs'a yaptığı askerî müdahaleye, SSCB'nin karşı çıkmasının sebebi nedir?

A) SSCB'nin Kıbrıs'ın NATO üssü olmasından çekinmesi
B) SSCB'nin Kıbrıs'taki Ortodoksları desteklemesi
C) SSCB'nin ABD ile ilişkilerini düzeltmek istemesi
D) SSCB'nin Kıbrıs'ta etkinlik kurmak istemesi
E) ABD Başkanı Johnson'un gönderdiği mektubun etkisi

18. Türk Silahlı Kuvvetleri, 20 Temmuz 1974'te Kıbrıs'ta barışı ve anayasal düzeni yeniden sağlamak için Kıbrıs Barış Harekâtı'nı gerçekleştirdi. Barış Harekâtı, planlara tam uygun bir şekilde gerçekleştirilerek belirlenen hedeflere ulaşıldı. Durumun Türkiye ve Yunanistan arasında bir savaşa dönüşmesi tehlikesi karşısında Birleşmiş Milletler taraflara ateşkes çağrısında bulundu. 25 Temmuz 1974'te taraflar Cenevre Konferansı'nda toplandı. Konferansın sonuçsuz kalması üzerine Türkiye 14 Ağustos 1974'te İkinci Barış Harekâtı'na başladı. İkinci Barış Harekâtı ile Lefke, Lefkoşa, Magusa hattı çizildi ve adanın üçte biri Türk kontrolüne geçince harekât sona erdi.

Bu bilgilerden yola çıkılarak aşağıdakilerden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) Türkiye 1960 Londra Antlaşması'na uygun hareket etmiştir.
B) Birleşmiş Milletler Türkiye'yi desteklemiştir.
C) Türk Silahlı Kuvvetleri harekâtı başarıyla tamamlamıştır.
D) Türkiye, askerî seçeneği tek çözüm yolu olarak kabul etmemiştir.
E) Kıbrıs Türklerinin güvenliği sağlanmıştır.

19. Aşağıdakilerden hangisi 1982 Anayasası'nın bir özelliği <u>değildir</u>?

A) Yürürlüğe girmeden önce halkoyuna sunulmuştur.
B) Yasama, millet meclisi ve senato arasında bölüştürülmüştür.
C) Askerî bir darbe sonucu oluşturulmuştur.
D) Hak ve hürriyetlerde sınırlamalara gidilmiştir.
E) Özerk kuruluşların yapılanmasına izin verilmemiştir.

8. ÜNİTE

XXI. YÜZYILIN EŞİĞİNDE TÜRKİYE VE DÜNYA

8. 1. 1990 SONRASI TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER
8. 2. 1990 SONRASI DÜNYADAKİ GELİŞMELER

Ünite İçeriği

- Ekonomik krizlerin nedenlerini ve sonuçlarını,
- Millî iradeye yapılan darbeleri,
- Terör örgütlerini ve Türkiye'nin terörle mücadelesini,
- 1990 ve sonrasında Türkiye bilim, sanat ve spor alanındaki gelişmeleri,
- SSCB'nin dağılması ve Türk Cumhuriyetlerinin bağımsızlığına kavuşmasını,
- Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye ilişkilerini,
- Bosna Savaşı ve Balkanlardaki gelişmeleri,
- Filistin sorununu,
- Körfez savaşlarını,
- 11 Eylül Saldırısı ve küresel terör kavramını,
- Arap Baharı kavramını,
- Irak ve Suriye'deki gelişmeleri öğreneceksiniz.

Anahtar Kavramlar

- Abluka
- İç savaş
- İnsani yardım
- Koalisyon
- Millî irade
- Mülteci kampları
- OHAL
- Toplu göç

Hazırlık Soruları

- Askerî darbeler Türkiye'ye hangi alanlarda zarar vermiştir?
- Ekonomik krizlerin sebepleri neler olabilir?
- Terörle hangi alanlarda mücadele yürütülür?
- Türkiye'nin AB'ye üye olması ne gibi kazanımlar sağlayacaktır?

8. 1. 1990 SONRASI TÜRKİYE'DEKİ GELİŞMELER

Görsel 8.1: Ekonomik krizi anlatan bir grafik

Araştır Öğren Paylaş

1. Bir ülkenin ekonomik kalkınmasıyla siyasi istikrarı arasında bir bağlantı var mıdır? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Terörle, silahlı güçler dışında nasıl mücadele edilebilir? Öğreniniz.
3. Türkiye'de askerî darbelerin hepsi aynı yöntemlerle mi yapılmıştır? Araştırınız.

8. 1. 1. Ekonomik Krizler

Türkiye, 1987 ile 2001 yılları arasında siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların birbirini etkilediği bir dönem yaşamıştır. Bu dönemde ülke sık sık değişen koalisyon hükûmetleri tarafından yönetilmiştir. Görev yapan kısa süreli hükûmetler, kısa vadeli ekonomik ve siyasi hedeflere yönelmeyi tercih etmişlerdir. Siyasi iktidarların hedefi, ekonominin büyük sorunlarını çözmekten ziyade, görev yaptıkları kısa vadede bütçe dengesizliklerini gidermek olmuştur (Görsel 8.1).

Sıra Sizde

Ekonomik sorunları çözmek için kısa mı yoksa uzun vadeli mi yaklaşımlar daha etkili olur?

Bu süreçte 1994 yılı, Türkiye'nin biriken ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldığı bir yıl olmuştur. 1994 yılına gelindiğinde vergi gelirleri iç borç ödemesine yetmiyordu. Bu yüzden devlet, iç borç açığını kapatmak için dış borçlanmaya yönelmişti ve Merkez Bankası birikimlerini de kullanılmak zorunda kalmıştı. Yüksek enflasyonun ve cari açığın yaşandığı bu süreçte faiz oranları yüzde 400'ü aşarken, enflasyon yüzde 121'e sıçradı.

Ekonomiyi hızla istikrara kavuşturmak, kamu açıklarını daraltmak, ekonomide bir büyüme sağlamak ve ekonomik istikrarı sürekli kılacak düzenlemeleri başlatmak amacıyla IMF (Uluslararası Para Fonu) yardımıyla bir çözüm planı hazırlandı. Bu plan, 5 Nisan Kararları olarak bilinmektedir. Bu kararlar; devlete ait KİT (Kamu İktisadi Teşebbüsleri) adı verilen işletmelerin zararlarını karşılamaya, döviz piyasalarına güven getirmeye, Merkez Bankasına güç kazandırmaya, kamu gelirlerini artırmaya ve iş hayatına disiplin getirmeye yönelik karalardı. Fakat 5 Nisan Kararları ile atılan adımlar, ülkede yaşanan

Bilgi Notu

5 Nisan Kararları ile

1. Döviz kurunun hedeflenen enflasyon oranı ile uyumlu bir şekilde gelişme sağlaması,
2. Hazine ve diğer kamu kuruluşlarının Merkez Bankasından kredi kullanımlarına sınırlama getirilmesi,
3. Kamu açıklarının denetim altına alınması,
4. Bütçe açıklarının süratle kapatılması amacıyla akaryakıt vergisinden bütçeye aktarılan payın %50'den %70'e çıkarılması,
5. Kamuda personel alımlarının durdurulması öngörüldü.

Turgut Özal, cumhurbaşkanı seçildi. — 1987, 9 Kasım

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle Körfez Savaşı başladı. — 1990

ekonomik soruna kökten bir çözüm getiremedi. Kararlar piyasalarda durgunluğa sebep oldu. Sıkı denetlenen bazı bankalar iflas etti. Ekonominin bütün sektörleri kararlardan olumsuz etkilendi.

Uluslararası sahada da Moody's (Mudiys) gibi yatırım notu veren kuruluşlar Türkiye'nin kredi notunu düşürdü. Ama 5 Nisan Kararları'nın ardından altı ay içinde kamu kesimi borçlarında azalmalar yaşandı. 5 Nisan Kararları'nın en önemli başarısı, kamu kesimi borcunun azaltılması ve belli bir oranda bütçe disiplininin sağlanabilmesidir. 5 Nisan Kararları, yaşanabilecek ekonomik bir krizi yalnızca bir süreliğine ertelemiştir.

Şubat 2001'de gerçekleştirilen Millî Güvenlik Kurulu toplantısında dönemin cumhurbaşkanı, Ahmet Necdet Sezer ile dönemin başbakanı, Bülent Ecevit arasında yaşanan sert tartışma siyasi krize yol açtı. Siyasi kriz Türkiye'de büyük bir ekonomik krizi de beraberinde getirdi.

Sıra Sizde

Siyasi krizler ekonomik krizleri nasıl başlatır?

Yaşanan bu siyasi gerginliğin ardından ülke ekonomisi altüst oldu. Faiz oranları gecelik % 7.500'e kadar çıkarken borsada %15 oranında düşüş yaşandı. Kamu bankaları büyük açıklar verdi. Böylece piyasalar kontrol edilemez bir hâle geldi. Bu gelişmeler üzerine dönemin hükûmeti piyasaları denetleyebilmek için dalgalı kur sistemine geçti. Bu kararın ardından ABD doları, 695 bin liradan 900 bin liraya yükseldi. Günlük yaşamı olumsuz etkileyen kriz aynı zamanda yatırımcıları da etkilemeye başladı. Yatırımcıların güven kaybı yaşaması sebebiyle ülkede sermaye çıkışı hızlanarak arttı. Yaşanan tüm bu olumsuz gelişmeler bütçe açıklarının artmasına ve şirketlerin batmasına neden oldu. Türkiye'yi çok olumsuz etkileyen bu krize 2001 Ekonomik Krizi adı verilmektedir.

2001 Ekonomik Krizi'nin en ağır sonuçlarından biri de faizlerin ve enflasyonun çok yükselip günlük yaşamı olumsuz etkisi altına alması oldu. Dövizde dalgalı kura geçilmesiyle birlikte piyasalardaki belirsizlik de arttı. Piyasada faaliyet gösteren pek çok şirketin krizi aşamayarak batması, aynı zamanda ülkede milyonlarca kişinin de işsiz kalmasına sebep oldu. İnsanların alım gücü düştü. Ekonomide yaşanan darboğaz nedeniyle esnaflar, kepenk kapatarak protestolar yapmaya başladılar.

Krizle baş edemeyen dönemin hükûmeti, olumsuz durumu aşmak için IMF'ye başvurdu. IMF'nin Türkiye'ye verdiği programı uygulamak üzere Dünya Bankası başkan yardımcılarından Kemal Derviş, Türkiye'ye getirildi ve ekonomiden sorumlu devlet bakanı olarak göreve başlatıldı.

2008'de ise Amerika Birleşik Devletleri'nde başlayan ve giderek tüm dünya ülkelerine hızlıca yayılan ekonomik bir kriz meydana geldi. Krizin temel nedeni, konut sahiplerinin ipotekli konut kredilerini ödeyememeleri üzerine bankalar ve finans kuruluşlarında başlayan darboğazın üretim ve hizmet piyasasını da darboğaza sokmasıydı. ABD'de başlayıp daha sonra Avrupa'ya sıçrayan kriz, AB ülkelerini de derinden etkiledi. Bu kriz sonucu birçok AB ülkesi ekonomik anlamda iflasın eşiğine geldi. Krizin, AB ile ekonomik ilişkileri olan Türkiye'ye de olumsuz etkileri görüldü fakat bu etkiler sınırlı kaldı.

Ateşkes anlaşmasının yürürlüğe girmesiyle Körfez Savaşı resmen sona erdi.
1991
12 Nisan

Muğla valiliğine atanan Lale Aytaman, Türkiye'nin ilk kadın valisi oldu.
1991

Türkiye'de yatırım bankacılığı olmadığı için bankacılık sistemi ABD ve AB bankaları gibi bu krizden doğrudan etkilenmedi. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası da dünyadaki diğer merkez bankaları gibi faizleri düşürerek krizin etkilerini hafifletmeye çalıştı. Ancak alınan önlemlere rağmen 2008 krizinin etkisiyle Türkiye ekonomisi 2009'da %4,8 küçüldü. Küresel ekonomik krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki ilk etkisi para piyasalarında görüldü.

Borsada düşüşler yaşandı. Ekonomik krizin etkisiyle ülkedeki işsizlik oranı 2007'de %9,2 iken 2008'in Ağustos ayında %9,8'e yükseldi. Dünya piyasalarında yaşanan tüm bu olumsuzlukların Türkiye üzerindeki etkisi uygulanan istikrarlı ekonomik programla en düşük düzeyde hissedildi. Bunun en büyük göstergesi Türkiye'de kişi başına düşen millî gelirde yıldan yıla gösteren artış oldu.

Tablo 8.1: 1998-2014 Türkiye'de Kişi Başına Düşen GSMH

Yıl	Kişi başına düşen yıllık gelir miktarı (ABD doları)
1998	4.442,1
2002	3.580,7
2006	7.905,8
2010	10.559,8
2014	12.112,4

Düşün ve Tartış

Kişi başına düşen yıllık gelirin artmasının ekonomiye sağladığı katkılar nelerdir?

8. 1. 2. Millî İradeye Darbeler

Türkiye'de 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 askerî darbelerinden sonra da demokrasiye karşı hukuk dışı müdahaleler yapılmıştır. 28 Şubat 1997, 27 Nisan 2007 ve 15 Temmuz 2016 tarihlerinde yapılan askerî darbeler Türk demokrasisinin gelişimine zarar vermiştir.

28 Şubat Darbesi

28 Şubat 1997'de seçilmiş hükûmete karşı diğer askerî darbelerden daha farklı bir darbe gerçekleştirildi. Refah Partisi (RP) lideri Necmettin Erbakan ve Doğru Yol Partisi (DYP) lideri Tansu Çiller hükûmeti, silahlı kuvvetler tarafından istifaya zorlandı. 27 Mayıs ve 12 Eylül darbelerinin aksine askerler 28 Şubat'ta yönetime bizzat el koymadılar. Bunun yerine medya üzerinden hükûmete karşı bir savaş verildi. Silahlı kuvvetlerin hükûmeti görevden zorla almaması nedeniyle 28 Şubat'ı ta gerçekleştirilen darbe, "post-modern" darbe olarak adlandırılmıştır.

4 Aralık 1995'te gerçekleştirilen seçimlerde Refah Partisinin birinci parti çıkmasına rağmen hükûmeti kurma görevi, Anavatan Partisi (ANAP) ve Doğru Yol Partisi koalisyonuna verildi ve yeni hükûmet kuruldu. Fakat kurulan hükûmetinin kısa bir sürede başarısız olmasının ardından Doğru Yol Partisi ile Refah Partisi arasında yeni bir koalisyon kuruldu.

Oku-yorum

Atatürk: "Bizim görüşümüz kuvvetin, kudretin, egemenliğin idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir, halkın elinde bulundurulmasıdır. Yine şüphe yok ki, bu dünyanın en kuvvetli bir esası, bir ilkesidir."

Atatürk'ün bu görüşü doğrultusunda halkın kendi iradesi ve demokratik yolla seçtiği yöneticilerinin silah gücü ile tehdit edilmesini demokrasi ve insan hakları bakımından yorumlayınız.

Berlin Duvarı yıkıldı. Doğu Almanya, Batı Almanya ile birleşti.
1991

Bağımsız Devletler Topluluğu kuruldu.
1991
8 Aralık

Koalisyon sonucu RP lideri Necmettin Erbakan, başbakan oldu ancak yeni hükûmete ordunun üst düzey komutanlarının tepkisi de artmaya başladı. Ordu, medya ve iş çevrelerinin birlikte hareket ederek yeni kurulan hükûmeti daha ilk aylarından itibaren demokratik olmayan bir tutumla devirmeye çalışması, millî iradeyi yok saymakla eş değerdi. TSK, 1996'nın ikinci yarısında Refah Partisi iktidarına karşı büyük bir psikolojik savaş başlattı. Batı Çalışma Grubu (BÇG) adı altında bir oluşumla, Refah Partisinin tüm faaliyetleri izlemeye alındı. Askerî ve sivil bürokraside fişlemeler başladı. TSK, medyayı brifinglerle ve doğrudan temaslarla yönlendiriyor ve iktidarı laiklik karşıtı olarak gösteriyordu.

Sincan manevrası iktidarı sarstı

"Kudüs Gecesi" ile şimşekleri üzerine çeken ilçe, dün palet sesleriyle uyandı. "Refahyol dağılıyor mu?" tartışması başladı

'Yerimiz Avrupa olmalı'

Silahlı Kuvvetler Sincan'da

Görsel 8.2: Sincan'da yürütülen tanklarla ilgili gazete haberi

28 Şubat Darbesi'ne giden süreçte hükûmete karşı yapılan müdahalenin gerekçeleri olarak şunlar ortaya kondu

- Başbakan Necmettin Erbakan'ın, İslam ülkeleri ile yakınlaşması ve tepkilere rağmen İslam dünyası ile iş birliği projelerini gündemde tutmayı sürdürmesi. İslam ortak pazarı için G-7'ye karşı, D-8'ler grubunu kurma projesi için harekete geçmesi.

- Başbakan Necmettin Erbakan'ın, Başbakanlık Resmî Konutu'nda, kamuoyunda tartışılan bir iftar yemeği vermesi.

- Refah Partili Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın, Filistin ile dayanışma gecesi düzenlemesi; geceye İran Büyükelçisi Muhammed Rıza Bagheri'nin çağrılması. Gecede yapılan konuşmaların ve sergilenen tiyatro oyununun içeriğinden rahatsız olunması.

Bu olayların ardından Ankara'nın Sincan ilçesinde 20 tank ve 15 zırhlı araç şehir merkezinden geçiş yaptı. (Görsel 8.2) Genelkurmay Başkanlığı ve DYP'li dönemin Millî Savunma Bakanı Turhan Tayan, tankların eğitim amacıyla geçtiğini açıkladılar. Ancak bu olay askerî müdahale tartışmalarını başlattı. Dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir, daha sonra yaptığı bir açıklamada tankların geçişi için "Demokrasiye balans ayarı yaptık." ifadesini kullanmıştır. Hükûmet ile asker arasındaki gerilim tırmanırken Millî Güvenlik Kurulu (MGK), 28 Şubat 1997'de 'irtica' gündemiyle toplandı. MGK'da yer alan askerî kanat, 18 maddelik bir karar listesi ortaya koydu. Bu listedeki istekler MGK toplantısında dile getirildi.

28 Şubat kararları

1. 8 yıllık kesintisiz eğitim tüm yurtta uygulanmalıdır.

2. Kur'an kursları MEB'in sorumluluğu ve kontrolünde olmalıdır.

3. Tarikatların faaliyetlerine son verilmelidir. 677 sayılı kanunla Tekke ve Zaviyelerin açılması yasaklanmıştır. Bu kanunun uygulanması için ilgililer uyarılmalıdır.

4. Aşırı dinci kesimlerin kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite, eğitim kurumları, bürokrasi ve yargı kuruluşlarına sızması önlenmelidir.

5. Kıyafet Kanunu'na aykırı uygulamalar önlenmelidir.

6. Kurban derileri kanunda belirtilen kuruluşlarca toplanmalıdır.

1991 – 25 Aralık: SSCB dağıldı.

1992 – 15 Ocak: Avrupa'nın, Hırvatistan ve Slovenya'nın bağımsızlığını tanıması üzerine Yugoslavya dağıldı.

Görsel 8.3: Tansu Çiller ve Necmettin Erbakan

29 Nisan 1997'de gazetecilere verilen brifingde ordunun yeni savunma anlayışı açıklandı. Buna göre dış tehdit azalmış, içerde ise irtica ve bölücülük iki esas tehdit olarak algılanır hâle gelmişti.

Başbakan Necmettin Erbakan, MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç'tan kararların yumuşatılmasını istedi aksi hâlde bildiriyi imzalamayacağını söyledi. Fakat ordu, medya ve iş çevreleri ile birtakım işçi ve işveren sendikaları konfederasyonları, bir araya gelip MGK kararlarına tam destek verdiklerini açıkladılar. MGK Genel Sekreteri İlhan Kılıç, başbakan ile görüşmesinden sonra, MGK kararlarıyla ilgili imzaların tamamlandığını açıkladı.

RP-DYP koalisyon antlaşması gereği başbakanlık görevi sırayla yapılacaktı. RP lideri Başbakan Necmettin Erbakan, görevi koalisyonun ortağı DYP lideri Tansu Çiller'e devretmek için başbakanlıktan istifa etti (Görsel 8.3). Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, koalisyon protokolünü tanımadığını söyleyerek hükûmet kurma görevini ANAP lideri Mesut Yılmaz'a verdi. RP, DYP ve Büyük Birlik Partisi (BBP) duruma tepki gösterdiler. Fakat ANAP lideri Mesut Yılmaz, Demokratik Sol Parti (DSP) ve Demokratik Türkiye Partisi (DTP) ile anlaşarak yeni bir hükûmet kurdu. Böylece 28 Şubat Rejimi denilen süreç başladı.(Görsel 8.4).

281 Kovuşturma	**- İrtica gerekçesiyle kovuşturmaya uğrayan vali/kaymakam sayısı**
6 Milyon Fişleme	**- Darbe sürecinde Türkiye genelinde toplam fişlenen insan sayısı**
32 272 soruşturma	**- 1997-2001 yılları arasında kılık-kıyafet nedeniyle soruşturmaya uğrayan öğretmen sayısı**
27 vakıf	**- İrticai faaliyette bulundukları iddiasıyla kapatılan vakıf ve dernek sayısı**
1 635 İhraç	**- Darbe sürecinde "irtica" suçlamasıyla TSK'dan atılan personel sayısı**

Görsel 8.4: 28 Şubat rejimi bilançosu

Yargıtay Başsavcısı Vural Savaş, iktidardaki Refah Partisi hakkında, "Laik cumhuriyet ilkesine aykırı eylemlerin odağı olduğu" iddiasıyla kapatma davası açtı. Dava 16 Ocak 1998'de sonuçlandı ve Refah Partisi kapatıldı. Necmettin Erbakan ve parti yöneticilerine 5 yıl siyaset yasağı getirildi. Refah Partisinin kapatılma gerekçesi olarak parti görevlilerinin laiklik karşıtı eylemlerde bulunduğu gösterildi.

Sıra Sizde

Siyasi partilerin kapatılması demokrasi ile bağdaşır mı?

27 Nisan E-Muhtırası

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in başkanlık ettiği son Millî Güvenlik Kurulunda irticai faaliyetlerin artmasıyla ilgili tartışmalar tekrar gündeme getirildi. 2002 seçimlerinden sonra Adalet ve Kalkınma Partisinin (AK Parti) tek başına iktidar olması, 28 Şubat Darbesi'ni kurgulayan çevreleri yine kaygılandırdı. Bu çevreler, Türk toplumunu laiklik üzerinden kutuplaştırmak ve ayrıştırmak için harekete geçtiler. Seçilmiş hükûmete karşı yapılacak demokrasi dışı yeni bir müdahaleye ortam hazırlanmak istendi.

TİKA kuruldu. 1992

Hocalı Katliamı yaşandı. 1992

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in görev süresinin sona erecek olması nedeniyle siyasi gerginlik arttı. Anayasaya göre cumhurbaşkanını TBMM seçiyordu ve meclis çoğunluğu AK Parti'de olduğundan AK Partinin göstereceği adayın seçilme ihtimali yüksekti. Bu nedenle cumhurbaşkanlığı seçimi yaklaştıkça laiklik tartışmaları arttı.

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapıldığı günlerde 354 vekiliyle tek başına bir adayın cumhurbaşkanı seçilemeyeceği, meclisteki nitelikli çoğunluk olan 367 milletvekili olmaması ya da diğer partilerin seçime katılmaması hâlinde herhangi bir adayın cumhurbaşkanı olamayacağı görüşü, Eski Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Sabih Kanadoğlu tarafından dile getirildi. Mecliste 27 Nisan günü gerçekleşen seçimlerin ilk turuna muhalefetin de küçük desteğiyle 361 milletvekili katılmış ve 367 sayısının altında kalınmıştı. Aynı gün saat 23.17'de Genel Kurmay Başkanlığının resmî internet sitesinin Basın Açıklamaları ve Duyurular kısmında, daha sonradan "e-muhtıra" olarak adlandırılacak olan bir bildiri yayınlandı (Görsel 8.5).

Muhtırada laiklik konusundaki hassasiyetinden bahseden TSK, Kutlu Doğum Haftası faaliyetleri sırasında ortaya çıkan başörtülü kızların görüntülerinden ve onların ilahi okumalarından duyduğu rahatsızlığı dile getirdi.

Düşün ve Tartış

12 Mart 1971 Muhtırası ile 27 Nisan 2007 E-Muhtırası'nın benzer ve farklı yönleri nelerdir?

Bu kutlamaların 23 Nisan ile aynı döneme denk gelmesini "devletin temel değerlerini aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin" hususi gayretlerine bağlayan TSK, "dinî duyguların istismar edildiği" açıklamasını yaptı. Yaşanan gelişmelerin "sözde değil özde rejime bağlılık" ilkesine bağlanmasıyla cumhurbaşkanlığı seçimine ve hükûmetin iç işlerine tamamıyla müdahale edilmekteydi. Yayınlanan bildiri bu yönüyle bir muhtıra hüviyetine bürünmekteydi.

TÜRK SİLAHLI KUVVETLERİ
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI

|Anasayfa| |Genelkurmay Başkanları| |TSK-Posta| |Site Haritası| |English|

Ana Sayfa » Arşiv » Basın Yayın Faaliyetleri » Basın Açıklamaları Arşivi » 2007 Yılı Basın Açıklamaları Arşivi

BASIN AÇIKLAMASI

TARİH : 27 Nisan 2007

NO : BA - 08 / 07

Türkiye Cumhuriyeti devletinin, başta laiklik olmak üzere, temel değerlerini aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin, bu gayretlerini son dönemde artırdıkları müşahede edilmektedir. Uygun ortamlarda ilgili makamların, sürekli dikkatine sunulmakta olan bu faaliyetler, temel değerlerin sorgulanarak yeniden tanımlanması isteklerinden, devletimizin bağımsızlığı ile ulusumuzun birlik

Görsel 8.5: 27 Nisan E-Muhtırası

Laikliğin tartışılmasından endişe duyulduğunun ifade edilmesiyle devam eden e-muhtırada "Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün, 'Ne mutlu Türküm diyene!' anlayışına karşı çıkan herkes Türkiye Cumhuriyeti'nin düşmanıdır ve öyle kalacaktır." diye sert ifadelerde bulunulmuştu. Cumhurbaşkanlığı seçimleriyle birlikte kamuoyunda ortaya çıkan laiklikle ilgili tartışmalarda TSK'nın taraf olduğu ve laikliğin kesin savunuculuğunu üstlendiğini vurguluyordu. "Türk Silahlı Kuvvetleri, bu niteliklerin korunması için kendisine kanunlarla verilmiş olan açık görevleri eksiksiz yerine getirme konusundaki sarsılmaz kararlılığını muhafaza etmektedir ve bu kararlılığa olan bağlılığı ile inancı kesindir." ifadesiyle bildiri noktalanıyordu.

22 CUMHURBAŞKANLIĞI KRİZİ

Milliyet

Hükümetten geri adım yok

Erdoğan: Millet ve tarih affetmez

Başkentte 'e-tartışma'

Görsel 8.6: Cemil Çiçek'in açıklamasıyla ilgili gazete haberi

28 Nisan'da, Hükûmet Sözcüsü Cemil Çiçek, bu bildiriye karşı hükûmet adına açıklama yaptı (Görsel 8.6). Cemil Çiçek: "Başbakanlığa bağlı bir kurum olan Genelkurmay Başkanlığının herhangi bir konuda hükûmete karşı bir ifade kullanması, demokratik hukuk devletinde düşünülemez. Genelkurmay Başkanlığı, hükûmet'in emrinde, görevleri anayasa ve ilgili yasalarla tayin edilmiş bir kurumdur…" sözleriyle hükûmetin TSK'nın siyasete karışmasına karşı çıktığını ilan etti.

Yapılan basın açıklamasında ayrıca demokratik yolla seçilen hükûmete karşı yapılan bu demokratik olmayan müdahaleye boyun eğilmeyeceği kararlılığı vurgulanıyordu.

TEMA Vakfı kuruldu.
1992

Gazeteci-yazar Uğur Mumcu suikast sonucu öldürüldü.
1993
24 Ocak

Hükûmet, TSK'nın 27 Nisan'da internet bildirisiyle yaptığı vesayet girişimine karşı daha önce askerî müdahalelere maruz kalan hükûmetlerin yapamadığı bir şekilde kararlı bir tutum gösterdi. Böylece demokrasiye ve millî iradeye yönelmiş büyük bir saldırı bertaraf edildi. Hükûmetin bu konudaki kararlı tutumu halk tarafından da destek gördü.

15 Temmuz Hain Darbe Girişimi ve Milletin Zaferi

15 Temmuz 2016'da TSK içerisinde örgütlenmiş bir grup FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü) mensubu subay tarafından demokrasiye ve millî iradeye karşı başlatılan hain darbe girişimi, tüm yurtta yaklaşık 22 saat süren bir mücadele sonucunda bertaraf edildi. Darbe süreci 15 Temmuz Cuma günü saat 22.00'de İstanbul Boğaziçi (15 Temmuz Şehitler Köprüsü) ve Fatih Sultan Mehmet köprülerinin bir grup asker tarafından trafiğe kapatılmasıyla başladı (Görsel 8.7). Ardından Ankara'da TRT binası darbeciler tarafından ele geçirildi. Meydana gelen durumun hemen ardından Çankaya Köşkü'nde bir koordinasyon merkezi kuruldu. Başbakan Binali Yıldırım, televizyon kanallarına bağlanarak bunun bir darbe girişimi olduğunu ve bu girişime izin verilmeyeceğini açıkladı.

Darbeciler, Ankara Gölbaşı'ndaki Polis Özel Harekât Merkezine saldırdılar. Burada görevli 44 polis memuru şehit edildi. Bir diğer saldırı MİT Müsteşarlığına yapıldı. Başka bir darbeci grup Genelkurmay Başkanlığını basarak, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hulusi Akar'ı rehin aldı. Darbeci askerler Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a suikast yapmak için Marmaris'te kaldığı otele baskın düzenlediler. Suikast timinden önce otelden ayrılan Cumhurbaşkanı Erdoğan, bir uçakla İstanbul Atatürk Havalimanı'na hareket etti.

Görsel 8.7: 15 Temmuz gecesi eski adıyla İstanbul Boğaziçi köprüsü

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bu sırada çeşitli televizyon kanallarına görüntülü bağlantı gerçekleştirerek askerî kalkışmaya tepki gösterdi ve halkı darbe girişimine karşı meydanlara çıkmaya davet etti.

Küçükçekmece Başsavcısı Ali Doğan, girişimin yasadışı olduğunu belirterek darbeci askerler hakkında tutuklama kararı çıkarttı. Darbeci askerler kendilerine karşı direnişi kırmak için savaş helikopterleri ile sivil halkın üzerine ateş açmaya başladılar. TBMM, savaş uçakları ve savaş helikopterleri ile darbeciler tarafından bombalandı (Görsel 8.8). Savaş helikopterleriyle Ankara Emniyet Müdürlüğüne ve Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ne saldırıldı.

Görsel 8.8: Darbeciler tarafından bombalanan TBMM binası

Düşün ve Tartış

Darbeci askerlerin Türk milletinin sembolü olan TBMM'yi bombalaması nasıl değerlendirilebilir?

Türkiye internete bağlandı. 1993 12 Nisan

Süleyman Demirel cumhurbaşkanı seçildi. 1993 16 Mayıs

Darbe sürecinde yaşanan en önemli gelişme, özel kuvvetler mensubu astsubay Ömer Halisdemir'in komutanından aldığı emirle özel kuvvetleri ele geçirmeye çalışan general Semih Terzi'yi vurmasıyla yaşandı. Bu olay darbecilerin planlarının bozulmasına yol açtı (Görsel 8.9).

Görsel 8.9: Ömer Halisdemir

Bu yaşanan süreçte halk darbeye karşı birlik olup sokaklara çıktı ve darbecilere karşı direnişe geçti. Darbeciler sivil halkın üzerine helikopterle, tanklarla ve tüfeklerle ateş açtılar. Ancak silahsız halkın karşısında direnemediler. Ankara'da darbeci askerler tarafından ele geçirilen TRT binası, İstanbul'da bazı özel televizyon kanalları darbecilerin elinden kurtarıldı. Yurdun pek çok yerinde halk kamu binalarına giderek darbecilere karşı kalkan oluşturdu. Böylece emniyet güçleri darbeci askerleri tutuklamaya başladı.

Darbeciler tarafından ele geçirilen Atatürk Havalimanı, halkın desteğiyle darbecilerden temizlendi. Saat 03.20'de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan İstanbul'a geldi ve darbeye karşı sokaklara dökülen halk tarafından coşkun sevgi gösterileriyle karşılandı.

16 Temmuz Cumartesi sabahı darbe girişiminin başarısız olacağını anlayan darbeci askerler, Ankara'da sivil halkın üzerine bomba atmaya devam etti. Fakat Boğaziçi Köprüsü, Genelkurmay Başkanlığı binası ve kuvvet komutanlıkları binaları emniyet güçleri tarafından darbecilerden geri alındı.

Savcılığın başlattığı soruşturmayla darbeye karışan ve destek veren FETÖ mensupları tutuklanmaya başlandı. Böylece darbe girişimi bastırıldı.

15 Temmuz Darbe Girişimi, Türkiye'de daha önce yaşanmış olan demokrasi ve hukuk dışı darbe girişimlerinden çok farklıydı. Bu darbe girişimi, TSK içine sızmış FETÖ mensuplarının sivil halka, devletin güvenlik güçlerine ve TBMM başta olmak üzere resmî kuruluşlara saldırdığı bir ihanet hareketi olarak tarihe geçti. Türk milleti, darbecilere karşı millî iradeyi korumak adına sivil bir inisiyatif göstererek ilk kez meydanlara indi. Yaşanan bu olayla milletin iradesinin silah ve şiddetle yenilemeyeceğini tüm dünyaya gösterildi.

15 Temmuz Darbe Girişimi sonucu 248 kişi şehit oldu ve 2196 vatandaş yaralandı. Darbe girişiminin ardından TBMM'deki siyasi partiler darbeye karşı ortak bir bildiri yayımladılar. Darbeciler ve onları destekleyenlerle etkin mücadele için TBMM, hükûmete anayasa gereği Olağanüstü Hâl (OHAL) uygulama yetkisi verdi ve Türkiye'de OHAL uygulaması başladı. Sadece darbeye karışanlar değil TSK başta olmak üzere tüm kamu kuruluşlarına sızmış bulunan FETÖ mensupları ve FETÖ yapılanmasında yer alanlar için yargı süreci başlatıldı.

Milletin darbecilere karşı gösterdiği iradenin ve kazanılan zaferin ardından her yıl, 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü kutlamaları gerçekleştirilmektedir.

8. 1. 3. Terörle Mücadele

Terörizmin amacı şiddet yoluyla kargaşa çıkararak toplumun direnme gücünü kırmak, bir ülkedeki siyasi ve sosyal düzeni zayıf göstererek halkın siyasal düzene desteğini azaltmaktır. Terörizmi yöntem olarak benimseyen yasa dışı örgütler, bu yolla birtakım siyasi ve ekonomik çıkarlar sağlamayı hedeflemektedir.

Oku-yorum

Özel Kuvvetler Komutanı Tümgeneral Zekai Aksakallı'nın darbe girişimi sırasında, koruma astsubayı Başçavuş Ömer Halisdemir'i aradığı "Sana, vatanımız ve milletimiz adına tarihi bir görev veriyorum. Tuğgeneral Terzi vatan hainidir, isyancıdır. Onu, karargâha girmeden öldür! Bunun sonunda şehadet var. Biliyorsun seninle 20 yıllık beraberliğimiz var. Hakkını helal et" dediği belirtiliyor. Astsubay Halisdemir ise 'Baş üstüne komutanım, hakkım helal olsun. Siz de helal edin' demiş.
İddiaya göre darbeci general Semih Terzi, 10 kişilik koruma ekibiyle helikopter pistinden karargaha yürüyordu. Karargah binasının girişinde Özel Kuvvetler Komutanlığı Koruma Astsubayı Başçavuş Ömer Halisdemir tarafından durduruldu. Terzi ve korumaları, "Karargâha giremezsiniz. Zekai Paşa'nın emri" dedi. Korumalar Halisdemir'i etkisiz hale getirmek istedi. Halisdemir ise tabancasını çekti ve darbeci Terzi'yi vurdu. Halisdemir ise 10 koruma tarafından ateş edilerek 30 kurşunla şehit edildi.
Komisyonca hazırlanmıştır.

Kopenhag Zirvesi'nde Kopenhag Kriterleri belirlendi. 1993

Tansu Çiller, Türkiye'nin ilk kadın başbakanı oldu. 1993

Oku-yorum

İki hareket şekli vardır: Birincisi yapılacak hiçbir şey kalmadığına inanmak, ikincisinde yapılacak hiçbir şey yoktur ama tek bir şey kalmıştır, o da ölmek. Fakat hiç olmazsa vatan duygusu ile ulusal duygu ile insanlık duygu ve şerefi ile ölmek. İnsan gibi ölmek, namuslu ölmek ve bunu tercih etmek vardı. Efendiler bir insan ve insanlardan bir araya getirilmiş bir sosyal heyet ölmeye karar verirse yaşamak için, behemehal yaşar. Fakat ölmeye çalışanlar ve ölümden kaçanlar, yaşamak için mutlaka ölürler. Ölümün yalnız maddi olması bahis konusu değildir. Manen dahi ölünür. *Bilinmeyen Yönleriyle Atatürk, 1998, s. 140.*

Atatürk'ün bu değerlendirmesini 15 Temmuz Darbe Girişimi'ni direnen halkı göz önünde tutarak değerlendiriniz.

11 Eylül 2001'deki New York (Niv York) terör saldırılarından sonra, uluslararası sistem kökten değişmiş ve terörizm devletler için en önemli tehdit hâline gelmiştir. 11 Eylül terör saldırılarının ardından ABD, dış politikasını terörizme karşı küresel bir savaşa dayandırmıştır. Fakat bu doğrultuda ABD'nin Afganistan ve Irak'a saldırması sonucu bu ülkelerde oluşan istikrarsızlık, terör örgütlerine uygun ortam hazırlamıştır.

Orta Doğu başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde bazı devletler, ekonomik veya politik çıkarları gereği, diğer devletlere karşı dolaylı yıpratma ve dayatma yöntemi olarak terör örgütlerini bir silah olarak kullanmaktadırlar. Bu devletlerin gizli destekleri sonucu terörizm, günden güne yaygınlaşmış ve uluslararası bir nitelik kazanmıştır.

Terörizmin dünya devletlerince belirlenmiş ortak bir tanımı, terörist örgütlenmeleri kendi gizli emelleri için araç olarak kullanan devletler yüzünden yapılamamaktadır. Bu sebeple terörle mücadelede dünya devletleri birlik içinde hareket edememektedir.

Dünyada çok önemli bir stratejik konuma sahip olan Türkiye, bazı devletler tarafından istikrarsızlaştırılmak ve zayıflatılmak istenmektedir. Güçlü bir Türkiye'nin oluşmasını engellemek isteyen devletler, terör örgütlerini kendi çıkarları doğrultusunda Türkiye'ye karşı yönlendirmekte hatta bu terörist örgütlerini bir dış politika aracı olarak kullanmaktadırlar.

Türkiye, özellikle dış destekli yardımlarla gerçekleştirilen pek çok terör hareketine maruz kalmaktadır. Bu şekilde Türkiye'nin kaynaklarını ve dikkatini terör örgütlerine harcayarak dünya siyasetinde etkin bir rol oynamasını önlemek amaçlanmaktadır.

Türkiye'nin yakın tarihine bakıldığında birçok terör örgütü ile karşı karşıya kaldığı görülür. Türkiye, 1973'te başlayan dış destekli bir Ermeni Terör Örgütü ASALA şiddeti ile karşılaştı. Başta yurt dışında görevli diplomatlar olmak üzere pek çok Türk vatandaşı bu terör örgütünün kurbanı oldu. ASALA terörünün bitirilmesinin ardından 1980'lerin sonunda PKK bölücü terör örgütü saldırıları başladı. Günümüze kadar varlığını sürdüren PKK terörü nedeniyle pek çok güvenlik görevlisi şehit oldu, binlerce masum insan katledildi. PKK, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere birçok yerde güvenlik güçlerine, öğretmenlere, işçilere ve bölge halkına saldırılar düzenleyen kanlı bir örgüttür. PKK, dış güçlerin de yardımlarıyla Türkiye'yi bölmeyi ve parçalamayı amaçlayan ayrılıkçı bir terör örgütüdür.

Görsel 8.10: Terörle mücadele

PKK terör örgütüyle uğraşan Türkiye, sınır komşuları olan Irak ve Suriye'de yaşanan iç istikrarsızlıklar nedeniyle, 2014 yılından itibaren bölgedeki güvenlik açığını değerlendirerek güç kazanan ve dış desteklerle büyüyen DAEŞ terör örgütünün hedefi hâline geldi.

DAEŞ, Suriye'nin kuzeyinden Türkiye'deki yerleşim birimlerine saldırılar düzenleyerek ya da Türkiye içinde düzenlediği bombalı saldırılarla terör eylemleri gerçekleştirdi. Bu terör saldırıları sonucu pek çok güvenlik gücü şehit düştü, masum siviller hayatını kaybetti. DAEŞ, vahşi terör faaliyetleri ile bütün dünyada ses getiren radikal bir terör örgütüdür.

Türkiye, PKK ve DAEŞ'in yanı sıra FETÖ ile de etkin bir şekilde mücadele etmektedir (Görsel 8.10). FETÖ, halkın dinî duygularını ve yardımseverliğini istismar ederek devletin pek çok kurumunda gizli yapılanmalar

Madımak Olayı yaşandı.
1993
3 Temmuz

Maastricht Antlaşması ile Avrupa Topluluğu, Avrupa Birliği adını aldı.
1993

gerçekleştirmiş bir terör örgütüdür. 11 Aralık 2015'te Ankara Cumhuriyet Başsavcılığının talimatıyla FETÖ/Paralel Devlet Yapılanması'na (PDY) yönelik Türkiye genelinde operasyonlar başlatılmıştır. Bu terör örgütünün yasa dışı amaçları hazırlanan fezlekede tespit edilmiştir. FETÖ, 1999 yılından beri ABD'nin Pennsylvania (Pensilvanya) Eyaleti'nde yaşayan Fetullah Gülen'in liderliğinde kurulmuştur. Uluslar arası güçlerin emrinde olan FETÖ, Türkiye'de devletin bütün anayasal kurumlarını, güvenlik birimlerini, mülki ve adli yapısını ele geçirmeyi amaç edinmiş bir terör örgütüdür.

FETÖ, deşifre olmasının ardından yargı ve emniyet teşkilatları içine yerleştirdiği kişilerle demokratik yolla seçilmiş Türkiye Cumhuriyeti hükûmetine karşı 17-25 Aralık Yargı Darbesi girişiminde bulundu. Fakat başarılı olmadı. Devletin etkin mücadelesiyle güç kaybeden FETÖ, bu kez Türk Silahlı Kuvvetleri içerisine yerleştirdiği kadrolarıyla 15 Temmuz 2016'da askerî bir darbeye kalkıştı. Fakat hükûmetin, kararlı tavrı ve halkın sokaklara inerek darbecilere karşı direnmesiyle FETÖ'nün bu girişimi de başarısızlığa uğratıldı.

Sıra Sizde

Terör saldırılarının medyada tüm detayları ile verilmesi insan psikolojisinde nasıl bir etki oluşturur?

Türkiye terörle mücadelesini kararlı bir şekilde sürdüren bir devlettir. Türkiye, karşılaştığı terör hareketleri sonucunda terör örgütlerine ve terörizme karşı sadece güvenlik önlemleri almakla yetinmeyen bir ülkedir. Terörle mücadelede kapsamlı strateji ve politikalar üretmekte, terörün kaynağının bulunup yok edilerek çözüm oluşturulması gerektiğinin bilinciyle hareket etmektedir.

Türkiye; terörle mücadelesini askerî, siyasi, hukuki ve sosyal önlemler alarak sürdürmektedir. Bu kapsamda askerî önlem olarak ülke içinde terör operasyonları yapılmakta, ülke dışındaki terör hedeflerine karşı sınır ötesi harekâtlar düzenlenmektedir. Hukuki önlem olarak Olağanüstü Hâl Uygulaması gerekli görülen hâllerde hayata geçirilmektedir. Siyasi olarak alınan önlemlerle terörle mücadele yasaları çıkarılmıştır. Parasal kaynaklarının kurutulmasıyla terör örgütlerinin hareket alanları kısıtlanmaktadır. Bunun yanında halkın terör konusunda bilinçlendirilmesine önem verilmektedir. 15 Temmuz Darbe Girişimi'nde olduğu gibi halkın teröre karşı devletine sahip çıkması sağlanmaya çalışılmaktadır. Teröre karşı sürdürülen bu etkin çalışmalarla terör örgütlerinin girişimlerinin önlenebilmesi amaçlanmaktadır.

Sıra Sizde

Terörle mücadele kapsamında ne gibi tedbirler alınabilir?

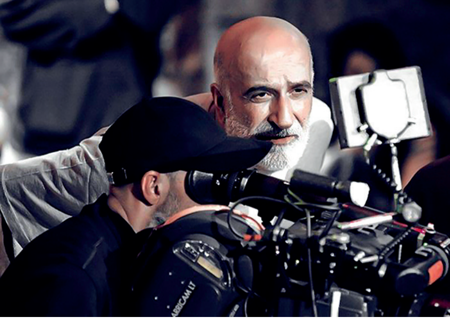
8.1.4. Bilim, Sanat ve Spordaki Gelişmeler

1980'li yıllarda Turgut Özal'ın liberal politikalarıyla Türkiye dünyadaki gelişmelere ve rekabete açılmaya başladı. Bu ortamda iş ve ekonomi dünyasına ek olarak yazılı medya ve bazı sivil toplum örgütleri de bu sürece katıldı. Medyanın gelişimi Türkiye'de devlet dışındaki sivil alanların canlanıp gelişmesine yardımcı oldu.

1990'lı yıllarda özel medyanın gelişmesi Türk sinemasını olumsuz etkiledi. Türk sinema sektörü 1990'lı yılları ekonomik kriz içinde geçirdi. Bu süreçte sinema sektöründe çok az film üretilebildi.

Cep telefonu şebekeleri hizmete açıldı. 1994

5 Nisan Kararları alındı. 1994

Görsel 8.11: Yavuz Turgul

Yavuz Turgul'un yönettiği ve senaryosunu yazdığı Eşkıya filmi, 1996-1997 sezonunda 2 milyon 568 bin 339 kişi tarafından izlendi. Böylece Türk sineması için yeni bir umut doğdu (Görsel 8.11).

1990'lı yıllarda genç bir yönetmen kuşağı ortaya çıktı. Önceleri kısa filmlerle ve senaryolarla varlık gösteren bu kuşak zamanla Türk Sineması'na yeni bir soluk getirdi. Sinemanın izleyici profili değişti, sinemacıların anlatımlarında belirgin değişiklikler gözlemlenmeye başladı.

2004'te, 5224 sayılı "Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun" çıkarıldı. Bu kanun Türk Sineması için bir dönüm noktası oldu. Bu yasa ile uluslararası değerlendirme ve sınıflandırma sistemine geçildi. Film üretiminde ve yerli film seyirci sayılarında artış yaşanmaya başladı. Bu artış, tüm film yapımcılarının ilgisini çekerek sinema sektörüne bir ivme kazandırdı.

2016 yılında yerli sinema sektörü, sadece vizyon gelirleriyle 690 milyon TL'lik bir gelir elde etti. Sinema sektörünün toplam büyüklüğü 3 milyar TL'ye ulaştı.

Görsel 8.12: Naim Süleymanoğlu

1990'lı yıllarda Türkiye'de başlayan liberalleşme ve medyanın gelişimi, müzik alanında pop müzik tarzının gelişmesini sağladı. 1980'lerde egemen olan arabesk müziğin toplumsal temalar içeren sözleri ve melankolik müziği, artık yerini salt aşk temaları işleyen neşeli müziklere bıraktı.

1990'lı ve 2000'li yıllarda Türkiye'de spor alanında önemli gelişmeler yaşandı. Bulgaristan Türklerinden Naim Süleymanoğlu, Türklere yapılan baskılardan kurtulmak ve Türkiye adına müsabakalara katılabilmek için 1986'da Avustralya'da düzenlenen Dünya Halter Şampiyonası'nda Türkiye Büyükelçiliğine sığınarak Türkiye'ye iltica etti (Görsel 8.12).

1993 Dünya Şampiyonası'nda üç altın madalya kazanmasının yanı sıra, iki dünya rekoru kıran Süleymanoğlu, 1994'te Bulgaristan'da yapılan Avrupa Halter Şampiyonası'nda sadece üç kaldırış yaparak üç dünya rekoru kırdı. 1988 Seul, 1992 Barcelona ve 1996 Atlanta olimpiyatları olmak üzere üç kez olimpiyat şampiyonu olan Naim Süleymanoğlu, Türkiye'nin güreş sporu dışında olimpiyatlarda altın madalya kazanan ilk sporcusu oldu. Naim Süleymanoğlu halter kariyeri boyunca 46 dünya rekoru kırdı.

1999-2000 futbol sezonunda UEFA Kupası'nda oynama şansını elde eden Galatasaray Futbol Kulübü, bu kupayı kazanarak ilk kez bir Avrupa kupasını Türkiye'ye getiren Türk takımı oldu.

Görsel 8.13: Prof.Dr. Aziz Sancar Nobel kimya ödülünü alırken

2002'de Güney Kore ile Japonya'nın ortaklaşa düzenlediği Dünya Kupası'na Türkiye A Millî Futbol Takımı, 48 yıl aranın ardından turnuvaya ikinci kez katılma başarısı gösterirken aldığı dünya üçüncülüğüyle de tarihî bir başarıya imza attı.

Bilim alanında ise en büyük başarı bir Türk bilim adamının 2015 yılında Nobel Kimya Ödülü'nü kazanmasıyla gerçekleşti. 1979'dan itibaren çalışmalarını ABD'de sürdüren Prof. Dr. Aziz Sancar, kanser hastalığı konusunda yaptığı önemli çalışmalar ve hücrelerin hasar gören DNA'ları nasıl onardığını haritalandıran araştırmaları sayesinde 2015 Nobel Kimya Ödülü'ne layık görüldü (Görsel 8.13).

RTÜK Yasası mecliste kabul edildi.
1994

Güney Afrika Cumhuriyeti'nin ilk siyahi Devlet Başkanı Nelson Mandela göreve başladı.
1994

8. 2. 1990 SONRASI DÜNYADAKİ GELİŞMELER

Görsel 8.14: SSCB'nin nükleer silahları

Araştır Öğren Paylaş

1. Çatışmaların çoğu neden Orta Doğu, Balkanlar ve Kafkasya'da görülmektedir?
2. Mülteciler meselesine ne gibi çözümler üretilebilir?

8. 2. 1. SSCB'nin Dağılması ve Türk Cumhuriyetleri'nin Bağımsızlıklarına Kavuşması

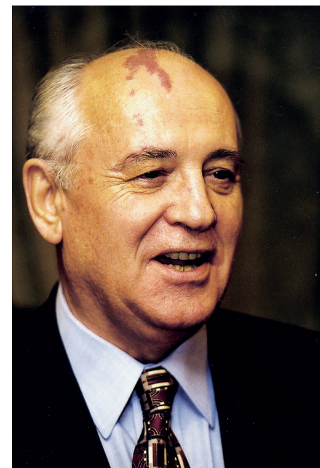
SSCB'nin Dağılması

Soğuk Savaş'ın taraflarından birisi olan Doğu Bloku ve bu blokun lider ülkesi SSCB, XX. yüzyıl son çeyreğinde siyasi ve ekonomik olarak sorunlar yaşamaya başladı. Batı Bloku ile küresel siyaset sahasında girişilen güç yarışı , Sovyet sistemini işlemez hâle getirdi. Bu süreçte nükleer silahlanma (Görsel 8.14) ve Yıldız Savaşları adı verilen uzay çalışmaları SSCB ekonomisini olumsuz etkiledi.

SSCB sisteminin çıkmaza girmesi, Doğu Bloku'nun diğer ülkelerine de yansıdı. Ekonomide ve sistemde yaşanan sorunlar, SSCB'nin diğer Doğu Bloku ülkeleri üzerinde kurduğu siyasi ve askerî otoriteyi sarstı. Bu durum SSCB'nin uydu devletleri kabul edilen diğer sosyalist ülkelerin kamuoyunda daha fazla özgürlük taleplerine yol açtı.

SSCB yönetimi, 1987'de Devlet Başkanı Gorbaçov'un (Görsel 8.15) açıkladığı Glasnost ve Perestroika (Perestroyka) programlarıyla, Sovyet sisteminde şeffaflığa ve yeniden yapılanmaya gidileceğini ilan etti. Böylece demokratik uygulamalarla totaliter yapı gevşetilerek toplumsal hareketlerin yatıştırılması hedefleniyordu. Ayrıca devlet denetimindeki sosyalist ekonomi anlayışının yumuşatılarak ekonominin canlandırılması düşünülüyordu. Bu adımlar atılarak Sovyet sistemindeki sorunların aşılacağı ve uluslararası sahada ABD ile rekabetin sürdürülebileceği öngörülüyordu.

SSCB Devlet Başkanı Mihail Gorbaçov, ortaya koyduğu Perestroika düşüncesiyle ile tıkanan siyasi sistemi ve devlet teşkilatını yeniden düzenlenmek istedi. Fakat diğer yandan SSCB'yi oluşturan cumhuriyetlerde SSCB'den ayrılmaya yönelik eğilimler güçlendi.

Görsel 8.15: SSCB'nin son lideri Mihail Gorbaçov

Türkiye'de Radyo-Televizyon Üst Kurulu kuruldu. — 1994

Naim Süleymanoğlu, Avrupa Halter Şampiyonası'nda dünya rekoru kırarak, üç altın madalya aldı. — 1994

Bilgi Notu

Perestroika: Rusça 'yeniden yapılandırma' anlamına gelen siyasi bir kavramdır. SSCB'de gerek ekonomik gerekse katı siyasi merkeziyetçiliğin ortadan kaldırılmasına ve idareyi yenilemeye yönelik siyasi programa verilen isimdir.
Glastnost: Sovyet Komünist partisi içinde daha demokratik bir yapılanmayı hedefleyen, katı bürokratik yapıyı aşmayı ve bürokratik ayrıcalıkları ortadan kaldırmayı amaçlayan bir dizi düzenlemeye yönelik siyasi programa verilen isimdir.

Bu sorunu aşmak için Gorbaçov, 1990'da "Egemen Devletler Birliği Antlaşması" adımını attı. Böylece SSCB'den ayrılmaya yönelik eğilimlerin gücü azaltılacak ve hatta SSCB'yi oluşturan devletler arasında daha sıkı bir yapı kurulacaktı.

Bu doğrultuda Egemen Devletler Birliği Antlaşması imzalanması kararlaştırıldı. Bu adımı SSCB'nin geleceği açısından iyi görmeyen ordu içindeki bazı komutanlar Gorbaçov'a karşı bir darbe yaptı. SSCB'nin en büyük cumhuriyeti olan Rusya Federasyonu Devlet Başkanı Boris Yeltsin, darbeyi yapanlara karşı halkı direnmeye çağırdı. Yeltsin'in çağrısıyla halk darbecilere karşı koydu. Aynı zamanda Batılı devletler de Yeltsin'e destek verdi. Kısa süre sonra darbe yapanlar dağılmak zorunda kaldı. Olayın hemen ardından SSCB yapısı içinde yer alan devletlerin tamamına yakını, bağımsızlıklarını ilan ettiler.

19 Ağustos 1991'de Kremlin Sarayı'na SSCB bayrağı yerine Çarlık Dönemi'nde kullanılan Rus bayrağının çekilmesi ve ardından Sovyet Komünist Partisinin faaliyetlerine son verilmesiyle SSCB resmen dağıldı.

Orta Asya Cumhuriyetleri ve Türkiye

Harita 8.1: Bağımsız Türk Devletleri haritası

25 Aralık 1991 tarihinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya ve Kafkasya'da birçok devlet bağımsızlığını kazandı. Türkiye, bu süreçte bağımsızlığına kavuşan Türk Cumhuriyetleri'ni tanıyan ilk ülke oldu. Bağımsızlığını kazanan Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Azerbaycan ve Kırgızistan ile Türkiye'nin ortak bir dile, ortak bir hafıza ve ortak bir kültüre sahip olması bu devletlerle olan ikili ve bölgesel ilişkilerin güçlenmesine zemin hazırlamıştır (Harita 8.1).

Türkiye, SSCB'nin dağılması sonrasından sonraki süreçte Orta Asya'da bağımsızlıklarını kazanan ülkelerdeki Türkler için sosyal, ekonomik ve kültürel alanda birçok çalışma yapma gereği duymuştur. İlk zamanlarda Türk Cumhuriyetleri'ne kısa vadeli yardımlar yapılmıştır. Daha sonra yapılan yardımların zaman içinde uzun dönemli projelere ve kalkınma merkezli iş birliği çalışmalarına dönüşmesi planlanmıştır. Böylece bölgede yapılacak tüm bu faaliyetleri ve dış politika önceliklerini uygulayacak, koordine edecek organizasyonlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu doğrultuda gerek resmî gerekse sivil kuruluşlar kurularak bu faaliyetler sürdürülmüştür.

Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliği Antlaşması imzalandı. — 1995

Nasuh Mahruki, Everest'in zirvesine çıkan ilk Türk oldu. — 1995

Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA)

Türkiye'nin SSCB sonrası dönemde Orta Asya ve Kafkasya'da yapılacak faaliyetleri ve dış politika önceliklerini uygulayacak, koordine edecek bir organizasyon ihtiyacı doğrultusunda 1992'de Dışişleri Bakanlığına bağlı olarak Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kurulmuştur. (Görsel 8.16) TİKA, 1999 yılında başbakanlığa bağlanarak faaliyetlerini sürdürmüştür. Türkiye'nin, TİKA aracılığı ile dost, kardeş ve akraba ülkelere yönelik olarak yaptığı çalışmaların temelinde, bir barış kuşağı oluşturma çabası bulunmaktadır.

SSCB sonrası süreçte TİKA'nın Türk Cumhuriyetlerindeki hedefi; bu ülkelerin kendi sosyal yapısını kurması, kendi kimliğini sağlıklı bir şekilde inşa etmesi, kültürel ve siyasi haklarını geliştirmesi, teknik altyapı konusunda eksiklerini giderebilmesi konularında destek vermekti. Bu süreçte eğitim, sağlık, yenileme, tarımsal kalkınma, maliye, turizm ve sanayi alanında birçok proje ve faaliyet TİKA tarafından gerçekleştirildi.

1995'e kadar Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinde ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler yürüten TİKA, o tarihten itibaren eğitim ve kültürel iş birliği çalışmalarına ağırlık verdi. Özellikle okullar, kütüphaneler, laboratuvarlar inşa edildi; üniversitelere teknik donanım yardımları yapıldı.

TİKA, dünyadaki gelişmeler doğrultusunda 2000'li yıllardan itibaren faaliyet coğrafyasını genişletti. Türkiye'nin izlediği aktif ve ilkeli dış politikaya bağlı olarak TİKA'nın çalışma yaptığı ülkelerin sayısı her geçen gün arttı.

Sıra Sizde

Türkiye, yurt dışında yaptığı ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetlerle neyi hedeflemektedir?

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

6 Nisan 2010'da başbakanlığa bağlı müsteşarlık düzeyinde bir kamu kurumu olarak Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı kurulmuştur. Kurumun görevi; yurt dışındaki Türk vatandaşlarının, kardeş toplulukların ve Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilerin çalışmalarını koordine etmek; bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirmek olarak tanımlanmıştır.

Kurumun çalışmalarıyla yurtdışında yaşayan Türk vatandaşlarıyla ve kardeş topluluklarla ilişkiler güçlendirilmiştir. Bu ilişkilerin sağlamlaştırılmasında ekonomik, sosyal ve kültürel alanlar daha öne çıkarılmıştır.

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY)

Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı 1993'te Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Türkiye'nin Kültür Bakanlarının imzalamış olduğu antlaşma ile kurulmuştur.

TÜRKSOY'un kuruluş amacı Türk halklarının gönül birlikteliğini ve kardeşliğini güçlendirmek, ortak Türk kültürünü gelecek nesillere aktarmak ve dünyaya tanıtmak için çalışmaktır. TÜRKSOY'un 6 kurucu üyesi ile beraber 8 tane de gözlemci üyesi bulunmaktadır.

Oku-yorum

"Bugün Sovyetler Birliği dostumuzdur, komşumuzdur, müttefikimizdir. Bu dostluğa ihtiyacımız vardır. Fakat yarın ne olacağını kimse bugünden kestiremez. Tıpkı Osmanlı gibi, tıpkı Avusturya - Macaristan İmparatorluğu gibi SSCB de parçalanabilir, ufalanabilir. Bugün SSCB'nin elinde sımsıkı tuttuğu milletler avuçlarından kaçabilirler. Dünya yeni dengeye ulaşabilir. İşte o zaman Türkiye ne yapacağını bilmelidir. Bizim bu dostumuzun idaresinde dili bir, inancı bir, özü bir kardeşlerimiz vardır. Onlara sahip çıkmaya hazır olmalıyız. Hazır olmak yalnız o günü susup beklemek değildir. Hazırlanmak lazımdır. Milletler buna nasıl hazırlanır? Manevi köprüleri sağlam tutarak. Dil bir köprüdür. İnanç bir köprüdür. Tarih bir köprüdür.
Köklerimize inmeli ve olayların böldüğü tarihimiz içinde bütünleşmeliyiz. Onların bize yaklaşmasını beklememeliyiz, bizim onlara yaklaşmamız gereklidir. SSCB bir gün dağılacaktır. O zaman Türkiye onlar için örnek bir ülke olacaktır."
Mustafa Kemal Atatürk,1936,
Fahri UNAN, Türk Tarihi ve Atatürk, s. 113. (Kısaltılmıştır.)

Atatürk, 1936'da yaptığı bu değerlendirmesiyle ileride Orta Asya Türkleri bağımsız olduğunda Türkiye'nin nasıl bir dış politika izlemesi gerektiğini öngörmüştür?

Görsel 8.16: TİKA amblemi

Srebrenica (Srebestina) Katliamı yaşandı.
1995
11 Temmuz

Dayton Antlaşması ile Bosna Savaşı sona erdi.
1995

Nevruz kutlamaları, TÜRKSOY'un geleneksel etkinliklerinin başında gelir. Sanatsal buluşmalar kapsamında her yıl Türk dünyasından fotoğrafçılar, ressamlar, opera sanatçıları, şairler, medya mensupları, tiyatro grupları, dans ve müzik toplulukları TÜRKSOY tarafından düzenlenen etkinliklerle bir araya getirilmektedir.

Yunus Emre Enstitüsü

Yunus Emre Vakfı, Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini artırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 2007'de kurulmuş bir kamu vakfıdır. Kurumun görevi aşağıdaki gibidir:

1. Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını dünyaya tanıtmak,

2. Bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak,

3. Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek.

2007'de yasa ile kurulan ve 2009'da faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsünün yurt dışında 40'tan fazla kültür merkezi bulunmaktadır.

Kültür merkezlerinde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan iş birlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri aracılığıyla Türk kültür ve sanatını tanıtmak amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde Türkiye temsil edilmektedir.

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Kırım Türk'ü düşünür İsmail Gaspıralı'nın "Dilde, fikirde, işte birlik" ilkesini yaşama geçirmek için Prof. Dr. Turan Yazgan tarafından kurulmuştur. Vakıf, çalışmalarıyla Türk Dünyası'nı Kültürel anlamda iş birliğine kavuşturmayı hedeflemektedir.

Bu amaçla Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, Türk Dünyası'nın stratejik noktalarında eğitim kurumları açmıştır. Bu kurumlar, kuruldukları ülkelerin insan gücü ihtiyaçlarını gidermeye yönelmişlerdir. Bunların yanı sıra Türk Dünyası ile ortak düzenlenen kültür kurultayları, gençlik ve çocuk şölenleri de vakfın faaliyetleri arasındadır.

8. 2. 2. Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda uluslararası gelişmeleri yakından takip etmiştir. Bu amaçla OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ve NATO gibi uluslararası teşkilatlara üye olunmuştur. Yine bu doğrultuda II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa için bir barış ve iş birliği projesi olarak nitelendirilen Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) 1957'de kurulmasından kısa bir süre sonra Türkiye, 31 Temmuz 1959'da topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur.

Türkiye adına bu başvuruyu, dönemin başbakanı ve aynı zamanda da Demokrat Parti lideri olan Adnan Menderes yapmıştır. Menderes, bu başvuruyla Türkiye'nin Avrupa'ya ilk adımı attığını ifade etmiştir.

Türkiye ile Yunanistan arasında Kardak krizi çıktı.
1995
29 Aralık

Dolly adı verilen bir koyun, bir erişkin hücreden klonlanmış ilk memeli oldu.
1996

AET Bakanlar Konseyi, Türkiye'nin yapmış olduğu başvuruyu kabul ederek üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık antlaşması imzalanmasını önermiştir. Söz konusu antlaşma 12 Eylül 1963'te imzalanmış ve 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir.

Ankara Antlaşması, Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin hukuki temelini oluşturmaktadır. Türkiye'nin AET'ye uyum süreci antlaşmanın yürürlüğe girdiği 1 Aralık 1964 itibarıyla başlamıştır. Bu dönem taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik çalışmalar içerdiği için "Hazırlık Dönemi" olarak adlandırılmıştır.

Türkiye-AB ilişkileri, 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar Türkiye'de yaşanan siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir süreç yaşamıştır. 12 Eylül 1980 Askerî Darbesi'nin ardından AB ile ilişkiler resmen askıya alınmıştır.

1983'te Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulmasıyla Türkiye dışa açılma sürecine girmiştir. Böylece 12 Eylül 1980'den itibaren dondurulmuş bulunan Türkiye-AET ilişkileri yeniden başlamıştır.

AET, 1991 Maastricht (Mastrikt) Antlaşması ile resmen Avrupa Birliği (AB) adını almıştır. Yeniden başlayan ilişkiler sonucu 5 Mart 1995'de yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca, Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girmiştir. 10-11 Aralık 1999'da yapılan Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye adaylığı resmen onaylanmış ve diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin bir dille ifade edilmiştir.

Türkiye adaylık sürecinde AB ile üyelik müzakerelerinin devam etmesi için ön şart olarak belirlenen siyasi kriterlerin karşılanmasına yönelik uyum yasası paketlerini meclisten geçirmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin kapsamını genişleten demokrasi, hukukun üstünlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, insan hakları gibi alanlarda mevcut düzenlemeleri güçlendiren ve güvence altına alan reformlar yapılmıştır.

Sıra Sizde

Doğu Bloku'nun dağılmasının ardından nüfus ve ekonomik kapasite bakımından Türkiye'den geride olan Balkan ülkeleri AB'ye üye olarak kabul edilirken Türkiye neden hâlâ aday ülke aşamasında bekletilmektedir?

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi'nde, AB-Türkiye ilişkilerinde bir dönüm noktası daha yaşanmış ve zirvede Türkiye'nin siyasi kriterleri yeteri ölçüde karşıladığı belirtilerek 3 Ekim 2005'te üyelik müzakerelerine başlanması kararı alınmıştır. Günümüzde de müzakereler hâlâ devam etmektedir. Bu amaçla Türkiye Cumhuriyeti siyasi sisteminde Avrupa Birliği bakanlığı da kurulmuştur (Görsel 8.17).

Görsel 8.17: AB Bakanlığı

Susurluk Kazası (Susurluk Skandalı) meydana geldi.
1996

15 tank ve 20 askerî zırhlı personel taşıyıcısı, Sincan'dan geçerek Yenikent'teki tatbikat alanına gitti.
1997

8. 2. 3. Bosna Savaşı ve Balkanlardaki Gelişmeler

Bosna Savaşı, 1 Mart 1992'den 14 Aralık 1995'e kadar sürmüş olan bir savaştır. Bosna Savaşı, 1945'te Balkanlarda kurulan Yugoslavya Cumhuriyeti'nin dağılmasının ardından çıkmıştır. Yugoslavya Devleti; Sırbistan, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Kosova, Slovenya, Makedonya ve Karadağ Cumhuriyetlerinden oluşan federal bir cumhuriyetti (Harita 8.2). 1980'de Devlet Başkanı Mareşal Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya'yı oluşturan federal devletler arasındaki ilişkiler bozulmaya başladı. Oluşan siyasi gerginlik sonucu 1990'da Yugoslavya'yı oluşturan cumhuriyetlerden birisi olan Slovenya bağımsızlığını ilan etti. Böylece Yugoslavya parçalanma dönemine girdi.

Harita 8.2: Yugoslavya'nın parçalanması

Slovenya'nın ardından Hırvatistan ve Makedonya'nın da bağımsızlığını ilan etmesi üzerine ağırlıklı olarak Sırplardan oluşan Yugoslavya ordusunun bu devletlere saldırmasıyla Yugoslavya İç Savaşı başladı.

Görsel 8.18: Mimar Sinan'ın öğrencilerinden Mimar Hayreddin'in eseri Mostar Köprüsü

Yaşanan gelişmeler karşısında 27 Kasım 1991'de Bosna-Hersek kendi ülkesinin bütünlüğünü korumak için bağımsızlığını ilan etti. Bosna-Hersek nüfusunun çoğunluğunu oluşturan Boşnaklar ve Hırvatlar bağımsız bir devlet olarak tanınmak isterken Bosna-Hersek'te yaşayan Sırplar, Batı Sırp Cumhuriyeti'ni ilan ettiler ve istedikleri bölgeleri ele geçirmek için Müslüman Boşnaklara karşı saldırılara başladılar.

1992'de Müslüman Boşnaklara karşı etnik temizlik yapmak amacıyla Sırp ağırlıklı federal ordunun, Sırp milislerin ve daha sonra da Hırvat milislerin saldırıları üzerine Bosna-Hersek harabeye döndü. Mostar şehri, Hırvat güçleri tarafından 9 ay boyunca kuşatma altına alındı ve şehir, yoğun bombardımana tutuldu. Şehrin sembolü olan Osmanlı mirası Mostar Köprüsü, Hırvat topçuları tarafından imha edildi. (Görsel 8.18)

Düşün ve Tartış

Bosna Savaşı'nda Hırvat milislerin özellikle tarihi Mostar Köprüsü'ne saldırmasını nasıl değerlendirirsiniz?

28 Şubat süreci başladı. 1997

Ahmet Necdet Sezer cumhurbaşkanı seçildi. 2000

Bosna Savaşı'nın başlarında, Sırp kuvvetleri, Sırp köylülerinin de desteği ile Bosna'nın doğusundaki Srebrenica (Srebrenitsa) çevresindeki Boşnak kasabalarına ve köylerine saldırdı. Sırplar, Boşnak yerleşim yerlerinde hâkimiyeti ele geçirdikten sonra tüm sivilleri topladılar. 1993'te, BM Güvenlik Konseyi Srebrenica'yı güvenli bölge olarak ilan etti ve bölgeye yönelik her türlü silahlı saldırıyı yasakladı. Ancak, bu karar hiçbir şekilde uygulanamadı ve bölgedeki Müslüman Boşnaklar, 1995 yılına kadar Sırplar tarafından abluka altında tutuldu.

1995'te Radko Miladiç komutasındaki Sırp güçleri, sabaha doğru Srebrenica kentini tank ve top ateşiyle bombardımana tutmaya başladılar. Srebrenica, BM komutasındaki 400 Hollandalı asker tarafından korunuyordu. Ancak bu askerler Sırpların gerçekleştirdikleri katliamı engellemek bir yana, katliama seyirci kaldılar. BM komutasındaki bazı Hollandalı askerler Sırplar tarafından esir alındılar.

NATO tarafından takviye olarak gönderilen uçaklar da Sırpların katliamlarını durduramadı ve Sırpların tüm Hollandalı askerleri öldürme tehdidi karşısında geri çekilmek zorunda kaldılar.

Şehrin düşmesinden sonra, yaklaşık 25.000 kişi büyük bir korku içinde Srebrenica yakınlarında bulunan Potoçari köyündeki BM'e bağlı Hollanda askerî kampına doğru kaçmaya başladılar. Bunlardan 6.000 kadarı kampa girmeyi başarırken geri kalanlar kampın çevresinde toplandılar veya dağlara kaçtılar.

Sırp tehditleri sonucu kampta bulunan tüm Müslüman Boşnaklar, Hollandalı BM askerleri tarafından silah zoruyla dışarı çıkmaya zorlandılar. Bu insanlara hiçbir şey yapılmayacağını söyleyen Sırplar, 11 Temmuz 1995 ile 17 Temmuz 1995 tarihleri arasında 8 binden fazla genç ve yetişkin erkeği katlettiler. Bu hadise Srebrenica Soykırımı olarak tarihe geçti.

Sırp milislerin Srebrenica ve Markale'de sivillere karşı giriştiği katliamlar uluslararası camiada tepkiyle karşılandı. 1995'te yapılan NATO toplantısında Bosna-Hersek'teki Sırp hareketine müdahale etme kararı çıktı. Bu doğrultuda NATO hava kuvvetleri, Sırpların ikinci Markale katliamından sonra 30 Ağustos tarihinde Sırp hedeflerine yönelik büyük bir saldırı başlattı ve Sırpların tüm askerî altyapısı imha edildi. Bosna'daki Sırp askerî birliklerine yönelik düzenlenen NATO bombardımanına gerekçe olarak Markale'deki silahsız Boşnaklara karşı gerçekleştirilen saldırı ve Srebrenica katliamı gösterildi.

Görsel 8.19: Aliya İzzetbegoviç

5 Eylül 1995'te ABD'nin girişimiyle savaşan taraflar Cenevre kentinde barış görüşmelerine başladılar. Cenevre'de varılan antlaşmadan sonra Bosna-Hersek'teki üç toplumun liderleri olan Aliya İzzetbegoviç (Görsel 8.19), Slobodan Miloseviç ve Franjo Tudjman (Franko Tujman) ABD'nin Dayton (Deytın) kentinde barış masasına oturdular ve 21 Kasım 1995'te Dayton Barış Antlaşması'nı imzaladılar. Antlaşma özetle şöyleydi:

1. Bosna-Hersek adı aynı olan ve daha önce tanınan uluslararası sınırlara uygun sınırları olan tek bir devlet olarak kalacaktır.

2. Devlet iki birimden, Bosna-Hersek Federasyonu ve Bosna Sırp Cumhuriyeti'nden oluşacaktır.

3. Tüm taraflar La Haye'deki (Lahey) savaş suçları mahkemesine yardımcı olacaktır.

Diyarbakır Emniyet Müdürü Gaffar Okkan suikast sonucu şehit edildi. — **2001** — **24 Ocak**

Şanghay İşbirliği Örgütü kuruldu. — **2001** — **27 Temmuz**

Dayton'da imzalanan ön antlaşma, 14 Aralık 1995'te Paris'te tarafların imzasıyla kesinleşti. Böylece Bosna Savaşı resmen sona erdi. 1992 baharında başlayan ve 1995 yılının aralık ayında Dayton Barış Antlaşması imzalanıncaya kadar devam eden savaşın sonuçları şöyle oldu:

1. Tahmini olarak 102.622 kişi hayatını yitirdi.

2. Ölenlerin %83'i Boşnak, %10'u Sırp, %5'i Hırvat'tı.

3. Nüfusun yarıdan fazlası yerinden edildi ve evsiz kaldı.

4. Yaklaşık 1,2 milyon kişi mülteci konumuna düştü.

5. Mültecilerin yarım milyonu komşu ülkelere, geri kalan 700.000 Bosnalı da Batı Avrupa ülkelerine sığındı.

6. Çatışmaların yarattığı ortamda demografik yapı bozuldu. Ülkedeki hiçbir kent ve kasaba savaştan önce sahip olduğu etnik çeşitliliği koruyamadı.

Böylece, NATO Barış Uygulama Gücü'nün denetiminde, Dayton Antlaşması'nın aşama aşama uygulanmasıyla, Bosna-Hersek'te barışın oluşmasında ve bölgede yeni bir düzenin kurulmasında önemli gelişmeler sağlandı. 21. yüzyıla girerken Müslüman Boşnaklara yapılan zulüm de durmuş oldu.

Sıra Sizde

Mavi Kelebeğin İzinde belgeselini izleyerek sınıfta düşüncelerinizi paylaşınız.

8. 2. 4. Orta Doğu'da Meydana Gelen Başlıca Gelişmeler

Siyonizm Sorunu ve Filistin

Bilgi Notu

Siyonizm: XIX. yüzyıl sonlarında çeşitli ülkelerde Yahudiler tarafından ortaya atılan, Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurmayı amaçlayan akımdır.

II. Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra İngiltere'nin denetiminde olan Filistin topraklarına Avrupa'dan büyük oranda Yahudi göçü gerçekleşti. 1946'ya gelindiğinde Filistin'deki Yahudi nüfusu tahminen 250.000 kişiydi. 1948-1951 yılları arasında, Avrupa'daki Yahudi mültecilerin üçte ikisinden fazlasını içeren 700 000'e yakın Yahudi, İsrail'e göç etti. Bu durum Filistin'de Yahudi-Filistin gerginliğine yol açtı. II. Dünya Savaşı'nın ardından İngiltere, Amerika'nın yardımını sağladıktan sonra, Filistin meselesini Birleşmiş Milletlere götürüp, meselenin çözülmesini istedi. BM, 1947′de Filistin'in biri Yahudi öteki Arap olmak üzere iki devlet arasında paylaşılmasına karar verdi. Yahudiler bu kararı kabul ederken Araplar reddetti. Kudüs şehrine ise, BM denetiminde milletlerarası bir bölge statüsü tanındı. Araplar bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Yahudi liderler, 14 Mayıs 1948′de İsrail Devleti'nin kuruluşunu ilan ettiler. Ardından Orta Doğu'nun en büyük sorunu olan ve günümüze kadar etkileri süren Arap-İsrail çatışması ve Filistin Sorunu ortaya çıktı. Buna bağlı olarak:

1. 1948 Arap-İsrail

2. 1956 Mısır-İsrail

3. 1967 Arap-İsrail

4. 1973 Arap-İsrail savaşları meydana geldi.

New York'taki Dünya Ticaret Merkezinin İkiz Kuleleri'ne saldırı düzenlendi.

2001

11 Eylül

AB'ye uyum çerçevesinde kabul edilen yasayla, savaş ve yakın savaş tehdidi halleri dışında idam cezası kaldırıldı.

2002

1978'de Mısır ve İsrail arasında imzalanan Camp David (Kemp Deyvid) Antlaşması'yla İsrail ve Arap devletleri arasında bir daha sıcak çatışma yaşanmadı. Ancak Filistinlilerin işgal edilmiş topraklarını koruma mücadelesi sona ermedi.

Filistin'de başlayan ve Filistin halkının başkaldırısı anlamına gelen 'İntifada' bu mücadelenin en somut örneğidir. İsrail işgaline karşı Filistin halkının başkaldırısı olan Birinci İntifada, 1987'de başladı. İkinci İntifada ise 2000'den 2005 yılına kadar devam eden Filistin ayaklanmasıdır.

Sıra Sizde

İşgalci İsrail güçlerine karşı Filistin halkının taş ve sopalarla direnişte bulunması Filistin bağımsızlık mücadelesine neler katmıştır?

Cezayir'de toplanan Filistin Millî Konseyi, 15 Kasım 1988'de ilan ettiği bildiriyle Bağımsız Filistin Devleti'ni ilan etti. Bağımsız Filistin Devleti'ni Türkiye dâhil birçok ülke tanıdı. Filistin Devleti'nin tanınması için uluslararası sahada yapılan diplomatik girişimler sonuç verdi ve İsrail, Batı Şeria ve Gazze bölgelerinde Filistinlilerin özerk bir yönetim kurması düşüncesine olumlu yaklaştı. ABD öncülüğünde yapılan görüşmeler sonucunda 1993'te İsrail ve Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) liderleri barış antlaşması imzaladı. Bu antlaşmaya göre İsrail, Batı Şeria ve Gazze bölgelerinde Filistinlilerin özerkliğini resmen kabul etti. Fakat bu gelişmeler yaşanırken İsrail, Filistinlilere şiddet uygulamaya ve Filistin topraklarında yeni Yahudi yerleşim merkezleri kurmaya devam etti. Bu durum var olan gerginliği artırdı. Uluslararası kamuoyunun da desteğiyle Arap ülkeleri ve Türkiye'nin diplomatik yollarla barış sağlama girişimleri pek çok kez İsrail tarafından sabote edildi.

2002'de İsrail, Batı Şeria'da 8 metre yüksekliğinde ve 730 km uzunluğunda ördüğü bir duvarla Batı Şeria'yı tamamen dünyadan soyutlamak istedi. 200 bin Filistinliyi mağdur eden duvar, aynı zamanda Batı Şeria'nın %45'ini daha İsrail kontrolüne soktu.

İsrail, Gazze bölgesinden kendi topraklarına füze atılmasını bahane ederek 2007'de Gazze'ye 2009'a kadar sürecek olan şiddetli bir saldırı başlattı. Bu saldırı uluslararası camiada büyük tepki gördü. İsviçre'nin Davos kentinde Davos Dünya Ekonomik Forumu sırasında gerçekleştirilen bir panelde, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Peres'e bu konuda sert tepki gösterdi ve paneli terk ederek tüm dünyaya Türkiye'nin Filistinlilerin yanında olduğunu gösterdi (Görsel 8.20).

2010-2011 yıllarında başta Rusya olmak üzere Brezilya, Arjantin ve Şili, 1967 öncesi sınırlarını esas alarak Filistin'i bağımsız bir devlet olarak kabul ettiklerini dünyaya ilan ettiler. Fakat İsrail, 2011'de uluslararası camiayı dikkate almayarak havadan Gazze'yi yine bombaladı. Aynı yıl Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, bağımsız bir devlet olarak tanınmak için Birleşmiş Milletlere resmen başvurdu. Yapılan oylamada başta Türkiye olmak üzere 138 ülke evet oyu verdi. ABD, İsrail, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Marshall Adaları, Mikronezya, Nauru, Palau ve Panama hayır oyu kullandı. 41 ülke ise çekimser kaldı. Böylece Filistin, BM nezdinde bağımsız bir devlet olarak kabul edildi.

Görsel 8.20: Recep Tayyip Erdoğan Davos toplantısında

Fakat İsrail'in uyguladığı şiddet politikalarından dolayı Filistin'in bağımsızlığının tanınması Filistin halkının sorunlarını çözemedi.

48. Eurovision Şarkı Yarışması'nı Türkiye adına yarışan Sertab Erener kazandı.

2003

Türk Lirası'ndan (TL) 6 sıfır atıldı. Yeni Türk Lirası (YTL) tedavüle girdi.

2005

Özellikle 2007'den itibaren Gazze bölgesi İsrail ablukasına alındığından; benzin, yiyecek, içecek ve gıda sıkıntısı çekilmektedir. Filistinliler, İsrail askerlerince öldürülebilmektedir. Var olan şartlarda İsrailliler genelde 12 birim su kullanırken Filistinliler sadece bir birim su kullanabilmektedir. İçme suyu sorunu Batı Şeria ve Gazze'de Filistinliler için önemli bir problem olmuştur. İsrail'in Filistinlilere yönelik uygulamalarından biri de Filistin'in alt yapısını çökertmektir.

Bombalarla, tanklarla ve diğer yollarla alt yapısı çökertilen Gazze ve Batı Şeria abluka nedeniyle gereken inşaat malzemelerinden yoksun olduğundan en doğal insani ihtiyaçlarını gidermekten yoksundur. Abluka altına alınan Gazze'de kanalizasyonlar caddelere akmakta, sağlık sorunları çözülememekte, hastaneler ilaç bulamamaktadır.

İsrail, bu abluka ile Gazzelileri vatanlarını terk etmeye zorlamaktadır. 1948'den itibaren meydana gelen İsrail işgalleri nedeniyle yaklaşık 6 milyon Filistinli başka ülkelere göç etmiş ve mülteci hâline gelmiştir.

Sıra Sizde

Filistinli mülteciler çoğunlukla hangi ülkelerde yaşamaktadırlar? Araştırınız.

İsrail'in Filistinlilere karşı insan haklarını ihlal eden uygulamaları ve bu konuda başta BM kararları başta olmak üzere kendisine yapılan uluslararası tüm uyarıları dikkate almaması, bölgede barışın önündeki en büyük engel olarak ortaya çıkmaktadır.

Körfez Savaşları

I. Körfez Savaşı: 1990'lı yıllarda Orta Doğu'da yaşanan en önemli olaylardan biri de Körfez Krizi ve bu krizden kaynaklanan Körfez Savaşı'ydı. Körfez Savaşı'nın çıkmasındaki temel neden Irak'ın komşusu Kuveyt'i işgal etmesiydi.

1980-1988 arasında komşusu İran ile savaşan Irak, savaşın bitmesinin ardından silahlanmaya devam etti. Ayrıca dünyanın en zengin petrol üreticilerinden biri olan Kuveyt üzerinde hak iddia etmeye başladı. Böylece Irak-Kuveyt ilişkileri gerginleşti. Uluslararası arabuluculuk girişimleri gerginliği azaltmaya yetmedi. Irak, 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'i işgal etti.

Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesiyle Orta Doğu'daki güç dengeleri değişti. Dünya petrol kaynaklarının yüzde 60'lık dilimine sahip olan Orta Doğu bölgesindeki bu değişim, başta ABD olmak üzere Batılı devletlerin çıkarlarını doğrudan etkiledi. Böylece Irak'ın Kuveyt'i işgali ile başlayan bölgesel kriz, küresel bir sorun hâline geldi.

Kuveyt işgali üzerine toplanan Birleşmiş Milletler, Irak'ı kınadı ve işgal ettiği topraklardan kayıtsız şartsız çekilmesini istedi. Yine BM kararı ile Irak'a ekonomik ve askerî ambargo uygulandı. Irak'a yönelik yaptırımlara ek olarak Kuveyt'i Irak işgalinden kurtarmak amacıyla ABD öncülüğünde uluslararası askerî bir güç oluşturuldu.

Sıra Sizde

Körfez Savaşı ile enerji kaynakları arasında nasıl bir bağlantı kurulabilir?

Kyoto Protokolü yürürlüğe girdi.

2005

16 Şubat

Orhan Pamuk, Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanarak Nobel Ödülü kazanan ilk Türk oldu.

2006

Görsel 8.21: ABD tarafından bombalanan Bağdat şehri

Irak'ın BM kararlarına uymayacağını açıklaması üzerine, 17 Ocak 1991'de Irak'a karşı önce hava harekâtı ardından da kara harekâtı başlatıldı (Görsel 8.21). Uluslararası güç ile Irak kuvvetleri arasındaki savaş kısa sürdü. Irak ordusu mağlup oldu ve Kuveyt işgalden kurtarıldı.

Irak, 1991'de BM tarafından önerilen ateşkes anlaşmasını imzaladı. Böylece savaş resmen sona erdi. Barışın sürekliliği ve ekonomik ambargonun kaldırılması Kuveyt'in işgalden önceki sınırlarının kabul edilmesi Irak'ın nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlardan arındırılması kararına uymasına bağlandı.

Savaşın ardından Irak'ta iç karışıklık baş gösterdi. Irak'taki Baas rejimine muhalif Kürt gruplar ülkenin kuzeyinde, Şii gruplar ise ülkenin güneyinde ayaklanma başlattılar. Baas rejiminin şiddet kullanarak bu gruplara saldırması üzerine, Irak birliklerinin 36. paralelin kuzeyi ile 32. paralelin güneyine geçirilmeme şartı kabul edildi. Ayrıca ateşkesi denetlemek ve gerekirse müdahale etmek için ABD, İngiltere ve Fransa birliklerinden oluşan uluslararası askerî bir kuvvet (Çekiç Güç) oluşturuldu.

Irak hükûmetinin ülkenin kuzeyindeki kontrolü kaybetmesiyle birlikte bu bölgede otorite boşluğu oluştu. Bölgede güçlenen muhalif Kürt gruplar, Irak'tan kopuş sürecine girdiler. Ayrıca oluşan otorite boşluğu nedeniyle Türkiye'ye karşı bölücü eylemlerde bulunan PKK terör örgütü, Irak'ın kuzeyine yerleşmeye başladı. Bu durum Türkiye için bir güvenlik sorunu hâline geldi.

II. Körfez Savaşı ve ABD'nin Irak'ı İşgali: ABD, 11 Eylül 2001 yılında New York şehrinde bulunan Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırıdan sonra, İngiltere ile birlikte teröre karşı dünya çapında bir mücadele başlattığını ilan etti. Bu doğrultuda teröre destek verdiği iddiasıyla önce Afganistan'a askerî müdahalede bulunan ABD, ardından Irak'a yöneldi.

ABD, Irak'ı kitle imha silahları edinmek ve dünya barışını tehdit etmekle suçladı. ABD'nin girişimleriyle Birleşmiş Milletler, Irak'a bu konuda baskı yapılması kararı aldı. Bu karara karşılık Irak, ülkesindeki askerî tesislerin BM yetkililerince denetlenmesini kabul etti. Irak'ın BM kararlarını koşulsuz kabul etmesi, Kuveyt işgali nedeniyle komşularından resmen özür dilemesi ve BM yetkililerinin kitle imha silahlarına rastlamadıklarını rapor etmeleri üzerine gerginlik yumuşadı. Fakat ABD yönetimi bu kez de Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin ve ailesinin Irak'ı terk etmelerini istedi. Aksi takdirde Irak'a askerî müdahale yapılacağını açıkladı. Irak yönetimi ABD'nin bu uyarısını reddetti.

Sıra Sizde

Irak'ın BM denetimini ve tüm yaptırımları kabul etmesine rağmen ABD'nin Irak'a saldırması nasıl açıklanabilir?

BAĞDAT DÜŞTÜ

Heykeliyle birlikte rejimi de devrildi

Savaşın 21. gününde Saddam havlu attı. Amerikan askerleri ve tankları, Bağdat'ın merkezine direnişle karşılaşmadan girdi

El Sahhaf bile bıraktı gitti

Kürtlerde ağır silah

Bağdat'ta yağma

Barış çiçekleri

Görsel 8.22: Bağdat'ın ABD tarafından işgal edilmesiyle ilgili gazete haberi

ABD'ye destek olarak İngiltere, İspanya, Çek Cumhuriyeti, Portekiz, Danimarka, İtalya ve Macaristan'dan oluşan bir Avrupa koalisyonu oluşturuldu. Savaş öncesi ABD yönetimi, Türkiye topraklarından geçerek Irak'a askerî müdahale yapmak istedi. Fakat 1 Mart 2003'te yapılan oylamada ABD'nin bu isteği TBMM tarafından reddedildi.

ABD öncülüğündeki koalisyon güçleri, 20 Mart 2003'te Irak'a hava saldırısını başlattı. 22 Mart 2003'te ise kara harekâtı başladı. ABD kuvvetleri, 9 Nisan 2003'te Irak'ın başkenti Bağdat'ı işgal etti (Görsel 8.22).

Yunus Emre Enstitüsü kuruldu. — 2007

Türk Silahlı Kuvvetleri basın açıklaması yaptı. (e-muhtıra olaraktа bilinir) — 2007

Irak kuvvetleri ve koalisyon güçleri arasındaki savaş, ABD Başkanı George W. Bush'un (Corç Buş) 15 Nisan 2003 tarihinde kesin zaferin kazanıldığını ilan etmesiyle son buldu.

Savaş sonucunda Irak devlet başkanı Saddam Hüseyin ve Baas rejimi devrildi. Irak'ı işgal eden ABD, ülkeye geçici valiler atayarak ülkeyi yönetmeye başladı. 13 Temmuz 2003'te ABD nüfuzunda "Geçici Irak Yönetim Konseyi" oluşturuldu ve bu geçici konsey BM nezdinde tanındı. Böylece dünyanın küresel gücü olan ABD, İngiltere ile birlikte, dünyanın en zengin petrol yataklarına sahip ülkesi olan Irak'ı ele geçirerek Orta Doğu'da önemli bir güç kazandı.

Fakat 2003'ten sonra Irak'ta etkin siyasi gruplar arasında bir antlaşma sağlanamaması ve çöken devlet sisteminin yeniden kurulamaması nedeniyle Irak'ta siyasi istikrarsızlık sona ermedi. Siyasi istikrarsızlık ve otorite boşluğu, Irak topraklarındaki denetlenemeyen terör gruplarının sayısını ve buna bağlı olarak şiddet olaylarını artırdı. Irak'ta yaşanan bu istikrarsızlık hem Irak'ın komşularında hem de tüm bölgede güvenlik sorunlarını ortaya çıkardı.

Arap Baharı

Arap Baharı, 2010'da Orta Doğu ülkelerindeki demokratik olmayan yönetimlere karşı bu ülkelerin halkları tarafından daha çok demokrasi ve özgürlük talebiyle başlatılan, protesto ve ayaklanmalarla gerçekleşen halk hareketleridir (Görsel 8.23).

Görsel 8.23: Arap Baharı'ndaki gösteriler

Düşün ve Tartış

Arap ülkelerinde demokratik taleplerin 2010 yılına kadar dile getirilemeyişinin sebepleri neler olabilir?

Arap Baharı olarak adlandırılan süreç Tunus'ta başladı. Süreci başlatan olay; iş bulamamaktan ve geçim sıkıntısından dolayı seyyar satıcılık yapan üniversite öğrenimli Tunuslu Muhammed Buazizi adlı gencin bir zabıta görevlisince tokatlanması ve tezgâhı ile mallarına el konulmasıdır. Bu olayın ardından Tunuslu genç Muhammed Buazizi'nin kendisini yakarak intihar etmesi sonrası başlayan hükûmet karşıtı gösteriler sonucu, Tunus Devlet Başkanı Zeynel Abidin Bin Ali görevinden istifa etti. Bu sürece Yasemin Devrimi adı verildi. Yasemin Devrimi'nden sonra Tunus'ta daha demokratik bir yönetim kuruldu ve yeni bir dönem başladı.

Abdullah Gül, Cumhurbaşkanı seçildi.
2007

Nazım Hikmet'i Türk vatandaşlığından çıkaran Bakanlar Kurulu Kararı yürürlükten kaldırıldı.
2009
9 Ocak

Tunus'ta başlayan olaylar diğer Arap ülkelerine de yayıldı. 25 Ocak 2011'de Mısır'ın en büyük meydanı olan Tahrir Meydanı'nda, Arap baharının esintileri yayılmaya başladı. Kısaca "Öfke Günü" olarak da bilinen 25 Ocak gününde, Mısır halkı özgürlük için sloganlar atmaya başladı. Tunus'ta olduğu gibi Mısır'da da açlık, işsizlik, yolsuzluk, diktatörlük gibi benzer sorunlar sebebiyle halk isyan etmeye başladı. Ülkede gitgide büyüyen isyan nedeniyle Hüsnü Mübarek'in 1981'de başlayan yönetimi, 11 Şubat 2011'de istifa etmesiyle son buldu. Mısır'da yapılan demokratik seçimleri Muhammed Mursi kazandı (Görsel 8.24). Muhammed Mursi, Mısır'da demokratik seçimle başa geçen ilk cumhurbaşkanı oldu.

Düşün ve Tartış

Muhammed Mursi'nin Mısır'ın tarihi boyunca seçimle işbaşına gelen ilk devlet başkanı olmasını nasıl yorumluyorsunuz?

Mısır'dan sonra Libya'da da protestolar başladı. Libya'daki protestolar bir süre sonra demokratik gösterilerden Libya hükûmetine karşı silahlı bir başkaldırıya dönüştü. Bu durum Libya'yı iç savaşa sürükledi. Bu çatışmalarda ölenlerin sayısı artmaya başlayınca dünya kamuoyu yaşanan duruma tepki göstermeye başladı. Fransa, yaşanan olaylara seyirci kalamayacağını söyleyerek NATO ile birlikte olaylara müdahale etti. NATO güçleri Libya askerî güçlerini havadan vurdu.

Görsel 8.24: Mısır Devlet Başkanı Muhammed Mursi

Libya yönetiminin zayıflamasıyla muhalif güçler başkent Trablus'u ele geçirdi. Libya Lideri Muammer Kaddafi, muhalif milisler tarafından linç edilerek öldürüldü.

Arap Baharı'nın etkileri Suriye'de daha sert ortaya çıktı. Ülkeye egemen Baas Partisi yönetiminin demokratik olmayan ve baskıcı yönetiminden bunalan halk, rejime karşı protestolara başladı. Devlet Başkanı Beşşar Esed yönetimindeki Baas rejiminin protestolara karşı müdahalesi çok sert oldu. Bunun üzerine harekete geçen halk ise silahlanmaya başladı. Suriye'de iç savaş başladı. Yüzbinlerce insan hayatını kaybetti. Ülkede yaşamın zorlaşmasıyla beraber birçok Suriyeli kendi ülkesinden kaçarak başka ülkelere sığındı. 4 milyon kadar Suriyeli dünyanın çeşitli yerlerine sığınmacı olarak yerleştirildi. Bu sığınmacılardan yaklaşık 3 milyonu ise Türkiye'ye geldi.

Körfez ülkelerinden Bahreyn ve Yemen'de de Arap Baharı'nın etkileri görüldü. Bu iki ülkede protestolar bir süre sonra mezhep çatışmasına dönüştü. Suudi Arabistan'ın müdahalesiyle Bahreyn'de muhalifler bastırıldı. Fakat Yemen'de durum Libya ve Suriye'deki gibi bir iç savaşa dönüştü.

Sıra Sizde

Tunus'ta başlayan Arap Baharı neden Suriye'de, Libya'da ve Yemen'de yıkıcı bir iç savaşa dönüştü?

2010'da Tunus'ta başlayan değişimle Orta Doğu'da daha demokratik bir dönemin başlayacağı düşünüldü. Fakat beklenen olmadı. Sürecin bazı ülkelerde iç savaşa dönüşmesi bölgede istikrarsızlığa yol açtı. Batı ülkelerinin siyasi çıkarları nedeniyle bu çatışmalara müdahale etmesi bölgedeki sorunları daha da derinleştirdi. Bu istikrarsızlık sonucu ortaya çıkan terör örgütleri, hem çatışmaların yaşandığı ülkeler hem de bölgenin diğer ülkeleri için bir güvenlik sorunu hâline geldi. Mısır'da ise demokratik yollarla seçilmiş Muhammed Mursi'nin askerî bir darbeyle devrilmesi ülkedeki ve bölgedeki demokrasi beklentilerini sonlandırdı.

Mavi Marmara Katliamı yaşandı.
2010

Anayasada yapılan değişiklikler halk oylamasına (referandum) sunuldu.
2010
12 Eylül

Görsel 8.25: Saldırıya uğrayan İkiz Kuleler

8. 2. 5. 11 Eylül Saldırıları ve Küresel Terör

ABD, II. Dünya Savaşı'nın ardından SSCB ile birlikte küresel bir güç hâline gelmişti. Soğuk Savaş sürecinde ABD, Batı Bloku'nun lideri olmuştu. 1991'de SSCB'nin ve Doğu Bloku'nun dağılmasıyla birlikte ABD, dünyanın en büyük küresel gücü oldu.

ABD, iki kutuplu dünya dengesinin ortadan kalkmasıyla birlikte siyasi gücünü ve sistemini dünyaya benimsetmek amacıyla çeşitli girişimlerde bulundu. Dağılan SSCB sahasında ve eski Doğu Bloku ülkelerinde siyasi etkisini artırdı. ABD, siyasi gücünü artırdığı ve tek kutuplu dünyada yön verici bir ülke konumuna geldiği bir dönemde büyük bir terör saldırısı yaşadı. 11 Eylül 2001 tarihinde ABD'nin New York kentinde bulunan Dünya Ticaret Merkezine, Washington'a (Vaşingtın) ve Pentagon'a sivil uçakların kullanıldığı saldırılar düzenlendi (Görsel 8.25). Bu saldırılarda Dünya Ticaret Merkezinin iki binası da çöktü ve burada çalışan binlerce kişi hayatını kaybetti.

11 Eylül Saldırısı, ABD sınırları içine doğrudan ABD'ye yapılan ilk saldırıydı. Saldırı İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Çin ve Türkiye dâhil olmak üzere pek çok devlet tarafından kınandı ve dünya kamuoyunda çeşitli tepkilere yol açtı. Dönemin ABD Başkanı George W. Bush (Corc W. Buş), saldırıyı ABD'ye yönelik bir savaş ilanı olarak niteledi. ABD yönetimi ayrıca bu saldırıyı dünyadaki tüm özgür ve demokratik ülkelere yönelik bir savaşa benzetti ve bütün dünyayı seferber edeceğini dile getirdi. Bu doğrultuda 12 Eylül 2001 günü yapılan NATO toplantısında NATO'nun 5. Maddesi'nin hayata geçirilmesine karar verildi. Bu maddeye göre NATO üyelerinden birisi saldırıya uğradığında NATO'nun bunu tüm üyelere yapılmış bir saldırı olarak kabul etmesi öngörülüyordu.

11 Eylül Saldırısı'nı ülkesine bir savaş ilanı olarak kabul eden ABD yönetimi, saldırının arkasında olduğuna inandığı ülkelere karşı savaş başlattı. İlk olarak saldırıyı üstlenen El-Kaide adlı terör örgütünün konumlandığı Afganistan'a karşı askerî bir operasyon başlatıldı. 7 Ekim 2001'de başlayan bu harekât sonucunda Afganistan'daki Taliban yönetimi devrildi. ABD, Afganistan'ı işgal etti. 11 Eylül Saldırısı'nı desteklediği ve kitle imha silahları bulundurduğu iddiasıyla ABD, 20 Mart 2003'te Irak'a karşı askerî operasyon başlattı ve Irak'ı yeniden işgal etti.

ABD kendi politikası için tehlikeli gördüğü İran ve Kuzey Kore'ye karşı Çek Cumhuriyeti ve Polonya'ya 'Küresel Füze Kalkanı' adı altında füze sistemleri yerleştirdi. Fakat bunu kendisine karşı bir hareket olarak gören Rusya, ABD'ye sert tepki gösterdi. 11 Eylül Saldırısı'ndan sonra dünya siyaseti, Soğuk Savaş Dönemi'ndeki Doğu-Batı Bloku çatışmasından küresel teröre karşı mücadele anlayışını benimsedi.

8. 2. 6. Irak ve Suriye'de Yaşananlar

Irak'taki Gelişmeler

Irak'ın 2003'te ABD tarafından işgalinden sonra Irak'ın yeniden yapılandırılması süreci başladı. ABD tarafından Irak'ın başına getirilen sivil yöneticiyle yönetimi paylaşacak olan Geçici Hükûmet Konseyi tarafından 13'ü Şii, 5'i Sünni, 5'i Kürt, 1'i Türkmen ve 1'i Asuri olan 25 bakandan oluşan Irak Hükûmeti kuruldu.

Libya'daki Kaddafi rejimi sona erdi.
2011

Türkiye'de ilk yüz nakli gerçekleştirildi.
2012

Bu süreçte Türkiye'nin girişimiyle 2003'te Şam'da toplanan Irak'a Komşu Ülkeler Zirvesi'nde Irak sorununun barışçı yollardan çözümü ve Irak'ın yeniden yapılandırılması görüşüldü. İşgalci ABD güçleri, yeni Irak hükûmeti ile imzaladığı güvenlik antlaşmasıyla belli şartlarda Irak'taki etki ve varlığını korumayı garanti altına alarak 2009'dan itibaren askerlerini Irak'tan çekmeye başladı. Çekilen ABD kuvvetleri, görevlerini Iraklı askerlere ve polislere devrettiler.

Savaş sonrası Irak'ta sivil bir yönetim kurulmasına karşın var olan şiddet azalmadı. İşgalden sonra kaç Iraklı sivilin öldüğü tam olarak tespit edilemedi. Resmî olmayan rakamlara göre bu sayı bir milyona ulaştı. Yeni Irak hükûmeti ülkede otoriteyi kuramadığından, ülkede farklı hedefleri olan, zaman zaman gevşek bir işbirliği çerçevesinde hareket eden onlarca silahlı grubun faaliyetleri devam etti.

Irak, dünyanın en büyük ham petrol rezervine sahip ülkelerinden biridir. Petrol, Irak'ın gayrısafi yurtiçi hasılasının yüzde 60'ına karşılık gelmektedir. Bu petrol zenginliğine rağmen, denetimsiz silahlı grupların boru hatlarına ve pompa merkezlerine sürekli saldırıları nedeniyle, petrol üretimi işgal öncesindeki 2,5 milyon varil düzeyine çıkamamıştır. Bu da Irak halkının yaşam standardını düşürmektedir.

Irak'ın kuzeyinde kurulan özerk yönetim ve merkezî Irak hükûmeti arasında başta petrol olmak üzere pek çok konuda anlaşmazlık olması, ülke siyasetinin mezhep ve aşiret esası üzerinden belirlenmesi ülkede istikrarsızlığı artırmıştır. Bu istikrarsızlıktan yararlanan PKK terör örgütü, Irak'ın kuzeyinde üslenmiş ve Türkiye'ye karşı terör saldırıları gerçekleştirmiştir. Bunun yanında 2014'te Irak'ın en büyük kentlerinden Musul ve Tikrit'in yanı sıra bölgedeki bazı kentlerde kontrolü ele geçiren DAEŞ terör örgütü, hem bölge hem de Türkiye için büyük bir tehdit hâline gelmiştir. Irak'ın bu durumu Türkiye için ciddi bir güvenlik sorunu hâline gelmiştir.

Suriye'deki Gelişmeler

2010'da Orta Doğu ülkelerindeki demokratik olmayan yönetimlere karşı başlayan ve Arap Baharı olarak adlandırılan süreç, her ülkede farklı etkilere yol açtı. Arap Baharı'nın etkisiyle Suriye'deki tek partili Baas rejimine karşı başlayan protestolar, rejimin sert tutumu sonucu bir iç savaşa dönüştü. Daha fazla demokrasi talebiyle başlayıp bir iç savaşa dönüşen Suriye olayları, Baas rejiminin sert müdahaleleri, radikal unsurların çatışmalara dâhil olmasıyla büyüdü. ABD, İran ve Rusya'nın doğrudan ya da dolaylı yollardan destekledikleri gruplar aracılığı ile Suriye'ye müdahale etmesi ülkeyi büyük bir yıkıma sürükledi.

Suriye'de devlet otoritesinin ortadan kalkmasıyla birlikte DAEŞ terör örgütü güçlendi ve Türkiye için bir tehdit hâline geldi. DAEŞ, Türkiye'nin sınır yerleşimlerine zaman zaman terör saldırıları gerçekleştirdi. Bunun yanı sıra PKK'nın Suriye kolu olan PYD terör örgütü ülkedeki otorite boşluğundan yararlanarak Suriye'nin kuzeyinde etkin hâle geldi. DEAŞ terörü ile mücadele bahanesi ile özellikle ABD tarafından silahlandırılan PYD terör örgütü, Suriye'nin kuzeyini ele geçirerek devletleşmeye doğru gitmek istedi. Fakat 24 Ağustos 2016'da Türk Silahlı Kuvvetlerinin Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) ile birlikte başlattığı Fırat Kalkanı Harekâtı ile PYD'nin uygulamak istediği planın önüne geçildi. Azez, Cerablus ve El Bab bölgeleri DAEŞ'ten temizlenerek huzur sağlandı (Görsel 8.26).

Görsel 8.26: Fırat Kalkanı Operasyonu

Taksim Gezi Parkı olayları başladı.

2013 — 28 Mayıs

Nuri Bilge Ceylan'ın yönettiği Kış Uykusu filmi Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye Ödülü'ne layık görüldü.

2014

Sıra Sizde

Fırat Kalkanı Operasyonu yapılmasaydı Türkiye hangi olumsuz sonuçlarla karşılaşabilirdi?

Suriyeli Mülteciler

2011'de başlayan Suriye olaylarının en büyük etkisi Suriye ile en uzun kara sınırına sahip ülke olan Türkiye'de hissedildi. Suriye'de yaşanan insani bunalımın büyümesi sonucunda 2011'de 300-400 kadar Suriye yurttaşının Hatay ili Yayladağı ilçesindeki Cilvegözü Sınır Kapısı'na doğru hareketlenmesi, Suriye'den Türkiye'ye yönelik ilk toplu göç hareketini oluşturdu. Suriyeli mülteciler sınırdan içeri alınarak Hatay'daki bir spor salonuna yerleştirildi. Mültecilerin geçici konaklama ve gıda gereksinimleri sağlandı.

2015 yılı itibariyle; 10 ilde 47.488 çadır ve bölme, 11.857 konteyner olmak üzere toplam 59.295 yerleşkede Suriyeli mülteciler barındırıldı. Böylece konaklama merkezlerinde barınan Suriyelilerin sayısı 259.151 kişi oldu. Suriye'de iç savaşın şiddetinin artması üzerine Türkiye'ye yapılan göçler artarak devam etti. Türkiye, savaştan kaçan Suriye halkını etnik köken ve inanç gözetmeden "açık kapı" ilkesi ve "geçici koruma" politikası çerçevesinde kabul edeceğini duyurdu ve bu politikasına sadık kaldı.

Nisan 2011 ile Aralık 2014 arasında geçen 3,5 yılı aşan sürede, 4,5-5 milyar doların üzerinde bir harcama yapan Türkiye'ye, uluslararası kuruluşlar ve diğer ülkelerden gelen mali destek sadece %3 dolayında kaldı.

2016 yılı verilerine göre Türkiye 3 milyon Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapmıştır. Türkiye kişi başına düşen millî gelire oranla dünyanın en çok yardım yapan ülkesidir. Suriye'deki iç savaştan kaçan mülteciler için Türkiye 35 milyar doların üzerinde harcama yapmıştır. Uluslararası camiadan verilen yardım sözlerine rağmen vaat edilen yardımların ancak çok küçük bir miktarı Suriyeli mültecilere verilmiştir. Bu konuda yalnız kalmasına rağmen Türkiye, Suriyeli mülteci hareketini acil müdahale edilmesi gereken bir durum olarak görmüş ve bu kapsamda AFAD'ı (Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı) görevlendirmiştir. Türkiye, Suriyeli mültecileri yalnızca mülteci kamplarında barındırmamıştır (Görsel 8.27). 2016'dan itibaren Suriyeli mültecileri Türkiye toplumuna kaynaştırma projelerinin önü açılmıştır. Mülteciler, bütün bakanlık ve kurumların stratejik planlarına dâhil edilmiştir.

Görsel 8.27: Türkiye'deki Suriyeli mültecilere ait bir kamp

Recep Tayyip Erdoğan cumhurbaşkanı seçildi.
2014

Askerî Darbe teşebbüsünde bulunuldu.
2016
15 Temmuz

Bilgi-Yorum

Fransa'da bir mülteci kampı

Türkiye'de bir mülteci kampı

Yukarıdaki fotoğraflara bakarak Fransa ve Türkiye'nin mülteci sorununa nasıl yaklaştığını açıklayınız.

VIII. Ünite Sonu Ölçme ve Değerlendirme Soruları

Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler, daha önceki yıllarda olduğu gibi 1994'ten sonra da genelde soğuk, zaman zaman da gergin oldu. Bu da özellikle Suriye'nin Hatay ili üzerindeki hak iddia eder şeklindeki hareketlerinden, "Su Sorunu"nu ortaya atmasından sonra PKK'nın ülkesinde barınmasına ve Türkiye'ye karşı eylem yapmasına izin verip onu desteklemeyi sürdürmesinden kaynaklandı. Bu arada Şam Yönetimi'nin Suriye'nin kuzeyinde bulunan ve antlaşmalarla Türkiye'nin toprağı sayılan Caber Kalesi'ndeki Süleyman Şah'ın mezarını ve oradaki nöbet tutan Türk askerlerini başka yere taşıttırması, 1998 yılı sonlarında da baraj yapımı gerekçesiyle oranın da Türkiye tarafından boşaltılmasını istemesi, Türkiye-Suriye İlişkilerinde yeni bir krize yol açtı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun Şam Yönetimi'ni uyaran açıklamaları oldu. Genelkurmay Başkanı yaptığı açıklamada; "…Şam Yönetimi ile aramızdaki durum, ilan edilmemiş savaş hâli 1984'ten beri teröre destek veriyorlar, uyarılarımız sonuç vermemiş görünüyor. Sabretmemizin nedeni iş birliği yollarını tüketmemek". Ankara Yönetimi, yukarıdaki açıklamaları yaparak Suriye'yi uyarırken bir taraftan da Suriye sınırına askerî birlikler kaydırdı ve oralarda manevra hazırlıklarına yöneldi. Bunlarla da Türkiye, Suriye'nin düşmanca tutum ve davranışlarından vazgeçmediği taktirde bu ülkeye karşı bir askerî hârekat yapma kararlılığında olduğunu gösterdi.

Rifat Uçarol, Siyasi Tarih 1789-2014, s. 1365-1367 (Kısaltılmıştır.)

1-3. soruları yukarıdaki metne göre cevaplayınız.

1. Atatürk'ün Hatay Meselesi konusundaki görüşleri ile günümüzdeki Türkiye-Suriye ilişkileri arasında nasıl bir benzerlik görüyorsunuz? Kıyaslayınız.

2. Orduların devletlerin dış politikasına desteği ve etkisi hangi konularda olabilir? Tartışınız.

3. Devletler arasında geçmişten günümüze taşınan sorunlar nelerden kaynaklanır ve bu sorunların günümüz ilişkilerine yansıması neler olabilir?

Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

4. Askerî darbeler hangi alanlarda ülkeye zararlar vermektedir?

5. Türkiye özellikle dış destekli terör hareketlerine maruz kalmaktadır. Bu hareketleri destekleyen devletlerin Türkiye konusunda amaçları neler olabilir?

6. Türkiye'nin Türk coğrafyası üzerinde iş birliği ve yardımlaşmayı organize etmek maksadıyla 1990'lardan sonra kurduğu teşkilatlar hangileridir?

7. Arap Baharı hakkında bilgi veriniz.

Aşağıdaki tabloya göre 8. ve 9. soruları cevaplayınız.

Yıl	Darbe öncesi kişi başına düşen milli gelir (ABD Doları)	Yıl	Darbe sonrası kişi başına düşen milli gelir (ABD Doları)
1959	583	1961	194
1970	533	1971	465
1979	1.860	1981	1.518
1997	3.021	2001	3.019

8. Askerî darbeler ekonomiye nasıl etki etmiştir?

9. Askerî darbeler insanların günlük yaşam kalitesini nasıl etkilemiştir?

Aşağıda verilen çoktan seçmeli soruları cevaplayınız.

10. Aşağıda verilenlerden hangisi 1990 sonrasında Türkiye'de meydana gelen gelişmeler arasında gösterilmez?

A) AK Parti iktidara geldi.
B) Cumhuriyet Senatosu kuruldu.
C) Turgut Özal vefat etti.
D) Tansu Çiller, Türkiye'nin ilk kadın başbakanı oldu.
E) Süleyman Demirel cumhurbaşkanı seçildi.

11. I. 12 Mart Muhtırası
II. 28 Şubat Süreci
III. 27 Nisan E-Muhtırası

Yukarıda verilenlerden hangileri demokratik süreç açısından olumsuz gelişmelerdir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) II ve III E) I, II ve III

12. I. AET
II. TİKA
III. NATO

Türkiye, yukarıda verilen kuruluşlardan hangisine üye değildir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) II ve III

13. Aşağıda verilen gelişmelerden hangisi Orta Doğu'da yaşanan sorunlar arasında yer almaz?

A) Filistin meselesi
B) Srebrenica katliamı
C) Körfez Savaşları
D) Su Sorunu
E) İran-Irak Savaşı

14. I. Irak'ın Kuveyt'i işgali
II. Şattülarap su yolu sorunu
III. SSCB'nin Afganistan'ı işgali

Yukarıda verilenlerden hangileri I. Körfez Savaşı'nın nedenleri arasında yer alır?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) I ve II E) I ve III

15. 15 Temmuz darbesiyle darbeciler tarafından rehin alınan Genel Kurmay Başkanı kimdir?

A) Işık Koşaner
B) Hulusi Akar
C) İlker Başbuğ
D) Necdet Özel
E) Yaşar Büyükanıt

16. Bosna Savaşı, aşağıda verilen antlaşmalardan hangisiyle sona ermiştir?

A) Zürih Antlaşması
B) Londra Antlaşması
C) Ankara Antlaşması
D) Dayton Antlaşması
E) Camp David Antlaşması

17. Orta Doğu başta olmak üzere dünyanın pek çok yerinde, bazı devletler ekonomik veya politik çıkarları gereği, diğer devletlere karşı dolaylı yıpratma ve dayatma yöntemi olarak terör örgütlerini bir silah olarak kullanmaktadırlar. Bu devletlerin gizli destekleri sonucu terörizm, günden güne yaygınlaşmış ve uluslararası bir nitelik kazanmıştır. Terörizmin dünya devletlerince belirlenmiş ortak bir tanımı, terörist örgütlenmeleri kendi gizli emelleri için araç olarak kullanan devletler yüzünden yapılamamaktadır. Bu sebeple terörle mücadelede dünya devletleri birlik içinde hareket edememektedir.

Bu bilgilere bakarak aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılabilir?

A) Orta Doğu'daki siyasi karışıklıkların temelinde etnik ve dinî anlaşmazlıklar vardır.
B) Terörizm, bölgesel nitelik gösteren bir sorundur.
C) Batılı devletler terör örgütlerini bir silah olarak kullanmaktadırlar.
D) Terörizmle mücadelede en büyük sorun terörün ortak tanımının olmamasıdır.
E) Terörle mücadele kavramı devletlerin siyasi dayanışmasını artırmıştır.

Cevap Anahtarı

I. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

10. E	Yanıtınız yanlış ise “Trablusgarp Savaşı” konusunu gözden geçiriniz.
11. C	Yanıtınız yanlış ise “Cephelerde Osmanlı Devleti” konusunu gözden geçiriniz.
12. B	Yanıtınız yanlış ise “I. Dünya Savaşı’nın Nedenleri ve Savaşın Gelişimi” konusunu gözden geçiriniz.
13. B	Yanıtınız yanlış ise “Barışa son veren barış” konusunu gözden geçiriniz.
14. C	Yanıtınız yanlış ise “Balkan Savaşları” konularını gözden geçiriniz.
15. B	Yanıtınız yanlış ise “Savaş sona ererken” konusunu gözden geçiriniz.
16. D	Yanıtınız yanlış ise “Barışa Son Veren Barış” konusunu gözden geçiriniz.
17. C	Yanıtınız yanlış ise “Hicaz-Yemen Cephesi” konusunu gözden geçiriniz.
18. C	Yanıtınız yanlış ise “Yeni Bir Dünya Hayali” konusunu gözden geçiriniz.
19. D	Yanıtınız yanlış ise “I. Dünya Savaşı’nın Nedenleri ve Savaşın Gelişimi” konusunu gözden geçiriniz.
20. C	Yanıtınız yanlış ise “I. Dünya Savaşı’nın Nedenleri ve Savaşın Gelişimi” konusunu gözden geçiriniz.

II. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

10. B	Yanıtınız yanlış ise “Amasya Genelgesi” konusunu gözden geçiriniz.
11. E	Yanıtınız yanlış ise “Tekalif-i Milliye Emirleri” konusunu gözden geçiriniz.
12. D	Yanıtınız yanlış ise “TBMM’ye Karşı Çıkan Ayaklanmalar” konusunu gözden geçiriniz.
13. C	Yanıtınız yanlış ise “Cemiyetler” konusunu gözden geçiriniz.
14. D	Yanıtınız yanlış ise “Lozan Barış Konferansı İçin Yapılan Hazırlıklar” konusunu gözden geçiriniz.
15. E	Yanıtınız yanlış ise “Sevr Barış Antlaşması” konusunu gözden geçiriniz.
16. C	Yanıtınız yanlış ise “Kütahya-Eskişehir Muharebeleri” konusunu gözden geçiriniz.
17. D	Yanıtınız yanlış ise “I. İnönü Muharebesi” konusunu gözden geçiriniz.
18. D	Yanıtınız yanlış ise “Doğu Cephesi” konusunu gözden geçiriniz.

III. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

10. B	Yanıtınız yanlış ise “Milliyetçilik” konusunu gözden geçiriniz.
11. D	Yanıtınız yanlış ise “Tekke, Zaviye ve Türbelerin Kapatılması” konusunu gözden geçiriniz.
12. A	Yanıtınız yanlış ise “Cumuhuriyetçilik” konusunu gözden geçiriniz.
13. E	Yanıtınız yanlış ise “Devletçilik” konusunu gözden geçiriniz.
14. D	Yanıtınız yanlış ise “Türk Medeni Kanunu” konusunu gözden geçiriniz.
15. C	Yanıtınız yanlış ise “Sağlık Alanındaki Gelişmeler” konusunu gözden geçiriniz.
16. A	Yanıtınız yanlış ise “Laiklik” konusunu gözden geçiriniz.
17. C	Yanıtınız yanlış ise “Cumhuriyetin İlanı” konusunu gözden geçiriniz.
18. B	Yanıtınız yanlış ise “Ulaştırma Alanındaki Gelişmeler” konusunu gözden geçiriniz.
19. D	Yanıtınız yanlış ise “İnkılapçılık” konusunu gözden geçiriniz.

IV. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

8. C	Yanıtınız yanlış ise “Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası” konusunu gözden geçiriniz.
9. D	Yanıtınız yanlış ise “Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri ve Karşılaşılan Tepkiler” konusunu gözden geçiriniz.
10. E	Yanıtınız yanlış ise “Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası” konusunu gözden geçiriniz.
11. D	Yanıtınız yanlış ise “Montreux Boğazlar Sözleşmesi” konusunu gözden geçiriniz.
12. A	Yanıtınız yanlış ise “Sadabad Paktı” konusunu gözden geçiriniz.
13. C	Yanıtınız yanlış ise “Hatay Sorunu ve Hatay’ın Anavatana Katılması” konusunu gözden geçiriniz.
14. D	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye İngiltere ve Musul Sorunu” konusunu gözden geçiriniz.
15. B	Yanıtınız yanlış ise “Çok Partili Hayata Geçiş Denemeleri” konusunu gözden geçiriniz.
16. B	Yanıtınız yanlış ise “Briand Kellog Paktı” konusunu gözden geçiriniz.

V. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

10. C	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı’nın Nedenleri” konusunu gözden geçiriniz.
11. A	Yanıtınız yanlış ise “Birleşmiş Milletler Teşkilatının Kuruluşu” konusunu gözden geçiriniz.
12. E	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı’nın Nedenleri” konusunu gözden geçiriniz.
13. E	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı’nın Başlaması ve Savaşın Seyrini Değiştiren Olaylar” konusunu gözden geçiriniz.
14. C	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı’nın Nedenleri” konusunu gözden geçiriniz.
15. B	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye’deki Ekonomik, Toplumsal ve Politik Gelişmeler” konusunu gözden geçiriniz.
16. C	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı’nın Başlaması ve Savaşın seyrini değiştiren olaylar” konusunu gözden geçiriniz.
17. B	Yanıtınız yanlış ise “Millî Korunma Kanunu” konusunu gözden geçiriniz.
18. C	Yanıtınız yanlış ise “I. Dünya Savaşı’nın Sonuçları” konusunu gözden geçiriniz.

VI. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

11. E	Yanıtınız yanlış ise “Doğu Bloku” konusunu gözden geçiriniz.
12. B	Yanıtınız yanlış ise “Doğu Bloku Teşkilatları” konusunu gözden geçiriniz.
13. C	Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Hayat” konusunu gözden geçiriniz.
14. B	Yanıtınız yanlış ise “NATO’nun Kuruluşu” konusunu konusunu gözden geçiriniz.
15. D	Yanıtınız yanlış ise “Doğu Bloku Teşkilatları ve Batı Bloku Teşkilatları” konularını gözden geçiriniz.
16. A	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye-Siyasi Hayat” konusunu gözden geçiriniz.
17. E	Yanıtınız yanlış ise “Varşova Paktı, NATO’nun Kurulması ve Kore Savaşı” konularını gözden geçiriniz.
18. C	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye ve SSCB İlişkileri” konusunu gözden geçiriniz.
19. B	Yanıtınız yanlış ise “Türkiye’nin NATO’ya Katılması” konusunu gözden geçiriniz.
20. D	Yanıtınız yanlış ise “II. Dünya Savaşı Sonrası Türkiye- Siyasi Hayat” konusunu gözden geçiriniz.

VII. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

10. D	Yanıtınız yanlış ise "Bloklar Arası Rekabet" konusunu gözden geçiriniz.
11. E	Yanıtınız yanlış ise "Bloklar Arası Rekabet" konusunu gözden geçiriniz.
12. E	Yanıtınız yanlış ise "Arap İsrail Savaşları" konusunu gözden geçiriniz.
13. D	Yanıtınız yanlış ise "Arap İsrail Savaşları" konusunu gözden geçiriniz.
14. C	Yanıtınız yanlış ise "Türk-Yunan İlişkileri" konusunu gözden geçiriniz.
15. B	Yanıtınız yanlış ise "Askerî Darbeler" konusunu gözden geçiriniz.
16. B	Yanıtınız yanlış ise "Kıbrıs Sorununun Ortaya Çıkışı" konusunu gözden geçiriniz.
17. A	Yanıtınız yanlış ise "Kıbrıs Sorunu" konusunu gözden geçiriniz.
18. B	Yanıtınız yanlış ise "Kıbrıs Sorunu" konusunu gözden geçiriniz.
19. B	Yanıtınız yanlış ise "1961 ve 1982 anayasaları" konusunu gözden geçiriniz.

VIII. ÜNİTE SONU ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME SORULARI CEVAP ANAHTARI

10. B	Yanıtınız yanlış ise "1990 Sonrası Türkiye'deki Gelişmeler" konusunu gözden geçiriniz.
11. E	Yanıtınız yanlış ise "Millî İradeye Darbeler" konusunu gözden geçiriniz.
12. A	Yanıtınız yanlış ise "Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye" konusunu gözden geçiriniz.
13. B	Yanıtınız yanlış ise "Bosna Savaşı ve Balkanlardaki Gelişmeler" konusunu gözden geçiriniz.
14. A	Yanıtınız yanlış ise "Körfez Savaşları" konusunu gözden geçiriniz.
15. B	Yanıtınız yanlış ise "15 Temmuz Darbe Girişimi ve Milletin Zaferi" konusunu gözden geçiriniz.
16. D	Yanıtınız yanlış ise "Bosna Savaşı ve Balkanlardaki Gelişmeler" konusunu gözden geçiriniz.
17. D	Yanıtınız yanlış ise "Terörle Mücadele" konusunu gözden geçiriniz.

SÖZLÜK

A

abluka : Kuşatma.
ambargo : Bir malın serbest sürümünü engellemek için konulan yasak, engelleyim.
ataşemiliter : Bir elçiliğe bağlı askerî uzman.
azamet : Ululuk, büyüklük.
azletmek : Bir kişiyi görevinden almak, uzaklaştırmak.

B

Bab-ı Âli : Osmanlı Devleti’nde İstanbul'da sadaret (Başbakanlık), dâhiliye ve hariciye nezaretleri (İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları) ile Şûray-ı Devlet (Danıştay) dairelerinin bulunduğu yapı.
baht : Kader, talih.
bahtiyarlık : Mutluluk.
behemehâl : Her hâlde, ne olursa olsun, mutlaka.

Ç

çuha : İnce, sık dokunmuş yün kumaş.

D

darbe : Bir ülkede baskı kurarak veya zor kullanarak hükûmeti istifa ettirme veya rejimi değiştirme.
delege : Kendisine yetki verilerek bir yere veya birinin katına gönderilen kimse, elçi.
diaspora : Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer.
doktrin : Toplumda herhangi bir alanda çığır açan bir düşünce adamının ortaya koyduğu görüşler, ilkeler bütünü, öğreti.
dominyon : Anayurt ile eşit hakları olan denizaşırı ülkelerinden herbirine verilen ad.

E

elçilik : Bir ülkenin başka ülkelerdeki dış temsilciliği.
encümen : Alt kurul.
enstitü : Bir üniversiteye bağlı ya da bağımsız bir kuruluş olarak genellikle araştırma yapan ve kimi durumlarda öğretime de yer veren eğitim kurumu.
Erkanıhârp : Harp akademilerine girerek eğitimlerini başarıyla bitirmiş subay.
etabli : Yerleşik.

F

ferman : Padişahın verdiği, uyulması gerekli hükümleri taşıyan yazılı buyruk.
fetva : İslam hukuku ile ilgili bir sorunun dini hukuk kurallarına göre çözümünü açıklayan şeyhülislam veya müftü tarafından verilebilen belge.
fiilen : Gerçekten, gerçekten yaparak, gerçek anlamda.
filhakika : Doğrusu, hakikaten.

G

garp : Batı.

H

hakimiyet : Egemenlik.
handan : Şen, neşeli.
harp : Savaş.
hezimet : Yenilgi.
hilafet : Halifelik.
himaye : Koruma, gözetme, esirgeme, koruyuculuk, gözetim.

İ

idadi : Osmanlı Devleti döneminde açılmış lise düzeyindeki okul.
ihracat : Bir ülkenin ürettiği malları başka bir ülkeye veya ülkelere satması, dış satım.
ilelebet : Sonsuza değin, sonsuzluğa kadar.
ilhak : Katma, bağlama, ekleme.
inisiyatif : Karar verme yetkisi.
intifada : Filistin halkının başkaldırısı.
istiklal : Bağımsızlık.
istirahatgâh : Dinlenme yeri.
ithalat : Başka bir ülkeden mal getirme veya satın alma, dış alım.
itimat : Güven.

K

karargâh : Ordunun uzun bir süre veya geçici olarak konakladığı yer.
kararname : Bu kararı bildiren resmî yazı.
kışla : Askerlerin toplu olarak barındıkları yapılar bütünü.
koalisyon : Çeşitli güçlerin bir araya gelmesiyle oluşturulan birlik, ortak yönetim.
komita : Siyasi bir amaca ulaşmak için silah kullanan gizli topluluk.
komplo : Düzen, hile.
liyakat : Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırlık durumu.

M

manda : Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra bazı az gelişmiş ülkeleri, kendi kendilerini yönetecek düzeye eriştirip bağımsızlığa kavuşturuncaya kadar Milletler Cemiyeti adına yönetmek için bazı büyük devletlere verilen vekillik.
mahiyet : Nitelik, vasıf, öz, asıl, esas.
mebus : Milletvekili.
mebusan : Milletvekilleri.
medrese : İslam dini kurallarına uygun bilimlerin okutulduğu yer.
meşrutiyet : Hükümdarlıkla yönetilen bir ülkede hükümdarın başkanlığı altında parlamento yönetimine dayanan hükûmet etme biçimi.
metropolit : Ortodokslarda patrikten sonra gelen ve bir bölgenin din işlerine başkanlık eden din adamı.
mozole : Anıt mezar.
muharebe : Savaş.
muhtıra : Bir devletin başka bir devlete politik sorunlarla ilgili olarak yolladığı uyarı yazısı.
müdafaa : Savunma.
müfreze : Türlü askeri ve hizmetlerin yapılması amacıyla küçük birliklerden, belli bir kuruluşa bağlı kalmadan geçici olarak oluşturulan grup.
mühim : Önemli.
mülteci : Sığınmacı.
müsteşar : Bakanlıklarda, elçiliklerde bakan veya büyükelçiden sonra gelen en büyük yönetici.
müttefik : Bağlaşık, aralarında anlaşma veya sözleşme sağlanmış olan.

N

naçiz : Değersiz, önemsiz.
nazır : Bakan

Ö

övendire : Hayvan dürtmeye yarayan ucu iğneli değnek.
özerklik : Bir topluluğun, bir kuruluşun ayrı bir yasaya bağlı olarak kendi kendini yönetme hakkı, muhtariyet, otonomi.

P

pakt : Antlaşma.
parlemento : Meclis.
payidar : Kalıcı, sonsuza kadar yaşayacak olan.
protokol : Bir toplantı, oturum, soruşturma sonunda imzalanan belge.

R

rey : Oy.

S

sermaye : Gelir yaratma yeteneğine sahip ulusal veya uluslararası düzeyde her türlü mali veya fiziksel varlık.
sömürgecilik : Güçlü bir ülkenin kendisini daha güçlü kılmak ve zenginleştirmek için daha zayıf ülkenin kaynaklarını kullanması.
strateji : Önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol, izlem.
sulh : Barış.
süvari : Atlı asker.

Ş

şad : Sevimli, neşeli.
şark : Doğu.
şayan : Uygun, yaraşır, layık.
şeyhülislam : Osmanlı Devleti'nde Divan kararlarının İslam dinine uygunluğunu onay veren ilmiye mensubu.
şura : Bir alanla ilgili olarak oluşturulan danışma kurulu.

T

tahvil : Devletin veya özel bir kuruluşun ödünç para almak için çıkardığı, değişik dönemlerde belirli oranlarda faiz getiren yazılı senet.
teali : Yükselme, yücelme.
tekke : Tarikattan olanların barındıkları, tasavvuf eğitimi aldıkları ve ibadet yaptıkları yer.
teveccüh : Güler yüz gösterme, yakınlık duyma, hoşlanma, sevme.
totaliter : Demokratik hak ve özgürlüklerin baskı altında tutulduğu, bütün yetkilerin bir elde veya küçük bir yönetici grubunun elinde toplandığı demokratik olmayan (devlet düzeni), bütüncül.

U

umumi : Genel.
uydu ülke : İşlerini ve davranışlarını daha güçlü bir devletin isteğine uyduran devlet.

V

vakıf : Bir hizmetin gelecekte de yapılması için belli şartlarla ve resmî bir yolla ayrılarak bir topluluk veya bir kimse tarafından bırakılan mülk, para.

Z

zaviye : Tekkenin küçüğü.
zümre : Topluluk, takım, grup.

KAYNAKÇA

- Acun, Fatma, (2010). Atatürk ve Türk İnkılap Tarihi. Ankara: Siyasal.
- Adıvar, Halide Edip (1994). Türkün Ateşle İmtihanı. İstanbul: Atlas.
- Aksop, Gülnur ve Karakaş. İbrahim (2006). Atatürk Atatürk'ü Anlatıyor. İstanbul: Milliyet.
- Akşin, Sina (2009). Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi. Ankara: İmaj.
- Alpkaya, Gökçen ve Alpkaya, Faruk (2005). 20. Yüzyıl Dünya ve Türkiye Tarihi. İstanbul: Tarih Vakfı.
- Altıntaş, Nihan (2016). Millî Mücadele'de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı. Ankara: TBMM.
- Apak, Rahmi (1990). İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Armaoğlu, Fahir (2009). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914–1995). İstanbul: Alkım.
- Armaoğlu, Fahir (2016). 19. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1789-1914). İstanbul: Timaş.
- Armaoğlu, Fahir (2017). 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1995). İstanbul: Timaş.
- Armaoğlu, Fahir (2017). Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları. İstanbul: Kronik.
- Armaoğlu, Fahir (2017). Türk Siyasi Tarihi. İstanbul: Kronik.
- Artuç, İbrahim (1988). Balkan Savaşı. İstanbul: Kastaş.
- Atatürk Araştırma Merkezi (2017). Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün Hayatı. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Atatürk, Mustafa Kemal (1982). Nutuk I-II. İstanbul: Millî Eğitim.
- Atatürk, Mustafa Kemal (2000). Nutuk. (Yayına Hazırlayan Zeynep Korkmaz).Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi
- Atatürk, Mustafa Kemal (2017). Gençler İçin Fotoğraflarla Nutuk. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III (1997). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Atay, Falih Rıfkı (2013). Çankaya. İstanbul: Pozitif.
- Avcıoğlu, Doğan (1996). Millî Kurtuluş Tarihi 1838'den 1995'e. İstanbul: Tekin.
- Aydemir, Şevket Süreyya (2000). İkinci Adam. İstanbul: Remzi.
- Aydemir, Şevket Süreyya (2011). Tek Adam (Mustafa Kemal 1881-1919). Cilt I, İstanbul: Remzi.
- Baltacıoğlu, İsmail Hakkı (1973). Atatürk Yetişmesi, Kişiliği, Devrimleri, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Basımevi
- Baykal, Bekir Sıtkı (2000). Tarih Terimleri Sözlüğü, Ankara: İmge.
- Belen, Fahri (1983). Türk Kurtuluş Savaşı. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Bolayır, Fethi (1990). Atatürk İlke ve İnkılapları. Ankara: Okul Kitapları.
- Cebesoy, Ali Fuat (2017). Sınıf Arkadaşım Atatürk. İstanbul: İnkılap.
- Çaycı, Abdurrahman (2002). Gazi Mustafa Kemal Atatürk. Ankara: Atatürk araştırma Merkezi.
- Deliorman, Altan (1973). Türklere Karşı Ermeni Komitecileri. İstanbul: Boğaziçi.
- Demir, Ömer ve Acar, Mustafa (2005). Sosyal Bilimler Sözlüğü. Ankara: Adres.
- Eren, Özhan (2005). Sarıkamış'a Giden Yol Rehin Alınan İmparatorluk. İstanbul: Alfa.
- Eroğlu, Hamza (1932). Türk İnkılap Tarihi. Ankara: Millî Eğitim.
- Ertan, Temuçin Faik (2016). Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi. Ankara: Siyasal.
- Gencer, Ali İhsan ve Özel, Sabahattin (2014). Türk İnkilap Tarihi. İstanbul. Der Yayınları
- Giritli, İsmet (1983). Atatürkçülük. İstanbul: Filiz.
- Goloğlu, Mahmut (1972). Devrimler ve Tepkileri (1924-1930). Ankara: Turhan.
- Goloğlu, Mahmut (1974). Millî Şef Dönemi (1939-1945). Ankara: Turhan.
- Goloğlu, Mahmut (2008). Sivas Kongresi. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Goloğlu, Mahmut (2009). Tek Partili Cumhuriyet. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Goloğlu, Mahmut. (2008). Erzurum Kongresi. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Gökbilgin, M. Tayyib (2011). Millî Mücadele Başlarken. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Görgülü, İsmet (1985). Ana Hatlarıyla Türk İstiklal Harbi. İstanbul: Kastaş.
- Görgülü, İsmet (1993). On Yıllık Harbin Kadrosu. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Günal, Erdoğan (2009). Türkiye'de Demokrasinin Yüzyıllık Serüveni. İstanbul: Karakutu.
- Gürer, Turgut (2006). Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Gürer. İstanbul: Gürer.
- Halil Paşa (2016). Bitmeyen Savaşta Kut'ül Amare. Dr. Necdet Özgelen'in Katkılarıyla İstanbul: Akıl Fikir.
- Işık, Mehmet (2017). Vatan Sevdalısı Atatürk. İstanbul: Eftalya.
- İnan, Afet (2017). Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- İnönü, İsmet (2006). Hatıralar. 2. Kitap. İstanbul: Bilgi.
- Kansu, Mazhar Müfit (1997). Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Karabekir, Kazım (1995). İstiklal Harbimizin Esasları. İstanbul: Emre.
- Karakaş, İbrahim ve Aksop, Gülnur (2006). Atatürk Atatürk'ü Anlatıyor. İstanbul: Milliyet.
- Karpat, Kemal H (2016). Kısa Türkiye Tarihi 1800-2012. İstanbul: Timaş.
- Karpat, Kemal H. (2010). Türk Demokrasi Tarihi. İstanbul: Timaş.
- Kayal, Gündoğdu (2011). Kore Mektupları. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kekeç, Ahmet (2017). Cumhuriyet Apartmanı. İstanbul: Motto.
- Kocabaş, Süleyman (2016). Darbelerin Zararları ve Darbeler Tarihimiz 1876-2016. İstanbul: Yeni Zamanlar.
- Kocatürk, Utkan (2006). Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Koçak, Cemil (2013). Tarihin Buğulu Aynası. İstanbul: Timaş.
- Koçak, Cemil (2014). Resmî Tarihe Meydan Okuyorum. İstanbul: Timaş.

- Koçak, Cemil (2016). Darbeler Tarihi. İstanbul: Timaş.
- Koçak, Cemil (2017). Demokrat Parti Karşısında CHP. İstanbul: Timaş.
- Komisyon (1996). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi. Ankara: Siyasal.
- Komisyon (1997). Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi I/1-I/2. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
- Komisyon (1997). Türk İnkılabının Hazırlık Dönemi ve Türk İstiklal Savaşı. Ankara: Yükseköğretim Kurulu.
- Komisyon (2002). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I-II. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Komisyon (2008). Ermeni Komitelerinin Amaçları ve Eylemleri (Meşrutiyet'in ilanından önce ve sonra). Ankara:
- Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı.
  Kuran, Ahmed Bedevî (2012). Osmanlı İmparatorluğu'nda İnkılap Hareketleri ve Millî Mücadele. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Kurtoğlu, Ramazan (2017). Türkiye Ekonomisi (1838-2010). İstanbul: Destek.
- Lord Kınross (1994). Atatürk. İstanbul: Altın Kitaplar.
- McCarthy, Justin (1995). Ölüm ve Sürgün. Çeviren: Bilge Umar. Ankara: İnkılap.
- Mumcu, Ahmet (1988). Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi. İstanbul: İnkılap.
- Müderrisoğlu, Alptekin (2007). Yoksulların Zaferi, Fotoğraflarla Kurtuluş Savaşı'nın Maddi ve Mali Kaynakları. Eskişehir: Etam.
- Okuyan, Sabit (2013). 1945-1950 Yılları Arasında Türkiye. C. I-II. İstanbul: IQ Kültür Sanat.
- Oral Sander (2016). Türk Amerikan İlişkileri. Ankara: İmge.
- Oran, Baskın (2016). Türk Dış Politikası. C. I. İstanbul: İletişim.
- Öktem, Zübeyde Yalın (2010). Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi. İstanbul: Tarihçi.
- Önder, Mehmet (1984). Atatürk'le Adım Adım Türkiye. Ankara: Kültür Ofset Araştırma.
- Özerdim, N. Sami (1996). Atatürkçü'nün El Kitabı. Ankara: Atatürkçü Düşünce Derneği.
- Özkaya, Yücel (2011). İstiklal Harbinde Yararlı ve Zararlı Cemiyetler. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Palazoğlu, Ahmet Bekir (1988). Atatürk ve Eğitim. Ankara: T.C. Millî Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Eğitim
- Araçları ve Donatım Dairesi Başkanlığı.
- Sarıhan, Zeki (2010). Kurtuluş Savaşı Kadınları. Ankara: Ulusal Eğitim Derneği.
- Selek, Sabahattin (1968). Anadolu İhtilali. İstanbul: Burçak.
- Sertoğlu, Midhat (1986). Osmanlı Tarih Lügatı. İstanbul: Enderun.
- Sina Akşin (2017). Kısa Türkiye Tarihi. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Şapolyo, Enver Behnan (1949). Türk İnkılabı Tarihi Notları. Ankara: Harbokulu.
- Şerafettin Turan (1999). Türk Devrim Tarihi. 4. Kitap 1. Bölüm, Ankara: Bilgi.
- Şerafettin Turan (1999). Türk Devrim Tarihi. 4. Kitap 2. Bölüm, Ankara: Bilgi.
- Şıvgın, Hale (1989). Trablusgarp Savaşı ve 1911-1912 Türk-İtalyan İlişkileri. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- T. C. Genelkurmay Başkanlığı (2002). Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi. Ankara:
- Tansel, Selahattin (1991). Mondros'tan Mudanya'ya Kadar. C. I-II-III-IV. İstanbul: Millî Eğitim.
- Tevfik Çandar (2013). Türkiye'nin Demokrasi Tarihi. Ankara: İmge.
- Turan, Şerafettin (1999). Türk Devrim Tarihi, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950-27 Mayıs 1960). 4. Kitap, İkinci Bölüm. Ankara: Bilgi.
- Turan, Şerafettin (2002). Türk Devrim Tarihi, Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (27 Mayıs 1960-12 Eylül 1980). 5.Kitap, Ankara: Bilgi.
- Turan, Şerafettin (2008). Mustafa Kemal Atatürk. Ankara: Bilgi.
- Turan, Şerafettin (2012). Türk Devrim Tarihi, Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyeti'ne. 2. Kitap, Ankara: Bilgi.
- Turan, Şerafettin (2013). Türk Devrim Tarihi I. Ankara: Bilgi.
- Turan, Şerafettin (2013). Türk Devrim Tarihi, İmparatorluğun Çöküşünden Ulusal Direnişe. 1. Kitap, Ankara:-Bilgi.
- Turan, Şerafettin (2013). Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938). 3. Kitap, Birinci Bölüm, Ankara: Bilgi.
- Turan, Şerafettin (2013). Türk Devrim Tarihi, Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938). 3. Kitap, İkinci Bölüm, Ankara: Bilgi.
- Türk İstiklal Harbi, (1974). C. VI, İstiklal Harbi'nde Ayaklanmalar (1919-1921). Ankara: Genelkurmay.
- Türk İstiklal Harbi, (1975). C. VII, İdari Faaliyetler. Ankara: Genelkurmay.
- Türk İstiklal Harbi, (1995). C. II, Batı Cephesi 5. Kısım, 1. Kitap, Ankara: Genelkurmay.
- Türk İstiklal Harbi, (1995). C. II, Batı Cephesi 6. Kısım, 2. Kitap, Büyük Taarruz. Ankara: Genelkurmay.
- Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I. (2000). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Uçarol, Rifat (2015). Siyasi Tarih (1789-2014). İstanbul: Der.
- Uzun, Turgay (2010). İttihat ve Terakkiden Günümüze Siyasal Partiler. Ankara: Orion.

MAKALELER

- Atay, Falih Rıfkı ve Soydan, Mahmut (21 Mart 1926). Büyük Gazi'nin Hatırat Sayfaları, Gözcü, Alev (2016,

Bahar). I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Gündelik Hayatından Kesitler. Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XVI/32, 133-167.

- Tevetoğlu, Fethi. (1987, Kasım). Mustafa Kemal Paşa-General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı: Prof.Dr. Hulusi Y. Hüseyin (Pektaş). ATAM Dergisi, 10, 197-207.

GENEL AĞ KAYNAKÇALARI:

- Eğilmez, Mahfi. (2015, 25 Haziran). Küresel Ekonominin değerlendirilmesi, Erişim tarihi: 26.12.2017/14.45, http://www.mahfiegilmez.com/2015/06/kuresel-ekonominin-degerlendirilmesi.html
- Gençtürk, Tuğçe. (2012, 03 Şubat). Terör kavramı ve uluslararası terörizme farklı yaklaşımlar, Erişim tarihi: 26.12.2017/14.35, http://sam.baskent.edu.tr/makaleler/tgencturk/TerorUluslararasi.pdf
- Güngörmüş Kona, Gamze. (2015, Ocak) Orta Doğu merkezli radikal örgütler ve Türkiye'ye etkileri, Erişim tarihi: 26.12.2017/14.35, http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/G%C3%9CNG%C3%96RM%C3%9C%C5%9E-KONA-Gamze-ORTA-DO%C4%9EU-MERKEZL%C4%B0-RAD%C4%B0KAL-%C3%96RG%C3%9CTLER-VE-T%C3%9CRK%C4%B0YE%E2%80%99YE-ETK%C4%B0LER%C4%B0.pdf
  ORSAM. (2016, Ocak) Türkiye'deki Suriyeli mülteciler: Uzun vadeli entegrasyon İçin fırsatlar ve zorluklar, Erişim tarihi: 26.12.2017/14.30 http://www.orsam.org.tr/files/T_Degerlendirme/1/1tr.pdf
- http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-59/ataturk-devrinde-turkiyenin-balkan-politikasi, 30.08.2018, 10.50
- http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-23/paris-konferansindan-sevre-turkiyenin-paylasilmasi-meselesi, 30.08.2018, 11.27
- https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/haber_portal.aciklama?p1=132236 Erişim tarihi: 16.08.2018
- T.C. Ulaştırma Bakanlığı, Ulaşan ve Erişen Türkiye 2013, Erişim Tarihi: 26.12.2017/14.30, http://www.udhb.gov.tr/images/hizlierisim/99d39d6912e4864.pdf
- Türk Tarih Kurumu Başkanlığı. Cihan Harbi'nden Bugüne İngiltere ve Ermeni Kartı. http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/upload/files/Ermeni_Dosyasi/Buyuk_Devletler/IngiltereveErmeniKarti.pdf
- Türk Tarih Kurumu Başkanlığı. Ermeni Patriği Zaven Efendi, Erişim tarihi: 26.12.2017/14.30,http://dunyasavasi.ttk.gov.tr/upload/files/Ermeni_Dosyasi/DinvePatrikler/ZavenEfendi.pdf
- Yelaldı, Emre. (2014, 18 Mayıs). Türkiye'de terör, terörizm ve terör örgütleri, Erişim tarihi: 26.12.2017/14.35, http://akademikperspektif.com/2014/05/18/turkiyede-teror-terorizm-ve-teror-orgutleri/Övgü, Pınar. (2012, 26 Nisan). 17 Agustos 1999 Marmara depremi. Erişim tarihi: 26.12.2017/14.35, http://www.izto.org.tr

GÖRSEL KAYNAKÇA

1. ÜNİTE

Kapak resmi: https://www.sabah.com.tr/egitim/2017/01/21/birinci-dunya-savasinin-nedenleri-ve-sebepleri-nelerdir(09.12.2017) (13.35)
Görsel 1.1: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html(09.10.2017) (13.35)
Görsel 1.2: Fotoğraflarla Atatürk,Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.8 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (10.00)
Görsel 1.3: Fotoğraflarla Atatürk,Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.8 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (10.10)
Görsel 1.4: http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/manastirdaki_ogrenimi.html (09.10.2017) (13.00)
Görsel 1.5: http://www.ata.tsk.tr/01_hayati/manastirdaki_ogrenimi.html-(09.10.2017) (13.15)
Görsel 1.6: Fotoğraflarla Atatürk,Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.9http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (10.30)
Görsel 1.7: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları,cilt I, 2015, s.9 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (11.00)
Görsel 1.8: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.11 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (12.00)
Görsel 1.9: Görsel 1.12 http://i.cdn.ensonhaber.com/resimler/diger/ziya-gokalp_5066.jpg-(09.10.2017) (13.30)
Görsel 1.10: http://www.nku.edu.tr/tr/universite/s/15- (09.10.2017) (14.00)
Görsel 1.11: http://admin.biyografya.com/_docs/photos/92a67bba67fc05f9efc72270185f6a38.jpg (10.10.2017) (11.00)
Görsel 1.12: http://3.bp.blogspot.com/ PdU1OcYGOkc/UuT8_FEEq5I/AAAAAAAAA6w/97W8A2swb-JY/s1600/jean-jacques+rousseau+(painted+portrait).jpg (09.10.2017) (11.00)
Görsel 1.13: https://michelinewalker.files.wordpress.com/2015/02/montesquieu-1.jpg-(09.10.2017) (16.00)
Görsel 1.14: http://vignette1.wikia.nocookie.net/epicrapbattlesofhistory/images/6/6b/Voltaire_Based_On.jpg/revision/latest?cb=20150824015055 (09.10.2017) (17.00)
Görsel 1.15: http://www.eokul-meb.com/kanuni-esasinin-ozellikleri-65317/ (11.10.2017) (17.00)
Görsel 1.16: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.16 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (11.12.2017) (18.00)
Görsel 1.17: https://www.atlasdergisi.com/wp-content/uploads/2015/04/125-1748x1166.jpg-(12.10.2017) (17.00)
Görsel 1.18: https://tarihportali.net/düyun-u-umumiye-idaresi-hakkinda-kisa-bilgi/-(09.10.2017) (15.10)
Görsel 1.19: 100.Yılında Fotoğraflarla Çanakkale, 18 Mart 2015, s.75
Görsel 1.20: https://boardgamegeek.com/camo/b4572a-06e0b75d102869e2599e3e-6e17fe4b5b64/687474703a2f-2f696d6775722e636f6d-2f735234456744642e6a7067 (09.10.2017) (14.00)
Görsel 1.21: https://www.dailysabah.com/portrait/2016/08/20/enver-pasha-hero-or-villain (12.10.2017) (10.00)
Görsel 1.22: http://www.geliboluyuanlamak.com/resimler/album_galeri/1069.jpg (12.10.2017) (10.10)
Görsel 1.23: http://www.trthaber.com/haber/yasam/seyit-onbasinin-tasidigi-mermi-kac-kilogramdi-165594.html (13.10.2017) (10.00)
Görsel 1.24: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları,cilt I, 2015, s.30. http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (11.45)
Görsel 1.25: https://cdn-st1.ofpof.com/content/3kkx2g2q3z/gallery/col-kaplani-fahrettin-pasa_780x1255-ie1xij-c35i.jpg (09.10.2017) (12.00)
Görsel 1.26: http://www.byegm.gov.tr/turkce/faaliyet/kutul-amare-zaferinin-100.-yili/ 94300-(13.10.2017) (13.12)
Görsel 1.27: http://www.gutenberg-e.org/steuer/archive/detail/C15.p14D.Britishlioncartoon.jpg.html (09.10.2017) (12.15)
Görsel 1.28: https://www.turkcebilgi.com/uploads/media/resim/president_woodrow_wilson_portrait_december_2_1912.jpg (10.10.2017) (13.16)
Görsel 1.29: http://cdn.history.com/sites/2/2013/12/wilson-counciloffour.jpg (13.10.2017) (11.12)
Kavram Grafiği Görseli: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.13 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ ataturk_albumu_1.pdf (03.01.2018) (11.15)

2. ÜNİTE
Kapak resmi: Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Albümü, T.C Genelkurmay Başkanlığı
Görsel 2.1: Mücahedei Milliye ve İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü, TBMM Kütüphanesi, Yer no: 76-2582 s.45. https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/ 11543/2307 (06.10.2017) (18.00)
Görsel 2.2: http://egeninsesi.com/haber/41409-sehit_gazeteci_hasan_tahsin_anildi (06.10.2017) (14.42)
Görsel 2.3: https://www.amazon.com/Photo-Bristol-Lambert-1868-1939-Admiral/dp/B00B-5MEYKY (06.10.2017) (14.44)
Görsel 2.4: Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Albümü, T.C Genelkurmay Başkanlığı, s.129
Görsel 2.5: Ermeni Patriği Zaven Efendi, Türk Tarih Kurumu, s.3.
Görsel 2.6: Ermeni Komitelerinin Amaçları ve Eylemleri, T.C. Genelkurmay Başkanlığı, Anakara 2008, s.338.
Görsel 2.7: http://www.sinematurk.com/kisi/1489-halide-edip-adivar/fotograflar/ (06.10.2017) (15.00)
Görsel 2.8: http://yolageldili.com/Icerik/1920-yunan-isgali-sirasinda-bulgaristana-siginan-trakya-pasaeli-muda-fa-i-hukuk-c (08.10.2017) (14.00)
Görsel 2.9: http://www.tarihsinifi.com/wp-content/uploads/2014/12/ Ali-Fuat-Cebesoy.jpg (05.10.2017) (15.40)
Görsel 2.10: Fotoğraflarla Atatürk,Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları,cilt I, 2015, s.42 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (15.40)
Görsel 2.11: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.43 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (03.01.2018) (15.00)
Görsel 2.12: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.44 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (02.01.2018) (16.40)
Görsel 2.13: Atatürk, Doğumdan Cumhuriyetin İlanına Kadar, s.56.
Görsel 2.14: http://www.milliyet.com.tr/fotogaleri/53723-isgal-gunlerinde-istanbul/4 (08.10.2017) (14.00)
Görsel 2.15: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları,cilt I, 2015, s.46 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (03.01.2018) (13.40)
Görsel 2.16: http://ruhadam-atsizturk.blogspot.com.tr/2016/01/saray-hainlerinin-unutulmaz-ihanetisevr.html (06.10.2017) (11:30)
Görsel 2.17: Cihan harbinden Bugüne İngiltere ve Ermeni Kartı, Türk Tarih Kurumu, s.26.
Görsel 2.18: Mücahedei Milliye ve İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü, TBMM Kütüphanesi, Yer no: 76-2582 s.62 https://acikerisim.tbmm. gov.tr/xmlui/handle/11543/2307 (06.10.2017) (18.00)
Görsel 2.19: http://www.denizlihaber.com/ozgun/kent-bellegi/demirci-mehmet-efenin-denizli-baskini/ (06.10.2017) (12:30)
Görsel 2.20: https://www.cnnturk.com/fotogaleri/yasam/cerkes-ethem-kimdir?page=2 (06.10.2017/12.40)
Görsel 2.21: Milli Mücadele’de Mehmet Akif Ersoy ve İstiklal Marşı, TBMM yayınları, Dr.Nihan Altınbaş,Ankara, 2016, s.42.
Görsel 2.22: http://www.ataturk.net/foto/1921/index3.html (06.10.2017/ 11:30)
Görsel 2.23: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.58 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (11.11.2017) (13.30)
Görsel 2.24: Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi Albümü, T.C Genelkurmay Başkanlığı, s.109.
Görsel 2.25: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt(ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları,cilt I, 2015, s.81 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf (03.01.2018) (18.40)
Görsel 2.26: https://www.yenisafak.com/lozan-antlasmasi-maddeleri-ve-onemi-nelerdir-h-2762135(08.12.2017) (14.00)
Görsel 2.27: Mücahedei Milliye ve İstiklal Harbi Fotoğraf Albümü, TBMM Kütüphanesi, Yer no: 76-2582 https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2307 s.93 (06.10.2017) (18.10)
Kavram grafiği görselleri: Mücahedei Milliye ve İstiklal HarbiFotoğraf Albümü, TBMM Kütüphanesi,Yer no: 76-2582 s.50 https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2307 (06.10.2017) (18.20)
Mücahedei Milliye ve İstiklal HarbiFotoğraf Albümü, TBMM Kütüphanesi,Yer no: 76-2582 s.56 https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/2307 (06.10.2017) (18.15)

3. ÜNİTE
Kapak resmi: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html(01.11.2017) (11.00)
Görsel 3.1: http://www.nkfu.com/turk-inkilabinin-ozellikleri-ve-safhalari-hakkinda-bilgi/ (01.11.2017) (11.10)
Görsel 3.2: http://www.bozcaada.bel.tr/29-ekim-cumhuriyet-bayrami/cscfzmwwuaai72_/
Görsel 3.3: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.72 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (01.01.2018) (18.40)

Görsel 3.4: Fotoğraflarla Atatürk,Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.55 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (01.11.2017) (18.40)
Görsel 3.5: http://www.meb.gov.tr/ belirligunler/ataturk/Foto/009/903.htm (01.11.2017) (11.20)
Görsel 3.6: http://www.atam.gov.tr/ fotograflar/milli-mucadele-donemi (01.11.2017) (11.30)
Görsel 3.7: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.142 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (10.11.2018) (18.30)
Görsel 3.8: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.264 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (10.12.2017) (13.40)
Görsel 3.9: https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21621860-jihadists-claim-caliphate-challenged-scholars-cause-strife (26.12.2017) (16.13)
Görsel 3.11: http://www.meb.gov.tr/belirligunler/ataturk/Foto/008/2g13.htm (09.10.2017) (17.00)
Görsel 3.12 Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt II, 2015, s.450 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (05.12.2017) (09.40)
Görsel 3.13: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.168 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (13.12.2017) (08.30)
Görsel 3.14: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html (02.11.2017) (11.20)
Görsel 3.15: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html (02.11.2017) (11.30)
Görsel 3.16: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html (02.11.2017) (11.35)
Görsel 3.17: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt II, 2015, s.424 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (03.01.2018) (08.00)
Görsel 3.18: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html (02.11.2017) (11.40)
Görsel 3.19: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html (02.11.2017) (11.45)
Görsel 3.20: http://www.ata.tsk.tr/03_belgelerle_ataturk/diger.html (03.11.2017) (13.00)
Görsel 3.21: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html (03.11.2017) (13.10)
Görsel 3.22: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE)Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.171 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_ 1.pdf s.81 (21.12.2017) (12.40)
Görsel 3.23: http://www.isteataturk.com/eski/haber/3226/bursa-sumerbank-merinos-fabrikasini-actiktan-sonra-tesisleri-gezerken-02021938 (03.11.2017) (13.20)
Görsel 3.24: http://www.turkseker.gov.tr/images/usak1.gif (03.11.2017) (14.10)
Görsel 3.25: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE)Daire Başkanlığı Yayınları, cilt II, 2015, s.406 http://www.ata.tsk. tr/content/media/07/ataturk_albumu_ 1.pdf s.81 (21.12.2017) (12.40)
Görsel 3.26: http://www.meb.gov.tr/belirligunler/ataturk/Foto/009/5b23.htm (03.11.2017) (14.15)
Görsel 3.27: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.141 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (14.11.2017) (10.00)
Görsel 3.28: http://www.ata.tsk.tr/07_gorseller/foto.html (03.11.2017) (14.45)
Görsel 3.29: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, CiltI, 2015, s.155 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.81 (18.12.2017) (11.20)
Kavram Grafiği Görseli: https://www.kamupersoneli.net/kpss/osym-kpssde-ataturkun-imza-degisikliginin-nedenini-sordu-h28021.html

4. ÜNİTE
Kapak resmi: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, Cilt I, 2015, s.155 http://www.ata.tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.396 (18.12.2017) (11.20)
Görsel 4.1: http://ataturk.cu.edu.tr/tr/ (27.12.2017) (16.31)
Görsel 4.2: http://www.basogretmenataturk.com/ataturkun-arkadaslari/
(01.11.2017 18.00)
Görsel 4.3: http://www.atam.gov.tr/fotograflar/i%CC%87nkilaplar-do%CC%88nemi (26/63) (01.11.2017) (18.20)
Görsel 4.4: https://isteataturk.com/Kronolojik/Tarih/1936/9/4/Ingiltere-Krali-VIII-Edwardi-Dolmabahce-Sarayi-Rihtiminda-karsilarken-04091936/15 (01.11.2017/17.00)
Görsel 4.5: Vakit Gazetesi, 10 Şubat 1934
Görsel 4.6: Cumhuriyet Gazetesi, 21 Temmuz 1936

Görsel 4.7: Fotoğraflarla Atatürk, Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Daire Başkanlığı Yayınları, cilt I, 2015, s.155 http://www.ata. tsk.tr/content/media/07/ataturk_albumu_1.pdf s.281 (19.12.2017) (11.30)
Görsel 4.8: Son Posta, 5 Temmuz 1938
Görsel 4.9: http://www.bik.gov.tr/ataturkun-cenazesinden-kareler/ (31.10.2017/19.00)
Görsel 4.10: Tan Gazetesi, 11 ikinci Teşrin 1938
Görsel 4.11: Tan, 17 Kasım 1938,
Görsel 4.12: http://www.liveinternet.ru/users/dejavu57/post349449562/ (27.12.2017) (16.02)
Kavram Grafiği Görselleri:
http://katalog.ibb.gov.tr/yordambt/yordam.php?dilsecim=0&-vt=YordamBTSYS& Ebedi Şefimiz Atatürk'ün İstanbul ve Ankara'daki Cenaze Töreni Albümü s.31, 312, 353, 482

5. ÜNİTE
Kapak resmi: http://www.sosyalbilgiler.biz/ii-dunya-savasi.html (01.11.2017/ 17.00)
Görsel 5.1: http://netnews.vn/The-chien-2-va-nhung-bi-an-chuaco-loi-giai-quan-su-150-0-1100856.html (27.12.2017) (16.11)
Görsel 5.2: İkdam, 4 Eylül 1939
Görsel 5.3: https://www.opendemocracy.net/content/monday-may-29-2017 (27.12.2017) (16.10)
Görsel 5.4: Tan, 14 Ocak 1942
Görsel 5.5: https://www.milliyet.com.trfotogaleri34198-sicakHaber-daha-once-gormediginiz-fotograflarla-hirosima-cehennemi34.jpg (27.12.2017) (16.15)
Görsel 5.6: https://www.archives.gov/historical-docs/todays-doc/?-dod-date=1130 (31.10.2017/ 18.00)
Kavram Grafiği Görselleri:
https://www.army.mil/d-day/history.html (ekran görüntüsü) (27.12.2017) (16.24)
http://time.com/4954082/hydrogen-bomb-atomic-bomb/(27.12.2017) (16.26)
http://www.un.org/en/index.html (27.12.2017) (16.30)

6. ÜNİTE
Kapak resmi: http://www.raisingmiro.com/wp-content/uploads/2013/12/hist_us_20_cold_war_pic_berlin_wall_crowd_guard.jpg (24.11.2017)
(13.00)
Görsel 6.1: http://dergi.adu.edu.tr/ebulten/webfiles/100006/files/bulten006.pdf (24.11.2017) (11.00)
Görsel 6.5: Milliyet gazetesi 23 Mayıs 1950
Görsel 6.6: https://sehirtiyatrolari.ibb.istanbul/News/Detail/muhsin-ertugrul-125-yasinda-NDU%3D (16.10.2017) (17.30)
Görsel 6.7: http://ww2today.com/23-july-1945-churchill-entertains-truman-and-stalin-in-berlin (16.10.2017) (10.00)
Görsel 6.8: http://legaciesremembered.com/george-c-marshall-1880-1959/ (16.10.2017) (10.00)

Görsel 6.9: https://useu.usmission.gov/occasion-70th-anniversary-marshall-plan-june-6-2017/ (30.10.2017) (15.00)
Görsel 6.10: Milliyet 19 Şubat 1952
Görsel 6.11: http://www.gazetebilkent.com/2017/04/25/bir-kan-kardesligi-hikayesi-kore-savasi-ve-turkiye/ (30.10.2017) (15.30)
Görsel 6.12: http://finikeataturkilkokulu.meb.k12.tr/tema/dosyadetay.php?KATEGORINO=1597335&git=2 (29.11.2017) (10.00)
Görsel 6.13: http://www.kygm.gov.tr/Resim/253,2011kitap5jpg.png?0 (28.11.17) (16.30)
Görsel 6.14: http://tilahan.org/fotograflar/ (28.11.17) (16.22)
Görsel 6.15: http://www.milliyet.com.tr/asik-veysel-kimdir--gundem-2213375/ (28.11.2017) (16.40)
Görsel 6.16: http://basin.kultur.gov.tr/yazdir?6AF1CB54B785F7AA-65D273FB2DC23A14 (28.11.2017) (17.00)
Kavram Grafiği resmi: http://www.emekliasubaylar.org/haberler/item/2102-suleyman-astsubay-ve-koreli-ayla-oscar-yolunda (25.12.2017) (17.00)

7. ÜNİTE
Kapak resmi: http://hdwall.us/high-definition-wallpaper/rockefeller-center-1932-im-surching-for-this-high-resolution-desktop-hd-wallpaper-364771/ (27.11.2017) (15.07)
Görsel 7.1: http://www.corrierenazionale.net/archivio/images/kennedy-kushev.jpg (28.11.2017) (10.00)
Görsel 7.2: https://www.wilsoncenter.org/blog-post/cold-war-archives-the-third-world?mkt_tok=eyJpIjoiTkdWbU-9EVTVaR1V6TURVNCIsInQiOiIr-MUZaVmFTemE4akkwY1IxWFhc-L1F6ZmJqa2Q3SlUxVEJMbGtqck-tJVWVQVzR5MTUxR1JjdnJZUjhQY2V0djlxZWRoVjhMbzlndE1MT1czODV3Y3NQZ01uekNpb-3NyRmpXMzg3czh-Lc01LS3ZBYThJUUhzc2UwOVNXQjVzemVtS3UifQ%3D%3D (28.11.2017) (10.15)
Görsel 7.4: https://www.history.com/topics/us-presidents/jimmy-carter/pictures/jimmy-carter/sadatcarter-and-begin-signing-agreement (28.11.2017) (10.25)

Görsel 7.7: https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/43uncu-yil-donumunde-kibris-baris-harekati (28.11.2017) (11.00)
Görsel 7.8: https://www.ercanhavalimani.com/pilot-binbasi-fehmi-ercan (07.02.2018) (23.45)
Görsel 7.9: https://www.sabah.com.tr/galeri/yasam/43uncu-yil-donumunde-kibris-baris-harekati(28.11.2017) (10.45)
Görsel 7.10: https://kktcb.org/tr/cumhurbaskanligi/cumhurbaskanlari/rauf-raif-denktas (13.11.17) (16.00)
Görsel 7.12: http://www.anadoluturkhaber.net/TR/Detail/Ermeni-Teror-Orgutu-Asalanin-Sehit-Ettigi-Diplomatlari-miz/7539 (14.11.17) (11.00)
Görsel 7.13: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/sZ15dRIz07NrCnCnAPspHQ_x3D__x3D_ (14.11.17) (11.15)
Görsel 7.14: http://aa.com.tr/tr/turkiye/12-eylulun-motivasyonu-dis-kaynakliydi/906302 (30.11.2017) (13.00)
Görsel 7.15: http://www.ensonhaber.com/galeri/arsivden-cikan-alparslan-turkes-fotograflari#2 (16.11.2017) (15.00)
Görsel 7.16: http://www.derindusunce.org/2016/07/17/darbeye-direnmek-neden-onemlidir-direnmezsek-ne-o-lur/ (07.02.2018) (23.58)
Görsel 7.17: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/Tf_x2F_WNnWCWl5SgQt0y3ouuQ_x3D__x3D_ (16.11.2017) (15.15)
Görsel 7.18: http://listelist.com/12-eylul-1980-neler-oldu/ (16.11.2017) (15.00)
Görsel 7.19: https://www.sabah.com.tr/galeri/kultursanat/mogollar_grubunun_oykusu/22 (30.11.2017)(15.20)
Görsel 7.20: http://www.hurriyet.com.tr/almanyaya-gocun-60inci-yili-40029802 (30.11.2017) (10.04)
Görsel 7.21: http://www.devrimarabasi.com/eski_fotograflar.html (30.11.2017) (15.22)
Görsel 7.22: http://www.trtarsiv.com/izle/77827/trt-nin-ilk-acilis-anonsu (30.11.2017) (16.12)
Kavram Grafiği resmi: http://listelist.com/12-eylul-1980-neler-oldu/ (18.12.2017) (17.05)

8. ÜNİTE
Kapak resmi: 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Milletin Zaferi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Ağustos 2016, s.81.
Görsel 8.2: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/Tf_x2F_WNnWCWl5SgQt0y3ouuQ_x3D__x3D_ (18.12.2017) (09.02)
Görsel 8.3: http://www.balikesirim.net/m/biliyor-musunuz/20-yilinda-28-subat-h7835.html (08.02.2018) (00.05)
Görsel 8.5: E-Muhtıra : http://trthaberstatic.s3-website-euwest-1.amazonaws.com/resimler/76000/76566.jpg (18-12-2017) (14.00)
Görsel 8.6: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/J8ddJfkzivlWnuhAxbfYHA_x3D__x3D_ (08.02.2018) (00.10)
Görsel 8.7: 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Milletin Zaferi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Ağustos 2016, s.7 https://www. tccb.gov.tr/assets/dosya/15Temmuz/ 15temmuz_tr.pdf (03.01.2018) (14.00)
Görsel 8.8: 15 Temmuz Darbe Girişimi ve Milletin Zaferi, T.C. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Ağustos 2016, s.7 https://www. tccb.gov.tr/assets/dosya/15Temmuz/ 15temmuz_tr.pdf (03.01.2018) (14.00)
Görsel 8.9: http://www.bik.gov.tr/omer-halisdemir-ankarada-da-yasaklandi/(18.12.2017) (09.10)
Görsel 8.10: http://www.teroraranananlar.pol.tr/PublishingImages/b5a.jpg(18.12.2017) (09.30)
Görsel 8.11: http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/531278-yavuz-turgulun-ilham-kaynagi (08.02.2018) (01.16)
Görsel 8.12: http://halter.gov.tr/18-12-2017(18.12.2017) (09.45)
Görsel 8.13: https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/chemistry/laureates/2015/images/pf-sancaraward.jpg(18.12.2017) (09.55)
Görsel 8.14: http://www.telegraph.co.uk/content/dam/film/The-ManWhoSavedTheWorld/man%20who%20saved%20missiles_edit-xlarge.jpg(18.12.2017) (10.00)
Görsel 8.16: http://www.tika.gov.tr/tr/kurumsal-kimlik 18-12-2017(18.12.2017) (10.05)
Görsel 8.17: https://www.ab.gov.tr/sosyal-medyalarimiz_50742.html(18.12.2017) (10.15)
Görsel 8.19: http://aa.com.tr/tr/dunya/bosna-hersekin-bilge-krali-aliya-izetbegovic/941871(18.12.2017) (10.20)
Görsel 8.20: https://www.ahaber.com.tr/galeri/turkiye/recep-tayyip-erdogan-konustu-dunya-sustu/3(18.12.2017) (10.30)
Görsel 8.21: https://radio.foxnews.com/wp-content/uploads/2013/03/3-18-Iraq-10-Years-Later.jpg(18.12.2017) (10.35)
Görsel 8.22: http://gazetearsivi.milliyet.com.tr/GununYayinlari/CNSIHBEcBQClbTGQWCZRvg_x3D__x3D(18.12.2017) _(10.40)
Görsel 8.23: http://www.aljazeera.com.tr/sites/default/files/styles/aljazeera_article_main_image/public/2014/01/21/Arap%20Bahar%C4%B1%20ba%C5%-9Far%C4%B1l%C4%B1%20oldu%20mu%20%28main%29%20%5BAFP%5D.jpg?itok=Ro1kBvzs(1 Görsel 7.24: https://www.britannica.com/biography/Mohammed-Morsi(18.12.2017) (11.10)8.12.2017) (11.00)
Görsel 8.25: http://static.bbc.co.uk/history/img/ic/640/images/resources/events/the_september_11th_terrorist_attacks.jpg(18.12.2017)

(10.05)
Görrsel 8.26: http://www.bik.gov.tr/tsk-firat-kalkani-harekatinda-2-askerle-irtibat-kesildi/(18.12.2017) (11.20)
Görsel 8.27: http://aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-dunyadaki-her-5-suriyeli-multeciden-3une-ev-sahipligi-yapi-yor/668848(18.12.2017)
(11.30)

8. Ünite kavram grafiği görselleri:
http://md1.libe.com/photo/810418-an-aerial-viewshows-a-field-named-new-jungle-with-tents-and-makeshifts-helters-where-migrants-and-a.jpg?modified_at=1442948608&width=960(18.12.2017) (11.40)
http://media.worldbulletin.net/news/2014/02/05/kilis.jpg(18.12.2017) (11.40)

123RF SİTESİNDEN TELİF HAKKI ÖDENEREK ALINAN GÖRSELLER

3. ÜNİTE
Görsel 3.10 (48217371)

7. ÜNİTE
Görsel 7.3: (40607062)
Görsel 7.5: (955829)
Görsel 7.6: (68686018)
Görsel 7.17: (13306918)

8. ÜNİTE
Görsel 8.1: (44171181)
Görsel 8.14: (14596887)

HAK SAHİBİNDEN İZİN ALINARAK KULLANILAN GÖRSELLER

6. ÜNİTE

Görsel 6.2: Cemil Koçak, Demokrat Parti.Karşısında CHP, Timaş Yayınları,İstanbul, 2017, s. 59.
Görsel 6.3 :Cemil Koçak, Darbeler Tarihi, Timaş yayınları, İstanbul, 2016, s.96.

8. ÜNİTE
Görsel 8.17: Yazar Gül Koç'un özel arşivinden alınmıştır.

BU KİTAP İÇİN TASARIMCILAR TARAFINDAN ÇİZİLEN TABLO, GRAFİK VE GÖRSELLER

1. ÜNİTE
Harita 1.1: Trablusgarp Savaşı haritası
Harita 1.2: Balkan Savaşları öncesi Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları
Harita 1.3: Balkan Savaşları sonrası Osmanlı Devleti ve Balkan devletlerinin sınırları
Harita 1.4: Üçlü İtilaf ve Üçlü İttifak devletleri haritası
Harita 1.5: Osmanlı Devleti'nin I.Dünya Savaşı'nda savaştığı cepheler haritası
Harita 1.6: Çanakkale Muharebeleri haritası
Harita 1.7: I. Dünya Savaşı sonrası haritası
Harita 1.8: Mondros Mütakeresi sonrası işgaller
Tablo 1: M. Kemal'in fikir hayatını etkileyen yazar ve düşünürler
Tablo 2: Savaşın Genel Nedenleri
Tablo 3: Savaşın Özel Nedenleri
Tablo 4: İtilaf ve İttifak Devletleri

2. ÜNİTE
Harita 2.1: BMM'ye Karşı Çıkan İsyanlar Haritası
Harita 2.2: Sevr Barış Antlaşması haritası
Harita 2.3: Millî Mücadelede Cepheler Haritası
Harita 2.4: I. İnönü Savaşı krokisi
Harita 2.5: Sakarya Meydan Muharebesi krokisi
Harita 2.6 Büyük Taarruz krokisi
Harita 2.7: Lozan Barış Antlaşması'na göre Türkiye sınırları

3. ÜNİTE

4. ÜNİTE

6. ÜNİTE

7. ÜNİTE

8. ÜNİTE

TÜRKİYE HARİTASI

TÜRK DÜNYASI HARİTASI

İŞARETLER

- Devlet sınırı
- Özerk cumhuriyet ve vilayet sınırı
- Bağımsız Türk devletleri
- Özerk cumhuriyet, eyalet ve vilayetler
- Özerk olmayan Türk bölgeleri
- Kanal (Süveyş Kanalı)

BAĞIMSIZ DEVLETLER

a) Azerbaycan C.	Bakü
b) Kazakistan C.	Astana
c) Kırgız C.	Bişkek
ç) Kuzey Kıbrıs Türk C.(KKTC)	Lefkoşa
d) Özbekistan C.	Taşkent
e) Türkiye Cumhuriyeti	Ankara
f) Türkmenistan C.	Aşkabad

ÖZERK CUMHURİYETLER

a) Başkortostan C.	Ufa
b) Çuvaşistan C.	Çeboksarı
c) Dağıstan C.	Mahaçkala
ç) Gagavuz C.	Komrat
d) Kabardin-Balkar C.	Nalçik
e) Karakalpakistan C.	Nukus
f) Nahcivan C.	Nahcivan
g) Saha (Yakutistan) Muhtar C.	Yakutsk
ğ) Tuva C.	Kızıl
h) Uygur (D. Türkistan) C.	Urumçi
ı) Tataristan C.	Kazan
i) Altay C.	Krasnoyarsk
j) Hakasya C.	Abakan
k) Karaçay-Çerkes C.	Çerkesk

1. Türkiye Türkleri
2. Balkan Türkleri
3. Gagavuz Türkleri
4. Kazaklar
5. Özbekler
6. Kırgızlar
7. Türkmenler
8. Karakalpaklar
9. Uygurlar
10. Sarı Uygurlar ve Salarlar
11. Tatarlar
12. Çuvaşlar
13. Başkurtlar
14. Kırımçaklar
15. Ahıska Türkleri
16. Azerbaycan Türkleri
17. Dağıstan Türkleri
18. Kumuklar
19. Karaçaylar
20. Balkarlar (Malkarlar)
21. Nogaylar
22. Stavropol Türkmenleri
23. Saha (Yakut) Türkleri
24. Altay Türkleri
25. Hakaslar
26. Tuva Türkleri
27. Tobol Tatarları
28. Barabalar
29. Şorlar
30. Çulım
31. Kumandı
32. Kandak
33. Karagas
34. Uranhay
35. Irak Türkleri
36. Suriye Türkleri
37. Kıbrıs Türkleri
38. Kaşgaylar
39. Hamse Türkmenleri
40. Karaim Türkleri
41. Kırım Türkleri
42. Avrupa'daki Türkler
43. Kabardin-Balkar Türkleri
44. İran Türkleri